En ny lag om personnamn

Betänkande av Namnlagskommittén

Stockholm 2013

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR
SOU 2013:35

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss – hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
http://www.regeringen.se/remiss

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice.

Omslag: Elanders Sverige AB.

Tryckt av Elanders Sverige AB.
Stockholm 2013

ISBN 978-91-38-23945-2
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 21 december 2009 att en parlamentarisk kommitté (Ju 2009:17) skulle se över namnlagen (1982:670) och ta ställning till behovet av ändringar i lagen. Rättschefen Olle Abrahamsson förordnades samma dag att vara ordförande i kommittén. Till ledamöter i kommittén förordnades den 10 mars 2010 riksdagsledamöterna Yvonne Andersson (KD), Anti Avsan (M), Carina Hägg (S), Fredrik Lundh Sammeli (S) och Börje Vestlund (S), dåvarande riksdagsledamöterna LiseLotte Olsson (V), Inger René (M), Birgitta Sellén (C) och Stefan Tornberg (C), före detta riksdagsledamöterna Martin Andreasson (FP) och Gun Hellsvik (M) samt dåvarande förbundsordföranden Felix König (MP).

Regeringen beslutade den 22 december 2010 att utöka kommittén till högst femton ledamöter, varefter riksdagsledamoten Henrik Ripa (M) och pressekreteraren William Hahne (SD) den 2 mars 2011 förordnades till ledamöter i kommittén. William Hahne entledigades den 13 december 2012 och samma dag förordnades riksdagsledamoten Carina Herrstedt (SD) till ledamot i kommittén.

Kommittén antog namnet Namnlagskommittén.

Till sakkunnig förordnades den 10 mars 2010 numera kanslirådet Danijela Pavic samt till experter docenten vid Institutet för språk och folkminnen Eva Brylla, dåvarande avdelningsjuristen vid Patent- och registreringsverket Anne Gustavsson och rättslige experten vid Skatteverket Lars Tegenfeldt. Till experter förordnades den 13 april 2010 professorn och ledamoten av Svenska Akademien Sture Allén samt den 5 april 2012 juristchefen vid Patent- och registreringsverket Magnus Ahlgren.

Som sekreterare anställdes den 1 januari 2010 hovrättsassessorn Sara Norman.

Kommittén överlämnar nu betänkandet *En ny lag om personnamn.*

Kommitténs uppdrag är härmed slutfört.

Stockholm den 28 maj 2013

Olle Abrahamsson

Yvonne Andersson

Anti Avsan

Carina Herrstedt

Felix König

LiseLotte Olsson

Henrik Ripa

Stefan Tornberg

Martin Andreasson

Gun Hellsvik

Carina Hägg

Fredrik Lundh Sammeli

Inger René

Birgitta Sellén

Börje Vestlund

/Sara Norman

Innehåll

Förkortningar **11**

Sammanfattning **13**

1 Författningsförslag **23**

1.1 Förslag till lag om personnamn 23

1.2 Förslag till lag om ändring i firmalagen (1974:156) 35

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten 38

1.4 Förslag till lag om ändring i folkbokföringslagen (1991:481) 40

1.5 Förslag till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877) 41

2 Uppdraget och dess genomförande **43**

2.1 Kommitténs uppdrag 43

2.2 Kommitténs arbete 44

2.3 En helt ny lag om personnamn 45

2.4 Betänkandets disposition m.m. 46

3 Huvuddragen av gällande rätt i vissa länder **47**

3.1 Danmark 47

3.2 Finland 54

3.3 Island 58
3.4 Norge 63
3.5 Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland 70
3.6 Tyskland 73
3.7 Spanien 78
3.8 Polen 80

4 Gällande rätt 85

4.1 Inledning 85
4.2 Namnlagens gällande lydelse 86
4.3 Efternamn (1–23 a §§) 99
4.3.1 Förvärv av efternamn genom födelsen (1 §) 99
4.3.2 Förvärv av efternamn genom adoption (2–4 §§) 100
4.3.3 Byte till förälders efternamn, m.m. (5–8 §§) 102
4.3.4 Byte till makes efternamn (9–10 §§) 106
4.3.5 Byte till andra efternamn (11–14 §§) 108
4.3.6 Ändring av efternamns genusform (15 §) 115
4.3.7 Förlust av efternamn (16–19 §§) 116
4.3.8 Särskilt skydd för egenartade efternamn (20-23 §§) 118
4.3.9 Föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken (23 a §) 121
4.4 Mellannamn (24–29 §§) 121
4.5 Förnamn m.m. (30–35 §§) 125
4.6 Förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen (36-49 §§) 130
4.6.1 Anmälan till Skatteverket m.m. (36–37 §§) 130
4.6.2 Ansökan hos PRV (39–44 §§) 130
4.6.3 Förfarandet inför domstol (45–47 §§) 133
4.6.4 Särskilda bestämmelser (48–49 §§) 135

5 Frågans tidigare behandling 137

5.1 Historisk tillbakablick 137
5.1.1 Namnskickets uppkomst och tidiga utveckling 137
5.1.2 En rättslig reglering växer fram 139
5.1.3 Namnrättskommitténs förslag och 1963 års namnlag 145

5.2 Tillblivelsen av 1982 års namnlag 154
5.2.1 Namnlagsutredningens betänkande 156
5.2.2 Remissutfallet på namnlagsutredningens förslag 182
5.2.3 Regeringens proposition 183
5.2.4 Lagrådets yttrande och regeringens ställningstaganden härtill 191
5.2.5 Riksdagens ställningstaganden 194
5.2.6 Den allmänna debatten inför 1982 års namnlag 202

5.3 Det fortsatta reformarbetet 210
5.3.1 Riksdagsbehandling 1983–1986 210
5.3.2 Ds Ju 1987:5 212
5.3.3 Proposition 1987/88:84 217
5.3.4 Vissa ändringar i namnlagen efter 1988 218
5.3.5 Riksdagsbehandling 1989–1999 219
5.3.6 Riksdagsbehandling 2000–2012 225
5.3.7 Skrivelser till regeringen m.m. 239

6 Kommitténs attitydundersökning 241

6.1 Bakgrund 241

6.2 1975 års undersökning 242

6.3 Kommitténs attitydundersökning i sammandrag 243

6.4 Analys och kommentarer 247

7 Familjerättsliga förvärv av efternamn 253

7.1 Inledning 253

7.2 Problembeskrivning 259

7.3 Överväganden och förslag 268
7.3.1 Makars efternamn 271

7.3.2 Barns efternamn 276
7.3.3 Behövs spärregler för familjerättsliga namnförvärv? 281

7.4 Lagförslag med kommentar 283

8 Förvärv av efternamn i annan än familjerättslig ordning 291

8.1 Allmänna villkor för förvärv av efternamn i annan än familjerättslig ordning 292

8.2 Lämplighetsprövning 296
8.2.1 Praxisgenomgång 297
8.2.2 Problembeskrivning 314
8.2.3 Bedömning och förslag 321

8.3 Likhetsprövning 328
8.3.1 Praxisgenomgång 331
8.3.2 Problembeskrivning 366
8.3.3 Bedömning och förslag 372

8.4 Dispensprövning 383

8.5 Ändring av efternamns genusform 387

9 Förlust av efternamn 389

9.1 Inledning 389

9.2 Överväganden och förslag 394

9.3 Lagförslag med kommentar 397

10 Särskilt skydd för efternamn 401

10.1 Inledning 401

10.2 Överväganden och förslag 404
10.2.1 Problembeskrivning 404
10.2.2 Ett materiellt skydd mot privat bruk av efternamn behövs inte 407
10.2.3 Reglerna om materiellt skydd mot kommersiell användning av efternamn kan förenklas 409

10.2.4 Konstnärsnamn eller liknande namn, m.m. 412
10.2.5 Kopplingen till varumärkeslagen 413
10.2.6 Särreglerna om fastställelsetalan i 22 § namnlagen ... 415
10.2.7 Lagförslag 416

11 Mellannamn/Dubbelnamn 419

11.1 Inledning 419

11.2 Problembeskrivning 423

11.3 Överväganden och förslag 431
11.3.1 Nuvarande mellannamnsreglering är otillräcklig 432
11.3.2 Nybildningar av dubbla efternamn bör tillåtas 436
11.3.3 Behovet av mellannamn minskar radikalt om det ges generösa möjligheter att förvärva och avsäga sig dubbla efternamn 440
11.3.4 En ny ordning med enkla och dubbla efternamn 441

11.4 Lagförslag med kommentar 446

12 Förnamn och gårdsnamn 453

12.1 Förvärv, tillägg, byte, strykning och annan ändring av förnamn 454

12.2 Förnamnets form 458
12.2.1 Praxisgenomgång 459
12.2.2 Problembeskrivning 460
12.2.3 Bedömning och förslag 464

12.3 Gårdsnamn 466
12.3.1 Bedömning och förslag 469

12.4 Lagförslag med kommentar 470

13 Förfarandet i mål och ärenden 473

13.1 Inledning 473

13.2 Uppdelningen av namnärenden mellan Skatteverket och PRV 477
13.2.1 Skatteverket – organisation och verksamhet 479
13.2.2 PRV – organisation och verksamhet 482

13.2.3 Patentbesvärsrätten 485

13.3 Problembeskrivning 487

13.4 Överväganden och förslag 492
13.4.1 Namnärendena bör hanteras av en och samma myndighet, som också bör ha rätt att överklaga beslut som går myndigheten emot 492
13.4.2 Endast Skatteverket har förutsättningar att kunna hantera alla namnärenden 494
13.4.3 Skatteverket som ny namnmyndighet; ändrade förfaranderegler 497
13.4.4 Närmare om förslagets ekonomiska konsekvenser 505
13.4.5 Lagförslag med kommentar 508

14 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser 517

14.1 Lagförslag med kommentar 519

15 Konsekvenser 525

Reservationer och särskilt yttrande 529

Litteraturförteckning 531

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2009:129 537

Bilaga 2 Tilläggsdirektiv 2013:9 545

Bilaga 3 Jämförelsetabeller 547

Bilaga 4 Personnamn – En undersökning av svenska folkets inställning 553

Bilaga 5 Domstolspraxis rörande förnamnets form 595

Förkortningar

a.a.	anfört arbete
a.prop.	anförd proposition
bet.	betänkande
Bogdan	Michael Bogdan, Några problem rörande namnlagens tillämpning, TfA 1985
Bomgren-Gehlin	Namnlagen, 1966.
dir.	direktiv
dnr	diarienummer
Ds	departementsserien
Ericsson	Brit-Marie Ericsson, Namnlagen, 1983.
[e.u.]	enligt uppgift
f.	följande sida
ff.	följande sidor
FB	Föräldrabalken
FL	Förvaltningslagen
FPL	Förvaltningsprocesslagen
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
Höglund	Olle Höglund, Namnlagen, En kommentar. 2 uppl., 1998.
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
PBR	Patentbesvärsrätten

PRV	Patent- och registreringsverket
RB	Rättegångsbalken
RFSL	RFSL - Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SCB	Statistiska centralbyrån
SAS	Studia anthroponymica Scandinavica
SlF	Förordningen (1901 s. 125 nr 1) angående antagande av släktnamn
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TfA	Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund (Advokaten)

Sammanfattning

Namnlagskommittén lämnar i detta betänkande förslag till en ny lag om personnamn som ska ersätta den drygt 30 år gamla namnlagen (1982:670). Den nya lagen, som föreslås träda i kraft den 1 januari 2015, syftar genomgående till att ge medborgarna större frihet att själva få välja sina namn, samtidigt som lagstiftningen blir lättare att förstå och hanteringen av namnärendena förenklas. Lagen får ett väsentligt mindre omfång än nu gällande namnlag, och antalet paragrafer minskas från 53 till 41.

Kommittén föreslår bland annat följande förändringar.

- Efternamn ska fritt kunna bildas på något av föräldrarnas förnamn med tillägg av ändelserna son eller dotter.
- Det ska bli fritt att byta till ett efternamn som är så vanligt att det bärs av minst 2 000 personer.
- Dubbla efternamn får bildas. Den som har ett dubbelt efternamn bestämmer själv ordningsföljden mellan namnen, om dessa ska vara förenade med bindestreck och om och när något av namnen i dubbelnamnet ska strykas.
- Nya mellannamn kan inte tas, men den som redan har ett mellannamn behåller det så länge han eller hon önskar.
- Hindren mot att ändra förnamn och efternamn flera gånger tas bort.
- Förnamn ska kunna ändras enklare och i samtliga fall kostnadsfritt.
- Skatteverket blir ny namnmyndighet. Patent- och registreringsverkets befattning med personnamn upphör.

Familjerättsliga förvärv av efternamn (1–10 §§)

Den nuvarande regleringen av de familjerättsliga namnförvärven är snårig och i flera fall onödigt restriktiv. Kommittén föreslår en rad ändringar som underlättar för familjer att få namngemenskap och som gör det lättare att byta till ett efternamn som bärs eller tidigare har burits inom familjen.

Om makar vill behålla sina efternamn när de gifter sig ska de inte längre särskilt behöva anmäla detta. Denna ganska naturliga ordning föreslogs av regeringen redan i 1982 års lagstiftningsärende och bör nu införas. Om makarna däremot önskar få ett gemensamt efternamn ska detta kunna ske på fler sätt än hittills. De kan givetvis liksom i dag välja den enas efternamn som gemensamt, men de kan även ta ett gemensamt dubbelt efternamn i vilket bådas efternamn ingår. I vilken ordning namnen i så fall ska stå och om de ska vara förenade med bindestreck eller inte avgör makarna själva. Denna nya möjlighet ersätter den nuvarande hårt kritiserade ordningen med mellannamn, som endast en av makarna kan bära och som inte får föras vidare till makarnas barn eller till en ny make. Möjligheten för makar att anta ett gemensamt dubbelnamn har en viktig jämställdhetspolitisk dimension, eftersom det hittills varit långt vanligare att namngemenskap i en familj uppnås genom att kvinnan avstår från sitt efternamn än att mannen gör det. Genom reformen ökar sannolikheten för att båda makarnas efternamn kommer att leva vidare.

I den nuvarande namnlagen finns regler som hindrar makar som en gång har haft gemensamt efternamn från att på nytt uppnå namngemenskap. Dessa regler avskaffas. Vidare finns i dag vissa regler som hindrar en make eller tidigare make från att byta till ett efternamn som han eller hon tidigare har burit. Också dessa regler avskaffas.

En ytterligare liberalisering är att förbudet mot att byta till den andre makens ”giftasnamn” avskaffas. En make som har behållit sitt namn från ett tidigare äktenskap och som sedan gifter om sig ska alltså ha rätt att föra efternamnet vidare, inte bara som nu till gemensamma barn i det nya äktenskapet, utan också till den nya maken.

Barn ska inte längre förvärva efternamn automatiskt vid födelsen, utan föräldrarna ska alltid ansöka hos Skatteverket om barnets efternamn. Denna skyldighet blir dock inte särskilt betungande eftersom föräldrarna under alla förhållanden måste meddela Skatte-

verket vilket eller vilka förnamn som barnet ska ha. Vid valet av barnets efternamn ger den nya lagen fler möjligheter än hittills. Barnet kan t.ex. ges vilket som helst efternamn som någon av föräldrarna tidigare har burit, utom ett tidigare buret ”giftasnamn”. Nytt är också att barnet kan ges ett dubbelt efternamn eller ett efternamn bildat på något av föräldrarnas förnamn med tillägg av ändelserna son eller dotter (så kallade patro- och metronymikon).

Bestämmelserna om adoptivbarns namn förenklas och liberaliseras på motsvarande sätt samt görs oberoende av adoptivföräldrarnas könstillhörighet.

Även vuxna personer ska ha rätt att byta till ett efternamn som är bildat på faderns eller moderns förnamn med tillägg av ändelserna son eller dotter. De regler som hittills hindrat vuxna från att flera gånger byta till någon av föräldrarnas efternamn avskaffas. Den nya lagen innehåller över huvud taget ingen begränsning för antalet gånger som ett efternamn får bytas.

Förvärv av efternamn i annan än familjerättslig ordning (11–14 §§)

Också i fråga om de så kallade administrativa efternamnsförvärven föreslår kommittén flera lättnader och förenklingar. I fråga om nybildade efternamn sätter kommittén dock en klar gräns vid namn som av språkliga skäl är uppenbart olämpliga, som kan väcka anstöt eller som kan leda till väsentligt obehag för den som bär namnet. Kommittén föreslår bland annat följande förändringar.

Den nuvarande spärren mot att flera gånger byta till ett nybildat efternamn eller andra efternamn som inte kan förvärvas i familjerättslig ordning avskaffas. Kommittén bedömer att risken för missbruk av möjligheten till upprepade efternamnsbyten är så begränsad att det inte längre är nödvändigt att ha kvar denna spärr, som för övrigt föreslogs avskaffad redan av 1972 års namnlagsutredning. Denna risk begränsas ytterligare av att alla byten av efternamn som inte är knutna till en familjesituation, även fortsättningsvis ska vara avgiftsbelagda.

Det hittillsvarande kravet på att ett nybildat efternamn ska ha lämplig språklig form har inte fyllt sin funktion i rättstillämpningen och bör därför få en annan utformning. Kommittén betonar att namnskicket är en oskiljaktig del av språket och att endast ord som verkligen kan betraktas som namn, får godkännas som nybildade

efternamn. Å andra sidan finns inte anledning att – såsom den nuvarande lagtexten kan ge intryck av – underkänna ett nytt namn endast för att det är bildat med utgångspunkt från ett annat språk än svenskan. Kommittén föreslår därför ett nytt och rakare lagkrav som innebär att namn som ”av språkliga eller andra skäl är uppenbart olämpligt som efternamn” inte får godkännas som nybildat efternamn. Vid behov ska språklig expertis medverka vid bedömningen av ett föreslaget namns lämplighet.

Av stor praktisk betydelse är att förbudet mot att bilda nya dubbla efternamn avskaffas. Också vissa andra onödiga hinder mot att bilda nya efternamn slopas. Exempelvis bedömer kommittén förbudet mot nya efternamn som kan uppfattas som benämning på järnvägsstationer eller postkontor som otidsenligt och föreslår att det utgår ur lagstiftningen.

När det gäller reglerna om skydd för efternamn lägger kommittén fram förslag som är ömsom skärpande, ömsom mildrande. I liberaliserande riktning går förslaget att efternamn som bärs av minst 2 000 personer inte ska ha något skydd alls. Det innebär att det står vem som helst fritt att, sedan ansökningsavgift har betalats, byta till något av de mest vanliga efternamnen (för närvarande de 467 mest vanliga). Alla som så önskar får således möjlighet att byta till ett i Sverige väletablerat efternamn. Denna reform, som har sin förebild i de nya danska och norska namnlagarna, kan få betydande praktisk användning och även bli av positiv integrationspolitisk betydelse.

Namnlagens skydd för unika eller ovanliga namn har visat sig något svagt i de fall då någon vill nybilda ett namn som är så likt ett existerande att det kan förväxlas med detta. Kommittén påvisar detta förhållande med en rad exempel från rättspraxis, såsom att Milmark har godkänts som nytt efternamn trots att det redan fanns personer som hette Millmark och Milemark. Kommittén föreslår här en viss skärpning till förmån för de befintliga namnhavarna.

Ett annat förslag i skärpande riktning syftar till att ge ett bättre skydd åt namn som har tillhört en utdöd släkt, särskilt i de fall då släkten har haft historisk betydelse eller har fortlevt intill relativt nyligen. Förslaget läggs fram mot bakgrund av att rättspraxis har kommit att bli väl generös mot personer som ansöker om att få byta till ett efternamn som inte längre har levande bärare. Oftast har det gällt adliga namn som Gripenswärd, Gyllenbielke och Nordenstjerna men också borgerliga namn som Gravallius har godkänts för nya innehavare. Domstolarna har på ett mycket snävt

sätt kommit att tolka den nuvarande namnlagens krav på att det gamla namnet måste vara allmänt känt för att vara skyddat om någon obesläktad person vill ta namnet som sitt. I syfte att något strama åt rättstillämpningen och därmed ge ett bättre skydd åt det för landet gemensamma historiska och kulturella arv som dessa namn representerar, föreslår kommittén att uttrycket ”allmänt känt” ersätts av ”historiskt känt”.

Namnlagen innehåller bestämmelser om att namnbyte som inte kan ske enligt de vanliga reglerna i lagen ändå kan komma till stånd under förutsättning att särskilda eller i vissa fall synnerliga skäl föreligger. Dessa dispensregler förlorar till stor del aktualitet som en följd av kommitténs förslag till ny lag om personnamn. Exempelvis kommer det inte längre att behövas dispens för att få byta till ett patro- eller metronymikon. Inte heller kommer det att bli fråga om någon dispensprövning om någon vill byta till ett efternamn som har funnits i släkten inom fyra generationer bakåt i tiden; denna så kallade hundraårsregel skrivs i stället in direkt i lagen som en rättighet.

Även med den nya lagen kommer det dock att finnas situationer då byte av efternamn inte kan medges. Det sökta namnet kan t.ex. vara i bruk som förnamn eller alltför likt ett befintligt efternamn. För sådana och andra fall behövs fortfarande en dispensmöjlighet. Kommittén föreslår att ”särskilda skäl” ska ersätta”synnerliga skäl” som generell dispensgrund.

Förlust av efternamn (15 §)

I nuvarande namnlag finns en omfattande reglering av situationer i vilka en person kan gå förlustig sitt efternamn. Kommitténs förslag innebär att dessa regler väsentligt förenklas och att ett namn inte ska behöva förloras i lika många fall som i dag. En viktig saklig förändring är att ett barn inte längre automatiskt ska förlora sitt efternamn när det fastställs att den man vars namn barnet har, inte är far till barnet. Om mannen inte vill att barnet ska få behålla hans efternamn får han i stället väcka talan om detta vid domstol. För att barnet inte under lång tid ska behöva leva i ovisshet om det får behålla namnet eller inte införs en regel om att talan inte får väckas senare än ett år efter det att faderskapet har förklarats upphävt.

De i dag komplicerade allmänna bestämmelserna om i vilka fall ett namn ska förloras respektive får behållas ersätts av en enkel

regel om att förlust av namn ska kunna ske bara när någon har olägenhet av att någon annan bär ett efternamn som har förvärvats på oriktiga grunder. Om det finns särskilda skäl ska namnet även i det fallet få behållas.

Särskilt skydd för efternamn (16–18 §§)

Namnlagen ger i dag ett särskilt (materiellt) skydd mot att den som har ett egenartat efternamn till sin nackdel utsätts för obehörig användning av namnet. Begreppet ”egenartat efternamn” är svårtolkat och har ställt till problem i rättstillämpningen. Kommittén föreslår att begreppet utgår ur lagstiftningen, eftersom den begränsning som ligger redan i kravet på nackdel och obehörigt användande är fullt tillräcklig.

Också andra förenklingar föreslås när det gäller reglerna om skydd mot kommersiell användning av andras efternamn. Däremot anser kommittén att ett rent privat bruk av någon annans efternamn inte behöver regleras särskilt, det räcker med det skydd som består i att namnet utgör hinder för nybildning av ett identiskt eller snarlikt efternamn. Alltjämt behövs dock ett särskilt skydd mot att efternamn obehörigen utnyttjas som konstnärsnamn eller liknande. Vidare föreslås att nu gällande bestämmelser om fastställelsetalan utgår, eftersom dessa helt täcks in av rättegångsbalkens allmänna bestämmelser.

Mellannamn/Dubbelnamn (19–23 §§)

De genom 1982 års namnlag införda regler som förbjuder nya dubbelnamn men ger make och barn rätt att före efternamnet bära ett personligt mellannamn, har fungerat dåligt och är sannolikt den enskilt största anledningen till att namnlagen uppfattas som otidsenlig och inskränkande. Många förstår inte reglerna, andra förstår men accepterar inte att reglerna ser ut som de gör. Kommittén har övervägt att modernisera bestämmelserna om mellannamn, bland annat genom att tillåta så kallat korsvist bärande och medge att ett mellannamn får föras vidare till andra personer, men har kommit fram till att en mer radikal lösning fordras om medborgarnas behov ska kunna tillgodoses.

Kommittén föreslår därför att den svenska namnrätten åter ska tillåta att nya dubbelnamn bildas. Två namn som var för sig kan förvärvas som efternamn ska få tas som ett dubbelt efternamn. Den som förvärvat ett dubbelt efternamn ska själv få bestämma ordningsföljden mellan namnen och om dessa ska vara förenade med bindestreck eller inte. Likaså ska den som bär ett dubbelt efternamn när som helst kunna avsäga sig det ena eller det andra ledet i det dubbla efternamnet.

Den föreslagna möjligheten att förvärva ett dubbelt efternamn är generell och fordrar alltså, till skillnad från möjligheten att bära mellannamn, inte någon familjemässig anknytning. Vem som helst kan ansöka om att få komplettera sitt efternamn med ett nybildat eller befintligt ytterligare efternamn. Det kommer också att vara möjligt att byta till ett dubbelt efternamn där båda leden består av nybildade efternamn.

En strikt begränsning ska gälla på så sätt att efternamn som består av fler än två namn inte får bildas. Den som har ett dubbelnamn och vill lägga till ytterligare ett efternamn måste alltså först välja bort ett av de namn som ingår i dubbelnamnet.

Erfarenheterna från bland annat Norge visar att ett rättssystem som tillåter både nya mellannamn och nya dubbelnamn skapar oreda och gör namnordningen otydlig. Kommitténs förslag om dubbla efternamn är så generöst utformat att det heller inte kommer att finnas något nämnvärt behov av att börja bära ett mellannamn. Några nya mellannamn ska därför enligt kommitténs förslag inte kunna tas. Den som har ett mellannamn när lagen träder i kraft får dock behålla namnet som mellannamn så länge han eller hon önskar.

I en övergångsbestämmelse anges att den som bär ett mellannamn får ansöka om att namnet ska slopas, antas som ett efternamn eller antas som ett led i ett dubbelt efternamn.

Förnamn (24–26 §§)

Namnlagens regler om förvärv, tillägg, byte, strykning och annan ändring av förnamn framstår som onödigt komplicerade och begränsande. Förenklingar och lättnader föreslås i flera avseenden. Som enhetlig beteckning införs begreppet ”ändring av förnamn”. Förbudet för en person att mer än en gång ändra sitt förnamn avskaffas. En nyhet är också att en persons alla förnamn ska kunna

bytas ut. Det ska heller inte i något fall behövas särskilda skäl för att ändra ett förnamn.

När det däremot gäller förnamnets form, dvs. hur ett förnamn ska se ut och vara beskaffat för att kunna godkännas som förnamn, anser kommittén att nu gällande regler är väl avvägda och inte behöver ändras annat än marginellt. Som förnamn ska därmed inte heller i framtiden kunna godkännas namn som kan väcka anstöt eller som av annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn. Inte heller får ett förnamn godkännas om det kan antas leda till väsentligt obehag för bäraren.

Gårdsnamn (27 §)

De framför allt i Dalarna men också i andra landsdelar förekommande gårdsnamnen utgör en på lång tradition grundad sedvänja. Dessa namn, som oftast bärs före förnamnet (Hjort Anders Olsson, Busk Margit Jonsson, osv.) representerar ett värdefullt kulturarv som kommittén finner all anledning att bevara. Kommittén föreslår därför att den nuvarande tillåtande regleringen av gårdsnamn förs över till den nya lagen om personnamn. Dessutom vidgas möjligheten att anta gårdsnamn till att omfatta även sådana gårdsnamn som inte längre är i bruk.

Förfarandet i mål och ärenden (28–37 §§)

Personnamnsärenden hanteras i dag dels som anmälningsärenden av Skatteverket i egenskap av folkbokföringsmyndighet, dels som ansökningsärenden av Patent- och registreringsverket (PRV) i egenskap av namnmyndighet. Uppdelningen har visat sig innebära betydande nackdelar, bland annat i form av en oenhetlig och därmed rättsosäker praxis. Ojämnheten i rättstillämpningen beror även på att myndigheternas avgöranden överprövas i skilda beslutslinjer och att Skatteverket men inte PRV har rätt att föra talan mot överinstansens beslut. En annan brist med den nuvarande uppdelningen är att hanteringen som helhet kräver mer resurser än om ärendena hade handlagts av en och samma myndighet.

I samförstånd med de berörda myndigheternas verksledningar föreslår kommittén att de personnamnsärenden som hittills har handlagts av PRV i fortsättningen ska handläggas av Skatteverket,

som därmed blir både folkbokförings- och namnmyndighet. Uppdelningen på anmälningsärenden och ansökningsärenden upphör; endast det sistnämnda begreppet blir kvar.

För att ytterligare säkerställa en enhetlig och rättssäker behandling av ansökningar om förnamn och nya efternamn skrivs i den nya lagen in ett uttryckligt krav på att språklig och annan expertis ska medverka i behövlig omfattning vid Skatteverkets bedömning.

Skatteverkets behandling av anmälningsärenden är avgiftsfri medan PRV sedan länge tar ut en av regeringen fastställd avgift. De ärenden som Skatteverket tar över från PRV ska även fortsättningsvis vara avgiftsbelagda. Skälet för detta är inte bara att reformen härigenom blir självfinansierad utan också att motverka okynnesansökningar avseende byte av efternamn, som annars kunnat befaras öka i och med att de nuvarande spärrarna mot upprepade namnbyten tas bort.

När det gäller ansökningar om ändring av förnamn saknas anledning att skilja på ärendetyper beroende på om de tidigare handlagts av Skatteverket eller PRV; en väsentlig vinst med reformen är att denna komplicerade uppdelning försvinner. En konsekvens härav är att också de förnamnsärenden som handlagts av PRV i fortsättningen ska behandlas utan avgift.

Reformen innebär att det för Skatteverket uppkommer kostnader av engångskaraktär för systemomläggningar m.m. i storleksordningen 12 miljoner kronor. Samhällsreformer som är till gagn för alla medborgare bör normalt bekostas av skattemedel. Kommittén föreslår därför att dessa kostnader i första hand finansieras över ett särskilt anslag på statsbudgeten.

Internationella förhållanden (38–41 §§)

Kommittén har inte haft i uppdrag att se över namnlagens regler om internationella förhållanden. Dessa regler har därför överförts i allt väsentligt oförändrade till den föreslagna lagen om personnamn.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om personnamn

Härigenom föreskrivs följande.

Efternamn

Förvärv av efternamn genom födelsen

1 § Föräldrar ska inom tre månader efter barnets födelse ansöka hos Skatteverket om det efternamn som barnet ska bära. Ansökan får avse

1. det efternamn som föräldrarna eller någon av dem bär,
2. ett efternamn som någon av föräldrarna tidigare har burit, om det namnet inte har förvärvats genom äktenskap,
3. föräldrarnas efternamn som ett dubbelt efternamn enligt 19 §, eller
4. ett efternamn som är bildat av något av föräldrarnas förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller som är bildat på därmed jämförligt sätt.

Barnet anses genom födelsen ha förvärvat det efternamn som efter ansökan registreras av Skatteverket. Görs inte någon ansökan inom tre månader anses barnet genom födelsen ha förvärvat moderns efternamn.

Förvärv av efternamn genom adoption

2 § Adoptivföräldrar ska i adoptionsärendet ansöka om det efternamn som adoptivbarnet ska förvärva genom adoptionen. Ansökan får avse

1. det efternamn som adoptivföräldrarna eller någon av dem bär,
2. ett efternamn som någon av adoptivföräldrarna tidigare har burit, om det namnet inte har förvärvats genom äktenskap,
3. adoptivföräldrarnas efternamn som ett dubbelt efternamn enligt 19 §, eller
4. ett efternamn som är bildat av något av adoptivföräldrarnas förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller som är bildat på därmed jämförligt sätt.

Görs inte någon ansökan förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det efternamn som den äldre av adoptivföräldrarna bär.

3 § Den som adopterar ensam ska i adoptionsärendet ansöka om det efternamn som adoptivbarnet ska förvärva genom adoptionen. Ansökan får avse

1. det efternamn som adoptivföräldern bär,
2. ett efternamn som adoptivföräldern tidigare har burit, om det namnet inte har förvärvats genom äktenskap, eller
3. ett efternamn bildat av adoptivförälderns förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller ett efternamn som är bildat på därmed jämförligt sätt.

Görs inte någon ansökan förvärvar barnet genom adoptionen det efternamn som adoptivföräldern bär. Om en make adopterar den andra makens barn, medför det dock inte någon ändring av barnets efternamn.

4 § Domstol kan i adoptionsärendet besluta att den som adopteras ska behålla det efternamn som han eller hon hade före adoptionen, eller det namnet jämte en adoptivförälders efternamn som ett dubbelt efternamn enligt 19 §.

Byte till förälders efternamn, m.m.

5 § Ett efternamn får bytas till ett annat efternamn som

1. bärs av någon av föräldrarna,
2. har burits av någon av föräldrarna, om namnet inte har förvärvats genom äktenskap,
3. är ett dubbelt efternamn enligt 19 § och som är bildat på de efternamn som föräldrarna bär eller tidigare har burit, om inte något av namnen har förvärvats genom äktenskap, eller
4. är bildat av något av föräldrarnas förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller som är bildat på därmed jämförligt sätt.

Den som har bytt efternamn enligt första stycket får byta till ett annat namn som där anges.

6 § Om ett barn under 18 år bär någon av föräldrarnas namn utan att denna förälder är vårdnadshavare, krävs för byte av barnets efternamn enligt 5 § att föräldern har samtyckt till namnbytet eller att domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

7 § Bestämmelserna i 5 och 6 §§ tillämpas också då den som har adopterats vill byta ett efternamn som har behållits från tiden före adoptionen eller som har förvärvats enligt 2 eller 3 §, till ett efternamn som

1. bärs av någon av adoptivföräldrarna,
2. har burits av någon av adoptivföräldrarna, om namnet inte har förvärvats genom äktenskap,
3. är ett dubbelt efternamn enligt 19 § och som är bildat på de efternamn som adoptivföräldrarna bär eller tidigare har burit, om inte något av namnen har förvärvats genom äktenskap, eller
4. är bildat av något av adoptivföräldrarnas förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller som är bildat på därmed jämförligt sätt.

8 § Ett barn under 18 år, som för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem har tagits emot av någon annan än barnets föräldrar, får byta sitt efternamn till

1. ett namn som bärs av den eller dem som har tagit emot barnet,
2. ett namn som bärs av någon av dem,

3. ett dubbelt efternamn enligt 19 § som är bildat på deras efternamn, eller

4. ett dubbelt efternamn enligt 19 § som är bildat på enderas efternamn jämte barnets efternamn.

För byte av efternamn enligt första stycket krävs att den eller de vars namn avses har samtyckt till namnbytet och att domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Den som har bytt efternamn enligt första stycket får byta tillbaka till det efternamn som han eller hon tidigare har burit.

Byte till makes efternamn

9 § När äktenskap ingås behåller vardera maken sitt efternamn, om inte ansökan görs enligt andra stycket före eller i samband med vigseln.

Makar kan få namngemenskap genom att en av dem byter sitt efternamn till den andres efternamn. Makar kan i stället välja att som gemensamt namn förvärva varandras efternamn som ett dubbelt efternamn enligt 19 §. Görs en ansökan om byte av efternamn eller om förvärv av dubbelt efternamn före eller i samband med vigseln, förvärvas namnet vid vigseln.

10 § Den som har bytt efternamn enligt 9 § får under eller efter äktenskapet byta till ett efternamn som han eller hon tidigare har burit.

Byte till andra efternamn

11 § Ansökan om byte av efternamn till ett nybildat efternamn eller till ett befintligt efternamn som inte kan förvärvas enligt 1–10 §§ eller 38 § görs hos Skatteverket.

Avser ansökan ett barn under 18 år och bär barnet någon av föräldrarnas efternamn utan att denna förälder är vårdnadshavare, krävs för byte att föräldern har samtyckt till namnbytet eller att domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Med byte av efternamn avses även ändring av ett efternamns stavning. Ändring av ett utländskt efternamns genusform anses dock inte som byte till ett annat efternamn.

12 § Som nybildat efternamn får inte godkännas namn som

1. av språkliga eller andra skäl är uppenbart olämpligt som efternamn,
2. är i bruk som förnamn,
3. består av mer än ett ord, om orden inte utgör led i ett dubbelt efternamn,
4. kan väcka anstöt, eller
5. kan leda till väsentligt obehag för den som bär namnet.

13 § Som efternamn, vare sig det är nybildat eller ej, får inte godkännas namn som kan förväxlas med

1. ett efternamn som någon annan lagligen bär,
2. ett historiskt känt efternamn som har burits av en utdöd släkt,
3. ett allmänt känt utländskt efternamn,
4. någon annans konstnärsnamn eller likartat namn, som är allmänt känt,
5. en beteckning för en stiftelse, en ideell förening eller en liknande sammanslutning,
6. någon annans här i riket skyddade firma, varumärke eller annat kännetecken som har inarbetats för någon annan i näringsverksamhet här i riket,
7. en benämning eller ett särskilt skapat namn i någon annans skyddade litterära eller konstnärliga verk, om utnyttjandet av namnet skulle innebära en kränkning av någon annans upphovsrätt till verket.

Har någon efter ansökan förvärvat ett nybildat efternamn, utgör vad som sägs i första stycket 1 inte hinder för föräldrar, syskon eller syskonbarn att med förvärvarens samtycke erhålla det namnet efter ansökan hos Skatteverket. Har det förra förvärvet gjorts av flera, fordras samtycke av dem alla.

Utan hinder av vad som sägs i första stycket får ett efternamn som 2 000 personer eller fler lagligen bär här i riket förvärvas efter ansökan hos Skatteverket.

14 § Utan hinder av 13 § kan byte ske till ett efternamn som funnits i sökandens släkt i rakt uppstigande led i minst två generationer och inom den fjärde generationen räknat från och med sökandens föräldrar eller inom de senaste 100 åren.

I övrigt kan byte till ett efternamn ske utan hinder av 12 eller 13 § om det finns särskilda skäl.

Förlust av efternamn

15 § Har någon förvärvat ett efternamn på oriktiga grunder eller genom någon som har förvärvat ett efternamn på oriktiga grunder, och uppstår på grund härav olägenhet för någon annan, ska domstol på talan av den sist nämnde besluta att namnet förloras, om inte särskilda skäl talar för att namnet får behållas.

Om någon förlorar sitt efternamn enligt första stycket ska domstolen fastställa vilket namn som förvärvas i stället för det som förloras.

Talan enligt första stycket som grundar sig på att ett föräldraskap har hävts får inte väckas senare än ett år efter hävandet.

Särskilt skydd för efternamn

16 § Ingen får obehörigen, till nackdel för den som enligt 13 § åtnjuter skydd för sitt efternamn,

1. i näringsverksamhet använda en firma, ett varumärke eller ett annat kännetecken som kan förväxlas med efternamnet. Med firma likställs beteckning för stiftelse, ideell förening eller därmed jämförlig sammanslutning,

2. använda ett konstnärsnamn eller liknande namn som kan förväxlas med efternamnet.

17 § Har ett konstnärsnamn eller ett liknande namn blivit allmänt känt och har någon annan en äldre rätt till ett enligt 16 § skyddat efternamn med vilket konstnärsnamnet kan förväxlas, måste den andre inom rimlig tid inskrida mot användandet. Annars får konstnärsnamnet användas utan hinder av vad som föreskrivs i 16 §.

Första stycket tillämpas även i fall då ett kännetecken av det slag som anges i 16 § har inarbetats och någon annan har en äldre rätt till ett enligt 16 § skyddat efternamn med vilket kännetecknet kan förväxlas.

I de fall som avses i första eller andra stycket kan domstolen efter vad som är skäligt föreskriva att konstnärsnamnet eller kännetecknet får användas endast på ett särskilt sätt.

18 § Den som gör intrång i annans rätt till ett enligt 16 § skyddat efternamn är skyldig att ersätta den andres skada, om han eller hon har insett eller borde ha insett att förfarandet var till nackdel för

denne. Vid bedömande om och i vad mån skada har uppstått ska hänsyn tas även till lidande och övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Dubbelt efternamn

19 § Två namn som var för sig kan förvärvas enligt 1–14 §§ eller 38 § får antas som ett dubbelt efternamn. Vid prövning av frågor om namnskydd enligt 13 § och 16–17 §§ ska ett dubbelt efternamn räknas som två skilda efternamn.

Efternamn som består av fler än två namn får inte bildas.

20 § En make som har haft rätt att förvärva den andra makens efternamn under äktenskapet får, med den andra makens samtycke, förvärva detta namn som en del i ett dubbelt efternamn även sedan äktenskapet har upplösts. En efterlevande make får förvärva ett sådant namn som en del i ett dubbelt efternamn.

21 § Den som har adopterats och som inte har behållit sitt efternamn från tiden före adoptionen kan efter ansökan förvärva detta namn som en del i ett dubbelt efternamn.

22 § Av en ansökan om att få förvärva ett dubbelt efternamn ska framgå i vilken ordning namnen ska bäras och om namnen ska vara förenade med bindestreck.

23 § Den som har ett dubbelt efternamn kan hos Skatteverket ansöka om att ett av namnen ska strykas, att ordningsföljden mellan namnen ska ändras eller att ett bindestreck ska läggas till eller strykas.

Förnamn

24 § Varje barn ska ges minst ett förnamn. Ansökan om barnets förnamn ska ges in till Skatteverket inom tre månader från barnets födelse.

Ett förnamn förvärvas när det blir registrerat av Skatteverket.

25 § Ändring av förnamn kan ske efter ansökan hos Skatteverket.

26 § Som förnamn får inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller som kan antas leda till väsentligt obehag för den som ska bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Gårdsnamn

27 § Den som invid ett förnamn vill bära ett gårdsnamn, som han eller hon har anknytning till genom släktskap eller äktenskap och som enligt gammal sedvänja är eller har varit i bruk som tillnamn, kan hos Skatteverket ansöka om att få bära namnet. Vill han eller hon inte längre bära gårdsnamnet kan ansökan härom göras till Skatteverket.

Förfarandet i mål och ärenden enligt denna lag

Förfarandet hos Skatteverket

28 § Ansökan om namn ska göras skriftligen till Skatteverket.

Ansökan om efternamn får vid vigsel lämnas till vigselförrättaren.

29 § Avser ansökan ändring av efternamn som inte kan göras enligt 1–10 §§, 20–21 §§, 23 § eller 38 § ska sökanden betala en ansökningsavgift. Regeringen bestämmer avgiftens storlek.

30 § Om ansökan är ofullständig ska Skatteverket förelägga sökanden att avhjälpa bristen eller att yttra sig. Detsamma gäller om föreskriven avgift inte har betalats. Av föreläggandet ska framgå att ansökan kan avvisas om föreläggandet inte följs.

Finner Skatteverket även efter det att sökanden har yttrat sig att ansökan inte kan bifallas, ska ansökan avslås, om det inte finns anledning att förelägga sökanden på nytt.

31 § I frågor som gäller ett ansökt namns lämplighet från språklig, namnskyddsrättslig eller annan synpunkt ska Skatteverket inhämta yttrande från sakkunnig myndighet, om detta inte är uppenbart obehövligt. Vid behov ska Skatteverket även ge annan sakkunnig tillfälle att inkomma med synpunkter.

32 § Är i fall som avses i 11 § ansökningshandlingarna fullständiga och finns det inte något hinder för bifall till ansökningen, ska ansökningen kungöras av Skatteverket i Post- och Inrikes Tidningar, om verket inte finner att ett sådant kungörande skulle sakna betydelse.

När kungörande har skett ska den som vill framställa någon invändning mot ansökningen göra detta skriftligen inom en månad från kungörelsedagen. Sedan denna tid har gått ut, ska verket avgöra ärendet.

33 § Ett slutligt beslut av Skatteverket får överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets klaganden vid tidpunkten för beslutet var folkbokförd.

Beslut, som innebär att en ansökan bifalls trots att en invändning har framställts, får överklagas av den som har gjort invändningen.

Om behörig förvaltningsrätt enligt första stycket inte finns överklagas Skatteverkets beslut till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Förfarandet vid domstol

34 § En ansökan om förklaring att ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa prövas av den domstol som tar upp frågor om vårdnaden om barnet.

I ärenden enligt första stycket ska domstolen, om det kan ske, höra den vars efternamn barnet bär, om denne inte är vårdnadshavare. Domstolen ska även inhämta yttrande från socialnämnden.

Socialnämnden ska, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten.

I ärenden enligt första stycket får domstolen besluta att vardera parten ska bära sin rättegångskostnad.

35 § Sådan talan i tvister om efternamn som får föras i särskild rättegång väcks vid domstolen i den ort där den mot vilken talan förs ska svara i tvistemål i allmänhet.

Talan om förlust av efternamn som grundar sig på att ett föräldraskap har hävts väcks vid domstol i den ort där barnet har sitt hemvist. En sådan fråga kan väckas även i samband med mål om hävande av föräldraskap.

Väcks sådan talan som avses i andra stycket mot barn under 18 år ska domstolen inhämta yttrande från socialnämnden.

Finns det inte någon sådan behörig domstol som anges i första och andra styckena får talan väckas vid Stockholms tingsrätt.

Särskilda bestämmelser

36 § För den som är under 18 år görs ansökan i mål eller ärenden enligt denna lag av barnets vårdnadshavare. Har barnet fyllt 12 år får sådan ansökan göras utan barnets samtycke endast om barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke på grund av en psykisk störning eller på grund av något annat liknande förhållande.

Vid bedömningen av om ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa ska rätten, även när barnets samtycke inte behövs, ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

37 § Samtycke som avses i denna lag ska lämnas skriftligen. Har i ett ärende som avses i 6 eller 8 § samtycke lämnats hos domstolen, behövs inte nytt samtycke när ansökan görs till Skatteverket.

Internationella förhållanden

38 § Den som har förvärvat ett namn i en annan stat än Sverige inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz genom födelse, ändrat civilstånd eller annat familjerättsligt förhållande har genom anmälan till Skatteverket rätt att förvärva det namnet också i Sverige, om han eller hon vid förvärvet i den andra staten var medborgare eller hade hemvist där eller hade annan särskild anknytning dit.

Första stycket ger inte rätt att som förnamn förvärva ett namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till väsentligt obehag för den som ska bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Om ett barn under 18 år bär någon av föräldrarnas efternamn utan att denna förälder är vårdnadshavare, krävs för ett förvärv enligt första stycket som medför att barnet inte längre bär förälderns namn att föräldern har samtyckt till förvärvet eller att dom-

stol har funnit att detta är förenligt med barnets bästa. I ett sådant fall tillämpas 34 §, 36 § andra stycket och 37 § på motsvarande sätt.

39 § Denna lag tillämpas inte på svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Finland eller Norge.

40 § Lagen tillämpas på danska, finska och norska medborgare som har hemvist i Sverige.

Andra utländska medborgare som har hemvist i Sverige får med tillämpning av denna lag förvärva, ändra eller behålla namn genom ansökan till Skatteverket. I fråga om efternamn som har förvärvats på detta sätt tillämpas 15–18 §§.

När utländska medborgare adopteras här i landet enligt svensk lag tillämpas alltid 2–4 §§.

41 § Lagen tillämpas på statslösa personer som har hemvist i Sverige eller, om de inte har hemvist i något land, har sin vistelseort här.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015, då namnlagen (1982:670) ska upphöra att gälla.

2. Personnamn som har förvärvats enligt den gamla lagen eller enligt namnlagen (1963:521) anses som personnamn som har förvärvats enligt den bestämmelse i den nya lagen som gäller för motsvarande fall, om inte annat sägs i det följande.

3. En ansökan som rätteligen har kommit in till Patent- och registreringsverket före ikraftträdandet men då ännu inte har slutligt prövats ska prövas enligt den gamla lagen.

4. Den gamla lagen ska gälla vid överklagande av Patent- och registreringsverkets slutliga beslut och vid Patentbesvärsrättens avgöranden.

5. Om det före den nya lagens ikraftträdande har fastställts att en viss man inte är far till ett barn som på grund av det förmodade faderskapet har förvärvat mannens efternamn eller ett efternamn som mannen har burit, ska i fråga om förlust av barnets efternamn den gamla lagen tillämpas, dock endast om en särskild ansökan om tillåtelse för barnet att få behålla efternamnet har kommit in till domstolen inom den tid som föreskrivs i 16 § andra stycket i den

gamla lagen. Det som här sägs om far och faderskap tillämpas också i fråga om förälder och föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.

6. Den gamla lagen gäller för mål om förlust av efternamn som före ikraftträdandet har anhängiggjorts vid domstol enligt 17–19 §§ i den lagen.

7. Den gamla lagen gäller för mål om skydd för egenartade efternamn som har anhängiggjorts vid domstol före ikraftträdandet.

8. Den som vid denna lags ikraftträdande bär ett mellannamn fortsätter att bära namnet som mellannamn så länge ansökan om annat inte görs till Skatteverket.

Ett mellannamn ska bäras närmast före efternamnet.

9. Den som bär ett mellannamn kan hos Skatteverket ansöka om att namnet ska slopas, antas som efternamn eller antas som led i ett dubbelt efternamn.

För ansökan enligt första stycket ska ansökningsavgift inte betalas.

10. Vid prövning av frågor om namnskydd enligt 13 § och 16–17 §§ ska ett dubbelt efternamn som var i bruk vid lagens ikraftträdande räknas som ett enda efternamn.

1.2 Förslag till lag om ändring i firmalagen (1974:156)

Härigenom föreskrivs att 10, 13 och 14 §§ firmalagen (1974:156) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 §[1]	
En firma får inte registreras om den	
1. strider mot lag eller annan författning eller mot goda seder eller allmän ordning,	
2. utan tillstånd innehåller en sådan statlig eller internationell beteckning som enligt lag eller annan författning inte får användas obehörigen som firma, eller något som lätt kan förväxlas med en sådan beteckning,	
3. i annat fall är ägnad att vilseleda allmänheten,	
4. är identisk med ett äldre näringskännetecken för verksamhet av samma slag,	
5. är identisk med eller liknar ett äldre näringskännetecken för verksamhet av samma eller liknande slag, om det finns en risk för förväxling, inbegripet risken för att användningen av firman leder till uppfattningen att det finns ett samband mellan den som använder firman och innehavaren av näringskännetecknet,	
6. är identisk med eller liknar ett äldre näringskännetecken som är känt inom en betydande del av omsättningskretsen, om användningen av firman skulle dra otillbörlig fördel av eller utan skälig anledning vara till skada för näringskännetecknets särskiljningsförmåga eller anseende,	
7. kan förväxlas med ett kännetecken som användes här i landet eller i utlandet av någon annan vid tidpunkten för ansökan och som fortfarande används, om sökanden var i ond tro vid tidpunkten för ansökan,	
8. innehåller eller består av något som är ägnat att uppfattas som någon annans *egenartade* efternamn, allmänt kända konstnärsnamn eller likartat namn, om användningen av	8. innehåller eller består av något som är ägnat att uppfattas som någon annans *särskilt skyddade* efternamn, allmänt kända konstnärsnamn eller likartat namn, om användningen av

[1] Senaste lydelse 2010:1889.

firman skulle medföra en nackdel för bäraren av namnet och om namnet uppenbarligen inte syftar på någon sedan länge avliden,	firman skulle medföra en nackdel för bäraren av namnet och om namnet uppenbarligen inte syftar på någon sedan länge avliden,

9. innehåller något som kränker annans upphovsrätt till ett litterärt eller konstnärligt verk, eller

10. innehåller något som är ägnat att uppfattas som benämning på en stiftelse, ideell förening eller liknande sammanslutning.

De hinder för registrering som anges i första stycket 4–6 gäller på motsvarande sätt för

1. ett varumärke som är registrerat enligt 2 kap. varumärkeslagen (2010:1877) eller en internationell varumärkesregistrering som gäller i Sverige,

2. ett gemenskapsvarumärke som är registrerat enligt rådets förordning (EG) nr 207/2009 av den 26 februari 2009 om gemenskapsvarumärken eller en internationell varumärkesregistrering som gäller i Europeiska unionen, samt

3. ett inarbetat varukännetecken.

Om den firma som ansökan om registrering avser ska gälla i hela landet och den äldre rättigheten utgörs av ett inarbetat näringskännetecken eller av ett sådant namn eller inarbetat varukännetecken som är skyddat enligt 2 a §, finns det hinder mot registrering endast om skyddet för den äldre rättigheten gäller inom en väsentlig del av landet.

Trots första stycket 4–10 och andra stycket får registrering ske, om den vars rätt är i fråga medger det och hinder inte finns enligt första stycket 1–3.

13 §

Firma får överlåtas endast i samband med överlåtelse av den näringsverksamhet i vilken firman användes.

Överlåtelse av verksamheten omfattar även firman, om *ej* annat avtalats. Detta gäller dock *ej* om firman innehåller överlåtarens eller, vid överlåtelse av handelsbolags verksamhet, bolagsmans *släktnamn*.	Överlåtelse av verksamheten omfattar även firman, om *inte* annat avtalats. Detta gäller dock *inte* om firman innehåller överlåtarens eller, vid överlåtelse av handelsbolags verksamhet, bolagsmans *efternamn*.
Ingår i dödsbo firma som innehåller den avlidnes *släkt-*	Ingår i dödsbo firma som innehåller den avlidnes *efter-*

namn, får boutredningsman *ej* överlåta firman utan samtycke av dödsbodelägarna.	*namn*, får boutredningsman *inte* överlåta firman utan samtycke av dödsbodelägarna.
14 §	
Firma får *ej tagas i mät*. *Försättes* innehavaren i konkurs, ingår dock rätten till firman i konkursboet, om *ej* firman innehåller gäldenärens eller, vid handelsbolags konkurs, bolagsmans *släktnamn*. Firma som *ej* ingår i konkursbo får likväl användas under den tid verksamheten fortsättes för boets räkning.	Firma får *inte utmätas*. *Försätts* innehavaren i konkurs, ingår dock rätten till firman i konkursboet, om *inte* firman innehåller gäldenärens eller, vid handelsbolags konkurs, bolagsmans *efternamn*. Firma som *inte* ingår i konkursbo får likväl användas under den tid verksamheten fortsättes för boets räkning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten

Härigenom föreskrivs att 1 och 17 §§ lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §[2]
Patentbesvärsrätten prövar som förvaltningsdomstol överklagande av beslut av Patent- och registreringsverket enligt vad som föreskrivs i patentlagen (1967:837) eller med stöd därav utfärdade bestämmelser samt i mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (2010:1877), *namnlagen (1982:670)* och lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden. Vidare prövar Patentbesvärsrätten överklagande av beslut av Statens jordbruksverk enligt vad som föreskrivs i växtförädlarrättslagen (1997:306).	Patentbesvärsrätten prövar som förvaltningsdomstol överklagande av beslut av Patent- och registreringsverket enligt vad som föreskrivs i patentlagen (1967:837) eller med stöd därav utfärdade bestämmelser samt i mönsterskyddslagen (1970:485), varumärkeslagen (2010:1877) och lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden. Vidare prövar Patentbesvärsrätten överklagande av beslut av Statens jordbruksverk enligt vad som föreskrivs i växtförädlarrättslagen (1997:306).

Av riksdagen beslutad lydelse	*Föreslagen lydelse*
	17 §[3]
I fråga om överklagande av ett slutligt beslut av Patentbesvärsrätten finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), *namnlagen (1982:670)*, lagen (1991:1559) med föreskrifter på	I fråga om överklagande av ett slutligt beslut av Patentbesvärsrätten finns bestämmelser i patentlagen (1967:837), mönsterskyddslagen (1970:485), lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförord-

[2] Senaste lydelse 2010:1878.
[3] Senaste lydelse 2013:89. (Träder i kraft den 1 juli 2013.)

tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden, växtförädlarrättslagen (1997:306) samt i varumärkeslagen (2010:1877).

Ett beslut av Patentbesvärsrätten, som inte är slutligt, får överklagas endast i samband med överklagande av beslut i själva målet. Ett beslut får dock överklagas särskilt när rätten har

1. ogillat invändning om jäv mot ledamot av rätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning,
2. avvisat ombud eller biträde,
3. utdömt vite eller straff för underlåtenhet att iaktta föreläggande eller ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som vållats genom försummelse eller tredska,
4. förordnat angående ersättning för någons medverkan i målet,
5. utlåtit sig i annat fall än som avses i 4 i fråga som gäller rättshjälp.

Ett särskilt överklagande som avses i andra stycket får göras av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Beslutet överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen. Vid överklagandet tillämpas 6 a, 6 b och 35–37 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291). Patentbesvärsrättens beslut ska innehålla upplysning om att det krävs prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen och om de grunder som ett sådant tillstånd meddelas på.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

1.4 Förslag till lag om ändring i folkbokföringslagen (1991:481)

Härigenom föreskrivs att 31 § i folkbokföringslagen (1991:481) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
31 §[4]	
Om det kan antas att en person är skyldig att göra anmälan enligt denna lag, får Skatteverket förelägga personen att antingen göra en sådan anmälan eller skriftligen eller muntligen lämna de uppgifter som behövs för bedömningen av personens folkbokföring. Skatteverket får även i annat fall förelägga en person att lämna uppgifter som behövs för kontroll av bosättningen enligt denna lag. I föreläggandet skall anges vilka uppgifter som skall lämnas.	
Skatteverket får förelägga en person att lämna uppgift om lägenhetsnummer, även om skyldighet att göra anmälan enligt första stycket inte föreligger.	
Om ett barns vårdnadshavare inte *anmält* barnets förnamn inom föreskriven tid enligt *30 § namnlagen (1982:670)*, får Skatteverket förelägga barnets vårdnadshavare att inom viss tid fullgöra denna skyldighet.	Om ett barns vårdnadshavare inte *ansökt om* barnets förnamn inom föreskriven tid enligt *24 § lagen (2014:000) om personnamn*, får Skatteverket förelägga barnets vårdnadshavare att inom viss tid fullgöra denna skyldighet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

[4] Senaste lydelse 2006:379. (Ändring av paragrafens lydelse har föreslagits i prop. 2012/13:120.)

1.5 Förslag till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 10 § varumärkeslagen (2010:1877) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap. 10 §	
Ett varumärke får inte registreras om det innehåller eller består av	
1. något som är ägnat att uppfattas som någon annans firma,	
2. något som är ägnat att uppfattas som någon annans *egenartade* efternamn, allmänt kända konstnärsnamn eller likartat namn, om användningen av märket skulle medföra en nackdel för bäraren av namnet och om namnet uppenbarligen inte syftar på någon sedan länge avliden,	2. något som är ägnat att uppfattas som någon annans *särskilt skyddade* efternamn, allmänt kända konstnärsnamn eller likartat namn, om användningen av märket skulle medföra en nackdel för bäraren av namnet och om namnet uppenbarligen inte syftar på någon sedan länge avliden,
3. en bild av någon annan som uppenbarligen inte syftar på någon sedan länge avliden, eller	
4. något som kränker någon annans upphovsrätt till ett litterärt eller konstnärligt verk eller någon annans rätt till en fotografisk bild eller ett mönster.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

2 Uppdraget och dess genomförande

2.1 Kommitténs uppdrag

Namnlagskommittén fick sina direktiv av regeringen den 21 december 2009. Kommitténs uppdrag har varit att göra en allmän översyn av 1982 års namnlag och föreslå nödvändiga eller lämpliga ändringar. I direktiven angavs bland annat följande.

> Kommittén ska undersöka och beskriva hur lagen tillämpas och mot bakgrund av undersökningen ta ställning till vilka förbättringar som kan åstadkommas. – Utgångspunkten för kommitténs överväganden ska vara att regleringen av personnamn ska vara tidsenlig och hålla en lång tid framöver. Den enskildes befogade intresse av att kunna välja namn bör tillgodoses, liksom det allmänna intresset av stabilitet i namnordningen. Kommittén ska undersöka om de avvägningar som gjordes i samband med namnlagens tillkomst mellan intresset av namnstabilitet och enskildas önskemål om att fritt välja namn fortfarande kan anses bärkraftiga, eller om det finns utrymme för ett något större hänsynstagande till enskildas intresse av att själva få välja sitt namn.

I direktiven framhölls särskilt fem problemområden som det, inom ramen för den allmänna översynen och mot bakgrund av synpunkter som hade lämnats av PRV, Skatteverket och Institutet för språk och folkminnen, fanns anledning för kommittén att behandla: byte av efternamn, egenartade efternamn, mellannamn, förnamn samt förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen. Under utredningsarbetets gång framkom att reformbehovet var stort också på andra områden än dessa särskilt nämnda. De nödvändiga lagändringarna blev därför så omfattande att det för kommittén framstod som mest ändamålsenligt att föreslå en helt ny lag om personnamn.

Direktiven (dir. 2009:129) och tilläggsdirektiven (dir. 2013:9), som endast avser förlängning av utredningstiden till och med den 31 maj 2013, återges i sin helhet i *bilagorna 1* och *2*.

2.2 Kommitténs arbete

Utredningsarbetet har bedrivits på det sätt som är brukligt i en kommitté med full parlamentarisk representation. Regelbundna möten har hållits med kommittén i dess helhet. Sekretariatet har haft särskilda arbetsmöten med företrädare för PRV och Skatteverket. Kommittén var företrädd vid ett av Institutet för språk och folkminnen anordnat seminarium i Uppsala den 11 oktober 2012, varvid kommitténs ordförande samt experterna Magnus Ahlgren och Eva Brylla medverkade med var sina föredrag. Vid samma tillfälle utbyttes erfarenheter med expertis på det språk- och namnrättsliga området, däribland namnrättsforskaren Ivar Utne, Universitetet i Bergen. Vidare har ordföranden redogjort för utredningsarbetet i olika sammanhang, bland annat inför Nordiska Administrativa Förbundets svenska avdelning den 11 maj 2011, Föreningen för lagstiftningslära den 3 oktober 2011 och Göteborgs juristklubb den 9 april 2013 samt medverkat med uppsatsen ”Skall man få heta vad som helst? En namnlagsutredares dilemma.” i Studia anthroponymica Scandinavica – Tidskrift för nordisk personnamnsforskning, Årgång 29, 2011.

Statistiska Centralbyrån har bistått kommittén vid genomförandet av en statistisk undersökning av befolkningens inställning till personnamn och namnrättsliga frågor.

Jur. dr Torbjörn Odlöw har bistått kommittén med en översikt över personnamnsrätten i Norge, Danmark, Finland, Island, Tyskland, Storbritannien, Spanien och Polen.

Ett stort antal personer har under de tre och ett halvt år som utredningsarbetet pågått spontant delgivit kommittén och dess sekretariat sina synpunkter, i såväl skriftlig som muntlig form.

Kommitténs sekretariat har på Justitiedepartementets begäran lämnat synpunkter under det beredningsarbete som resulterade i proposition 2011/12:12 Rätt till namn som förvärvats i annan stat inom EES.

2.3 En helt ny lag om personnamn

Kommittén har enligt sina direktiv haft i uppdrag att föreslå författningsändringar som bedöms vara nödvändiga eller lämpliga för att regleringen av personnamn ska vara tidsenligt och hålla en lång tid framöver. De reformförslag som kommittén lägger fram i betänkandet är omfattande och syftar genomgående till att göra namnlagstiftningen lättare att förstå och tillämpa för såväl allmänheten som för myndigheter och domstolar. En lång rad hinder mot förvärv av personnamn avskaffas eller mjukas upp. Nybildning av dubbla efternamn tillåts, ordningen med mellannamn fasas ut, de så kallade spärreglerna avskaffas och namnskyddet slopas för de mest vanliga efternamnen. Också reglerna för förfarandet i ärenden om personnamn förändras på ett genomgripande sätt.

Mot bland annat denna bakgrund föreslår kommittén att de nya reglerna tas in i en helt ny *lag om personnamn*. De tidigare lagarna på personnamnsområdet, dvs. 1963 års namnlag och 1982 års namnlag, kan i någon mån sägas ha haft missvisande namn, eftersom namnrätten som sådan omfattar långt fler områden än namnen på fysiska personer. Inom immaterialrätten regleras namnrättsliga frågor i lagar om upphovsrätt, firmarätt och varumärkesrätt. Rätten att använda ett namn regleras också i lagen om namn och bild i reklam. Namnrättsliga spörsmål kan även uppkomma inom exempelvis konkurrensrätten och det industriella rättsskyddet i allmänhet.

Av nu nämnda skäl har det synts kommittén mest riktigt att som namn på den nya lagen välja ”lag om personnamn”. Redan lagens beteckning kommer på så sätt också att antyda en förändring i förhållande till lagstiftarens tidigare syn på vad som ska gälla i fråga om enskildas rätt att själva få välja sina namn.

Även om kommittén således föreslår en helt ny lag har den nu gällande namnlagen utgjort en given utgångspunkt för arbetet och betänkandet genomsyras naturligt nog av jämförelser med gällande rätt. I de fall då någon förändring av rättsläget inte är avsedd har kommittén så långt det varit möjligt valt att behålla nuvarande formuleringar, ibland med en viss modernisering av språket.

Genom de förenklingar och lättnader som kommittén föreslår har den nya lagen fått ett väsentligt mindre omfång. Det återspeglas också i antalet paragrafer, som kunnat minskas från 53 till 41.

Lagens avslutande del ”Internationella förhållanden” har kommittén lämnat i huvudsak orörd, eftersom en översyn i den delen inte ingått i uppdraget.

2.4 Betänkandets disposition m.m.

Betänkandet inleds med en sammanfattning. Därefter följer kommitténs författningsförslag och en redogörelse för kommitténs uppdrag och arbete. Utländsk rätt beskrivs i *kapitel* 3 medan gällande rätt behandlas i *kapitel 4*. För frågans tidigare behandling redogörs utförligt i *kapitel 5*. Den attitydundersökning som kommittén låtit genomföra redovisas i *kapitel 6.* Härefter följer de egentliga förslagskapitlen: Familjerättsliga förvärv av efternamn – *kapitel 7*, Förvärv av efternamn i annan än familjerättslig ordning – *kapitel 8*, Förlust av efternamn – *kapitel 9*, Särskilt skydd för efternamn – *kapitel 10*, Mellannamn/Dubbelnamn – *kapitel 11*, Förnamn och gårdsnamn – *kapitel 12* samt Förfarandet i mål och ärenden – *kapitel 13*. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser återfinns i *kapitel 14* och en konsekvensbeskrivning i *kapitel 15*. Betänkandet avslutas med en litteraturförteckning och ett antal bilagor. Där finns även en sammanställning över paragrafer i den föreslagna nya lagen och dess motsvarigheter i 1982 års namnlag, och vice versa.

När ordet ”namnlagen” används i betänkandet utan bestämning avses 1982 års namnlag om inte annat framgår av sammanhanget. I de begränsade antal fall då paragrafnummer står utan direkt koppling till någon viss lag avses likaledes 1982 års namnlag om inte annat framgår av sammanhanget.

Någon sammanhållen ”Författningskommentar” finns inte i betänkandet, utan de föreslagna paragraferna kommenteras i slutet av respektive förslagskapitel. I kapitlen 8 och 10 har den föreslagna lagtexten behandlats så ingående i den allmänna motiveringen att någon separat författningskommentar inte har ansetts erforderlig.

3 Huvuddragen av gällande rätt i vissa länder[1]

Av jur. dr Torbjörn Odlöw

3.1 Danmark

I Danmark regleras namnfrågor i 2005 års namnlag (*Navnelov*).[2] Handläggningsföreskrifter ges i *Bekendtgørelse om navne*, nedan NBEK.[3] Särskilda handläggningsföreskrifter för Sönderjylland ges i *Bekendtgørelse om anmeldelse af fødsel, navn og dødsfald i de sønderjyske landsdele*.[4]

Närmare vägledning för handläggningen ges i *Vejledning om behandling av navnesager*.[5] Den danska namnlagen gäller inte på Grönland och Färöarna men lagen kan för Grönlands del sättas i kraft genom särskild förordning, jfr 32 § i 2005 års namnlag. Så har ännu inte skett varför den äldre navneloven från år 1981 fortfarande är gällande lag på Grönland.[6] Färöarna har särskild lagstiftning på området.[7] Namnfrågor på Grönland och Färöarna handläggs av respektive Rigsombudsmand.

[1] Följande personer har hjälpsamt bistått med information till studien: Fuldmæktig Stella Jørgensen, Rigsombudsmanden i Grønland; Erlendur Þór Gunnarsson, HRL, Framkvæmdastjóri (Supreme Court Attorney, Partner) Opus Lögmenn; Peter Traynor, University of Leeds; Professor, Jur. Dr Marina Wellenhofer och Assessorin Antje Sußenberger, Goethe-Universität Frankfurt; LL.M. Gabriela Argüello, Göteborgs universitet samt; Jur. Dr Piotr Ruczkowski, Wyższa Szkoła Ekonomii i Prawa im. Prof. E. Lipińskiego w Kielcach (Professor Edward Lipinski School of Economics and Law, Kielce).
[2] Lov nr. 524 af 24.06.2005; betænkning nr. 1446/2004. Ändrad genom lov nr. 435 af 14/05 2007 och lov nr. 350 af 6/5 2009.
[3] BEK. nr. 923 af 29.09.2009.
[4] BEK nr. 572 af 22.11.1977. Ändrad genom BEK nr. 278 af 22.04.2004.
[5] VEJ nr 9768 af 30.09.2009.
[6] 1981 års navnelov sattes i kraft för Grønland genom anordning nr. 549 af 21.08.1986.
[7] Løgtingslóg nr. 41 frá 26. mars 2002 um fólkanøvn. Den färöiska lagstiftningen behandlas inte vidare.

Den danska namnlagen är indelad i fyra kapitel. Det första tre kapitlen behandlar efternamn (1–10 §§), mellannamn (11 §) och förnamn (12–15 §§). Det avslutande kapitlet (16–32 §§) innehåller handläggningsregler, regler om internationella förhållanden, straffbestämmelser samt promulgationsregler.

Efternamn

Barns efternamn

Senast 6 månader efter födelsen skall barnets vårdnadshavare välja ett efternamn för barnet, 1 § 1 st. Om detta inte görs ges barnet automatiskt moderns efternamn, 1 § 2 st. I de fall moderns efternamn är ett patro- eller metronymikon (nedan föräldranamn) eller ett namn som på annat sätt är bildat av hennes föräldrars, makes eller sambos förnamn, får barnet i stället moderns förnamn med ändelsen -son eller -dotter, 1 § 2 st med hänvisning till 7 §.

Vid adoption av barn får adoptivbarnet ett efternamn i enlighet med reglerna för nyfödda barn om det inte i adoptionsbeslutet anges att barnet skall behålla sitt tidigare efternamn, 9 §. Ett adoptivbarn har rätt att förvärva såväl ett efternamn som bärs av adoptantens eller adoptanternas släkt som sina ursprungliga föräldrars efternamn, 9 § 3 st. Om adoptionsförhållandet upphör har adoptivbarnet rätt att behålla det efternamn som han eller hon har erhållit genom adoptionen, 9 § 4 st.

Vid ansökan om ändring av ett barns efter- eller mellannamn (se nedan) skall en förälder som inte har del i vårdnaden men som bär samma efter- eller mellannamn som barnet höras innan beslut om ändringen fattas om inte sådant hörande kan antas vara till väsentlig skada för barnet eller om hörandet medför en oproportionerligt lång tidsutdräkt i ärendet, 23 §. En begärd ändring kan avslås om hänsyn till barnet eller den förälder som har yttrat sig enligt ovan talar emot en ändring, 23 § 3 st.

Skyddade och fria efternamn, förvärv av efternamn på grund av anknytning

Ett efternamn som bärs av fler än 2 000 personer kan fritt förvärvas, 2 §. Årligen offentliggörs en lista över fria efternamn, 2 § 2 st. Efternamn som bärs av 2 000 personer eller färre är skyddade, 3 §.

Skyddet omfattar dock inte sådana efternamn som tidigare har burits av fler än 2 000 personer och därmed har varit fria, 2 §. Oberoende av om ett efternamn är skyddat enligt 3 § kan det enligt samma bestämmelse med hänvisning till 4, 5 och 7–9 §§, ändå förvärvas.

I 4 § anges kriterier för att förvärva ett efternamn på grund av släktskapsanknytning eller liknande. Rätt att förvärva ett efternamn på sådan grund föreligger

i. om den som vill bära efternamnet tidigare har burit det som efternamn eller mellannamn, om efternamnet bärs eller har burits av sökandens föräldrar, mor- och farföräldrar, oldeföräldrar (ex. farfars far), tipoldeföräldrar (ex. farfars farfar), eller en fosterförälder till den sökande och denne lämnar samtycke, pp 1–3 och 5,

ii. om efternamnet bärs av en make eller, under vissa betingelser, sambo till en av den sökandes föräldrar och styvföräldern lämnar samtycke, p 4,

iii. om det rör en ändrad genusändelse av ett namn som sökanden har rätt att bära, p 6 eller,

iv. om sökanden känner till och har inhämtat samtycke från samtliga bärare av efternamnet, p 7.

En make eller sambo kan med sin partners samtycke förvärva dennes efternamn med undantag för om det aktuella efternamnet är ett föräldranamn, 5 § med hänvisning till 7 § 1 st pp 1,2. Regeln är könsneutral. För att förvärva en sambos efternamn krävs att samborna tillsammans med ansökan om namnändring lämnar en formell skriftlig förklaring om att de lever i ett äktenskapsliknande förhållande samt att förhållandet har varat i minst två år eller att de gemensamt har barn under 18 år som bär eller skall bära efternamnet. Möjligheten att förvärva en sambos efternamn infördes med 2005 års namnlag och grundar sig i att även sambor kan ha ett starkt och skyddsvärt intresse av att inför omgivningen tillkännage att de anser sig vara en familj genom att använda ett gemensamt efternamn. Inte minst anförs detta gälla i förhållande till barn till sambor där omständigheten att barn och föräldrar har samma namn kan styrka känslan av att vara en del i en familj.[8]

[8] Bet. nr. 1446/2004, s. 124 ff.

Det är möjligt att som efternamn förvärva någon av föräldrarnas namn med ändelserna -son eller -dotter eller någon annan ändelse som visar släktskapet, 7 § 1 st pp 1, 2. Ändelsen får dock inte beteckna det motsatta könet i förhållande till den som skall bära efternamnet, 7 § 2 st. Undantag från denna begränsning kan göras för transsexuella personer (se vidare nedan angående regler för undantag i anslutning till redogörelsen för regler om s.k. könskorrekta förnamn). I samma bestämmelse ges också möjlighet att som efternamn använda föräldrars, far- eller morföräldrars eller en makes/sambos förnamn om detta är i överensstämmelse med namntraditioner i en kultur som inte gör skillnad på för- och efternamn, 7 § 1 st p 3.

Den som använder ett namn utan att ha rätt till det straffas med böter. Åtal skall dock endast föras när någon förorättad begär det eller om det krävs med hänsyn till allmänna intressen, 26 §.

Nyskapade efternamn

Ett efternamn som inte bärs av någon i Danmark kan enligt 6 § förvärvas som efternamn. Kriterier som begränsar möjligheten att förvärva ett nyskapat efternamn är om det i) lätt kan förväxlas med ett skyddat namn, ii) består i eller lätt kan förväxlas med ett registrerat namn på ett företag, en förening, ett varumärke eller liknande, ett registrerat allmänt känt artistnamn eller namn på en allmänt känd utländsk eller historisk person eller iii) är ett egentligt förnamn (jämför dock den ovan behandlade möjligheten att förvärva ett förnamn som efternamn enligt 7 § 1 st p 3), är olämpligt som efternamn i Danmark eller som kan väcka anstöt. Registrering av namn enligt ovan görs genom anmälan till Ankestyrelsen varpå namnet publiceras i en särskild lista.[9]

Sammansatta efternamn

Två namn som i enlighet med ovan nämnda bestämmelser var för sig kan förvärvas som efternamn kan också användas som ett efternamn om namnen förbinds med ett bindestreck, 8 §. Det är inte möjligt att sätta samman mer än två efternamn till ett sammansatt efternamn. Dubbla efternamn utan bindestreck (i enlighet med

[9] Se www.familiestyrelsen.dk.

spanskt namnbruk, exempelvis García Jonsson) kan endast förvärvas av den som har anknytning till detta efternamn i enlighet med ovan behandlade regler eller reglerna om mellannamn.[10]

Förlust av efternamn

När ett nytt efternamn förvärvas mister den berörde det efternamn han eller hon har haft tidigare, 10 §.

Mellannamn

Mellannamn, dvs. ett namn som inte är vare sig ett förnamn eller ett efternamn, kan förvärvas i enlighet med 11 §. Ett namn som tidigare burits som mellannamn får återtas, p 1. Ett namn som en person i enlighet med ovan behandlade regler skulle kunna ha som efternamn får också bäras som mellannamn, p 2.

Som mellannamn kan också enligt pp 3 och 5–7 användas ett mellannamn som

i. bärs eller har burits av sökandens föräldrar, far- och morföräldrar, oldeföräldrar och tipoldeföräldrar (se ovan angående betydelsen),

ii. bärs av en make eller sambo till sökandens förälder om denne lämnar samtycke eller iii) bärs av någon av sökandens fosterföräldrar om denne lämnar samtycke eller

iii. bärs som mellannamn eller efternamn av sökandens make eller sambo om samlivsförklaring har lämnats under förutsättning att samtycke lämnas. Samtycke enligt ovan krävs inte om den som skall lämna samtycke är avliden under förutsättning att den sökta namnändringen kan antas stämma överens med den avlidnes önskemål, NBEK 10 § 2 st.

Hinder för förvärvet föreligger om det namn som den sökande vill förvärva som mellannamn enligt pp 1, 3, 5–7 är ett föräldranamn.
Även om mellannamn vanligen är efternamnsliknande kan också ett namn som enligt 13 § 1 st (se vidare nedan) är godkänt som förnamn också förvärvas som mellannamn, p 4. Det ställs inget krav på att det förnamn som används skall vara könstypiskt i förhållande

[10] Se Vejledning om behandling af navnesager, VEJ nr 9768 af 30.09.2009, avsnitt 3.15.1.

till den som vill använda det som mellannamn, dvs. Lise Jensen kan få namnet Bjørn godkänt som mellannamn.

Förnamn (Fornavne)

Ett nyfött barn skall senast 6 månader efter födelsen ges minst ett förnamn av den som har vårdnaden (*forældremyndigheden*) om barnet, 12 §. Som förnamn får användas de namn som är upptagna på en särskild lista över godkända förnamn eller namn som efter ansökan godkänns, 13 §.[11] Sådana namn som har godkänts efter ansökan förs därefter in på listan över godkända förnamn, 14 § 2 st. Listan över godkända namn innehåller pojknamn, flicknamn och unisex-namn.

För att ett namn skall godkännas efter ansökan måste det uppfylla vissa kriterier, 14 § 3 st. Det skall vara fråga om ett verkligt (*egentligt*) namn vilket innebär att titlar som prins, baron eller talangivelser som III inte tillåts som förnamn. Namnet får inte heller vara olämpligt för användning som förnamn i Danmark. Lämpligheten av ett namn avgörs efter en helhetsbedömning som bland annat innefattar om namnet kan skrivas och uttalas i Danmark och om ordet betecknar något annat än en person.[12] Slutligen får namnet inte heller vara opassande eller väcka anstöt. Ord som kan ge upphov till rasistiska eller vulgära associationer eller liknande anförs kunna väcka anstöt. Avgörande för bedömningen av om ett ord är opassande som namn är om det kan användas i andra sammanhang vilket medför att det inte bör användas som namn, exempelvis interjektioner, substantiv, verb och adjektiv, kända varumärken eller fiktiva personer.

Den danska namnlagen uppställer ett krav på att förnamnet skall vara könskorrekt. [13] Ett förnamn får inte vara typiskt som namn på personer av det motsatta könet i förhållande till den som skall bära namnet, 13 § 2 st. Ett undantag görs i förhållande till personer som är, eller kan likställas med, transsexuella, 13 § 3 st. Transsexuella personer kan hos personregisterföraren ansöka om att få bära ett namn som associeras till det motsatta könet i förhållande till personen. Beslut i saken fattas av familiestyrelsen, 22 § NBEK.

[11] Listan över godkända förnamn handläggs av familiestyrelsen. Den finns tillgänglig på internet för sökning, se www.familiestyrelsen.dk.
[12] Som exempel på det senare anges att orden Trillebør, Skraldespand och Urtepotte (Skottkärra, Soptunna och Blomkruka) inte kan användas som namn, VEJ nr 9768 af 30.09.2009.
[13] Termen könskorrekt från VEJ nr 9768 af 30.09.2009.

Rigshospitalets Sexologiske Klinik skall som underlag för familiestyrelsens bedömning av om undantag från kravet i 13 § 2 st skall lämnas, bedöma om sökanden är eller kan likställas med transsexuell, 13 § NBEK.

Ett förnamn kan efter anmälan till personregisterföraren tas bort under förutsättning att den enskilde antingen har ett ytterligare förnamn eller i samband med borttagandet tar ett annat förnamn, 15 §. I enlighet med tidigare lagstiftning kunde flickor få tillåtelse att som ett ytterligare förnamn bära ett namn som typiskt sett betecknade det motsatta könet eller ett patronymikon. Den som av den anledningen i dag bär sådana namn som förnamn får inte ta bort sitt första förnamn om hon inte behåller eller samtidigt antar ett namn som uppfyller betingelserna i 13 §.

Ett förnamn kan ändras genom anmälan till personregisterföraren (se vidare angående registreringen nedan).

Registrering

Registrering av personnamn och handläggning av ansökan om ändring av personnamn sköts primärt av den s.k. personregisterföraren i den berördes hemvistförsamling (*sogn*) med undantag för Sønderjylland där namnregistreringen i stället sköts av personregisterföraren i den aktuella kommunen. Personregisterföraren för in namngivningar och namnändringar i Danmarks centrala personregister (*Det Centrale Personregister – CPR*).[14]

Personregisterföraren har behörighet att fatta beslut i flertalet namnärenden men i vissa fall skall ärendet i stället avgöras av statsförvaltningen. När anmälan om namngivning eller ändring av namn kommer till personregisterföraren skall denne därför först ta ställningen till om ärendet kan avgöras av personregisterföraren eller om det skall överlämnas till statsförvaltningen för beslut.

Underlåtenhet av vårdnadshavaren att, i enlighet med 12 §, inom 6 månader efter ett barns födelse ge det ett förnamn straffas med böter. Någon sanktion för underlåtenhet att ge barnet ett efternamn finns inte, rättsföljden av sådan underlåtenhet blir i stället som nämnts ovan att barnet automatiskt får moderns namn, se ovan.

[14] Bekendtgørelse af lov om Det Centrale Personregister, nr. 1134 20.11.2006, senast ändrad i lov nr. 1336 19.12.2008.

3.2 Finland

I Finland regleras namnfrågor i 1985 års namnlag.[15] Regler rörande registerföring av bland annat personnamn ges i lag om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster[16], Statsrådets förordning om befolkningsdatasystemet[17], lag om registerförvaltningen[18] samt förordning om registerförvaltningen[19]. Ärenden om namngivning och namnändring handläggs i första instans av magistraten.[20] I vissa ärenden skall magistraten begära utlåtande från nämnden för namnärenden (*Nimilautakunta*) innan beslut fattas. Nämnden för namnärenden är underställd justitieministeriet och har till uppgift att övervaka praxis i frågor om för- och efternamn. Nämnden är också expertmyndighet i ärenden som gäller tillämpningen av namnlagen och avger i denna roll utlåtanden till magistrater, domstolar och andra myndigheter i frågor som gäller för- och efternamn, jfr 14 §.[21]

Varje person skall ha ett efternamn och ett förnamn, 1 §. Den som saknar ett efternamn eller ett förnamn är skyldig att anta ett sådant.

Den finska namnlagen är uppdelad i nio kapitel. Det första (1 §) innehåller allmänna stadganden. Kapitel 2 (2–6 §§) innehåller regler om barns efternamn (släktnamn). I kapitel 3 (7–9 §§) ges regler om makes efternamn. Kapitel 4 (10–22 §§) reglerar ändring av efternamn. Kapitel 5 (23–24 §§) behandlar förlust av efternamn. I kapitel 6 (25–32) regleras internationella förhållanden. Förnamn regleras i kapitel 6a (32a–32f). I kapitel 7 (33–34 §§) och kapitel 8 (35–39 §§) ges särskilda stadganden och övergångsbestämmelser.

[15] 9.8.1985/694, senast ändrad genom 22.12.2009/1396.
[16] 21.8.2009/661.
[17] 25.2.2010/128.
[18] 15.3.1996/166.
[19] 4.4.1996/248.
[20] Magistraten är en del av den statliga lokalförvaltningen. Myndigheten handlägger bland annat ärenden om namnändring, folkbokföring och förmyndarärenden.
[21] Se http://www.om.fi/sv/Etusivu/Ministerio/Neuvottelujalautakunnat/Nimilautakunta

Efternamn (Släktnamn[22], Sukunimi)

Barns efternamn

Om föräldrarna till ett barn har ett gemensamt efternamn får barnet detta efternamn vid födelsen, 2 §. Föräldrar som inte har gemensamt efternamn ska, om de är vårdnadshavare, inom två månader från barnets födelse anmäla vilket efternamn barnet skall ha. I de fall föräldrarna redan tidigare har ett barn får dock det nyfödda barnet samma efternamn som sitt syskon. Om anmälan om barnets efternamn inte görs får barnet det efternamn som modern har när barnets uppgifter anmäls till befolkningsdatasystemet, 2 § 5 st. Motsvarande regler gäller vid adoption av ett barn, 3 §. Domstolen kan också i dessa fall besluta att barnet skall behålla det efternamn det bar innan adoptionen om detta på grund av barnets ålder, adoptivföräldrarnas önskemål eller andra omständigheter anses överensstämma med barnets bästa.

Barnets efternamn kan ändras i efterhand om faderskapet inte var fastställt vid barnets födelse eller om barnets föräldrar ingår äktenskap med varandra och de i samband med ingåendet av äktenskapet antar ett gemensamt efternamn, 4–4a §§. Om barnets förälder i stället ingår äktenskap med någon annan än den andre biologiska föräldern kan makarna gemensamt bestämma att barnets efternamn skall ändras så att det får makarnas gemensamma efternamn, förutsatt att föräldern utövar vårdnaden om barnet ensam eller tillsammans med styvföräldern, 5 §. Om barnets biologiska föräldrar har gemensam vårdnad om barnet krävs det dock att båda vårdnadshavarna är överens om en sådan ändring av efternamnet.

Efternamnet på ett barn som har fyllt 12 år kan inte ändras utan barnets samtycke, 33 §. Detsamma gäller också yngre barn om barnet är så utvecklat att avseende kan fästas vid dess vilja.

Om faderskapet för ett barn upphävs kan en domstol på yrkande av mannen besluta att barnet skall vara skyldigt att anta det efternamn som modern bar vid barnets födelse om det inte med hänsyn till barnets bästa anses viktigt att barnet behåller sitt efternamn, 23 §. Sådan talan skall väckas inom ett år från det att faderskapet har upphävts.

[22] I den finska namnlagen används ”släktnamn” som beteckning på efternamn. Efternamn förefaller emellertid numera vara den gängse svenskspråkiga termen i offentliga sammanhang varför denna term också används i det följande.

Ändring av efternamn, skydd av efternamn

Vid ingående av äktenskap kan makarna besluta att som gemensamt efternamn anta ett efternamn som någon av dem senast hade som ogift, 7 §. Om makarna inte antar ett gemensamt efternamn behåller vardera maken sitt tidigare efternamn, 8 §. Den vars efternamn ändras till följd av att makar antar ett gemensamt efternamn vid ingående av äktenskap kan emellertid tillfoga sitt tidigare efternamn framför det gemensamma efternamnet, 7 § 3 st och 8a §. Vid upplösning av äktenskapet kan den som har förvärvat den andre makens efternamn genom äktenskapet återta det efternamn han eller hon bar som ogift, 9 §. Den som har tillfogat sitt tidigare efternamn före det gemensamma efternamnet enligt ovan får vid upplösning av äktenskapet återta det som efternamn.

Ändring av efternamn kan enligt 10 § göras om sökanden visar i) att användningen av det nuvarande efternamnet medför olägenhet på grund av namnets främmande ursprung, dess betydelse i allmänt språkbruk etc., ii) det sökta efternamnet tidigare har burits av sökanden eller hävdvunnet har burits av dennes förfäder och ändringen anses ändamålsenlig, eller iii) förvärvet anses motiverat på grund av ändrade förhållanden eller av andra synnerliga skäl. Som nytt efternamn får inte godkännas ett namn som är olämpligt eller vars användning kan medföra uppenbar olägenhet. Normalt godkänns inte heller namn som står i strid med namnskicket i Finland, som allmänt används som förnamn eller som har bildats genom att två efternamn har förenats. Sådana nya efternamn kan emellertid godkännas om det föreligger synnerliga skäl, 11 §. Skydd föreligger för namn som

i. är registrerade i befolkningsdatasystemet,

ii. efter vad som är allmänt känt är vedertagna i en viss finländsk eller utländsk släkt,

iii. kan identifieras med namn på stiftelse, förening eller annat samfund, registrerad firma/varumärke eller annat i näringsverksamhet skyddat kännetecken,

iv. kan identifieras med konstnärsnamn eller signatur som är allmänt kända.

Namn enligt ovan kan inte registreras som nytt efternamn om det inte finns synnerliga skäl, 12 §. Synnerliga skäl föreligger om

sökanden kan visa särskilt angiven anknytning till namnet, 13 §. Den som anser att ett sökt nytt efternamn står i strid med 12 § och att ett godkännande av ansökan skulle kränka hans eller hennes rätt får framställa anmärkning mot ansökan, 19 §. Om sökanden får det nya efternamnet godkänt kan innehavaren av ett skyddat namn eller kännetecken föra talan i domstol om att efternamnet skall förklaras förverkat, 24 §. Sådan talan skall väckas inom fem år från den dag då det nya efternamnet fördes in i befolkningsdatasystemet. Om talan bifalls är den som förlorar sitt (nya) efternamn skyldig att återta sitt tidigare efternamn.

Mellannamn

Mellannamn används inte i Finland.[23] Se emellertid ovan angående möjligheten att tillfoga sitt efternamn som ogift före det efternamn som gemensamt antas vid ingående av äktenskap.

Förnamn (Etunimi)

Barns förnamn

Varje barn skall ges minst ett men inte fler än tre förnamn, 32a §. Namnen skall anmälas till befolkningsdatasystemet inom två månader efter barnets födelse.

Allmänna hinder för godkännande av förnamn anges i 32b §. Som förnamn får i enlighet med den bestämmelsen inte godkännas i) namn som ifråga om form eller skrivsätt står i strid med namnskicket i Finland, ii) kvinnonamn för pojkar eller mansnamn för flickor, iii) efternamn, om det inte är fråga om ett föräldranamn och detta används efter ett annat förnamn, eller iv) ett namn som redan bärs av ett hel- eller halvsyskon, utom vid sidan av ett annat förnamn. Ett förnamn som faller in under de allmänna hindren kan ändå godkännas om valet av förnamn beror på religiös sed, om personen ifråga har anknytning till främmande stat och förnamnet motsvarar namnskicket i den staten eller om det föreligger annat giltigt skäl.

[23] Det har framförts önskemål om att den finska namnlagen ändras så att det blir möjligt att använda mellannamn då barnet annars inte kan dela efternamn med båda föräldrarna i de fall de inte antar ett gemensamt efternamn vid ingåendet av äktenskapet, se C Gestrin (Sfp) http://svenska.yle.fi/artikel/2009/04/03/gestrin-tillat-mellannamn-i-finland

Ändring av förnamn

Ett förnamn får ändras en (1) gång genom *anmälan* till magistraten, 32c §. Reglerna rörande namngivning av barn är tillämpliga även vid ändring av namn. Efter *ansökan* om ändring kan ett förnamn ändras om namnet står i strid med de allmänna hindren i 32b § eller om sökanden anför annat giltigt skäl för namnändringen och det inte finns något hinder för att godkänna det nya namn sökanden föreslår, 32d §.

Registrering

Befolkningsregistret på lokal nivå handläggs av magistraten. Ärenden om ändring av efternamn behandlas av magistraten, 14 §.

Föräldrars anmälan om barnets personnamn enligt 2 och 32a §§ skall göras till den magistrat inom vars verksamhetsområde barnet har sin hemkommun eller folkbokföringskommun. Sådan anmälan kan också göras till den församling i den evangelisk-lutherska kyrkan eller ortodoxa kyrkosamfundet där barnet är medlem.

Ansökan om ändring av efternamn kan lämnas till vilken magistrat som helst, 15 §. Om ärendet inte skall handläggas av den magistrat som har fått ansökan skall den överföras till rätt magistrat utan dröjsmål.

3.3 Island

På Island regleras namnfrågor i 1996 års *Lög um mannanöfn* (MNL).[24] Island har språkligt strikta namnregler. Från år 1925 får inga nya familjenamn registreras på Island och nya förnamn får bara registreras efter godkännande från den isländska personnamnsnämnden (*Mannanafnanefnd*). Ett förnamn godkänns bara om namnet kan införlivas i det isländska språket (Magnus är inte godkänt, däremot Magnús).[25] Regler om nämndens inrättande och uppgifter ges i MNL 21–23 §§.[26]

[24] 1996 nr. 45 17. maí. Senast ändrad genom lag 1.126/2011 från 30.09.2011.
[25] http://www.icelandreview.com/icelandreview/daily_news/?cat_id=16539&ew_0_a_id=230637
[26] På nämndens hemsida finns en lista över godkända namn och namn som inte har godkänts, http://www.island.is/islensk-nofn.

Ett fullständigt personnamn består av minst ett men inte mer än tre förnamn (*eiginnafn*) eventuellt mellannamn (*millinafn*) och efternamn (*kenninafn*), MNL 1 §.

Den isländska namnlagen är uppdelad i nio kapitel. Det inledande kapitlet (1–3 §§) behandlar vad som är personnamn och inom vilken tid ett barn skall ges ett personnamn. Kapitel 2 (4–5 §§) behandlar förnamn. I kapitel 3 (6–7 §§) regleras frågor om mellannamn. Kapitel 4 (8–9 §§) reglerar efternamn. Namnfrågor i förhållande till personer med utländsk härkomst behandlas i kapitel 5 (10–12 §§). I kapitel 6 (13–17 §§) regleras namnändringar. Kapitel 7 (18–20 §§) behandlar registrering och användning av namn. Personnamnsnämndens inrättande och uppgifter regleras i kapitel 8 (21–23 §§). I kapitel 9 (24–28 §§) ges regler om överträdelser av namnlagens bestämmelser och diverse kompetensregler för den isländska regeringen i namnfrågor.

Efternamn (Kenninöfn; Föður-, Móðurnöfn; Ættarnöfn)

Barns efternamn

Ett isländskt efternamn (*kenninafn*) kan vara av två olika slag, ett föräldranamn eller ett släktnamn (*ættarnafn*). Enligt den isländska namnlagen skall alla personer bära ett föräldranamn om de inte har rätt att bära ett släktnamn och väljer att bära det senare, 8 § 1 st. Inga nya släktnamn godkänns på Island varför endast de som är släkt med tidigare bärare av ett släktnamn kan förvärva ett sådant namn, MNL 8 § 6 st.

Ett barn skall namnges inom sex månader från födelsen, MNL 2 §. Både patronymikon och metronymikon kan bäras samtidigt, dessutom med tillägg av ett släktnamn om personen har rätt att bära ett sådant, 8 §. Om faderskapet inte är fastställt för ett barn har barnet rätt att bära ett efternamn som baseras på dess morfars namn.[27] Om en person vill bära ett efternamn som baseras på en utländsk förälders förnamn kan detta göras med godkännande från personnamnsnämnden, dvs. om det utländska namnet kan anpassas

[27] I MNL 8 § används lokutionen ”afa síns”(”its grandfather” i den officiella engelska översättningen). Afi (grundformen av afa) används både för mor- och farfar vilket innebär att regeln inte i och för sig hindrar att barnets efternamn skulle kunna baseras på dess farfaders namn. Då endast moderskapet är rättsligt klarlagt i den situation som regeln tar sikte på torde det emellertid, i vart fall under normala omständigheter, vanligen vara morfaderns namn som används.

till isländskt språkbruk. Om namnet godkänns av nämnden är det införlivat i det isländska språket.

Har föräldrarna inte angett namn för barnet enligt ovan skall den ansvarige för det nationella registret uppmärksamma föräldrarna på att de har skyldighet att ge barnet ett namn, 25 §. Om föräldrarna ändå inte uppger vilka namn barnet skall ha kan de föreläggas vid ett löpande vite (maximalt 1 000 ISK per dag) att namnge barnet.

Ändring av namn, skyddade namn

Som nämnts ovan är det inte tillåtet att skapa några nya släktnamn, MNL 8 § *in fine*. Endast ättlingar till en tidigare bärare av ett släktnamn kan förvärva släktnamnet som efternamn. En person får inte heller (numera) anta sin makes efternamn vid ingående av äktenskap, MNL 9 §. Om en person har förvärvat sin makes föräldranamn som efternamn när de har haft hemvist utanför Island är denne skyldig att sluta använda detta efternamn när de återvänder till Island, MNL 9 § *in fine*. Det isländska efternamnssystemet kan vålla en del problem för islänningar som reser eller bosätter sig utomlands eftersom familjemedlemmarna, även eventuella barn, ofta har olika efternamn. Det förekommer då att islänningar i utlandet antar ett och samma efternamn, exempelvis genom att en av familjemedlemmarnas föräldranamn förvärvas av övriga familjemedlemmar. Om så har skett får det utomlands förvärvade efternamnet/föräldranamnet inte användas vid återkomsten till Island enligt den aktuella regeln.

En person av utländsk härkomst som förvärvar isländskt medborgarskap får behålla sitt personnamn utan ändringar, MNL 11 §. Han eller hon får emellertid också förvärva ett nytt personnamn, inklusive efternamn. *Lög um mannanöfn* skall då tillämpas vid utformningen av detta nya namn. En utländsk medborgare som ingår äktenskap med en islänning får emellertid förvärva dennes efternamn, oavsett om det är ett släktnamn eller föräldranamn, MNL 12 §. Den förstnämnde får också förvärva ett föräldranamn baserat på makens fader eller moder med ändelsen *-son* eller *-dóttir*.

Om en mor vars barns faderskap inte har fastställts ingår äktenskap får barnet förvärva ett föräldranamn som baseras på styvförälderns förnamn, MNL 14 §. Om barnets faderskap är fastställt i situationen ovan får barnet förvärva styvförälderns namn efter

godkännande av justitieministern. Innan sådant beslut fattas skall samtycke inhämtas från en biologisk förälder som inte har del i vårdnaden om barnet. Om sådant samtycke inte lämnas kan justitieministern ändå lämna tillstånd till namnändringen om det föreligger särskilda skäl och namnändringen uppenbarligen är till barnets bästa, MNL 14 § 2 st.

Den som bär ett släktnamn som efternamn får byta det mot ett föräldranamn. Det tidigare släktnamnet kan då i stället förvärvas som mellannamn, MNL 15 §. En person över 18 år får förvärva ett nytt efternamn om det finns särskilda skäl för namnbytet, MNL 16 §.

Sådana namnändringar som inte är föremål för godkännande av justitieministern skall anmälas direkt till det nationella registret, MNL 18 § (se vidare nedan). Ändringen träder i kraft när den är införd i registret. Registerföraren kan godkänna en ändring av stavningen av ett namn i det nationella registret efter samråd med personnamnsnämnden. En sådan ändring anses dock inte innebära en ändring av namnet, MNL 20 §. En ändring av stavningen av ett namn kan endast göras en gång per individ om det inte föreligger särskilda omständigheter.

Om en person kan visa att någon annan använder dennes namn, eller ett namn som är så likt att risk för förväxling föreligger, kan den förstnämnde föra talan vid domstol om att den andre skall föreläggas att sluta använda namnet, 24 §.

Mellannamn (Millinöfn)

Det är möjligt att, utöver förnamn, ge ett barn ett (1) mellannamn, MNL 6 §. Skillnaden mellan mellannamn och efternamn är att samma mellannamn kan användas av personer av båda könen. Mellannamn skall ha isländska rötter eller av tradition vara etablerade i det isländska språket, de behöver dock inte ha genitivändelser. Namn som anses ha isländska rötter och som därmed kan användas som mellannamn finns upptagna på en offentlig lista.[28]

Namn som enbart används som förnamn får inte användas som mellannamn om det inte är en av föräldrarnas förnamn, MNL 6 §. I sådana fall skall mellannamnet förses med genitivändelse. Föräldrarna Guðrún och Jón kan exempelvis ge sin dotter Anna namnen Anna Guðrúnar Jónsdóttir eller Anna Jóns Guðrúnardóttir.

[28] Se http://www.island.is/islensk-nofn?Stafrof=&Nafn=&Millinofn=on&Samthykkt=yes

Släktnamn får endast användas som mellannamn om den sökande har anknytning till detta namn, MNL 7 §. Sådan anknytning föreligger om i) personen redan bär namnet som efternamn (släktnamn) och i stället vill bära det som mellannamn, ii) om personen inte bär namnet som efternamn (släktnamn) men enligt övriga regler i *Lög um mannanöfn* har rätt att bära namnet som efternamn (jfr MNL 8–9 §§), iii) om personens helsyskon, föräldrar, far- eller morföräldrar bar namnet som för-, mellan- eller efternamn, eller iv) om personens make bär namnet som efternamn eller som mellannamn i enlighet med i) och ii).

Förnamn (Eiginnöfn)

Ett nyfött barns vårdnadshavare har rätt och skyldighet att ge barnet minst ett men inte fler än tre förnamn, MNL 4 §. Förnamnen skall vara möjliga att förse med isländska genitivändelser om de inte redan av tradition är etablerade i det isländska språket, MNL 5 §. Namn som inte redan är etablerade får inte strida mot den isländska språkliga strukturen.

Flickor skall ges kvinnonamn och pojkar skall ges mansnamn, MNL 5 §. Föräldrarna får inte välja ett namn som kan orsaka förlägenhet för barnet.

Registrering

Personnamn registreras i ett nationellt register (*Þjóðskrá*), MNL 19 §. Regler om registrets förande ges i *Lög um þjóðskrá og almannaskráningu*.[29] I andra offentliga register och dokument skall personnamnet skrivas på samma sätt som det är registrerat i det nationella registret. Vid kontakt med offentliga myndigheter, upprättande av avtal (såväl muntliga som skriftliga) och vid alla typer av rättshandlande är den enskilde skyldig att använda sitt namn så som det är registrerat i det nationella registret.

[29] 1962 nr. 54 27. apríl, senast ändrad genom lag 1.126/2011 från 30.09.2011. Det nationella registret är en myndighet under inrikesministeriet. Myndigheten ansvarar bland annat för Islands befolkningsregister och (från 2010) fastighetsregistrering, se 15. júní 2010 lög um sameiningu Þjóðskrár og Fasteignaskrár Íslands.

3.4 Norge

Den norska lagstiftningen om namn återfinns i 2002 års lov om personnavn (*navneloven*).[30] Närmare vägledning för handläggningen av namnfrågor ges i cirkulär från Justis- och Beredskapsdepartementet *Om ny navnelov*.[31]

Den norska namnlagen stadgar skyldighet att ha ett enkelt eller dubbelt efternamn och ett förnamn, 1 §. Bestämmelsen föreskriver också en skyldighet att använda sitt för- och efternamn som personnamn. Regeln innebär att den enskilde skall använda sitt personnamn i kontakter med myndigheter och att han eller hon bör använda det i kontakt med andra privatpersoner. Det föreligger däremot inte till följd av regeln ett förbud mot användningen av smeknamn, sådana namn anges också i viss grad kunna brukas offentligt. Artistnamn antas kunna användas i större utsträckning än smeknamn i offentliga sammanhang och även vid ingående av kontrakt, kvittering av ersättning m.m.[32] Den som i strid med lag använder ett namn kan straffas med böter (se vidare nedan).
Lagen är indelad i fyra kapitel. Det inledande kapitlet (1–2 §§) behandlar namnplikt och plikten att välja namn för barn. I kapitel två (3–10 §§) ges regler om efternamn, mellannamn och förnamn. Tredje kapitlet (11–14 §§) behandlar processuella frågor och lagens tillämplighet vid såväl nationella som internationella förhållanden. Det fjärde kapitlet (15–17 §§) innehåller promulgationsregler.

Efternamn

Barns efternamn

Vårdnadshavaren för ett barn skall senast sex månader efter födelsen anmäla vilket namn barnet skall ha, 2 §. Om sådan anmälan inte görs får barnet automatiskt moderns efternamn. Har modern ett föräldranamn som efternamn får barnet i stället som efternamn moderns förnamn med en ändelse som visar släktskapet, 2 § 2 st med hänvisning till 4 § 1 st p 2.

Vid adoption av underårig, undantaget adoption av makes barn, får adoptivbarnet adoptantens efternamn om inte annat är bestämt i samband med adoptionsbeslutet, 5 §. Vid styvbarnsadoption

[30] Lov 2002-06-07 nr 19; Ot.prp. nr. 31 (2001-2002); NOU 2001:1.
[31] Rundskriv G-20/2002.
[32] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 2.3.4 med hänvisning till NOU 2001:1, s. 57.

måste ett särskilt beslut om namnändring fattas för att den adopterade skall kunna förvärva sin adoptivförälders namn.[33] I de fall barnet gemensamt adopteras av två makar får adoptivbarnet sin adoptivmoders efternamn om inte adoptionsbeslutet utvisar annat. Även i detta fall görs undantag för situationen att adoptivmoderns efternamn är ett föräldranamn. Om så får adoptivbarnet ett efternamn på samma sätt som för nyfödda barn, dvs. adoptivmoderns förnamn med en ändelse som visar släktskapet, 5 § 2 st sista ledet med hänvisning till 2 § 2 st.

Anmälan om att ta, ändra eller ta bort ett namn skall göras av barnets vårdnadshavare, 12 §. Om någon vårdnadshavare inte har medverkat i anmälan skall denne lämna samtycke för att ändringen etc. skall få göras. Även barnet skall lämna samtycke om det har fyllt 12 år. Det krävs inget samtycke från en förälder som inte har del i vårdnaden om barnet. Vid särskilda skäl kan det enligt samma bestämmelse göras undantag från kravet på samtycke från vårdnadshavare. Som särskilda skäl anförs exempelvis om ett barn som är över 15 år gammal själv önskar namnändringen och barnet bor tillsammans med den föräldern som har lämnat anmälan.[34] Detta medför att barn under 15 år som huvudregel inte får beviljat en namnändring om inte båda vårdnadshavarna samtycker. Särskilda skäl kan också föreligga om det föreligger objektivt konstaterbara omständigheter som klart visar att den av föräldrarna som inte vill lämna samtycke inte bör få påverka beslutet.[35]

En vårdnadshavare som inte i enlighet med 2 § inom sex månader från födelsen anmäler ett namn för barnet kan straffas med böter i enlighet med straffeloven 339 § p 1 (… *undlader at afgive lovbefalet Anmeldelse*…).

Skyddade och fria efternamn, förvärv av efternamn på grund av anknytning

Ett efternamn som fler än 200 personer i Norge bär kan tas som efternamn av andra utan samtycke, 3 §.[36] Om namnet bärs av 200 personer eller färre behöver således samtycke inhämtas från

[33] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 3.6.3
[34] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 2.3.6.
[35] Som exempel på en sådan omständighet anförs att vederbörande är dömd för övergrepp mot barnet, Rundskriv G-20/2002, avsnitt 2.3.6.
[36] Jfr för danskt vidkommande antalet 2 000 bärare eller färre för att ett namn skall vara skyddat.

samtliga bärare av namnet eller, för det fall bäraren är underårig, dennes vårdnadshavare.

Skyddade efternamn kan trots begränsningen i 3 § förvärvas på grund av anknytning, 4 §. En person kan i enlighet med denna bestämmelse som efternamn förvärva ett namn som

i. någon av sökandens föräldrar, mor- eller farföräldrar, oldeföräldrar (ex. farfars far) eller tipoldeföräldrar (ex. farfars farfar) har burit som efternamn eller mellannamn under förutsättning att namnet inte har förvärvats genom äktenskap eller samboförhållande, p 1

ii. bärs som förnamn av en av sökandens föräldrar eller, om detta är i överensstämmelse med namntraditioner i en viss kultur, en av mor- eller farföräldrarnas, med en ändelse som visar släktskapet, p 2

iii. är eller har varit en av föräldrarnas eller mor- eller farföräldrarnas förnamn om detta är i överensstämmelse med namntraditioner i en kultur som inte skiljer mellan för- och efternamn, p 3

iv. är eller har varit en makes eller sambos efternamn eller mellannamn under förutsättning att namnet inte har förvärvats i ett tidigare äktenskap eller samboförhållande, p 4

v. är en makes eller sambos förnamn om detta är i överensstämmelse med namntraditioner i en kultur som inte skiljer mellan för- och efternamn, p 5

vi. bärs som efternamn eller mellannamn av en styvförälder eller fosterförälder till den sökande och den berörde samtycker, p 6

vii. sökanden tidigare har burit som efternamn eller ett namn som sökanden bär eller tidigare har burit som mellannamn under förutsättning att namnet inte har förvärvats genom äktenskap eller i ett samboförhållande, p 7

viii. är namnet på en gård som sökanden eller dennes föräldrar under en längre tid har ägt eller brukat, p 8[37]

ix. sökanden i övrigt har särskild anknytning till, p 9.

[37] I bestämmelsen anges hur länge ägandet och/eller brukandet skall ha pågått och eventuella andra omständigheter som skall ha förelegat för att gårdsnamnet skall kunna förvärvas som efternamn.

Exempel på när det kan föreligga särskild anknytning enligt 4 § 1 st p 9 är om ett särkullbarn till en sambo som har förvärvat sin sambos efternamn, vill förvärva sin förälders sambos efternamn. På samma sätt som enligt 4 § p 6 bör det krävas samtycke från sambon.[38]

En förutsättning för att det skall föreligga rätt att förvärva namn efter en sambo enligt pp 4 och 5 är att samboförhållandet har varat i minst två år eller att de har barn gemensamt, 4 § 2 st. Regeln är könsneutral.[39]

Den som är adopterad har utöver rätten att förvärva namn efter sin adoptivsläkt även rätt att förvärva namn efter sin biologiska släkt i enlighet med pp 1–3 ovan, 4 § 3 st.

Ändringar av ett efternamns stavning i syfte att närma stavningen till hur det vanligen uttalas, till skriftspråket i övrigt eller till bokstäver som är allmänt kända utanför Norge, räknas inte som att förvärva ett annat namn, 6 §. Detsamma gäller ändring av ett efternamns genusändelse.

Nyskapade efternamn

I Det sentrale folkeregister (DSF) registreras de namn som är i bruk som efternamn i Norge (se vidare om registrering av namn nedan). Namn som inte är registrerade i DSF är med vissa undantag fria att förvärva som efternamn, 3 § 3 st. Ett namn som inte är registrerat som efternamn i DSF får likväl inte förvärvas som efternamn om namnet är

i. så likt ett skyddat efternamn att de lätt kan förväxlas (namnet får i detta fall ändå förvärvas om samtycke inhämtas från samtliga bärare av det skyddade efternamnet),

ii. om namnet är identiskt eller liknar ett allmänt känt företagsnamn, varumärke, förening eller liknande eller ett allmänt känt artistnamn och det kan antas att berättigade intressen kan skadas om sökanden får efternamnet, eller

iii. om namnet är eller har varit registrerat i DSF som ett förnamn om det inte rör sig om ett namn som tidigare har använts som efternamn i Norge eller traditionellt används i en kultur som inte skiljer mellan för- och efternamn.

[38] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 3.5.8.
[39] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 3.5.10.

Sammansatta efternamn

Två namn som var för sig kan förvärvas som efternamn får förvärvas som ett sammansatt efternamn om namnen förbinds med ett bindestreck, 7 §. I förhållande till reglerna i §§ 3 och 4 räknas ett sammansatt efternamn som två separata vilket medför dels att det i ett sammansatt efternamn aldrig kan ingå fler än två enkla efternamn, dels att det är antalet bärare av något av de två enskilda namnen i det sammansatta namnet som avgör om namnet är skyddat eller inte, inte antalet bärare av det sammansatta efternamnet som sådant.[40]

Enligt spanskt och portugisiskt namnskick används två efternamn som skrivs utan bindestreck. Den som vill följa sådant namnskick får antingen förvärva föräldrarnas namn som mellannamn samt efternamn, jfr 9 § och 4 § 1 st p 1 eller som ett sammansatt efternamn, men då med bindestreck.[41]

Mellannamn

Ett namn som kan förvärvas som efternamn får också förvärvas som mellannamn, 9 §. Den som har ett visst namn som mellannamn räknas inte som bärare av namnet i förhållande till reglerna om fria, skyddade och nya efternamn i 3 §. Skyddet för efternamn som bärs av 200 personer eller färre omfattar inte ett nytt namn som förvärvas som mellannamn. För att uppnå skydd för namnet krävs att det förvärvas som efternamn.[42]

Utformningen av regeln, dvs. att ett namn som kan användas som efternamn också kan förvärvas som mellannamn, medför att sammansatta namn kan förvärvas som mellannamn, 9 § jfrt med 7 §.[43]

Förnamn

Förutom de allmänna begränsningarna för namn (se nedan) uppställer den norska namnlagen hinder för förvärv av ett namn som förnamn om namnet finns registrerat i DSF som ett namn som är

[40] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 3.7.
[41] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 5.2.4.
[42] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 3.9.1.
[43] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 3.9.2.

eller har varit i bruk som efternamn eller mellannamn, 8 §. Undantag från detta hinder görs för namn som har ursprung i eller traditionellt har använts som förnamn i Norge eller om en sådan användning av namnet är traditionell i en kultur som inte skiljer mellan för- och efternamn.

Allmänna begränsningar för namn

Allmänna begränsningar för personnamn (för-, mellan- och efternamn) stadgas i 8 §. Där anges att en anmälan om att förvärva, ändra eller ta bort ett namn inte skall godkännas om namnet kan leda till väsentlig nackdel (*vesentlig ulempe*) eller om det finns andra starka skäl för att vägra den sökta åtgärden. Väsentlighetskravet innebär att det skall föreligga starka skäl för att en anmälan skall avslås med hänvisning till att det kan leda till nackdelar för den enskilde och att tillämpningen skall vara mycket liberal (*svært liberal*). Avslagsbeslut skall endast fattas undantagsvis och tolkningen av vad som utgör en väsentlig nackdel skall också kunna ändras i takt med samhällsutvecklingen.[44] I förhållande till motsvarande bestämmelse i 1964 års navnelov innebär regeln att färre namn skall vägras med hänvisning till nackdelsrekvisitet.

Bestämmelsen uppställer inte i sig någon anvisning rörande könstypiska namn. I motiven till lagstiftningen och i handläggningsföreskrifterna anges emellertid att pojknamn inte kan väljas som namn på flickor och omvänt.[45] Flicknamn för män eller pojknamn för kvinnor skall dock tillåtas för personer som är i färd med en könsbytesprocess och som har påbörjat en hormonbehandling samt för personer med transsexuell identitet.[46]

En ytterligare begränsning föreligger vad gäller möjligheten att upprepade gånger förvärva, ändra eller ta bort namn. För personer över 18 år gäller härvidlag att detta inte får göras vid mer än ett tillfälle vart tionde år, 10 § 2 st. Ett undantag från denna begränsningsregel görs för i) förvärv av makes eller sambos efternamn eller förnamn (i enlighet med sådant kulturellt betingat namnskick som inte skiljer mellan för- och efternamn), ii) återtagande av ett för- eller efternamn som personen tidigare har haft, iii) förvärv av styv-

[44] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 3.7.
[45] NOU 2001:1, s. 196; Rundskriv G-20/2002, avsnitt 2.3.7. Om detta bygger på ”ulempekriteriet” eller kriteriet om ”sterke grunner” anförs vara av mer teoretisk än praktisk betydelse.
[46] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 2.3.7.

föräldrars, fosterföräldrars eller adoptivföräldrars efternamn, eller iv) om det föreligger särskilda skäl.

Om det föreligger intrång i någons rättigheter på grund av ett beslut om att godkänna en anmälan om att förvärva, ändra eller ta bort ett namn kan den berörde inom två år från det att denne fick eller borde ha skaffat sig kunskap om beslutet väcka talan mot beslutet, 13 §. Oavsett tvåårsfristen skall talan väckas senast tio år från det att beslutet fattades. Talan kan väckas antingen mot staten eller mot den som beslutet gäller.[47] Den som lagstridigt brukar ett namn för sig själv eller för sina barn kan straffas med böter i enlighet med straffeloven 337 §. Offentligt åtal får endast föras om detta krävs med hänsyn till allmänna intressen.

Registrering

Registrering

Anmälan om att förvärva, ändra eller ta bort ett namn skall enligt 11 § ställas till skattekontoret som därefter avgör om anmälan skall godkännas. Enligt samma bestämmelse kan departementet bestämma att anmälan i vissa fall skall ställas till annat förvaltningsorgan. I linje härmed skall anmälan lämnas till folkeregistret i den kommun som den som anmälan gäller är folkbokförd i. Anmälan av namn i direkt samband med en adoption skall göras till Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). Anhängiggörandet av ärendet sker genom en anmälan (*melding*) vilket anförs indikera en snabbare och mer ordinär handläggning än vad som vanligtvis är fallet med handläggning av en ansökan (*søknadsbehandling*).[48] Om anmälan godkänns förs namnet in i Det sentrale folkeregister (DSF)[49]

[47] Ot.prp. nr. 31, s. 72.
[48] Rundskriv G-20/2002, avsnitt 2.3.1.
[49] Se Lov 1970-01-16 nr 01: Lov om folkeregistrering (folkeregisterloven).

3.5 Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland[50]

Den brittiska inställningen till namn, vilken bygger på common law, är liberal i förhållande till många andra länder. Namn kan fritt antas, bytas eller förkastas så många gånger som önskas så länge ändringen inte syftar till att bedra någon eller användningen kan skada någon annan. Det krävs inte heller något särskilt rättsligt förfarande för att en person skall kunna börja använda ett helt nytt eller på något sätt ändrat namn, det räcker med att personen helt enkelt börjar använda sig av det nya namnet så skall detta anses vara dennes namn. I den förklarande texten till The Enrolment of Deeds (Change of Name) Regulations 1994 (se vidare nedan) anges: ”At common law a surname is the name by which a person is generally known, and the effect of changing it by deed poll is only evidential and formal.”[51]

I den mån det nya namnet skall brukas i officiella dokument, såsom körkort, pass etc., krävs emellertid att namnändringen kan dokumenteras (*documentary evidence*). En dokumenterad namnändring påverkar dock inte tidigare utfärdade officiella dokument, såsom födelse- och äktenskapsbevis eller utfärdade examina. Då ett sådant officiellt utfärdat dokument skall ge uttryck för de omständigheter som förelåg vid utfärdandet skall det inte heller ändras senare; det var sanningsenligt vid utfärdandet och utgör därmed ett ”*matter of fact*”.

Registrering i födelseregistret m.m., begränsningar avseende namn

Registrering av nyfödda barn i Storbritannien inkluderar även registrering av barnets för- och efternamn. Registrering av barnet, inklusive barnets för- och efternamn, skall normalt ske på det lokala registreringskontoret inom 42 dagar från barnets födelse, Births and Deaths Registration Act 1953 § 2. General Register Office (GRO) ansvarar för registreringen av bland annat nyfödda

[50] I texten nedan används i stället det mer vardagliga Storbritannien som beteckning för hela konungadömet, inklusive Nordirland. Rättsläget är i princip detsamma för alla fyra länderna, skillnader finns dock avseende vilken myndighet som ansvarar för ärenden rörande personregistrering handläggs samt vart en enrolled deed of poll skall sändas.
[51] UK Statutory Instruments 1994 No. 604 (L.3), Explanatory Notes. Se vidare nedan angående Enrolment of Deed Poll.

barn och ingångna och upplösta äktenskap.[52] Under vissa förutsättningar kan ett barns namn omregistreras.

I Nordirland kan ett barns namn ändras i födelseregistret fram till 18-årsdagen. En person under 16 år kan själv ändra sitt namn med samtycke från vårdnadshavaren.

I Skottland kan en namnändring registreras vid GRO. En (1) ändring av för- respektive efternamn får registreras för personer under 16 år (för barn under två år får endast en (1) ändring av förnamn registreras). För personer över 16 år får en ändring av förnamnet registreras vid ett (1) tillfälle och ändring av efternamnet vid tre tillfällen. En tid av fem år måste passera mellan varje registrering av ett nytt efternamn. En person som har uppnått maximalt antal möjliga registreringar av namnändringar kan fortfarande ändra sitt namn. En sådan namnändring kan emellertid inte registreras hos GRO.

I England och Wales registreras inte namnändringar.

Det finns inga begränsningar rörande vilka namn som kan registreras för ett nyfött barn eller på namn som skall föras in i exempelvis ett pass förutom i sådana undantagsfall då namnet kan anses stötande, vilket anförs bör ske endast undantagsvis. Hinder för att få ett nytt pass med ett ändrat namn föreligger bland annat i) om namnet innehåller siffror eller symboler, ii) om namnet innehåller andra skiljetecken än bindestreck eller apostrofer, iii) om namnet är vulgärt, anstötligt eller hädiskt, iv) om namnet är ett registrerat varumärke eller föremål för upphovsrätt, v) om det är fråga om en kombination av namn som sammantaget bildar en mening eller fras som normalt inte uppfattas som ett namn, vi) om namnet potentiellt kan vara lagstridigt, exempelvis främjar rashat eller religiös förföljelse, hånar minoriteter eller främjar användning av narkotikaklassade droger.[53]

Barnet kan också själv ändra sitt namn från 16 års ålder. I England och Wales krävs inte vårdnadshavarens samtycke för att den unge skall kunna genomföra namnändringen. I den mån det är den underåriges vårdnadshavare som genomför namnändringen och

[52] Det finns tre GRO i Storbritannien, ett för England/Wales, ett för Skottland och ett för Nordirland.

[53] Information från IPS (Identity and Passport Service – avdelning under Home Office) samt nyhetsmedia (angående begränsningar avseende registrering i födelseregistret). Det finns, såvitt kunnat utrönas, ingen officiell information från General Register Office rörande tillåtna/otillåtna namn för barn men mot bakgrund av att föräldrar skall kunna ansöka om pass för barnet torde motsvarande hinder föreligga även avseende registrering av namn i födelseboken.

den underårige är över 16 år kan denne ansöka hos domstol att namnändringen hindras.

Dokumentation (documentary evidence) om namnändring

För vissa sammanhang krävs att den enskilde kompletterar en ansökan med dokumentation som visar att namnändring har skett, exempelvis vid ansökan om pass då det namn som sökanden vill skall stå i passet inte överensstämmer med det namn som finns registrerat för personen i födelseregistret. Sådan dokumentation kan vara av olika slag, privata och mer officiella. Vilket slag av dokumentation som krävs varierar beroende av vad beviset på namnändring skall användas till. Exempel på olika slags dokumentation på att en namnändring har skett är i) ett intyg från en betrodd person, ii) ett offentligt tillkännagivande (exempelvis genom annonsering i en tidning), iii) ett äktenskapsintyg där det nya namnet används, iv) en deed poll, och v) en statutory declaration.[54]

Ett vanligt förekommande bevis på att en namnändring har skett är genom att personen ifråga utfärdar en s.k. deed poll.[55] En deed poll är en formell förklaring om något och kan även användas i andra sammanhang än vid namnändring. En förklaring för namnändring innefattar tre särskilda tillkännagivanden från den som signerar handlingen, i) att han eller hon överger användningen av sitt tidigare namn, ii) att han eller hon i framtiden endast skall använda det nya namnet, och iii) en begäran om att andra i framtiden enbart skall kalla honom eller henne vid det nya namnet. Förklaringen skall dateras och undertecknas av den som förklaringen gäller samt bevittnas. Namnet anses lagligen ändrat när undertecknaren har använt sin deed poll för att ändra sitt namn i merparten av de olika dokument och register det äldre namnet förekommer i.[56] En deed poll behöver inte registreras någonstans för att kunna användas om bevis om namnändring. Det finns dock möjlighet att registrera en deed poll offentligt genom inskrivning, föreskrifter om sådan inskrivning ges i The Enrolment of Deeds (Change of Name) Regulations 1994.[57] En s.k. enrolled deed poll registreras i England/Wales vid Supreme Court of Justice där

[54] Se exempelvis Citizens Advice; National Association of Citizens Advice Bureaux.
[55] Deed Polls förekommer dock inte i skotsk rätt.
[56] Se exempelvis UK Deed Poll Service, www.deedpoll.org.uk.
[57] UK Statutory Instruments, 1994 No. 604 (L.3) – Supreme Court of England and Wales, senast ändrad genom UK Statutory Instruments, 2005 No. 2056 (L. 20).

dokumentet förvaras i the Enrolment Books of the Senior Courts of England and Wales. En enrolled deed poll annonseras publikt via en notis i London Gazette.

En statutory declaration är en personlig kungörelse om att en person inte längre använder ett tidigare namn och att denne antar ett annat namn. Kungörelsen skall bevittnas av en solicitor eller av en fredsdomare.

3.6 Tyskland

Den tyska namnrätten tar sin utgångspunkt i *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB) och i *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* (GG). Namnreglerna i sagda författningar kompletteras genom särskild lagstiftning och i förvaltningsföreskrifter. Vissa namnfrågor är oreglerade varför namnrätten har utfyllts genom praxis, bland annat från *Bundesverfassungsgericht* (BverfG).

Efternamn (Familienname; Ehename; Geburtsname; Lebenspartnerschaftsname)

I tysk rätt begagnas olika termer avseende efternamn. Familjenamnet (*Familienname*) visar tillhörigheten till en viss familj och kan vara av två slag: Födelsenamn (*Geburtsname*) som visar en persons tillhörighet till dennes föräldrars familj och äktenskapsnamn respektive partnerskapsnamn (*Ehename, Lebenspartnerschaftsnamen*) som visar tillhörigheten till makarnas egen familj.

Barns efternamn (Geburtsname)

Det efternamn som registreras för barnet vid födelsen är dess födelsenamn, BGB 1355 § 6 st. Barnet skall ges det efternamn som båda föräldrarna bär (dvs. föräldrarnas *Ehename*) vid dess födelse, BGB 1616 §. I de fall föräldrarna inte har ett äktenskapsnamn, men ändå har gemensam vårdnad om barnet, får barnet det av föräldrarnas efternamn som de tillsammans anger, dvs. föräldrarna kan välja antingen faderns eller moderns efternamn, BGB 1617 § 1 st. Det efternamn som föräldrarna då anger skall också registreras för eventuella efterföljande barn. Om föräldrarna inte inom en månad från barnets födelse har angett vilket av föräldrarnas efternamn

som barnet skall bära, ger familjedomstolen (*Familiengericht*) en av föräldrarna rätten att ange barnets efternamn, BGB 1617 § 2 st. Domstolen kan i detta beslut ange en tidsperiod inom vilken den förälder som har fått rätten att ange barnets efternamn skall utöva sin rättighet. Om denna tidsperiod löper ut utan att den på det sättet utpekade föräldern har angett något efternamn för barnet så får barnet den förälderns efternamn.

När föräldrarna har olika efternamn och en av föräldrarna har ensam vårdnad ges barnet det efternamn som vårdnadshavaren bar vid barnets födelse, BGB 1617a § 1 st. Vårdnadshavaren får i dessa fall även ge barnet den andre förälderns namn under förutsättning att denne lämnar samtycke. Om barnet har fyllt fem år skall även barnet lämna samtycke, BGB 1617a § 2 st (regler om samtycket ges i BGB 1617c §).

Får föräldrarna gemensam vårdnad om barnet när barnet redan har ett efternamn så kan barnets efternamn ändras under en period av tre månader efter att vårdnaden har blivit gemensam. Om föräldrarna antar ett gemensamt efternamn (*Ehename*) efter barnets födelse får barnet detta namn som födelsenamn. Om barnet har fyllt fem år måste barnet samtycka till namnbytet (jfr ovan angående samtycket). Ett barn kan också, om det bor i samma hushåll, förvärva en förälders och en styvförälders gemensamma efternamn (*Ehename*) som familjenamn, BGB 1618 §. Ett på detta sätt förvärvat familjenamn kan även läggas till före eller efter barnets tidigare familjenamn, dvs. barnet får då ett ytterligare familjenamn. Om barnet på sådant sätt redan tidigare förvärvat ett extra familjenamn mister barnet det tidigare namnet vid förvärvet av det nya.

När ett faderskap har upphävts får barnet efter ansökan från barnet eller, om barnet inte ännu är fem år fyllda, efter ansökan från mannen det efternamn som modern bar vid födelsen, BGB 1617 b § 2 st.

Ett adoptivbarn förvärvar vid adoptionen adoptivförälderns eller adoptivföräldrarnas familjenamn som efternamn (*Geburtsname*), BGB 1757 §. Om makarna inte har ett gemensamt familjenamn får barnet ett efternamn i enlighet med vad som gäller för nyfödda barn enligt BGB 1617 § 1 st (se ovan). Familjedomstolen får också, om det finns tungt vägande skäl för att detta är i enlighet med barnets bästa, på ansökan av adoptivföräldrarna och med samtycke från barnet lägga till barnets tidigare efternamn före eller efter det efternamn barnet förvärvar genom adoptionen (regler om samtycket ges i BGB 1746 §).

Förvärv av annat efternamn, ändring av efternamn, skydd av namn

Vid ingående av äktenskap eller partnerskap kan makarna/partnerna anta ett gemensamt efternamn (*Ehename, Lebenspartnerschaftsname*), BGB 1355 § respektive *Lebenspartnerschaftsgesetz* (LPartG) 3 §. De får som gemensamt efternamn välja ett namn som någon av makarna bär vid registreringen av det gemensamma namnet. En make/partner vars namn inte väljs som gemensamt efternamn får lägga till sitt tidigare namn före eller efter det gemensamma efternamnet. Namnen i ett på detta sätt bildat dubbelnamn skall förbindas med ett bindestreck, *Allgemeine Verwaltungsvorschrift zum Personenstandgesetz* (PStG-VwV) p 45.4. I de fall dennes tidigare familjenamn består av mer än ett namn får endast ett av dem läggas till. Efter äktenskapsskillnad får en make/partner återta det efternamn som denne hade vid tidpunkten för förvärvet av det gemensamma familjenamnet.

I tysk rätt anförs personnamn ha en viktig funktion som markör för en persons identitet. Ändring av efternamn i andra fall än de ovan behandlade kan därför endast göras om det föreligger särskilda skäl för ändringen (*wichtiger Grund*), *Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen* (NamÄndG) 3, 11 §§. Riktlinjer för bedömningen samt exempel på vad som utgör skäl för ändring ges i *Allgemeine Verwaltungsvorschrift zum Gesetz über die Änderung von Familienamen und Vornamen* (NamÄndVwV), pp 34–50. Sådana skäl kan exempelvis vara förväxlingsrisk (p 34) eller om namnet väcker obscena eller löjeväckande associationer (p 35). När stavningen eller uttalet av ett namn medför svårigheter som inte är oväsentliga (till exempel långa eller särskilt omständliga namn) är en namnändring som regel rättfärdigad (p 36).

I NamÄndVwV pp. 51–55 ges föreskrifter för val av nytt efternamn för det fall en namnändring godkänns. Det nya efternamnet får inte ge ett falskt intryck av familjerelationer. Ett efternamn som förknippas med en tidigare bärare av namnet, exempelvis en känd historisk person, en känd författare eller en känd politiker kommer i allmänhet inte att beviljas, NamÄndVwV p 54 3 st. Ett tidigare adligt efternamn (*Familienname mit einer früheren Adelsbezeichnung*) bör endast beviljas i undantagsfall, 4 st. Ett vanligt förekommande namn får inte väljas som nytt efternamn på grund av förväxlingsrisken (jfr motsatta regler i dansk och norsk rätt där vanligt förekommande efternamn i stället är fria att förvärva). Personnamn är också skyddade genom den tyska konstitutionen då namnet anses

utgöra en del av personligheten, GG 1–2 §§. Den tyska författningsdomstolen har meddelat en rad avgöranden i namnfrågor. Det är möjligt att använda sig av ett annat namn än det registrerade personnamnet (såsom artistnamn, pseudonymer) i olika sammanhang under förutsättning att namnanvändningen inte gör intrång i någon annans rätt till ett visst namn. Det är tillåtet att underteckna exempelvis ett kontrakt med ett artistnamn och kontraktet är därmed bindande om det går att fastställa vem personen är.[58] Otillåten användning av ett personnamn kan beivras genom förbudsföreläggande, BGB 12 §.

Mellannamn (Zwischenname)

Mellannamn används inte generellt i Tyskland.[59] I praxis har emellertid föräldrar fått rätt att som ett extra förnamn ge barnet en av barnets föräldrars efternamn om detta inte är barnets familjenamn (*geburtsname*), se vidare nedan angående föräldrars rätt att välja namn för sina barn.[60] En förutsättning för detta är att namnet inte kan antas leda till svårigheter för barnet.

Förnamn (Vorname)

Det saknas generella lagregler rörande utformningen av förnamn i Tyskland. Handläggningsföreskrifter för registreringskontorens (*Standesamt*) formella handläggning av namnärenden ges i *Regelungen des Personenstandsgesetzes* (PStG), *Verordnung zur Ausführung des Personenstandsgesetzes* (PStV) och *Dienstanweisung für die Standesbeamten und ihre Aufsichtsbehörden* (DA). De angivna föreskrifterna är inte bindande för domstolar vid rättsliga avgöranden.

Det finns omfattande praxis rörande föräldrars val av förnamn till sina barn samt lagstiftning rörande transsexuella personers namn. Praxis grundar sig i främst i föräldrars rätt och skyldighet att fatta beslut i barnets personliga angelägenheter, GG 1–2, 6 §§ och BGB 1626 §.[61] Begränsningarna i föräldrarnas rätt att välja förnamn

[58] BGH NJW 1996, 997.
[59] Viss lokal användning synes dock förekomma.
[60] OLG Frankfurt, beslut 03.05.2011, 20 W 284/10, barnet kunde därmed få efternamnet Bock som förnamn. Se även från samma domstol beslut 14.02.2000, 20 W 190/94.
[61] Se exempelvis BVerfG, 1 BvR 691/03 från 3.11.2005, pp. 1 – 27, med talrika hänvisningar till tidigare avgöranden av Bundesverfassungsgericht.

för barnet tar sikte på om namnet kan påverka barnets välfärd.[62] Barnet intressen i (bland annat) namnfrågor bevakas av det allmänna, GG 6 § 1 st.[63] Praxis synes dock vara relativt liberal.[64]

I DA – *Regelungen für die Eintragung von Vornamen* anges hur namn får väljas. Anvisningarna i förordningen utgör grund för handläggningen av registreringsärendet, de betraktas inte som bindande rättsliga regler om tillåtlighet och hinder vad gäller val av förnamn. I den mån förvaltningen fattar beslut om att inte registrera det namn som föräldrarna har valt för sitt barn så kan frågan efter klagan på beslutet slutligen avgöras av domstol. Domstolen har då att avgöra frågan med hänsyn dels till föräldrarnas rätt och skyldighet att fatta beslut i angelägenheter som rör barnet, GG 6 § 2 st 1 ledet och BGB 1626 § 1 st, såsom att välja namn, dels till det allmännas skyldighet att övervaka att föräldrarnas beslut inte påverkar barnets välfärd negativt, GG 6 § 2 st 2 ledet.

Ord som inte till sitt väsen är namn, exempelvis geografiska angivelser, får enligt förordningen inte väljas som förnamn, p 1. En kortform av ett längre namn är tillåtet (ex. Max i stället för Maximilian), p 3. Endast pojkar får ges mansnamn och vice versa, p 4. Ett undantag härvidlag görs av tradition för namnet Maria som får bäras även av pojkar. En förutsättning för detta är dock att pojken ges minst ett ytterligare könstypiskt namn. Genom förnamnet skall en persons kön kunna läsas ut. Om föräldrarna väljer ett könsneutralt namn ska, enligt förordningen, även ett könstypiskt namn registreras för barnet, p 5. Förnamn skall inte heller vara oanständiga, löjeväckande etc. (se ovan angående särskilda skäl för namnändring i NamÄndG).

Ytterligare möjligheter att ändra ett namn ges i *Gesetz über die Änderung der Vornamen und die Feststellung der Geschlechtszugehörigkeit in besonderen Fällen (Transsexuellengesetz* – TSG). En person med transsexuell identitet kan efter ansökan få rätt av domstolen att ändra sitt förnamn, TSG 1 § 1 st.

[62] BVerfG, 1 BvR 691/03 från 3.11.2005, p. 14.
[63] Se exempelvis BVerfG, 1 BvR 576/07 från 5.12.2008, p 12.
[64] Se praxis angående tillåtna och otillåtna namn på Universität Leipzig - Personennamen Beratungstelle (rådgivningsscentrum för personnamn), http://www.uni-leipzig.de.

Registrering

I enlighet med 18 § PStG (*Personenstandgesetz*) med hänvisning till 19 § skall ett nyfött barns vårdnadshavare eller, om dessa är förhindrade, någon annan som antingen har närvarat vid födelsen eller har kunskap om att den har ägt rum, inom vecka muntligen lämna ett meddelande om födelsen vid det lokala registreringskontoret (*Standesamt*). I födelseregistret skall bland annat barnets förnamn och efternamn registreras, 21 § 1 st p 1 PStG. Om den som lämnar meddelande om ett barns födelse enligt 19 § PStG inte samtidigt anger vilket förnamn barnet skall ha måste barnets förnamn meddelas muntligen eller skriftligen och registreras inom en månad från barnets födelse, PStG 22 § 1 st.

Namnval vid födelse, ingående av äktenskap etc. och namnändringar enligt NamÄndG och TG enligt ovan förs in i personregistret (*Personenstandsregister – Personenstandsbuch*). Registrets förande regleras i PStG med särskilda handläggningsföreskrifter i *Allgemeine Verwaltungsvorschrift zum Personenstandsgesetz* (PStG-VwV).

3.7 Spanien

I Spanien regleras namnfrågor i *Código Civil* (CC)[65], i *Ley del Registro Civil* (RC)[66] och i *Reglamento de la Ley del Registro Civil* (RRC)[67]. Begränsningar rörande val av namn regleras i den sistnämnda förordningen, dvs. begränsningarna rör främst vilka namn som kan registreras i civilregistret.

Efternamn (Apellidos)

Barns efternamn

Det spanska namnbruket innefattar användning av flera efternamn. Det är släktskapet som avgör vilka efternamn en person får. Samma regler gäller oavsett om föräldrarna är gifta, ogifta eller om släktskapet beror på adoption, CC art. 108. Barnets efternamn består av respektive förälders första efternamn, CC art. 109. Exempel: José

[65] Civilbalk från 24.07.1889 senast ändrad 23.07.2011.
[66] Lag om civil registrering från 08.06.1957, senast ändrad 22.07.2007.
[67] Förordning om lag om civil registrering från 14.11.1958, senast ändrad 09.03.2007.

García Hernandez och Anna Jonssons barn får efternamnet García Jonsson. Föräldrarna har valfrihet avseende ordningen (dvs. Garcia Jonsson eller Jonsson García). Om föräldrarna inte väljer ordningsföljd på efternamnen skall faderns första efternamn föras in i civilregistret som barnets första efternamn och moderns första efternamn som barnets andra efternamn, RRC art. 194. Den ordningsföljd som har tillämpats för det första barnet skall tillämpas för efterföljande barn. När barnet blivit myndigt får det begära att ordningsföljden ändras, CC art. 109 4 st och RRC art. 198.

Ändring av efternamn

Personer som ingår äktenskap behåller sina tidigare efternamn.

Ett efternamn kan ändras av justitieministeriet i enlighet med RC art. 57 med hänvisning till RRC art. 205 ff. Ändring kan medges om i) personen faktiskt använder och är känd under det sökta namnet (användningen får inte vara tillfälligt skapad enbart i syfte att få ändringen till stånd) och ii) det sökta efternamnet härstammar från båda föräldrarnas släktlinjer. I särskilda fall kan ändringar av efternamn godkännas även om ändringen inte uppfyller de generella kraven.

Undantag från kravet om att personen skall använda och vara känd under det namn han eller hon vill få registrerat kan göras om det registrerade namnet är oanständigt eller olämpligt eller om det finns risk för att ett spanskt efternamn utslocknar, RRC art. 208 1 st. Det finns också en möjlighet att göra undantag från samtliga krav för att namnändring skall få göras vid exceptionella omständigheter, RRC art. 208 2 st, eller om sökanden har varit utsatt för könsrelaterat våld, RCC art. 208 3 st. Ändring av namn kan också bestå i avskiljande eller sammanfogande av namn, tillfogande eller borttagande av bokstäver eller accenttecken, etc. RRC art. 206 under förutsättning att en sådan ändring är skälig och inte menlig för någon annan.

En person som förvärvar spanskt medborgarskap får behålla sitt tidigare efternamn, RRC art. 199. I registret skall maskulin- eller femininformen av ett sådant utländskt efternamn behållas och de får också föras vidare till eventuella barn, RRC art. 200. Ett utländskt efternamn kan också ändras så att det i uttal och skrift anpassas till det spanska språket, RRC art. 209 1 st p 5.

Såvitt kunnat utrönas finns det inga regler om skydd för efternamn i spansk rätt.

Mellannamn

Mellannamn används inte Spanien.

Förnamn (Nombre; primer nombre)

Vid registrering av ett barns förnamn får det inte bestå av mer än ett sammansatt namn eller två separata namn, dvs. José-Luís eller José Luís, RCC art. 192. Föräldrarna väljer vilket/vilka namn barnet skall ha, RCC art. 193 1 st.

Föräldrarna får inte välja ett förnamn som i) för sig själv eller tillsammans med efternamnet är vanärande, löjeväckande, förödmjukande eller nedsättande, ii) skapar oklarhet om barnets identitet (exempelvis användning av ett efternamn som förnamn), iii) kan leda till missuppfattning om personens könstillhörighet, eller iv) redan bärs av ett levande syskon till det nyfödda barnet.

Om föräldrarna inte anger något namn på barnet eller om det valda namnet är oacceptabelt skall registerföraren be föräldrarna att välja ett namn. Registerföraren skall samtidigt varna föräldrarna om att i det fall de inte väljer ett namn för barnet så kan ett namn för barnet föras in i registret genom registerförarens försorg, dvs. denne väljer barnets namn, RRC art. 193 3 st.

3.8 Polen

I Polen regleras frågor om namngivning av barn och ändringar av efternamn på grund av äktenskap i *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (KRO).[68] Ändring av för- och efternamn i andra fall regleras i *Ustawa o zmianie imienia i nazwiska* (ZIN).[69] Regler om registrering av namn finns i *Prawo o aktach stanu cywilnego* (ASC).[70]

[68] Familj- och förmynderskapsbalk; Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (ung. Polsk författningssamling – DU) z 2012 r. poz. 788.
[69] Lag om ändring av namn; DU z 2008 nr 220 poz. 1414.
[70] Ung. lag om registrering av civilstånd m.m.; DU z 2011 r. No. 212, poz. 1264. Lagen reglerar bland annat registrering av födslar, vigslar och dödsfall, ASC 1 §.

Efternamn (Nazwisko)

Barns efternamn

Ett barn till gifta föräldrar med samma efternamn får samma efternamn som sina föräldrar, KRO art. 88 1 st. Om föräldrarna bär olika efternamn skall de välja antingen något av dessa efternamn för barnet eller båda föräldrarnas efternamn sammansatt, de båda efternamnen skall då förbindas med ett bindestreck. Motsvarande regler gäller för barn vars faderskap fastställs genom bekräftelse, KRO art. 89. Barnets efternamn skall då registreras i samband med bekräftelsen av faderskapet. Samma efternamn skall registreras för samtliga gemensamma barn, KRO art 89 4 st. Om föräldrarna inte väljer ett namn för sitt barn och de inte bär samma efternamn registreras ett efternamn som består av föräldrarnas båda efternamn sammanbundna med ett bindestreck. I de fall det inte har fastställts ett faderskap för barnet får barnet det efternamn som modern bar vid barnets födelse, KRO art. 89 3 st. Har talan om hävande av faderskap vunnit bifall förlorar barnet sin faders efternamn (om detta var barnets efternamn eller en del av det) och får i stället det efternamn som modern bar vid barnets födelse. Gifter sig barnets moder med en man som inte är barnets far kan barnet få det efternamn som makarna antar genom äktenskapets ingående om de är överens om detta, KRO art. 88. Samtycke från barnet krävs om barnet är över 13 år.

Vid adoption av ett barn får adoptivbarnet det efternamn adoptivföräldrarna bär, KRO art 122 1 st. Om adoptivföräldrarna redan har barn får adoptivbarnet samma efternamn som sina adoptivsyskon. Efter ansökan från adoptivbarnet, och med samtycke från adoptivföräldrarna, får en domstol besluta att adoptivbarnet får bära ett sammansatt efternamn bestående av sitt tidigare efternamn och adoptivföräldrarnas, KRO art. 122 2 st.

Ändring av efternamn, skyddade efternamn

Vid ingående av äktenskap kan makarna gemensamt anta ett av makarnas efternamn. En make kan också behålla det efternamn han eller hon bar som ogift eller bilda ett nytt efternamn bestående av makens tidigare efternamn sammansatt med den andres efternamn, KRO art 25 2 st. Ett sammansatt efternamn får inte bestå av mer än två efternamn vilket således begränsar möjligheten att bilda ett

sammansatt efternamn vid äktenskapet om maken redan tidigare bär ett sammansatt efternamn, KRO art. 90. Det uppställs inget krav på att ange ett nytt eller ändrat efternamn med anledning av vigseln, om detta inte görs behåller makarna sina tidigare namn. Om en person antar sin makes efternamn (hela eller som en del i ett sammansatt efternamn) så ändras också efternamnets genusform. Exempel: Jan Kowalski och Anna Nowak ingår äktenskap och de vill anta mannens efternamn, efternamnen blir då Jan Kowalski och Anna Kowalska. I den mån någon av makarna eller båda vill ha ett sammansatt efternamn kan de se ut på följande sätt i) Jan Kowalski och Anna Nowak-Kowalska (vanligast), ii) Jan Kowalski och Anna Kowalska-Nowak (mindre vanligt), iii) Jan Kowalski-Nowak och Anna Kowalska-Nowak (sällsynt) och iv) Jan Nowak-Kowalski och Anna Nowak-Kowalska (sällsynt).

Det finns möjlighet att ändra sitt efternamn, mindre ändringar eller hela namnet, om det finns synnerliga skäl för ändringen, ZIN art 4. Sådana skäl föreligger exempelvis i) om namnet är löjeväckande eller i strid mot mänsklig värdighet (*godnością człowieka*), ii) om efternamnet är identiskt med ett förnamn, eller iii) personen har annat medborgarskap och namnet kan bäras enligt medborgarskapslandets lag. För en person med flyktingstatus i Polen får namnändring göras endast om det är nödvändigt med hänsyn till dennes rätt till liv, hälsa, frihet eller personliga säkerhet, ZIN art. 4 2 st. Om makar genomför en namnändring så ändras även efternamnen för makarnas barn samt för kommande barn, ZIN art. 8.

Vissa efternamn har särskilt skydd enligt namnändringslagen. Sådant skydd föreligger för namn som bärs eller har burits av kända kulturutövare, vetenskapsmän, politiker eller personer med andra offentliga uppdrag samt militärer, ZIN art. 5. Ett skyddat namn får dock förvärvas om sökanden har familjemedlemmar som bär efternamnet.

Det saknas kriterier i polsk namnrätt för nybildning av efternamn eller förnamn. Namn som skulle kunna omfattas av de nyss nämnda rekvisiten i ZIN art. 4 för ändring av namn eller i ASC art. 50 1 st avseende registrering av förnamn för nyfödda (se nedan) kan dock inte registreras som nybildade namn.

Mellannamn

Mellannamn används inte i Polen, se dock ovan angående möjligheten att bilda ett sammansatt efternamn vid exempelvis ingående av äktenskap.

Förnamn (Imię)

För ett nyfött barn skall barnets föräldrar (vårdnadshavare) välja namn. Föräldrarna skall fatta beslut om namnet gemensamt, en eventuell tvist mellan föräldrarna kan avgöras i domstol, KRO art 97 2 st. Föräldrarna har relativt stor frihet att välja namn. Registrering av ett visst namn kan emellertid vägras i) om föräldrarna anger fler än två namn, ii) om namnet är löjeväckande, obscent/anstötligt eller i diminutivform (smeknamn) eller iii) om namnet inte visar barnets genus, ASC art. 50 1 st.

Ett barns föräldrar kan inom sex månader från det att födelsen registrerades lämna en skriftlig anmälan om ändrat namn för barnet vid det lokala registreringskontoret, ASC art. 51 1 st.

Även förnamn kan ändras i enlighet med den polska namnändringslagen, ZIN, art. 1. Motsvarande regler som gäller för ändring av efternamn gäller vid ändring av förnamn. Om ändringen avser ändring av ett barns namn skall båda föräldrarna lämna samtycke om de har del i vårdnaden, samtycke krävs också av barnet om det har fyllt 13 år, ZIN art. 8. Om föräldrarna inte kan komma överens om namnändring kan föräldern vända sig till en domstol som kan ge tillstånd till namnändringen, ZIN art. 8 3 st.

Registrering

Registering av personnamn görs i ”civilståndsboken” (*księgach stanu cywilnego*), ASC art. 2. Uppgifterna i registret anses vara sanningsenliga när uppgiften har införts. För att ändra en påstått felaktig uppgift i registret krävs beslut av domstol, ASC art. 4.

4 Gällande rätt

4.1 Inledning

Namnlagen (1982:670) trädde i kraft 1 januari 1983 och reglerar den svenska namnrätten på ett i princip uttömmande sätt. Lagen behandlar sålunda namnrätten inte bara från familje- och privaträttslig synpunkt utan också från materiellt namnrättsliga (immaterialrättsliga) och administrativa utgångspunkter. Namnrättens inslag av personlighetsrätt lämnas dock utanför och regleras i stället huvudsakligen i lagen (1978:800) om namn och bild i reklam.

Namnlagen bygger på den dubbla föreställningen att namnets funktion av kännetecken för fysiska personer är en offentlig angelägenhet samtidigt som namnet privaträttsligt tillhör den enskilde. Till grund för lagstiftningen ligger också idén om jämlikhet som ett eftersträvansvärt mål i namnrättsligt hänseende samt tanken att barn bör behandlas lika oavsett om föräldrarna är gifta med varandra eller inte.

Jämfört med tidigare lagstiftning ger namnlagen större utrymme åt den enskilde att själv bestämma sitt namn. Kravet på en viss namnstabilitet begränsar dock detta utrymme i flera hänseenden, bland annat genom att det i lagen uppställs restriktioner för upprepade namnbyten.

Förfarandet vid namnbyte kan vara komplicerat men har genom namnlagen förenklats jämfört med hur det var tidigare. I många fall räcker det med en anmälan till Skatteverket för att åstadkomma ett namnbyte.

Namnlagen är uppbyggd av fem huvudavdelningar i vilka regleras efternamn, mellannamn, förnamn (och gårdsnamn), förfarandet i mål och ärenden enligt lagen samt internationella förhållanden. Den mest omfattande avdelningen – den om efternamn – är i sin tur indelad i åtta underavdelningar. Den del av lagen (49 a–52 §§) som avser internationella förhållanden behandlas inte i denna översikt.

4.2 Namnlagens gällande lydelse

Namnlag (1982:670)

Efternamn

Förvärv av efternamn genom födelsen

1 § Barn till föräldrar med gemensamt efternamn förvärvar genom födelsen det namnet.

Har föräldrarna olika efternamn när barnet föds och har de tidigare ett eller flera gemensamma barn som står under deras vårdnad, förvärvar barnet genom födelsen det efternamn som det senast födda syskonet bär.

Har föräldrarna olika efternamn när barnet föds och är andra stycket inte tillämpligt, anses barnet genom födelsen ha förvärvat det av föräldrarnas efternamn som anmäls till Skatteverket inom tre månader efter födelsen. Anmälan kan i stället avse ett namn som någon av föräldrarna senast har burit som ogift. Görs inte någon anmälan i fall som nu har sagts, anses barnet genom födelsen ha förvärvat moderns efternamn.

Fastställs inte faderskapet inom tre månader efter födelsen, anses barnet genom födelsen ha förvärvat moderns efternamn.

Förvärv av efternamn genom adoption

2 § Den som adopteras av makar med gemensamt efternamn förvärvar genom adoptionen det namnet.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och har de tidigare ett eller flera gemensamma barn som står under deras vårdnad, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det efternamn som adoptivföräldrarnas senast födda barn bär.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och är andra stycket inte tillämpligt, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det av adoptivföräldrarnas efternamn som dessa anmäler i adoptionsärendet. Anmälan kan i stället avse ett namn som någon av adoptivföräldrarna senast har burit som ogift. Görs inte någon anmälan i fall som nu har sagts, förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen adoptivmoderns efternamn eller, om adoptivföräldrarna är av samma kön, det efternamn som den äldre av dem bär.

3 § Den som adopteras av en person ensam förvärvar genom adoptionen det efternamn som denne bär. I stället för detta namn kan den som adopteras genom adoptionen förvärva ett efternamn som adoptivföräldern senast har burit som ogift, om denne anmäler detta namn i adoptionsärendet. Om en make adopterar den andra makens barn, medför det dock inte någon ändring av barnets efternamn.

4 § Domstolen kan i adoptionsärendet besluta att den som adopteras skall behålla det efternamn som han eller hon hade före adoptionen.

Byte till förälders efternamn, m.m.

5 § Den som vill byta ett efternamn som har förvärvats genom födelsen enligt 1 eller 49 a § till ett annat efternamn som bärs av någon av föräldrarna kan göra detta genom anmälan till Skatteverket. Har föräldern förvärvat sitt namn enligt 9 eller 10 § genom äktenskap med någon annan än den andra föräldern, krävs att maken i detta äktenskap samtycker till namnbytet.

Genom anmälan till Skatteverket kan byte även ske till ett efternamn som någon av föräldrarna senast har burit som ogift.

Den som har bytt efternamn enligt första eller andra stycket och som vid namnbytet var under 18 år kan genom anmälan till Skatteverket byta till ett annat namn som anges i något av dessa stycken.

6 § Om ett barn under 18 år bär någon av föräldrarnas namn utan att denna förälder är vårdnadshavare, krävs för byte av barnets efternamn enligt 5 § att föräldern har samtyckt till namnbytet eller att domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

7 § Bestämmelserna i 5 och 6 §§ tillämpas också då den som har adopterats vill byta ett efternamn som har förvärvats enligt 2 eller 3 § till ett annat efternamn som bärs av någon av adoptivföräldrarna eller som någon av dem senast har burit som ogift. Detsamma gäller om den som har adopterats har behållit sitt efternamn från tiden före adoptionen och vill byta det till ett efternamn som nyss har angetts.

8 § Ett barn under 18 år, som för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem har tagits emot av någon annan än barnets föräldrar, kan genom anmälan till Skatteverket byta sitt efternamn till ett namn som bärs av den eller dem som har tagit emot barnet eller till ett namn som bärs av någon av dem, om den eller de vars namn avses har samtyckt till namnbytet och domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Den som har bytt efternamn enligt första stycket kan genom anmälan till Skatteverket byta tillbaka till det efternamn som han eller hon har burit närmast före det namnbytet.

Byte till makes efternamn

9 § De som ingår äktenskap kan välja antingen att ha den enes efternamn som gemensamt efternamn eller att behålla var och en sitt efternamn från tiden närmast före äktenskapet.

De som ingår äktenskap skall anmäla sitt val av efternamn till Skatteverket senast i samband med vigseln. Har de valt att ha den enes efternamn som gemensamt efternamn förvärvar den andre det namnet vid vigseln.

Efternamn får antas som gemensamt efternamn endast om den vars namn avses lämnar sitt samtycke och namnet inte har förvärvats genom ett tidigare äktenskap.

10 § En make som vid äktenskapets ingående har behållit sitt efternamn kan med den andra makens samtycke senare under äktenskapet genom anmälan till Skatteverket byta sitt efternamn till den andra makens efternamn.

Den som har bytt efternamn enligt första stycket eller enligt 9 § kan under eller efter äktenskapet genom anmälan till Skatteverket byta till det efternamn som han eller hon senast har burit som ogift.

Byte under äktenskapet till en makes efternamn får inte avse ett efternamn som den maken har förvärvat genom ett tidigare äktenskap eller ett efternamn som maken under äktenskapet har bytt till enligt andra stycket eller enligt 5 eller 7 §. En make som under äktenskapet har bytt efternamn kan inte därefter byta till den andra makens efternamn.

Byte till andra efternamn

11 § Den som vill byta sitt efternamn till ett nybildat efternamn eller till ett efternamn som inte kan förvärvas enligt 1–10 och 49 a §§ kan göra ansökan om tillstånd till bytet hos Patent- och registreringsverket. Den som en gång har bytt efternamn efter en sådan ansökan får på nytt byta efternamn på detta sätt endast om det finns särskilda skäl.

Avser ansökningen ett barn under 18 år, kan Patent- och registreringsverket som villkor för namnbytet uppställa att domstol har funnit att detta är förenligt med barnets bästa.

Med byte av efternamn enligt denna paragraf jämställs ändring av efternamns stavning.

12 § Som nybildat efternamn får inte godkännas

1. namn som till bildning, uttal eller stavning har en sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn här i landet,
2. namn som är i bruk som förnamn, om det inte finns särskilda skäl att namnet ändå skall få bäras som ett nybildat efternamn,
3. dubbelnamn,
4. namn som kan uppfattas som en benämning på järnvägsstationer, postkontor eller liknande och därför kan medföra olägenhet eller i övrigt kan vilseleda allmänheten,
5. namn som kan väcka anstöt, eller
6. namn som kan antas leda till obehag för den som bär det.

13 § Som efternamn, vare sig det är nybildat eller ej, får inte godkännas namn som lätt kan förväxlas med

1. ett efternamn som någon annan enligt lag bär eller har rätt att bära,
2. ett allmänt känt efternamn som har burits av en utdöd släkt,
3. ett allmänt känt utländskt efternamn,
4. någon annans konstnärsnamn eller ett likartat namn som är allmänt känt,
5. en beteckning för en stiftelse, en ideell förening eller någon liknande sammanslutning,

6. någon annans här i riket skyddade firma eller varumärke eller ett annat kännetecken som har inarbetats för någon annan i en näringsverksamhet här i riket, eller
7. en titel på någon annans skyddade litterära eller konstnärliga verk, om titeln är egenartad, eller ett särskilt skapat namn som förekommer i ett sådant verk och vars utnyttjande skulle innebära en kränkning av någon annans upphovsrätt till verket.

Har någon efter ansökan förvärvat ett nybildat efternamn, utgör vad som sägs i första stycket 1 inte hinder för föräldrar, syskon eller syskonbarn att med förvärvarens samtycke erhålla det namnet efter ansökan hos patent- och registreringsverket. Har det förra förvärvet gjorts av flera, fordras samtycke av dem alla.

14 § Utan hinder av 12 eller 13 § kan, om det finns särskilda skäl, byte ske till ett efternamn som är bildat av faders eller moders förnamn med tillägg av ändelsen son eller dotter eller till ett efternamn som sökanden har burit tidigare utan att ha förlorat det enligt 16–19 §§.

I övrigt kan byte till ett efternamn ske utan hinder av 12 eller 13 § endast om det finns synnerliga skäl.

Ändring av efternamns genusform

15 § Ändring av ett utländskt efternamns genusform anses inte som byte till annat efternamn. Sådan ändring sker genom anmälan till Skatteverket.

Förlust av efternamn

16 § Fastställs det att en man inte är far till ett barn som på grund av faderskapet har förvärvat mannens efternamn eller ett efternamn som mannen har burit, förlorar barnet det efternamnet. I stället förvärvar barnet moderns efternamn vid tiden för barnets födelse. Barnet anses då ha förvärvat det namnet enligt 1 §.

Finns det synnerliga skäl, får domstol tillåta att barnet behåller sitt efternamn. Sådant tillstånd meddelas, om frågan angående faderskapet prövas av domstol, i samband med domen. I annat fall prövas namnfrågan efter särskild ansökan, som skall ha kommit in till domstolen inom en månad efter fastställelsen.

17 § Har någon genom anmälan till Skatteverket förvärvat ett efternamn som han eller hon inte har rätt till och är det inte fråga om fall som avses i 16 §, skall domstol på talan av den vars namn sålunda har förvärvats besluta att namnet förloras, om inte synnerliga skäl talar för att namnet får behållas. Den som på detta sätt förlorar sitt namn återfår det efternamn han eller hon hade före anmälningen.

18 § Har någon efter ansökan hos patent- och registreringsverket bytt till ett efternamn som han eller hon inte har burit tidigare och uppstår olägenhet för någon annan till följd av sådan risk för förväxling som anges i 13 § första stycket, skall domstol på talan av den andre besluta att den som har erhållit namnet förlorar detta, om inte synnerliga skäl talar för att han eller hon får behålla det. Den som på detta sätt förlorar sitt namn återfår det efternamn han eller hon hade före ansökningen.

19 § Förlorar någon sitt efternamn enligt 16–18 §§ skall domstolen, om talan förs om detta, besluta att också den som genom denne har förvärvat eller i övrigt har rätt att bära namnet förlorar namnet eller rätten att bära det, om inte synnerliga skäl talar mot detta. Detsamma gäller om någon som borde ha förlorat sitt efternamn enligt 16–18 §§ har avlidit.

Förlorar någon sitt efternamn enligt första stycket, skall domstolen med tillämpning av 1–10 §§ fastställa det namn som förvärvas i stället för det som förloras.

Särskilt skydd för egenartade efternamn

20 § Har någon förvärvat ett egenartat efternamn, får ett namn som lätt kan förväxlas med detta användas av någon annan endast om han eller hon enligt denna lag kan åberopa rätt till namnet eller om han eller hon eller släkten av ålder eller annars enligt ortens sed har burit det som tillnamn.

Ingen får obehörigen, till nackdel för den som har förvärvat ett egenartat efternamn, i näringsverksamhet använda en firma, ett varumärke eller ett annat kännetecken som lätt kan förväxlas med namnet. Med firma likställs beteckning för stiftelse, ideell förening eller därmed jämförlig sammanslutning.

Ett efternamn skall anses som egenartat, om det är ägnat att utmärka tillhörigheten till en viss släkt.

21 § Har ett konstnärsnamn eller ett liknande namn blivit allmänt känt och har någon annan en äldre rätt till ett egenartat efternamn med vilket konstnärsnamnet lätt kan förväxlas, måste den andre inom rimlig tid inskrida mot användandet. Annars får konstnärsnamnet användas utan hinder av vad som föreskrivs i 20 §.

Första stycket tillämpas även i fall då ett kännetecken av det slag som anges i 20 § andra stycket har inarbetats och någon annan har en äldre rätt till ett egenartat efternamn med vilket kännetecknet lätt kan förväxlas.

I de fall som avses i första eller andra stycket kan domstol efter vad som är skäligt föreskriva att konstnärsnamnet eller kännetecknet får användas endast på ett särskilt sätt.

22 § Talan om fastställelse huruvida en rätt till ett egenartat efternamn består eller ej eller huruvida ett förfarande utgör intrång i en sådan rätt eller ej får prövas av domstol, när det råder ovisshet om förhållandet och ovissheten är till nackdel för den som har väckt talan.

23 § Den som gör intrång i någon annans rätt till ett egenartat efternamn är skyldig att ersätta den andres skada, om han eller hon har insett eller borde ha insett att förfarandet var till nackdel för denne. Vid bedömande om och i vad mån skada har uppstått skall hänsyn tas även till lidande och övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken

23 a § Det som sägs i 1 § fjärde stycket och 16 § om far och faderskap tillämpas också i fråga om förälder och föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.

Mellannamn

24 § En make som har förvärvat den andra makens efternamn får bära ett tidigare efternamn som mellannamn.

Har makar olika efternamn får en av dem, med den andres samtycke, bära den andres efternamn som mellannamn, om inte detta har förvärvats på grund av ett tidigare äktenskap. Rätten för en

make att med den andra makens samtycke börja bära dennes efternamn som mellannamn gäller även sedan äktenskapet har upplösts. En efterlevande make får utan samtycke börja bära ett sådant mellannamn.

25 § Har barn förvärvat ett efternamn som bärs av enbart den ena av föräldrarna får barnet bära den andra förälderns efternamn som mellannamn.

Om en förälder förvärvar ett nytt efternamn genom äktenskap med någon annan än den andra föräldern krävs att maken i detta äktenskap samtycker till att barnet bär detta namn som mellannamn.

26 § Den som har adopterats av makar med gemensamt efternamn och som har förvärvat det namnet får som mellannamn bära sitt efternamn från tiden före adoptionen. Har adoptivföräldrarna olika efternamn och har adoptivbarnet förvärvat ett efternamn som en av dem bär, får adoptivbarnet som mellannamn bära den andra adoptivförälderns efternamn eller sitt efternamn från tiden före adoptionen.

Om den som adopterats har behållit sitt tidigare efternamn, får han eller hon som mellannamn bära ett efternamn som bärs av adoptivföräldrarna eller en av dem.

Om en adoptivförälder förvärvar ett nytt efternamn genom äktenskap med någon annan än den andra adoptivföräldern, krävs att maken i detta äktenskap samtycker till att den som har adopterats bär detta namn som mellannamn.

27 § Den som har adopterats av en person ensam och som har förvärvat adoptivförälderns efternamn får som mellannamn bära sitt namn från tiden före adoptionen.

Om den som adopterats har behållit sitt tidigare efternamn, får han eller hon som mellannamn bära adoptivförälderns efternamn.

Om adoptivföräldern förvärvar ett nytt efternamn genom äktenskap, krävs att maken i detta äktenskap samtycker till att den som har adopterats bär detta namn som mellannamn.

28 § Har ett barn under 18 år för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem tagits emot av några andra än barnets föräldrar och har barnet bytt sitt efternamn till ett efternamn som bärs av enbart den ena av dem som har tagit emot barnet, får barnet med sam-

tycke av den andre av dem som har tagit emot barnet bära dennes efternamn som mellannamn.

29 § Bestämmelserna i 24–28 §§ medför inte rätt att samtidigt bära mer än ett mellannamn. Mellannamnet skall alltid bäras närmast framför efternamnet.

Den som vill bära ett mellannamn skall anmäla detta namn till Skatteverket. Vill han eller hon inte längre bära mellannamnet skall anmälan härom göras till Skatteverket.

Förnamn m.m.

30 § Varje barn skall ges ett eller flera förnamn, som inom tre månader från födelsen skall anmälas till Skatteverket.

31 § Den som enligt 30 § har förvärvat ett enda förnamn kan genom anmälan till Skatteverket förvärva ytterligare ett eller flera förnamn.

Den som enligt 30 § har förvärvat flera förnamn kan genom anmälan till Skatteverket byta ut, stryka eller lägga till ett eller flera förnamn. Ett av de förnamn som har förvärvats enligt 30 § skall dock alltid behållas.

Anmälan enligt denna paragraf får göras endast en gång.

32 § Ändring av ordningsföljden mellan två eller flera förnamn kan göras genom anmälan till Skatteverket. Genom en sådan anmälan får även stavningen ändras, om inte namnets uttal ändras genom detta.

33 § Tillägg, ändring eller strykning av förnamn kan i andra fall än som avses i 30–32 och 49 a §§ ske efter ansökan hos Patent- och registreringsverket, om det finns särskilda skäl.

34 § Som förnamn får inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som skall bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Förnamn som anmäls till Skatteverket enligt 30 eller 31 § förvärvas genom anmälningen, om det inte finns något hinder enligt första stycket mot att namnet godkänns.

35 § Den som invid ett förnamn vill bära ett gårdsnamn, som han eller hon har anknytning till genom släktskap eller äktenskap och som enligt gammal sedvänja är i bruk som tillnamn, kan anmäla gårdsnamnet till Skatteverket. Vill han eller hon inte längre använda gårdsnamnet, kan anmälan härom göras till Skatteverket.

Förfarandet i mål och ärenden enligt denna lag

Anmälan till Skatteverket m.m.

36 § Anmälan till Skatteverket skall göras skriftligen.
Som anmälan till Skatteverket anses anmälan som

1. görs till Försäkringskassan,
2. vid vigsel görs om efternamn till vigselförrättaren och vid dop inom svenska kyrkan görs om förnamn till dopförrättaren.

37 § Beslut av Skatteverket får överklagas hos den förvaltningsrätt inom vars domkrets klaganden vid tidpunkten för beslutet var folkbokförd.

Om behörig förvaltningsrätt enligt första stycket inte finns, överklagas Skatteverkets beslut hos Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

38 § Har upphävts genom lag (1991:493).

Ansökan hos patent- och registreringsverket

39 § Ansökningar hos patent- och registreringsverket skall göras skriftligen. De skall innehålla uppgift om sökandens postadress och om skälen för ansökningen. Till ansökningen skall fogas ett personbevis.

Sökanden skall betala ansökningsavgift. Regeringen bestämmer avgiftens storlek.

40 § Har sökanden inte iakttagit vad som är föreskrivet om en ansökan eller finner patent- och registreringsverket annars att det föreligger hinder för att bifalla ansökningen, skall verket förelägga sökanden att yttra sig eller göra rättelse samt erinra att ansökningen annars kan avskrivas.

Finner verket även efter det att sökanden har yttrat sig att ansökningen inte kan bifallas, skall ansökningen avslås, om det inte finns anledning att förelägga sökanden på nytt.

Föreläggande enligt denna paragraf skall delges sökanden.

41 § Är i fall som avses i 11 § ansökningshandlingarna fullständiga och finns det inte något hinder för bifall till ansökningen, skall ansökningen kungöras av patent- och registreringsverket i Post- och Inrikes Tidningar, om verket inte finner att ett sådant kungörande skulle sakna betydelse.

När kungörande har skett skall den som vill framställa någon invändning mot ansökningen göra detta skriftligen inom en månad från kungörelsedagen. Sedan denna tid har gått ut, skall verket avgöra ärendet.

42 § Ett slutligt beslut av patent- och registreringsverket får överklagas av sökanden, om beslutet har gått emot honom eller henne. Beslut, som innebär att en ansökan bifalls trots att en invändning har framställts, får överklagas av den som har gjort invändningen. Återkallar denne sin talan får invändningen ändå prövas, om det finns särskilda skäl.

Beslut som avses i första stycket får överklagas till patentbesvärsrätten genom besvär.

43 § Ett slutligt beslut av Patentbesvärsrätten får överklagas till Högsta förvaltningsdomstolen. Därvid tillämpas bestämmelserna i 35–37 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291) om besvär över kammarrättens beslut. Patentbesvärsrättens beslut skall innehålla uppgift om att särskilt tillstånd krävs för prövning av besvär till Högsta förvaltningsdomstolen och om de grunder på vilka sådant tillstånd meddelas.

44 § Har en ansökan om namn bifallits, skall patent- och registreringsverket utfärda namnbevis till sökanden sedan beslutet har vunnit laga kraft.

Förfarandet inför domstol

45 § En ansökan om förklaring att ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa prövas av den domstol som tar upp frågor om vårdnaden om barnet.

I ärenden enligt första stycket skall domstolen, om det kan ske, höra den vars efternamn barnet bär, om denne inte är vårdnadshavare. Domstolen skall även inhämta yttrande från socialnämnden.

Socialnämnden skall, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten.

I ärenden enligt första stycket får domstolen förordna att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad.

46 § Särskild ansökan enligt 16 § andra stycket prövas av den domstol som tar upp frågor om vårdnaden om barnet eller, om barnet inte står under någons vårdnad, av domstolen i den ort där barnet har sitt hemvist. Finns det inte någon sådan behörig domstol prövas ansökningen av Stockholms tingsrätt.

I ärenden enligt första stycket skall domstolen, om det kan ske, höra den vars efternamn barnet avses få. Är barnet under 18 år skall domstolen även höra modern, om hon inte är vårdnadshavare, samt inhämta yttrande från socialnämnden.

47 § Sådan talan i tvister om efternamn som får föras i särskild rättegång väcks vid domstolen i den ort där den mot vilken talan förs skall svara i tvistemål i allmänhet. Finns det inte någon sådan behörig domstol får talan väckas vid Stockholms tingsrätt.

Talan som avses i 18 § får inte väckas senare än fem år efter det att patent- och registreringsverkets beslut med anledning av en ansökan har vunnit laga kraft. Detsamma gäller talan enligt 19 § mot någon som genom anmälan till Skatteverket har förvärvat ett efternamn som någon annan har erhållit efter ansökan hos patent- och registreringsverket.

Särskilda bestämmelser

48 § För den som är under 18 år görs anmälan eller ansökan i mål eller ärenden enligt denna lag av barnets vårdnadshavare. Har barnet fyllt 12 år får sådan anmälan eller ansökan göras utan barnets samtycke endast om barnet är varaktigt förhindrat att lämna sam-

tycke på grund av en psykisk störning eller på grund av något annat liknande förhållande.

Vid bedömningen av om ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa skall rätten, även när barnets samtycke inte behövs, ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

49 § Samtycke som avses i denna lag skall lämnas skriftligen. Har i ett ärende som avses i 6 eller 8 § samtycke lämnats hos domstolen, behövs inte nytt samtycke när anmälan görs till Skatteverket.

Internationella förhållanden

49 a § Den som har förvärvat ett namn i en annan stat än Sverige inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz genom födelse, ändrat civilstånd eller annat familjerättsligt förhållande har genom anmälan till Skatteverket rätt att förvärva det namnet också i Sverige, om han eller hon vid förvärvet i den andra staten var medborgare eller hade hemvist där eller hade annan särskild anknytning dit.

Första stycket ger inte rätt att som förnamn förvärva ett namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som ska bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Om ett barn under 18 år bär någon av föräldrarnas efternamn utan att denna förälder är vårdnadshavare, krävs för ett förvärv enligt första stycket som medför att barnet inte längre bär förälderns namn att föräldern har samtyckt till förvärvet eller att domstol har funnit att detta är förenligt med barnets bästa. I ett sådant fall tillämpas 45 §, 48 § andra stycket och 49 § på motsvarande sätt.

50 § Denna lag tillämpas inte på svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Finland eller Norge.

51 § Lagen tillämpas på danska, finska och norska medborgare som har hemvist i Sverige.

Andra utländska medborgare som har hemvist i Sverige får med tillämpning av denna lag förvärva, ändra eller behålla namn genom anmälan till Skatteverket eller efter ansökan hos patent- och registreringsverket. I fråga om efternamn som har förvärvats på

detta sätt tillämpas 16–23 §§. Utländska medborgare som har hemvist i Sverige får också bära mellannamn enligt denna lag efter anmälan till Skatteverket.

När utländska medborgare adopteras här i landet enligt svensk lag tillämpas alltid 2–4 §§.

52 § Lagen tillämpas på statslösa personer som har hemvist i Sverige eller, om de inte har hemvist i något land, har sin vistelseort här.

[**Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser**: Här utelämnade].

4.3 Efternamn (1–23 a §§)

4.3.1 Förvärv av efternamn genom födelsen (1 §)

I *första stycket* anges att barn till föräldrar med gemensamt efternamn genom födelsen förvärvar det namnet. Bestämmelsen tar därmed i första hand sikte på barn vars föräldrar genom giftermål har förvärvat namngemenskap. Bestämmelsen är emellertid tillämplig också när föräldrarna av någon annan anledning har samma efternamn. I båda fallen förvärvar barnet vid födelsen automatiskt det för föräldrarna gemensamma namnet. Någon möjlighet för föräldrarna att med verkan redan från barnets födelse genom anmälan till Skatteverket ge det ett annat namn, exempelvis faderns eller moderns efternamn som ogift, finns inte (prop. 1981/82:156 s. 49).

Andra och tredje styckena reglerar i huvudsak de fall då föräldrarna har olika efternamn, oavsett om de är gifta med varandra eller inte. Enligt andra stycket förvärvar i dessa fall ett nyfött barn samma efternamn som det senast födda syskonet bär, förutsatt att syskonet står under båda föräldrarnas vårdnad. Bestämmelsen, som kom till efter riksdagskritik av regeringens proposition i lagärendet, syftar till att så långt möjligt uppnå namngemenskap mellan helsyskon (LU 1981/82:41 s. 21). Inte heller i detta fall finns någon möjlighet att med verkan från barnets födelse i stället ge det faderns eller moderns efternamn som ogift.

Om andra stycket inte är tillämpligt anses barnet enligt tredje stycket ha förvärvat det av föräldrarnas efternamn som anmäls till Skatteverket inom tre månader efter födelsen. Endast ett av namnen får anmälas, varför anmälan inte kan avse båda föräldrarnas

namn i förening såsom ett dubbelnamn på barnet. Föräldrarna kan alltså fritt välja vilket av föräldrarnas efternamn barnet ska få, och det även om de själva förvärvat sina namn genom tidigare äktenskap. Alternativt kan de välja att ge barnet det efternamn som en av dem senast burit som ogift, vilket innebär att barnet kan komma att ges ett namn som inte någon av föräldrarna bär.

Vad som avses med att ett namn senast burits av någon som ogift har varit föremål för olika tolkningar. Klart är att syftet varit att möjliggöra namngemenskap mellan barnet och den ena förälderns släkt också i fall då föräldern inte bär släktnamnet. Det är därför följdriktigt att det i propositionen sägs att anmälan inte kan avse ”ett namn som en förälder har förvärvat i ett tidigare äktenskap eller som denne har förvärvat sedan ett sådant äktenskap har upplösts” (a. prop. s. 49). Emellertid synes det vara svårt att utläsa denna begränsning av enbart lagtexten; det fordrar i så fall att man utesluter att en skild person på nytt kan vara att betrakta som ogift (jfr Ericsson, s. 90–91; häremot Bogdan, s. 265). Däremot står det klart att med det namn som en förälder senast burit som ogift kan avses inte bara det namn som föräldern förvärvade vid födelsen utan även ett namn som föräldern därefter men före ingående av äktenskap har förvärvat genom adoption, genom anmälan till Skatteverket eller efter ansökan hos PRV.

Om det inte görs någon anmälan, t.ex. därför att föräldrarna inte kan komma överens om vilket namn som ska anmälas, anses barnet vid födelsen ha förvärvat moderns efternamn. Skulle faderskapet inte vara fastställt när anmälan görs kan endast moderns namn anmälas.

Har faderskapet inte fastställs inom tre månader – något som kan ske genom så kallad legal presumtion, faderskapsbekräftelse eller faderskapsdom – anses, enligt *fjärde stycket*, barnet genom födelsen ha förvärvat moderns namn.

4.3.2 Förvärv av efternamn genom adoption (2–4 §§)

Reglerna om förvärv av efternamn genom adoption är i huvudsak uppbyggda på samma sätt som reglerna om förvärv av efternamn genom födelsen.

Således anges i *2 § första stycket* att den som adopteras av makar med gemensamt efternamn förvärvar det namnet genom adoptionen.

Har adoptivföräldrarna olika efternamn och har de tidigare ett eller flera gemensamma barn som står under deras vårdnad förvärvar enligt *2 § andra stycket* adoptivbarnet det efternamn som adoptivföräldrarnas senast födda barn bär. Som gemensamt barn torde även räknas tidigare adopterat barn, eftersom adoptivbarn enligt 4 kap. 8 § FB ska anses som adoptantens barn och inte som barn till sina biologiska föräldrar. En konsekvens härav är att om det tidigare adoptivbarnet har behållit det efternamn som barnet hade före adoptionen, kommer det nya adoptivbarnet att förvärva detta namn, trots att varken barnet eller adoptivföräldrarna normalt sett har någon anknytning till namnet (Höglund, s. 61).

För det fall att adoptivföräldrarna har olika efternamn och andra stycket inte är tillämpligt förvärvar adoptivbarnet, enligt *2 § tredje stycket*, genom adoptionen det av adoptivföräldrarnas efternamn som de anmäler. Denna anmälan kan, på motsvarande sätt som gäller för barns förvärv av namn genom födelsen, alternativt avse ett namn som någon av adoptivföräldrarna senast burit som ogift. Bestämmelserna kompletteras också här av en hjälpregel för det fall att någon anmälan inte görs. I dessa fall förvärvar således adoptivbarnet adoptivmoderns namn eller – efter lagändring år 2002 – om adoptivföräldrarna är av samma kön, det efternamn som den äldre av föräldrarna bär.

I *3 §* regleras det fall att en ensam person adopterar. I paragrafen återfinns även en särbestämmelse för det fallet att en make adopterar andra makens barn. I en sådan situation medför adoptionen inte någon ändring av barnets efternamn.

Enligt *4 §* kan domstol i adoptionsärenden besluta att den som adopteras ska behålla det efternamn som han eller hon hade före adoptionen. Bestämmelsen är avsedd främst för de fall när vuxna personer adopteras, men den är också tillämplig på underåriga barn som uppnått viss mognad och självständighet och som önskar behålla ett efternamn till vilket de har knutit sin identitet (a. prop. s. 51–52). Frågan om adoptivbarnet ska behålla sitt namn behandlas i adoptionsärendet efter begäran av adoptivföräldrarna men kan även prövas självmant av domstol.

4.3.3 Byte till förälders efternamn, m.m. (5–8 §§)

I *5 §* uppställs vissa förutsättningar för att byte till förälders efternamn ska få ske genom endast anmälan till Skatteverket. I *första stycket* anges att så är möjligt i fråga om den som vill byta ett efternamn som har förvärvats enligt 1 § eller 49 a §, dvs. ett efternamn som har förvärvats vid födelsen, till ett annat efternamn som bärs av någon av föräldrarna. Om föräldern har förvärvat detta namn genom äktenskap med någon annan än den andra föräldern krävs samtycke från maken i det tidigare äktenskapet. I praktiken krävs alltså i sådana fall samtycke av en tidigare make eller av en styvförälder (a. prop. s. 28–29 och 52–53).

Enligt *5 § andra stycket* kan genom anmälan byte även ske till ett efternamn som någon av föräldrarna senast har burit som ogift. (Jfr vad som i anslutning till 1 § ovan sagts om innebörden av detta begrepp).

Enligt *5 § tredje stycket* får den som bytt efternamn enligt första eller andra stycket och som vid namnbytet var under 18 år, genom anmälan byta till ett annat efternamn som avses i något av dessa stycken. Bestämmelsen innebär att den som är under 18 år, vid ett i princip obegränsat antal tillfällen kan byta till ett efternamn som har anknytning till någon av föräldrarna. Den som en gång har bytt ett namn som har förvärvats genom födelsen kan dock inte därefter ta tillbaka det namnet, såvida inte någon av föräldrarna fortfarande bär det namnet eller senast har burit det som ogift (a. prop. s. 29 och 53). För den som är över 18 år innebär bestämmelsen att han eller hon genom anmälan endast en gång kan byta sitt efternamn till något annat namn med anknytning till föräldrarna; för byten härutöver fordras tillstånd av PRV (LU 1981/82:41 s. 25).

Oklarhet har rått huruvida 5 § är tillämplig i en situation där en person som exempelvis i samband med äktenskap har bytt namn, efter äktenskapsskillnad återtagit sitt namn som ogift och därefter önskar byta till ett efternamn som har anknytning till någon av föräldrarna. I förarbetena uttalade departementschefen sig i olika riktningar(se a. prop. s. 53 och 95) och även i litteraturen har bestämmelsen i detta avseende getts olika tolkningar (Höglund s. 68 och Ericsson s. 106–107).

I RÅ 2004 ref. 46 I var det fråga om en kvinna som vid födelsen erhöll faderns efternamn K men därefter, innan hon fyllde 18 år, fick moderns efternamn R. Genom äktenskap förvärvade hon efternamnet P och efter äktenskapsskillnad återtog hon efternamnet R.

Kvinnan ville därefter, genom anmälan till Skatteverket, byta till namnet K, vilket hon nekades av Skatteverket men beviljades av länsrätt och kammarrätt. Regeringsrätten kom dock fram till att kvinnan inte kunde anses ha förvärvat efternamnet R enligt 1 §, vilket domstolen ansåg vara en förutsättning för byte enligt 5 § första eller andra stycket (eftersom hon efter äktenskapsskillnaden hade återtagit detta namn med stöd av 10 § andra stycket). Enligt Regeringsrätten kunde kvinnan därmed inte anses bära ett sådant efternamn som åsyftas i 5 § tredje stycket.

I RÅ 2004 ref. 46 II var frågan om en kvinna som med stöd av 5 § tredje stycket ville byta tillbaka till det efternamn som hon hade erhållit vid födelsen men som, medan hon var liten, hade bytts mot det namn som hennes mor hade haft som ogift. Namnet M som kvinnan erhöll när hon föddes var moderns genom giftermål förvärvade namn och när kvinnan ville byta tillbaka till detta efternamn var moderns make, som sålunda inte var far till kvinnan, avliden. Skatteverket avslog kvinnas ansökan om byte med motiveringen att samtycke inte kunde inhämtas från moderns make då denne var avliden. Länsrätten och kammarrätten medgav kvinnan rätt till namnbyte. Kammarrätten citerade i sin dom följande uttalanden av departementschefen i prop. 1981/82:156 s. 28 ff:

> De regler om förvärv av efternamn vid födelsen som har förordats - - - innebär att det inte längre skall finnas några begränsningar i valet mellan de namn som föräldrarna då bär. Det gäller även om detta namn är ett giftasnamn. Och enligt de förordade reglerna skall det även vara möjligt för barn att vid födelsen förvärva ett efternamn som någon av föräldrarna senast har burit som ogift. I princip finns det knappast något bärande skäl till att ett barn därefter skulle ha mindre möjligheter att ta något av dessa namn. Ett barn bör alltså genom anmälan - - - kunna byta sitt efternamn till något annat namn som barnet hade kunnat förvärva redan vid födelsen. I fråga om giftasnamn som barnet inte har förvärvat vid denna tidpunkt utan senare vill byta till sig bör dock lämpligen [kammarrätten citerar här felaktigt ”rimligen”] krävas att den som tidigare har varit gift med barnets förälder samtycker till namnbytet.

Kammarrätten, som till synes tog fasta på detta förarbetsuttalande, anförde i sin dom följande: ”När A.E. föddes var hennes mor änka och A.E. erhöll då enligt 1963 års namnlag efternamnet M eftersom detta var hennes mors släktnamn. Detta efternamn byttes senare till E med stöd av 5 § andra stycket i nu gällande lag. När A.E. nu med stöd av 5 § tredje stycket [namnlagen] vill byta tillbaka till det efternamn som hon förvärvade vid födelsen och som modern

alltjämt bär uppställs enligt kammarrättens mening inget krav på sådant samtycke som regleras i första stycket andra meningen samma lagrum." Regeringsrätten gjorde samma bedömning som kammarrätten och fastställde domen. Ett regeringsråd var skiljaktigt och ansåg att 5 § inte medgav byte utan samtycke.

De ganska besvärliga tillämpningsproblem som kan uppkomma vid anmälan om namnbyte enligt 5 § tredje stycket har genom Regeringsrättens här refererade avgöranden i viss mån blivit utredda. Full klarhet i vad som gäller i alla tänkbara situationer kan dock inte sägas råda.

I *6 §* uppställs krav för att byte av efternamn enligt 5 § ska kunna ske i vissa fall för barn under 18 år. Om ett barn under 18 år bär en förälders efternamn som inte är barnets vårdnadshavare, krävs sålunda att föräldern har samtyckt till namnbytet eller att domstol funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Härtill kan nämnas att det enligt 48 § som huvudregel krävs att barn över 12 år samtycker till namnbyte för att det ska kunna ske. Om barnet står under vårdnad av båda sina föräldrar måste de ansöka gemensamt om byte. Skulle vårdnadshavarna inte vara överens kan byte sålunda inte ske.

Om barnet bara har en vårdnadshavare är denne ensam behörig att ansöka om byte. 6 § tillförsäkrar dock den förälder som inte är vårdnadshavare men vars efternamn barnet bär en möjlighet att påverka namnfrågan. Om föräldern inte samtycker till namnbytet, eller är avliden, är den förälder som har vårdnaden hänvisad till att vända sig till (allmän) domstol och där göra gällande att namnbytet är förenligt med barnets bästa. Enligt 45 § ska domstolen inhämta ett yttrande från socialnämnden som, om det inte är olämpligt, ska söka klarlägga barnets inställning och redovisa denna för rätten. Om domstolen lämnar en förklaring om att namnbytet är förenligt med barnets bästa innebär inte det med automatik att namnet har förvärvats, utan en anmälan måste även i det fallet lämnas till Skatteverket.

I fråga om vad som är förenligt med barnets bästa uttalades i förarbetena till namnlagen att det är viktigt att ett namnbyte inte återverkar ofördelaktigt på relationerna mellan barnet och den förälder vars namn barnet bär och som inte är vårdnadshavare samt att dåvarande praxis i motsvarande fall torde kunna ge viss ledning i frågan (a. prop. s. 54). Åtskilliga tvister mellan föräldrar om namnbyte för deras barn har genom åren behandlats i tingsrätt och hovrätt, ett antal även i HD. I tidigare praxis gavs uttryck för en för-

hållandevis restriktiv inställning till namnbyte när den vars namn barnet bär, oftast fadern, vägrat samtycka till bytet, särskilt om utredningen visade att denna förälder hade intresse för och upprätthöll en närmare kontakt med barnet (se exempelvis NJA 1965 s. 259 I och II). En viss uppmjukning av denna restriktiva hållning kunde skönjas i praxis under 1970-talet samt under 1980-talets början, och utvecklingen i denna riktning fick än mer fart efter införandet av 1982 års namnlag. Hänsyn tas numera – särskilt efter lagändring år 1995, som i det följande redovisas under 45 och 48 §§ – dessutom i större utsträckning till barnets egna synpunkter och önskemål (se exempelvis NJA 1987 s. 496, NJA 1990 s. 565 och RH 2003:6).

7 § reglerar de fall då den som har adopterats vill byta ett efternamn som har förvärvats enligt 2 eller 3 § till ett annat efternamn som bärs av någon av adoptivföräldrarna eller som någon av dem senast har burit som ogift. I dessa fall får namnbyte ske på samma villkor som gäller enligt 5 och 6 §§. Dessa bestämmelser är även tillämpliga i fall då adoptivbarnet har behållit sitt namn från tiden före adoptionen och vill byta till ett efternamn som avses i 7 §.

Bestämmelsen ger uttryck för den princip som tidigare nämnts om att adoptivbarnet i rättsligt hänseende ska betraktas som barn till adoptivföräldrarna och inte till de biologiska föräldrarna. Om en make har adopterat den andre makens barn blir både 5 § och 7 § tillämpliga; 5 § i förhållande till den biologiska föräldern och 7 § i förhållande till adoptivföräldern.

Enligt *8 § första stycket* kan barn under 18 år som för stadigvarande vård och fostran tagits emot i ett enskilt hem byta till fosterförälders efternamn. I praktiken är det frågan om barn som fosterhemsplacerats efter medgivande från socialnämnden enligt 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) och barn som fostras hos en särskilt förordnad vårdnadshavare. Begränsningen av bytesmöjligheten till att avse ett namn som någon av fosterföräldrarna bär – och inte ett namn som någon av fosterföräldrarna tidigare burit – motiveras av att namnbytet är tänkt att skapa namngemenskap med fosterföräldern, inte att knyta an till deras släktförhållanden. För att namnbyte ska få ske krävs samtycke från den eller de vilkas namn avses. Om någon av fosterföräldrarna bär ett namn från tidigare äktenskap krävs, till skillnad från 5 och 7 §§, inte samtycke från den tidigare maken. Vidare fordras för namnbyte att domstol funnit detta förenligt med barnets bästa. Domstolen prövning bör gälla inte bara fosterbarnsförhållandets var-

aktighet utan även lämpligheten av namnbytet över huvud taget (a. prop. s. 55). Sedan de angivna kraven uppfyllts sker namnbytet genom en anmälan till Skatteverket.

I *8 § andra stycket* återfinns en regel som medger barnet att genom anmälan till Skatteverket återta det efternamn som barnet bar närmast före bytet till fosterföräldrarnas namn. Byte enligt denna bestämmelse får göras även av den som fyllt 18 år, vilket innebär att ett fosterbarn i vuxen ålder enkelt kan ta tillbaka det efternamn som de biologiska föräldrarna bar.

4.3.4 Byte till makes efternamn (9–10 §§)

9 § reglerar makars namnval vid äktenskapets ingående och föreskriver att de som ska ingå äktenskap kan välja antingen den enes efternamn som gemensamt efternamn eller behålla var och en sitt efternamn från tiden närmast före äktenskapet. Anmälan av valt efternamn ska ske till Skatteverket senast i samband med vigseln. Om den enes efternamn valts som gemensamt efternamn förvärvar den andre det i samband med vigseln. Någon regel om vilket namn makarna ska bära om de underlåter att göra någon anmälan finns inte. Om de blivande makarna inte kan enas i namnfrågan bör vigselförrättaren kunna utgå från att makarna tills vidare behåller sina namn från tiden före äktenskapet (LU 1981/82:41 s. 16).

Ett namn som ena maken har förvärvat genom ett tidigare äktenskap (så kallat giftasnamn) får inte – inte ens efter medgivande av den tidigare maken – antas som gemensamt efternamn.

För att ett namn ska kunna antas som gemensamt efternamn av dem som ingår äktenskap krävs medgivande av den vars namn avses. Detta formella krav har uppfattats som onödigt med hänsyn till att anmälan om namnbytet under alla förhållande måste göras av båda makarna (Höglund s. 83 f.)

10 § reglerar makes familjerättsliga namnförvärv efter vigseln. Utgångspunkten är att make ska kunna göra samma namnförvärv under äktenskapet som i samband med vigseln. Enligt *första stycket* kan make som har behållit sitt efternamn vid äktenskapets ingående, senare under äktenskapet, med den andre makens samtycke, byta till dennes efternamn genom anmälan till Skatteverket.

Den som har bytt efternamn enligt paragrafens första stycke eller enligt 9 § kan, enligt *10 § andra stycket*, under eller efter äkten-

skapet, genom anmälan till Skatteverket, byta till det efternamn som han eller hon senast har burit som ogift.

Uttrycket ”efternamn som han eller hon senast burit som ogift” har givits en viss definition i förarbetena men begreppets innebörd kan som nämnts ändå inte sägas vara helt klar.

I RÅ 1989 ref. 113 I och II ansågs efternamn som antagits genom så kallat administrativt förvärv – vilket skett i tiden efter förvärv av makes efternamn – som det efternamn som senast burits som ogift. Byte till detta namn ansågs kunna ske med tillämpning av 10 § andra stycket. Regeringsrätten uttalade härvid att det administrativt förvärvade namnet utöver att ersätta det namn som bärs vid förvärvet även ska träda i stället för ett tidigare familjerättsligt förvärvat namn. ”Det nyförvärvade namnet kommer - - - att släcka ut även det namn sökanden haft som ogift”.

I *10 § tredje stycket* uppställs vissa begränsningar i rätten att byta namn enligt första eller andra stycket. Byte till en makes efternamn får inte avse ett efternamn som den maken har förvärvat genom ett tidigare äktenskap eller ett efternamn som maken under äktenskapet har bytt till enligt andra stycket eller enligt 5 eller 7 §. Som ett uttryck för den strävan efter namnstabilitet som bär upp gällande lagstiftning, stadgas i styckets sista mening att en make som under äktenskapet har bytt efternamn därefter inte kan byta till den andra makens efternamn. Bestämmelsen tillkom under riksdagsbehandlingen av regeringens förslag och torde vara tillämplig oavsett om det tidigare bytet skett genom anmälan till Skatteverket eller efter en ansökan enligt exempelvis 11 § (LU 1981/82:41 s. 18 och Höglund s. 93–94).

En innebörd av de angivna begränsningarna är att makar har möjlighet att en gång få namngemenskap och att därefter om de så önskar, byta tillbaka till sina namn som ogifta. Ytterligare namnbyten kan makarna inte göra enbart genom anmälan, utan de får i så fall ansöka hos PRV om tillstånd (enligt 11–14 §§). Eftersom bestämmelserna i 10 § gäller också i fall då makarna tidigare har skilt sig, kan tillämpningen av bestämmelserna bli ganska komplicerad. En make som i ett nytt äktenskap har behållit ett tidigare genom äktenskap förvärvat namn och sedan återtagit sitt efternamn som ogift kan exempelvis inte därefter vare sig föra över det sistnämnda namnet till den andre maken eller själv byta till den andre makens namn. Om maken däremot före ingåendet av det senaste äktenskapet har återtagit sitt namn som ogift kan den andre maken byta till det sistnämnda namnet. Är fallet att båda makarna

har namn som de förvärvat i tidigare äktenskap kan de uppnå namngemenskap (genom anmälan enligt 10 §) endast om en av dem före ingåendet av det senaste äktenskapet har återtagit sitt namn som ogift.

4.3.5 Byte till andra efternamn (11–14 §§)

Under den angivna rubriken behandlar lagen vad som brukar kallas administrativa förvärv av efternamn, att skilja från de familjerättsliga förvärv som regleras i 1–10 eller 49 a §§. Administrativa namnförvärv sker efter ansökan hos och prövning av PRV.

Huvudregeln i 1963 års namnlag var att endast den som hade ett släktnamn som inte var tillräckligt särskiljande eller som eljest var mindre tjänligt fick anta annat efternamn, nybildat eller redan befintligt. De krav som sålunda uppställdes på namnet som skulle bytas bort syftade till att gynna intresset av namnstabilitet men även att främja en mera allmän övergång till särskiljande eller i övrigt lämpliga efternamn (a. prop. s. 83– 84). Erfarenheter av 1963 års namnlag ansågs sedermera visa att det inte var vanligt att personer önskade byta till nybildade efternamn utan tungt vägande skäl. Mera vanligt var att man önskade byta till efternamn som redan fanns eller hade funnits i släkten. Eftersom risken för missbruk av möjligheterna till byte av nybildat efternamn bedömdes vara i det närmaste obefintliga, valde lagstiftaren att i 1982 års namnlag ta bort de angivna begränsningarna. I gällande namnlag finns det därför inte längre några villkor avseende det namn som sökanden vill byta bort. Däremot har, i namnstabilitetens intresse, krav bibehållits som syftar till att undvika upprepade administrativa namnbyten.

I *11 §* anges att den som vill byta sitt efternamn till ett nybildat sådant eller till ett efternamn som inte kan förvärvas enligt 1–10 §§, kan ansöka om tillstånd till byte hos PRV. I fall då det inte går att förvärva ett efternamn genom anmälan till Skatteverket enligt de familjerättsliga reglerna ger alltså förevarande paragraf en möjlighet att likväl få ett namnbyte till stånd. Med nybildat efternamn förstås namn som inte tidigare använts som efternamn. Det kan vara fråga om helt nykonstruerade namn men också ord eller ordbildningar som redan finns men som inte tidigare har använts som efternamn (a. prop. s. 58).

Namnlagsutredningen fann det inte nödvändigt att införa någon spärr mot upprepade administrativa namnbyten. Regeringen ansåg emellertid att en sådan spärr behövdes för att stävja eventuellt missbruk av namnbyten av dem som önskar undandra sig sina förpliktelser gentemot enskilda eller samhället eller som ägnar sig åt brottsliga förfaranden (a. prop. s. 39). I *11 § första stycket* infördes därför bestämmelsen att den som en gång har bytt efternamn i administrativ ordning på nytt får byta efternamn på detta sätt endast om det finns särskilda skäl. Som ett sådant särskilt skäl angavs att det nybildade efternamnet av allmänheten har kommit att förknippas med något klandervärt, exempelvis grov brottslighet. Släktingar till en känd brottsling som bär samma namn borde också kunna byta namn på detta sätt, även om namnet har förvärvats genom ett tidigare byte i administrativ ordning (a. prop. s. 58).

Om ansökningen avser namnbyte för barn under 18 år kan, enligt *11 § andra stycket*, PRV uppställa som villkor för namnbytet att domstol funnit bytet förenligt med barnets bästa. Utan denna bestämmelse hade bestämmelserna i 6 § och 8 § om samtycke från den vars namn barnet bär, alternativt domstols tillstånd, alltför lätt kunnat kringgås. Vid denna typ av namnbyte är domstolsprövning emellertid inte obligatorisk såsom är fallet enligt 6 § och 8 § vid namnbyte efter anmälan. Det ankommer på PRV att i varje särskilt fall avgöra om en domstolsprövning är påkallad för att tillvarata barnets bästa. Ett alternativ härtill kan vara att höra socialnämnden (a. prop. s. 96). Bestämmelsen i 48 § är tillämplig även vid denna typ av namnbyte, vilket medför att samtycke till namnbytet normalt krävs av barn som är över 12 år. Även om barnets samtycke inte krävs ska vid bedömningen av vad som är förenligt med barnets bästa, hänsyn tas till barnets vilja under beaktande av barnets ålder och mognad.

Enligt *11 § tredje stycket* jämställs ändring av efternamns stavning med byte av efternamn. Med hänvisning till att stavningsändringar kan vara av mycket enkel beskaffenhet – såsom när Andersson ändras till Anderson – föreslog Namnlagsutredningen att det i sådana fall skulle vara tillräckligt med anmälan till Skatteverket. Regeringen befarade emellertid att en sådan ordning skulle medföra gränsdragningsproblem (a. prop. s. 40, 87–88 och 96) och fick i det fallet medhåll av riksdagen. Varje stavningsändring kräver alltså tillstånd av PRV, med åtföljande kostnader för sökanden.

I *12 §* finns intagna de krav som från språkliga och därmed jämförliga hänseenden ska ställas på ett namn för att det ska kunna godkännas som nybildat efternamn.

Enligt *punkten 1* får inte godkännas namn som till bildning, uttal eller stavning har en sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn här i landet. I förhållande till vad som gällde enligt 1963 års lag – där det i fråga om nybildade efternamn krävdes att namnen till bildning, uttal och stavning stämde överens med inhemskt språkbruk – innebar denna reglering en viss uppmjukning. Som motiv angavs hänsynen till dels svenska medborgare som arbetar utomlands i internationell tjänst och som vill ha ett internationellt mer gångbart namn, dels invandrare i Sverige som vill göra sitt namn lättare att uttala utan att för den skull helt anpassa namnet till svenskt språkbruk. Det ansågs även vara av värde att lagtexten ger utrymme för en utveckling mot större internationalisering av namnskicket inom ramen för vad som kan vara godtagbart för svenska förhållanden (a. prop. s. 59).

I RÅ 1997 ref. 75 I var fråga om en person som sökt tillstånd till byte av sitt efternamn till det nybildade efternamnet Beachman. Ett byte skulle enligt ansökan underlätta en planerad bosättning i USA. PRV avslog i ett inledande ärende ansökan, men sedan målet efter överklagande återförvisats av Patentbesvärsrätten (PBR) biföll PRV ansökningen trots invändning. Sedan invändaren överklagat beslutet framhöll PBR, vars dom Regeringsrätten fastställde, att utländska namn i århundraden införlivats i det svenska namnförrådet genom att deras bärare har flyttat in till Sverige, och att den stora ökningen av utländska namn i bruk i Sverige hade kommit genom de senaste decenniernas invandring. Eftersom okynnesbyten av namn alltjämt inte behövde befaras i någon större utsträckning och det i de flesta namnmål framstår som viktigt för sökanden att hans önskan om ett visst byte villfars, ansåg PBR att namnbyte bör hindras bara om allmänna eller enskilda intressen skadas av bytet. PBR fann inte hinder av dessa slag föreligga och godkände namnet Beachman. – Samtidigt beviljades i RÅ 1997 ref. 75 II en sökande byte till det år 1707 utdöda namnet Mortaigne.

Enligt *punkten 2* får namn som är i bruk som förnamn godkännas endast om det finns särskilda skäl att namnet ändå ska få bäras som ett nybildat efternamn. Denna punkt har i sak överförts oförändrad från 1963 års lag, i vars förarbeten det särskilt underströks att godkännande får ske endast i undantagsfall (prop. 1963:37 s. 87).

Punkten 3 infördes genom 1982 års lag och förbjuder godkännande av dubbelnamn som nybildat efternamn. Med dubbelnamn avses i allmänhet två namn som var för sig kan utgöra efternamn och som i regel är förenade med varandra genom bindestreck. Namnlagsutredningen diskuterade tämligen ingående de olägenheter och svårigheter som kan tänkas uppstå vid bruk av dubbelnamn och kom fram till att möjligheten att anta nya dubbelnamn inte borde öppnas (SOU 1979:25 s. 84). Regering och riksdag gick på samma linje. Även om bestämmelsen var ny 1982, upphörde möjligheten att byta till dubbelnamn i stort sett redan genom 1963 års lag trots att något uttryckligt förbud alltså inte skrevs in i lagen. Den som har förvärvat ett dubbelnamn före 1982 års lag har naturligtvis rätt att bära detta namn oberoende av det explicita förbud som nu råder (LU 1981/82:41, s. 27).

Enligt *punkten 4* får som efternamn inte godkännas namn som kan uppfattas som benämning på järnvägsstationer, postkontor eller liknande och därför kan medföra olägenhet eller i övrigt vilseleda allmänheten.

I RÅ 1986 ref. 129 ansåg PRV att namnet Deverner med hänsyn till dess uttal och därmed adelsnamnskaraktär kunde vilseleda allmänheten på sätt anges i lagrummet. Regeringsrätten var emellertid av annan uppfattning och godkände namnbytet.

Punkten 5 förbjuder godkännande av namn som kan väcka anstöt. Begreppet anstöt ska ses ur allmän synvinkel eftersom förbudet avser att tillgodose ett allmänt intresse av att förhindra olämpliga namnbyten. Det ska röra sig om någon påtaglig egenskap hos namnet som ska vara anstötlig, exempelvis att namnet ger associationer till obscena ord eller svordomar (SOU 1960:5 s. 161).

Punkten 6 förbjuder godkännande av efternamn som kan antas leda till obehag för den som bär det. Det är alltså här hänsyn till sökandens egen person som ska tas i beaktande. Namnet får inte vara sådant att det väcker löje eller medför olämpliga associationer. Vid bedömningen ska hänsyn tas inte bara till sökanden utan även till den som i framtiden kan komma att bära namnet.

I RÅ 1990 ref. 107 godkände Regeringsrätten, i motsats till PRV och PBR, efternamnet Solstråhle. Som motivering till att namnet inte kunde antas leda till obehag för bäraren anförde Regeringsrätten följande:

> Uppenbarligen kan ett namn, som allmänt sett är acceptabelt, för en viss bärare leda till obehag på grund av en speciell situation eller speciella förhållanden i övrigt som är knutna just till bäraren. Den nu

> ifrågavarande bestämmelsen [12 § 6] kan emellertid inte anses i första hand ta sikte på sådana fall. Vad som åsyftas med bestämmelsen får i stället anses främst vara sådana fall där ett visst namn är av sådan beskaffenhet att det generellt kan utmana löjet eller på annat sätt kan leda till obehag för bäraren. Betydelse måste också tillmätas hur ett namn, som motsvarar ett ord i språket, stavas. En avvikelse från vedertagen stavning kan sålunda i viss mån leda tanken från ordet som sådant och i stället understryka dess egenskaper som namn.

13 § första stycket innehåller en uppräkning i form av en hinderskatalog över fall då efternamn på grund av risken för förväxling med andra namn och kännetecken inte får godkännas. För avslag på en ansökan räcker det inte att det finns en viss förväxlingsrisk utan det krävs att namnet ”lätt” kan förväxlas. Förväxlingsrisken är naturligtvis uppenbar om namnen är helt identiska. I andra fall blir en rent språklig bedömning av likhet och förväxlingsrisk ett centralt moment. Avgörande är dock om förväxling i det praktiska livet kan befaras. Härtill ska om möjligt ske en bedömning av hur stor den faktiska risken för förväxling är. En sådan konkret bedömning torde ha störst betydelse i högre instanser där en klagande mot det sökta namnet ställer ett bestämt efternamn, med vilket det sökta efternamnet påstås vara lätt förväxlingsbart.

Enligt lagrummets *första punkt* får inte som efternamn godkännas namn som lätt kan förväxlas med ett efternamn som någon annan enligt lag bär eller har rätt att bära. Var och en som bär ett lagligt förvärvat efternamn kan därmed sägas åtnjuta ett administrativt namnskydd. Skyddet gäller också namn som en person inte bär men har rätt att förvärva enligt namnlagens familjerättsliga förvärvsregler, exempelvis 5 eller 10 §, dvs. även latenta namnrätter skyddas.

I RÅ 1986 not 91 godtogs inte efternamnet Armis eftersom det ansågs lätt kunna förväxlas med det redan befintliga efternamnet Armi. I RÅ 2003 ref. 97 I och II ansågs de sökta efternamnen Berneckow och Hemilton lätt kunna förväxlas med de redan förekommande namnen Barnekow och Hamilton och godkändes därför inte. Regeringsrätten tog i fallet I, utöver den rent språkliga likheten, även fasta på att det förekommande namnet Barnekow var ett i Sverige välkänt men för svenskt språkbruk ovanligt efternamn av tyskt ursprung. Den konkreta risken för att ett sådant namn förväxlas med ett annat namn av samma konstruktion ansågs vara större än om det hade varit fråga om ett namn där de olika leden är typiskt svenska ord. I fallet II anförde Regeringsrätten att även

andra omständigheter än de rent språkliga bör kunna beaktas vid en prövning av frågan om förväxlingsrisk och konstaterade att namnet Hamilton tillhör kategorin allmänt kända existerande efternamn. Med hänsyn härtill ansåg Regeringsrätten att den konkreta risken för att det sökta namnet Hemilton – inte minst visuellt – kunde förväxlas med Hamilton var så uppenbar att namnet var att anse som lätt förväxlingsbart.

Enligt *andra punkten* får efternamn inte godkännas om det lätt kan förväxlas med ett allmänt känt efternamn som har burits av en utdöd släkt. För att namnet ska vara skyddat enligt bestämmelsen, krävs att det har varit av viss betydelse i den svenska politiska eller kulturella historien eller på annat sätt blivit känt och att det därför framstår som olämpligt att någon utan släktanknytning till namnet tillåts förvärva det. Enligt motiven till den ursprungliga bestämmelsen i 1963 års lag är det inte fråga om ett skydd i vanlig mening för det utdöda namnet, utan bestämmelsen tar mer sikte på ett samhällsintresse i kulturellt avseende än på namnrätten (SOU 1960:5 s. 167).

I RÅ 1996 ref. 29 ansåg Regeringsrätten att efternamnet Leijoncrona, som burits av en utdöd släkt, var att anse som allmänt känt med hänsyn till att de två mest kända bärarna av namnet fanns upptagna i flera moderna uppslagsverk. – PBR tillät genom dom den 18 oktober 2005 byte till namnet Stiernkors, som burits av en svensk-finsk adelssläkt, till vilken hört bland andra en biskop i Åbo och en fältöverste. Deras levnadsöden fanns beskrivna i äldre uppslagsverk men inte i Nationalencyklopedin som kom ut på 1990-talet. Till skillnad mot PRV fann PBR att namnet inte kunde anses vara allmänt känt.

I *tredje punkten* upptas ett förbud mot att godkänna namn som lätt kan förväxlas med allmänt känt utländskt efternamn. Härmed avses såväl efternamn som fortfarande är i bruk och namn som burits av en utdöd släkt.

Enligt *fjärde punkten* får som efternamn inte godkännas namn som lätt kan förväxlas med annans konstnärsnamn eller ett likartat namn som är allmänt känt. Med likartade namn avses exempelvis pseudonymer, signaturer och artistnamn som journalister, författare, idrottsmän och andra använder sig av eller gjort sig kända under i riket som helhet. I motsats till vad som gäller för redan existerande efternamn finns inte någon skyldighet för PRV att *ex officio* undersöka förväxlingsrisken. Bestämmelsen har därmed sin

främsta betydelse som grund för talan om förlust av efternamn enligt 18 §.

I *femte punkten* stadgas förbud mot att som efternamn godkänna namn som lätt kan förväxlas med en beteckning för en stiftelse, en ideell förening eller någon liknande sammanslutning. En ”liknande sammanslutning” kan enligt motiven utgöras av ett sällskap, en orden eller en klubb. På samma sätt som föregående punkt har denna bestämmelse sin främsta betydelse som underlag för talan enligt 18 §.

Sjätte punkten hindrar att som efternamn godkänns namn som lätt kan förväxlas med någon annans här i riket skyddade firma eller varumärke eller annat kännetecken som har inarbetats för någon annan i en näringsverksamhet här i riket. Bestämmelsen kan härigenom sägas komplettera det skydd som finns i firma- och varumärkeslagstiftningen.

Enligt *sjunde punkten*, som i sak var ny i 1982 års lag, får som efternamn inte godkännas namn som lätt kan förväxlas med en titel på någon annans skyddade litterära eller konstnärliga verk, om titeln är egenartad, eller med ett särskilt skapat namn som förekommer i sådant verk och vars utnyttjande skulle innebära en kränkning av någon annans upphovsrätt till verket. För att en titel på ett verk ska vara skyddad enligt bestämmelsen krävs att den är egenartad och härigenom har en sådan särprägel att den uppfattas som benämning på ett visst verk. Skyddet för särskilt skapade namn i litterära eller konstnärliga verk förutsätter att namnet har en sådan originalitet att det i sig är upphovsrättsligt skyddat (prop. 1981/82:156 s. 60).

I *13 § andra stycket* återfinns bestämmelser om så kallade anslutningsförvärv, som innebär att föräldrar, syskon och syskonbarn till den som efter ansökan förvärvat ett nybildat efternamn, med förvärvarens samtycke har rätt att också erhålla det namnet. Ansökan härom ska göras hos PRV.

I *14 § första stycket*, finns ett praktiskt viktigt undantag från de i 12 och 13 §§ upptagna hindren för byte av efternamn. I lagrummet anges nämligen att byte får ske till ett efternamn som är bildat av faders eller moders förnamn med tillägg av ändelsen son eller dotter (så kallade patronymikon och metronymikon). Detsamma gäller efternamn som sökanden burit tidigare utan att ha förlorat namnet enligt de särskilda bestämmelserna om förlust av efternamn i 16–19 §§. I båda fallen fordras dock att särskilda skäl för namnbytet föreligger. Utformningen av lagrummet kom till under riks-

dagsbehandlingen av regeringens proposition, i vilken hade förordats mer begränsade möjligheter att byta till efternamn bildade på föräldrars förnamn (LU 1981/82:41 s. 27 ff.)

Enligt *14 § andra stycket* kan byte till ett efternamn också i andra fall ske utan hinder av 12 eller 13 §, förutsatt att synnerliga skäl är för handen. Bestämmelsen hade sin motsvarighet i 1963 års lag, i anslutning till vilken departementschefen angav vissa exempel till ledning för bedömningen av vad som kan utgöra synnerliga skäl. Sådana skäl kunde vara att namnet tidigare har funnits i sökandens släkt, att en person under lång tid *de facto* burit ett visst namn eller att det är fråga om ett konstnärsnamn eller liknande namn som sökanden blivit känd under (prop. 1963:37 s. 99). När det gäller efternamn som tidigare burits i släkten har i praxis, under lång tid, uppställts krav på att efternamnet ska ha burits i sökandens släkt i rätt uppstigande led de senaste 75–80 åren och att det har burits i åtminstone två generationer. PBR har under senare år utsträckt den tidsperiod inom vilken namnet senast ska ha burits till 100 år ”eller inom den fjärde generationen från sökanden räknat” (se bland annat PBR:s dom den 13 april 2006 i mål nr 04-310 och dom den 9 februari 2010 i mål nr 07-192). Om dessa krav inte är uppfyllda godkänns ett efternamn som tidigare burits i släkten endast om alla som bär namnet eller har en latent rätt till det och som fyllt 18 år samtycker till namnändringen; i praktiken kan det därför i det fallet bara bli frågan om byte till namn som bärs av ett fåtal personer. Synnerliga skäl för byte av efternamn har också ansetts föreligga när barn med dubbelt medborgarskap har velat få samma efternamn registrerat i de båda medborgarstaterna, liksom undantagsvis även då en utlänning önskat byta till ett mer svenskklingande namn. Allmänt sett kan möjligheten till namnbyte enligt 14 § andra stycket sägas ha fått ett vidare tillämpningsområde än vad som förutsattes när namnlagen infördes (Höglund, s. 130).

4.3.6 Ändring av efternamns genusform (15 §)

I *15 §* stadgas att ändring av ett utländskt efternamns genusform inte är att anse som byte till ett annat efternamn. Ändringen görs genom en enkel anmälan till Skatteverket. Bestämmelsen har tillkommit av hänsyn till den tradition som finns i exempelvis grekiskan och vissa slaviska språk att ändelsen på efternamnet varierar beroende på om bäraren är man eller kvinna.

4.3.7 Förlust av efternamn (16–19 §§)

Rätten att bära ett efternamn kan gå förlorad i de fall som anges i 16–19 §§, som avser andra situationer än den automatiska förlust av efternamn som blir följden av ett byte från ett namn till ett annat.

Om det fastställs att en man inte är far till ett barn, som på grund av det förmodade faderskapet har förvärvat mannens efternamn eller ett efternamn som mannen burit, förlorar barnet enligt *16 § första stycket* det efternamnet. Barnet förvärvar i stället det efternamn som modern bar vid tiden för födelsen, och barnet anses då ha förvärvat detta efternamn enligt 1 §. En given förutsättning för bestämmelsens tillämpning är att modern och den förmodade fadern hade olika efternamn vid barnets födelse. Vad som sker om barnet har förvärvat ett efternamn enligt 1 § andra stycket, dvs. på grund av att ett äldre syskon bar namnet vid barnet födelse, har inte berörts av lagstiftaren. Eftersom också ett sådant namnförvärv grundas på antagandet om visst faderskap, har det antagits att namnet även i det fallet förloras om faderskapet hävs (Ericsson s. 159 och Höglund s. 134).

Även om situationen är den som anges i paragrafens första stycke får enligt *16 § andra stycket* domstol tillåta att barnet behåller sitt efternamn, om det finns synnerliga skäl härför. Skulle frågan angående faderskapet prövas av domstol avgörs namnfrågan i samband med domen. I annat fall prövas frågan efter särskild ansökan, som ska ha kommit in till domstolen inom en månad efter fastställelsen av faderskapet. Som exempel på vad som kan vara synnerliga skäl anges i motiven hänsyn till yrkesutövning och familjeförhållanden (prop. 1963:37 s. 109–110) samt den risk för identitetskris hos barnet som kan uppstå vid namnförlust (prop. 1981/82:156 s. 63).

I NJA 1987 s. 634 fann HD synnerliga skäl föreligga med hänsyn till barnets starka bindning till mannen, vars efternamn barnet bar, och till vikten av namngemenskap med barnets syster. Som ytterligare skäl angavs att barnets moder efter giftermål hade förvärvat det efternamn som barnet önskade behålla.

I *17 §* stadgas att om någon genom anmälan till Skatteverket har förvärvat ett efternamn som han eller hon inte har rätt till (och det inte är fråga om fall som avses i 16 §) ska domstol på talan av den vars namn sålunda har förvärvats besluta att namnet förloras, såvida inte synnerliga skäl talar för att namnet får behållas. Den som har förlorat sitt namn på detta sätt återfår det efternamn som han eller

hon hade före anmälningen. Synnerliga skäl för att få behålla namnet kan utgöras av att namnet burits under lång tid eller att det varit fråga om ett mindre allvarligt fel under handläggningen i Skatteverket (Höglund s. 140).

18 § innebär att ett efternamn i vissa fall kan förloras även om namnet efter ansökan har godkänts av PRV. Så är fallet om någon bytt till ett efternamn som han eller hon inte tidigare har burit och det visar sig uppstå olägenhet för någon annan till följd av sådan förväxlingsrisk som anges i 13 § första stycket. På talan av den som drabbats av olägenheten ska domstol då besluta att namnet ska förloras, såvida inte synnerliga skäl talar häremot. Den som på detta sätt förlorar sitt namn återfår det efternamn han eller hon hade före ansökningen. Bestämmande för domstolens prövning enligt 18 § är inte riktigheten av PRV:s beslut utan den olägenhet som har uppstått till följd av namnförvärvet. Även rent ideella intressen torde kunna beaktas vid prövningen, såsom att någon lider obehag av att inte längre vara helt ensam bärare av ett namn och till följd härav ofta sätts i relation med någon som har erhållit ett likalydande namn (SOU 1960:5 s. 204).

Talan om att någon ska förlora sitt namn enligt 18 § ska föras inom fem år från det att PRV:s beslut med anledning av en ansökan har vunnit laga kraft (47 § andra stycket). Någon motsvarande preskriptionstid finns inte för talan om förlust av namn enligt 16 och 17 §§.

I *19 §* finns bestämmelser om vilka konsekvenser en förlust av efternamn enligt 16–18 §§ kan få för dem som har förvärvat sina namn genom så kallade anslutningsförvärv. I paragrafens *första stycke* stadgas att om någon förlorar sitt efternamn enligt 16–18 §§ ska domstolen på talan härom besluta att också den, som genom den förstnämnda personen har förvärvat eller i övrigt har rätt att bära personens namn, förlorar namnet eller rätten att bära det, om inte synnerliga skäl talar mot detta. Detsamma gäller om någon som borde ha förlorat sitt efternamn enligt 16–18 §§ har avlidit.

De personer som enligt bestämmelsen riskerar att förlora sina efternamn är i första hand make, barn, adoptivbarn eller fosterbarn, dvs. personer som har förvärvat namnet enligt de familjerättsliga förvärvsreglerna i 1–10 §§. Med uttrycket ”i övrigt har rätt att bära namnet” åsyftas de som enligt reglerna om mellannamn har rätt att använda namnet som mellannamn. Förlust av efternamnet sker inte per automatik utan talan måste föras mot var och en av dem som bär namnet. Talan mot anhöriga kan inte få framgång om huvud-

personen, dvs. den som ursprungligen förvärvade namnet, fått behålla namnet på grund av att synnerliga skäl ansetts föreligga för hans eller hennes vidkommande. Har däremot huvudpersonen förlorat namnet ska som grundregel även de anhöriga förlora namnet, men som framgår av lagtexten kan de få behålla namnet om synnerliga skäl skulle tala för detta.

Om någon förlorar sitt namn enligt 19 § första stycket återstår frågan vad han eller hon härefter ska heta. Något automatiskt återfående av ett tidigare namn såsom enligt 17 eller 18 § blir det i detta fall inte fråga om. I stället ska domstolen, enligt *19 § andra stycket*, med tillämpning av 1–10 §§ fastställa vilket namn som ska ersätta det som förlorats. Domstolen får försöka ta reda på vilket namn som skulle ha anmälts i stället för det förlorade, om frågan hade varit aktuell när det förlorade namnet förvärvades. Det innebär att de berörda personernas egna önskemål blir av grundläggande betydelse (a. prop. s. 65, 89 och 97).

4.3.8 Särskilt skydd för egenartade efternamn (20–23 §§)

Alla efternamn har ett ”administrativt” skydd genom förbudet i 13 § att godkänna efternamn som lätt kan förväxlas med annans efternamn. Bestämmelserna i 20–23 §§ ger i tillägg egenartade efternamn ett materiellt skydd. Vad som avses med att ett efternamn är egenartad förklaras i *20 § tredje stycket*: ”Ett efternamn skall anses som egenartat, om det är ägnat att utmärka tillhörigheten till en viss släkt”. Det fordras alltså inte att namnet är originellt eller säreget, utan vad som krävs är endast att det har förmåga att verka individualiserande. Exempelvis kan även ett sonnamn uppfylla kriteriet att vara egenartat, om det har tillräckligt få bärare.

I *20 § första och andra styckena* regleras ensamrätten till egenartade efternamn. I paragrafens första stycke stadgas att om någon har förvärvat ett egenartat efternamn, får ett namn som lätt kan förväxlas med detta användas av någon annan endast om han eller hon enligt namnlagen kan åberopa rätt till namnet eller om han eller hon eller släkten av ålder eller annars enligt ortens sed har burit det som tillnamn. Bestämmelsen anger sålunda i vilka fall någon annan har rätt att använda namnet. I alla andra fall ger bestämmelsen ett skydd mot att någon annan använder ett namn som är identiskt med eller i övrigt så likt det egenartade efternamnet att det lätt kan förväxlas med detta. Bedömningen av för-

växlingsrisken ska göras utifrån samma kriterier som i 13 §. Skyddet har knutits till användandet och inte till bärandet av namnet. Härigenom har man i lagtexten velat tydliggöra att namnet inte får användas ens vid enstaka tillfällen, t.ex. som författarpseudonym (a. prop. s. 65).

Enligt *20 § andra stycket* får ingen obehörigen, till nackdel för den som har förvärvat ett egenartat efternamn, i näringsverksamhet använda en firma, ett varumärke eller ett annat kännetecken som lätt kan förväxlas med namnet. Med firma likställs beteckningen för stiftelse, ideell förening eller därmed jämförlig sammanslutning. Bestämmelsen ger sålunda ett skydd mot att näringsidkare utan samtycke använder sig av firma, varumärke eller annat kännetecken som lätt kan förväxlas med det egenartade efternamnet. På samma sätt som i första stycket avser skyddet det faktiska användandet av namnet. Huruvida kännetecknet bort registreras prövas inte enligt namnlagen utan enligt varumärkes- eller firmalagen. För att ett användande av namnet ska kunna förbjudas måste det kunna påvisas att förväxlingsrisken är till nackdel för den som innehar namnet.

I NJA 1973 s. 717 förde innehavare av efternamnet Wänerskog talan mot dåvarande skogsägarföreningen Vänerskog med yrkande om skadestånd och om förbud för föreningen att använda firman Vänerskog. Underinstanserna lämnade talan utan bifall. HD fann att Wänerskog var ett i hög grad egenartat efternamn och ansåg att det fick anses ha inneburit förfång [nackdel enligt 1982 års namnlag] för de personer som förvärvat efternamnet att föreningen använt ordet Vänerskog såsom kännetecken i sin näringsverksamhet. Föreningen förbjöds därför att använda namnet och ådömdes dessutom skadestånd.

NJA 1985 s. 563 gällde frågan om användandet av ordet Gullmarstrand som benämning på en turistanläggning kunde innebära nackdel i namnlagens mening för innehavaren av efternamnet Gullmarstrand. HD jämförde med 1973 års rättsfall och anförde:

> Gullmarstrand, som framstår som en tämligen naturlig ordbildning och som redan tidigare kommit till användning i trakten, får anses ha en klarare och mer preciserad geografisk anknytning än beteckningen Vänerskog, som avsåg att ange skogsägarföreningens anknytning till trakterna runt sjön Vänern. Med hänsyn härtill kan efternamnet Gullmarstrand inte anses lika särpräglat som namnet Wänerskog. - - - [D]en som antar ett efternamn, där hela eller större delen av namnet leder sitt ursprung från en geografisk benämning såsom i detta fallet Gullmaren, får räkna med viss förväxling med allehanda likartade eller snarlika sammansättningar med samma anknytning.

Efter ett resonemang kring turistanläggningens omfattning och art kom HD till slutsatsen att det knappast kunde antas att namnhavarens person i detta fall sattes i sådant samband med rörelsen att han därav led något beaktansvärt psykiskt obehag. Domstolen fann det därmed inte visat att bolagets användande av Gullmarstrand som benämning på sin verksamhet innebar någon nackdel för namnbäraren i namnlagens mening.

I NJA 1992 s. 491 bedömdes efternamnet Ell visserligen vara egenartat, men det ansågs på grund av namnets enkla ordbildningstyp – den ljudenliga utskriften av bokstaven L – ändå inte kunna åtnjuta skydd enligt 20 §.

I *21 §* återfinns ett så kallat passivitetsskydd för allmänt kända konstnärsnamn och liknande namn samt för inarbetade kännetecken. Om någon annan har en äldre rätt till ett egenartat efternamn med vilket det allmänt kända eller inarbetade namnet lätt kan förväxlas, måste den som har det egenartade efternamnet inskrida mot användandet inom rimlig tid. Annars får konstnärsnamnet eller kännetecknet användas utan hinder av vad som föreskrivs i 20 §. Vidare anges att domstol efter vad som är skäligt kan föreskriva att konstnärsnamnet eller kännetecknet får användas endast på ett särskilt sätt.

Bestämmelserna i 21 § ansluter nära till reglerna i varumärkeslagen (2010:1877) om skydd för inarbetade kännetecken. Frågan när enligt namnlagen ett kännetecken ska anses inarbetat torde få bedömas utifrån de regler som finns i varumärkes- och firmalagarna (Höglund s. 156). Detsamma torde gälla tolkningen av begreppet ”rimlig tid”, varvid hänsyn kan böra tas till bland annat vilka möjligheter den som innehar namnet har haft att upptäcka intrånget.

Enligt *22 §* får talan om fastställelse huruvida en rätt till ett egenartat efternamn består eller ej eller huruvida ett förfarande utgör intrång i en sådan rätt eller ej prövas av domstol, när det råder ovisshet om förhållandet och ovissheten är till nackdel för den som väckt talan. Bestämmelsen omfattar både positiv och negativ fastställelsetalan. Vid positiv fastställelsetalan kan käranden få fastställt om och i vilken utsträckning han eller hon är skyddad mot efternamn eller annat kännetecken som annan använder eller tänker använda. En negativ fastställelsetalan går ut på att få fastställt att annan inte har rätt till ett visst efternamn eller att den andres namnrätt inte utgör hinder för käranden att använda liknande namn eller kännetecken. För exempelvis den som använder en

författarpseudonym kan det vara av värde att få fastslaget att han eller hon kan fortsätta att göra detta utan hinder av någon annans rätt till ett egenartat efternamn (Höglund s. 159).

I *23 §* föreskrivs att den som gör intrång i annans rätt till egenartat efternamn är skadeståndsskyldig, om han eller hon har insett eller borde ha insett att förfarandet var till nackdel för rättighetshavaren. Skadeståndstalan kan föras utan att förbudstalan samtidigt förs. Motivet härför är att rättighetshavaren kan tänkas tolerera att någon annan fortsätter att bruka namnet så länge det sker inom vissa gränser men vilja få ersättning för den skada som uppstår när dessa gränser överskrids. Ersättning kan utgå för både ekonomisk och ideell skada.

I NJA 1994 s. 461 fastslog HD att ett bokförlag kan ådra sig skadeståndsskyldighet enligt 23 § för intrång i rätt till egenartat efternamn som skett genom användning av författarpseudonym.

4.3.9 Föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken (23 a §)

23 a § likställer i vissa avseenden (tillämpningen av 1 § fjärde stycket och 16 § som avser de namnrättsliga konsekvenserna av att faderskap fastställs respektive inte fastställs) barn, som har kommit till genom assisterad befruktning i äktenskap, i registrerade partnerskap eller i samboförhållanden mellan två kvinnor, med andra barn.

4.4 Mellannamn (24–29 §§)

Bestämmelserna om mellannamn finns i 24–29 §§. Begreppet mellannamn motsvarar vad som i 1963 års namnlag kallades tilläggsnamn, vilka kunde bäras endast av hustru och adoptivbarn. Genom 1982 års lag fick även mannen i äktenskapet och andra barn än adoptivbarn rätt att bära mellannamn. Ett mellannamn består av ett efternamn som man tidigare har burit eller som tillkommer någon annan. Till skillnad från efternamn är mellannamn personliga och kan inte föras vidare till barn eller make. Ordningen med mellannamn, som i flera avseenden visat sig vara svårförståelig för allmänheten, är avsedd att göra det möjligt för en make att synliggöra både sin nuvarande och tidigare familjeanknytning och för ett barn att visa samhörighet med den av föräldrarna vars efternamn barnet inte bär. Någon möjlighet för makar att korsvis bära varandras

efternamn som mellannamn ger lagen inte. Mellannamnet bärs utan bindestreck, närmast framför efternamnet (29 §).

Enligt *24 § första stycket* får en make som har förvärvat den andra makens efternamn bära ett tidigare efternamn som mellannamn. Med ett tidigare efternamn avses inte bara ett namn som maken burit som ogift utan även efternamn som har förvärvats på grund av ett tidigare äktenskap. Något särskilt samtycke från den tidigare maken krävs inte om namnet en gång har förvärvats på grund av äktenskap. Om det nya äktenskapet skulle upplösas får det tidigare efternamnet fortfarande bäras som mellannamn. Det finns heller inget som hindrar en frånskild make från att *börja* använda det tidigare efternamnet som mellannamn (a. prop. s. 35 och 67).

I *24 § andra stycket* regleras den numera vanliga situationen att vardera maken har behållit sitt efternamn. Om makarna har olika efternamn får en av dem, med den andres samtycke, bära den andres efternamn som mellannamn, utom i det fallet att namnet har förvärvats på grund av ett tidigare äktenskap. Det ankommer på makarna själva att bestämma vem av dem som ska ta den andres namn som mellannamn. Som framgått är det bara en av makarna som får bära den andres efternamn som mellannamn. Vid namnlagens tillkomst ansågs att det inte lämpligt att vardera maken skulle kunna ta den andres namn som mellannamn så att makarna härigenom skulle få två olika namnkombinationer (a. prop. s. 35). Möjligheten att makarna skulle kunna tillåtas att bära samma namnkombination synes i det sammanhanget inte ha diskuterats. Frågan aktualiserades emellertid sedermera på visst sätt i ett avgörande av Regeringsrätten.

I RÅ 1987 ref. 117 hade båda makarna behållit sina efternamn, varefter mannen med hustruns samtycke tagit hustruns namn som mellannamn. Hustrun anmälde härefter att hon med mannens samtycke ville byta sitt efternamn till mannens efternamn samt att hon ville bära sitt tidigare efternamn som mellannamn. Underinstanserna avslog begäran, kammarrätten med hänvisning till att namnlagens syfte inte är att skapa nya familjenamn av dubbelnamnstyp. Regeringsrätten fann emellertid att lagliga förutsättningar för det begärda namnbytet förelåg och återförvisade ärendet.

Av andra stycket framgår vidare att rätten att börja bära den andra makens efternamn som mellannamn gäller även efter att äktenskapet upplösts, under förutsättning att samtycke lämnas. Är maken död får efternamnet börja bäras som mellannamn utan samtycke.

I båda fallen är syftet att en make ska kunna visa samhörighet med barn i tidigare äktenskap som har den tidigare makens efternamn. Om samtycke en gång lämnats kan en make, oavsett omständigheterna, inte därefter hindra att den andra maken fortsätter att bära namnet som mellannamn. (LU 1981/82:41 s. 29–30).

I *25 §* regleras barns rätt att bära mellannamn. I paragrafens första stycke slås fast att ett barn som har förvärvat ett efternamn som bärs av enbart den ena av föräldrarna har rätt att bära den andra förälderns efternamn som mellannamn. Som framgått är syftet härmed att möjliggöra en namnmässig samhörighet mellan barnet och dess båda föräldrar. Det har därför inte i lagen givits någon möjlighet för barnet att som mellannamn bära t.ex. förälderns namn som ogift eller moderns eller faderns mellannamn (LU 1981/82:41 s. 31–32). Frågan är emellertid i vad mån ett så restriktivt synsätt står sig gentemot EU-rätten och dess krav på icke-diskriminering och erkännande av de rättigheter som följer med unionsmedborgarskapet. Under åberopande av EU-rätten medgav Kammarrätten i Göteborg i en dom år 2008 (mål nr 2684-08) ett barn med både svensk och danskt medborgarskap att som mellannamn själv bära sin moders mellannamn. Domstolen hänvisade härvid särskilt till EG-domstolens dom i *C-148/02 Avello* (jfr Bogdan, SvJT 2003 s. 1057 ff., och Abrahamsson, SvJT 2004 s. 523 ff.).

I 25 § andra stycket återfinns en bestämmelse tillämplig för fall då en av föräldrarna gifter om sig och förvärvar den nya makens efternamn. För att barnet i dessa fall ska ha rätt att bära förälderns nya efternamn som mellannamn krävs samtycke från den nya maken.

Adoptivbarns rätt att bära mellannamn regleras i 26 och 27 §§.

26 § avser det vanliga fallet att det är makar som har adopterat. Om makarna och adoptivbarnet har gemensamt efternamn får barnet som mellannamn bära sitt efternamn från tiden före adoptionen. Har adoptivföräldrarna olika efternamn och har adoptivbarnet förvärvat ett efternamn som en av dem bär, har adoptivbarnet rätt att som mellannamn bära den andra adoptivförälderns efternamn eller sitt eget efternamn från tiden före adoptionen. Det finns inget som hindrar att adoptivbarnet fortsätter eller börjar bära ett sådant mellannamn även om barnet senare byter efternamn enligt 7 §.

Om adoptivbarnet i enlighet med 4 § har behållit sitt tidigare efternamn har barnet rätt att som mellannamn bära ett efternamn som bärs av adoptivföräldrarna eller en av dem.

Om en adoptivförälder förvärvar ett nytt efternamn genom äktenskap med någon annan än den andra adoptivföräldern krävs att den nya maken samtycker för att adoptivbarnet ska få bära detta nya namn som mellannamn.

Lika lite som i fråga om barn tillåter lagen adoptivbarn att som mellannamn bära den ena förälderns efternamn som ogift (LU 1981/82:41 s. 33).

27 § avser fall då en person är ensam adoptant. Här gäller samma principer som för mellannamn på barn som adopterats av makar. Således krävs exempelvis samtycke från make för det fall adoptivföräldern efter adoptionen förvärvar ett nytt efternamn genom äktenskap.

I *28 §* regleras fosterbarns rätt att bära mellannamn. Med fosterbarn menas den som är under 18 år och för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem har tagits emot av andra än barnets föräldrar. För det fall att fosterföräldrarna har olika efternamn och fosterbarnet har bytt till den ena fosterförälderns efternamn medger paragrafen att fosterbarnet får bära den andra fosterförälderns efternamn som mellannamn, under förutsättning av dennes godkännande. Till skillnad från vad som gäller för adoptivbarn finns däremot ingen rätt för fosterbarn att som mellannamn bära det efternamn som barnet tidigare haft; något behov av en sådan möjlighet har inte ansetts föreligga (LU 1981/82:41 s. 33).

I *29 §* finns vissa gemensamma bestämmelser om mellannamn. I paragrafens *första stycke* föreskrivs att bestämmelserna i 24–28 §§ inte ger rätt att bära flera mellannamn samtidigt. Den som bär t.ex. sin ena förälders efternamn som mellannamn och sedan ingår äktenskap kan alltså inte ta sin makes efternamn som mellannamn utan att först stryka det tidigare mellannamnet (LU 1981/82:41 s. 34). I lagrummet föreskrivs också att mellannamnet alltid ska bäras närmast framför efternamnet. Däremot finns ingen föreskrift om att mellannamnet inte får förenas med efternamnet medelst bindestreck, trots att det i motiven slås fast att ”[m]ellannamnet bärs utan bindestreck” (a. prop. s. 66)

Den som vill bära ett mellannamn ska enligt paragrafens *andra stycke* anmäla detta till Skatteverket, som då prövar förutsättningarna härför enligt 24–28 §§. Den som inte längre vill bära ett mellannamn ska likaledes anmäla detta till Skatteverket. Lagen innehåller inte några regler om förlust av mellannamn (något som enligt Höglund s. 178 ff. öppnar möjlighet för kringgåenden av de begränsningar som i övrigt gäller för bärande av mellannamn).

4.5 Förnamn m.m. (30–35 §§)

Den grundläggande regeln om förvärv av förnamn finns i *30 §*. Enligt denna bestämmelse ska varje barn ”ges” ett eller flera förnamn, som inom tre månader från födelsen ska anmälas till Skatteverket. Det är genom denna anmälan som namnförvärvet sker (34 § andra stycket). En anmälan som görs till dopförrättare i Svenska kyrkan anses tillika utgöra en anmälan till Skatteverket (36 § andra stycket). För det fall att vårdnadshavare underlåter att inom föreskriven tid anmäla förnamn får Skatteverket enligt bestämmelser i folkbokföringslagen förelägga vårdnadshavare att fullgöra sin anmälningsskyldighet och ytterst förelägga vite.

31 § reglerar möjligheten att lägga till, byta ut eller stryka förnamn. Bestämmelsen liberaliserades genom lagändring år 1988 (prop. 1987/88:84, LU 1987/88:26) och innebär numera att den som enligt 30 § har förvärvat ett enda förnamn, genom anmälan till Skatteverket kan förvärva ytterligare ett eller flera förnamn. Den som enligt samma paragraf har förvärvat flera förnamn, kan på motsvarande sätt byta ut, stryka eller lägga till ett eller flera förnamn. Ett av de förnamn som har förvärvats enligt 30 § måste dock, av hänsyn till kravet på viss namnstabilitet, alltid behållas. Av samma hänsyn är föreskrivet att anmälan enligt 31 § får göras endast en gång; för ändringar härutöver fordras godkännande av PRV.

Enligt *32 §* kan även stavningen av förnamn ändras genom anmälan till Skatteverket, förutsatt att namnets uttal inte härigenom ändras. Som exempel på tillåtna stavningsändringar anfördes i förarbetena att Ann kan ändras till Anne, Erik till Eric och Göran till Jöran. Marie kan däremot inte ändras till Mary eftersom namnen uttalas olika. Bindestreck kan läggas till eller tas bort efter anmälan enligt paragrafen, som även gör det möjligt att anpassa utländska namn till svenskt språkbruk så länge som uttalet inte ändras; som exempel nämndes ändring från Krystyna till Kristina (prop. 1981/82:156 s. 70). Paragrafen gör det också möjligt att genom blott en anmälan ändra ordningsföljden mellan förnamn.

Av *33 §* framgår att i alla de fall då ändring av förnamn inte får ske genom anmälan till Skatteverket – t.ex. på grund av att möjligheten till ändring redan har utnyttjats eller att ändringen påverkar namnets uttal – måste ansökan göras till PRV, som då har att pröva om särskilda skäl ger anledning att medge ändring. Detsamma gäller om en anmälan inte får behandlas av Skatteverket därför att

ändringen skulle innebära ett utbyte av samtliga förnamn som har förvärvats enligt 30 §.

34 § anger genom negativ bestämning de krav som ställs på ett förnamns beskaffenhet för att det ska kunna godkännas. Namnrättskommittén uttalade i sitt betänkande att ”valet av förnamn är en så personlig angelägenhet, att namngivaren bör ges en mycket vid ram för valfrihet, och det torde knappast vara möjligt eller ens önskvärt att i positiv form föreskriva namnets språkliga beskaffenhet”. Kommittén valde därför att inskränka sig till att uppställa regler för hur förnamn inte får vara (SOU 1960:5 s. 222–223). Departementschefen framhöll i propositionen att väsentligt med regleringen av förnamnets form var att förhindra att barn belastas med kuriösa eller frånstötande namn (prop. 1963:37 s. 134).

Bestämmelsen, som har gett upphov till en varierande praxis, uppställer i *första stycket* tre hinder för att ett namn ska kunna godkännas som förnamn. Namnet får sålunda inte kunna väcka anstöt, inte kunna antas leda till obehag för den som ska bära det samt inte heller av någon annan anledning uppenbarligen inte vara lämpligt som förnamn.

Bedömningen av om namnet kan väcka anstöt ska ske utifrån hur allmänheten uppfattar namnet medan frågan huruvida ett förnamn kan leda till obehag ska besvaras utifrån namnbärarens egen synvinkel. Motsvarande kriterier uppställs beträffande efternamn i 12 § 5 respektive 12 § 6.

Med namn som av annan anledning uppenbarligen inte lämpar sig som förnamn åsyftas framför allt namn av påtaglig efternamnskaraktär, men även namn där man inte kan avgöra om det är frågan om ett förnamn eller ett efternamn. Det ansågs vid lagstiftningens tillkomst angeläget att motverka det då vanligt förekommande bruket att ge barnet moderns efternamn som ett av dess förnamn, en företeelse som hade uppkommit för att kringgå dåvarande restriktioner rörande efternamn.

Med uttrycket ”uppenbarligen inte lämpar sig som förnamn” avsåg man emellertid att fånga in också andra typer av ord som är olämpliga som förnamn. Namnrättskommittén anförde sålunda att formuleringen även kunde ta sikte på ord som inte kunde sägas vara direkt stötande eller på annat sätt besvärande för bäraren men som ändå ligger sådana ordtyper så nära att de lämpligen bör underkännas. Enligt kommittén skulle det vid denna bedömning ibland kunna bli aktuellt att ifrågasätta om ett namn är tänkt som förnamn för det barn som avses, såsom då föräldrar önskar att ge en flicka

ett pojknamn (SOU 1960:5 s. 222–223). Någon avsikt att hindra bruket av patronymikon som förnamn fanns inte, utom i fall då patronymikonet kunde uppfattas som det verkliga efternamnet. Risken för sådan sammanblandning bedömdes emellertid inte som hög eftersom patronymikon nästan alltid ges i de fall då efternamnet är ett annat än ett sonnamn (prop. 1963:37 s. 135). På motsvarande sätt bör metronymikon kunna godkännas som förnamn (LU 1981/82:41 s. 37).

I RÅ 85 2:8 frångick Regeringsrätten underinstansernas bedömning och medgav en flicka med dubbelt medborgarskap att utöver förnamnet Nadia förvärva namnkombinationen ”Bent Mohamed Moncef” som var att jämställa med ett svenskt patronymikon. Vad som talade mot att tillåta förvärv av ett så beskaffat förnamn var enligt Regeringsrätten att det här i landet skulle kunna ge det felaktiga intrycket att flickan utöver Nadia erhållit tre manliga förnamn. I ett namnärende med stark internationell prägel kunde emellertid en sådan synpunkt inte vara utslagsgivande. Större vikt borde tillmätas barnets tunisiska medborgarskap och starka anknytning till Tunisien samt det allmänna intresset av att hon fick samma namnkombination här som där.

I RÅ 1987 ref. 9 hade underinstanserna ansett att Twilight såväl språkligt som innehållsligt var så främmande för svenskt namnbruk att det uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn. Regeringsrätten kom emellertid till annan slutsats och godkände namnet som förnamn: ”Det förhållandet att Twilight är ett engelskt ord som kan vålla osäkerhet i fråga om uttalet innebär inte att Twilight uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn. Twilight kan ej heller i övrigt anses uppenbarligen olämpligt som förnamn.”

I RÅ 1989 ref. 75 hade Kammarrätten i Stockholm underkänt namnet Jolin som förnamn på en flicka, med motivering att namnet hade påtaglig släktnamnskaraktär. Regeringsrätten ansåg att namnet Jolin visserligen hade viss efternamnskaraktär, men att det inte kunde anses vara av påtaglig efternamnstyp. Med hänsyn härtill och då namnet inte heller av någon annan anledning bedömdes vara uppenbart olämpligt som förnamn godkändes namnet.

RÅ 2003 ref. 66 rörde frågan om namnet C:son kunde godtas som förnamn, något som underinstanserna inte hade ansett. Riksskatteverket anförde att C:son till sin form uppenbart är av efternamnskaraktär och menade att om Regeringsrätten godkände namnet som förnamn skulle olämplighetskriteriet ”namn som av

någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn” helt komma att sakna tillämplighet.

Även i detta fall visade sig Regeringsrätten ha en i förhållande till sökanden mer generös inställning än underinstanserna. Regeringsrätten konstaterade att namnet C:son företedde påtagliga likheter med ett patronymikon utan att fördenskull vara ett sådant. Namnet C:sons likhet med ett patronymikon kunde emellertid, med hänsyn till att ett sådant fick anses ha karaktär av såväl förnamn som efternamn, inte anses innebära att namnet var uppenbart olämpligt som förnamn. Härefter prövade Regeringsrätten om namnet av annat skäl var uppenbart olämpligt som förnamn. Vid denna bedömning beaktade domstolen att barnet skulle få ytterligare två förnamn. Om barnet skulle ha fått C:son som enda förnamn, hade det enligt Regeringsrätten kunnat ifrågasättas om inte namnet skulle ha varit uppenbart olämpligt och om det inte dessutom skulle kunna antas leda till obehag för bäraren. När så emellertid inte var fallet och inte heller förekomsten av det för förnamn ”något främmande” skiljetecknet kolon föranledde att namnet borde anses uppenbarligen olämpligt, fann Regeringsrätten att namnlagen inte utgjorde hinder mot att barnet gavs namnet C:son.

Den 28 september 2009 avgjorde Regeringsrätten ytterligare tre mål av betydelse för tolkningen av det i 34 § förekommande uttrycket ”av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn”.

I RÅ 2009 ref. 55 I hade Skatteverket, under hänvisning till dittillsvarande praxis och till att förnamn bestående av enstaka bokstäver riskerade att inte fungera som namn i samhället, vägrat godkänna en anmälan om förnamnet Q för ett barn. Institutet för språk och folkminnen gjorde samma bedömning och betonade att en enstaka bokstav kan tolkas som en förkortning och därför kan vara vilseledande. Regeringsrätten godkände Q som förnamn och anförde: ”Valet av förnamn är en så personlig angelägenhet att en omfattande valfrihet måste tillerkännas den enskilde. Den omständigheten att ett förnamn som består av en enstaka bokstav skulle kunna tolkas som en förkortning av ett annat förnamn innebär inte i sig att det uppenbarligen inte är lämpligt. Inte heller av någon annan anledning är Q uppenbarligen inte lämpligt som förnamn”. – En ledamot av Regeringsrätten reserverade sig mot domslutet.

RÅ 2009 ref. 55 III gällde frågan om tillägg av det traditionellt kvinnliga förnamnet Madeleine till de manliga förnamnen Jan-Olov.

Mannen i fråga var transvestit och hade under närmare 20 år och i allt större utsträckning använt sig av förnamnet Madeleine parallellt med namnet Jan-Olov. Kammarrätten i Sundsvall godkände anmälan. Skatteverket överklagade under åberopande av att tidigare kammarrättsavgöranden hade gått i motsatt riktning och att det rådde betydande oklarhet om hur ärenden av detta slag skulle bedömas. Regeringsrätten avslog överklagandet med i huvudsak följande motivering: ”Valet av förnamn är en så personlig angelägenhet att en omfattande valfrihet måste tillerkännas den enskilde. Särskilt gäller detta när en myndig person önskar byta ut eller, som i förevarande fall, lägga till ett förnamn. Regeringsrätten finner att det inte finns skäl att anse att namnet Madeleine uppenbarligen inte är lämpligt för Jan-Olov”.

Mot bakgrund av de återgivna rättsfallen kan det konstateras att den vida ram vid val av förnamn som Namnrättskommittén redan 1960 ansåg borde gälla, efterhand har blivit ännu vidare.

Som tidigare redovisats finns i *34 § andra stycket* en bestämmelse som klargör att det är genom anmälan till Skatteverket som förnamn förvärvas enligt namnlagen, inte genom en föregående dopceremoni eller likande.

I *35 §* regleras bruket av gårdsnamn, som främst i Dalarna alltjämt är vanliga som personnamn. Den som ”invid ett förnamn” vill bära ett gårdsnamn, som han eller hon har anknytning till genom släktskap eller äktenskap och som enligt gammal sedvänja är i bruk som tillnamn kan enligt paragrafen anmäla namnet till Skatteverket.

Ett gårdsnamn är således inte ett förnamn – och inte heller ett efternamn, även om åtskilliga gårdsnamn med tiden har tagits som efternamn – utan går i en egen kategori som tillnamn. Gårdsnamnet kan bäras före eller efter ett förnamn. Exempel på i bruk varande gårdsnamn är Annicka, Barbro, Busk, Daniels, Gubb, Hjort, Klockar, Niss, Nygårds, Perols, Pers, Saras, Skinnar, Snickar, Sparf, Tysk och Täpp. Någon möjlighet att anmäla nybildade gårdsnamn ger paragrafen inte.

4.6 Förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen (36–49 §§)

Beroende på vad för typ av frågor det rör sig om handläggs namnärenden i första instans av antingen Skatteverket eller PRV. (Att även allmän domstol i vissa fall direkt kan ta befattning med en namnfråga framgår av t.ex. 4 §). Skatteverket handlägger frågor om familjerättsliga namnförvärv, dvs. om barns och makars förvärv och byte av efternamn, samt frågor om mellannamn och vidare de flesta frågor som rör förnamn. PRV handlägger de administrativa namnförvärven, dvs. ärenden angående byte m.m. till efternamn som inte kan förvärvas i familjerättslig ordning, samt vidare vissa frågor om ändring av förnamn. Anmälningar till Skatteverket är avgiftsfria, medan det tas ut en avgift vid ansökan hos PRV.

4.6.1 Anmälan till Skatteverket m.m. (36–37 §§)

I *36 §* anges att anmälan till Skatteverket ska göras skriftligen samt att anmälan som görs till Försäkringskassan och i vissa fall till vigsel- eller dopförrättare ska anses som anmälan till Skatteverket.

I *37 §* föreskrivs att beslut av Skatteverket får överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets klaganden vid tidpunkten för beslutet var folkbokförd. Om behörig förvaltningsrätt enligt första stycket inte finns, får Skatteverkets beslut överklagas till Förvaltningsrätten i Stockholm. Sistnämnda bestämmelse är av betydelse huvudsakligen för svenskar födda och bosatta i utlandet. I fråga om överklagande av förvaltningsrättens beslut gäller bestämmelserna i FPL (1971:291). Prövningstillstånd krävs vid överklagande av förvaltningsrättens beslut till kammarrätten.

4.6.2 Ansökan hos PRV (39–44 §§)

Ansökningar hos PRV ska göras skriftligen och innehålla uppgifter om bland annat skälen för ansökningen, *39 §*. PRV kan förelägga sökanden att på olika sätt komplettera ansökningen, *40 §*. Föreläggandet kan exempelvis avse skyldighet för sökanden att inkomma med domstols utlåtande om att namnbytet är förenligt med barnets bästa (11 § andra stycket).

Närmare föreskrifter om ansökningsförfarandet finns i 1–5 §§ namnförordningen (1982:1136). Ansökningsavgiften är för närvarande (maj 2013) 1 000 kr för förnamn. För efternamn är avgiften i normalfallet 1 800 kr, men 3 600 kr när flera släktingar eller familjer i släkten ansöker gemensamt.

I *41 §* finns bestämmelser om när PRV ska kungöra ansökningar om byte av efternamn enligt 11 §. Om ansökningshandlingarna i fall som avses i 11 § är fullständiga och om det inte finns något hinder för bifall, ska ansökningen kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. Syftet med kungörandet är att tillförsäkra myndigheten information om eventuella relevanta invändningar mot namnbytet så att ärendet får en så långt möjligt fullständig belysning. Sedan kungörelse har skett ska den som vill framställa någon invändning mot ansökningen göra detta skriftligen inom en månad från kungörelsedagen.

Kungörelseförfarandet kan underlåtas om åtgärden bedöms sakna betydelse. I förarbetena anges som exempel sådant förvärv av efternamn enligt 13 § andra stycket där samtycke från den som kan ha något att invända mot namnbytet måste föreligga i själva ärendet. Om saken gäller byte till något av våra vanligare namn eller enklare fall av stavningsändring kan likaledes kungörelseförfarandet framstå som överflödigt. Över huvud taget torde kungörelse behöva ske bara när ansökningen kan antas komma i konflikt med något allmänt eller enskilt intresse (prop. 1981/82:156 s. 75).

I *42 §* finns bestämmelser om rätten att överklaga PRV:s beslut till PBR, som är en särskild förvaltningsdomstol inrättad 1977 för att pröva besvär i mål om patent, mönster, varumärken och namn.

Slutliga beslut av PRV får överklagas av sökanden om beslutet gått honom eller henne emot. Dessutom får beslut, som innebär att en ansökan bifalls trots att en invändning framställts, överklagas av den som gjort invändningen, oavsett om denne är direkt berörd eller inte.

I RÅ 2003 ref. 86 fann Regeringsrätten att Institutet för språk och folkminnen inte var behörigt att överklaga ett beslut från PRV, trots att institutet under handläggningen framställt invändningar:

> Språk- och folkminnesinstitutet har framställt invändning mot ansökningen, vilket enligt 42 § namnlagen skulle kunna kvalificera institutet som klagoberättigad. Enligt allmänt antagen praxis saknar dock statlig myndighet rätt att utan särskild föreskrift överklaga en annan statlig myndighets beslut (se t.ex. RÅ 1974 ref. 98 och RÅ 1989 ref. 47). I den mån en myndighet inte uttryckligen i författning tillagts

klagorätt för tillvaratagande av de allmänna intressen myndigheten representerar, har myndigheten sålunda i regel inte ansetts behörig att föra talan inför högre myndighet. – Inom ramen för sin beslutsfunktion företräder och tillvaratar PRV de allmänna intressena i namnärenden. Den omständigheten att Språk- och folkminnesinstitutet enligt sin förordning skall yttra sig i frågor som gäller personnamn innebär inte att institutet också, dvs. jämte PRV, skall bevaka de allmänna intressena i ett rättsligt förfarande. Bestämmelsen i 42 § namnlagen om att ett beslut får överklagas av den som gjort invändningen motsvarar 35 § i 1963 års namnlag (1963:521). Vid införandet av denna bestämmelse angavs att rätt att föra talan mot namnmyndighetens beslut skulle tillkomma endast sökanden och den som i behörig ordning framställt invändning mot ansökningen (se prop. 1963:37 s. 145). Bestämmelsen avsåg sålunda att begränsa möjligheten för eventuellt berörda att föra talan i det fall de inte framfört invändning. Om avsikten hade varit att tillerkänna statliga myndigheter rätt att överklaga beslut av PRV måste en sådan ordning mot bakgrund av den praxis som tidigare omnämnts införas genom ett uttryckligt stadgande härom. – Varken nu berörda bestämmelse eller - - - i den angivna förordningen med instruktion för Språk- och folkminnesinstitutet kan därför ges innebörden att den tillerkänner institutet rätt att överklaga det beslut som PRV meddelade med anledning av Y.J:s ansökan. Någon annan föreskrift som kan ge institutet en sådan rätt finns inte.

I RÅ 2003 ref. 19 fann Regeringsrätten att en person, som inte framfört invändning i ett namnärende och därmed inte haft rätt att överklaga beslutet i ärendet, ändå hade möjlighet att söka resning eftersom hon på ett väsentligt sätt berörts av beslutets verkningar och haft ett i namnlagen erkänt intresse i saken. Bakgrunden var att PRV efter kungörande hade beviljat en person rätten att bära efternamnet Tivenäs och att en annan person som redan hette Tivenäs inte hade invänt häremot. Efter att således ha konstaterat att denna person var så berörd av beslutet att hon hade rätt att söka resning, fann Regeringsrätten likväl att sådana synnerliga skäl som enligt 37 b § FPL krävs för att få en rättskraftigt avgjord sak prövad på nytt inte förelåg.

PBR:s beslut får enligt *43 §* överklagas till HFD. Därvid gäller bestämmelserna i 35–37 §§ FPL, vilket bland annat innebär att prövningstillstånd krävs.

Rätten att överklaga PBR:s slutliga beslut infördes genom 1982 års namnlag. Härigenom kom även ansökningsärenden, i likhet med vad som redan gällde för anmälningsärenden, att kunna fullföljas till Regeringsrätten och numera HFD. Rätt att klaga på PBR:s beslut tillkommer, enlig allmänna processrättsliga regler, samma

personer som enligt 42 § hade fått föra talan mot PRV:s beslut, om beslutet gått dem emot (Höglund s. 211–212).

När en ansökan om namn har bifallits och beslutet vunnit laga kraft ska PRV utfärda namnbevis till sökanden, *44 §*.

4.6.3 Förfarandet inför domstol (45–47 §§)

Det helt övervägande antalet namnfrågor handläggs i förvaltningsrättslig ordning – i första instans av Skatteverket och i förekommande fall av PRV. Som framgått ska emellertid vissa namnfrågor prövas av allmän domstol, dvs. i första instans av tingsrätt. Till dessa hör adoptivbarns och underåriga barns namnbyten i vissa fall (4, 6 och 8 §§ samt 11 § andra stycket), tillstånd att få behålla efternamn (16 § andra stycket), talan om förlust av efternamn (18–19 §§) och talan om särskilt skydd för egenartat efternamn (20–23 §§). De regler för förfarandet som gäller i dessa fall finns i 45–47 §§.

I *45 § första stycket* anges att en ansökan om förklaring av att ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa ska prövas av den domstol som tar upp frågor om vårdnaden om barnet. Det innebär att rätten i den ort där barnet har sitt hemvist är behörig domstol, alternativt Stockholms tingsrätt om någon sålunda behörig domstol inte finns (6 kap. 17 § FB).

Enligt *45 § andra stycket* ska domstolen, i ärenden enligt första stycket, om det kan ske, höra den vars efternamn barnet bär, om denne inte är vårdnadshavare. Domstolen ska även inhämta yttrande från socialnämnden. Vad som närmare avses med ”om det kan ske” har inte berörts i förarbetena. För att domstolen ska kunna underlåta att höra vederbörande torde i varje fall krävas att hindret är av något betydande slag (Höglund s. 215).

I NJA 1989 s. 449 beviljade HD återställande av försutten tid i ett namnärende enligt 6 § där tingsrätten underlåtit att höra fadern. HD lade i målet vikt vid att tingsrätten inte företagit några efterforskningar kring faderns adress.

Av *45 § tredje stycket* framgår att socialnämnden ska, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den inför rätten. Bestämmelsen infördes år 1995 mot bakgrund av Sveriges tillträde till barnkonventionen 1990. Samtidigt infördes motsvarande bestämmelser i FB för tvister om vårdnad och umgänge och för adoptionsärenden. I förarbetena anfördes att det kan vara olämpligt att försöka klargöra en inställning hos ett barn som inte är gammalt

eller moget nog att ha en egen uppfattning. Även i andra situationer än då barnet är mycket ungt kan det tänkas vara olämpligt att söka klarlägga barnets inställning, t.ex. om barnet är känsligt eller labilt (prop. 1994/95:224 s. 54–56).

Huvudprincipen vad gäller rättegångskostnaderna är att vardera parten ska bära sin kostnad, *45 § fjärde stycket* (LU 1987/88:26 s. 3–4).

Enligt *46 § första stycket* ska en särskild ansökan enligt 16 § andra stycket – dvs. i de fall då faderskapet hävs utan prövning av domstol och särskild ansökan i namnfrågan därför måste göras hos domstol – prövas av den domstol som tar upp frågor om vårdnaden om barnet, eller om barnet inte står under någons vårdnad, av domstolen i den ort där barnet har sitt hemvist. Finns inte någon sådan behörig domstol prövas ansökningen av Stockholms tingsrätt. Det kan noteras att ”den domstol som tar upp frågor om vårdnaden om barnet” sedan 1994 är just den domstol där barnet har sitt hemvist, varför bestämmelsen i denna del synes vara överflödig (Höglund s. 220).

Enligt *andra stycket* ska domstolen, om det kan ske, höra den vars efternamn barnet avses få (eller egentligare: avses få behålla, se Höglund s. 221). Är barnet under 18 år ska domstolen även höra modern, om hon inte är vårdnadshavare, samt inhämta yttrande från socialnämnden.

Av *47 § första stycket* framgår att i övrigt – dvs. med undantag för de forumregler som anges i 45 och 46 §§ – gäller de vanliga familjerättsliga forumreglerna. Det innebär att tvister om efternamn ska handläggas av domstolen i den ort där den mot vilken talan förs ska svara i tvistemål i allmänhet, eller vid Stockholms tingsrätt om det inte finns någon sålunda behörig domstol. Forumregeln i 47 § får sin betydelse i tvister om förlust av efternamn enligt 16 § första stycket och andra tvister enligt 17–23 §§.

I paragrafens *andra stycke* finns, som redogjorts för i anslutning till 18 §, en regel om femårig preskription av rätten att föra talan enligt det lagrummet. Detsamma gäller talan enligt 19 § mot någon som genom anmälan till Skatteverket har förvärvat ett efternamn som någon annan har erhållit efter ansökan hos PRV.

4.6.4 Särskilda bestämmelser (48–49 §§)

Enligt *48 § första stycket* görs, för den som är under 18 år, anmälan eller ansökan i mål eller ärenden enligt namnlagen av barnets vårdnadshavare. Har barnet fyllt 12 år får sådan anmälan eller ansökan göras utan barnets samtycke endast om barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke på grund av psykisk störning eller annat liknande förhållande.

Bestämmelsen förutsätter att den som är under 18 år står under någon annans vårdnad. Om den underårige har ingått äktenskap står denne enligt 6 kap. 2 § FB inte längre under någons vårdnad och bestämmelsen blir därmed inte tillämplig i dessa fall (prop. 1981/82:156 s. 78).

Såsom framgår av bestämmelsen krävs alltid samtycke från barn som har fyllt 12 år utom då barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke. Förutom vid psykisk sjukdom kan hinder finnas på grund av något annat liknande förhållande, som även kan avse fysisk sjukdom. Läkarutlåtande för att styrka att hindret är av varaktig natur torde krävas (a. prop. s. 78–79).

Som ytterligare garanti för att barn får möjlighet att komma till tals i processen infördes år 1995 ett nytt *andra stycke* i 48 §. Vid bedömningen av om ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa, ska rätten sålunda ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad, även när barnets samtycke inte behövs. Barnets samtycke är alltså i dessa fall ingen absolut förutsättning för namnbyte; andra omständigheter kan tillsammans väga tyngre (prop. 1994/95:224 s. 41–42 och 56, bet. 1995/96:LU2 s. 11).

Enligt *49 §* ska alla samtycken som avses i namnlagen lämnas skriftligen. Har samtycke lämnats inför domstol i ett ärende som avses i 6 eller 8 § behövs inte nytt samtycke när anmälan görs till Skatteverket.

5 Frågans tidigare behandling

5.1 Historisk tillbakablick

5.1.1 Namnskickets uppkomst och tidiga utveckling

Det äldsta kända personnamnsförrådet i Norden är känt genom runinskrifter och ortnamn. Från början hade man bara ett namn. Så är det t.ex. på runstenarna, där en person vanligtvis omtalas med endast ett namn, t.ex. *Ragnhildr*, *Ari* (örn) eller *Gunnarr*. Gemensamt för vår del av världen är att namnen i regel är bildade av substantiv och adjektiv som förekommit i det allmänna ordförrådet.

Systemet med två namn, förnamn och ett tillnamn[1], började uppträda i Europa från 800-talet och framåt. Syftet var i huvudsak att hålla familjen samman. Bruket startade i de högre samhällsskikten i norditalienska städer. Därifrån spreds det västerut och norrut. I Frankrike förekom fasta släktnamn redan på 1000-talet, och till England kom bruket med Wilhelm Erövraren i och med den normandiska erövringen (1066). I Frankrike och England fick de ärftliga släktnamnen fäste under 1100-talet och i Tyskland något senare.

I Norden levde däremot den äldre strukturen med så kallade patronymikon kvar länge. Man tog faderns förnamn med tillägg av *-son* eller *-dotter*. Även metronymikon, namn efter moder, förekom, men i mycket liten utsträckning. Namnen växlade således från generation till generation.

Det fanns också ett behov av att särskilja personer med identiska förnamn. I medeltida dokument är det därför vanligt att personer har ett förnamn och ett särskiljande namntillägg, ett binamn. Binamnen kan delas in i följande betydelsekategorier: fysiska karakteristika (*Bunkafoter* 'som har klumpfot', *Kroknæf* 'som har krokig näsa'), psykiska karakteristika (Ingridh *Thiuvafinger* 'som

[1] *Tillnamn* är en övergripande term för *släktnamn* och *binamn*.

har en tjuvs finger', dvs. som är tjuvaktig), hemort, födelseort, tillhåll (*Holmbo*, Magnus *i Walsta*), funktion i familjesammanhang (Sven *Hakonarson* (patronymikon), Sven *Estridson* (metronymikon)), funktion i samhället (*Bakerska*, *Slotssmidher*) och karakteristiska situationer, händelser, vanor och uttryckssätt (Anna *Godemaltid*, Lasse *Dyrtkøp*). Till skillnad mot binamnen nere på kontinenten och i England utvecklades dessa namn inte till ärftliga släktnamn. Under medeltiden var det bara några få binamn som gick i arv i Sverige. Det var först på 1500- och 1600-talen som de ärftliga släktnamnen kom i bruk, tidigast i Danmark och Norge och omkring hundra år senare i Sverige. På Island är fortfarande det gamla patronymikonbruket levande. På Färöarna avskaffades patronymikonsystemet på 1800-talet, men det har återinförts på 1990-talet.

De svenska släktnamnen[2] är starkt förknippade med de fyra ståndens: adel, präster, borgare och bönder.

Under medeltiden var det bara några få adelssläkter som hade ärftliga släktnamn, t.ex. *Trolle* och *Bonde*. Under 1500-talet började man alltmer att använda fasta släktnamn, och efter inrättandet av Riddarhuset 1626 blev det mera vanligt. Bruket har antagligen att göra med att Danmark hundra år tidigare fick en förordning om att alla adelsmän skulle ta sig fasta tillnamn. Den svenska Riddarhusordningen innehöll inte någon uttalad bestämmelse om att adeln måste anta ett släktnamn. Däremot stadgades att adelsmännen inte fick anta någon annan släkts namn eller vapen. De första sammansatta adelsnamnen är bildade till familjens vapensköld och mönstret är troligen danskt, t.ex. *Gyllenstierna* och *Sjöblad*. Redan under senmedeltiden började prästerna och de lärda att latinisera sina namn. Man anser att namntypen har sina rötter i 1400-talets italienska akademier. Bruket spreds till akademiska miljöer över hela Europa. De tidigast uppkomna lärda namnen fungerade knappast som ärftliga tillnamn. De var ofta rena härkomstbeteckningar, t.ex. *Angermannus* (person från Ångermanland), som fungerade när en student var utomlands och studerade. I stället bildades som släktnamn i Sverige namn som angav ursprung från en socken eller en gård, t.ex. *Floderus* till *Floda* och *Kjellander* till *Källhult*, med latinsk respektive grekisk ändelse.

De borgerliga släktnamnen började uppträda på 1600-talet. De tvåledade adelsnamnen har stått modell vad gäller den yttre formen.

[2] Från och med 1982 års namnlag motsvaras termen *släktnamn* av *efternamn*.

Men man undvek adelsnamnselement som *-crona*, *-hjälm* och *-sköld*. I stället valdes naturbetecknande efterleder som *-berg*, *-gren*, *-kvist*, *-lund* och *-vall*, vilka i princip kom att bli helt betydelselösa ändelser. Till dessa fogades en förled som i regel var en del av ett ortnamn, t.ex. *Almgren* till ortnamnet *Almby*. Denna namntyp blev mycket framträdande i det ofrälse namnskicket och kan sägas vara ett kännetecken för ”typiskt” svenska släktnamn.

På landsbygden dröjde det länge innan man började använda fasta släktnamn. Patronymikonbruket var länge förhärskande, och det var först under senare delen av 1800-talen som -sonnamnen kom att bli fasta och verkliga släktnamn. Även kvinnor började då ges -sonnamn.

Först i och med att 1963 års namnlag trädde i kraft kan släktnamnsutvecklingen i Sverige med någorlunda säkerhet sägas vara avslutad. Enligt 1963 års namnlag förvärvade varje svensk medborgare vid födelsen ett släktnamn. I övergångsbestämmelserna till lagen föreskrevs att för den som vid lagens tillkomst saknade släktnamn och inte inom viss tid anmält antagande av visst släktnamn, skulle fortsättningsvis sådant tillnamn som fanns antecknat i kyrkoboken anses som släktnamn. Med tillnamn avsågs här i det närmaste enbart patronymikon. Genom 1963 års namnlag avslutades sålunda definitivt seden med växlande patronymika från generation till generation som tillnamn.

5.1.2 En rättslig reglering växer fram[3]

Bruket av namn uppstod som nämnts ur ett behov av att särskilja individer. Utvecklingen från förnamn över tillnamn till efternamn har i allmänhet skett spontant och avspeglat det behov som invånarna i de framväxande samhällena har haft av bättre och stabilare medel för individualisering. Ibland har det från samhällets sida ansetts nödvändigt att ingripa för att påskynda utvecklingen eller för att hindra denna från att ta oönskade vägar. Ett problem som krävt åtgärder från samhällets sida för att kunna lösas, har exempelvis varit frågan om skydd för befintliga namn och skyldighet för den enskilde att framträda under det namn som ansetts vara hans rätta. En förutsättning för ett ingripande från samhällets sida har i regel varit att det existerat fasta former för förvärv av namn. En ytterligare uppgift för samhället på namnrättens område har därför

[3] Uppgifterna i detta avsnitt är huvudsakligen hämtade ur SOU 1960:5 och SOU 1979:25.

blivit att befästa förvärvsformer som utvecklats sedvanemässigt eller, om sådana saknats, utforma en ordning för namnförvärv.

Den första kända bestämmelsen om namn i Sverige finns i 1626 års riddarhusordning. Enligt dess 23 § fick ingen anta annan levande eller utdöd släkts namn eller vapen. Med denna bestämmelse som utgångspunkt gjorde adeln upprepade framställningar till Kungl. Maj:t om skydd för adelns släktnamn. Framställningarna ledde till slut dels till en kunglig resolution år 1682, dels ett kungligt brev till hovrätterna år 1705. I resolutionen anfördes: ”- - och sist beträffande de ofrälse män, som upptaga någon utdöd familjs namn, så skall sådant inte vidare tillåtas, utan måste i det fallet förfaras efter privilegierna”. I brevet till hovrätterna anbefalldes dessa att i protokoll och domar inte kalla missdådare vid sådana adliga namn som de kunde ha tagit samt att, då brottslingar inte dömdes till döden, vid straffansvar förbjuda dem att bruka namn som liknade adelsnamn.

De adliga privilegierna av år 1723 innehöll inte någon direkt bestämmelse om skydd för adliga släktnamn. Emellertid anbefallde Kungl. Maj:t i ett cirkulärbrev år 1752 cheferna för armén till lands och sjöss att vid nästa mönstring ändra rullorna om någon ryttare, dragon, soldat eller båtsman skulle ha tagit en adlig släkts namn. Orden upprepades år 1762, samma år som 1626 års riddarhusordning ersattes med en ny, vilken emellertid inte innehöll någon bestämmelse om namn. Sedan ridderskapet och adeln begärt att Kungl. Maj:t måtte ”ånyo genom allmänt påbud i nåder förordna det ingen ofrälse man varken av civil- eller militärstånden må vid ansenligt vite bära och bruka några av de tillnamn, som både de än subsisterande och utdöde adliga familjerna enligt matrikelns innehåll ensamma av kungl. nåd äro berättigade att nyttja och bruka”, förklarade kungen genom brev den 14 juli 1767 sig vilja samtycka till vad adeln sålunda hade begärt.

De kungliga breven av 1752 och 1762 berörde direkt manskapet inom krigsmakten. Någon bestämmelse om militärmyndighetens rätt att ingripa beträffande de underställdas namn fanns inte därutöver. I ett kungligt brev år 1887 hänvisades till den av vederbörande generalmönsterherre ”enligt hävdvunnet bruk” dittills utövade rättigheten för manskapet, vare sig indelt eller värvat, att medge namnbyte samt bestämdes att denna rättighet i framtiden skulle utövas av regementschefen eller motsvarande chef. En namnbestämmelse inflöt sedermera i det år 1889 fastställda tjänstereglementet för armén. För underofficerare utfärdades år 1880 ett

cirkulär, i vilket – under åberopande av att det ansågs att namn, varunder en vid armén anställd person var upptagen i arméns rullor, inte utan vederbörligt tillstånd kunde utbytas mot annat – föreskrevs hur sådant namnbyte skulle ske.

Beträffande sjömän fanns före 1900-talet en del bestämmelser angående namn. Bland annat stadgades i reglementet för sjömanshusen i riket år 1870 att det namn, varunder en sjöman vid sjömanshuset inskrivits, ej sedermera fick av honom förändras utan att anmälan i sådant avseende gjorts hos sjömanshusombudsmannen.

De angivna bestämmelserna rörde, som framgått, antingen ett visst stånd eller vissa yrkesgrupper. För folk i allmänhet fanns ännu vid utgången av 1800-talet inte några regler angående förvärv av namn eller skydd för namn i vidsträckt mening. Under 1880-talets lagstiftningsarbete angående varumärke och firma kom namnskyddet emellertid att beaktas. I ett år 1882 framlagt förslag till varumärkeslag framhölls att det redan kunde anses erkänt att näringsidkare även utan registrering åtnjöt skydd för sitt namn som varumärke. Lagstiftaren nöjde sig därför med att i lagtexten erinra om detta skydd. I övrigt upptogs skydd för namn främst i form av förbud att registrera varumärke vari obehörigen intagits annat namn än sökandens.

Under förarbetena till 1887 års lagstiftning angående firma, gjorde sig behovet av ett ordnat namnväsende starkare gällande och diskussioner fördes om risken för förväxling av släktnamn med ett i firma ingående släktnamn. Så länge frågorna om släktnamn inte reglerats utan det stod envar fritt att byta namn ansågs en sådan risk föreligga. Önskemålet om lagstiftning vann dock inte gehör. Departementschefen hänvisade till att frågan om lagstiftning angående släktnamn skulle lösas först om det vid tillämpningen av firmalagen skulle framkomma behov av sådan lagstiftning.

I samband med tillkomsten av 1894 års kyrkobokföringsförordning intogs i de ”Regler till församlingsbok med kommunionlängd”, som fogades vid förordningen, en redan gällande bestämmelse enligt vilken det, i fall av ändring av befintligt namn, det gamla namnet inte skulle falla bort ut kyrkoboken utan sättas inom parentes tillsammans med det nya. Samtidigt infördes i förordningen ett förbud mot ändring av förnamn. Däremot medgav förordningen tillägg av förnamn genom dop.

Vid 1896 års riksdag väckte chefen för fångvårdsstyrelsen, generaldirektören Sigfrid Wieselgren, i första kammaren en motion

om släktnamnsfrågorna. Han framhöll, att han från sin verksamhet hade erfarenhet av hur bruket med patronymika lett till att så många personer bar de vanligaste sonnamnen att de inte längre kunde särskiljas med hjälp av förnamnen. Friheten att anta annat namn hade också lett till att förbrytare ständigt växlade namn och ofta uppträdde under kända släktnamn, i synnerhet adelsnamn. Motionen ledde dock inte till någon åtgärd från riksdagens sida.

När Wieselgren vid 1898 års riksdag på nytt begärde lagstiftning i namnfrågan bifölls yrkandet. I riksdagsskrivelsen framhölls att ”lagbestämmelser som dels kraftigt främjade anläggandet av verkliga slägtnamn och dels gåve vid handen hvilka enskilda ett en gång antaget slägtnamn borde tillhöra och under hvilka betingelser andra borde anses uteslutna från rätt att antaga eller bära detta namn, likasom ock de former, hvilka för rätt att byta om slägt- eller efternamn borde iakttagas, skulle tjena till att bringa reda och ordning i flera samfundslifvets förhållanden, jemte det sålunda slägtens ideela rätt till sitt namn blefve sedd till godo”. Det var sålunda en heltäckande lagstiftning om personnamnsfrågor som riksdagen påkallade.

Riksdagsskrivelsen sändes på remiss till bland andra samtliga länsstyrelser och domkapitel. Under remissbehandlingen gjordes invändningar mot en så genomgripande och omfattande lagstiftning som föreslagits och särskilt mot tanken att man skulle tvinga de släktnamnslösa att anta släktnamn.

När ärendet anmäldes i statsrådet år 1900 hade ämnesområdet starkt begränsats. I stället för ett förslag till lag om släktnamn framlades ett förslag till förordning angående anteckning i kyrkobok om ändring eller antagande av släktnamn. Departementschefen fann att införandet av en privaträtt till namn knappast skulle vara lämplig. Han ansåg att huvudvikten borde läggas på att sådana former för antagande eller ändring av släktnamn skapades, att varje ovisshet om en persons rätta namn undanröjdes. Detta mål kunde nås genom föreskrift om vissa villkor för ett nytt namns inskrivande i kyrkobok. Eftersom de ifrågasatta bestämmelserna inte omedelbart berörde privaträttsliga förhållanden, fann departementschefen inte anledning att meddela dem i civillags form. Genom att ge reglerna förordningsform ville han undvika missförstånd om betydelsen av meddelad tillåtelse att anta släktnamn och hålla möjligheterna öppna att lättare kunna jämka föreskrifterna. Efter remissbehandling och omarbetning av förslaget utfärdades den

5 december 1901 förordningen (1901 s. 125 nr 1) angående antagande av släktnamn (SlF).

Formellt sett utgjorde SlF närmast ett komplement till kyrkobokföringsreglerna, eftersom förordningen innehöll bestämmelser om när antagande av nytt släktnamn fick antecknas i kyrkoboken.

Enligt SlF var i princip envar berättigad att få ett nytt släktnamn. Om sökanden hade ett ”mera egenartat släktnamn” måste han dock enligt förordningen (§ 3) anföra ”skälig orsak” till namnändringen. När sökanden hade rätt att byta namn skulle det sökta namnet godkännas, såvida det inte bars av annan släkt och tillika var av mera egenartad beskaffenhet eller kunde väcka anstöt. Uttrycket ”mera egenartad beskaffenhet” synes närmast ha tolkats så, att det innefattade alla icke-sonnamn samt alla sonnamn som bildats på icke ”allmänt brukligt” dopnamn.

Den praxis som utvecklades ledde till att den tidigare fria rätten att anta nytt släktnamn inskränktes. I princip fick endast den som saknade släktnamn eller som hade sonnamn bildat på ett vanligt förnamn rätt att utan vidare byta släktnamn. Som nytt släktnamn fick antas dels sonnamn bildade på vanliga förnamn, dels namn som inte tidigare hade burits av någon släkt. Så småningom gick praxis några steg längre. Personer med namn som slutade på ”son” eller ”dotter” kunde efter ansökan få ett nytt släktnamn godkänt utan närmare prövning av son- eller dotternamnets relativa särprägel. Däremot kom i praxis inte att godkännas byten till redan befintliga släktnamn – ej ens om dessa utgjordes av vanliga sonnamn. De befintliga släktnamnen erhöll härigenom ett administrativt skydd som kom att *de facto* grunda en viss ensamrätt till namnet för dess bärare.

SlF innehöll inga särbestämmelser om dubbla efternamn. I princip kunde därför som nytt släktnamn godkännas ett dubbelnamn som bestod av två fristående släktnamn med bindestreck emellan. I praktiken kom myndigheterna dock att ställa sig avvisande till sådana namn. Det är förklaringen till att flesta av de dubbelnamn som ännu är i bruk och som inte har kommit in i landet genom invandring, härstammar från 1800-talet.

SlF upptog även vissa föreskrifter av familjerättslig natur. Bland annat föreskrevs att äkta makar endast i förening fick göra anmälan eller ansökan enligt förordningen samt att anmälan eller ansökan av fader i regel gällde även hans ”äkta barn” under 18 år. Vidare reglerades frånskild hustrus möjlighet att återta släktnamn som tillkom henne före äktenskapet.

I övrigt saknades familjerättsliga bestämmelser om namn intill ikraftträdandet av 1915 års lag om äktenskaps ingående och upplösning. Lagen innehöll en bestämmelse om hustrus släktnamn i vissa fall av återgång av äktenskap. Regler om utomäktenskapliga barns och adoptivbarns förvärv av släktnamn reglerades genom 1917 års lagar om barn utom äktenskap och om adoption. Genom 1920 års lag om barn i äktenskap och genom giftermålsbalken samma år infördes regler även om hustrurs och inomäktenskapliga barns släktnamn. I samband härmed ändrades SlF så att anteckning av nytt släktnamn i kyrkoboken fick ske då utomäktenskapligt barn antagit sin faders eller sin styvfaders släktnamn och då hustru anmält sig vilja bära sitt eget och mannens släktnamn i förening eller återtagit det namn hon hade som ogift. Hustru kunde sålunda enligt uttrycklig föreskrift i SlF få anta dubbelt efternamn.

Tillkomsten av SlF och de nämnda familjerättsliga bestämmelserna innebar emellertid inte att kraven på en reformering av namnrätten upphörde. Förslag till lagstiftning framlades år 1921 av professor Gösta Eberstein som särskilt tillkallad sakkunnig. Varken hans förslag eller andra reformönskemål ledde emellertid till lagstiftning. Först år 1956 ansågs tiden mogen för att inleda ett nytt lagstiftningsarbete. Namnrättskommittén, som då tillkallades, skulle enligt sina direktiv bedriva utredningsarbetet förutsättningslöst, även om vissa frågeställningar ansågs behövas ägnas särskild uppmärksamhet. Dit hörde bland andra frågor rörande namnförvärv och namnbyte i administrativ ordning, valrätt vid de familjerättsliga förvärven och möjlighet till domstolsprövning för den som ansett sin rätt kränkt genom att annan på administrativ väg antagit ett släktnamn. Namnrättskommittén gjorde en genomgripande översyn av namnrätten i hela dess vidd och avgav år 1960 betänkandet ”Förslag till namnlag” (SOU 1960:5). Utredningsarbetet bedrevs i samverkan med sakkunniga i Danmark och Norge. Det förslag som lämnades innefattade en reglering av både namnplikt och namnrätt. Formellt innebar förslaget att alla bestämmelser om släktnamn och förnamn sammanfördes i en och samma lag. Sålunda överfördes från giftermåls- och föräldrabalkarna de familjerättsliga bestämmelserna om förvärv och förlust av släktnamn till den föreslagna lagen. På grundval av betänkandet antogs en ny namnlag (1963:521), vilken trädde i kraft den 1 januari 1964.

5.1.3 Namnrättskommitténs förslag och 1963 års namnlag

Namnrättskommitténs förslag till namnlag byggde på uppfattningen att namnet som individualiseringsmedel är en offentligrättslig angelägenhet men att namnet även, såsom den enskildes kännetecken, privaträttsligt tillkommer honom eller henne (SOU 1960:5 s. 257 f.). Dessa utgångspunkter ledde till förslag om en allmän namnplikt och ett administrativt och privaträttsligt skydd för släktnamn.

Namnrätt och namnplikt

Namnplikten utformades i förslaget som en allmän plikt för envar att bära det namn som tillkommer honom eller henne. Denna plikt avsåg i första hand släktnamnet, men omfattade i princip även förnamn, i den mån och i den omfattning förnamn brukas som identifieringsmedel.

Till namnplikten hänfördes också skyldigheten att ha släktnamn och förnamn. Denna skyldighet var undantagslös vad gällde förnamn i det att förslaget innefattade bestämmelser som ålade föräldrar att inom viss tid ge barnet ett förnamn. Plikten att ha släktnamn följde av de regler enligt vilka barn vid födelsen automatiskt förvärvar sådant namn. Vid tiden för förslaget hade det svenska namnskicket inte nått dit att alla medborgare kunde förvärva släktnamn automatiskt. De släktnamnslösa fanns som regel upptagna i kyrkböckerna under tillnamn och kommittén föreslog därför att namnplikten kunde avse sådant namn och att tillnamnen efter en övergångsperiod skulle komma att behandlas som släktnamn. Kommittén ansåg att man dock inte kunde föreslå en så långt gående namnplikt att den som helt saknade släktnamn skulle åläggas att förvärva ett sådant. Det ansågs inte heller lämpligt att i namnlagen införa ett allmänt straffansvar för den som bröt mot namnplikten.

Kommittén framhöll att rätten till släktnamn bör omfatta rätt att förvärva släktnamn, rätt att behålla ett en gång förvärvat släktnamn samt rätt att utesluta annan från att förvärva eller bära samma släktnamn. Rätten att förvärva släktnamn var i princip oinskränkt. Den vars börd vid födelsen var känd förvärvade automatiskt visst släktnamn; i denna del sammanföll namnrätt och namnplikt. Vidare innebar förslaget att den som saknade släktnamn tillerkändes en

ovillkorlig rätt att efter ansökan erhålla ett sådant. Som en form av denna rätt betraktades även den namnbytesrätt som i förslaget tillerkändes den vars släktnamn inte utgjorde ett tillfredställande identifieringsmedel.

Vidare framhöll kommittén att rätten att förvärva släktnamn bör omfatta även rätt att förvärva visst bestämt namn som bärs i förvärvarens släkt, främst namn som bärs av föräldrarna eller någon av dem. Denna princip fanns uttryckt redan i föräldrabalkens namnregler. Kommittén byggde vidare på dessa bestämmelser och föreslog en utvidgad möjlighet för den enskilde att välja mellan olika namn. Rätten till visst släktnamn gjordes i huvudsak beroende av familjeanknytning mellan namnförvärvaren och den vars namn han eller hon berättigades att förvärva. I princip föreslogs att alla som en gång hade förvärvat ett släktnamn därefter ägde rätt att behålla namnet. De undantag härifrån som kommittén föreslog avsåg i huvudsak en kodifiering av gällande rätt och tog sikte på dels de familjerättsliga situationer där det visat sig att förutsättningar för namnförvärv faktiskt inte varit för handen, dels de situationer som uppkom vid bland annat hävande av adoptionsförhållanden och återgång av äktenskap. Genom en uttrycklig reglering av frågor kring förlust av släktnamn menade kommittén att det även gavs tillfälle att göra en avvägning mellan de olika intressen som kunde beröras, vilket inte var möjligt enligt dittillsvarande ordning.

Det administrativa skydd för släktnamn som redan gällde och som innebar att ett redan existerande släktnamn inte fick godkännas för någon annan, föreslogs oförändrat bli införlivat i namnlagen. Vidare föreslogs namnhavare – som ansåg sin namnrätt kränkt genom namnmyndighetens godkännande av släktnamn för annan – ges rätt att överklaga namnmyndighetens beslut och att väcka talan vid domstol med yrkande att den senare namnförvärvaren skulle förklaras namnet förlustig. Med hänsyn till att namnhavaren även hade rätt att överklaga namnmyndighetens beslut, ansåg kommittén att möjligheten att föra talan vid domstol skulle begränsas till fall då namnhavaren lider men av den andres namnförvärv. Domstolen skulle ges möjlighet att ta hänsyn även till svarandens positiva intressen och enligt förslaget skulle domstolen, om svarandens yrkesutövning, familjeförhållanden eller i övrigt synnerliga skäl förelåg, tillåta svaranden att behålla namnet. Kommittén ansåg även att det behövdes en spärr mot chikanösa

rättegångar och föreslog därför en preskriptionstid på fem år från det namnmyndighetens beslut vunnit laga kraft.

När det gällde den materiella namnrätten ansåg kommittén att släktnamnen borde tillerkännas ett så fullständigt skydd som var praktiskt möjligt. En följd härav var att den som hade ett egenartat släktnamn skulle kunna hindra annan att bära eller bruka namnet. Som egenartat släktnamn ansågs sådant namn som är ägnat att utmärka tillhörigheten till en viss släkt, varmed avsågs släktnamn som väckte föreställning om viss släkttillhörighet. Någon principiell skillnad skulle inte längre göras mellan sonnamn och andra släktnamn. Det som oftast men inte alltid borde vara avgörande för om namnet skulle anses som egenartat var namnfrekvensen.

Utöver namnhavarens möjlighet att överklaga beslut från namnmyndigheten och att föra talan om förbud mot oberättigade att bära visst namn, föreslog kommittén att namnhavare i vissa fall skulle ha rätt till skadestånd. Förutsättningarna var att intrånget inneburit men för namnhavare, att den som gjort intrånget förklarats oberättigad att bära eller eljest bruka namnet samt att den som talan riktades mot insett eller bort inse att hans förfarande var till men för namnhavaren. Ersättning skulle utgå för såväl ekonomisk som ideell skada.

Familjerättsliga förvärv av släktnamn

I fråga om de familjerättsliga förvärven av släktnamn byggde kommitténs förslag till stora delar på befintlig lagstiftning. Lagstiftningen föreslogs sålunda bekräfta att barn i äktenskap förvärvar faderns släktnamn. Som en nyhet föreslogs emellertid att sådant barn även skulle få rätt att genom anmälan hos pastor förvärva moderns släktnamn som ogift. Vidare föreslogs regler om barns möjlighet att förvärva styvfaders släktnamn, om utomäktenskapliga barns och trolovningsbarns antagande av släktnamn samt om släktnamnsfrågans reglering rörande så kallade hittebarn. Beträffande adoptivbarn föreslogs att de även i namnhänseende, så långt möjligt, skulle jämställas med barn i äktenskap. Adoptivbarn föreslogs få rätt att behålla sitt tidigare släktnamn samt, beroende på vilket namn som antogs som släktnamn, få rätt att antingen bära tidigare släktnamn eller adoptivföräldrarnas släktnamn som tilläggsnamn. Fosterbarn föreslogs få rätt att förvärva fosterföräldrarnas släktnamn efter en prövning av om samhörigheten var starkare med

dessa än med de biologiska föräldrarna och om det i övrigt var till barnets bästa.

Beträffande förvärv av släktnamn i samband med äktenskap föreslog kommittén, i överensstämmelse med vad som redan gällde, att hustrun som huvudregel genom vigseln automatiskt skulle förvärva mannens namn. Hustrun skulle dock ha rätt att även efter äktenskapets ingående behålla och bära det släktnamn hon hade före äktenskapet, om en förklaring härom avgavs före vigseln. Både frånskild hustru och änka föreslogs få rätt att återta sitt släktnamn som ogift. Denna möjlighet hade änkor tidigare inte haft. Som framgått var det endast hustrus rätt att förvärva mannens släktnamn som ansågs nödvändig att reglera genom uttryckliga bestämmelser. Mannen skulle ha rätt att förvärva hustruns släktnamn endast efter ansökan hos namnmyndigheten, och för godkännande skulle synnerliga skäl krävas.

Administrativa förvärv av släktnamn

Vad gällde förvärv av släktnamn efter ansökan ansåg kommittén att det fanns förutsättningar att i många avseende bygga vidare SlF:s regler och namnmyndighetens praxis, men att det fordrades ett fullständigande av lagstiftningen och en ny systematisering av aktuella problem. Kommittén valde att dela upp ansökningsärendena i två huvudgrupper. Till den första gruppen knöts fall där sökanden hade en i lagen bestämd objektiv anknytning till namnet. Någon prövning av om sökanden skulle äga rätt att byta bort sitt nuvarande namn eller om det sökta namnet var tillfredsställande såsom svenskt släktnamn, borde då inte förekomma. Namnmyndighetens uppgift skulle vara att pröva om det utöver den nämnda objektiva anknytningen även fanns ett så starkt subjektivt intresse att ansökningen borde bifallas. Prövningen skulle bland annat avse om namnbytet kunde anses vara till barnets bästa. Tre familjerättsbetonade fall var att hänföra till denna grupp av ärenden, nämligen inomäktenskapligt barns förvärv av styvfaderns släktnamn, utomäktenskapligt barns förvärv av moderns namn som gift samt fosterbarns förvärv av fosterföräldrarnas släktnamn.

Den andra gruppen omfattade fall då sökanden vill byta bort sitt namn därför att detta mindre tillfredsställande fyller sin funktion som identifikationsmedel eller därför att det av annat skäl är olämpligt för namnhavaren. Kommittén föreslog att man skulle

reglera dessa fall i tre hänseenden: Namnbyte skulle tillåtas endast under vissa villkor; det sökta namnet skulle kunna godtas med avseende på svenskt språkbruk; det sökta namnet fick inte hamna i kollision med annans kännetecken srätt.

Huvudregeln skulle vara att den vars släktnamn befanns vara icke särskiljande eller i övrigt otjänligt skulle få förvärva annat släktnamn. Att namnet var icke särskiljande innebar framförallt att namnet var så vanligt att dess karaktär av individualiseringsmedel i viss utsträckning gått förlorad. Med namn som i övrigt är otjänligt avsågs framförallt namn som till sin form starkt avvek från svenskt språkbruk och sådant namn som kunde väcka anstöt eller av andra liknande skäl inte var tillfredsställande som identifieringsmedel för namnhavaren. Enligt förslaget skulle även de som saknade släktnamn få rätt att efter ansökan förvärva ett namn.

Kommittén föreslog även en reglering av de språkliga krav som skulle ställas på det nya namnet, och enligt dessa skulle namnet till bildning, uttal och stavning överensstämma med svenskt språkbruk. Med ”svenskt” avsågs i första hand sådant namnstoff som vunnit hävd i svenskt namnskick och speglade en svensk namntradition oavsett om namnet ursprungligen bildats med främmande språkelement. Beträffande den som redan hade ett utländskt namn ansåg kommittén, i överensstämmelse med gällande praxis, att man borde kunna godkänna släktnamn som innebär en anpassning av det gamla namnet till svenskt språk. I lagen borde även intas förbud mot att godkänna namn som kunde väcka anstöt eller kunde antas leda till obehag för bäraren. Om det sökta namnet var i bruk som förnamn skulle det endast undantagsvis få godkännas som släktnamn.

Som en av de viktigaste nyheterna i denna del av förslaget framhöll kommittén bestämmelsen om vilka namn och andra kännetecken som skulle utgöra hinder för godkännande av det sökta namnet. Kommittén uppställde en hinderkatalog om fem punkter, enligt vilken släktnamn inte skulle få godkännas om det var lätt förväxlingsbart med 1) annans släktnamn, 2) allmänt känt utdött släktnamn eller här i riket allmänt känt utländskt släktnamn, 3) konstnärsnamn eller likartat namn som är känt här i riket, 4) beteckning för stiftelse, ideell förening eller därmed likställd sammanslutning, eller 5) annans här i riket skyddade firma eller varumärke eller annat kännetecken, som här i riket är inarbetat för annan vid utövning av näring eller yrke. Förväxlingsrisken skulle i samtliga fall bedömas med hänsyn till både stavning och uttal.

För det fall de angivna kraven var uppfyllda ansåg kommittén att sökanden i princip skulle vara berättigad att erhålla det sökta namnet.

Till den tredje gruppen av ansökningsärenden förde kommittén de fall då någon efter födelsen förvärvat ett nytt släktnamn, oavsett om detta skett genom familjerättsligt förvärv eller efter ansökan, men det därefter inträtt ett sådant förhållande att intresse uppstått för att återförvärva det tidigare släktnamnet. En ansökan härom skulle bifallas om särskilda skäl förelåg.

Kommittén framhöll vidare att det fanns andra fall där namnbyte borde tillåtas men där omständigheterna inte kunde inrymmas under några bestämda regler. Kommittén föreslog därför att namnmyndigheten skulle ha möjlighet, att om synnerliga skäl förelåg, göra undantag från de uppställda allmänna kraven för namnbyte.

Förnamn

Förnamn skulle enligt kommitténs förslag förvärvas genom att namnet antecknades i kyrkobok. Sådan anteckning skulle kunna ske endast om namnet hade givits, antagits eller erhållits i den ordning som namnlagen föreskrev. Barn skulle inom tiden för anmälan av födelsen – sex veckor – ha getts förnamn. Inom ett år efter födelsen föreslogs barnet kunna ges ytterligare förnamn. Kommittén föreslog även att namnmyndigheten, efter ansökan, skulle kunna tillåta tillägg eller utbyte av förnamn. Enligt då gällande lagstiftning var detta tillåtet endast om det fanns ”synnerliga skäl”. Kommittén ansåg att det fanns anledning att alltjämt uppställa vissa krav för utbyte av förnamn men att det räckte med ”särskilda skäl” för att utbyte av förnamn skulle godtas.

I fråga om förnamnets form föreslog kommittén, i överensstämmelse med gällande rätt, förbud mot namn som kunde väcka anstöt. Förbud föreslogs också mot förnamn som kunde antas leda till obehag för bäraren eller i övrigt inte var ägnade som förnamn. Bruket av patronymikon i vissa släkter var dock inte tänkt att träffas av förbudet.

Förfarandet i mål och ärenden

Vad avsåg förfarandet avvek kommitténs förslag på väsentliga punkter från vad som var gällande rätt. Kommittén föreslog bland annat att ansökan om släktnamn och förnamn skulle göras hos en gemensam namnmyndighet, som även skulle vara besvärsmyndighet vid överklagande av pastors beslut. Namnmyndighetens beslut skulle enligt förslaget få överklagas till regeringsrätten.

Prop. 1963:37

Namnrättskommitténs betänkande remissbehandlades i sedvanlig ordning och fick ett i stort sett positivt mottagande. I allmänhet ansågs betänkandet kunna läggas till grund för lagstiftning. Även departementschefen ansåg att kommitténs förslag hade betydande förtjänster och att det i huvudsak borde kunna läggas till grund för en gemensam namnlagstiftning (prop. 1963:37 s. 35 f.). Departementschefen ansåg dock att vissa omstruktureringar och väsentliga jämkningar av kommitténs förslag var nödvändiga. Nedan behandlas, i övergripande drag, ett urval av de viktigare frågor som i propositionen kom att få en annan utformning än i betänkandet.

Kommitténs förslag om ett inledande stadgande med generella regler om namnrätt och namnplikt hade ifrågasatts i flera remissyttranden. Departementschefen delade i huvudsak kritiken och ansåg att det saknades tillräckliga skäl för att i lagen ta upp en bestämmelse om namnplikt, som ”skenbart men inte reellt går utöver vad som gäller enligt annan författning eller enligt sakens natur”. Inte heller ansåg han att den generella bestämmelsen om namnrätt hade någon väsentlig funktion att fylla. Han lät därför det ifrågavarande stadgandet i förslaget utgå.

Kommitténs uppdelning av ansöknings- och anmälningsärenden hade i flertalet remissyttranden utsatts för kritik. Departementschefen sade sig i viss utsträckning dela denna kritik och föreslog en annan uppdelning av ärendena. Som en utgångspunkt för uppdelningen tog departementschefen fasta på att namnmyndighetens uppgift huvudsakligen skulle vara att bevaka det allmännas intresse av namnstabilitet m.m. och de enskilda namnhavarnas behov av namnskydd. Om dessa intressen inte berördes borde ärendet kunna handläggas som ett anmälningsärende. Genom en sådan uppdelning ansågs ansökningsärendena väl lämpa sig för handläggning inom

patentverket, som var namnmyndighet, där ärendena skulle utgöra en naturlig del av de immaterialrättsliga ärenden som myndigheten i övrigt hade att behandla.

Departementschefen ansåg vidare att det inte var lämpligt att namnmyndigheten i de familjerättsligt betonade fallen skulle pröva om ett namnbyte var förenligt med barnets bästa. En sådan prövning borde i stället ske i domstol. Domstolhandläggningen kunde visserligen ses som en extra betungande åtgärd för namnsökanden men i gengäld behövde sökanden, med stöd av domstolsbeslutet, i flertalet fall endast anmäla namnbytet för anteckning direkt hos pastor.

Förslaget om inomäktenskapliga barns ovillkorliga rätt att, genom anmälan, förvärva moderns släktnamn hade utsatts för kritik i flertalet remissyttranden. Särskilt framhölls att en sådan ordning skulle kunna leda till okontrollerat många namnbyten och att samhällets intresse av namnstabilitet skulle kunna bli åsidosatt. Det framfördes också synpunkter av innebörd att barnet inte skulle gynnas av den splittring i namngemenskapen som den föreslagna ordningen skulle kunna medföra. Departementschefen fann kommitténs förslag principiellt riktiga och i linje med den utveckling som den familjerättsliga lagstiftningen hade haft de senaste årtiondena. Han ansåg likväl att de synpunkter som framförts i flertalet remissyttranden var berättigade och att barnets bästa inte skulle kunna beaktas på ett tillbörligt sätt med den av kommittén föreslagna regleringen. I propositionen gavs därför barn under 18 år rätt att genom anmälan hos pastor förvärva det släktnamn modern haft som ogift, ”såframt rätten funnit namnbytet vara förenligt med barnets bästa”. Departementschefen framhöll att domstolen särskilt skulle vaka över att namnbytet inte medförde en för barnet negativ splittring av familjens namngemenskap och som regel även se till att alla syskon i familjen hade samma släktnamn. Inomäktenskapliga barn som fyllt 18 år skulle enligt propositionen få förvärva moderns namn som ogift efter ansökan hos namnmyndigheten, dock endast om särskilda skäl förelåg.

I fråga om den språkliga utformningen av nya släktnamn anslöt sig departementschefen helt till de synpunkter som kommittén lagt fram. I remissyttranden hade dock framförts kritik mot bestämmelsens formulering om att nytt efternamn, för att godkännas, skulle vara i överensstämmelse med ”svenskt språkbruk”. Departementschefens anslöt sig till denna kritik och föreslog att formuleringen om ”svenskt språkbruk” skulle ersättas med ”inhemskt

språkbruk” för att därigenom även inbegripa ”de lapska och finskspråkiga folkgrupperna”.

I flera remissyttranden hade riktats kritik mot förslaget att förnamn skulle förvärvas genom att namnet antecknades i kyrkobok och att sådan anteckning inte fick ske om inte namnet givits eller erhållits i den ordning som föreskrevs i relevanta bestämmelser i namnlagen. Departementschefen anslöt sig till det betraktelsesätt som förordats i dessa yttrande och föreslog att förnamn skulle förvärvas i och med att namnet gavs eller erhölls på sätt stadgades i lagen. Den av kommittén föreslagna fristen om sex veckor, inom vilken anmälan om förnamn skulle ske, ansågs alltför kort och borde utsträckas till sex månader. Vad gällde bestämmelserna om förnamnets form anslöt sig departementschefen i huvudsak till vad kommittén föreslagit och uttalade att vad som var väsentligt i detta sammanhang var att förhindra att barn belastades med kuriösa och frånstötande förnamn.

Beträffande förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen kan nämnas att departementschefen, i motsats till kommittén, ansåg att bestämmelser om kungörelse av ansökan i namnärenden skulle tas in i namnlagen. Kungörelse skulle ske i de ärenden som gällde godkännande av nytt släktnamn då namnmyndigheten funnit att ansökningen kunde tas upp. Invändningar mot ansökningen skulle göras inom en månad från kungörelsedagen. Departementschefen ansåg även att talerätten i visst avseende kunde knytas till invändningsförfarandet och föreslog därför att inga andra än sökanden och den som inom rätt tid invänt mot ansökan skulle ha rätt att klaga på namnmyndighetens slutliga beslut. Departementschefen ansåg dock inte att namnmyndighetens beslut skulle få överklagas till Regeringsrätten och hänvisade härvid till Regeringsrättens redan alltför stora arbetsbörda. Han föreslog i stället att namnmyndighetens (dvs. PRV:s) beslut skulle få överklagas till PRV:s besvärsavdelning, vars beslut i sin tur inte skulle få överklagas.

Vissa frågor kom sålunda att regleras på annat sätt än vad som föreslagits av kommittén. Propositionen innehöll även en del språkliga och redaktionella förändringar i förhållande till betänkandet. Det finns likväl fog för påståendet att 1963 års namnlag kom att vila på namnrättskommitténs förslag.

5.2 Tillblivelsen av 1982 års namnlag

Nya reformkrav

1963 års namnlag kom att gälla fram till dess att 1982 års namnlag trädde i kraft den 1 januari 1983. Under denna tid genomgick lagstiftningen vissa förändringar, främst sådana som hörde samman med reformer på det familjerättsliga området. Förändringarna kom huvudsakligen att röra barns rätt till släktnamn. Grunddragen i 1963 års lag förblev desamma under hela dess varaktighetstid.

Bara några år efter ikraftträdandet av 1963 års namnlag började lagen emellertid ifrågasättas och bli föremål för reformönskemål. Det var främst lagens familjerättsliga bestämmelser som kritiserades för att vara otidsenliga och inte motsvara den jämställdhetssträvan mellan män och kvinnor som i allt större utsträckning kom till uttryck i samhället. Lagen ansågs vidare onödigt krånglig och svår att tillämpa. Bland andra framförde PRV till regeringen att det i olika avseenden fanns behov av en översyn av namnlagen (Ericsson s. 20–21). I en motion år 1971 hemställdes om utredning eller omedelbart förslag om rätt för makar att anta hustruns släktnamn som makarnas gemensamma. Lagutskottet anförde (LU 1971:18) att från familjerättslig synpunkt var reglerna om mannens rätt att förvärva hustruns släktnamn i behov av en modernisering. Utskottet ansåg att det i sammanhanget också borde beaktas att släktnamnet genom den ökade användningen av personnummer fått minskad betydelse för samhällets behov av att kunna identifiera medborgare. Vidare behövdes en översyn av bestämmelserna om makars rätt att anta enderas släktnamn som gemensamt. Riksdagen gav som sin mening regeringen tillkänna vad utskottet anfört.

Regeringen beslutade den 5 maj 1972 direktiv till en utredning (Namnlagsutredningen) med uppdrag att verkställa en översyn av namnlagen. Till sakkunnig (särskild utredare) utsågs justitierådet Olle Höglund.

Direktiven till namnlagsutredningen

I direktiven framhöll föredragande statsrådet att det vid översynen av namnlagen kunde finnas anledning att göra andra avvägningar mellan offentligrättliga och privaträttsliga hänsyn än dem som präglade den gällande regleringen av namnrätten. Den ökade användningen av personnummer som identifieringsmedel hade, från det

allmännas synpunkt, möjligen i någon mån minskat behovet av stabiliteten i namnordningen och det kunde därför finnas utrymme för ett något större hänsynstagande till de enskildas intresse av att själv få välja sitt namn. Å andra sidan måste beaktas att det alltjämt förelåg ett berättigat krav på att namnet skyddas mot obehörig användare, åtminstone i fråga om mera särpräglade namn.

Statsrådet anförde vidare att de regler som gällde i fråga om makars namn inte helt överensstämde med en modern syn på förhållandet mellan makarna i ett äktenskap. Den sakkunnige borde därför överväga vilka ändringar som kunde vara påkallade för att uppnå en bättre överensstämmelse med samtida uppfattning om äktenskapet som en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer. Enligt statsrådet föreföll en naturlig utgångspunkt vid utformningen av regler om makars släktnamn vara att makarna borde kunna välja mellan att bära samma namn eller att behålla vardera sitt namn. Det borde även stå make fritt att använda den andre makens släktnamn som tilläggsnamn. Vissa undantag från dessa huvudregler torde dock enligt statsrådet bli nödvändiga, bland annat för de fall då make förvärvat sitt släktnamn genom giftermål. Reformerade regler om makars släktnamn krävde också en översyn av reglerna rörande makes möjlighet att under äktenskapet förvärva nytt släktnamn eller återta tidigare sådant namn.

Beträffande barns släktnamn anförde statsrådet att barn inom äktenskap i princip borde ha samma rätt till sin mors som till sin fars släktnamn och att föräldrarna borde ha frihet att välja vilket av dessa namn barnet skulle bära. Av praktiska skäl behövdes emellertid en regel om vilket namn barnet ska ha när föräldrarna inte bestämt något härom. Utformningen av en sådan regel borde ske mot bakgrund av de ändrade bestämmelserna om makars förvärv av släktnamn som den sakkunniga kunde komma att föreslå.

Vid utredningsarbetet borde även övervägas om det fanns behov av särskilda regler om namnförvärv för sammanboende.

Den sakkunnige skulle dessutom överväga om reglerna beträffande rätt till namnbyte kunde mjukas upp något – särskilt vad avsåg kravet på att det namn som avsågs bytas bort inte var tillräckligt särskiljande eller annars mindre tjänligt – så att större hänsyn skulle kunna tas till de enskildas önskemål.

I övrigt skulle det stå den sakkunnige fritt att inom ramen för utredningsuppdraget ta upp andra frågor än dem som uttryckligen hade nämnts i direktiven.

5.2.1 Namnlagsutredningens betänkande

Efter närmare sju års utredningsarbete överlämnade den sakkunnige sitt betänkande den 5 mars 1979 (Nya namnregler SOU 1979:25). Under arbetets gång företog utredningen, i samverkan med sociologiska institutionen vid Uppsala universitet, en enkätundersökning angående allmänhetens uppfattning om vilka regler rörande släktnamn som borde gälla i familjerättsliga hänseenden. Undersökningen omfattade bland annat frågor om det lämpliga i att medlemmarna i en familj har samma eller skilda släktnamn och om regleringen av makars släktnamn i samband med äktenskaps ingående och upplösning och av barns förvärv av släktnamn. Resultatet av undersökningen redovisades i en bilaga till betänkandet och gav bland annat vid handen att en stor majoritet (78 procent) av de tillfrågade fann det lämpligt eller önskvärt att makar har samma släktnamn.

Det kan noteras att endast personer i åldrarna 18–35 år ingick i enkätunderlaget. Som motivering för denna begränsning angavs dels ekonomiska skäl, dels att en lagändring skulle få ”ringa inverkan på äldre människor medan den däremot sannolikt kommer att ha större inverkan på yngre personer” (s. 243 f.).

I direktiven hade framhållits att utredningen borde ta till vara möjligheterna till nordiskt samarbete. På namnlagsutredningens initiativ förekom också vid ett flertal tillfällen överläggningar med representanter för justitiedepartementen i Danmark, Finland och Norge. Därvid nåddes enighet om det huvudsakliga innehållet i de förslag till familjerättsliga bestämmelserna om släktnamnsförvärv som skulle lämnas i Sverige, Finland och Norge. Från dansk sida anfördes att motsvarande ändringar i reglerna om makars och barns släktnamn kunde förmodas bli påfordrade även i Danmark.

De reformkrav som hade aktualiserats gällde, som framgått, i stor utsträckning den familjerättsliga regleringen av makars och barns släktnamn. Namnlagsutredningen kom därför att lägga tyngdvikten i sitt arbete på förändring och modernisering av dessa regler. De föreslagna förändringarna var inom detta område så ingripande att utredningen övervägde att föreslå en helt ny namnlag. Förändringarna i övrigt var emellertid inte alls lika omfattande, varför utredningen stannade vid att behålla 1963 års lag som ram även för den reformerade lagstiftningen: ”De paragrafer som behålls oförändrade eller som blivit föremål för endast mindre

ändringsförslag är till antalet så övervägande att det vill förefalla överdrivet att utfärda en ny namnlag.”(s. 150).

En viktig förutsättning för det förslag som utredningen kom att lämna var det system med personnummer och personakter som hade införts i folkbokföringen. Systemet med personnummer var vid denna tid ifrågasatt av integritetsskäl, men sedan Datalagstiftningskommittén i sitt år 1978 avgivna betänkande (SOU 1978:54) ”Personregister, datorer, integritet” stannat för att inte föreslå ett avskaffande av personnumren, utgick namnlagsutredningen från att personnumret även i fortsättningen skulle komma att utgöra ett säkert identifikationsmedel. Med den utgångspunkten ansåg utredningen att det allmännas intresse av namnstabilitet inte var lika framträdande som tidigare varit fallet. Den enskildes önskemål om större valfrihet i fråga om namnförvärv kunde därmed ges ökat spelrum.

Betänkandet kom att delas upp i huvudavdelningarna släktnamn, förnamn och internationellträttsliga regleringar. I det följande redogörs huvudsakligen för utredningens överväganden i fråga om släktnamn och förnamn och därmed sammanhängande frågor.

5.2.1.1 Släktnamn

Makars släktnamn

Regleringen av makars släktnamn hade kommit att kritiseras för att vara otidsenlig. Utgångspunkten för namnlagsutredningen var sålunda att modernisera reglerna. Utredningen framhöll att den väg utvecklingen tagit sedan namnlagens tillkomst hade gjort det självklart att en kvinna som gifter sig ska ha rätt att behålla sitt släktnamn under äktenskapet. Utredningen ställde sig till och med frågan om det mot bakgrund av ”[d]en iver med vilken man på sina håll vill markera kvinnans självständighet” längre fanns utrymme för en ordning med namngemenskap. Emellertid gav den nämnda enkätundersökningen klart vid handen att en stor majoritet av befolkningen alltjämt ansåg det lämpligt eller önskvärt med namngemenskap makar emellan. Erfarenheter av namnlagen visade vidare att gifta kvinnor i mycket liten omfattning utnyttjat sig av möjligheten att efter anmälan behålla sitt efternamn under äktenskapet. Utredningen framhöll som positivt att namngemenskap stärker makarnas känsla av samhörighet och markerar denna samhörighet

utåt samt medför stora praktiska fördelar. Vidare betonade utredningen att det fanns en stark tradition av att kvinnan vid giftermål antar mannens namn. För att avskaffa denna huvudregel i namnlagstiftningen borde det krävas alldeles särskilt starka skäl.

Utredningen framhöll samtidigt att det av jämställdhetsskäl var nödvändigt att namngemenskap skulle kunna vinnas även genom att mannen förvärvar kvinnans släktnamn. Det var inte längre godtagbart att kvinnor kunde vinna namngemenskap med sina män enbart genom att själva byta namn.

Namnstabiliteten hade tidigare framförts som argument mot en ordning där mannen utan särskild prövning skulle ha rätt att anta hustruns släktnamn. Utvecklingen – även internationellt – talade emellertid för att bryta upp denna ordning och ge makar lika rätt att anta mannens eller kvinnans namn som gemensamt släktnamn. Makarna borde alltså fritt kunna välja mellan tre olika alternativ: 1) vardera maken behåller sitt släktnamn; 2) makarna väljer mannens släktnamn som gemensamt namn; 3) makarna väljer kvinnans släktnamn som gemensamt namn.

Alternativ 3 hade tidigare ansetts medföra den olägenheten att mannen efter skilsmässa och omgifte skulle kunna bära med sig förra hustruns släktnamn till hustru och barn i den nya familjen och på det sättet överföra namnet till en grupp personer som saknade all anknytning till den förra hustrun och hennes släkt. Utredningen påpekade att de familjebildningsmönster som kommit att utvecklats, där det i allt större utsträckning förekom att par bodde ihop utan att ingå äktenskap, kunde leda till principiellt liknande situationer. Exempelvis kunde en frånskild kvinna som behållit sin makes efternamn och som bildat ny familj utan vigsel föra över den förra makens släktnamn till barnen i den nya familjen vid födelsen utan att barnen hade någon anknytning till mannen eller hans släkt. Eftersom redan gällande ordning sålunda kunde leda till för namnstabiliteten oönskade effekter ansåg utredningen att alternativ 3 inte längre tedde sig som en så märkvärdig inbrytning i namnlagens system.

För att motverka olämpliga följdverkningar av en lagändring som på angivet sätt skulle ge makar större valfrihet ansåg utredningen att den som varit gift och förvärvat sin makes släktnamn visserligen skulle få behålla namnet även efter ingående av nytt äktenskap men däremot inte få leda över namnet på sin nya make. En sådan ordning stämde också överens med de finska och norska förslag som skulle läggas fram.

När det gällde den närmare utformningen av den ökade frihet som föreslogs för makar i deras val av släktnamn, såg utredningen två möjligheter. Den ena var att införa en obligatorisk regel att mannen och kvinnan i samband med vigseln måste anmäla om de ville anta enderas namn som gemensamt eller om de ville behålla var och en sitt namn. Den andra möjligheten var att utforma en huvudregel som makarna om de så önskade kunde avvika från genom en enkel anmälan. Utredningen stannade för det senare alternativet, med motiveringen att det alternativet befriade makarna från kravet att fatta ett beslut i namnfrågan inför äktenskapet, och att en sådan ordning genom sin enkelhet underlättade ingående av äktenskap.

Den huvudregel som då skulle utformas borde enligt utredningen vara så praktisk som möjlig i den meningen att den skulle kunna passa det stora flertalet. Den nämnda enkätundersökningen rörande befolkningens preferenser gav ett starkt stöd för att den då gällande huvudregeln, dvs. att kvinnan vid vigseln förvärvar mannens släktnamn, skulle behållas. Den avvek emellertid bjärt från strävandena efter jämställdhet mellan man och kvinna och kunde därför inte godtagas. Direkt olämplig var en huvudregel enligt vilken mannen med automatik förvärvar kvinnans släktnamn. För utredningen återstod därför endast det första alternativet, dvs. att mannen och kvinnan behåller var och en sitt släktnamn under äktenskapet, om de inte gör anmälan om annat. Förutom att vara strikt könsneutral hade alternativet den fördelen, att det minskade den psykiska press som kvinnor kunde utsättas för som önskade behålla sitt släktnamn under äktenskapet. Utredningen vidgick emellertid att alternativet inte optimalt tillgodosåg det allmänna önskemålet om att namngemenskap så långt möjligt borde råda inom familjer.

Utredningen föreslog sålunda att makar skulle ges tre valmöjligheter i fråga om släktnamn. Sedan makarna gjort sitt släktnamnsval fanns det enligt utredningen inte anledning att inskränka rätten för makar att välja något annat av de alternativ som enligt förslaget hade stått dem till buds. Motiveringen härför var att behovet av namnstabilitet inte gjorde sig lika starkt gällande som förut samt att man knappast behövde befara att denna obegränsade valmöjlighet skulle komma att missbrukas.

Mellannamn för make

Enligt 1963 års namnlag hade hustru som förvärvat mannens släktnamn rätt att framför det namnet bära det släktnamn hon hade som ogift. Detta namn betecknades då som tilläggsnamn. Om hustrun hade behållit sitt släktnamn från tiden före äktenskapet fick hon på motsvarande sätt framför namnet bära mannens namn som tilläggsnamn. Tilläggsnamnet fick anmälas hos pastorsämbetet för anteckning i kyrkobok. Tilläggsnamn saknade egentlig rättslig betydelse och var då, liksom alltjämt, rent personligt och kunde inte föras vidare till barn. Tilläggsnamnet har sitt ursprung i en ordning med namnplikt, där bruk av namn inte är tillåtet utan stöd i lag. Trots att namnrättskommitténs förslag om namnplikt inte togs med i 1963 års namnlag kom bruket av tilläggsnamn att regleras i lagen. Reglerna om tilläggsnamn gav hustru möjlighet att, oavsett sitt namnval i övrigt, markera tidigare eller ny familjeanknytning.

De föreslagna förändringarna i regleringen av makars släktnamn uteslöt enligt namnlagsutredningen inte behovet av tilläggsnamn för hustru. Ordningen med tilläggsnamn borde därför finnas kvar samt utsträckas till att även gälla mannen. Om både mannen och hustrun sålunda skulle få möjlighet att bära tilläggsnamn uppstod frågan om begränsning i någon riktning borde införas i rätten att bära tilläggsnamn. Utredningen anmärkte härvid att användandet av tilläggsnamn gör namnskicket otympligare och även kan göra det svårt att bedöma huruvida det är fråga om ett släktnamn i form av dubbelnamn eller en namnkombination av tilläggsnamn och släktnamn.

Utredningen ansåg sig kunna konstatera att frågan om en begränsning av rätten till tilläggsnamn inte uppkommer för det fall makar väljer namngemenskap, eftersom önskemål om tilläggsnamn då bara kan finnas för den ena av makarna, nämligen för den av makarna som lämnat sitt tidigare släktnamn. Men när makarna behåller var och ett sitt släktnamn blir situationen densamma för bägge. Om vardera maken då skulle ta den andres släktnamn som tilläggsnamn, erhålls två namnkombinationer i familjen (t.ex. Rosengren Svensson och Svensson Rosengren). Utredningen ansåg att det för ändamålet med tilläggsnamn var onödigt att tillskapa mer än en namnkombination, och menade att det borde räcka att familjeanknytningen mellan makarna framgick genom att endera maken tog den andres släktnamn som tilläggsnamn. – Möjligheten och än mindre behovet av att åstadkomma fullständig namnlikhet

genom att inte bara växelvis utan också i omvänd ordning låta makarna bära varandras namn som tilläggsnamn (så att i exemplet ovan båda makarna skulle kunna bära namnet Rosengren Svensson, alternativt Svensson Rosengren), synes över huvud taget inte ha föresvävat utredningen.

Som framgått betecknades det som vi i dag kallar för mellannamn ”tilläggsnamn” i 1963 års namnlag. På närmare angivna skäl förordade utredningen att beteckningen skulle ändras till mellannamn, vilket också stämde överens med den i Danmark och Norge brukade terminologin.

Utredningen tog även upp vissa särskilda frågor beträffande frånskild makes och efterlevande makes rätt att använda mellannamn. Utredningen fann att det saknades anledning att helt upphäva rätten för efterlevande eller frånskild make att använda mellannamn. Inte heller fanns skäl att frånkänna efterlevande make rätten att börja bära mellannamn, vare sig denne antagit sin makes släktnamn och ville bära sitt tidigare släktnamn som mellannamn eller denne behållit eget släktnamn och ville bära avliden makes släktnamn som mellannamn. I de fall då äktenskapet upplösts genom äktenskapsskillnad och båda makarna behållit sitt eget släktnamn uppstod frågan om vem av makarna som skulle ha rätten till mellannamn. Utredningen fann inte skäl att helt avvisa möjligheten till mellannamn ens i en sådan situation, utan ansåg att den ena maken skulle ha rätt att, med den andres samtycke, bära mellannamn även efter äktenskapets upplösning.

Utredningen förordade även en rätt för make att i nytt äktenskap som mellannamn bära sådant släktnamn som denne förvärvat genom tidigare äktenskap. Däremot ansåg utredningen att make som behållit sitt släktnamn, inte ens som mellannamn skulle få bära andra makens släktnamn när det namnet var förvärvat på grund av tidigare äktenskap. Visserligen var skälen mot att tillåta en sådan ordning inte lika starka som skälen mot att namnet får förvärvas som släktnamn, men utredningen ansåg det likväl ”mest följdriktigt” att inte tillåta ny make att bära sådant namn som mellannamn (s. 96).

Ogifta samboende

Utredningen hade till uppgift att överväga om det fanns behov av särskilda regler om namnförvärv för ogifta samboende. Med hänsyn till framför allt svårigheten att klart avgränsa kategorin samboende fanns sig utredningen emellertid inte böra föreslå någon särreglering för ogifta samboende och då inte heller för homosexuella samboende. Om ogifta samboende ville vinna namngemenskap skulle de därmed även i fortsättningen behöva ansöka hos namnmyndigheten om att endera av dem skulle få förvärva den andres namn som släktnamn.

Barns släktnamn

Den agnatiska namnordning, som innebar att hustru och barn med automatik förvärvade mannens namn och som genomsyrade 1963 års namnlag, kom under 1960- och 70-talen i konflikt med allt starkare krav på full jämställdhet mellan könen. Den då gällande namnregleringen innebar också att ett inomäktenskapligt barn under 18 år inte kunde anta sin moders släktnamn som ogift med mindre än att rätten funnit detta förenligt med barnets bästa. Om barnet fyllt 18 år kunde moderns släktnamn som ogift få antas efter ansökan hos namnmyndigheten om särskilda skäl förelåg. Samhällets intresse av namnstabilitet hade åberopats som främsta skäl till att inomäktenskapliga barns antagande av moderns släktnamn måste prövas i särskild ordning. Någon motsvarande prövning ansågs emellertid – efter lagändring år 1969 – inte nödvändig för att ett utomäktenskapligt barn skulle få anta faderns släktnamn. I lagändringsärendet hade anförts att starka principiella skäl talade för att alla barn borde ha rätt att, om de så önskade, bära sin faders namn (prop. 1969:124 s. 94).

Utredningen framhöll att även om den agnatiska namnföljden hade gammal hävd och gynnade intresset av namnstabilitet, kunde den inte längre förenas med strävandena efter full jämställdhet mellan man och kvinna. Från den synpunkten borde en reglering vara så beskaffad att barnet kan förvärva den ena av föräldrarnas släktnamn lika väl som det andra, något som inte heller stod i strid med den överordnade principen om hänsynstagande till barnets bästa. Utredningen ansåg därför att avgörande skäl talade för en ovillkorlig rätt för barn i äktenskap att förvärva moderns släktnamn

och föreslog en ordning där inomäktenskapliga barn skulle ha lika rätt till moderns släktnamn som till faderns.

I fråga om den lagtekniska utformningen förespråkade utredningen, i överensstämmelse med vad som redan gällde, en automatiskt verkande regel om barns förvärv av släktnamn vid födelsen. I de fall då föräldrarna hade samma släktnamn föranledde en sådan regel inte några bekymmer, eftersom regeln då kunde föreskriva att barnet vid födelsen förvärvar föräldrarnas namn. När föräldrarna däremot hade skilda namn uppkom frågan vilket av namnen som barnet ska förvärva. För att inte omkullkasta den strävan efter neutralitet som utredningen i övrigt hade som ledstjärna och ge något av föräldrarnas släktnamn företräde, föreslog utredningen att det skulle ankomma på föräldrarna att själva bestämma vilket av deras släktnamn som barnet skulle förvärva. En särskild förtjänst med en sådan ordning ansågs vara att den var tillämplig på barn såväl inom som utom äktenskapet. När föräldrarna hade skilda släktnamn skulle alltså barnet alltid förvärva det av föräldrarnas namn som, inom sex månader efter födelsen, anmäldes hos pastorsämbetet.

Hjälpregel

En ordning som under alla förhållanden förutsatte ett beslut av föräldrarna måste enligt utredningen kompletteras med en hjälpregel för det fall att föräldrarna inte kunde komma överens eller av annat skäl underlät att anmäla vilket släktnamn barnet skulle ha. Återigen uppkom då spörsmålet om vilketdera av mannens eller kvinnans namn som skulle ges företräde.

Enligt utredningen låg det nära till hands att välja den dittillsvarande ordningen, enligt vilken barn i äktenskap förvärvade faderns namn och barn utom äktenskap moderns. Emellertid vore det principiellt felaktigt att på detta sätt fortsätta att göra åtskillnad på inom- och utomäktenskapliga barn. Det var inte heller möjligt med en hjälpregel som innebar att även utomäktenskapliga barn förvärvade faderns namn, eftersom faderskapet inte alltid var klarlagt vid barnets födelse. Även den återstående lösningen – att barnet skulle förvärva moderns namn oavsett föräldrarnas civilstånd – ingav tveksamhet. En sådan övergång från den på tradition grundade agnatiska principen till en rakt motsatt kognatisk princip kunde ”befaras bli stötande för många”. Likväl stannade utredningen för att barnet ska anses ha vid födelsen

förvärvat moderns släktnamn, om inte anmälan om annat släktnamn för barnet sker inom föreskriven tid. Samtidigt hävdade utredningen att förändringen i praktiken inte behövde bli så dramatisk som den vid första påseendet kunde synas vara (s. 105–106).

Valmöjligheter

Tidigare har behandlats de begränsningar som namnlagsutredningen ville lägga på makar i deras val av släktnamn. Makar skulle enligt förslaget som gemensamt släktnamn inte få anta ett namn som make förvärvat genom äktenskap, utan enbart släktnamn som någondera maken hade som ogift.

Frågan var om motsvarande begränsning borde gälla för barn, dvs. om de skulle vara förhindrade att anta namn som föräldern förvärvat i tidigare äktenskap. Starkaste skälet för en sådan begränsning var det namnskydd som kunde anses tillkomma maken i det tidigare äktenskapet och dennes släkt. Mot en sådan begränsning talade barnets blodsband med namnhavaren (föräldern), och att det även hade visat sig att olägenheterna av en begränsning blev mer påtagliga i fråga om barn än när det gällde make. En begränsning skulle kunna leda till att barnet inte fick namngemenskap med någon av sina föräldrar med mindre än att en av dem bytte namn. Utredningen gjorde vidare den bedömningen att olägenheter i form av minskat namnskydd för den tidigare maken och dennes släkt inte behövde bli så stora. Sammantaget ansåg utredningen att det inte fanns skäl att föreslå sådana begränsningar i barnets rätt till moders eller faders släktnamn att barnet skulle bli förhindrat att förvärva ett namn som fadern eller modern hade förvärvat genom tidigare äktenskap. Detta borde enligt utredningen gälla både vid namnförvärv enligt huvudregeln och vid förvärv av moders släktnamn genom hjälpregeln.

Om båda föräldrarna hade släktnamn som härrörde från tidigare äktenskap kunde det finnas önskemål om att barnet hellre skulle förvärva det släktnamn som fadern eller modern hade som ogift. Sådant önskemål kunde finnas även i det fallet att den ena av föräldrarna förvärvat den andres släktnamn. För att tillmötesgå dessa önskemål föreslog utredningen att det för barnets räkning skulle kunna väljas det släktnamn som den ena föräldern hade som ogift. Valet av släktnamn borde enligt förslaget kunna träffas redan i samband med barnets födelse även i fall då fadern eller modern bar namn som förvärvats genom tidigare äktenskap.

Byte av barns släktnamn

Utredningen konstaterade att dess förslag innebar rika valmöjligheter rörande barns förvärv av släktnamn vid födelsen. Dessa valmöjligheter borde kunna utnyttjas även senare. Enligt utredningen borde det kunna överlämnas till barnets vårdnadshavare att genom ett enkelt anmälningsförfarande göra bruk av dessa möjligheter. Det innebar att det inte längre skulle behövas någon prövning från rättens eller namnmyndighetens sida för att ett barn i äktenskap skulle få byta från faderns släktnamn till det släktnamn som modern bar som ogift och för övrigt inte heller för byte till faderns namn som ogift.

Utredningen ställde sig härefter frågan om en så liberal ordning medförde behov av någon slags spärr mot onödiga eller alltför många namnbyten. Klart var att flera namnbyten för en och samma person stod i strid med intresset av namnstabilitet. Emellertid menade utredningen att missbruk inte behövde befaras, eftersom namnbytet i sig för med sig vissa nackdelar och att dessa torde utgöra en tillräcklig spärr mot byten av okynneskaraktär. En lagreglerad spärr kunde däremot bli ett onödigt hinder mot välgrundade namnbyten. Inte heller behövde man i regel befara sakligt ogrundade anmälningar om namnbyte från barnet självt sedan det blivit myndigt.

Mot bakgrund av barnets ovillkorliga och lika rätt till såväl faderns som moderns namn stannade utredningen sålunda för att inte föreslå någon inskränkning i barnets rätt att genom namnbyte välja mellan föräldrarnas släktnamn. Rätten avsågs omfatta även det släktnamn som fadern eller modern hade som ogift i det fall då fadern eller modern förvärvat annat släktnamn på grund av äktenskap.

I fall då bara en av föräldrarna har vårdnaden om barnet krävdes enligt 1963 års namnlag att den vars släktnamn barnet skulle gå miste om skulle beredas tillfälle till yttrande. Utredningen ansåg att en sådan ordning stämde dåligt överens med principen om barnets ovillkorliga rätt till såväl faderns som moderns släktnamn. Det angivna kravet gick vidare inte ihop med förslaget att namnbytet skulle kunna göras genom en enkel anmälan hos pastorsämbetet. Namnbytet borde alltså i fortsättningen få ske utan hörande av den av föräldrarna som inte är vårdnadshavare.

Sammanfattningsvis föreslog utredningen i fråga om barns namnbyte att barnet, sedan det vid födelsen förvärvat faderns eller

moderns släktnamn, skulle genom en enkel anmälan kunna erhålla den andres släktnamn eller släktnamn som endera hade som ogift. För minderåriga skulle anmälan göras av vårdnadshavare, och om vårdnaden tillkom bara en av föräldrarna skulle yttrande från den andra inte behöva inhämtas. Om barnet fyllt femton år förutsattes att barnet självt samtyckte till namnbytet.

Mellannamn för barn

I och med att det hade blivit allt vanligare att föräldrar hade olika släktnamn fanns det också i ökad utsträckning önskemål om att barn genom sitt namn skulle kunna visa samhörighet med båda föräldrarna. Inom ramen för en namnordning som inte tillät antagande av dubbelnamn kunde dessa önskemål, enligt vad utredningen framhöll, tillgodoses genom att barnet medgavs rätt att jämte det av föräldrarnas namn som förvärvats som släktnamn bära det andra namnet som mellannamn.

Som tidigare redovisats utmärks mellannamn av att det är rent personligt och inte kan föras vidare vare sig till barn eller till någon annan. De problem som kan vara förenade med dubbelnamn, när sådana ska föras över till senare generationer, uppkommer därför inte vid mellannamn. Andra skäl talade emellertid enligt utredningen starkt mot en ordning med mellannamn för barn. Bland annat kunde det finnas risk för att barnets namn uppfattades som ett dubbelnamn och alltså i sin helhet som släktnamn. Vid mer särskiljande mellannamn befarades att barnet skulle föredra mellannamnet och därför i dagligt bruk skulle använda endast mellannamnet. Missförstånd skulle därigenom kunna uppkomma om barnets släktnamn.

Utredningen konstaterade samtidigt att det från föräldrarnas synpunkt kunde vara svårt att förstå en ordning som inte medgav barnet möjligheten att bära bådas namn. Att så var fallet hade också bekräftats vid ”en rad förfrågningar i saken” (s. 111). Det gällde inte bara då föräldrarna behållit var sitt släktnamn under äktenskapet utan exempelvis också när en förälder efter äktenskapsskillnad återtagit sitt tidigare släktnamn eller då föräldrarna sammanbor utan att vara gifta. Som närmare kommer att framgå i det följande hade utredningen avvisat en ordning med dubbla efternamn och menade att ett tillåtande av mellannamn, i viss mån skulle kunna vara ett sätt att komma till rätta med avigsidorna av

att nya dubbelnamn inte fick förvärvas. Till stöd för en ordning med mellannamn även för barn lyftes vidare fram att man i Norge och Danmark, där det redan fanns utvecklade ordningar med mellannamn, inte hade erfarit olägenheter med mellannamnen. Sammantaget fann utredningen att en ordning av liknande slag borde accepteras även i Sverige.

Utredningen ville inte kännas vid något annat ändamål med mellannamn för barn än att visa samhörighet mellan barnet och den av dess föräldrar vars släktnamn barnet inte förvärvat. För detta ändamål ansågs tillräckligt att barnet fick som mellannamn bära det släktnamn som den senare föräldern faktiskt bar. Utredningen ansåg därför att det saknades anledning att, som i Danmark, medge rätt för barnet att som mellannamn välja annat släktnamn. Behovet av enkelhet i namnordningen var ännu ett skäl som medförde att den variation av valmöjligheter som föreslagits i fråga om släktnamn inte borde stå till buds när det gällde mellannamn. ”Om t.ex. den av föräldrarna, vars släktnamn är i fråga som mellannamn för barnet, förvärvat släktnamnet genom äktenskap, får barnet alltså inte som mellannamn välja hans eller hennes släktnamn som ogift. Inte heller bör komma i fråga att barnet får som mellannamn välja moders eller faders mellannamn.” (s. 112)

Utredningen fann det i och för sig önskvärt att rätten till mellannamn kunde begränsas genom något slags nödvändighetsrekvisit. Tanken på en sådan begränsningsregel avvisades emellertid med motivering att den var alltför lätt att kringgå. Däremot ansåg utredningen att regleringen skulle knyta an till behovet av namnsamhörighet på så sätt att barnet i första hand skulle hänvisas till att välja det släktnamn som angav samhörigheten med föräldrarna. Utredningen kom därför att föreslå den ordningen att när barn förvärvat släktnamn som tillkom enbart den ena av föräldrarna, skulle barnet få bära den andres släktnamn som mellannamn framför släktnamnet. Genom en sådan lydelse ansåg utredningen sig även ha uteslutit möjligheten för barnet att förvärva släktnamn som inte tillkom någon av föräldrarna.

I sammanhanget tog utredningen upp ytterligare en komplikation, som rörde situationen när barnet uppnått vuxen ålder: ”Har barn enligt detta förslag valt att bära mellannamn, bör rätten därtill få bestå så länge barnet önskar. En komplikation kan emellertid så småningom inträda när barnet ingår äktenskap. Om det då vill bära mellannamn enligt reglerna för make, kan inte komma på fråga att det skall få bära två mellannamn. Så långt kan ett system med

mellannamn inte sträcka sig. Barnet får då välja mellan sitt redan antagna mellannamn och mellannamn för make.” (s. 113)

Adoptivbarn, styvbarn och fosterbarn

Adoptivbarn

Adoptivbarns rättsliga förhållande till adoptanten hade genom lagändringar 1970 och 1971 kommit att stärkas i syfte att uppnå en allt större likhet med rättsförhållandet mellan förälder och biologiskt barn. Utredningen fann därmed naturligt att ändringarna i adoptionsinstitutet skulle återspeglas i namnregleringen och att reglerna för adoptivbarns namnförvärv så långt möjligt skulle närma sig dem som gällde för barn i allmänhet. Mot denna bakgrund föreslog utredningen att den som adopteras av ensam person genom adoptionen förvärvar adoptantens släktnamn. I fall då makar med namngemenskap adopterar skulle barnet genom adoptionen förvärva adoptivföräldrarnas släktnamn. Om adoptivföräldrarna hade skilda släktnamn skulle de i adoptionsansökningen ange det av släktnamnen som barnet skulle förvärva. För sistnämnda fall ansåg utredningen att det kunde finnas ett visst, om än mindre framträdande behov av en hjälpregel, som skulle motsvara den som föreslagits för barn i allmänhet. Utredningen föreslog sålunda att, för det fall att val av släktnamn inte angivits i ansökningen, adoptivbarnet skulle förvärva adoptivmoderns släktnamn genom adoptionen.

Adoptivbarnets namnförvärv skulle avse adoptivmoders eller adoptivfaders släktnamn, även i fall då detta förvärvats genom tidigare äktenskap. Om adoptivbarnet förvärvat adoptivföräldrarnas gemensamma släktnamn eller släktnamn som adoptivfader eller adoptivmoder förvärvat genom tidigare äktenskap skulle adoptivbarnet, i analogi med vad som föreslogs gälla för barn i allmänhet, få rätt att genom en enkel anmälan förvärva det namn som adoptivmodern eller adoptivfadern hade som ogift.

Även när det gällde byte av släktnamn ansåg utredningen att reglerna för adoptivbarn skulle motsvara dem för barn i allmänhet.

Adoptivbarn hade tidigare med rättens tillstånd kunnat behålla det släktnamn som det hade före adoptionen. Eftersom namnreglerna för adoptivbarn så långt som möjligt borde överensstämma med de för barn i allmänhet, ansåg utredningen att den angivna

möjlighet egentligen borde tas bort. Med tanke på att adoption även kan beröra vuxna och äldre barn och då det i dessa fall kan finnas skäl som talar mot att adoptionen ovillkorligen ska medföra namnbyte, stannade utredningen för att det även fortsättningsvis borde finnas en möjlighet att underställa frågan rättens prövning. Utrymmet för rättens medgivande borde dock snävas in, och utredningen föreslog därför att namnet före adoptionen skulle få behållas endast om det förelåg särskilda skäl härför.

Utredningen ansåg vidare att den dittillsvarande möjligheten för adoptivbarn att bära sitt släktnamn från tiden före adoptionen som tilläggsnamn (mellannamn) stod i strid med principen att adoptivbarn i rättsligt hänseende ska behandlas som adoptantens biologiska barn. Utredningen föreslog därför att denna möjlighet skulle slopas och att adoptivbarn i stället skulle få möjlighet att i förhållande till sina adoptivföräldrar bära mellannamn i överensstämmelse med vad som föreslagits i fråga om barn i allmänhet.

Styvbarn

Den princip som utredningen genomgående lade till grund för sina förslag rörande barns förvärv av släktnamn var att barnet skulle ha ovillkorlig och lika rätt till såväl moderns som faderns släktnamn, också i fall då det släktnamnet var förvärvat genom ett tidigare äktenskap. En konsekvens härav var, som tidigare berörts, att barnets vårdnadshavare skulle kunna besluta att barnet skulle förvärva ett namn som vårdnadshavaren sålunda förvärvat, dvs. styvförälderns namn. Kravet i 1963 års namnlag om samtycke från den förälder som inte är vårdnadshavare, alternativt domstols medgivande, ansåg utredningen alltså böra tas bort.

Principen om företräde för barnets intresse av namngemenskap föll sig enligt utredningen inte naturlig att upprätthålla för fall av vuxna barns förvärv av det släktnamn som den ene av föräldrarna förvärvat genom nytt äktenskap. Någon specifik åldersgräns befanns emellertid inte godtagbar som skiljelinje för i vilka fall intresset av namngemenskap gjorde sig så starkt gällande att barnet skulle tillåtas förvärva styvförälderns släktnamn. I stället förespråkades en ordning där det som villkor för barnets namnförvärv i samtliga fall krävdes samtycke från den nya maken. Utredningen utgick från att samtycke kunde påräknas i de fall då det var fråga

om ett litet barn som levde i familjegemenskap med styvfadern eller styvmodern.

I 1963 års namnlag (4 §) utgjorde det inte någon förutsättning för barnets namnbyte till styvfaderns släktnamn att barnets moder förvärvat namnet. Barnet kunde alltså vinna namngemenskap med andra barn i den nya familjen utan att modern hade samma namn som styvfadern. För namnbytet krävdes rättens prövning i de fall barnet var under 18 år, och namnmyndighetens prövning (enligt 12 §) om barnet var över 18 år. Enligt utredningen föreföll det naturligt att låta frågan om barnets namnbyte prövas av namnmyndigheten i samtliga fall då modern eller fadern inte förvärvat ny makes släktnamn. Någon skillnad skulle alltså inte göras mellan barn som hade fyllt 18 år och de som var under 18 år. Reglerna skulle även utan vidare vara tillämpliga på adoptivbarn.

I fråga om mellannamn konstaterade utredningen att intressekonflikter kunde uppstå på det sättet att samhörighet genom mellannamn kunde önskas både i förhållande till den andra av barnets föräldrar, å ena sidan, och i förhållande till styvfadern och styvmodern, å den andra sidan. I sådana fall ansåg utredningen att företräde borde ges åt det släktnamn som tillkom den andra av barnets föräldrar. Det föreslogs därför att styvbarn skulle få bära mellannamn enligt samma principer som föreslagits för barn i allmänhet, dvs. när föräldrarnas äktenskap upplösts eller när föräldrarna inte var gifta med varandra.

Fosterbarn

Fosterbarnsfallen skiljde sig principiellt från de i det föregående behandlade fallen därigenom att för namnförvärvet inte kunde åberopas vare sig släktskap eller giftermål. Enligt utredningen föll det sig här inte lika naturligt att godta ett namnbyte enbart genom anmälan. För fosterbarn fanns därför alltjämt skäl att ha kvar dittillsvarande krav på rättens prövning huruvida namnbytet var förenligt med barnets bästa. I övrigt ansåg utredningen att de förslag till ändringar i reglerna om namnförvärv för barn i allmänhet borde få sin motsvarighet i förhållandet mellan fosterbarnet och fosterföräldrarna. I de fall då fosterföräldrarna hade namngemenskap skulle fosterbarnet sålunda förvärva fosterföräldrarnas släktnamn. I annat fall skulle fosterbarnet förvärva det av fosterföräldrarnas båda släktnamn som vårdnadshavaren, i samråd med fosterföräld-

rarna, bestämde. Däremot ansågs anledning saknas att ge fosterbarnet rätt till annat släktnamn än sådant som endera av fosterföräldrarna faktiskt bar. I likhet med vad som gällde för barn i allmänhet föreslogs att fosterbarn efter förvärv av släktnamn, som endera av fosterföräldrarna bar, skulle ha rätt att genom anmälan hos pastorsämbetet byta till den andres släktnamn. I dessa fall ansågs rättens prövning inte vara nödvändig.

Beträffande mellannamn för fosterbarn hade det uttryckts önskemål om att dessa barn, i de fall de förvärvat fosterföräldrarnas namn, skulle få rätt att bära sina föräldrars släktnamn som mellannamn. Utredningen ansåg att en sådan rätt till mellannamn skulle falla utanför det system som i övrigt hade föreslagits för mellannamn. Med hänsyn till den återhållsamhet som utredningen hade förespråkat i fråga om mellannamn ville utredningen inte föreslå en rätt för fosterbarn att bära mellannamn i syfte att visa samhörighet med sina föräldrar. Däremot fann utredningen att det saknades skäl att inte medge fosterbarn rätt att i förhållande till sina fosterföräldrar bära mellannamn på ett sätt som motsvarade vad som föreslagits för barn i allmänhet.

5.2.1.2 Administrativa förvärv av släktnamn och förlust av släktnamn

Allmänna villkor för namnbyte

Vid sidan av de familjerättsliga bestämmelserna om förvärv av släktnamn fanns i 1963 års namnlag (8 §) bestämmelser om hur släktnamn efter ansökan hos namnmyndigheten kunde förvärvas också i andra fall, så kallade administrativa förvärv. För förvärv av släktnamn i administrativ ordning uppställdes vissa villkor både i fråga om det släktnamn som sökanden hade och i fråga om det släktnamn denne ville förvärva. Som allmän förutsättning gällde att sökandens namn inte var tillräckligt särskiljande eller eljest mindre tjänligt.

I det lagstiftningsarbete som föregick 1963 års namnlag hade övervägts om några sådana allmänna förutsättningar för namnbyte alls behövdes, särskilt som det då gällande kravet, att ett släktnamn skulle sakna egenartad beskaffenhet för att berättiga till byte, inte hade upprätthållits med någon större stränghet i praxis. Det främsta skälet till att den angivna allmänna begränsningen likväl

kom att inflyta i 1963 års namnlag var det allmännas intresse av namnstabilitet.

Utredningen ansåg sig – bland annat med stöd av ett omfattande undersökningsmaterial – kunna anta att en person inte gärna byter släktnamn annat än om det finns vägande skäl för namnbytet. Risken för vad som kunde kallas okynnesansökningar bedömdes som ringa. Erfarenheten hos namnmyndigheten visade vidare att de sökande i namnbytesärendena hellre ville förvärva namn som tidigare funnits i släkten än nybildade släktnamn. Det syntes därför inte längre behöva iakttas någon återhållsamhet när det gällde att ta i anspråk nybildade släktnamn.

Dessa omständigheter i förening med det minskade behovet av namnstabilitet föranledde utredningen att föreslå ett borttagande av kravet på namnmyndighetens prövning vad avsåg det befintliga släktnamnet. Genom en sådan förenkling skulle det på denna punkt också uppnås överensstämmelse med dansk och norsk rätt.

Utredningen ville inte heller förorda någon särskild begränsning med avseende på antalet tillfällen som en person skulle kunna byta släktnamn i administrativ ordning. Detta med hänsyn till ”den ringa risk för upprepade namnbyten” som enligt utredningen fick anses föreligga (s. 125).

Kraven på nytt släktnamn

I 1963 års namnlag uppställdes (9 och 10 §§) vissa bestämmelser om hur nytt släktnamn fick vara beskaffat. Utredningen fann att dessa bestämmelser i huvudsak kunde behållas, dock med de tillägg och justeringar som tas upp i det följande.

Dubbelnamn

Dubbelnamn, dvs. ett släktnamn bestående av två namn vilka även var för sig kan utgöra släktnamn, hade under senare delen av 1900-talet alltmer kommit att framstå som en udda företeelse i den svenska namnrätten. Längre tillbaka i tiden hade det dock inte funnits hinder mot att anta dubbelnamn. Fram till 1963 års namnlags ikraftträdande innehöll giftermålsbalken till och med en uttrycklig bestämmelse om rätt för hustru att anta dubbelnamn, bestående av hennes släktnamn som ogift och mannens släktnamn.

Antagande av dubbelnamn härutöver förekom i viss mån under 1800-talet men synes inte ha varit föremål för diskussion i lagstiftningssammanhang förrän själva konstruktionen med dubbelnamn avfärdades i det förslag till namnreglering som lades fram på 1920-talet.

Också 1956 års namnrättskommitté förkastade tanken på att tillåta nya dubbelnamn och menade att dessa genom sin konstruktion i många fall var ohanterliga. Även om det inte fanns något uttryckligt förbud mot dubbelnamn och något sådant heller inte kom att inflyta i 1963 års namnlag kom namnmyndigheten också fortsättningsvis att inta en restriktiv praxis och bara undantagsvis godkänna nya dubbelnamn.

Namnlagsutredningen konstaterade att dubbelnamn även utomlands var en ovanlig namnform för barn. I Spanien fanns dock en sådan ordning liksom, för visst fall beträffande utomäktenskapligt barn, i Italien. Stora praktiska olägenheter talade enligt utredningen mot en ordning med dubbelnamn. Redan dubbelnamnens längd gjorde dem otympliga och svårhanterliga. Härtill kom att ett system med dubbelnamn kräver att det bestäms i vilken ordning de båda namnen får bäras och vilken av dubbelnamnets beståndsdelar som får föras vidare när barn vill förvärva båda föräldrarnas namn och en av dem eller båda har dubbelnamn. Utredningen såg även problem med hur man skulle lösa den situation som kan uppstå om en person med dubbelnamn vill bli befriad från det ena ledet i ett dubbelt efternamn. Eftersom de befarade olägenheterna av en ordning med dubbelnamn antogs bli betydande ville utredningen inte föreslå att den möjligheten skulle öppnas i det svenska namnskicket. Utredningen föreslog i stället ett uttryckligt förbud mot att godkänna släktnamn som bestod av dubbelnamn.

Inhemskt språkbruk

I det föregående har redovisats vilka krav 1963 års namnlag kom att ställa i fråga om släktnamns överensstämmelse med inhemskt språkbruk. Som nytt släktnamn fick sålunda, med vissa undantag, godkännas endast namn ”som till bildning, uttal och stavning överensstämmer med inhemskt språkbruk”. Utredningen föreslog en viss uppmjukning av dessa regler för att tillgodose önskemål dels från svenska medborgare som arbetade utomlands i internationell tjänst och som ville ha ett från internationell synpunkt

mera gångbart namn, dels från invandrare i Sverige som ville göra sitt namn lättare att uttala utan att för den skull anpassa namnet helt till svenskt språkbruk. Enligt utredningen borde därför ett nytt släktnamn kunna godkännas om det ”till bildning, uttal och stavning är för svenska förhållanden tjänligt som släktnamn”.

Skyddade kännetecken

1963 års namnlag (10 §) angav i sex särskilda punkter i vilka fall släktnamn inte fick godkännas på grund av att de lätt kunde förväxlas med annat släktnamn eller med annat kännetecken som tillkom annan. Denna så kallade hinderkatalog stämde i huvudsak överens med motsvarande hinderkatalog i varumärkeslagen, mönsterskyddslagen och firmalagen. I dessa lagar föreskrevs dessutom förbud mot registrering när varumärke, mönster eller firma innehöll något som var ägnat att uppfattas som en egenartad titel på annans skyddade litterära eller konstnärliga verk eller något som kränkte annans upphovsrätt till sådant verk. För att reglerna skulle bli så lika som möjligt inom immaterialrättens område föreslog utredningen att namnlagen skulle kompletteras med en motsvarande bestämmelse.

Stavningsändring

Ändring av ett släktnamns stavning jämställdes enligt namnlagen med ett namnbyte och innebar bland annat att en ansökningsavgift undantagslöst måste betalas. Utredningen noterade att alla stavningsändringar inte är av samma karaktär. En ändring kan innebära att ett icke särskiljande namn blir särskiljande likaväl som motsatsen kan bli fallet. Ett namn kan också efter ändrad stavning få samma form som ett befintligt särskiljande eller egenartat släktnamn och därmed medföra intrång i annans rätt till släktnamnet. Som exempel härpå nämnde utredningen ändring från Josefsson till Josephson, från Pettersson till Petersohn, från Sylvan till Sylwan och från Essén till Esseen. Andra stavningsändringar kan vara av enkel beskaffenhet och inte föranleda att namnet får ny karaktär. Som exempel på sådana enkla ändringar angavs ändring från Josefsson till Josefson och från Karlsson till Carlson. Utredningen bedömde det som tydligt att den förra sortens ändringar inte heller

fortsättningsvis kunde medges utan prövning av namnmyndigheten, medan ändringar av det senare slaget föreslogs kunna medges i en enklare form, dvs. genom anmälan till pastorsämbetet.

Makars namnbyte

Makar med samma släktnamn kunde enligt 1963 års namnlag som huvudregel endast gemensamt förvärva annat släktnamn. Regeln hade motiverats med att det var angeläget att i möjligaste mån vidmakthålla en uppkommen namngemenskap mellan makar. Med av utredningen föreslagna ändringar i fråga om släktnamn för makar, där grundregeln skulle vara att vardera maken behöll sitt släktnamn från tiden före vigseln, kunde det enligt utredningen inte anses lika angeläget från lagstiftarens synpunkt att namngemenskap vidmakthölls under äktenskapets bestånd. De i övrigt föreslagna reglerna om makars släktnamn skulle även medge makar stora valmöjligheter att, närhelst de så ville, övergå från ett alternativ till något annat av de alternativ i släktnamnsfrågan som skulle stå dem till buds. Utredningen föreslog därför att tvånget i fråga om namngemenskap för makar skulle upphävas. Efter en sådan ändring skulle make ha rätt att, oavsett om namngemenskap rådde mellan makarna eller inte, självständigt förvärva släktnamn enligt de regler som utredningen i övrigt hade lagt fram.

Utredningens förslag i denna del öppnade också en dittills stängd möjlighet för en gift kvinna, som tillsammans med sin make efter ansökan förvärvat nytt släktnamn, att bära sitt ursprungliga flicknamn som mellannamn liksom att efter äktenskapets upplösning återta flicknamnet.

Förlust av släktnamn

Utredningen fann att de bestämmelser om förlust av släktnamn som hade införts genom 1963 års namnlag i stort sett kunde vara kvar. Ett undantag gällde regleringen av förlust av faders släktnamn med anledning av faderskapets hävande. I dessa fall hade det gjorts en åtskillnad mellan barn i äktenskap och barn utom äktenskap. För barn i äktenskap inträdde förlusten automatiskt, medan det för barn utom äktenskap krävdes att särskild talan väcktes vid rätten för att barnet skulle gå namnet förlustigt. I överensstämmelse med

principen att barn borde behandlas lika oavsett om de var födda inom eller utom äktenskap, föreslog utredningen därför den ordningen att barn som hade förvärvat sin faders släktnamn, alltid skulle automatiskt gå namnet förlustigt, om det visade sig att faderskapet var oriktigt och barnets moder hade annat släktnamn. Detsamma skulle gälla för den händelse att den presumerade fadern bar släktnamn som han hade förvärvat på grund av tidigare äktenskap och barnet hade förvärvat det släktnamn som fadern senast bar som ogift. I stället för det förlorade namnet skulle barnet förvärva sin moders släktnamn.

5.2.1.3 Förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen

Allmänna överväganden

En övergripande strävan för namnlagsutredningen var att göra de i lagtekniskt hänseende ganska komplicerade reglerna i 1963 års namnlag enklare och mer lättillgängliga. Utredningen såg emellertid inga skäl att frångå den grundläggande tanken att namn skulle kunna förvärvas på tre olika sätt, nämligen med automatik, efter enkel anmälan och efter ansökan. Däremot ansåg utredningen att det fanns utrymme för vissa förenklingar inom ramen för namnlagens befintliga systematik. Härvid var först att märka, att de föreslagna förändringarna vad avsåg bland annat lika regler för barn i och utom äktenskap, i sig medförde ett förenklat förfarande. Likaså innebar det en förenkling att kravet på rättens prövning i anmälningsfallen föreslogs upphöra i stor utsträckning.

Barns samtycke

Enligt 1963 års namnlag skulle rätten i ett flertal fall rörande barns byte av släktnamn uttala sig i frågan om namnbytet var förenligt med barnets bästa. I syfte att utröna detta skulle barn över tolv år höras, om så befanns lämpligt. Detsamma gällde vid ansökan om rättens tillstånd att få behålla släktnamn. Som nyss nämnts föreslog utredningen emellertid att kravet på rättens prövning i stor utsträckning skulle avskaffas. Därmed fanns det risk att barnets egen uppfattning inte alls kom fram i de angivna fallen.

Som ett led i de allmänna strävandena att stärka barnets rättsliga ställning introducerade utredningen därför den nyheten att med-

givande av barn som fyllt 15 år skulle fordras i samtliga fall där det dittills varit tillräckligt att barnets vilja efterhördes. Anmälan eller ansökan för ett sådant barn skulle alltså inte få ske utan att barnet samtyckt härtill. I övrigt skulle regeln om att barn över 12 år skulle höras i namnfrågan finnas kvar oförändrad.

Kungörande av ansökningsärenden

För åtskilliga fall av namnbytes- och andra namnärenden föreskrev namnlagen ett kungörelseförfarande. Mot detta hade namnmyndigheten framfört kritik och menat att kungörelseförfarandet i många fall var onödigt och enbart verkade försenande. Utredningen tog till viss del fasta på kritiken och föreslog att kungörelse skulle kunna underlåtas i de fall då ett sådant förfarandet saknade betydelse. Frågan i vilka konkreta fall ett kungörande saknade betydelse överlämnades åt namnmyndigheten att bedöma.

Överklagande av Patentbesvärsrättens (PBR:s) slutliga beslut

Enligt den vid tiden för utredningsarbetet gällande namnregleringen fick PBR:s slutliga beslut inte överklagas. Namnmyndighetens avgöranden i ansökningsärenden kunde alltså bara bli föremål för prövning i en ytterligare instans. Ordningen avvek därmed både från den treinstansprövning som gällde för förvaltningsrättsliga beslut i allmänhet och från den möjlighet till prövning i fyra instanser som fanns i ansökningsärendena (pastorsämbete, domkapitel, kammarrätt och regeringsrätt). Än mer avvikande framstod fullföljdsbegränsningen mot bakgrund av att PBR:s slutliga beslut enligt varumärkes-, patent- och mönsterskyddslagarna kunde överklagas hos Regeringsrätten.

Enligt utredningen saknades det skäl att i fråga om fullföljdsrätt behandla namnärendena annorlunda än mål enligt de nyss nämnda lagarna på immaterialrättens område. Utredningen föreslog därför att det skulle införas en möjlighet att få PBR:s slutliga beslut överprövade av Regeringsrätten.

5.2.1.4 Förnamn och gårdsnamn

Förvärv av förnamn

Utredningen pekade på att namnlagen var oklar i fråga om barns förvärv av förnamn. Gällande regler gav vid handen att tidpunkten för när namnförvärvet blev definitivt skilde sig åt beroende på om barnet döptes inom Svenska kyrkan eller inte. I det första fallet fick barnet sitt förnamn i och med dopet medan förvärvet i övriga fall blev definitivt först genom anmälan till pastor, något som skulle ske inom sex månader från födelsen. Förhållandet hade uppmärksammats redan under arbetet med 1963 års namnlag, och det kunde därför enligt utredningen kanske ”tyckas beskäftigt att nu röra i saken”, särskilt som oklarheten inte var särskilt besvärande (s. 200). Utredningen ville likväl ge förslag till en mer enhetlig ordning, som innebar att själva förvärvet av förnamn alltid skulle anses ha skett genom anmälan. Beträffande förnamnsgivning vid dop innebar förslaget endast den formella skillnaden, att det som skett vid dopet skulle betraktas som en anmälan av förnamn.

Tillägg av förnamn

Även beträffande tillägg av förnamn påtalade utredningen att mer generösa regler gällde när ytterligare förnamn antogs vid dop eller annan religiös förrättning än när ansökan om tillägg gjordes i administrativ ordning. Denna olikhet ansåg utredningen vara svår att försvara och föreslog att enhetliga regler skulle införas. Tillägg av förnamn skulle i samtliga fall förvärvas genom anmälan till pastorsämbetet och inga särskilda krav skulle uppställas. Lättnaden i möjligheten att lägga till förnamn borde enligt utredningen föranleda någon slags spärr mot upprepade anmälningar. Utredningen förordade därför en ordning där namntillägg genom anmälan tilläts en gång; ytterligare namntillägg därefter skulle få ske efter ansökan hos namnmyndigheten, varvid särskilda skäl måste föreligga.

Ändring av förnamn

Intresset av namnstabilitet var enligt utredningen mer framträdande vid ändring av förnamn än vid tillägg av ytterligare förnamn. I två avseenden borde emellertid även här finnas utrymme

för en uppmjukning av reglerna, nämligen vid ändring av ordningsföljden mellan flera förnamn och vid ändring i vissa fall av förnamns stavning.

I fråga om ändring av ordningsföljden föreslog utredningen den lättnaden att en person genom enbart anmälan till pastorsämbetet skulle kunna få sitt tilltalsnamn placerat först bland förnamnen. Härigenom skulle en person på ett enkelt sätt kunna slippa att i kontakter med myndigheter bli tilltalad med det förnamn som annars inte användes. Även från det allmännas synpunkt borde en sådan förändring vara fördelaktig.

Beträffande ändring av ett förnamns stavning ansåg utredningen att det borde räcka med en anmälan till pastorsämbetet så länge namnets uttal inte påverkades av ändringen, särskilt som namnskyddet i fråga om förnamn inte måste beaktas på samma sätt som för släktnamn. Man kunde vara tämligen generös i fråga om stavningsändring eftersom ändrad stavning av förnamn aldrig leder till konflikt med annans namnskydd. Restriktivitet borde dock iakttas om ett förnamn genom stavningsändring skiftade karaktär i sådan mån att det blev att betrakta som ett nytt namn. Det förenklade förfarandet med anmälan borde därför begränsas till att avse sådan ändring som inte medförde att namnets uttal ändrades.

I materiellt avseende krävdes enligt 1963 års namnlag att synnerliga skäl förelåg för att ett förnamn skulle få ändras, medan det för tillägg av förnamn (utan samband med dop) var tillfyllest med särskilda skäl. Denna skillnad hade kritiserats med hänvisning till att det i praktiken visat sig vara svårt att ställa strängare krav för utbyte eller annan ändring av förnamn än för tillägg av ytterligare förnamn. Utredningen tog fasta på kritiken och förordade särskilda skäl som enhetligt villkor för både tillägg och ändring av förnamn.

Förnamnets form

1963 års namnlag uppställde vissa krav på ett förnamns form för att det skulle kunna godkännas. Förnamnet fick inte väcka anstöt, antas leda till obehag för bäraren eller eljest uppenbarligen inte vara lämpligt som förnamn. Utredningen anmärkte att det sistnämnda hindret avsåg bland annat namn av släktnamnstyp och erinrade om ”det missbruk som i fråga om patronymikon uppstått på senare tid genom att vissa förkortningsformer begärs som förnamn” [dvs. namn av typ A-son, J:son etc.](s. 206). Några önskemål om

ändring i regleringen av förnamnets form hade emellertid inte framförts och utredningen kom inte heller att föreslå några sådana ändringar.

Gårdsnamn

Det gamla bruket av gårdsnamn som fortlevt särskilt i vissa delar av landet, saknade egentligt stöd i 1963 års namnlag. För att ge någon form av rättsligt sanktion åt gårdsnamnen ansåg utredningen att detta bruk på lämpligt sätt borde återspeglas i namnlagstiftningen. Med hänsyn främst till att gårdsnamn, enligt vad utredningen hade funnit, placeras framför andra förnamn, stannade utredningen för att behandla dem som förnamn. Eftersom gårdsnamnen inte stämde överens med vad man vanligen menar med förnamn – då det inte ensamt är användbart som tilltalsnamn – och då gårdsnamn inte heller vanligen gavs som förnamn vid dop eller annan namngivning, ansåg utredningen att en särskild bestämmelse för gårdsnamn borde införas i avdelningen om förnamn. Utredningen föreslog därför där en regel om att den som ville skulle som *särskilt förnamn* kunna använda gårdsnamn ”som enligt gammal sedvänja fortfarande är i bruk som tillnamn”.

5.2.1.5 Särskilda yttranden

Två av namnlagsutredningens fyra experter, Patentbesvärsrättens ordförande Claës Uggla och avdelningsdirektören vid PRV Stig Hiljding, kunde i vissa delar inte biträda utredningens förslag och avgav i dessa delar särskilda yttranden.

Uggla framhöll i sitt yttrande vikten av att bibehålla det privaträttsliga skydd för släktnamn som vuxit fram inom den svenska namnrätten. Regler som utredningen förslagit möjliggjorde en långtgående valrätt av både makars och barns släktnamn. I den mån en sådan valmöjlighet kom att utnyttjas på det viset att det blev vanligt att män tog hustrus släktnamn eller att föräldrarna gav barnen moderns släktnamn, så skulle, på lite längre sikt, de ”egenartade” släktnamnen inte längre fungera som indikator på släktmedlemskap, dvs. de skulle inte vidare bli ägnade ”att utmärka tillhörigheten till en viss släkt”. Grunden för den framvuxna privaträtten skulle därmed urholkas. Mot den bakgrunden kunde Uggla,

som ansett det som sin särskilda uppgift i utredningen att bevaka namnrättens immaterialrättsliga aspekter, inte förorda ett namnskick som på sätt utredningen föreslagit tillät fritt val mellan makars och föräldrars släktnamn.

Hiljding anförde:

> Den av utredningen föreslagna förändringen beträffande makars släktnamn nämligen att de, som ingår äktenskap med varandra, skall äga välja endera makens släktnamn till gemensamt namn anser jag mig kunna biträda. Principiellt anser jag emellertid att det med den ordning som nu föreslås icke är vigseln som sådan som grundlägger den ena makens förvärv av den andres släktnamn utan jag menar att övergången av den ena kontrahentens namn till den andre i ett äktenskap, vilken utredningen föreslår, är grundad på en överenskommelse och alltså ett frivilligt samtycke av den make, som upplåter sitt släktnamn för gemensam användning under äktenskapet. Grunden för namnets brukande är alltså själva överenskommelsen mellan makarna att använda den enes eller den andres släktnamn i äktenskapet. Med denna syn på namnet och namninnehavarnas rätt till sina egna släktnamn finner jag att bestämmelsen i 6 § bör kompletteras med en regel, som möjliggör för den make, vars namn upplåtits för gemensam användning under äktenskapet, att om äktenskapet upplöses genom skillnad och överenskommelse om släktnamnet inte träffas, få i sista hand prövat vid domstol om den andre maken skall få fortsätta att bära namnet. Genom en sådan bestämmelse torde kunna åstadkommas att makarna i anslutning till upplösning av äktenskapet genom skillnad avtalar den fortsatta användningen av det släktnamn, som använts gemensamt under äktenskapet.
>
> En regel om möjlighet att få prövat huruvida den make, som i ett äktenskap bär den andra makens namn, skall få efter äktenskapets upplösning genom skillnad fortsätta att bära namnet innebär beträffande kvinnans namnrättsliga ställning visserligen en förändring i inskränkande riktning. Talan kan enligt nu gällande regler icke föras av mannen om att hustrun efter äktenskapsskillnad icke vidare skall använda hans namn. Namnrättskommittén föreslog i sitt betänkande (SOU 1960:5 s. 201) att sådan förbudstalan skulle kunna föras vid äktenskapsskillnad. I namnlagen fanns också fram till år 1974 en regel som innebar att ett släktnamn som förvärvats genom äktenskap, förlorades vid upplösning av äktenskapet genom återgång. Då möjligheterna för båda kontrahenterna i ett äktenskap att bära enderas släktnamn som gemensamt släktnamn nu utvidgas att gälla så att icke blott hustrun kan få mannens släktnamn utan även mannen kan anta hustruns släktnamn synes principen om jämställdhet mellan könen föranleda till att båda kontrahenterna behandlas lika. Man kan då låta äktenskapet antingen utgöra en oåterkallelig förvärvsgrund för släktnamn utanför resp. släkt eller också för båda parterna i äktenskapet införa en rätt att i sista hand föra talan om förbud för namnets fortlevnad hos den andra parten efter äktenskapets upplösning. Före-

komsten av en ordning enligt sistnämnda alternativ torde medföra att kontrahenterna blir mer uppmärksamma på släktnamnsfrågan och verkligen söker komma överens om namnet i fortsättningen. Att en sådan talemöjlighet finns får betydelse i första hand för egenartade släktnamn, beträffande vilka det av ålder finns ett dokumenterat intresse från släktmedlemmarnas sida att skydda namnet och bevara det enligt sedan gammalt rådande ärftliga namnprinciper, samt rörande sådana personer och släkter, som sedan ett centralt ordnat släktnamnsväsende genom 1901 års släktnamnsförordning infördes i Sverige antagit egenartade släktnamn. Dessa personer och deras släktmedlemmar torde utgå från att skydd enligt i huvudsak gängse principer skall råda.

5.2.2 Remissutfallet på namnlagsutredningens förslag

Över namnlagsutredningens betänkande med förslag på ändringar i namnlagen inhämtades yttranden från ett femtiotal instanser.

Grundtankarna i förslaget – dvs. att de enskilda borde ges större utrymme att själva bestämma över sina namn, att de familjerättsliga reglerna om namnförvärv borde vara könsneutrala i linje med framväxande jämställdhetssträvanden och att det i namnrättsligt hänseende inte borde göras någon skillnad mellan barn till gifta respektive ogifta föräldrar – fick generellt sett stöd av remissinstanser. Flera av dem ansåg dock att utredningen inte hade gjort en riktig avvägning mellan det allmännas intresse av namnstabilitet och de enskildas önskemål om att fritt kunna välja namn. Kritikerna – häribland Svea hovrätt, Datainspektionen, Riksskatteverket och Domkapitlet i Uppsala – framhöll i det sammanhanget att användandet av personnummer varken kunde eller borde ersätta namnet som identifieringsmedel.

Riksskatteverket och Sveriges advokatsamfund menade att rätten att byta namn gjorts så liberal man kunde befara missbruk i syfte att undkomma upptäckt av exempelvis ekonomisk brottslighet.

I linje med vad experten Uggla framhållit i sitt särskilda yttrande befarade några remissinstanser att den utvidgade valrätten till släktnamn skulle medföra att även egenartade släktnamn lätt skulle kunna ledas utanför den ursprungliga släktkretsen. Skyddet för dessa namn skulle därmed kunna urholkas och de skulle inte längre lika säkert markera tillhörigheten till viss släkt. Vid denna oönskade utveckling borde eventuellt termen ”släktnamn” ersättas med ”efternamn”.

Vidare ifrågasattes av bland andra Riksskatteverket, om utredningens förslag verkligen skulle leda till en förenklad namnregle-

ring. Den vittomfattande valfrihet som föreslagits medförde snarare att regleringen blev ännu mer komplicerad.

Åtskilliga remissinstanser, däribland Kammarrätten i Stockholm, Svenska kyrkans församlings- och pastoratförbund och Genealogiska föreningen, var starkt kritiska till att förslaget om familjerättsliga namnförvärv på ett radikalt sätt bröt mot den i Sverige djupt rotade agnatiska namntraditionen. När det gällde barns släktnamn menade dessa kritiker att barnet som huvudregel alltjämt skulle förvärva faderns namn. Det befarades också att valfriheten mellan mannens och kvinnans namn skulle, så som förslaget utformats, komma att splittra namnsamhörigheten inom familjen och inom släkten på ett icke önskvärt sätt.

5.2.3 Regeringens proposition

Våren 1982 överlämnade regeringen prop. 1981/82:156 med förslag till ny namnlag. Regeringen anslöt sig i allt väsentligt till de principer som enligt namnlagsutredningen borde ligga till grund för en ny namnlagstiftning. Propositionen innehöll dock vissa sakligt betydelsefulla ändringar i förhållande till utredningsbetänkandet, bland annat i form av något mer begränsade möjligheter till namnbyten än vad utredningen hade föreslagit. Som framgått föreslog regeringen också en helt ny namnlag, medan utredningen hade ansett det vara tillräckligt att införa de föreslagna ändringarna i 1963 års namnlag. I propositionen anförde föredragande statsrådet (justitieminister Carl Axel Petri) som allmänna utgångspunkter bland annat följande (s. 14):

> En utgångspunkt för en reform av namnlagstiftningen bör - - - vara att den enskilde i så stor utsträckning som möjligt får bestämma vilket namn han eller hon skall ha. Detta gäller bl. a. vid ingående av äktenskap. Den som inte längre vill bära ett visst efternamn bör också på ett enkelt sätt kunna byta detta till ett namn som han eller hon föredrar.
>
> Viktigt är naturligtvis också att en modern namnlagstiftning ger uttryck för strävandena efter jämställdhet mellan kvinnor och män. Som utredningen har föreslagit bör därför reglerna om familjerättsliga namnförvärv så långt möjligt utformas på ett sådant sätt att de inte tillerkänner företräde åt vare sig kvinnans eller mannens efternamn. Jag delar också utredningens uppfattning att man i namnrättsligt hänseende bör sträva efter att behandla alla barn lika, oavsett om föräldrarna är gifta med varandra eller ej.
>
> Även om personnumren alltmer har kommit att användas som identifikationsmedel, har naturligtvis samhället fortfarande ett intresse

av namnstabilitet. En vidsträckt möjlighet att byta namn skulle kunna komma i konflikt med det intresset. Risken för en sådan utveckling torde dock inte vara så stor. Ett namnbyte är i allmänhet förenat med så många praktiska olägenheter för den enskilde att den som trots detta beslutar sig för att byta namn i regel torde ha tungt vägande skäl för detta beslut. Det kan emellertid inte uteslutas att en möjlighet att byta namn ett obegränsat antal gånger skulle kunna missbrukas av dem som av mer eller mindre obehöriga skäl vill dölja sin identitet under olika namnbeteckningar. För att förhindra detta bör vissa spärrar införas.

Efter dessa mer allmänna synpunkter övergick föredragande statsrådet till att översiktligt kommentera de särskilda frågor som utredningen hade behandlat i betänkandet (s. 15–17):

Efternamnet ger uttryck för gemenskapen inom en familj eller en släkt. Detta synsätt återspeglas i de nuvarande reglerna om de familjerättsliga namnförvärven, dvs. reglerna om makars efternamn och om barns förvärv av efternamn vid födseln eller vid ett senare namnbyte.

Det är naturligt att de som lever samman i en familj även i fortsättningen vill markera sin samhörighet genom att bära samma efternamn. Det är också förståeligt att många vill låta tillhörigheten till en släkt komma till uttryck genom namnet. Självfallet måste dessa önskemål kunna tillgodoses inom ramen för en ny namnlagstiftning. Det finns emellertid inte något behov av att i detalj söka styra namnskicket genom tvingande regler eller regler som ger ett ovillkorligt företräde åt en viss lösning av namnvalet. Namnlagstiftningen bör i stället utformas så att den ger utrymme både för traditionella uppfattningar och, i rimlig grad, för sådana som avviker därifrån. Den enskilde bör alltså ha frihet att i stor utsträckning välja mellan olika namn som han eller hon genom sitt släktskap eller på annat sätt har anknytning till. Vid byte av namn för barn under 18 år bör dock en opartisk myndighet pröva att namnbytet är förenligt med barnets bästa, om den förälder vars namn barnet bär motsätter sig namnbytet. Det synes lämpligt att denna prövning, liksom hittills, görs av domstol.

I enlighet med vad jag tidigare har sagt bör strävandena efter jämställdhet mellan könen ha ett avgörande inflytande på reglerna om familjerättsliga namnförvärv. Önskemål om att i äktenskap få ett gemensamt familjenamn bör därför inte längre tillgodoses genom den enda möjligheten att kvinnan ändrar sitt namn, utan principen bör vara att båda makarna har samma rätt att ta den andres namn. Också barnen bör ha samma rätt till det ena eller andra av föräldrarnas namn, och detta oberoende av om föräldrarna är gifta eller inte.

En utvidgning av möjligheterna till familjerättsliga namnförvärv i enlighet med dessa principer innebär att ett efternamn i större utsträckning än f.n. kan komma att ledas utanför den ursprungliga släktkretsen. Det släktnamnsbegrepp som används i 1963 års namnlag bör därför, som många remissinstanser har förespråkat, ersättas med det

mera neutrala begreppet efternamn. I det följande används detta begrepp genomgående som beteckning för vad som i 1963 års lag avses med släktnamn.

Dubbelnamn är ett efternamn, bestående av två namn vilka var för sig kan utgöra efternamn. Namnen är i regel förenade med varandra genom ett bindestreck. Före tillkomsten av 1963 års namnlag var det möjligt att förvärva sådana dubbelnamn. Denna lag medger dock inte att nya dubbelnamn bildas. Utredningen har diskuterat om en sådan möjlighet bör införas på nytt men har avstått från att föreslå detta med hänsyn till de många praktiska svårigheter som uppstår vid bruket av dubbelnamn. Denna uppfattning har inte mött någon erinran under remissbehandlingen. Inte heller jag anser att det finns anledning att nu införa dubbelnamn i svenskt namnskick.

Från dubbelnamn är att skilja vad som i 1963 års namnlag kallas *tilläggsnamn*. Enligt denna lag kan en gift kvinna bära sitt efternamn som ogift i olika kombinationer med mannens namn. Även adoptivbarn har möjlighet att bära sitt efternamn från tiden före adoptionen i kombination med adoptivföräldrarnas efternamn. Som tilläggsnamn kallas då det namn som inte är det egentliga efternamnet.

Tilläggsnamnet, som inte kan föras vidare till någon annan, skall bäras före efternamnet. Med hänsyn till detta synes det naturligare att det, som utredningen har föreslagit, i fortsättningen kallas *mellannamn*. Liksom utredningen anser jag att även gifta män bör kunna bära mellannamn, på samma sätt som gifta kvinnor. Däremot anser jag det inte påkallat att nu införa en möjlighet till mellannamn även för andra barn än adoptivbarn.

I fråga om *förnamn* har utredningen föreslagit endast några mindre ändringar i de nuvarande reglerna. Ett av dessa förslag rör en fråga som har tilldragit sig särskilt intresse i riksdagen, nämligen tillägg av förnamn - - -. Utredningens förslag är enligt min mening både beträffande denna fråga och när det gäller övriga frågor om förnamn välgrundade och bör alltså genomföras.

Den strävan att ge individen så stor frihet som möjligt i fråga om de familjerättsliga namnförvärven som jag tidigare har gett uttryck åt medför att också *förfarandet i namnärenden* kan förenklas. Principen är redan nu att sådana namnförvärv i allmänhet kan ske kostnadsfritt genom en enkel anmälan till pastorsämbetet. Andra förvärv kan däremot ske endast efter ansökan hos patent- och registreringsverket, varvid en avgift tas ut. Genom att flera av de namnförvärv som f. n. måste ske i denna ordning i fortsättningen kan åstadkommas genom en anmälan till pastorsämbetet tillgodoses intresset av ett minskat byråkratiskt krångel.

Till följd av de utvidgade möjligheterna till namnförvärv genom anmälan till pastorsämbetet minskar alltså behovet av s.k. *administrativa namnförvärv*, dvs. förvärv efter ansökan hos patent- och registreringsverket. Sådana förvärv kan avse dels befintliga efternamn som inte kan förvärvas enligt de familjerättsliga reglerna, dels helt nybildade efternamn. Beträffande möjligheterna att förvärva nybildade

> efternamn har utredningen föreslagit några lättnader i förhållande till de nuvarande reglerna. Framför allt märks ett förslag om att inte, som f. n., bara den som bär ett vanligt eller annars mindre lämpligt namn skall kunna ta ett nybildat efternamn, utan att detta skall kunna göras av vem som helst som inte längre vill bära sitt tidigare efternamn. Även detta förslag bör enligt min mening genomföras.
>
> I 1963 års namnlag finns också en del regler om *förlust av efternamn* och om *särskilt skydd för egenartade efternamn*. Utredningen har inte funnit anledning att föreslå några nämnvärda ändringar i dessa regler. Även jag anser att reglerna i allt väsentligt kan behållas oförändrade.

Vad gäller de begrepp som kom att användas i propositionen, kan det sålunda noteras att begreppet ”efternamn” kom att helt ersätta släktnamnsbegreppet, som utredningen hade använt sig av, medan mellannamnsbegreppet som utredningen hade föreslagit skulle ersätta tillnamnsbegreppet kom att användas även i propositionen.

I det följande behandlas något mer ingående de områden där propositionen kom att avvika från namnlagsutredningens förslag.

Makars efternamn

I propositionen anslöt sig föredragande statsrådet till utredningens förslag om att makar behåller var och en sitt efternamn, om de inte före eller under äktenskapet anmäler att de vill ha gemensamt efternamn samt att var och en av makarna har rätt att förvärva och behålla den andre makens efternamn men inte rätt att föra över det namnet till ny make.

Beträffande rätten att ta tillbaka ett tidigare efternamn hade utredningen föreslagit att make när som helst skulle kunna ta tillbaka också ett efternamn som han eller hon hade förvärvat i tidigare äktenskap. Föredragande statsråd ansåg att denna möjlighet skulle begränsas till efternamn som maken senast burit som ogift [om den något oklara innebörden av detta begrepp, se redogörelsen för gällande rätt] och anförde följande som skäl härför (s. 23):

> Det finns knappast anledning att uppställa några spärrar för makarnas rätt att när som helst under äktenskapet eller sedan detta har upplösts ta tillbaka ett namn som de senast har burit som ogifta. Så gäller också enligt de regler som har antagits i Danmark och Norge. Enligt dessa regler kan en make också ta tillbaka ett efternamn som han eller hon har förvärvat i ett tidigare äktenskap men därefter bytt till den nya makens efternamn. Hänsyn till den tidigare maken talar dock för att en sådan återgång till ett giftasnamn, liksom hittills, bör kunna ske endast efter ansökan hos patent- och registreringsverket och bara om det finns särskilda skäl.

Barns efternamn

Regeringens förslag avseende *förvärv av efternamn vid födelsen* överensstämde i huvudsak med utredningens förslag och innefattade sålunda den under remissbehandlingen kritiserade hjälpregeln, att barnet förvärvar moderns efternamn om föräldrarna inte anmält efternamn för barnet inom föreskriven tid. Föredragande statsrådet motiverade inställningen på följande sätt (s. 24–25):

> Flera remissinstanser har reagerat starkt mot en sådan regel, som enligt deras mening bryter mot en gammal tradition. Mot detta kan emellertid invändas att regeln, lika litet som när det gäller valet av makars efternamn, hindrar dem som så önskar att hålla sig till ett mer traditionsenligt namnskick. Det är först när föräldrarna avstår från att utnyttja denna möjlighet som hjälpregeln är avsedd att träda till.
>
> De betänkligheter som remissinstanserna har fört fram har därför inte så stor bärkraft. I vart fall måste de anses väga mindre tungt än de fördelar som det innebär att samma hjälpregel kan tillämpas på alla barn oavsett om deras föräldrar är gifta eller ej. Regeln bör därför utformas i enlighet med utredningens förslag och alltså innebära att moderns efternamn får företräde i de fall föräldrarna inte ger till känna någon egen vilja om vilket namn barnet skall ha.

Regeringen föreslog även att det skulle finnas möjlighet för föräldrar att inom sex månader från födelsen anmäla ett namn som någon av dem senast burit som ogift, vare sig föräldrarna vid födelsen hade samma eller olika efternamn. Om en sådan anmälan skedde inom föreskriven tid skulle barnet anses ha förvärvat det anmälda namnet redan vid födelsen.

Vad gäller barns rätt till *byte till förälders efternamn* avvek departementsförslaget något från utredningens förslag. Utredningen hade ansett att det skulle behövas samtycke från barn över 15 år men att vårdnadshavaren i övrigt ensam skulle få fatta beslut i namnbytesfrågan och göra anmälan härom. Regeringens ansåg emellertid att barnets samtycke skulle krävas redan från 12 års ålder. En annan betydelsefull ändring i förhållande till utredningsförslaget var, som tidigare berörts, att samtycke måste inhämtas från den förälder som inte var vårdnadshavare men vars namn barnet bar; vid uteblivet samtycke skulle frågan liksom tidigare kunna prövas av domstol. Som motivering anfördes i propositionen följande (s. 29–30):

> Liksom gäller f.n. bör en anmälan till pastorsämbetet om namnbyte för ett barn under 18 år göras av barnets vårdnadshavare. Vidare bör krävas att barnet självt har samtyckt till namnbytet när barnet har nått en sådan mognad att det kan självständigt ta ställning till namnfrågan.

Som en del remissinstanser har varit inne på synes åldersgränsen lämpligen kunna sättas till 12 år, liksom enligt bl. a. de nya namnreglerna i Danmark och Norge.

En särskild fråga är om en förälder, som inte är vårdnadshavare för barnet och därför inte är med om att anmäla namnbytet till pastorsämbetet, bör tillfrågas i fall då barnet bär hans eller hennes efternamn. Utredningen har med viss tvekan stannat för att dennes åsikt inte bör tillmätas någon betydelse. Denna uppfattning har emellertid kritiserats av flera remissinstanser. Erfarenheterna visar också att många föräldrar som inte är vårdnadshavare ser namngemenskapen som en mycket betydelsefull del i relationerna mellan dem och barnen. För att inte dessa relationer skall störas bör det därför krävas att den förälder som inte är vårdnadshavare samtycker till bytet, om barnet bär den förälderns namn. Och skulle denne vägra att ge sitt samtycke, bör det liksom f. n. krävas att domstol prövar om namnbytet trots detta är förenligt med barnets bästa.

Mellannamn

Beträffande mellannamn för makar överensstämde propositionen med det förslag som utredningen hade lämnat. I fråga särskilt om adoptivbarn ansåg föredragande statsrådet att utredningen hade varit för restriktiv genom att föreslå ett avskaffande av den befintliga möjligheten att bära både sitt ursprungliga och en adoptivförälders efternamn i kombination, varav det ena som mellannamn. Den möjligheten borde alltså finnas kvar. När det gällde frågan om mellannamn för barn i övrigt hade utredningen föreslagit att barn till föräldrar som hade olika efternamn skulle som mellannamn få bära det av föräldrarnas namn som barnet inte förvärvat som efternamn. Regeringen gjorde emellertid även här motsatt bedömning och föreslog att mellannamn över huvud taget inte skulle få bäras av andra barn än adoptivbarn. Som skäl för ställningstagandet anförde föredragande statsrådet följande (s. 37):

Frågan är om man även i Sverige bör införa en allmän rätt för barn att som mellannamn bära det av föräldrarnas namn som barnet inte har förvärvat som efternamn. Till förmån för en sådan ordning talar, förutom att man då får överensstämmelse med reglerna i Danmark och Norge, att barnet på så sätt skulle kunna visa sin samhörighet med båda föräldrarna.

Med mellannamn för barn följer emellertid åtskilliga olägenheter, som inte gör sig lika märkbara när det gäller mellannamn för makar. Sålunda kan barnet komma att identifiera sig med hela namnkombinationen och vid vuxen ålder finna det otillfredsställande att inte kunna föra denna kombination vidare till nästa generation. Det kan å

andra sidan hända att barnet föredrar mellannamnet, om det är mera särskiljande än efternamnet, och därför till vardags använder enbart mellannamnet. På så sätt kan missförstånd om barnets efternamn uppkomma i olika situationer.

Till detta kommer att namnkombinationer redan genom sin längd i allmänhet är otympliga och svårhanterliga. Denna invändning kan visserligen riktas även mot de regler om mellannamn för makar som har förordats - - -. Det är emellertid en sak att man behåller en ordning som redan finns, låt vara att den utvidgas till att gälla både kvinnor och män. Något annat är att utöka användningsområdet för mellannamn till att avse också barn.

Av särskild betydelse är att de myndigheter som framför allt skulle komma att beröras av en ordning med mellannamn för barn, nämligen riksskatteverket och patent- och registreringsverket, har ställt sig avvisande eller i varje fall tveksamma till en sådan ordning - - -. Att i strid mot dessa myndigheters inställning införa nya regler om mellannamn för barn bör inte gärna komma i fråga.

Byte till nybildat efternamn

Regeringens förslag anslöt sig till utredningens bedömning att prövningen av om sökandens befintliga efternamn kunde anses tillräckligt särskiljande eller annars tjänligt kunde tas bort. Det borde alltså inte vara svårare att byta efternamn för den som redan hade ett särskiljande namn än för den hade exempelvis ett vanligt sonnamn. Utredningen hade inte ansett det nödvändigt med någon spärr för upprepade namnbyten, med hänvisning till den ”ringa risk” som fick anses föreligga. På denna punkt var regeringen av annan mening. I propositionen föreslogs således att den som en gång beviljats byte till nybildat efternamn därefter måste visa särskilda skäl för att få ytterligare namnbyte beviljat av PRV. Föredragande statsrådet utvecklade skälen härför på följande vis (s. 39):

En särskild fråga är om byte till ett nybildat namn skall utan någon begränsning kunna göras hur många gånger som helst. Även om namnstabiliteten knappast riskerar att komma i fara genom obegränsade möjligheter till namnbyten i administrativ ordning, kan dessa möjligheter komma att missbrukas av någon som vill undandra sig sina förpliktelser mot enskilda eller samhället eller som ägnar sig åt brottsliga förfaranden. Som flera remissinstanser har framhållit bör därför upprepade namnbyten inte kunna ske utan vidare. En lämplig spärr synes vara att kräva att den som en gång har bytt till ett nybildat efternamn visar särskilda skäl för en begäran om ytterligare sådana namnbyten.

> En sådan spärr bör, liksom f. n., gälla även när någon vill byta ett nybildat efternamn till ett efternamn som han eller hon har burit tidigare, oavsett om detta namn har förvärvats automatiskt, genom anmälan till pastorsämbetet eller genom ansökan hos patent- och registreringsverket.

Ändring av efternamns stavning m.m.

Utredningens förslag att enkla ändringar av icke särskiljande efternamn i fortsättningen skulle kunna vidtas utan PRV:s prövning godtogs inte av regeringen, som i denna del anförde följande (s. 40):

> Stavningsändringar kan vara av olika slag. De kan medföra att namnet ändrar karaktär genom att det exempelvis får samma form som ett befintligt särskiljande eller egenartat efternamn och därmed medför intrång i annans rätt till detta namn. Som exempel kan nämnas en ändring från Josefsson till Josephson. Andra ändringar kan vara av enkel beskaffenhet och inte föranleda att namnet får ny karaktär, t.ex. en ändring från Josefsson till Josefson eller från Karlsson till Carlsson.
>
> Som utredningen har funnit är det tydligt att den förra sortens ändringar inte heller i fortsättningen bör medges utan prövning av patent- och registreringsverket. Gränsen mellan detta slags ändringar och ändringar av den senare sorten är emellertid, som framhållits under remissbehandlingen, inte lätt att dra. Även om det i och för sig hade varit önskvärt att ändringar av det senare slaget kunde ske på ett enkelt sätt genom anmälan till pastorsämbetet, synes gränsdragningsproblemen vara så stora att den nuvarande ordningen bör behållas. Patent- och registreringsverket bör således även i fortsättningen pröva alla slag av ändringar av efternamn.

Utredningen hade inte föreslagit någon särskild bestämmelse i namnlagen rörande ändring av utländska efternamns genusform, utan hävdat att en sådan ändring borde i folkbokföringen kunna behandlas som en fråga om rättelse. Regeringen framhöll att en ändring av ett efternamns genusform enligt gällande rätt var att betrakta som byte till ett nybildat efternamn, vilket krävde tillstånd av PRV. För att invandrare enklare skulle få möjlighet att behålla sitt namnskick behövdes därför lagen ändras, så att ändring av utländska efternamns genusform inte längre skulle anses som byte av efternamn. Av samma skäl borde en genusanpassning av efternamnet kunna ske kostnadsfritt genom anmälan till pastorsämbetet. Som närmare motivering anfördes i propositionen följande (s. 41):

I vissa språk, såsom i grekiskan och i de slaviska språken, har efternamnet olika ändelser beroende på om den som bär namnet är man eller kvinna. Enligt grekiskt namnskick får ett manligt efternamn, som slutar på –is, ändelsen ou, -u eller –i när det förvärvas av en kvinna. Som exempel på slaviskt namnskick kan nämnas att man i Tjeckoslovakien lägger ändelsen –ova till efternamn som förvärvas av kvinnor.

- - -

I vårt land gäller principen att invandrare så lång som möjligt bör kunna behålla sitt ursprungslands kultur, vanor och språk. I enlighet med denna princip bör de ha möjlighet att till pastorsämbetet kostnadsfritt anmäla olika genusformer av ett utländskt efternamn utan att detta anses som ett byte till ett nybildat efternamn. En uttrycklig bestämmelse om detta bör tas in i de nya namnreglerna.

Förnamn och gårdsnamn

I fråga om förnamn överensstämde propositionen med utredningsförslaget, utom i vissa enskildheter. Enligt utredningens förslag var det exempelvis inte i något fall möjligt att stryka förnamn genom anmälan till pastorsämbetet. I propositionen framhölls att det, för det fall någon vill stryka ett eller flera förnamn samtidigt med att ett eller flera nya förnamn anmäls till pastorsämbetet, föreföll vara en onödig omgång att strykningen i dessa fall fick ske först efter ansökan hos PRV. Propositionen utformades i enlighet härmed. I fråga om gårdsnamn delade regeringen, i likhet med remissinstanserna, utredningens uppfattning om det värdefulla i att kunna bevara denna gamla sedvänja och anslöt sig till dess förslag, dock med den justeringen att kravet slopades på att gårdsnamnet måste placeras först bland förnamnen. På inrådan av *Lagrådet* kom gårdsnamn inte att räknas som förnamn utan utgöra en egen kategori i namnlagen.

5.2.4 Lagrådets yttrande och regeringens ställningstaganden härtill

I yttrandet från Lagrådet gjordes påpekanden av huvudsakligen lagteknisk och redaktionell natur. Ett urval av de överväganden i sak som Lagrådet gjorde redovisas i det följande liksom, i förekommande fall, regeringens ställningstaganden härtill.

Barns efternamn

Regeringen hade föreslagit att även barn till föräldrar med gemensamt efternamn skulle kunna – med verkan från födelsen – förvärva ett efternamn som någon av föräldrarna senast burit som ogift, om detta namn anmälts inom sex månader efter barnets födelse. Lagrådet kritiserade den föreslagna bestämmelsen främst eftersom den medförde att namnfrågan kunde stå öppen i sex månader även för barn till föräldrar med gemensamt efternamn. Enligt Lagrådet torde det endast vara i enstaka undantagsfall som föräldrar med gemensamt efternamn skulle komma att nyttja möjligheten att, med verkan från födelsen, ge barnet något av föräldrarnas namn som ogift i stället för det gemensamma efternamnet. Lagrådet förordade därför att denna möjlighet slopades för dessa barn.

Regeringen anslöt sig till vad Lagrådet hade anfört och föreslog därför i propositionen att möjligheten för barn att med verkan från födelsen förvärva ett efternamn som någon av föräldrarna senast har burit som ogift skulle begränsas till de fall då föräldrarna har olika efternamn när barnet föds.

Makars efternamn

Lagrådet instämde i de principiella tekniska lösningar som hade valts beträffande makars val av efternamn, och att det sålunda – vid passivitet från makarnas sida – bör finnas en regel som träder in och som leder till att vardera maken behåller sitt efternamn. Genom den utformning som regeln hade fått ansåg Lagrådet dock att lagstiftaren, på ett från förslaget i övrigt avvikande sätt, uttryckte ett avståndstagande från tanken att namngemenskap är något önskvärt. Lagrådets synpunkter föranledde regeringen att omformulera regeln.

Byte av efternamn

Lagrådet anmärkte att regeringens avsikt att ändring av efternamns stavning skulle jämställas med sådant namnbyte som kräver tillstånd av PRV inte kommit till direkt uttryck i den föreslagna lagtexten. Lagrådet noterade vidare, vad gällde byte av barns efternamn till ett nybildat efternamn eller till annat efternamn som inte kan förvärvas enligt de familjerättsliga bestämmelserna, att förslaget inte uppställde krav på samtycke från förälder vars namn

barnet bar eller på att domstol funnit namnbytet förenligt med barnets bästa. Lagrådet ansåg den föreslagna fakultativa bestämmelsen – som gav PRV möjlighet att uppställa som villkor för namnbyte att domstol funnit sådant byte förenligt med barnets bästa – otillräcklig och förordade därför att samtycke eller domstolsprövning skulle vara obligatoriskt även i dessa fall (jfr 6 §).

Regeringen anslöt sig till Lagrådets uppfattning att det uttryckligen av lagtexten bör framgå att ändring av efternamns stavning får göras efter ansökan till PRV. Däremot vidhöll regeringen sin uppfattning att det inte bör vara obligatoriskt med domstolsprövning så snart en förälder som inte är vårdnadshavare men som bär samma efternamn som barnet, vägrar att samtycka till ett namnbyte. Det borde enligt regeringen ankomma på PRV att i varje särskilt fall avgöra om en domstolsprövning var påkallad för att tillgodose barnets bästa, eller om andra alternativ stod till buds, t.ex. hörande av socialnämnd.

Förnamn

I regeringens lagförslag kunde stavningsändringar för förnamn göras genom anmälan så länge uttalet inte ändrades. Lagrådet ansåg att bestämmelsen, för att undvika vissa tillämpningssvårigheter, borde mjukas upp något och föreslog att denna typ stavningsändring skulle vara tillåten så länge det alltjämt uppenbarligen var fråga om samma namn. Lagrådet ansåg vidare att det vid ändring av förnamns stavning borde som uttryckligt villkor uppställas att namnet får en sådan språklig form som är lämplig här i landet.

Regeringen ansåg att den sålunda förordade uppmjukningen av stavningsändringsregeln skulle öka risken för tillämpningssvårigheter. Inte heller i övrigt fanns det enligt regeringen skäl till de av Lagrådet föreslagna ändringarna. Regeringen framhöll att ansökningsmyndigheten redan fick anses ha skyldighet att även vid en stavningsändring pröva att förnamnet efter en ändring inte kommer i strid med de krav som uppställs på förnamn för att det ska godkännas.

5.2.5 Riksdagens ställningstaganden

Namnlagsutredningens betänkande väckte livlig debatt. Även propositionen med förslag till ny namnlag blev föremål för omfattande kommentarer och kritik. I riksdagen väcktes tolv motioner med anledning av propositionen. Till lagutskottet, som hade att beredningsansvar för ärendet, inkom skrivelser från enskilda och organisationer. Till skillnad från vad som vanligen är fallet resulterade utskottets behandling i betydande ändringar i regeringens förslag, främst vad avsåg regleringen av makars och barns namn (LU 1981/82:41). Förändringarna avsåg inte endast det sakliga innehållet i regeringens lagförslag utan också lagens disposition.

Kritiken mot regeringens förslag sköt in sig på framför allt tre frågor. När det gällde makars namn kritiserades att de som önskade ha ett gemensamt namn måste vidta en aktiv åtgärd i form av en anmälan, medan en passivitet automatiskt ledde till att namngemenskap uteblev. Vidare kritiserades att namnlagsförslaget öppnade möjligheter till att alla medlemmar i en familj kunde ha olika efternamn. Slutligen befarades att de stora möjligheterna att på ett enkelt sätt byta såväl efternamn som förnamn och således helt byta namnidentitet kunde komma att utnyttjas i brottsliga sammanhang.

I det följande redogörs för de förändringar i sak som enligt lagutskottet borde ske i förhållande till regeringens förslag.

Makars efternamn

Förvärv av efternamn vid ingående av äktenskap

De regler om namnförvärv vid vigsel som hade föreslagit i propositionen innebar att makar behövde anmäla namnbyte bara om de ville anta enderas namn som gemensamt. Om ingen anmälan gjordes behöll vardera maken sitt efternamn. Denna ordning kritiserades av utskottet, som menade att regeringen tagit för liten hänsyn till värdet av namngemenskap mellan makarna. Utskottet förordade att en anmälan skulle göras under alla förhållanden, dvs. även för det fall att makarna avsåg att behålla var och en sitt efternamn. Skälen för ställningstagandet utvecklades av utskottet enligt följande (s. 15 i betänkandet):

> Med synen på äktenskapet som en frivillig samlevnad mellan två självständiga individer kan det i och för sig te sig mest följdriktigt att namnlagen utformas på sådant sätt att var och en av makarna behåller sitt efternamn från tiden före äktenskapet. Otvivelaktigt är det emellertid så att flertalet anser det både naturligt och önskvärt att makar bär samma efternamn. En namngemenskap kan både markera samhörighet mellan föräldrar och barn och ha vissa praktiska fördelar. F. n. har också makar som regel gemensamt efternamn. Med hänsyn till det värde namngemenskap har, bör det därför självfallet även i fortsättningen vara möjligt för dem som gifter sig att ha samma efternamn. Enligt utskottets mening bör de nya reglerna om makars namn vid ett äktenskaps ingående utformas så att alternativet med namngemenskap och alternativet att vardera maken behåller sitt namn framstår som likvärdiga.
>
> Propositionens förslag innebär att makar som vill ha namngemenskap måste anmäla detta, medan makar som vill behålla sina namn kan vara passiva. En sådan ordning kan emellertid uppfattas så att lagstiftaren förordar det senare alternativet. Risken finns att blivande makar som vill ha namngemenskap förbiser att de måste göra en anmälan och att de föreslagna reglerna kan leda till att familjemedlemmarna i större utsträckning än f. n. kommer att bära olika efternamn. En lämpligare ordning är därför enligt utskottets mening att - - - det skall krävas samma aktivitet från makarnas sida oavsett om de vill ha namngemenskap eller ej. Som framgår av vad utskottet tidigare anfört bygger den norska lagstiftningen på en sådan princip.

Makars namnbyte under eller efter äktenskapet

Lagutskottet ansåg att förslaget i propositionen innebar alltför stora möjligheter för makar att under äktenskapet växla mellan att bära samma namn och att ha olika efternamn. Särskilt pekade utskottet på att en make, så som regeringens förslag var utformat, först kunde ta den andres namn, därefter byta tillbaka till sitt namn som ogift, varefter den andre kunde byta till det namnet. Några hinder mot att proceduren upprepades fanns heller inte. Utskottet förordade därför en mer restriktiv ordning (s. 17–18):

> Utskottet anser att reglerna om namnbyte efter anmälan hos pastorsämbetet i princip bör utformas så att makarna har möjlighet att en gång få namngemenskap och att därefter en gång byta tillbaka till sina namn som ogifta. Vill makarna göra ytterligare namnbyten bör tillstånd krävas av patent- och registreringsverket - - -. Ställningstagandet innebär att makar, som vid äktenskapets ingående har behållit sina efternamn, senare under äktenskapet kan få namngemenskap genom att en av dem med den andres samtycke byter till dennes namn. Härefter kan make ta tillbaka sitt namn som ogift. Några ytterligare

> namnbyten skall inte därutöver få förekomma under äktenskapet. Har makar valt namngemenskap inför giftermålet kan make senare under äktenskapet ta tillbaka sitt namn som ogift. Makarna skall därefter inte på nytt kunna få namngemenskap i äktenskapet.

Utskottet framhöll vidare att de av utskottet föreslagna bestämmelserna skulle bli tillämpliga även i de fall då ett nytt äktenskap ingås, vilket skulle få till följd att en make som bar ett tidigare giftasnamn i ett nytt äktenskap kunde ta tillbaka sitt efternamn som ogift men inte därefter föra över detta namn på den andra maken eller själv byta till den andra makens namn.

Barns efternamn

Förvärv av efternamn vid födelse och adoption

I flera motioner hade kritik framförts mot att de föreslagna reglerna, i fall då föräldrarna har olika efternamn, ledde till att barn i samma familj kunde få olika efternamn samt att barnet kunde komma att sakna efternamn under de första sex månaderna om ingen anmälan gjordes. Vid en jämförelse med de då aktuella norska och finska förslagen kunde utskottet konstatera att propositionen gav föräldrarna relativt långtgående möjligheter att ge sina barn olika efternamn. Även om det inte behövde befaras att föräldrarna i praktiken utnyttjade dessa möjligheter fullt ut, talade enligt utskottet starka skäl för att man borde införa vissa begränsningar i föräldrarnas rätt att själva avgöra vilket namn deras barn ska bära. Garantier borde i görligaste mån skapas för att helsyskon i samma familj får samma namn. Lösningen borde bestå i en ny princip, av innebörd att om föräldrar med olika efternamn tidigare har ett eller flera gemensamma barn, som de har vårdnaden om, får barnet vid födelsen det efternamn som det senast födda syskonet bär.

Vidare ansåg utskottet att den i propositionen föreslagna tiden om sex månader inom vilken anmälan av barns efternamn skulle ske, var längre än vad som var nödvändigt. Utskottet föreslog i stället en tidsfrist på tre månader.

Byte till förälders efternamn

Utskottet ställde sig i princip bakom förslaget i propositionen om att barn som fått ett efternamn vid födelsen borde ha möjlighet att senare under livet byta till ett annat efternamn som någon av föräldrarna bär eller senast har burit som ogift. Med hänsyn till värdet av namnstabilitet menade utskottet att det dock kunde ifrågasättas om den föreslagna regleringen inte innebar alltför långtgående möjligheter att byta namn. När det gällde barn under 18 år ansåg utskottet visserligen att det i många fall kunde vara befogat att inte ställa upp några hinder mot namnbyte. I fråga om personer över 18 år kunde utskottet däremot inte se något mer utpräglat behov av möjligheter till upprepade namnbyten. Riskerna för missbruk borde också uppmärksammas. Utskottet förordade mot den bakgrunden att en person som fyllt 18 år och fortfarande bar det namn som förvärvats vid födelsen, endast vid ett tillfälle skulle ha rätt att anmäla byte till ett annat namn som någon av föräldrarna bar eller senast hade burit som ogift.

Byte till patro- eller metronymikon

Som tidigare angivits avses med patronymikon och metronymikon namn som bildas på genitiven av faders respektive moders namn med tillägg av -son eller -dotter. Som också tidigare redogjorts för gav då gällande regler – och även regeringens proposition till namnlag – starkt begränsade möjligheter att som efternamn förvärva nya sådana namn. Byte kunde endast medges i det ovanliga fallen att det inte redan fanns andra bärare av namnet eller att samtliga bärare av namnet hade samtyckt till bytet. I annat fall krävdes att PRV efter ansökan fann synnerliga skäl föreligga. I motioner med anledning av propositionen hade påtalats att denna restriktivitet i lagstiftningen innebar slutet på den gamla seden med patronymikon, och det hade ifrågasatts varför namnlagsförslagets annars så generösa möjligheter till namnbyte i praktiken skulle vara stängda i dessa fall.

Lagutskottet gick motionärerna till mötes såtillvida som utskottet förordade att kravet på synnerliga skäl skulle ersättas av det mindre stränga rekvisitet särskilda skäl samt anförde (s. 27–28):

> Utskottet vill för sin del peka på att det gamla namnskicket att bilda namn på faders förnamn med tillägg av ändelsen son eller dotter i dag förekommer i huvudsak i samband med bildandet av förnamn. Av namnlagsutredningens betänkande framgår att det blivit allt vanligare med begäran om patronymikon som förnamn. Under utredningsarbetet och i andra sammanhang har framförts önskemål om en vidgad möjlighet att använda patronymikon även som efternamn. Det anförda visar enligt utskottet att det finns ett visst allmänt intresse av att kunna använda det gamla namnskicket med patronymikon.
>
> - - -
>
> Enligt utskottets mening bör man vidga möjligheterna att som efternamn ta ett patronymikon eller ett metronymikon. Ett alltför vanligt bruk av patronymikon eller metronymikon kan dock medföra olägenheter för folkbokföringen. Vidare kan vissa namnkombinationer vara mindre väl lämpade att använda som efternamn. Men hänsyn härtill anser utskottet det inte lämpligt att göra något generellt undantag från kravet på att som efternamn inte får godkännas ett patronymikon som någon annan redan enligt lag bär. Ett undantag från kravet bör få ske endast efter prövning i det enskilda fallet. Den möjlighet till undantag som finns i - - - propositionens lagförslag är enligt utskottets mening dock alltför snäv. Utskottet förordar därför att undantag bör kunna ske i nu aktuella fall om det finns särskilda skäl härför.
>
> Som särskilda skäl för namnbyte bör kunna åberopas t.ex. att det önskade namnet tidigare funnits som efternamn eller använts som förnamn i sökandens släkt. En annan omständighet som bör kunna särskilt beaktas är att sökanden har ett vanligt eller mindre tjänligt efternamn och därför önskar byta till ett patronymikon eller metronymikon. Byte kan därvid ske till namn som bildas på faderns förnamn med tillägg av antingen ändelsen son eller dotter eller på moderns förnamn med tillägg av motsvarande ändelser.

Till undvikande av missförstånd ville utskottet understryka att den sålunda föreslagna utökade möjligheten att ta patronymikon och metronymikon som efternamn inte fick innebära någon begränsning i möjligheterna att använda dessa ordbildningar som förnamn (s. 37).

Mellannamn för barn

I propositionen hade regeringen, med frångående av namnlagsutredningens förslag, avvisat möjligheten för andra barn än adoptivbarn att bära mellannamn.

Utskottet konstaterade att vissa praktiska skäl i och för sig talade mot en ordning med mellannamn för barn. För en sådan ordning talade emellertid andra skäl, framför allt att familjesamhörig-

heten kan stärkas om barnet har namngemenskap med båda föräldrarna. Enligt utskottet hade dessa senare skäl sådan tyngd att bestämmelser om rätt för barn att bära mellannamn borde införas. Härvid anförde utskottet följande (s. 32–33):

> Vid utformandet av sådana bestämmelser bör beaktas att ändamålet med mellannamn för barn är att visa samhörighet mellan barnet och den av föräldrarna vars efternamn barnet inte förvärvat. För detta ändamål är det enligt utskottets mening tillräckligt att barnet får som mellannamn bära det efternamn som den föräldern bär. Anledning saknas således att ge barnet rätt att som mellannamn ta t.ex. förälderns namn som ogift. Inte heller bör komma i fråga att barn som mellannamn får välja moders eller faders mellannamn.
>
> Om ett barn inte bär något av föräldrarnas namn skulle genom användandet av mellannamn namngemenskapen kunna uppnås endast med den ena av föräldrarna. I sådant fall finns enligt utskottets mening inte någon anledning att ge barnet rätt att ta mellannamn.
>
> Har en förälder gift om sig och förvärvat den nya makens efternamn bör barnet kunna även i fortsättningen ha namngemenskap med den föräldern genom att ta förälderns nya namn som mellannamn. För detta bör dock fordras samtycke av förälders nya make - - -.

Utskottet föreslog således att det skulle införas en ny bestämmelse av innebörd att barn, som har förvärvat ett efternamn som endast den ena av föräldrarna bär, får som mellannamn bära den andra förälderns efternamn.

Även adoptivbarns rätt till mellannamn borde enligt utskottet utökas så att adoptivbarn som bär en av adoptivföräldrarnas efternamn skulle få rätt att bära den andra adoptivförälderns efternamn som mellannamn.

Vidare ansåg utskottet att även fosterbarn borde ges en motsvarande rätt att använda mellannamn, förutsatt att den vars efternamn barnet önskade bära som mellannamn lämnat sitt samtycke.

Förnamn

Utskottet framhöll att propositionen innebar en efterlängtad avbyråkratisering och förenkling av bestämmelserna om förnamn. I ett avseende kunde emellertid en ytterligare förenkling åstadkommas. Sålunda borde strykning av ett förnamn kunna få ske vid ett tillfälle utan, så som regeringen hade föreslagit, samband med tillägg av förnamn. Det kunde nämligen enligt utskottets mening inte vara rimligt att kräva att den som önskade stryka ett namn,

som han eller hon upplevde som besvärande, samtidigt skulle behöva ta ett nytt namn.

Som tidigare nämnts hade propositionen gett upphov till farhågor att de utökade möjligheterna till byte av såväl för- som efternamn skulle kunna utnyttjas i brottslig verksamhet. Även utskottet ansåg att propositionen gav en person väl stora möjligheter att helt byta namnidentitet. Vissa spärregler borde därför införas även vad gällde byte av förnamn. Utskottet anförde i denna del bland annat följande (s. 36–37):

> Även om varje enskild förenkling i förnamnsreglerna kan te sig motiverad så blir resultatet av förenklingarna - i kombination med förenklade regler om byte av efternamn - att möjlighet öppnas till helt byte av namnidentitet. Som framgår av tidigare avsnitt i utskottets yttrande har utskottet föreslagit att vissa spärregler införs i bestämmelserna om byte till förälders efternamn och byte till makes efternamn. Utskottet anser - - - att en viss spärr bör införas även i reglerna om ändring av förnamn. Enligt utskottets mening bör en begränsning ske så att tillägg, utbyte eller strykning av ett förnamn får ske genom anmälan till pastorsämbetet vid ett enda tillfälle. Byte eller strykning av förnamn får ske endast om ett ursprungligt förnamn behålls. Det sagda innebär att om ett barn endast getts ett förnamn - - - kan han eller hon inte senare byta eller stryka något förnamn.
>
> Utskottet föreslår att bestämmelserna - - - utformas så att det först anges att den som ursprungligen getts ett enda förnamn får genom anmälan till pastorsämbetet förvärva ytterligare ett förnamn. Därefter tas in en bestämmelse av innebörd att den som getts flera förnamn kan genom anmälan antingen byta ut ett av förnamnen mot ett nytt förnamn eller enbart lägga till ett förnamn eller stryka ett förnamn. Sådan anmälan får göras endast en gång.

Slutligen föreslog utskottet, i överensstämmelse med vad som föreslagits för efternamn, att tiden för anmälan av barns förnamn efter födelsen skulle begränsas till tre månader, inte sex månader som angivits i propositionen.

Reservationer

Utskottsledamöterna från moderata samlingspartiet reserverades sig mot utskottets förslag och yrkade avslag på propositionen. Ledamöterna menade att förslaget till namnlag, även med de av utskottet föreslagna ändringarna, alltför lite tillgodosåg behovet av namnstabilitet och kontinuitet i namnskicket samt riskerade att försämra familje- och släktsamhörigheten. Reservanterna, som hän-

visade till den attitydundersökning som namnlagsutredningen låtit göra, ansåg därför att utskottet borde ha utvecklat sin inställning till propositionen enligt följande (s. 43–44):

> Den i propositionen uttalade strävan efter jämställdhet är enligt utskottets mening beaktansvärd. Det kan emellertid, mot bakgrund av resultatet av den ovan redovisade sociologiska undersökningen, ifrågasättas om det finns en opinion för så långtgående förändringar i namnbestämmelserna som föreslås i propositionen. Till detta kommer den kritik som i motionerna och från andra håll har riktats mot förslaget. Kritiken har, som nämnts ovan, bl. a. tagit sikte på det förhållandet att man i förslaget har övergett en långvarig tradition för barns namnförvärv. Enligt utskottets mening kan jämställdhetsaspekter inte i varje läge ensamt få påverka lagstiftningens utformning. Också andra väsentliga synpunkter måste få vägas in. Genom propositionens förslag om namn och namnval har, anser utskottet, tagits alltför stor hänsyn till jämställdhetsaspekterna på bekostnad av värdet av namnstabilitet.
>
> De möjligheter till namnbyte som öppnas genom propositionens förslag kan enligt utskottets mening få allvarliga konsekvenser. De föreslagna reglerna när det gäller barn medför att ett barn kan få byta namn ett obegränsat antal gånger. Detta kan leda till att många barns känsla av rotlöshet och otrygghet förstärks. Enligt utskottets uppfattning är det av vikt att ha sådana fasta regler för barns namnbyte att namnet inte kan bytas på alltför lösa grander. Också vuxna har ett behov av en trygg identitet genom sitt namn. Den föreslagna lagstiftningen får emellertid snarast motsatt verkan genom de många möjligheterna att välja och byta namn. Utskottet vill i sammanhanget peka på att dessa möjligheter också kan utnyttjas till att i praktiken helt byta namnidentitet, något som kan komma att användas i samband med brottslig verksamhet. Enligt utskottets mening har värdet av namnstabilitet beaktats i alltför ringa utsträckning också i denna del av propositionen.
>
> Utskottet anser att de ovan nämnda huvudargumenten för propositionens förslag har lett till att lagförslaget fått en utformning där andra väsentliga synpunkter inte har beaktats. Som framhållits i motionerna och i flera remissyttranden över namnlagsutredningens betänkande har namnet en stor betydelse för samhörigheten inom familjen och släkten. Propositionens förslag med dess vidsträckta möjligheter att anta och byta namn kan leda till att denna familjesamhörighet går förlorad. Sålunda kan de föreslagna namnreglerna medföra att alla medlemmar i en familj kan ha olika efternamn. En sådan ordning är enligt utskottets mening inte acceptabel. Förslaget bidrar inte heller till att stärka den gemenskap inom familjen som många numera anser vara av stort värde. Opinionen härvidlag framgår tydligt av den ovan redovisade sociologiska undersökningen.
>
> De föreslagna bestämmelserna innebär vidare att man inte längre kan räkna med samhörighet till en släkt. Förslaget ger nämligen betydande möjligheter för helt obesläktade personer att förvärva ett släkt-

namn, något som kan upplevas som besvärande inte minst för dem som har ovanliga efternamn. En uppluckring av släktnamnsgemenskapen leder också till att samhörigheten med gångna generationer bryts och att den tradition och kultur som har utvecklats inom namnrätten helt går om intet.

Även om vissa enskilda reformförslag i och för sig hade kunnat godtas anser utskottet sammanfattningsvis att propositionens förslag till ny namnlag utformats så att det inte kan läggas till grund för lagstiftning. Riksdagen bör begära ett nytt förslag som innebär mindre långtgående förändringar och i vilket nu gällande huvudprinciper för namngemenskap inom familjen bibehålls.

Riksdagens beslut

Efter omfattande debatt i kammaren antog riksdagen med rösterna 240 mot 70 det av lagutskottet framlagda förslaget till namnlag (protokoll 1981/82 nr 161). Den nya namnlagen utfärdades den 24 juni 1982 (SFS 1982:670) och trädde i kraft den 1 januari 1983.

5.2.6 Den allmänna debatten inför 1982 års namnlag

När Namnlagsutredningen i mars 1979 presenterade sitt förslag till nya namnregler uppfattades detta på många håll som alltför radikalt. Som framgått ansåg åtskilliga remissinstanser att förslaget hade tillgodosett den enskildes önskan att fritt få välja namn för sig och sin familj i så hög grad att det allmännas intresse av namnstabilitet hade kommit betänkligt i kläm. Den ökade valfriheten befarades kunna missbrukas av ekonomiska brottslingar. Flera instanser sörjde att även egenartade efternamn lätt skulle kunna ledas utanför den ursprungliga släktkretsen; skyddet för dessa namn urholkades när de inte längre behövde markera tillhörighet till en viss släkt. Vidare var många instanser starkt kritiska till att förslaget i den familjerättsliga delen bröt mot den djupt rotade namntraditionen att barn som huvudregel förvärvar faderns efternamn. Dessutom skulle, enligt dessa kritiker, förslaget om fullständig valfrihet mellan mannens och kvinnans namn på ett olyckligt sätt splittra namnsamhörigheten inom familjer.

Remisskritiken gick i viss utsträckning igen i den allmänna debatten, så som den speglades på tidningarnas ledar- och debattsidor. Ett tidigt förebud härom gavs i *Dagen 12/10 1979*, där rådman Harald Ljungström varnade för den försvagning av äkten-

skapet som institution vilken skulle bli följden av utredningsförslaget. I praktiken innebar förslaget, enligt Ljungström, införandet av ett matriarkat där barnen räknas som tillhörande modern.

Det var emellertid först sedan regeringen i december 1981 lämnat sin lagrådsremiss med förslag om ny namnlag som debatten tog fart på allvar. *Dagens Nyheter 3/1 1982* inledde på sin ledarsida med en artikel betitlad ”Den obehövliga pappan”. Förslagets grundtanke att makar behåller sina ursprungliga efternamn och att barnet får moderns efternamn, sågs som ett led i ett systematiskt osynliggörande av fadern som nu föreslogs gälla också inom äktenskapet. Ledarskribenten fortsatte: ”Denna utveckling och dessa reformer har fått en progressiv framtoning och setts som steg på vägen till ökad självständighet och oberoende. Kanske är de ändå på sikt olyckliga och destruktiva, genom att de försvagar banden mellan människor och gör den naturliga samhörigheten mellan barn och föräldrar oklar och komplicerad.”

I förstaledaren i *Dagens Nyheter 10/2 1982* anfördes att förslaget till namnlag kändes föråldrat redan innan det var antaget och att det byggde på ett utredningsförslag som bar tydlig prägel av 1970-talets förenklade syn på valfrihet och jämställdhet. Framför allt skulle barnen drabbas av täta namnbyten om namnlagsförslaget genomfördes. Med allt instabilare familjerelationer kunde barn under sin uppväxt komma att byta namn upprepade gånger, med okända konsekvenser för identitetsutveckling och jagupplevelse. Ledarskribenten anklagade regeringen för att mot en klar folkmajoritets vilja lägga fram ett lagförslag som totalt bröt sönder namngemenskapen och skapade förvirring i namnbruket. Anklagelsen exemplifierades med att medlemmarna i en tvåbarnsfamilj alla skulle kunna bära olika efternamn; föräldrarna kunde således bära namn från tidigare äktenskap medan barnen redan från födelsen kunde ges moderns respektive faderns namn som ogift.[4] Ledaren utmynnade i ett försvar för den gällande namnregleringen, som ansågs fungera i stort sett tillfredsställande och ha en inriktning som markerade samhörighet mellan makar och mellan föräldrar och barn samtidigt som den också gav möjlighet för den som så ville att lösa namnfrågan på annat sätt.

[4] Under riksdagsbehandlingen infördes den begränsningen i valfriheten att ett barn vid födelsen som huvudregel får samma namn som dess senast födda helsyskon. Som *Höglund* påpekar (s. 54) är emellertid denna begränsning ”inte så farlig”, eftersom det står föräldrarna fritt att omedelbart efter barnets födelse byta dess namn mot annat efternamn som någon av föräldrarna bär eller senast har burit som ogift.

Med anledning av ledarartikeln gavs justitieminister Carl Axel Petri i *Dagens Nyheter 17/2 1982* utrymme för en replik, där han försvarade lagrådsremissen. Denna byggde enligt honom till stor del på gällande principer men också på principerna om full jämställdhet mellan könen och lika behandling av barn inom respektive utom äktenskapet. De föreslagna reglerna gav den enskilde större valfrihet när det gällde att bestämma vilket namn han eller hon ville ha. Härigenom gav den föreslagna lagen utrymme både för traditionella uppfattningar och, i rimlig grad, för andra önskemål hos de berörda. Justitieministern menade också att ledarskribenten hade överdrivit risken för upprepade namnbyten och han hade därför svårt att förstå slutsatsen i ledaren att lagförslaget skulle bryta sönder namngemenskapen och skapa förvirring i namnbruket. Tanken var ju i stället att namnlagstiftningen inte i onödan borde hindra sådana namnförvärv som de berörda ansåg klart motiverade.

Petris replik bemöttes samma dag i tidningens förstaledare, som gavs rubriken ”Ett föråldrat förslag”. Tidningen anknöt till opinionsundersökningar som visade att omkring 75 procent av svenska folket ansåg att namngemenskap är viktig för sammanhållningen i släkt och familj; en majoritet av befolkningen ansåg att också barnets namngemenskap med fadern är värdefull. Det vore då naturligt att dessa i namntraditionen djupt förankrade principer även i fortsättningen fick utgöra lagstiftningens huvudprincip; namnreglerna fick sedan utformas så att andra önskemål i rimlig grad tillgodosågs. Men i stället bars den föreslagna namnlagen upp av principerna att makar behåller sina ursprungliga efternamn och att barnen ges moderns namn. När dessa principer får genomslag kommer de, menade tidningen, att innebära stora förändringar i namnskicket och småningom också påverka synen på familjen. Tidningen fortsatte: ”Av Petris inlägg kan man utläsa en förmodan och en förhoppning att människor av eget intresse och företagsamhet ska se till att den gamla lagens anda består. Erfarenheten visar emellertid att lagstiftningen är normbildande. – De ideal som ligger bakom det nya namnförslaget är valfrihet och jämställdhet. Men lagstiftning innebär i sig att den enskildes frihet måste vägas mot gemensamma mål och värderingar. Och en jämställdhet som leder till att fäder fjärmas från barnen är ett tvivelaktigt värde. Ett viktigt mål är i stället att öka mannens ansvar och delaktighet när det gäller hem och familj.”

Sedan Lagrådet avgivit sitt yttrande infördes på ledarplats i *Dagens Nyheter 3/3 1982* en artikel med rubriken ”Avstå från

namnlagen". Skribenten tog fasta på att Lagrådet riktat viss kritik mot att lagförslaget sanktionerade en uppluckrad namngemenskap inom familjen, något som enligt Lagrådet på ett olyckligt sätt riskerade att drabba barnen. Enligt ledarskribenten rådde det uppenbarligen stor enighet om att namngemenskap i en familj är betydelsefull. "Denna djupt förankrade uppfattning kan inte utan vidare negligeras eller förklaras som ovidkommande. För många är namngemenskapen det främsta skälet att ingå äktenskap, medan de makar som väljer skilda efternamn är få. – Det självklara är att nuvarande namnlag behålls, gärna med motiverade förenklingar. Många olika skäl, både respekten för de många människorna och rent praktiska överväganden, talar för en sådan ordning. Varför ska pastorsexpeditioner överlastas med extraarbete och människor som i dag automatiskt får en service som de efterfrågar tvingas till onödigt blankettkrångel? – Det rimliga är att anmälningsförfarandet läggs på den lilla minoritet som väljer andra alternativ."

Den 4 mars 1982 beslutade regeringen proposition till ny namnlag, vilket togs upp i ett ledarstick i *Dagens Nyheter 31/3* 1982. Tidningen refererade till att moderaternas partiledare Ulf Adelsohn hade betecknat regeringens förslag som "ett under av principlöshet" och försäkrat att den moderata riksdagsgruppen skulle rösta mot förslaget. Tidningen varnade emellertid för att låta hanteringen i riksdagen bli en partiskiljande fråga: "Vi har svårt att tro att det finns något brett stöd i något parti för en namnlag som upphäver själva principen om familjenamn och därmed namnet som en betydelsefull del av människans sociala identitet. Förslaget innebär att medlemmarna i samma familj kommer att ha skilda efternamn om ingen anmälan görs: fadern ett namn, modern och barnet ett annat. Sådan namnsplittring kommer i framtiden att bli det normala. Det är ett bevis på avtrubbning att lagförslaget inte redan svepts bort i en opinionsstorm."

I en lång artikel i *Dagens Nyheter 6/4 1982* bemötte författaren och kulturjournalisten Gun-Britt Sundström den enligt henne besynnerliga kampanj som tidningen hade bedrivit mot förslaget till ny namnlag. Sundström kritiserade tidningen dels för att den hade en övertro på namnets familjesammanhållande betydelse – det var naivt att tro att ett äktenskap i sammanbrott kunde hållas ihop av ett namn – dels för att den inte löpte linan ut i sitt resonemang om värdet av släktnamnskontinuitet; om tidningen vore konsekvent skulle den kräva att valfriheten i stället för att utvidgas till att gälla för gifta skulle avskaffas även för det växande antalet ogifta

föräldrar. Om det alls ska vara någon nytta med släktnamnen, fortsatte Sundström, måste det råda konsekvens i systemet, något som Namnlagsutredningen emellertid inte hade beaktat. Utredningen tycktes tvärtom främmande för varje samhällelig styrning av namnskicket, vilket förmodligen skulle leda fram till någon sorts halvdan valfrihet där släktnamnen blir alltmer betydelselösa då ingen kan hålla reda på efternamnen utan bara på tilltalsnamnen. Om utvecklingen fick fortgå i den riktningen var det enligt Sundström lika så gott att avskaffa efternamnens återstående officiella funktioner. De som ville behålla ett släktnamn av sentimentala skäl kunde få göra det och de som vill skaffa sig ett nytt kunde få göra så, i fullständig valfrihet. Det väsentliga i en sådan efternamnsanarkistisk ordning blir i stället tilltalsnamnen; allt registrerande och bokstavsordnande måste ske efter dem.

Samma dag kommenterade Dagens Nyheter på ledarsidan Gun-Britt Sundströms debattartikel. Tidningen fann att hennes argumentering underströk lagförslagets ohållbarhet men att det alternativ hon presenterade knappast kunde tas på allvar. Inte minst tog tidningen avstånd från tanken att namngemenskapen i en familj skulle vara ”ett sentimentalt påfund”.

Av de större dagstidningarna hade dittills framför allt Dagens Nyheter engagerat sig i namnlagsfrågan men i *Göteborgsposten 18/4 1982* togs frågan upp i en ledare benämnd ”Kärvt för namnlagsförslag”. Tidningen påtalade att det fanns kritiska röster inom alla de fyra stora partierna (dvs. s, m, fp och c) och höll med om att möjligheten till långtgående namnsplittring inom familjer och den ökade möjligheten till namnbyte kunde få skadliga verkningar för barns identitetsutveckling. Risken för att skilsmässokonflikter också blir namnkonflikter för barnen var enligt tidningen alldeles uppenbar. Det faktum att namnstabiliteten inte längre spelade så stor roll från folkbokföringssynpunkt betydde inte utan vidare att samhället kunde ge upp alla krav på namnstabilitet, eftersom namnlagen rimligen också måste vara ett uttryck för hur samhället ser på familjeband och relationer mellan barn och vuxna. Tidningens ena huvudinvändning mot regeringens lagförslag hörde just samman med konsekvenserna vad gällde namnsplittringen inom familjen. Den andra huvudinvändningen var att skyddet mot att släktnamn förs vidare i sidled blev för svagt. Konsekvensen härav blev nämligen att släktnamn skulle komma att bäras av personer utan eller med mycket svag anknytning till den släkt som namnet kommer ifrån.

Ledarartikeln fick instämmande av den moderata riksdagsledamoten Inger Lindquist i *Göteborgsposten 20/4 1982*. Hon upprepade argumenten om underminerandet av familjesamhörigheten och uttunnandet av släktgemenskapen genom namnet samt påpekade härvid att helt obesläktade personer i framtiden skulle komma att bära samma släktnamn, vilket på ett pietetslöst sätt skulle bryta samhörigheten med gångna generationer. ”Det gemensamma namnet för släkten har blivit en del av vårt kulturmönster. Att vi har traditioner och ett kulturarv att ta till vara, har regeringen beklagligtvis inte tagit någon hänsyn till vid utformandet av sitt förslag. I stället för att värna detta arv har regeringen slagit in på ett spår som för oss mot historielöshet.”

I *Göteborgsposten 4/5 1982* framträdde den folkpartistiska riksdagsledamoten Bonnie Bernström till regeringens försvar. Hon anklagade Inger Lindquists debattartikel för att vara fylld av förmyndarmentalitet och brist på insikt om att 51 procent av befolkningen är kvinnor. Den omhuldade namngemenskapen var till stor del en manlig angelägenhet, eftersom rådande namnskick sällan innebar att kvinnor hade namngemenskap med sina syskon eller föräldrar med sina gifta döttrar; gifta mödrar som behållit sitt släktnamn hade inte namngemenskap ens med sina barn. Det kunde väl inte vara Inger Lindquists mening, ironiserade Bernström, att släktbanden upphör när kvinnor gifter sig och att kvinnors släktingar bara är mannens familj. Hon menade vidare att risken för att den nya lagen skulle leda till upprepade namnbyten var kraftigt överdriven: ”Jag tror inte heller det är särskilt många av våra 8 miljoner innevånare som finner meningsfullt att ständigt byta pass, körkort, alla ID-kort som vi nu måste ha, försäkringsbesked och kontokort och skicka förvirrande namnbytesuppgifter till vänner, bekanta, myndigheter och andra instanser. Hur mycket lagen än underlättar namnbyte kommer det fortfarande vara både opraktiskt och dyrt att ändra namn. Det vet i synnerhet kvinnor.”

Bonnie Bernström utvecklade sitt försvar av propositionen i *Svenska Dagbladet 5/5 1982*: ”Bort med förmyndarmentalitet och låt individen själv bestämma så långt möjligt över sitt släktnamn. Det nya förslaget innebär att kvinnor utan problem kan behålla sitt ’flicknamn’ eller giftonamn när de gifter sig. Vill hustru och man ha gemensamt namn – vilket de allra flesta vill för barnens skull – anmäls bara till pastorsexpeditionen vilket namn familjen skall ha av de båda makarnas. Män får alltså på samma sätt som kvinnor ta sin makas namn. – Om man sedan av andra skäl vill ändra sitt släkt-

namn ska lagen vara till en hjälp och inte en stjälp. Men lagen är främst en hjälp att behålla sitt släktnamn. Namnkontinuitet med andra ord. – Moderaterna har i många sammanhang framställt sig som bekämpare av förmyndarmentalitet, för individens frihet, mot byråkrati och krångel. Men nu när namnlagen kommer i denna anda visar det sig att parollerna bara var läpparnas bekännelse."

I *Göteborgsposten 14/5 1982* återkom Inger Lindquist med kritik mot propositionen, som enligt henne hade väckt förvåning och bestörtning. Riksdagen hade fått motta mängder av protester från enskilda personer och kyrkliga organisationer. Regeringsförslaget hade satt alla vedertagna begrepp på huvudet genom att öppna möjligheter för alla att välja och byta namn i en utsträckning som dittills hade ansetts helt oacceptabel. Hon var också upprörd över att det beredande utskottet, lagutskottet, hade utarbetat omfattande ändringsförslag utan att inhämta Lagrådets yttrande: "Ett sådant sätt att lagstifta finner jag i högsta grad anmärkningsvärt. Här skall riksdagen anta ett förslag som direkt berör precis varje medborgare. De kan då verkligen begära att lagen skall komma till efter ingående överväganden och ansvarsfulla ställningstaganden. Jag tycker att riksdagen illa fyller sin uppgift om den i vår röstar igenom en i all hast och under stor tidspress hopkommen namnlag. Medborgarna har faktiskt rätt att fordra större noggrannhet och mera eftertanke av sina lagstiftare."

En röst till regeringsförslagets försvar framträdde i *Stockholms Tidningen 14/5 1982*, då författaren, fil dr Marie Louise Ramnefalk framhöll att den nya lagen inte skulle leda till något namnkaos utan tvärtom ge upphov till ett vettigt och bra namnskick. Förslaget till ny namnlag innebar inte så stora avsteg från gällande lag som man kunde tro när man läste invändningarna och hörde brösttonerna. Att förslaget rörde upp känslorna visade att släktnamn är något viktigt, men, menade Ramnefalk, redan rådande namnlag måste te sig urvattnad för den som riktigt höll på släkt och familj. Rådande namnlag var emellertid ett uttryck för manssamhället och måste ersättas av en lag som gav kvinnors efternamn lika möjligheter att föras vidare i släkten. Detta kunde både män och kvinnor instinktivt uppleva som ett övergrepp. Men det gick inte att samtidigt hålla på familjegemenskap och respekt för alla individer. För att så långt möjligt förena kontinuitet och respekt för individen borde alla behålla sina släktnamn vid giftermål, dock utan obligatorium. I fråga om vad barnen borde heta anförde Ramnefalk: "Om man lägger större vikt vid individuell frihet än vid ordning och förutse-

barhet, bör föräldrarna få bestämma vad barnen skall ha för släktnamn. Och att då som förslaget vill, utgångspunkten är släktnamnet hos den som föder och ammar och i vårt samhälle också oftast på andra sätt mest sysslar med barnen är väl befogat. Några skäl mot detta mer än att en del fäder kanske inte gillar det kan jag inte hitta."

När lagutskottet den 18 maj 1982 justerade sitt betänkande innehöll det några väsentliga ändringar i förhållande till regeringens förslag. Alternativet att de som ingår äktenskap antar ett gemensamt efternamn hade gjorts likvärdigt med det alternativ som var huvudregel enligt regeringsförslaget, nämligen att var och en behåller sitt efternamn. I fråga om barns efternamn föreslog utskottet en ny huvudregel om att barn får samma efternamn som ett tidigare fött helsyskon. Till skillnad från vad som hade föreslagits i propositionen ville utskottet dessutom införa en möjlighet för barn att bära mellannamn.

Sedan lagutskottet lagt fram sitt förslag utropade *Dagens Nyheter* i en ledare att "Kritik lönar sig!". Utskottet hade enligt tidningen nästan från grunden gjort om regeringsförslaget, som skulle ha inneburit att själva principen om släkt- och familjenamn röjts undan. Utskottsförslaget gick i rätt riktning men dock inte tillräckligt långt. Tidningen menade exempelvis att eftersom ett av målen var att göra män och kvinnor mer jämställda var det ologiskt med en hjälpregel om att barn får moderns namn, när föräldrarna har olika namn och ingen anmälan görs.

Sedan riksdagen godkänt lagutskottets förslag avslutade *Dagens Nyheter 2/6 1982* debatten på sin ledarsida med konstaterandet att den nya namnlagen i viktiga avseenden utgjorde en förbättring i förhållande till regeringens proposition. Tidningen pekade på att makar enligt riksdagens beslut måste anmäla sitt namnval i samband med vigseln i stället för att de automatiskt behåller sina namn vid utebliven anmälan. Regeln om namngemenskap mellan helsyskon i samma familj uppmärksammades också. Innebörden av dessa och andra förändringar var enligt tidningen att lagens neutralitet i efternamnsfrågor tydligare hade klargjorts och att barnens behov av namngemenskap med varandra och båda föräldrarna bättre hade tillgodosetts.

5.3 Det fortsatta reformarbetet

Kraven på reformer inom namnlagstiftningen upphörde ingalunda i och med antagandet av 1982 års lag. Diskussionen kom emellertid att handla om delvis andra frågor än de som tidigare varit i brännpunkten. De röster som velat slå vakt om namnstabilitet och familjesamhörighet gjorde sig något mindre hörda, medan däremot önskemålen om större könsneutralitet och om större frihet för enskilda att få välja sina namn blev mer framträdande, trots att namnlagsreformen 1982 hade som uttalat mål att tillgodose just dessa intressen. Bestämmelserna om mellannamn kom att från delvis nya utgångspunkter kritiseras för att vara alltför restriktiva. Begränsade förändringar i namnlagen kom också till stånd, dock inte vad gällde frågan om mellannamn. Av betydelse var även att pastorsämbetenas roll som folkbokföringsmyndighet upphörde och ersattes av de lokala skattemyndigheterna, numera Skatteverket. Parallellt med reformarbetet och den fortsatta debatten utvecklades en domstolspraxis, som sett över längre tid verkat i liberaliserande riktning. Som exempel kan nämnas att det i 1982 års lag begränsande rekvisitet ”uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn” inte längre anses utgöra hinder för en person att anta ett förnamn bestående av endast en bokstav eller av en blandning av manliga och kvinnliga förnamn.

I det följande redogörs för reformarbetet efter namnlagens tillkomst 1982, med huvudsaklig inriktning på riksdagsarbetet och vidtagna lagändringar.

5.3.1 Riksdagsbehandling 1983–1986

Redan något år efter det att den nya namnlagen trätt i kraft gjordes i motioner gällande att vissa av de spärregler som införts vid byte, tillägg eller strykning av förnamn samt byte av efternamn hade medfört oönskade effekter. I en enskild motion, 1983/84:1163 (c), anfördes att den gällande begränsningen i rätten att byta förnamn medfört speciella konsekvenser vid adoption från främmande länder. Regleringen fick den icke avsedda effekten att adoptivbarn som hade fått flera förnamn i sitt tidigare hemland kunde byta ut endast ett av dessa mot ett svenskt eller eventuellt lägga till ett svenskt namn, med följd att barnet kom att bära tre eller fyra namn från det land det lämnat och endast ett namn som knöt an till

adoptivföräldrarna i det nya hemlandet. I motionen framhölls även vissa svårigheter för makar att få byta till nybildat gemensamt efternamn i de fall då den ena maken på grund av äktenskapet tidigare antagit den andra makens efternamn.

I en enskild motion, 1983/84:1532 (s), yrkades att riksdagen skulle besluta om sådan ändring i namnlagen att makar, som har ingått äktenskap före namnlagens ikraftträdande och där hustrun automatiskt förvärvat mannens efternamn, genom en anmälan till pastorsämbetet skulle kunna få namngemenskap under hustruns namn som ogift.

Motionerna behandlades i bet. LU 1984/85:3 tillsamman med en ytterligare en enskild motion, 1983/84: 607 (m), i vilken begärdes förslag till ny namnlag snarast möjligt. Utskottet avstyrkte bifall till den senare motionsyrkandet, men anförde efter inhämtande av remissyttranden beträffande de båda andra motionerna att regeringen med anledning av dessa borde i lämpligt sammanhang överväga vissa begränsade ändringar i namnlagen.

Även under 1985/86 års riksdag väcktes motioner av enskilda partiföreträdare angående namnfrågor. I motionerna 1985/86: L210 (s) och 1985/86:L215 (fp) återkom yrkandet att riksdagen hos regeringen skulle begära förslag till ändring i namnlagen så att adoptivbarn skulle ges möjlighet att erhålla mer än ett svenskt namn. I motion 1985/86:L233 (s) begärdes sådan ändring i namnlagen att även den förälder som inte var vårdnadshavare skulle ge sitt samtycke till förnamnsbyte för underårigt barn. I motion 1985/86:L235 (fp) yrkades sådan ändring i namnlagen att stavningar i folkbokföringsregistret skulle kunna rättas till utan att den enskilde skulle behöva ansöka om namnbyte hos PRV med åtföljande kostnader. I sitt betänkande LU 1985/86:19 avstyrkte lagutskottet bifall till motionsyrkandena med hänvisning till att det, med anledning av den översyn som riksdagen år 1984 hade begärt, hade framkommit att ett arbete med att ta fram en departementspromemoria angående ändringar i namnlagen hade påbörjats inom Justitiedepartementet. Utskottet anförde att översynen dock borde utvidgas till att avse även de frågor som hade tagits upp i de nu aktuella motionerna.

5.3.2 Ds Ju 1987:5

Med anledning av att riksdagen år 1984 hade förelagt regeringen att i lämpligt sammanhang överväga vissa begränsade ändringar i namnlagen påbörjades ett arbete inom Justitiedepartementet. Arbetet utmynnade i departementspromemorian Ds Ju 1987:5 som även kom att behandla vissa andra frågor som hade tagits upp vid överläggningar med berörda myndigheter och organisationer.

I november 1985 hade PRV dessutom inkommit till regeringen med en skrivelse med önskemål om en översyn av namnlagen. Enligt skrivelsen hade utvecklingen av rättspraxis på namnområdet försvårat för PRV att som administrativ myndighet upprätthålla en enhetlig tillämpning. Det gjordes också gällande att regleringen av namnfrågorna var komplexa och svåröverskådliga, särskilt för den enskilde, samt att en ytterligare komplicerande faktor var uppdelningen av namnärenden på tre instanser. Ansvarsfördelningen mellan verket och pastorsmyndigheterna ansågs heller inte vara helt klar (se LU 1985/86:19 s. 4–5).

Makars efternamn

I promemorian togs fasta på den kritik som hade riktats mot att de allra flesta makar som hade ingått äktenskap före år 1983, då kvinnan automatiskt genom äktenskapet förvärvade mannens efternamn som ogift, inte genom en enkel anmälan till pastorsämbetet kunde få ny namngemenskap under det efternamn som hustrun burit som ogift. Även om rättspraxis hade utvecklats i en riktning som innebar att tillstånd till namnbyte torde kunna erhållas i de flesta av dessa fall, var makarnas rätt härtill beroende av en prövning. Detta ansågs som onödigt komplicerat och kostnadskrävande, särskilt med tanke på att prövningen i praktiken alltid ledde till bifall. I promemorian föreslogs det därför att förfarandet i dessa namnbytesfall skulle förenklas. Lagtekniskt kunde detta åstadkommas genom ett tillägg till övergångsbestämmelserna till namnlagen. Samma förenkling föreslogs även i de fall då kvinnan valt att vid äktenskapets ingående behålla ett annat efternamn än det namn som hon burit som ogift. I promemorian föreslogs det sålunda en ytterligare punkt i övergångsbestämmelserna med följande lydelse (s. 13–14):

> Har kvinnan i ett äktenskap före ikraftträdandet förvärvat mannens efternamn eller vid äktenskapets ingående före ikraftträdandet behållit ett annat efternamn än det namn som hon burit som ogift och har makarna inte därefter bytt efternamn, får de som gemensamt efternamn anta det namn som hustrun senast burit som ogift. Förvärvet av det gemensamma namnet görs genom att makarna gemensamt anmäler namnbytet till pastorsämbetet. Ett sådant förvärv skall anses ha skett med stöd av 9 § i den nya lagen.

I promemorian gjordes även överväganden beträffande de spärregler som hade införts mot makars byte av efternamn. Följande anfördes i denna del (s. 14–16):

> En annan fråga om makars namngemenskap gäller makes rätt att rent allmänt och oberoende av när äktenskapet har ingåtts behålla namngemenskap med en make som under äktenskapet bytt efternamn. Som exempel kan tas det fallet att en make som har behållit sitt efternamn som ogift byter till sin moders namn som ogift (se 5 §). Ett sådant byte får ske genom anmälan till pastorsämbetet. Frågan är då om även den andra maken bör kunna förvärva samma efternamn genom enbart en anmälan till pastorsämbetet, när makarna önskar fortsätta namngemenskapen under det nyförvärvade namnet. F.n. är detta – i enlighet med principen att makar endast kan uppnå namngemenskap en gång genom anmälan till pastorsämbetet – inte möjligt för den make som tidigare har bytt till sin makes efternamn.
>
> Den make som vill behålla namngemenskapen med den make som under äktenskapet byter till sin moders namn som ogift är alltså hänvisad till att ansöka om namnbyte hos patent- och registreringsverket. För detta byte krävs att det föreligger synnerliga skäl enligt 14 §. På liknande sätt som när makar, som gift sig före namnlagens ikraftträdande och som önskar övergå från mannens namn till hustruns namn som ogift som gemensamt namn, har patentverket även i sådana fall vägt önskemålet om namngemenskap mot intresset av namnskydd.
>
> I [ett avgörande 1985] har regeringsrätten emellertid – trots att det rörde sig om ett tämligen ovanligt namn – fäst avgörande vikt vid namngemenskapen i familjen, när det gäller hustrus rätt att byta till mannens moders namn som ogift, vilket namn mannen och barnen bytt till genom anmälan till pastorsämbetet.
>
> Det är klart att detta hinder för en make att genom anmälan till pastorsämbetet få fortsatt namngemenskap med den övriga familjen kan förefalla onödigt byråkratiskt. Hindret är emellertid ett klart uttryck för grundprinciperna bakom reglerna om makars förvärv av efternamn (se LU 1981/82:41 s. 17 f). Bakom dessa principer ligger intresset av namnstabilitet.
>
> Till skillnad från de tidigare berörda fallen är det här inte heller fråga om något övergångsproblem som uppstått i skarven mellan tidigare och nu gällande lagstiftning. Och även om regeringsrättens nyssnämnda avgörande torde utvisa att förutsättningar för bifall till

ansökan om namnbyte i allmänhet torde föreligga, kan det inte uteslutas att intresset av namnskydd någon gång kan väga tyngre än i dessa fall. Någon möjlighet att utan särskild prövning få till stånd namnbyte i dessa fall bör därför inte införas.

Fosterbarns efternamn

I promemorian uppmärksammades att utformningen av bestämmelsen om fosterbarns efternamn till viss del hade blivit missvisande. Bestämmelsen (8 § första stycket) innebär att fosterbarn under vissa förutsättningar kan få byta till sin fosterförälders eller sina fosterföräldrars efternamn. Enligt bestämmelsens dåvarande utformning fick ett fosterbarn som hade bytt till fosterförälders eller fosterföräldrarnas efternamn byta tillbaka till det efternamn som barnet burit tidigare genom anmälan till pastorsämbetet. Av motiven till bestämmelsen framgick att den inte var tänkt att tillämpas så att den som bytt namn skulle kunna byta tillbaka till vilket som helst av de namn som barnet kunde ha burit tidigare, utan det namn som var tänkt att komma i fråga var endast det namn som fosterbarnet burit omedelbart före det att barnet fick namngemenskap med fosterföräldrarna. I promemorian föreslogs därför att bestämmelsen (8 § andra stycket) förtydligades så att det framgick att det efternamn som avses är det efternamn som fosterbarnet burit närmast före namnbytet till fosterföräldrarnas namn (s. 16).

Förnamn

Namnlagens begränsningar av rätten att lägga till, byta eller stryka förnamn hade som framgått fått särskilda konsekvenser för barn som adopterats från andra länder. I promemorian konstaterades att de spärrar som fanns när det gällde ändring och tillägg av förnamn hade motiverats av att det inte skulle vara möjligt att genom en enkel anmälan till pastorsämbetet byta såväl förnamn som efternamn och på så sätt helt byta namnidentitet. Utan att frångå denna princip ansågs det i promemorian möjligt att göra det enklare för adoptivföräldrar att ge barnet de förnamn som föräldrarna önskade. Förenklingen borde inte begränsas till att avse endast adoptivbarn. Mot denna bakgrund föreslogs det att namnlagen (31 §) skulle ändras så att det blev möjligt för den som har förvärvat ett enda

förnamn att därefter genom anmälan förvärva ett eller flera förnamn och för den som har förvärvat flera förnamn att lägga till ett eller flera förnamn (s. 18).

Om den som ursprungligen har förvärvat flera förnamn får rätt att lägga till mer än ett förnamn fanns inte längre någon anledning att behålla spärren mot att byta ut mer än ett förnamn. Som skäl för bedömningen anfördes följande (s. 19):

> Avsikten bakom tillägget av flera förnamn kan ju vara en önskan att slippa ifrån några av de ursprungliga namnen. Det kan inte vara rimligt att den som har fått nya namn fortfarande skall behöva bära ett antal ursprungliga namn som hans föräldrar egentligen inte önskar att han skall bära. Namnlagen bör därför ändras så att den som vill ändra sitt förnamn kan välja att byta ut ett eller flera av namnen under förutsättning att något av de ursprungliga förnamnen behålls.

Eftersom den föreslagna ändringen inte medförde en utökning av antalet tillfällen då ett sådant tillägg, byte eller strykning av förnamn fick ske, föreslogs en övergångsbestämmelse. Bestämmelsen innebar att den som före ikraftträdandet av lagändringarna hade lagt till, bytt eller strukit ett förnamn skulle få möjlighet att med stöd av 31 § ytterligare en gång få göra en sådan ändring av förnamn.

I promemorian föreslogs även en ändring av regeln i namnlagen om att ordningsföljden mellan två eller flera förnamn kunde ändras genom en anmälan till pastorsämbetet så att tilltalsnamnet kom först (32 §). Bestämmelsens utformning hade sin främsta förklaring i att det tidigare inte hade varit möjligt att särskilt markera tilltalsnamnet i den datoriserade folkbokföringen, vilket ansågs medföra vissa olägenheter. Detta hade nu blivit möjligt, och något beaktansvärt skäl att alltjämt begränsa den enskilde till att enbart få ändra ordningsföljden på förnamnen så att tilltalsnamnet kom först ansågs inte längre finnas. I promemorian föreslogs därför en jämkning av 32 § så att ändring av ordningsföljden mellan förnamn skulle få ske utan krav på att tilltalsnamnet skulle komma först (s. 20).

Förfarandet vid barns namnbyte

Enligt namnlagen krävs inte samtycke av den förälder som inte är vårdnadshavare när det gäller byte, tillägg eller strykning av underårigs förnamn. Med anledning av att det i en motion hade det

yrkats att sådant krav skulle införas kom frågan att övervägas i promemorian.

Det konstaterades härvid att det vid barns byte av förnamn inte är möjligt att genom anmälan helt ändra förnamnet eftersom ett ursprungligt förnamn alltid måste behållas. Härefter gjordes en jämförelse med grunden för det krav som finns på samtycke av förälder som inte är vårdnadshavare vid byte av efternamn. I det fallet bygger samtyckeskravet på att det finns en namngemenskap med den som inte är vårdnadshavare. I fråga om förnamn finns som regel inte denna gemenskap. I stället borde önskemålet från den förälder som inte har vårdnaden att få vara med och bestämma när det gäller ett barns förnamn, ses som ett uttryck för en naturlig önskan att ha fortsatt inflytande över barnets angelägenheter i allmänhet. Det rörde sig här således om ett mer allmänt problem, nämligen i vilken utsträckning vårdnaden bör inskränkas genom krav på samtycke av den förälder som inte är vårdnadshavare. ”När det föreligger förutsättningar för att föräldrarna gemensamt beslutar om barnets angelägenheter har lagstiftaren emellertid hittills ansett att detta juridiskt sett bör ske genom att föräldrarna skaffar sig gemensam vårdnad. Det finns inte anledning att i det nu aktuellt sammanhanget framlägga förslag i annan riktning.” (s. 23)

Fördelning av rättegångskostnader

Enligt 1963 års namnlag hade domstolsprövning krävts i samtliga ärenden som avsåg barns byte av efternamn. Frågan ansågs därför vara av indispositiv karaktär och fördelningen av rättegångskostnaderna skedde i enlighet härmed (jfr 18 kap. 2 § RB). Den nya namnlagen fordrade däremot inte domstolsprövning i de fall av namnbyte enligt 6 § då förälder som inte är vårdnadshavare har lämnat samtycke. I rättstillämpningen hade denna förändring tolkats så att indispositiva regler inte var tillämpliga och att domstolen sålunda inte kunde förordna att vardera parten skulle bära sina rättegångskostnader. I promemorian fann man mot denna bakgrund skäl att se närmare på denna fråga. Man kom fram till att ärenden om byte av barns efternamn alltjämt fick anses vara av den karaktären att rättegångskostnaderna borde fördelas på det sätt som skett före ikraftträdandet av 1982 års namnlagen. För att undvika missförstånd föreslogs en att uttrycklig bestämmelse om detta skulle tas in i namnlagen.

5.3.3 Proposition 1987/88:84

Efter remissbehandling av departementspromemorian och överläggningar med företrädare för justitiedepartementen i Danmark, Finland och Norge om behovet av ändringar i de nordiska namnlagarna tog regeringen i proposition 1987/88:84 ställning till förslagen i departementspromemorian. Propositionen kom i det närmaste helt att överensstämma med promemorian. Regleringen om rättegångskostnader kom dock att få en något annorlunda utformning för att möjliggöra att även barns namnbyte enligt 8 och 11 §§ skulle omfattas av den nya bestämmelsen.

Riksdagens ställningstagande

I anslutning till riksdagens behandling av propositionen väcktes en enskild motion (fp) med yrkande om ändring i 5 § och/eller 10 § namnlagen så att tillämpningen av dessa paragrafer inte skulle utgöra hinder för samtliga familjemedlemmar att få samma efternamn.

Lagutskottet framhöll i sitt betänkande LU 1987/88:26 att förslaget i propositionen i väsentlig mån tillgodosåg de önskemål som tidigare framförts i riksdagen om ändringar i namnlagen. Utskottet underströk som särskilt värdefullt att frågorna om namngemenskap för makar gifta före namnlagens ikraftträdande och om adoptivbarns förnamn nu fick en lösning. Utskottet fann också skäl att betona att de föreslagna ändringarna inte innebar några avsteg från de grundläggande principerna i namnlagen.

I anslutning till behandling av propositionen avstyrkte utskottet den förenämnda motionen om än mer ökade möjligheter för familjemedlemmar att få samma efternamn. Två av lagutskottets ledamöter (fp) reserverade sig till förmån för motionen och menade att utskottet borde ha anfört följande:

> Enligt utskottets mening finns det anledning att nu gå vidare på denna väg och därmed i linje med motionärens tanke underlätta för makar att erhålla namngemenskap. Som förutsättning för tillstånd till namnbyte i de fall då en av makarna vill ta den andre makens efternamn bör således endast uppställas det kravet att det skall föreligga särskilda skäl. Denna liberalare tillståndsgivning bör gälla inte bara i det av motionären påtalade fallet, då den ena maken bytt till sig en förälders efternamn, utan också i andra fall då den ena maken tagit ett annat namn under äktenskapet och den andra maken senare önskar bära det namnet som efternamn.

Företrädarna för moderata samlingspartiet avgav ett särskilt yttrande till betänkandet. De förklarade att deras principiella avståndstagande från den nya namnregleringen alltjämt kvarstod, men att de beträffande det aktuellt lagförslaget hade valt att inte reservera sig eftersom förslaget inte innebar någon ytterligare uppluckring av namnskicket.

Riksdagen biföll vad utskottet hade hemställt och den 5 maj 1988 utfärdades lag (1988:261) om ändring i namnlagen (1982:670). Ändringarna trädde i kraft den 1 juli 1988.

5.3.4 Vissa ändringar i namnlagen efter 1988

Även efter 1988 har vissa, mindre omfattande ändringar skett i namnlagen.

I samband med att ny lag om folkbokföring infördes år 1991, övertog de dåvarande lokala skattemyndigheterna ansvaret för anmälningsärendena från pastorsämbetena. Ansvaret ligger sedan år 2004 på Skatteverket.

Barnets rätt att komma till tals i namnärenden utökades år 1996 genom att ett nytt andra stycke infördes i 48 § namnlagen (SFS 1995:1243).

I samband med att homosexuella par tilläts att adoptera, infördes år 2003 en följdändring i hjälpregeln i 2 § namnlagen som innebär att i de fall då anmälan inte görs inom rätt tid förvärvar adoptivbarnet det efternamn som den äldre av föräldrarna bär (SFS 2002:607).

År 2012 infördes en ny 49 a § i den del av namnlagen som reglerar de internationella förhållandena (SFS 2012:66). Bestämmelsen ger rätt att genom anmälan till Skatteverket förvärva ett namn när det inte är möjligt enligt de vanliga reglerna, om namnet förvärvats på ett visst sätt i en annan EES-stat eller i Schweiz. Samtidigt infördes vissa följdändringar 1, 5, 11 och 33 §§, vilka bland annat medförde den terminologiska förändringen att barn till föräldrar med gemensamt efternamn förvärvar namnet ”genom” i stället för som tidigare ”vid” födelsen.

5.3.5 Riksdagsbehandling 1989–1999

1989/90 års riksdag

I en enskild motion, L418 (m), yrkades ändringar i namnlagen så att namnenheten mellannamn placerades sist, att rätten att bära mellannamn utvidgades och att patronymikon/metronymikon blev en särskild namnenhet. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1990/91:LU3 avstyrkte lagutskottet bifall till motionen med följande motivering:

> Utskottet vill erinra om att reglerna i 1982 års namnlag bygger på en omsorgsfull avvägning mellan å ena sidan intresset av namnstabilitet och å andra sidan den enskildes önskemål att själv bestämma vilket namn han eller hon vill bära. Enligt utskottets mening bör det därför krävas starka skäl för att man i något mer väsentligt avseende skall frångå den nuvarande ordningen.
>
> Som framgår av redovisningen ovan har rätten att bära mellannamn tillkommit främst i syfte att bereda möjlighet för make att visa både nuvarande och tidigare familjeanknytning. Härutöver har det öppnats en möjlighet för barn att bära mellannamn eftersom familjesamhörigheten ansetts kunna stärkas om barnet har namngemenskap med båda föräldrarna i de fall dessa bär skilda efternamn. För detta ändamål är det tillräckligt att barnet får som mellannamn bära den förälderns efternamn som barnet inte förvärvat. Som utskottet framhöll vid riksdagsbehandlingen av förslaget till namnlag (se bet. LU 1981/82:41) saknas däremot anledning att ge barnet rätt att som mellannamn ta en förälders efternamn som ogift. Utskottet kan således inte ställa sig bakom motionärens önskemål i denna del. I sammanhanget vill utskottet understryka att motionärens påstående att föräldrarna med utnyttjande av reglerna om byte av efternamn kan åstadkomma att barnet som mellannamn får bära den ene förälderns efternamn som ogift synes bygga på en missuppfattning. Har den ene föräldern under äktenskapet tagit tillbaka sitt namn som ogift kan nämligen den föräldern inte senare åter byta till den andre förälderns efternamn.
>
> Vad härefter angår frågan om patronymikon och metronymikon får enligt utskottets mening gällande ordning anses till fyllest. Såvitt utskottet har sig bekant har de möjligheter som namnlagen ger den enskilde att förvärva ett sådant namn som förnamn eller efternamn inte inneburit några komplikationer eller eljest medfört problem. När det särskilt gäller det av motionären anförda exemplet vill utskottet påpeka att namnlagen ger barnet möjlighet att byta efternamnet till ett patronymikon eller metronymikon, dvs. ett namn som bildats på faderns eller moderns förnamn med tillägg av ändelsen -son resp. -dotter. Barnet har också möjlighet att byta till ett efternamn som den ene föräldern bär eller som någon av föräldrarna burit som ogift. Utskottet kan således inte dela motionärens uppfattning om att det finns behov av regler som innebär att patronymikon och metronymikon görs till en

särskild namnenhet. Införandet av sådana regler skulle för övrigt ytterligare komplicera regelsystemet.

Inte heller kan utskottet ställa sig bakom tanken på en ändrad placering av namnenheten mellannamn. Utskottet vill visserligen inte ifrågasätta motionärens påstående att mellannamnet ibland uppfattas som efternamnet. Ordningen för placeringen av mellannamnet och dess motsvarighet enligt 1963 års namnlag har emellertid funnits i snart 30 år, och förväxlingsrisker skulle säkerligen uppkomma också med den av motionären förordade placeringen.

1990/91 års riksdag

I en enskild motion, L409 (c), kritiserades det förhållandet att det för en islandsfödd person boende i Sverige inte var möjligt att genom anmälan till pastorsämbetet ge sitt barn ett efternamn enligt isländskt namnskick, utan att detta endast var möjligt efter ansökan hos PRV. Motionären kritiserade också att byte av efternamn var avgiftsbelagt och föreslog ändringar i namnlagen som skulle innebära att föräldrar med anknytning till Island skulle få rätt att utan kostnad välja sina barns efternamn i enlighet med isländsk sed och få använda den isländska stavningen.

I en annan enskild motion, L415 (v), begärdes en översyn av namnlagens regler om förfarandet i mål och ärenden och om placeringen av mellannamn. Enligt motionären var det svårt för enskilda att förstå varför PRV handlägger vissa namnfrågor mot avgift medan folkbokföringsmyndigheten handhar andra utan avgift. Motionären menade att mellannamnet ofta förväxlas med efternamnet och att förvirring kan uppstå rörande vilket av namnen som är det riktiga efternamnet. Ofta torde efternamnet inte komma till användning i t.ex. register där det inte finns utrymme för både mellannamn och efternamn, varför mellannamnet får status som efternamn. Enligt motionären borde rådande osäkerhetsförhållande rättas till, vilket lämpligen kunde ske genom att mellannamnet skulle kallas tilläggsnamn och placeras efter efternamnet. En annan lösning vore att låta den enskilde själv bestämma vad som ska vara efternamn och tillåta att det nuvarande mellannamnet får förbindas med efternamnet med ett bindestreck och därigenom bli en del av efternamnet.

I sitt av riksdagen godkända betänkande 1990/91:LU28 avstyrkte lagutskottet bifall till båda motionerna, samt anförde bland annat följande:

Om en isländsk medborgare i stället, såsom namnlagen också medger, väljer att få sin ansökan om namnbyte prövad i Sverige av svenska myndigheter anser utskottet att det enda möjliga är att en sådan ansökan prövas med utgångspunkt från vad man i Sverige kan anse som lämpligt i fråga om namnets bildning, uttal eller stavning. Enligt utskottets mening bör det inte gärna komma i fråga att som nybildade efternamn i Sverige skall godkännas namn som inte är förenliga med vårt inhemska namnskick. En annan ordning skulle nämligen innebära en mängd praktiska svårigheter och dessutom vara oförenlig med det synsätt i fråga om namnval som gällt i Sverige under lång tid och som innebär att nya namn skall vara inhemska i den meningen att de skall vara bildade enligt här gängse släktnamnsmönster och bestå av inhemska språkelement (se prop. 1963:37 s. 84).

När det sedan gäller frågan om placeringen av mellannamn som tas upp i motion L415 vill utskottet erinra om att riksdagen hösten 1990 behandlade ett liknande motionsyrkande. - - - Utskottet finner inte skäl att nu frångå sitt tidigare ställningstagande beträffande mellannamnets placering.

Beträffande kritiken mot förfarandet i namnärenden vill utskottet framhålla att namnlagen bygger på principen att man på ett enkelt sätt automatiskt eller genom anmälan till pastorsämbetet skall kunna förvärva vissa förnamn, mellannamn eller förälders eller makes efternamn utan någon närmare prövning. Den som i andra fall vill byta namn är hänvisad att ansöka därom hos patent- och registreringsverket, som har att göra en särskilt prövning om det önskade namnet kan godkännas. Den nuvarande ordningen kan inte anses annat än ändamålsenlig, och något behov av en översyn i enlighet med önskemålen i motion L415 anser utskottet inte föreligga. I sammanhanget vill utskottet erinra om att regeringen i proposition 1990/91:153 om ny folkbokföringslag m.m. föreslagit bl.a. att handläggningen av namnärenden skall överflyttas från pastorsämbetet till skattemyndigheten.

Inte heller kan utskottet ställa sig bakom kritiken som framförs i båda motionerna mot att ansökningar om namnbyten hos patent- och registreringsverket är avgiftsbelagda. Som framgår av bl.a. expeditionskungörelsen (1964:618) och förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna är den gängse ordningen att den som vill ha en ansökan prövad av en myndighet eller domstol har att betala en viss avgift. Några skäl att undanta ansökningar hos patent- och registreringsverket i fråga om namnbyten från avgiftsskyldighet föreligger inte enligt utskottets mening.

Mot utskottets betänkande reserverade sig i respektive delar företrädarna för samma partier som motionärerna tillhörde.

1991/92 års riksdag

I en enskild motion, L410 (m), framfördes liknande synpunkter som hade behandlats föregående riksdagsår rörande mellannamnets placering och frågan om patronymikon/metronymikon ur ett internationellt perspektiv.

I en enskild motion, L421 (v), togs upp frågor som hade behandlats föregående riksdagsår rörande mellannamn och vilka olika myndigheter som hade att hantera namnärenden.

Lagutskottet avstyrkte motionsyrkandena i sitt av riksdagen godkända betänkande 1991/92:LU32 av i huvudsak samma skäl som året innan. Beträffande frågan om olägenheter för enskilda med anledning av att olika myndigheter handlägger namnärenden avvisade utskottet kritiken enligt följande:

> Vad slutligen angår den kritik som i övrigt framförs mot namnlagen i motion L421 vill utskottet framhålla att det förhållandevis detaljerade regelsystemet i namnlagen är resultatet av den avvägning som skett mellan de delvis motstridiga intressen som gör sig gällande på området. Också bestämmelserna om handläggningen av namnärenden skall ses mot bakgrund av den gjorda intresseavvägningen. Dessa regler bygger på principen att den enskilde automatiskt eller efter en enkel anmälan till folkbokföringsmyndigheten skall kunna förvärva vissa förnamn, mellannamn samt förälders eller makes efternamn utan någon närmare prövning. Vid andra namnförvärv skall en särskild prövning ske om namnbytet kan godkännas, och ansökan skall då ske hos patent- och registreringsverket. Några bärande skäl för att de grundläggande principerna bakom namnlagen nu bör överges har inte framförts i motionen.

1993/94 års riksdag

I en enskild motion, L903 (fp), begärdes att namnlagen skulle ändras i syfte att göra det möjligt för syskon att ha samma mellannamn. Motionären redovisade två exempel där namnlagen påstods ha hindrat syskon från detta. I båda exemplen hade barn till gifta föräldrar med samma efternamn vägrats att ta samma mellannamn som ett äldre syskon fått under tiden då föräldrarna varit sambor och haft skilda efternamn.

I sitt av riksdagen godkända betänkande 1993/94:LU19 avstyrkte lagutskottet bifall till motionsyrkandet och hänvisade till vad utskottet i tidigare betänkanden anfört om de avvägningar som namnlagen grundar sig på. Starka skäl krävdes således för att man i

något mera väsentligt avseende skulle frångå gällande ordning. Enligt utskottets mening hade motionären inte anfört några skäl för att den grundläggande principen bakom namnlagens regler om mellannamn skulle frångås.

1996/97 års riksdag

I en enskild motion, L413 (s), yrkades att regleringen av makars byte av efternamn skulle förenklas. I motionen angavs som exempel att en av makarna vill byta till det namn som hennes mor burit som ogift. Eftersom parets barn kan erhålla namnet genom en enkel anmälan ansåg motionären att även andra maken skulle få förvärva namnet genom sådan anmälan.

Lagutskottet erinrande i sitt av riksdagen godkända betänkande 1996/97:LU8 om vad utskottet tidigare anfört angående de avvägningar som gjordes i samband med införandet av namnlagen. Utskottet hade i anslutning till namnlagens tillkomst funnit att makars rätt till namnbyte borde begränsas så att makar genom anmälan kan få namngemenskap endast vid ett tillfälle. Utskottet avstyrkte motionen med hänvisning till att motionären inte hade visat tillräckliga skäl för att ytterligare öka möjligheterna för makar att under äktenskapet byta till gemensamt efternamn genom anmälan.

1998/99 års riksdag

I en enskild motion, L406 (c), yrkades ändring i namnlagen så att det skulle bli möjligt att få bära mellannamn tillsammans med efternamn förenat genom bindestreck. I en annan enskild motion, L425 (m), yrkades att det skulle bli möjligt att få byta till ett efternamn som är en sammansättning av parternas namn med ett bindestreck. Motionärerna begärde således i realiteten att ordningen med dubbelnamn skulle återinföras i det svenska namnskicket.

Lagutskottet fann i sitt av riksdagen godkända betänkande 1998/99:LU18 inte skäl frångå sina tidigare ställningstaganden i frågan och avstyrkte yrkandena.

1999/2000 års riksdag

Frågan om dubbelnamn återkom i kommittémotion L409 (v), vari yrkades att namnlagen skulle ändras på så sätt att det skulle bli möjligt att föra vidare dubbelnamn till sina barn. I betänkande 1999/2000:LU16 avstyrkte lagutskottet bifall till yrkandet med hänvisning till vad utskottet tidigare anfört i fråga om dubbelnamn. Två ledamöter (v) reserverade sig mot beslutet och åberopade att de skäl som tidigare hade anförts mot dubbelnamn inte längre hade samma bärkraft och att införandet av möjligheten att föra dubbelnamn vidare till sina barn skulle bidra till en ökad namngemenskap inom familjerna.

I samma betänkande behandlades en enskild motion, So203 (fp), vari framfördes kritik mot att transsexuella personer som inte genomgått eller inte avsåg att genomgå kirurgisk behandling inte, enligt då gällande praxis, kunde byta sitt förnamn till ett förnamn som var förknippat med det andra könet. Denna begränsning beträffande byte av förnamn för transsexuella borde enligt motionären upphävas och det borde också införas en rätt till retroaktivt namnbyte efter könsbyte. Lagutskottet avstyrkte i sitt nämnda betänkande bifall till yrkandena. Beträffande yrkandet om retroaktivt namnbyte erinrade utskottet om att ett namnbyte, i likhet med en fastställelse av könstillhörighet, endast gäller för framtiden. Enligt utskottets mening kunde det inte komma i fråga att i lag införa en tvingande skyldighet för den som någon gång, kanske långt tillbaka i tiden, utfärdat betyg, intyg eller liknande handlingar att göra ändringar i ett dokument som vid tiden för upprättandet var helt korrekt. Det problem som motionären hade tagit upp fick enligt utskottets uppfattning lösas på annat sätt än genom lagstiftning. Två ledamöter (v) reserverade sig till förmån för yrkandena i motionen.

Riksdagen godkände vad lagutskottet anfört och avslog yrkandena.

5.3.6 Riksdagsbehandling 2000–2012

2000/01 års riksdag

I sitt av riksdagen godkända betänkande 2000/01:LU11 behandlade lagutskottet fem motioner rörande namnlagen.

I kommittémotion L412 (m) yrkades att regeringen skulle lägga fram förslag till sådan ändring av namnlagen att endast immaterialrättsligt skyddade värden begränsar medborgarnas möjligheter att själva välja sina för- och efternamn. Enligt motionärerna hade namnlagen och dess tillämpning inneburit att man lagt olika skönhets- och moralaspekter på vilket namn som är möjligt att välja, vilket lett till skönsmässiga bedömningar och en ojämn och oförutsebar tillämpning av reglerna. Att inte tillåta medborgarna att formellt heta vad de själva önskar ledde enligt motionärerna till ett dubbelspel där ett namn brukas vid kontakter med myndigheter och ett annat vid övriga tillfällen i livet. Även förbudet mot antagande av dubbelnamn kritiserades i motionen.

I en enskild motion, L428 (s), anfördes att diskussionen kring svårigheterna att föra över dubbelnamn till barn och bedömningen av nya namn visade på behov av förändring av namnlagen. Lagen grundade sig enligt motionärerna på ett föråldrat synsätt på namnets betydelse såväl från familjerättsliga som värdemässiga utgångspunkter. En utredning borde därför komma till stånd i syfte att ge utökad rätt för medborgarna att själva få bestämma sitt och sitt barns namn.

I flerpartimotionen L441 (v, fp, s, mp och c) togs frågan upp om förnamnsbyte för transsexuella. I motionen hänvisades till då gällande praxis som inte tillät personer att byta till förnamn som var förknippade med det andra könet. Motionärerna hävdade att det inte fanns rimliga skäl härför och begärde att frågan skulle utredas i syfte att åstadkomma nödvändiga ändringar i namnlagen.

Lagutskottet utlät sig beträffande de nu angivna motionsyrkandena enligt följande (s. 9 f.):

> Utskottet har uppfattat de nu aktuella motionsyrkandena så att motionärerna vill ha till stånd ändringar i namnlagen som syftar till att öka möjligheterna för den enskilde att själv bestämma vilket namn han eller hon vill bära. Vad som anförts i motionerna utgör, enligt utskottets mening, inte tillräckliga skäl för att riksdagen nu fullt ut skall kunna ställa sig bakom motionsönskemålen. Det har emellertid snart gått tjugo år sedan 1982 års namnlag trädde i kraft. Efter lagens tillkomst har förhållandevis få ändringar gjorts i den namnrättsliga lagstift-

> ningen, och det kan, enligt utskottets mening, inte uteslutas att synen på hur namnskicket lämpligen bör vara reglerat ändrats. Utskottet anser mot denna bakgrund att tiden nu är mogen för att göra en undersökning för att utröna huruvida de avvägningar som gjordes i samband med namnlagens tillkomst mellan det allmännas intresse av namnstabilitet och enskildas önskemål att fritt välja namn fortfarande kan anses vara bärkraftiga. Det bör ankomma på regeringen att bestämma de närmare formerna för ett sådant arbete.

Med anledning av vad som i dessa delar anförts i de nämnda motionerna borde enligt utskottet riksdagen ge regeringen till känna vad utskottet sålunda anfört.

Vidare avstyrkte utskottet bifall till två enskilda motioner, L401 (m), om att namnlagen skulle avskaffas och L457 (m) om att ansökningsavgiften vid första ansökan hos PRV om namnbyte skulle avskaffas för alla nya svenska medborgare.

I den förenämnda flerpartimotionen L441 hade även framställts yrkande om retroaktivt namnbyte efter könsbyte. Utskottet vidhöll sin uppfattning från föregående riksdagsår och kunde således inte se någon möjlighet att i detta hänseende förorda lagstiftning. Utskottet uteslöt emellertid inte att motionsspörsmålet kunde komma att bli föremål för ytterligare belysning inom ramen för det av utskottet förordade arbetet. Två ledamöter (v) reserverade sig till förmån för motionsyrkandet.

2001/02 års riksdag

I sitt av riksdagen godkända betänkande 2001/02:LU14 avstyrkte lagutskottet bifall till kommittémotion L208 (m), vari ställts samma krav på liberalisering av namnlagen som framförts under föregående riksdagsår i motion 2000/01:L412. Utskottet hade erfarit att det inom Justitiedepartementet övervägdes vilken form en undersökning av namnlagen skulle ta. Enligt utskottet borde resultatet av den aviserade undersökningen avvaktas innan riksdagen vidtog några ytterligare åtgärder.

Utskottets moderata ledamöter anförde i ett särskilt yttrande att de fann det anmärkningsvärt att den aviserade undersökningen ännu inte hade påbörjats och att de förutsatte att så skulle komma att ske inom en inte alltför lång framtid.

2003/04 års riksdag

Våren 2004 behandlade riksdagen nio motioner med förslag till olika ändringar i namnlagen samt två särskilda motionsyrkanden om retroaktiva namnbyten.

I kommittémotionerna L220 (m) och L236 (m) begärdes på nytt ändringar i namnlagen så att endast immaterialrättsligt skyddade värden ska begränsa medborgarnas möjligheter att själva välja sina namn. Motionärerna framhöll att personnamnet är en stor del av den personliga integriteten och att det därför i större utsträckning än vad som då var fallet borde vara möjligt att ändra efter egna önskemål.

I en enskild motion, L228 (mp), gjordes gällande att namnlagens utformning innebar en allvarlig kränkning av den enskilda individens integritet eftersom den begränsade individens möjligheter att själv bestämma hur dennes bakgrund och identitet ska bekräftas genom namnet. Enligt motionärerna borde namnlagen ändras med beaktande av jämställdhetssynpunkter, för att i större utsträckning ta tillvarata barnets bästa och för att bejaka etnisk mångfald i samhället. Motionärerna begärde en översyn av namnlagen i syfte att det skulle bli tillåtet med dubbelnamn och flera namn som efternamn.

I en kommittémotion, L318 (mp), begärdes ändring i namnlagen så att det skulle bli tillåtet att byta förnamn till det man själv väljer. Namnlagens syfte skulle vara att skydda barn från att få namn som de kan få lida för senare i livet och skydda från intrång i familjenamn, inte att hindra människor från att ta vilka förnamn de önskar.

Frågor om mellannamn togs upp i två motioner. I enskilda motionen L232 (c) begärdes förslag till ändringar i namnlagen av innebörd att det blir möjligt att få bära mellannamn eller tilläggsnamn tillsammans med efternamn förbundet med bindestreck. Lagändringarna borde även innebära att det blir möjligt för två makar att var för sig behålla sina tidigare familjenamn i kombination med den andre partnerns namn. Liknande frågor behandlades i enskilda motionen L313 (s), vari det förhållandet kritiserades att endast en av två makar har rätt att lägga till ett mellannamn.

I en enskild motion, L288 (s), väcktes frågan om ändring i förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen. Enligt motionärerna borde en myndighet, PRV, hantera samtliga namnbytesärenden. En

sådan ordning ansågs leda till bättre service för kunderna och en enhetligare tillämpning av namnlagens bestämmelser.

I kommittémotion L300 (fp) begärdes ett tillkännagivande om att regeringen snarast skulle genomföra den av riksdagen beställda undersökningen om namnlagen.

Möjligheten att döpa barn enligt isländskt namnskick även när en förälder har svenskt medborgarskap togs ånyo upp av en enskild motionär i motion L324 (s).

Lagutskottet avstyrkte samtliga yrkanden i sitt av riksdagen godkända betänkande 2003/04:LU22. Utskottet hänvisade till sina tidigare uttalanden samt till att regeringen i skrivelse 2003/04:75 hade anfört att den avsåg att låta göra en undersökning för att ta reda på om namnreglerna behöver moderniseras och att arbetet var inriktat på att ett sådant uppdrag skulle lämnas under år 2004. Utskottet tillade:

> Utskottet kan konstatera att [det] nu gått drygt tre år sedan riksdagens tillkännagivande om att regeringen borde göra en undersökning för att utröna huruvida de avvägningar som gjordes i samband med namnlagens tillkomst fortfarande kan anses vara bärkraftiga. Utskottet beklagar att regeringen ännu inte har initierat någon sådan undersökning. Enligt utskottets mening är det hög tid att regeringen utan dröjsmål låter göra den beställda undersökningen. Något ytterligare tillkännagivande i denna fråga är knappast meningsfullt.

Beträffande motionskravet angående isländskt namnskick anmärkte utskottet att regeringen våren 2003 hade beslutat vissa förordningsändringar som innebar att isländska föräldrar i Sverige snabbt och utan kostnad kunde ansöka om ett isländskt efternamn för sina barn.

Tre av utskottets ledamöter (m) reserverade sig till förmån för motionerna L220 och L236. Två ledamöter (fp) reserverade sig till förmån för det yrkande om namnlagen som hade framställts i motion L300. En ledamot (c) reserverade sig till förmån för motion L232. En ledamot (v) reserverades sig till förmån för ett flertal av motionsyrkandena.

I den ovannämnda motionen L318 yrkades även, på sätt skett tidigare, att retroaktiva namnbyten skulle möjliggöras. Liknade krav framställdes i en enskild motion, K365 (s). Utskottet avstyrkte med hänvisning till vad det tidigare anfört i frågan. En ledamot (v) reserverade sig till förmån för motionsyrkandena.

Riksdagsåret 2004/05

Lagutskottet hade under våren 2005 att ta ställning till elva motionsyrkanden som rörde namnlagen och två om retroaktiva namnbyten. Flertalet av yrkandena var identiska med yrkanden som tidigare hade behandlats i utskottet.

I en enskild motion, L210 (m), begärdes ett tillkännagivande till regeringen att möjligheterna att byta namn till gårdsnamn skulle utökas.

I kommittémotionen L239 (m) begärdes på nytt förslag till ändringar i namnlagen så att endast immaterialrättsligt skyddade värden ska begränsa medborgarnas möjligheter att själva välja sina namn.

I en enskild motion, L245 (fp), anfördes att namnlagen inte uppfyller de behov som finns i dagens mångkulturella samhälle. Möjligheterna att byta till ett efternamn som tidigare har gått i tradition inom släkten borde utökas. Vidare borde det enligt motionärerna vara möjligt att anpassa stavningen av efternamn till svenskt språkbruk, utan hinder av att andra personer bär samma efternamn i Sverige. Även frågor om dubbelnamn och mellannamn togs upp i motionen. Vad motionärerna anfört borde ges regeringen till känna.

Behovet av att anpassa namnlagen till dagens mångkulturella samhälle togs upp även i kommittémotionen L248 (fp). Motionärerna pekade också på de konsekvenser bestämmelserna om mellannamn och efternamn får för barn till ogifta respektive gifta föräldrar. I motionen begärdes ett tillkännagivande om att regeringen snarast skulle genomföra den av riksdagen år 2001 begärda undersökningen om namnlagen.

Frågor om mellannamn togs upp i ytterligare ett antal motioner. I enskilda motionen L297 (c) anfördes att mellannamn, om begreppet alls ska finnas kvar, bör betraktas som efternamn så att det kan föras vidare från föräldrar till barn. Även när det gällde förnamn fanns enligt motionärerna regler som kan upplevas som otydliga och orättvisa. Människor borde därför ges rätten att själva välja sina namn, så länge det inte skadar någon annan eller strider mot immaterialrättsligt skyddade värden. Liknande synpunkter framfördes i enskilda motionen L307 (c), vari också yrkades att all handläggning av namnbytesfrågor borde samlas hos en myndighet för att få en mer enhetlig praxis och mindre utrymme för godtycke i bedömningarna.

I kommittémotion L306 (v) framfördes synpunkter på behovet av att ändra bestämmelserna för mellannamn och att möjligheterna att själv få välja förnamn borde utökas. Motionärerna uppmärksammade den särskilda problematiken för transsexuella personer och menade att det inte fanns något skäl att förbjuda någon att bära ett visst förnamn enbart för att det förknippas med det andra könet. Tillkännagivanden om en könsneutral namnlag, i den meningen att en transsexuell person ska kunna använda det namn personen vill oavsett kön, begärdes också i enskilda motionen L313 (s) och flerpartimotionen L362 (v, fp, c, mp).

I sitt betänkande 2004/05:LU13 föreslog lagutskottet att samtliga motionsyrkanden skulle avslås och angav följande motivering härför:

> Efter det att utskottet senast tog ställning till motionsyrkanden om ändringar i namnlagen har Justitiedepartementet fått del av skrivelser från såväl Språk- och folkminnesinstitutet som Patent- och registreringsverket (PRV) om behovet av en översyn av namnlagen. Språk- och folkminnesinstitutet understryker i en skrivelse i juni 2004 behovet av en översyn av lagen och dess tillämpning från språklig synpunkt. Såvitt utskottet erfarit gav Justitiedepartementet därefter PRV möjlighet att inkomma med synpunkter i ärendet, och PRV har i en skrivelse i februari 2005 belyst behovet av att namnlagen ses över och att rättsreglerna anpassas till samhällsmedborgarnas behov av att förändra sina namn på ett lättbegripligt och rättssäkert sätt. Enligt verket har behovet av en omarbetning av lagen tilltagit under en längre tid.
>
> Enligt uppgift från Justitiedepartementet avser regeringen nu, mot bakgrund av ovan nämnda skrivelser, ta ställning till om det finns behov av ändringar i namnlagen.
>
> När nu utskottet åter har att behandla motionsyrkanden om ändringar i namnlagen kan utskottet, med hänvisning till de synpunkter som lämnats av PRV samt i ärendet väckta motioner, konstatera att tiden nu är mogen för en översyn av namnlagen. Utskottet förutsätter att en sådan översyn kommer till stånd utan något formellt tillkännagivande från riksdagens sida och att de frågeställningar som tas upp i motionerna kommer att uppmärksammas i detta arbete.

Utskottets borgerliga ledamöter reserverade sig till förmån för yrkandena i motionerna L210, L239, L245, L248, L297 och L307 samt anförde avslutningsvis:

> Vi anser att det genom PRV:s skrivelse är klarlagt att det föreligger ett behov av en översyn av namnlagen. En sådan översyn måste, som följer av såväl PRV:s skrivelse som i ärendet väckta motioner, ha en bred inriktning. Det får ankomma på regeringen att snarast ta initiativ till en sådan översyn och därefter återkomma till riksdagen med erforderliga lagförslag. Vad som nu anförts bör riksdagen - - - ge regeringen till känna.

Vid behandlingen av utskottets betänkande i kammaren anslöt sig företrädarna för miljöpartiet till reservationen. Riksdagen kom härigenom att besluta ett nytt tillkännagivande och ge regeringen i uppdrag att snarast ta initiativ till en bred översyn av namnlagen.

I sitt betänkande tog utskottet även upp två motionsyrkanden (v) resp. (v, fp, c mp) vari upprepades tidigare motionskrav om att regeringen skulle tillsätta en utredning med uppdrag att se över möjligheten att genomföra ändringar i lagstiftningen som innebär att en person som har bytt namn eller personnummer kan få dessa uppgifter ändrade retroaktivt. Utskottet avstyrkte bifall till yrkandena, denna gång med hänvisning till att utskottet förutsatte att yrkandena skulle komma att beaktas inom ramen för den utlovade översynen av namnlagen. Riksdagen följde i denna del utskottet.

Riksdagsåret 2005/06

I sitt av riksdagen godkända betänkande 2005/06:LU11 behandlade lagutskottet tolv motionsyrkanden om ändringar i namnlagen och behovet av en översyn av lagen samt två yrkanden om retroaktiva namnbyten. Huvuddelen av yrkandena motsvarade tidigare behandlade yrkanden.

I en enskild motion, L202 (m), återkom yrkandet om att möjligheterna att byta namn till gårdsnamn skulle utökas.

Frågor om mellannamn behandlades i ett flera motioner. Sålunda anfördes i en enskild motion, L229 (c), att det fanns anledning att se över namnlagen i syfte att förenkla bestämmelserna och ge människor större möjligheter att själva välja namn. Motionären menade att man bör kunna bära såväl ett gemensamt efternamn som ett gemensamt mellannamn. I en annan enskild motion, L254 (fp), begärdes att namnlagen skulle ändras på det sättet att mellannamn ska betraktas som efternamn så att det kan föras vidare från föräldrar till barn. En konsekvens av namnlagens bestämmelser om mellannamn respektive efternamn, som motionären särskilt pekade

på, var det förhållandet att alla i en familj inte alltid kan ha samma mellannamn och efternamn. Liknande synpunkter framfördes i enskilda motionen L338 (s), i vilken också begärdes att namnlagen skulle ändras så att mellannamn kan föras över från föräldrar till barn. I enskilda motionen L268 (s) uppmärksammades att dubbla efternamn inte får antas, vilket enligt motionärerna får till följd att mellannamnet blir osynligt. Makar borde därför kunna bära varandras efternamn tillsammans med sina gamla efternamn. I enskilda motionen L380 (s) begärdes en möjlighet för dem som ingår äktenskap eller registrerat partnerskap att lägga samman sina tidigare efternamn och skapa ett nytt och gemensamt familjenamn.

Rätten att själv välja sitt förnamn togs upp i två motioner. I partimotion L342 (mp, -) upprepades att namnlagens syfte ska vara att skydda barn från att få namn som de kan lida av senare i livet och att skydda från intrång i familjenamnen. Syftet ska inte vara att hindra människor från att ta vilka förnamn de vill. Liknande synpunkter framfördes i kommittémotionen L286 (v), vari också framhölls att det inte finns anledning att förbjuda personer att bära ett visst förnamn enbart för att det förknippas med det andra könet samt att namnlagen borde ändras så att myndiga personer oavsett könsidentitet kan byta till ett förnamn de själva har valt.

Några motioner tog upp namnfrågor utifrån ett internationellt perspektiv. I enskilda motionen L284 (c) begärdes att en person med dubbelt medborgarskap, varav ett svenskt – som fötts i ett annat land och där fått ett namn enligt det landets lagar – ska ges möjlighet att behålla det ursprungliga namnet om personen senare bosätter sig i Sverige.

Ett exempel som togs upp i motionen rörde namn enligt isländskt namnskick i förhållande till de svenska bestämmelserna om mellannamn respektive efternamn. I enskilda motionen L285 (c) påtalades det förhållandet att utländska medborgare – med undantag av medborgare i Finland, Norge och Danmark – som är bosatta i Sverige kan välja mellan sitt ursprungslands namnregler och de svenska namnreglerna. En valmöjlighet borde enligt motionären införas även för medborgare i de nämnda nordiska länderna eftersom namnlagarna i dessa länder inte helt överensstämmer med den svenska namnlagen, bland annat vad avser bestämmelserna om mellannamn.

Handläggningen av mål och ärenden enligt namnlagen togs upp i två motioner. I enskilda motionen L232 (s) påpekades att beslut av PRV i namnärenden kan överklagas till PBR och därifrån vidare

till Regeringsrätten. Varken i namnlagen eller i annan lag finns dock bestämmelser som ger PRV rätt att yttra sig i mål inför PBR eller som ger PRV rätt att överklaga PBR:s, detta till skillnad från vad som gäller för Skatteverket i de namnärenden som överklagats därifrån till allmän förvaltningsdomstol. Enligt motionären borde talerätt införas för PRV i mål vari verkets beslut har överklagats. I enskilda motionen L351 (s) förordades att alla frågor om namnbyten som kräver en mer kvalificerad bedömning, dvs. annat än rena anmälningsärenden, ska handläggas av PRV i stället för Skatteverket.

Liksom under föregående riksdagsår behandlade utskottet även två motionsyrkanden (v) resp. (mp, -) om behovet av retroaktiva namnbyten.

Lagutskottet behandlade samtliga motionsyrkanden på ett förenklat sätt med hänsyn till att huvuddelen av motionsyrkandena varit föremål för en fördjupad behandling mindre än ett år tidigare och att de frågor som togs upp i motionerna vid tillfället var föremål för överväganden inom Regeringskansliet. Inom ramen för förberedandet av översynen av namnlagen skulle diskussioner komma att föras om såväl förnamn, mellannamn som efternamn ävensom frågor om handläggningen av mål och ärenden enligt namnlagen. Utskottet förutsatte att utredningsdirektiv snarast möjligt skulle komma att beslutas av regeringen. Något ytterligare tillkännagivande från riksdagens sida ansåg utskottet vid dessa förhållanden knappast vara meningsfullt.

Riksdagsåret 2006/07

I betänkande 2006/07:CU16 behandlade civilutskottet åtta motionsyrkanden från den allmänna motionstiden hösten 2006. Motionsyrkandena gällde i huvudsak frågor ändringar i namnlagen och behovet av en översyn av lagen.

I kommittémotion C215 (v) anfördes sålunda att det inte finns anledning att förbjuda personer att bära ett visst förnamn enbart för att det förknippas med det andra könet. Motionärerna pekade på att namnlagstiftningen medför en särskild problematik för transsexuella personer. I motionen begärdes att regeringen skulle återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning som innebär att myndiga personer oavsett könsidentitet ska kunna byta till ett förnamn som de själva valt.

I enskilda motionen C231 (m) upprepade motionären att möjligheterna att byta namn till gårdsnamn borde utökas samt begärde ett tillkännagivande härom.

I enskilda motionen C246 (m) erinrades om att frågan om en översyn av namnlagen varit aktuell under ett antal år. Motionären ansåg att det var angeläget att den utlovade översynen snarast kom till stånd. Liknande krav framställdes i enskilda motionen C246 (m), i flerpartimotionen C307 (m, c, fp, v, mp) och i partimotionen So463 (mp). I de två sistnämnda motionerna underströks särskilt behovet för personer att själva välja sitt namn oavsett könstillhörighet.

Frågor om mellannamn togs upp i enskilda motionen C261(c). Motionären ansåg att makar bör kunna bära såväl ett gemensamt efternamn som ett gemensamt mellannamn. I en enskild motion, C358 (s), anfördes att makar och registrerade partner bör ha möjlighet att genom att lägga samman sina tidigare efternamn skapa ett nytt familjenamn som består av parternas tidigare namn.

I kommittémotion C215 (v) upprepades kravet på att en person som efter könsbyte har bytt namnidentitet eller personnummer ska ha rätt att få dessa uppgifter ändrade retroaktivt. Liknande synpunkter framfördes i flerpartimotionen C307 (m, c, fp, v, mp).

Civilutskottet förutsatte att de frågeställningar som tagits upp i motionerna skulle komma att bli föremål för överväganden inom ramen för den av regeringen aviserade översynen. Med hänvisning härtill avstyrkte utskottet bifall till motionsyrkandena. Företrädarna i utskottet för (s), (v) och (mp) reserverade sig med krav på tillkännagivanden i enlighet med vad som anförts i motionerna. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Riksdagsåret 2007/08

Civilutskottet behandlade i betänkande 2007/08:CU6 tretton motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2007, vilka gällde frågor om ändringar av skilda slag i namnlagen och behovet av en översyn av lagstiftningen. Yrkandena var till övervägande del identiska med sådana som riksdagen tidigare hade tagit ställning till.

I partimotion So295 (v) anfördes att det inte finns anledning att förbjuda personer att bära ett visst förnamn enbart för att det förknippas med det andra könet. Motionärerna pekade på att lagstift-

ningen medförde en särskild problematik för transsexuella personer. I motionen upprepades kravet att regeringen skulle återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning som innebär att myndiga personer oavsett könstillhörighet ska kunna byta till ett förnamn som de själva valt. Liknande synpunkter framfördes i flerpartimotionen C421 (c, s, v, mp, m, fp), i kommittémotionerna Ju403 (s) och So294 (mp) samt i enskilda motionen U304 (fp).

Krav på en översyn av namnlagen framställdes också i enskilda motionerna C251 (c), C373 (m) och C389 (m).

I enskilda motionen C212 (m) framställdes återigen krav på att möjligheterna att byta namn till gårdsnamn skulle utökas.

I enskilda motionen C227 (m) begärdes en översyn av namnlagen och att makar ska kunna bära varandras efternamn tillsammans med sina gamla efternamn. En liknande begäran framfördes i enskilda motionen C380 (m). Även i enskilda motionen C270 (s) togs reglerna om mellannamn och deras förhållande till reglerna om efternamn upp. I motionen begärdes ett tillkännagivande om att makar och registrerade partner bör ges möjlighet att genom att lägga samman sina tidigare efternamn skapa ett nytt gemensamt familjenamn.

Civilutskottet förutsatte i sitt betänkande alltjämt att de frågeställningar som tagits upp i de aktuella motionerna och i sådana som väckts tidigare skulle komma att bli föremål för överväganden inom ramen för den av regeringen aviserade översynen av namnlagen. Med hänsyn härtill föreslog utskottet att riksdagen skulle avslå motionerna. Liksom under närmast föregående riksdagsår reserverade sig företrädarna för oppositionspartierna med krav på tillkännagivanden från riksdagen till regeringen. Riksdagen följde utskottet.

Riksdagsåret 2008/09

Under året väcktes fortsatt motioner om ett påskyndande av den aviserade översynen och om ändringar i namnlagen i huvudsaklig överensstämmelse med vad som yrkats tidigare. Flera av motionerna gällde problematiken kring reglerna om mellannamn.

Sålunda begärdes i en enskild motion, C253 (m), att makar ska kunna bära varandras efternamn tillsammans med sina gamla efternamn. Båda efternamnen kommer då att kunna föras vidare från föräldrar till barn. I enskilda motionen C441 (m) begärdes ett till-

kännagivande med liknande innehåll. I enskilda motionen C412 (m) begärdes ett tillkännagivande av innebörd att namnlagen ska ändras så att det går att överföra mellannamn från föräldrar till barn. Även i enskilda motionen C296 (s) togs reglerna om mellannamn och deras förhållande till reglerna om efternamn upp. Motionären ansåg att makar och registrerade partner bör ges möjlighet att genom att lägga samman sina tidigare efternamn skapa ett nytt gemensamt familjenamn.

Även frågan om en könsneutral namnlagstiftning återkom i flera motioner, såsom i kommittémotionen So363 (v), vari framhölls att det inte finns anledning att förbjuda personer att bära ett visst förnamn enbart för att det förknippas med det andra könet. Motionärerna pekade på att namnlagstiftningen medför en särskild problematik för transsexuella personer och förnyade kravet på regeringen att föreslå lagstiftning som innebär att myndiga personer oavsett könstillhörighet ska kunna byta till ett förnamn som de själva valt. Liknande synpunkter framfördes i enskilda motionen C337 (s) samt i kommittémotionerna So528 (s) och A402 (mp). I motionerna begärdes tillkännagivanden av innebörd att namnlagen ska ändras så att personer oavsett könsidentitet ska ha möjlighet att fritt välja de förnamn de önskar. Även i enskilda motionen U323 (fp) togs de problem upp som namnlagstiftningen angavs innebära för transsexuella personer. Motionärerna begärde ett tillkännagivande om en snar översyn av namnlagen.

I enskilda motionen C403 (c) ansåg motionärerna att en person som genomgår en ändring av könstillhörigheten redan i inledningsskedet av processen ska ha möjlighet att fritt få ändra förnamn, något som enligt motionärerna borde ges regeringen till känna.

I de nyss nämnda kommittémotionerna So363 (v) och So528 (s) återkom även yrkandena om rätt till retroaktivt namnbyte för transpersoner som genomgått könsbyte.

Liksom tidigare hänvisade civilutskottet till det aviserade utredningsarbetet och avstyrkte i sitt betänkande 2008/09:CU12 bifall till motionsyrkandena. Utskottet fann det emellertid angeläget att översynen av namnlagen kunde påbörjas under våren 2009 och framhöll att det hade gått snart åtta år sedan riksdagens första tillkännagivande. Samtliga företrädare för den politiska oppositionen i utskottet fann det ”synnerligen anmärkningsvärt att regeringen, trots lagutskottets och riksdagens tidigare uttalanden samt ständigt återkommande motioner med krav på att ett översynsarbete ska komma till stånd, ännu inte tillsatt någon utredning” och

krävde i en reservation att riksdagen skulle göra ännu ett tillkännagivande. Företrädarna för (s) och (v) reserverade sig även till förmån för motionsyrkandena om retroaktiva namnbyten. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Riksdagsåret 2009/10

Under den allmänna motionstiden år 2009 väcktes nio motioner med yrkanden om olika förändringar i namnlagen.

I en enskild motion, So603 (s), anfördes att människor måste ges rätt att ändra förnamn, oavsett könsidentitet. Enligt motionärerna var det självklart att lagen bör möjliggöra för människor att fritt välja det förnamn de önskar ha, oavsett om de avser att få en ändrad könstillhörighet eller inte. Även i enskilda motionen A443 (fp) togs de problem som namnlagstiftningen innebar för transsexuella personer upp. Enligt motionärerna var det vid en framtida reform av namnlagen viktigt att tydliggöra att myndiga personer oavsett kön ska ha rätt att välja såväl manliga som kvinnliga förnamn, något som riksdagen borde ge regeringen till känna.

Civilutskottet tog genom sitt betänkande 2009/10:CU8 i januari 2010 ställning till yrkandena. Utskottet anmärkte att direktiv till en översyn av namnlagen nyligen hade beslutats samt att Regeringsrätten i en dom den 28 september 2009 hade medgivit en vuxen man att genom anmälan lägga till namnet Madeleine som förnamn. Under rubriken Utskottets ställningstagande anfördes följande:

> Utskottet välkomnar att direktiv nu beslutats till en översyn av namnlagen. Samtidigt vill utskottet framhålla vikten av att det läggs fram en namnlagstiftning som är tidsenlig och håller en lång tid framöver och som kan ligga till grund för en enhetlig rättspraxis. Vad gäller frågan om rätten för myndiga personer att oavsett könstillhörighet byta ut eller lägga till ett förnamn vill utskottet hänvisa till den ovan redovisade domen från Regeringsrätten.

Enligt utskottets mening borde det pågående utredningsarbetet inte föregripas genom någon åtgärd från riksdagen. Utskottet avstyrkte följaktligen bifall till de båda motionsyrkandena.

Övriga behandlade motionskrav gällde ändringar i namnlagen av skilda slag och påskyndande av det aviserade översynsarbetet. I en enskild motion, C201 (kd), anfördes att det av hänsyn till hotade människors skyddsbehov borde vara fritt att byta till de vanligaste sonnamnen. I en enskild motion, C243 (s) begärdes att alla som bär

ett mellannamn borde få möjlighet att ange om de vill ha bara efternamnet eller mellannamn plus efternamn som ”tilltalsnamn”. I enskilda motionen C426 (s) kritiserades förhållandet att man inte kan ha två efternamn om man gifter sig och att ett av namnen därför blir mellannamn. Ett gift par där båda väljer att behålla sitt gamla namn kan därmed inte få samma namnföljd. Enligt motionären borde båda namnen ha samma status. Liknande synpunkter framfördes i enskilda motionerna C448 (m) och C466 (fp). I en enskild motion C497 (m) yrkades modernisering av namnlagen i huvudsaklig överensstämmelse med vad motionären tidigare anfört i motion 2007/08:C389.

Civilutskottet beredde alla dessa övriga motioner i förenklad form och avstyrkte yrkandena. Riksdagen godkände vad utskottet anfört.

Riksdagsåret 2010/11

Våren 2011 behandlade Civilutskottet i betänkande 2010/11:CU18 yrkanden om ändringar i namnlagen som framförts i fyra enskilda motioner (C, M, FP, M) och en kommittémotion (S), varvid utskottet anmärkte att det hade behandlat liknande motionsyrkanden i betänkande 2009/10:CU8. Utskottet ansåg att Namnlagskommitténs pågående arbete inte borde föregripas och avstyrkte motionerna. Riksdagen följde utskottet.

Riksdagsåret 2011/12

Våren 2012 avstyrkte Civilutskottet i betänkande 2011/12:CU16 yrkanden om ändringar i namnlagen som framförts i två enskilda motioner (FP, M) och en kommittémotion (S), med anmärkning att motsvarande motionsyrkanden hade behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2011. Utskottet ansåg alltjämt att Namnlagskommitténs pågående utredningsarbete inte borde föregripas genom någon åtgärd från riksdagens sida. Riksdagen anslöt sig till utskottets förslag.

5.3.7 Skrivelser till regeringen m.m.

År 2004 inkom Institutet för språk och folkminnen med en skrivelse till regeringen. Institutet, som är en statlig myndighet med uppgift att på vetenskaplig grund öka kunskaperna om bland annat ortnamn och personnamn i Sverige, ville med skrivelsen understryka behovet av en översyn av namnlagen och dess tillämpning från språklig synpunkt. Exempel lämnades på problematik som institutet ansåg finnas med gällande reglering av bland annat byte av efternamn, förnamn och mellannamn. Handläggningen av förnamnsärenden borde enligt institutet ske hos ett centralt organ för att garantera en enhetlig rättstillämpning.

Justitiedepartementet inhämtade från PRV synpunkter på institutets skrivelse och i övrigt på behovet av en översyn av namnlagen. PRV ingav i början av år 2005 en skrivelse i avsikt att ”belysa behovet av att namnlagen ses över och att rättsreglerna bättre anpassas till samhällsmedborgarens behov av att förändra sina namn på ett lättbegripligt och rättssäkert sätt.” I skrivelsen kommenterade verket de synpunkter som lämnats från Institutet för språk och folkminnen och lyfte även fram annan problematik som verket ansåg finnas i regleringen av bland annat mellannamn och förnamn. PRV föreslog vidare att samtliga ärenden rörande namnbyten som kräver en mer kvalificerad prövning skulle samlas hos verket, medan Skatteverket skulle behålla rena anmälningsärenden. Enligt PRV borde namnlagen även ändras på sådant sätt att verket gavs en möjlighet att vara part i högre instans och överklaga domar och beslut.

I december 2005 anordnade Justitiedepartementet en hearing för att närmare klarlägga vilka problem som finns när det gäller tillämpningen av namnlagen och vilka frågor som det kunde finnas anledning att överväga inom ramen för en översyn av lagen. I samband härmed gav Skatteverket in en skrivelse där man anförde att det finns ett stort behov av en fullständig översyn av namnlagen samt att möjligheterna till namnförvärv och namnändring är onödigt restriktiva och upplevs som svårförståeliga och inkonsekventa. Skatteverket gav i skrivelsen exempel på problem med gällande personnamnsreglering och även i fråga om förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen.

Till den nämnda hearingen bjöds in representanter för Institutet för språk och folkminnen, PRV, PBR, Skatteverket, Länsrätten i Stockholm, Barnombudsmannen, RFSL, Ombudsmannen mot dis-

kriminering på grund av sexuell läggning, Seminariet för nordisk namnforskning vid Uppsala universitet, Juridiska institutionen vid Uppsala universitet, Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, Föreningen Norden, Riddarhuset och lagutskottets kansli. Till de frågor som diskuterades hörde personnamnsregleringen, handläggningen av mål eller ärenden samt talerätt i domstol.

6 Kommitténs attitydundersökning

6.1 Bakgrund

Nära nog varje medborgare berörs av personnamnslagstiftningen. När det gäller de familjerättsliga bestämmelserna om namnförvärv är detta uppenbart. Men också andra bestämmelser i namnlagen kan gripa in i människors liv, ibland på ett för dem oväntat och oönskat sätt. Det gäller exempelvis regler som har att göra med byte av efternamn, ändring av namns stavning, regleringen av mellannamn, förbudet mot att anta ett efternamn som någon annan redan har och förbudet mot bildandet av nya efternamn som utgör dubbelnamn. Hos många människor finns också ett allmänt historiskt, kulturellt och språkligt engagemang för det svenska namnskicket, härom vittnar inte minst den mediala debatten och det stora läsarintresset för tidningsartiklar och webbsidor om namnval, aktuella trender inom namngivningen, ”egendomliga” namn och liknande.

Ett lands lagstiftning är resultatet av skilda överväganden, där olika intressen balanseras mot varandra. Folkliga opinioner har härvid sin betydelse, även om sådana aldrig ensamma bör få diktera innehållet i en viss lagstiftning. Så långt det är möjligt bör emellertid lagarna återspegla medborgarmajoritetens uppfattning om vad som är rätt, fel och lämpligt. Detta gäller i hög grad också namnlagstiftningen. I görligaste mån bör därför denna lagstiftning om personnamn utformas så att den svarar mot uppfattningar och tillgodoser behov hos det stora flertalet.

Namnlagskommittén har i samarbete med Statistiska centralbyrån (SCB) låtit företa en attitydundersökning bland 3 000 personer i åldern 18–70 år, vilka har dragits med hjälp av statistiska metoder från Registret över totalbefolkningen (RTB). Undersökningen torde vara den första i sitt slag som inte – i likhet med en år 1975 gjord sociologisk undersökning – enbart handlar om de

familjerättsliga namnförvärven. En mer utförlig redovisning av attitydundersökningen återfinns i *bilaga 4* till betänkandet.

6.2 1975 års undersökning

1972 års namnlagsutredning uppdrog åt sociologiska institutionen vid Uppsala universitet att göra en undersökning av allmänhetens inställning i namnfrågor. Eftersom tyngdpunkten i utredningsarbetet låg i de familjerättsliga namnförvärven, vilka vid den tiden var föremål för en livligt diskuterad omgörning i liberaliserande och könsneutral riktning, begränsades även undersökningen till de familjerättsliga bestämmelserna om efternamn. Den omfattade sålunda frågor om det lämpliga i att medlemmarna i en familj har samma respektive skilda efternamn, om barns efternamn och om regleringen av makars efternamn i samband med äktenskapets ingående och upplösning samt vid omgifte. Undersökningen redovisades 1975 och baserades på skriftliga svar från ett urval på cirka 1 000 personer i åldern 18–35 år. Begränsningen till just denna ålderskategori motiverades med att man ville ”såvitt möjligt säkerställa att svar skulle erhållas från sådana för vilka namnfrågorna kunde väntas vara aktuella både såvitt gäller makars namn och beträffande barns namn”. I sina centrala delar redovisades resultatet av undersökningen enligt vad som citeras i nedanstående tre stycken (SOU 1979:25 s. 69–70), varvid bör noteras att uttrycket släktnamn sedermera i 1982 års namnlag kom att ersättas med begreppet efternamn.

> I fråga om *makars släktnamn* fann ett överväldigande flertal (78 %) det lämpligt eller önskvärt att makar har samma släktnamn. När det gäller makes förvärv av släktnamn i samband med vigseln visar svarsfördelningen följande. Nästan 40 % fann nuvarande regel om hustruns automatiska förvärv av mannens namn vara bra. Av dem som svarade ansåg 25 %, att regeln är bra men bör utvidgas så, att mannen får möjlighet att anta hustruns släktnamn. En andel om 22 % menade, att det inte skall finnas någon automatisk regel utan att makarna skall bestämma släktnamn i samband med vigseln, och 13 % ansåg, att huvudregeln bör vara att makarna behåller sina resp. namn om de inte vidtar någon särskild åtgärd.
>
> Enkäten innehöll också frågor beträffande rätt för frånskild make att behålla sitt släktnamn från tidigare äktenskap dels i allmänhet, dels vid omgifte. En majoritet av de tillfrågade, 59 %, ansåg, att såväl man som kvinna skall ha rätt att om han eller hon så önskar behålla släktnamn,

som förvärvats på grund av äktenskap, efter äktenskapets upplösning oavsett om han eller hon gifter om sig.

Såvitt gäller *barns släktnamn* avsåg undersökningen endast barn i äktenskap. Enligt flertalet svar, 64 %, bör när föräldrarna har samma släktnamn även barnen ha detta namn. Detta är en naturlig följd av att det stora flertalet (74 %) anser det lämpligt, att alla familjemedlemmar har samma namn. Namnet kan vara antingen faderns eller moderns, beroende på vilket namn som är makarnas gemensamma. Har föräldrarna skilda släktnamn bör enligt ca 78 % av svaren föräldrarna ha rätt att fritt välja vilket av namnen barnet skall ha, sålunda utan någon automatiskt verkande regel om barnets namnförvärv vid födelsen. De flesta utgick emellertid samtidigt från att en sådan situation sällan uppkom för barn i äktenskap, eftersom makar normalt förutsattes ha samma släktnamn. Flertalet av dem som svarade ansåg också, att föräldrarnas rätt att bestämma vilket släktnamn barnet skall ha bör omfatta även släktnamn som endera förvärvat på grund av ett tidigare äktenskap.

6.3 Kommitténs attitydundersökning i sammandrag

Undersökningen genomfördes våren 2012. Av urvalet på 3 000 personer svarade 1 533 eller 51,1 procent, vilket enligt SCB innebär en normal besvarandegrad för denna typ av skriftliga enkäter. Undersökningen avsåg 20 tematiskt grupperade frågor och erbjöd härjämte möjlighet att i en tom ruta ge uttryck för egna synpunkter. Andelen icke besvarade frågor uppgick genomgående till endast någon eller några procent, vilket enligt SCB tyder på att frågorna var relativt lätta att förstå. Svaren redovisades uppdelade (stratifierade) på kön, tre åldersgrupper, tre utbildningsgrupper samt svensk eller utländsk bakgrund. Totalt bildades härigenom 36 grupper (strata).

I ingressen till frågeformuläret angavs att nu gällande namnlag är 30 år gammal och behöver moderniseras samt att kommittén önskade få vetskap om allmänhetens inställning till bland andra följande frågor: ”Är det rätt att ge medborgarna större frihet att själva få välja sitt namn? Hur strikt bör man i så fall förhindra olämpliga för- och efternamn? Bör de nuvarande reglerna om dubbla efternamn och så kallade mellannamn bli mer tillåtande?”. Samtidigt betonades att medborgarnas rätt att helt fritt få välja sina namn begränsas av behovet av namnstabilitet och av hänsynen till andra personers rätt till skydd för sina namn. Det angavs också att namnet inte får vara stötande eller orsaka obehag för den som bär

namnet. Var gränserna i dessa fall ska gå kan emellertid diskuteras, framhölls det vidare i ingressen till formuläret.

Ett antal inledande frågor rörde uppfattningen om det egna namnet. De allra flesta visade sig vara helt tillfreds både med sina för- och efternamn. 95 procent tyckte mycket bra, ganska bra eller varken bra eller dåligt om sitt efternamn, ett utfall som i stort sett överensstämmer med svaren på en motsvarande fråga i 1975 års undersökning. Det bör dock noteras att 7 procent skulle vilja byta till ett helt nytt efternamn och att 3 procent skulle vilja ha ytterligare ett efternamn.

En andra grupp av frågor avsåg den mer allmänna inställningen till för- och efternamn. En mycket stor majoritet, 89 procent, ansåg att myndigheterna ska säga nej till förnamn och efternamn som kan väcka anstöt hos omgivningen, exempelvis genom att namnen kan förknippas med könsord eller svordomar. En ännu större andel, 94 procent, ansåg att myndigheterna ska säga nej till förnamn och efternamn som kan leda till obehag för den som ska bära namnet. I detta fall modifierade emellertid 28 procent sin avvisande hållning med att den bara behövdes för att barn inte ska bli lidande. Överlag var motståndet mot stötande och obehagsframkallande namn störst hos personer med svensk bakgrund.

En likaledes stor majoritet, 89 procent, ansåg att föräldrar *inte* ska ha rätt att ge sina söner flicknamn och sina döttrar pojknamn. 20 procent ansåg emellertid att en sådan könskonträr namngivning av barn ska vara tillåten om barnet samtidigt får ett annat *tilltalsnamn*. Allra mest negativa till möjligheten att ge barn könskonträra förnamn var inom de olika kategorierna män, äldre, lågutbildade och personer med svensk bakgrund.

Två av frågorna i denna frågegrupp knöt an till 1975 års undersökning. I den undersökningen hade mer än tre fjärdedelar av de svarande (78 procent) inställningen att det var mycket önskvärt eller lämpligt att mannen och hustrun i ett äktenskap har samma efternamn. 37 år senare ansåg något mindre än hälften av de svarande (47 procent) att det är mycket eller ganska viktigt att makarna i ett äktenskap har samma efternamn. På frågan i vad mån det är önskvärt att alla medlemmar i en familj har samma efternamn svarade i 1975 års undersökning 74 procent att detta var mycket önskvärt, alternativt lämpligt. I den nu aktuella undersökningen var motsvarande andel väsentligt lägre; 53 procent svarade att det är mycket eller ganska viktigt att alla medlemmar i en familj har samma efternamn.

Spörsmålet om en make bör ha rätt att anta den andra makens efternamn även i fall då det namnet har förvärvats genom ett tidigare äktenskap togs upp i en av frågorna. Följande förutsättningar angavs: ”Lena Björkenrot och Uno Hansson ska gifta sig. Eftersom Lena har fått sitt efternamn genom ett tidigare äktenskap får Uno enligt namnlagen inte byta till Björkenrot.” 41 procent av samtliga ansåg att Uno borde ha rätt att byta till Björkenrot, något färre, 38 procent var av motsatt uppfattning. 28 procent valde alternativet Vet inte. Yngre och högutbildade var mest positiva till en lagändring i mer tillåtande riktning. Exempelvis ansåg 53 procent av kvinnorna i kategorin 18–30 år och 50 procent av männen med eftergymnasial utbildning att den i frågan nämnde Uno Hansson borde ha rätt att byta till hustruns ”giftasnamn” Björkenrot.

En fråga anknöt till ett förslag om att ändra namnlagen så att man oberoende av någon annans medgivande ska kunna byta till vanligt förekommande efternamn. Dessa namn exemplifierades med namnen Karlsson, Lindberg och Nyström. 40 procent ansåg att förslaget var bra, 12 procent att det var dåligt, 21 procent såg inget behov av en sådan lagändring och 22 procent hade ingen uppfattning i frågan. I gruppen högutbildade var andelen som var uttalat positiva till förslaget signifikant högre, 48 procent. Det kan också noteras att 13 procent ansåg att lagändringen behövs för att invandrare enklare ska kunna byta till ett svenskt efternamn.

En fråga, uppdelad i fem delfrågor, var rubricerad ”Namn med ovanlig stavning” (t.ex. Anndersch eller Qroqhztrömm) men innehöll också frågor om tillåtligheten av stora och små bokstäver blandade (t.ex. SoFia och GranSkog), siffror i namn (t.ex. 91an), mycket okonventionella förnamn (t.ex. Cykelpedal, Gudihimlen) och mycket svåruttalade nya efternamn (t.ex. Razafindrandriatsaimaniry, Xenogiannakopoulidis). De svarandes inställning var i samtliga fall kraftigt negativ, i genomsnitt cirka 85 procent menade att sådana typer av namn inte ska godkännas. Vad särskilt gäller mycket svåruttalade nya efternamn kan noteras att toleransen var något större inom kategorierna yngre, 29 procent, och personer med utländsk bakgrund, 25 procent, jämfört med det totala genomsnittsnittet som här uppgick till 18 procent.

Regleringen av *mellannamn* utgjorde ämnet för en fråga, i vilken påpekades att ett mellannamn i lagens mening inte är ett efternamn och inte får föras vidare till make eller barn. Frågan löd: Tycker du att mellannamn ska kunna föras vidare som ett vanligt efternamn? 48 procent svarade ja, 22 procent nej och 29 procent vet inte.

I anslutning till sistnämnda spörsmål ställdes frågan huruvida *dubbelnamn* bör tillåtas. Frågan innehöll följande information: ”Namnlagen tillåter inte nybildade dubbelnamn, dvs. två efternamn som är hopsatta med ett bindestreck (t.ex. Bergman-Lind). Om Ove Bergman och Ulla Lind gifter sig, får de alltså inte anta dubbelnamnet Bergman-Lind för sig själva och sina barn.” Nära två tredjedelar, 64 procent, svarade ja på frågan om namnlagen ska tillåta dubbelnamn. Allra mest positiv inställning hade kvinnor i åldern 18–30 år, bland vilka 78 procent ansåg att dubbelnamn ska tillåtas.

Ett bärande motiv såväl för ordningen med mellannamn som för framförda krav på tillåtande av dubbelnamn har varit behovet att genom namnet kunna visa samhörighet med familj och släkt. Av den anledningen försågs dubbelnamnsfrågan med följdfrågan ”Bör det vara tillåtet att bilda nya dubbelnamn även då det inte behövs för att visa samhörighet med familj eller släkt?”. Frågan skulle besvaras endast av dem som hade svarat ja på föregående fråga om namnlagen ska tillåta dubbelnamn. 48 procent av dessa ja-svarare svarade ja även på följdfrågan, 22 procent svarade nej och 25 procent svarade vet inte.

En fråga gällde tillåtligheten av att i vissa fall som nytt efternamn anta ett historiskt känt sådant. Frågan rubricerades ”Namn som tillhört utdöda släkter” och innehöll följande information: ”Namn som tillhört historiskt kända men nu utdöda svenska släkter kan övertas av den som först ansöker om detta. Så har skett med t.ex. namnen Gripensvärd, Gyllenbielke och Nordenstjerna.” På den följande frågan ”Tycker du att det ska vara tillåtet att byta till historiskt kända namn som ingen längre bär?” svarade 44 procent ja, 33 procent nej och 20 procent vet inte. Resultaten skilde sig inte stor mellan de olika kategorierna. Inte i någon av dem uppnåddes majoritet för att byte till historiskt kända namn borde vara tillåtet.

En annorlunda fråga avsåg i vad mån svarandena kände till vilken eller vilka myndigheter de ska vända sig till om de vill ändra sina namn. 46 procent av samtliga ansåg sig känna till detta, medan något fler, 52 procent, inte ansåg sig ha den kunskapen. I kategorin personer med utländsk bakgrund ansåg sig fler, 53 procent, ha denna kunskap än i kategorin personer med svensk bakgrund, 44 procent.

I cirka 140 fall utnyttjade sig svarandena av möjligheten att i en tom ruta ange egna synpunkter på namnlagstiftningen. Dessa redovisas inte särskilt i detta betänkande men finns tillgängliga i kommitténs arkiv.

6.4 Analys och kommentarer

Namnets betydelse för släkt- och familjesamhörigheten har minskat

När 1982 års namnlag utarbetades spelade hänsynen till släkt- och familjesamhörigheten en stor och återhållande roll för namnlagstiftningens utformning. Det fanns ännu en folklig opinion som värnade om traditionella värderingar i fråga om familjerättsliga namnförvärv. Som framgår av 1975 års attitydundersökning ansåg exempelvis hela 74 procent att det var önskvärt eller åtminstone lämpligt att alla medlemmar i en familj har samma efternamn. Andelen hade sannolikt varit ännu högre om undersökningen även hade omfattat personer över 35 år. Motsvarande andel i dag är 53 procent. Förändringen tyder på en kraftig förskjutning från ett familjebaserat perspektiv till förmån för ett perspektiv som mer betonar individens frihet och egenart.

Under arbetet med vad som skulle bli 1982 års namnlag diskuterades ännu frågan om en frånskild make som förvärvat sitt efternamn genom äktenskapet ska få behålla det namnet även om han eller hon ingår nytt äktenskap. Lagstiftaren kom slutligen fram till att så bör vara fallet. Därmed godkände lagstiftaren också att barnen i det nya äktenskapet kunde förvärva den tidigare makens efternamn trots att de inte kunde räkna någon släktskap med denne. Däremot ansågs det närmast självklart att den som har förvärvat ett efternamn i ett tidigare äktenskap inte bör få föra över detta namn på maken i ett nytt äktenskap: ”Annars skulle namnkretsen tänjas ut på ett sätt som alltför mycket kunde urholka släktnamnsbegreppet. För att detta begrepp skall bevara något av sitt egentliga innehåll bör en gräns sättas här.” (Prop. 1981/82:156 s. 22). Lagstiftningen innehåller därför än i dag ett förbud mot användande av ett tidigare förvärvat ”giftasnamn” som gemensamt efternamn i ett nytt äktenskap. Förbudet gäller oavsett om den tidigare maken lämnat sitt medgivande. Enkätsvaren rörande denna typsituation visar att det knappast längre finns någon folklig respons för en så restriktiv hållning. Andelen som anser att en ny make ska ha rätt att anta sin makes ”giftasnamn” är till och med något större än den andel som ställer sig bakom det alltjämt gällande förbudet i namnlagen.

Ett annat uttryck för de värderingar som rådde vid antagandet av 1982 års namnlag är att man då inte ansåg sig böra införa en

rättighet att som efternamn anta sin faders eller moders förnamn med tillägg av ändelsen son eller dotter. Endast om särskilda skäl förelåg skulle detta vara möjligt (så är ännu fallet, 14 § andra stycket namnlagen). Som skäl angavs bland annat att ett alltför vanligt bruk av patronymikon och metronymikon kunde medföra olägenheter för folkbokföringen. Ytterst bottnade emellertid denna restriktiva syn i föreställningen att efternamnen så långt möjligt bör ha en individualiseringsfunktion och utgöra ett samhörighetstecken för en viss släkt eller en viss familj. Strävan borde därför inriktas på minimera andelen bärare av mycket vanliga efternamn och att komma bort från det tidigare dominerande bruket att barn ges sonnamn bildade på faderns förnamn. Det kan konstateras att denna restriktiva inställning helt saknar stöd i den nu genomförda attitydundersökning. Det framgår indirekt av att endast 12 procent av de tillfrågade var uttalat emot en ordning som innebär att vem som helst ska ha rätt att, till och med utan att behöva anföra något särskilt skäl, byta till ett vanligt förekommande efternamn vare sig detta är ett sonnamn eller inte.

Starkt folkligt motstånd mot vad som uppfattas som olämpliga namnbildningar

Enkätsvaren visar att en stor majoritet är ovillig att acceptera namnbildningar som i språkligt eller annat hänseende kraftigt avviker från det konventionella, medan en minoritet på i genomsnitt cirka 15 procent har en mycket tillåtande inställning. Förhållandet torde kunna uttryckas så att det finns ett åsiktsgap mellan å ena sidan ett litet liberalt avantgarde i samhället och å andra sidan folk i allmänhet. Detta illustreras på flera sätt i attitydundersökningen.

a) Namnlagens förbud mot namnbildningar som kan väcka anstöt eller leda till obehag för den som bär namnet är gediget förankrat hos medborgarna. 89 respektive 94 procent ansåg att myndigheterna ska vägra godkänna sådana namn. Några autentiska namnexempel att ta ställning till gavs dock inte i enkäten, främst av pietetsskäl.

b) Andelen som anser att föräldrar ska ha rätt att ge sina söner flicknamn och sina döttrar pojknamn är mycket liten. De som anser att föräldrar ska ha en ovillkorlig sådan rätt utgör endast 11 procent. Personer utan högre utbildning är ännu mer av-

visande. Gruppen personer med utländsk bakgrund har en signifikant mer tillåtande inställning; 19 procent – även det en i och för sig liten andel – menar att det bör vara föräldrarnas ensak om de vill ge sina barn könskonträra namn. Misstanken att svenska myndigheter inte har tillräcklig förståelse för ursprungslandets traditioner i fråga om förnamn skulle kunna vara en förklaring till denna relativt stora attitydskillnad mellan personer med svensk respektive utländsk bakgrund.

Några särskilda bestämmelser om könskonträra förnamn finns inte namnlagen, utan frågan avgörs i rättstillämpningen utifrån en tolkning av vad som ligger i begreppen ”kan antas leda till obehag för den som skall bära [namnet]” och ”uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn”, 34 § namnlagen. När det gäller myndiga personer anses det numera, efter ett prejudikat i Regeringsrätten 2009, inte föreligga något hinder mot antagande av könskonträra förnamn. När det gäller barn måste risken för obehag bedömas från fall till fall. Problemet är emellertid i praktiken inte så stort, särskilt som många föräldrar väljer något av de hundratals förnamn vilka uppfattas som mer eller mindre könsneutrala och utan obehag bärs av både män och kvinnor (såsom Bojan, Charlie, Ginger, Kaj, Kim, Louis, Nikita, Nour, René, Robin, Tintin och Tony). Det är också att märka att de större barnens egen uttalade vilja utgör en viktig faktor vid bedömningen av obehagsrisken.

Mot bakgrund av den domstolspraxis som sålunda etablerats kan därför problemet med könskonträra förnamn inte betraktas som en stor fråga. Det tydliga utfallet av attitydundersökningen är emellertid intressant på så sätt att det befäster bilden av en genomgående konservativ inställning hos svenska folket i denna fråga.

c) En kraftigt negativ inställning framkom i undersökningen även vad gäller tillåtligheten av namn med extremt ovanlig stavning, namn med stora och små bokstäver blandade, mycket okonventionella förnamn och mycket svåruttalade nya efternamn. Genomgående hade två grupper en något mer liberal inställning – högutbildade och personer med utländsk bakgrund. Beträffande den sistnämnda gruppen kan man möjligen befara att frågan i ett antal fall kan ha missförståtts som om den gällde huruvida svårstavade och svåruttalade utländska namn över huvud taget ska vara tillåtna här i landet. Självfallet kan det

aldrig bli tal om att förbjuda användningen av namn som någon redan har, utan frågan gällde i vad mån *nybildningar* av namn bör godkännas av svenska myndigheter och domstolar. Den distinktionen kom kanske inte tillräckligt tydligt fram i själva frågan.

Frågan om vilka namn som av *språkliga* skäl inte bör godkännas exemplifierades, även i detta fall av hänsyn till namnbärarna, inte med autentiska namn, utan med påhittade namn som Anndersch, Qroqhztrömm, SoFia, GranSkog, Cykelpedal och Xenogiannakapoulidis. Om man emellertid jämför med ett inte så litet antal starkt avvikande nya för- och efternamn som i praxis på senare år *de facto* ansetts vara från språklig synpunkt godtagbara torde slutsatsen kunna dras att myndigheternas och domstolarnas tillämpning av namnlagens språkriktighetskrav är väsentligt mer liberal än vad som av gemene man uppfattas som rimligt.

Starkt missnöje med mellannamnsregleringens nuvarande begränsningar och tydlig opinion för att nya dubbelnamn ska tillåtas

Sedan länge är känt att det råder ett utbrett missnöje med den mellannamnsreglering som infördes genom 1982 års namnlag, särskilt vad gäller hindret mot att föra mellannamnet vidare till make och barn och svårigheten att åstadkomma full namngemenskap inom en familj. Möjligheten för endera maken att anta den andre makens efternamn som mellannamn infördes i lagstiftningen delvis som kompensation för att det inte längre skulle vara tillåtet att bilda dubbelnamn. Denna kompensatoriska åtgärd visade sig emellertid snart vara alldeles otillräcklig, något som resultatet av attitydundersökningen till fullo bekräftar. 48 procent anser att ett mellannamn ska kunna föras vidare till make och barn, vilket i praktiken innebär förord för en ordning som tillåter dubbelnamn. Andelen som säger sig inte veta vad de tycker är här förhållandevis hög, 29 procent, vilket torde förklaras av att problematiken med mellannamn/dubbelnamn för många inte är relevant för dem personligen. Det kan emellertid konstateras att endast 22 procent förklarar sig vara nöjda med nuvarande ordning. Bland kvinnor, som ju oftare än män bär mellannamn, är missnöjet än större, blott

17 procent är tillfreds med lagens förbud mot att föra mellannamnet vidare.

På den fråga som direkt gällde huruvida namnlagen ska tillåta (nya) dubbelnamn svarade 64 procent ja. Även här var andelen kvinnor högre, 69 procent totalt och så hög som 74 procent hos kvinnor i åldersgruppen 18–30 år.

Undersökningen gav inget stöd för tanken att valet av dubbelnamn bör begränsas till vad som är nödvändigt för att genom namnet kunna visa samhörighet med familjen eller släkten. Endast 22 procent av dem som var för en ordning med dubbelnamn ansåg att en sådan begränsning behövdes. Omkring hälften av samtliga svarande var således för en ordning som möjliggör för vem som helst att komponera ett dubbelt efternamn för sig själv och sina närstående utan andra begränsningar än vad som i dag gäller för nybildningar av enkla efternamn.

7 Familjerättsliga förvärv av efternamn

7.1 Inledning

De överlägset mest vanliga förvärven av efternamn utgörs av de så kallade familjerättsliga namnförvärven. Någon prövning av namnets lämplighet kommer härvid inte i fråga, utan förvärvet av efternamnet legitimeras av personens familjerättsliga status som make, barn, adoptivbarn eller fosterbarn. Rättssystematiskt kan de familjerättsliga namnförvärvsreglerna (1–10 §§ namnlagen) sägas behandla huvudfallen, till vilka de så kallade administrativa namnförvärvsreglerna samt reglerna om mellannamn ansluter som komplement för den händelse att de familjerättsliga inte ger ett från den enskildes synpunkt tillfredsställande resultat.

Namnlagsutredningen påbörjade sitt arbete 1972 och hade till huvudsaklig uppgift att se över och förändra regleringen av de familjerättsliga namnförvärven, som under en längre tid hade ansetts vara otidsenlig. Kritiken hade särskilt gällt regleringens brist på jämlikhet, dels mellan barn födda inom respektive utom äktenskapet, dels och framför allt mellan man och hustru i ett äktenskap. Enligt 1963 års namnlag förvärvade sålunda kvinnan som huvudregel mannens efternamn genom vigseln. Ville hon behålla det efternamn som hon hade som ogift var hon hänvisad till att göra en anmälan härom före vigseln. Hade hon inte gjort en sådan anmälan eller ville hon återta ett efternamn som hon tidigare burit, kunde det ske endast efter ansökan till namnmyndigheten. Om hustrun hade behållit sitt tidigare efternamn kunde hon under äktenskapet anta mannens efternamn genom en enkel anmälan hos pastor.

Mannens efternamn påverkades däremot inte av äktenskapet. Möjligheten att ta hustruns efternamn som gemensamt namn bestod i att kvinnan före vigseln anmälde att hon önskade behålla

sitt efternamn varefter mannen fick ansöka hos namnmyndigheten om att få anta hustruns efternamn. För bifall till en sådan ansökan krävdes synnerliga skäl.

Barn i äktenskap förvärvade faderns efternamn automatiskt vid födelsen. Barn födda utom äktenskap förvärvade vid födelsen moderns efternamn. Om barnets föräldrar därefter ingick äktenskap förvärvade barnet, om det var under 18 år, med automatik faderns efternamn.

Dessa redan år 1972 som föråldrade ansedda familjerättsliga namnbestämmelser hade sin grund i en patriarkalt präglad samhällsuppfattning men baserades också på föreställningen att namngemenskap inom familjen och släkten hade ett självklart värde, vilket på ett generellt plan borde vara överordnat den enskildes önskemål.

De familjerättsliga bestämmelser som lades fram i Namnlagsutredningens förslag år 1979 var utformade efter en neutral linje där varken mannens eller kvinnans namn gavs företräde (bortsett från bestämmelsen att barn får moderns efternamn i fall då ingen anmälan om barnets efternamn görs). Även i övrigt kännetecknades utredningsförslaget i denna del av liberala värderingar, som innebar att medborgarnas individuella frihet och rätt att själva få forma sina liv gavs företräde också då detta gick ut över namnstabiliteten och namngemenskapen inom familjen och släkten. Utredningen fullföljde härvidlag sitt av regeringen angivna uppdrag. Den tog dock inte fasta på det uppslag i regeringsdirektiven som avsåg att den familjerättsliga namnregleringen skulle kunna gälla i lika mån för sambor som för gifta.

Fullt så radikalt fanns det inte anledning att gå fram, ansåg utredningen, som också konstaterade att förhållandena hade förändrats sedan direktiven skrevs, såtillvida som samboförhållanden ”inte längre bottnar i någon principiell ovilja mot äktenskapet” (SOU 1979:25 s. 100). Denna på kort tid inträffade attitydförändring hos allmänheten bör ses mot bakgrund av att åren kring 1970 var en tid präglad av social turbulens och politiska omvärderingar, vilket fick återverkningar även på familjerättens område. Exempelvis ifrågasatte 1970 års direktiv till Familjelagssakkunniga själva grunden för arvsrätten och efterlyste förslag till hur denna i varje fall skulle kunna inskränkas. Direktiven pekade alltså mot en åtgärd som direkt skulle ha försvagat människors känsla av att höra samman med en viss familj eller en viss släkt. Om en sådan tanke hade

väckts bara tio år senare skulle den ha bedömts som politiskt verklighetsfrämmande.

Namnlagsutredningen lade sålunda fram förslag till helt nya regler om makars släktnamn/efternamn som bland annat innebar att makarna skulle behålla var och en sitt efternamn, om de inte före eller under äktenskapet anmälde att de ville ha gemensamt efternamn. Som gemensamt namn kunde de således välja mannens eller hustruns efternamn så länge detta namn inte hade förvärvats genom ett tidigare äktenskap. Även bestämmelserna om barns förvärv av efternamn reviderades i stor utsträckning. Barn ansågs ha lika rätt till sin mors som till sin fars efternamn, vilket innebar att den agnatiska namnordningen som tidigare varit rådande övergavs. Ingen skillnad gjordes heller mellan barn vars föräldrar är gifta med varandra och barn vars föräldrar inte är det. Förslaget tillmätte på flera sätt den enskildes önskemål i fråga om namnförvärv större betydelse än tidigare, något som enligt utredningen underlättades av att systemet med personnummer och personakter hade införts i folkbokföringen. Det allmännas intresse av namnstabilitet ansågs därför inte vara lika framträdande som tidigare. Mot denna bakgrund föreslog utredningen kraftigt utökade möjligheter både för barn och vuxna att kunna byta mellan flera olika efternamn som de genom släktskap eller på annat liknande sätt hade anknytning till.

Däremot var utredningen påtagligt njugg i fråga om tillåtligheten av det i äldre tider vanliga bruket att anta ett efternamn bildat på faderns förnamn med ändelsen son tillagt: ”Visserligen är - - - behovet av namnstabilitet inte lika framträdande som förut. Tillräckliga skäl kan likväl inte anses föreligga att nu, mot de principer som ligger till grund för namnlagen, återinföra bruket av patronymikon som [efternamn]” (SOU 1979:25 s. 132). Utredningen fann därför, i likhet med regeringen och riksdagen, det inte vara aktuellt att införa någon familjerättslig bestämmelse om patro- och metronymika; under riksdagsbehandlingen infördes emellertid en särskild administrativ dispensgrund för byte till sådana namn, 14 § första stycket namnlagen.

Utredningens förslag och i synnerhet regeringens lagrådsremiss och proposition i ämnet väckte livlig, för att inte säga häftig debatt. Den starkaste kritiken kom från högerhåll och avsåg att förslagen var för långtgående och alltför mycket bröt med det traditionella namnskicket och även med rådande värderingar. I sammanhanget kan påminnas om att riksdagen under utredningstidens gång för första gången på mycket länge fick borgerlig majoritet och att landet

under två mandatperioder hade styrts av borgerliga regeringar när förslaget till namnlag våren 1982 överlämnades till riksdagen. Även om det inom de borgerliga partierna fanns en polaritet mellan liberala och traditionsbevarande krafter, stod det snart klart att jordmånen för mycket radikala familjerättsliga reformer inte var lika gynnsam som när utredningsdirektiven hade beslutats tio år tidigare. Ett stort antal remissinstanser och även de större dagstidningarnas ledarsidor fann förslagen alltför långtgående och bristfälliga i flera avseenden. Kritiken riktade generellt in sig på att förslagen inte tillräckligt tog hänsyn till behovet av namnstabilitet och av namngemenskap inom familjer och släkter. Förslagen beskylldes som nämnts också för att luckra upp familjesamhörigheten och medverka till barns känslor av otrygghet och rotlöshet. (Se närmare om debatten i kapitel 5.2.6).

Den dåvarande tvåpartiregeringen (C och FP) anslöt sig dock i huvudsak till de grundtankar som bar upp utredningsförslaget, och framhöll att en utgångspunkt för en reformerad namnlagstiftning bör vara att den enskilde i så stor utsträckning som möjligt får bestämma vilket namn han eller hon ska ha. Likaså poängterades vikten av att en modern namnlagstiftning ger uttryck för strävandena efter jämställdhet mellan kvinnor och män, samt att man beträffande namnfrågor även bör ha som mål att behandla alla barn lika, oavsett om föräldrarna är gifta med varandra eller inte (prop. 1981/82:156 s. 15). Vissa remissinstanser hade, som tidigare nämnts, uttryckt farhågor för att de vidsträckta möjligheter till namnbyten som utredningen föreslog, skulle komma att missbrukas av personer med oärliga avsikter. Regeringen förklarade sig i någon mån dela denna oro och menade att samhällets intresse av namnstabilitet var större än av vad utredningen funnit. För att förhindra att reglerna om namnbyte missbrukades föreslog regeringen vissa spärregler, dock främst för de administrativa efternamnsförvärven. Beträffande de familjerättsliga namnförvärven ansåg regeringen att utredningen i alltför stor utsträckning velat tillåta makar att återta efternamn som förvärvats genom tidigare äktenskap och föreslog att rätten att återta tidigare efternamn skulle omfatta endast namn som make senast burit som ogift. Regeringen tog också avstånd från en av utredningens mest radikala åsikter, nämligen att inställningen hos en förälder som inte är vårdnadshavare skulle sakna betydelse i fall då den andra föräldern (vanligen modern) anmäler att barnet ska byta till hennes nya makes namn, dvs. barnets styvförälders.

I propositionen föreslogs sålunda vissa ändringar i syfte att mildra kritiken mot utredningens mest avantgardistiska förslag i fråga om regleringen av de familjerättsliga namnförvärven. De föreslagna uppstramningarna visade sig dock inte tillräckliga, och ett flertal ytterligare ändringar i samma riktning vidtogs under riksdagsbehandlingen. Med anledning av propositionen väcktes tolv motioner som framför allt riktade in sig på tre frågor. När det gällde makars namn kritiserades att de makar som önskade ett gemensamt namn måste företa en aktiv handling i form av en anmälan, under det att passivitet i fortsättningen skulle leda till att namngemenskap uteblev. Propositionen ansågs av motionärerna även innebära alltför generösa möjligheter att ge samtliga medlemmar i en flerbarnsfamilj olika efternamn. Den tredje huvudsakliga invändningen var att den föreslagna enkelheten när det gällde att byta efternamn och även förnamn skulle komma att utnyttjas i brottsliga syften. Lagutskottet fann kritiken till stor del berättigad. Mer än regeringen betonade utskottet intresset av namnstabilitet och betydelsen av namngemenskap inom familjen. Den slutliga regleringen av de familjerättsliga namnförvärven kom därför att innehålla betydligt fler spärregler än vad Namnlagsutredningen och även regeringen hade ansett nödvändigt.

Beträffande *makars efternamn* tog lagutskottet fasta på att det av den sociologiska undersökning som Namnlagsutredningen låtit genomföra, hade framkommit att flertalet makar önskade ha ett gemensamt efternamn. Utskottet framhöll att namngemenskap har ett stort värde när det gäller att markera samhörighet i en familj. Därför var det enligt utskottet mindre lyckat att som i propositionen föreskriva att blivande makar behåller sina namn om de inte anmäler annat. Det kunde ge intryck av att lagstiftaren velat ge företräde åt en ordning som avvek från vad som var vanligt förekommande. På utskottets förslag infördes därför ett obligatoriskt krav på anmälan i samband med vigseln av makarnas val av efternamn.

Även regleringen av makars namnbyten under eller efter äktenskapet fick sin nuvarande utformning genom lagutskottets omarbetade förslag. I propositionen hade föreslagits att make som behåller sitt efternamn vid äktenskapets ingående därefter när som helst under äktenskapet ska kunna byta till den andra makens namn. Propositionsförslaget innebar således stora möjligheter för makar att under äktenskapet växla mellan att bära samma namn och att ha olika efternamn. En make skulle exempelvis först kunna ta den

andra makens efternamn för att därefter byta tillbaka till sitt namn som ogift, varefter den andra maken skulle kunna byta till det namnet. Hinder mot att upprepa denna typ av namnbyten hade regeringen inte uppställt i sitt lagförslag. På lagutskottets inrådan inskränktes dessa möjligheter till nära nog obegränsade namnbyten. Den princip som blev gällande kan uttryckas som att makar har möjlighet att en gång få namngemenskap och därefter en gång byta till namn som ogift.

Beträffande *barns efternamn* tillstyrkte lagutskottet i huvudsak regeringens lagförslag. En viktig förändring, som infördes med anledning av motionskritik rörande den ökade risk för namnsplittring inom en familj som förslaget ansågs medföra, blev dock att ett barn vid födelsen skulle få samma efternamn som dess senast födda syskon, förutsatt att föräldrarna hade vårdnaden om båda barnen.

I fråga om barns byte till förälders efternamn hade det i propositionen föreslagits att ett efternamn som förvärvats genom födelsen skulle kunna, genom anmälan, bytas till ett annat efternamn som hade kunnat förvärvas genom födelsen. Någon spärr mot att barnet upprepade gånger byter mellan föräldrarnas nuvarande eller tidigare efternamn hade inte uppställts i propositionen. Utskottet instämde i denna del huvudsakligen i de överväganden som låg till grund för propositionsförslaget och menade att det beträffande barn under 18 år i många fall inte var befogat att ställa upp några hinder mot namnbyte. När det däremot gällde vuxna personer menade utskottet att det inte kunde anses föreligga något mer utpräglat behov av upprepade namnbyten. För att stävja missbruk och av hänsyn till värdet av namnstabilitet ansåg utskottet att bytesrätten för personer över 18 år borde begränsas på så sätt att denna personkategori högst en gång skulle kunna – med stöd av familjerättsliga namnförvärvsregler – byta till en förälders nuvarande eller tidigare efternamn.

Sammantaget innebar riksdagsbeslutet om antagande av 1982 års namnlag att full jämlikhet uppnåddes mellan makar och även mellan barn som föds i respektive utom äktenskap. I dessa avseenden skilde sig inte regeringens och riksdagens uppfattning åt. De av regeringen föreslagna mycket frikostiga möjligheterna till familjerättsliga namnbyten blev däremot avsevärt kringskurna av riksdagen. Det är tydligt att regeringen – och i än högre grad Namnlagsutredningen – hade underskattat kraften i den opinion inom och utom riksdagen som mer betonade värdet av namnstabiliteten och namngemenskapen inom familjen och släkten. Som kommer

att framgå i det följande har den allmänna uppfattningen sedan dess genomgått avsevärda förändringar. Namnets betydelse för släkt- och familjesamhörigheten har minskat. Samhällets intresse av namnstabilitet är inte heller lika stort som det var för 30 år sedan.

7.2 Problembeskrivning

De familjerättsliga bestämmelserna om namnförvärv intar en särställning inom namnrätten, genom att de bildar utgångspunkten för övriga namnrättsliga regler och genom att de berör varje medborgare, åtminstone någon gång i livet. När namnlagstiftningen senast var föremål för ett omfattande reformarbete, 1972–1982, riktades den huvudsakliga uppmärksamheten mot just dessa bestämmelser, som ansågs ge uttryck för en patriarkal samhällssyn och även i övrigt vara i varierande grad föråldrade.

I den översyn som Namnlagskommittén nu har att göra ligger tyngdpunkten på andra frågor än den familjerättsliga regleringen. I kommitténs direktiv har inget specifikt familjerättsligt namnproblem utpekats (om man inte väljer att hit räkna den särskilda mellannamnsproblematiken). Frånvaron av debatt och reformönskemål är inte förvånande utan en följd av klart urskiljbara faktorer. Dels uppfyller den nuvarande reglering i många avseenden redan de krav som kan ställas på en modern familjerättslig namnlagstiftning, såsom strikt könsneutralitet, likabehandling av barn oberoende av föräldrarnas civilstånd och ett någorlunda godtagbart tillgodoseende av personers och familjers möjligheter att förvärva och byta familjeanknutna namn efter egna önskemål. Dels har praxis i dispensärenden – dvs. i fall då PRV och/eller PBR prövar om särskilda eller synnerliga skäl föreligger för en namnrättslig åtgärd som inte får vidtas med stöd av de familjerättsliga reglerna – med tiden blivit allt mer tillåtande. Dels och slutligen saknas i dagens politik och samhällsdebatt så gott som helt sådana tidigare förekommande röster som hävdar att namnreglernas uppgift i första hand är att ta hänsyn till behovet av namnstabilitet och kontinuitet och till värdet av sammanhållning inom familjen och släkten.

Det anförda innebär emellertid inte att kommittén bör undanta de familjerättsliga bestämmelserna från sitt översynsarbete. Kommittén har ett uppdrag att se över namnlagen i dess helhet. Den har också i uppgift att tillvarata de möjligheter som kan finnas att ge medborgarna ännu större frihet att själva bestämma sina namn.

Och i den mån kommittén finner att lagstiftningen orsakar problem, onödigt krångel för medborgarna eller osäkerhet i tillämpningen ska den givetvis söka komma till rätta härmed, oavsett vilken del av namnlagstiftningen som berörs.

Även om 1982 års familjerättsliga namnregler således på det stora hela har fungerat väl, kan det vid en närmare genomgång av regelverket konstateras att det finns bestämmelser som i sitt föregivna syfte att skapa namnstabilitet och undvika namnsplittring inom familjen, i dag framstår som omotiverat snäva och begränsande. Det gäller särskilt de så kallade spärreglerna som förorsakar en uppdelning av namnbytesärendena som inte alltid är sakligt befogad och som är svår för allmänheten att förstå och ännu svårare att acceptera. Förhållandet understryks av att Skatteverket i sin tidigare nämnda skrivelse till regeringen år 2005 anfört att spärreglerna i 10 § tredje stycket namnlagen är svåra att tillämpa, förorsakar många problem och är onödigt restriktiva. Skatteverket har i samma skrivelse även framhållit att vissa av reglerna om barns namnförvärv, som införts för att undvika namnsplittring, inte alltid får avsedd effekt. Det kan också nämnas att kommittén i skrivelser från allmänheten fått in belysande exempel på fall där de familjerättsliga namnreglerna på ett till synes alltför stelbent sätt hindrar äkta makar från att få en namngemenskap som de båda önskar.

Kommittén beskriver i det följande mer utförligt några klart identifierade problem vid tillämpningen av de familjerättsliga namnbestämmelserna och vilka konsekvenser som har uppkommit i samband härmed.

Makars efternamn

Från rättstillämpningen kan hämtas exempel på att reglerna i 10 § tredje stycket namnlagen, som syftar till att tillgodose namnstabiliteten, kan slå på ett sätt som förefaller väl hårt. I RÅ 1985 ref. 2:31 var den egentliga frågan om det förelåg synnerliga skäl enligt 14 § andra stycket för make att efter ansökan få anta det efternamn som den andra maken under äktenskapet hade förvärvat efter anmälan. Familjen i fråga, makar och två barn, hade tidigare haft namngemenskap. Under äktenskapet bytte mannen och de två barnen efternamn till det namn som mannens mor burit som ogift (5 §). Eftersom 10 § tredje stycket hindrar make att genom anmälan förvärva ett efternamn som den andra maken bytt till under äkten-

skapet enligt 5 §, ansökte hustrun hos PRV om att få anta samma namn som mannen och de två barnen för att återvinna namngemenskap med övriga familjen. PRV avslog ansökningen och anförde som skäl att eftersom det ansökta namnet bars av andra personer förelåg hinder för ansökan enligt 13 §. Byte kunde därför beviljas endast om det fanns sådana synnerliga skäl som avsågs i 14 § andra stycket, vilket inte befanns vara fallet. PBR avslog överklagandet på liknande skäl. Regeringsrätten fann i likhet med underinstanserna att hinder mot ansökan förelåg enligt 13 §. Den omständigheten att namngemenskap tidigare hade funnits i familjen under lång tid och att familjen fäste stor vikt vid fortsatt namngemenskap utgjorde emellertid sådana synnerliga skäl som avsågs i 14 § andra stycket namnlagen. Hustrun gavs därför rätt att byta sitt namn till det ansökta.

Om den familjerättsliga namnregleringen i 10 § namnlagen hade varit lite mer tillåtande, något som knappast nämnvärt hade hotat intresset av namnstabilitet, hade man i detta fall kunnat komma till samma för familjen fördelaktiga resultat på ett mycket enklare och säkrare sätt än vad som var fallet i exemplet.

Hur spärreglerna i 10 § kan slå mot makar som önskar byta namn har åskådliggjorts av justitierådet Olle Höglund i hans kommentar till namnlagen (Höglund, s. 96–97): ”De begränsningar i rätten för make att byta efternamn som slutligen blev införda i namnlagen har i praktiken lett till drastiska åtgärder i en del fall. Det har sålunda förekommit att makar utverkat skilsmässa för att kunna genomföra ett önskat namnbyte och därefter gift sig med varandra på nytt.” Uttalandet verifierades med ett antal exempel, som här återges.

1. Erik Olsson och Lisa Addeby gifter sig med varandra och behåller var och en sitt efternamn. De kan senare under äktenskapet få gemensamt efternamn antingen genom att Erik med Lisas samtycke byter till namnet Addeby eller genom att Lisa med Eriks samtycke byter till Olsson.

2. Erik Olsson och Lisa Addeby väljer vid vigseln som gemensamt efternamn Olsson. Lisa är då den som vid vigseln förvärvar nytt namn, Olsson. Hon kan senare under äktenskapet, eller efter dess upplösning, byta tillbaka till Addeby. På motsvarande sätt kan Erik byta tillbaka till Olsson, om de vid äktenskapets ingående valt Addeby som gemensamt namn.

3. Axel Andersson och Britt Bergman gifter sig med varandra. Britt är frånskild och har förvärvat sitt efternamn genom det tidigare äktenskapet, där mannen heter Bergman. Som ogift hette hon Dahlgren. Om Axel och Britt behåller sina efternamn vid äktenskapets ingående,

kan de senare under äktenskapet få gemensamt efternamn genom att Britt, med Axels samtycke, byter till Andersson. Däremot kan namngemenskap inte vinnas genom att Axel byter till Bergman. Axel får nämligen inte byta till det namnet, eftersom Britt förvärvat det genom tidigare äktenskap.

4. Om Axel och Britt vid äktenskapets ingående väljer Axels namn Andersson som gemensamt efternamn, får Britt senare under äktenskapet, eller efter dess upplösning, byta till Dahlgren (det namn hon senast burit som ogift). Hon får däremot inte genom anmälan till skattemyndigheten byta tillbaka till Bergman. För sådant byte krävs ansökan till Patent- och registreringsverket och särskilda (ej synnerliga) skäl enligt 14 § första stycket.

5. Erik Olsson och Lisa Addeby gifter sig med varandra och väljer vid äktenskapets ingående namnet Olsson som gemensamt namn. Lisa byter under äktenskapet tillbaka till namnet Addeby. De kan därefter inte få namngemenskap genom att Erik genom anmälan byter till namnet Addeby. För sådant byte krävs ansökan till Patent- och registreringsverket och synnerliga skäl.

6. Erik Olsson och Lisa Addeby behåller sina efternamn vid äktenskapets ingående. Senare under äktenskapet vinner makarna namngemenskap genom att Lisa byter namn till Olsson. Erik förvärvar därefter det nybildade namnet Olverup efter ansökan till Patent- och registreringsverket. Lisa får enligt namnmyndighetens praxis inte därefter återvinna namngemenskap genom att byta till namnet Olverup genom anmälan till skattemyndigheten. Hon måste ansöka om namnet hos Patent- och registreringsverket och anföra synnerliga skäl. - - - [Höglund uttalar här meningen att namnlagen tvärtom bör tolkas så att Lisa får byta till Olverup redan genom en enkel anmälan, alltså med stöd av 10 §]. Lisa hade, utan att behöva förebringa synnerliga skäl, kunnat förvärva namnet Olverup samtidigt med Erik genom att göra gemensam ansökan med denne.

Höglunds exempel bör läsas mot bakgrund av att han själv som utredningsman hade föreslagit ett friare bruk av de familjerättsliga namnbestämmelserna, utan flera av de spärrar som lagen slutligen kom att innehålla. Dessa spärrar skulle många gånger bara leda fram till en omständlig och sakligt sett obehövlig rättslig prövning hos PRV och i domstolarna huruvida särskilda eller synnerliga skäl föreligger. Trots att Höglund av naturliga skäl var angelägen om att försvara sitt utredningsbetänkande får hans kritik nog sägas vara mer träffande och ha större relevans i dag än åren närmast efter lagens tillkomst. Några av hans exempel ger klart intryck av en överdrivet stor försiktighet från lagstiftarens sida, ägnad att komplicera livet för medborgarna och åsamka dem onödigt krångel.

”Efternamn som senast har burits som ogift”

De familjerättsliga bestämmelserna i namnlagen ger i flera fall barn, adoptivbarn eller makar möjlighet att förvärva eller byta tillbaka ett efternamn som en förälder, adoptivförälder eller anmälande make ”senast har burit som ogift” (1 § tredje stycket; 2 § tredje stycket; 3 §; 5 § andra stycket; 7 §; 10 § andra stycket). Bestämmelserna ger till formen de berörda personerna en rätt att förvärva det aktuella efternamnet, men syftet med bestämmelserna har framför allt varit att hindra att ett efternamn som förvärvats genom ett tidigare äktenskap förs vidare till barn som inte har något släktskap med tidigare make eller till ny make eller att en tidigare make som har bytt bort ett sådant efternamn utan vidare tar det åter.

Uttrycket ”efternamn som [någon] senast har burit som ogift” kan vid en första anblick förefalla okomplicerat och självförklarande. I rättstillämpningen har det emellertid i flera fall visat sig vara långt ifrån enkelt att fastställa uttryckets innebörd.

I propositionen anges att med ett efternamn som förälder har burit som ogift menas inte enbart ett namn som föräldern har förvärvat vid sin födelse utan också ett namn som föräldern därefter men före ingående av äktenskap har förvärvat genom adoption, genom anmälan till pastorsämbetet eller efter ansökan hos PRV. Däremot avses med uttrycket inte ett namn som en förälder har förvärvat i ett tidigare äktenskap eller som denne har förvärvat sedan ett sådant äktenskap har upplösts. (Prop. 1981/82:156 s. 49).

I rättspraxis har fråga uppkommit huruvida ett efternamn som förvärvats i administrativ ordning ”släcker ut” ett tidigare familjerättsligt förvärvat namn, så att detta inte längre kan anses utgöra ett namn som någon ”tidigare burit som ogift”. Så var fallet i rättsfallen RÅ 1989 ref. 113 I och II.

I det förstnämnda fallet var omständigheterna följande. Iréne O bar som ogift sina föräldrars efternamn Hörlin. När hon ingick sitt första äktenskap antog hon makens namn Olsson. Makarna Olsson erhöll efter gemensam ansökan hos PRV det nybildade efternamnet Minnelid. Äktenskapet upplöstes genom skilsmässa. Iréne Minnelid ingick nytt äktenskap och förvärvade då den nye makens efternamn Olsson. Några år härefter inkom hon till pastorsämbetet med anmälan om att hon ville byta sitt efternamn till det tidigare namnet Minnelid. Pastorsämbetet beslöt att inte godkänna hennes anmälan. Lunds domkapitel och Kammarrätten i Göteborg avslog överklagandet. Kammarrätten anförde att Minnelid inte var att

bedöma som det namn Iréne Olsson senast burit som ogift, eftersom hon, när hon erhöll det namnet, redan dessförinnan bytt sitt namn som ogift mot makens namn, Olsson. Regeringsrätten kom till en annan slutsats och anförde i sin dom bland annat:

> Med det efternamn en gift eller frånskild kvinna 'senast burit som ogift' åsyftas i princip hennes flicknamn, dvs i förevarande fall namnet Hörlin. Om klaganden inte i sitt första äktenskap hade antagit namnet Minnelid utan behållit makens efternamn, hade enligt denna princip namnet Hörlin varit det efternamn till vilket hon med stöd av 10 § andra stycket namnlagen hade kunnat byta. Så hade varit fallet inte bara under eller efter hennes första äktenskap utan också under det senare. Att någon i tiden mellan två äktenskap obestridligen inte varit gift betyder inte att det namn som burits under mellantiden är att anse som det efternamn han eller hon senast burit som ogift. Den nya namnlagen får antas, i likhet med den gamla, med begreppet ogift syfta på civilståndet, dvs. den som varken är gift, frånskild eller änka/änkling - - - . Frågan är emellertid vilken betydelse det har att klaganden under sitt första äktenskap gemensamt med maken förvärvade efternamnet Minnelid.
>
> Av förarbetena till namnlagen framgår att den som före ingåendet av äktenskap byter sitt vid födelsen förvärvade efternamn mot ett, som förvärvats i administrativ väg, vid tillämpningen av namnlagen anses senast som ogift ha burit det administrativt förvärvade namnet (prop. 1981/82:156 s 57). Det senare namnet träder helt i stället för det familjerättsligt förvärvade. Detsamma bör givetvis gälla om sökanden vid äktenskapets ingående behållit sitt namn som ogift eller om en frånskild eller änka/änkling först återtar sitt namn före äktenskapet och därefter i administrativ väg förvärvar ett nytt efternamn. I förarbetena besvaras inte frågan vad som gäller när det administrativa namnförvärvet äger rum sedan sökanden ingått äktenskap och antagit makes efternamn. Anledning saknas emellertid att intaga annan ståndpunkt än att det administrativt förvärvade namnet, utöver att ersätta det efternamn som bärs vid förvärvet, skall träda i stället för också ett tidigare familjerättsligt förvärvat efternamn. Det nyförvärvade namnet kommer – såsom förhållandet har uttryckts i litteraturen (Höglund, Namnlagen, 1985 s 57 och 87) – att släcka ut även det namn sökanden haft som ogift. Att det nya efternamnet samtidigt förvärvas av den andra maken ger ej anledning till annan bedömning.

Regeringsrättens uttalande, att det förhållandet att någon i tiden mellan två äktenskap obestridligen inte varit gift, inte innebär att det namn som burits under mellantiden är det efternamn som vederbörande "senast burit som ogift" överensstämmer förmodligen med lagstiftarens intentioner men knappast med en ordagrann tolkning av stadgandet. Bokstavligen kan ju ogift användas som beteckning på varje person som inte är gift. Av själva lagtexten

framgår heller inte att egenskapen av att vara ”ogift” bara skulle kunna innehas av den som aldrig har varit gift, inte av den som är skild eller änka/änkling. Det är ganska anmärkningsvärt att Regeringsrätten valde denna snävare och för sökanden oförmånliga tolkningsmodell, särskilt som det i detta fall inte fanns något motstående enskilt intresse att ta hänsyn till. Det visade sig också att frågan skulle bli föremål för fortsatt diskussion i rättstillämpningen.

I ett rättsfall som avgjordes genom dom av Kammarrätten i Stockholm den 7 mars 2012 var omständigheterna följande.

Klara Sydhoff Haugen anmälde till Skatteverket att hon önskade byta efternamn till Sydhoff. Skatteverket avslog hennes anmälan med motiveringen att hennes efternamn som ogift inte var Sydhoff utan Sänd. Av Klara Sydhoff Haugens överklagande till Förvaltningsrätten i Stockholm framgick att hon i samband med giftermål förvärvade efternamnet Jakobsson. I samband med äktenskapsskillnad anmälde hon att hon önskade byta till sin mors efternamn som ogift, Sydhoff, vilket beviljades av Skatteverket. Hon bar namnet som efternamn under ett antal år fram till dess att hon ingick nytt äktenskap och då förvärvade Haugen som efternamn och behöll Sydhoff som mellannamn.

Skatteverket bestred bifall till överklagandet och anförde: Innan Klara Sydhoff Haugen ingick sitt första äktenskap hette hon Sänd. I samband med giftermålet förvärvade hon efternamnet Jakobsson. Efter äktenskapsskillnad beviljade Skatteverket henne felaktigt byte till efternamnet Sydhoff, vilket hade burits av hennes mor som ogift.

Förvaltningsrätten anförde i sina domskäl följande:

> Frågan i målet är vilket namn som Klara Sydhoff Haugen senast bar som ogift. Enligt 10 § andra stycket namnlagen har hon rätt att byta till det efternamnet. I förarbetena till den aktuella regeln anges bl.a. att bestämmelsen möjliggör för en make som har förvärvat den andra makens namn att ta tillbaka det efternamnet som han eller hon senast har burit som ogift. Bestämmelsen medger dock inte att make tar tillbaka ett namn som han eller hon har burit före det senaste namnbytet men som har förvärvats på grund av ett tidigare äktenskap. (Se prop. 1981/82:156 s. 57.)
>
> Det är ostridigt i målet att Klara Sydhoff Haugen bar efternamnet Sydhoff efter det att hon skiljde sig från sin första make och innan hon bytte till sin andre makes efternamn. Av utredningen i målet framgår att Sydhoff är klagandens mors efternamn som ogift, vilket innebär att klaganden själv inte har förvärvat det efternamnet på grund av ett tidigare äktenskap.

> Förvaltningsrätten anser det klarlagt att det är efternamnet Sydhoff som Klara Sydhoff Haugen senast bar som ogift och hon har därmed rätt att byta till det efternamnet genom anmälan till Skatteverket. Överklagandet ska därför bifallas.

Sedan Skatteverket överklagat anförde Kammarrätten i Stockholm i dom följande:

> I målet är ostridigt att Klara Sydhoff Haugen före ingående av sitt första äktenskap bar efternamnet Sänd, att hon mellan båda sina äktenskap bar efternamnet Sydhoff samt att hon vid sitt andra äktenskap förvärvade efternamnet Haugen. Klara Sydhoff Haugen har hos Skatteverket anmält att hon önskar ändra sitt efternamn till Sydhoff. Frågan i målet är vad som avses med begreppet 'ogift' i förevarande sammanhang.
>
> Högsta förvaltningsdomstolen har i RÅ 1989 ref. 113 slagit fast att det förhållandet att någon i tiden mellan två äktenskap obestridligen inte varit gift inte betyder att det namn som burits under mellantiden är att anse som det efternamn han eller hon senast har burit som ogift. Namnlagen får enligt Högsta förvaltningsdomstolen med begreppet ogift syfta på civilståndet, dvs. den som varken är gift, frånskild eller änka/änkling.
>
> Med 'det efternamn han eller hon senast burit som ogift' avses således det efternamn som burits då personen civilrättsligt var att betrakta som ogift, dvs. innan han eller hon ingick sitt första äktenskap. Då Klara Sydhoff Haugen innan hon ingick sitt första äktenskap bar efternamnet Sänd saknas därför förutsättningar att ändra Klara Sydhoff Haugens efternamn till Sydhoff.

Även om kammarrätten således godtog Regeringsrättens tidigare gjorda bedömning visar rättsfallet att denna inskränkande och för den enskilde namnsökanden oförmånliga definition av begreppet ”senast burit som ogift” ingalunda är självklar. Rättsfallet belyser också en i viss mån paradoxal effekt som de komplexa spärreglerna i de familjerättsliga bestämmelserna kan medföra. Som framkommer i avgörandet hade Skatteverket tillåtit Klara Sydhoff Haugen att efter sin första äktenskapsskillnad byta efternamn till sin mors namn som ogift, Sydhoff, trots att reglerna i 5 § andra stycket namnlagen inte medger ett sådant byte (det efternamn som hon bytte bort hade ju inte förvärvats genom födelsen). Hade Klara Sydhoff Haugens anmälan i stället avslagits hade hon kunnat ansöka om namnbyte hos PRV och vid bifall till ansökningen i administrativ ordning ha förvärvat efternamnet Sydhoff. Eftersom ett sådant förvärv ”släcker ut” ett tidigare familjerättsligt förvärvat

namn (Sänd) torde hon, efter sitt namnbyte till Haugen, genom en anmälan till Skatteverket ha kunnat återta namnet Sydhoff.

Barns efternamn

Skatteverket har påtalat att regeln i 1 § andra stycket namnlagen om syskons automatiska namnförvärv, som infördes på initiativ av lagutskottet, kan leda till oönskade effekter i de fall då det först födda syskonet efter ansökan enligt 14 § första stycket har förvärvat ett patronymikon, t.ex. Stigsdotter. Om föräldrarna har olika efternamn och det därefter födda syskonet är av annat kön än det först födda, medför syskonregeln att syskonet per automatik får ett efternamn som möjligen inte motsvarar föräldrarnas intentioner. (En liknande, om än inte fullt jämförbar situation kan uppkomma även i fall då ett barn i vanlig ordning får sin förälders efternamn, t.ex. Stigsdotter).

Liknande problematik har i litteraturen uppmärksammats beträffande den för adoptivbarn motsvarande regel som finns i 2 § andra stycket namnlagen (se Höglund s. 61). Om adoptivföräldrarna har olika efternamn och det äldre adoptivbarnet har behållit sitt efternamn från tiden före adoptionen, enligt 4 §, medför regeln om automatiskt namnförvärv att det nya adoptivbarnet förvärvar detta efternamn trots att varken adoptivföräldrarna eller det nya adoptivbarnet har någon anknytning till namnet.

Den olägenhet som reglerna om automatiskt förvärv av syskons efternamn skapar kan i och för sig relativt enkelt avhjälpas genom att föräldrarna anmäler namnbyte för barnet enligt 5 eller 7 § namnlagen. Problematiken utgör emellertid ännu ett exempel på svårigheterna med att formulera regler som begränsar valfriheten utan att samtidigt ge oönskade effekter och ger anledning att kritiskt pröva om regleringen med automatiska namnförvärv bör begränsas.

Genom de under lagberedningsarbetet i regeringen och riksdagen tillkomna spärreglerna blev bestämmelserna om familjerättsliga namnförvärv komplicerade och invecklade. De bidrar till att namnlagen torde vara en av de mest svårgenomträngliga av de lagar som direkt berör medborgarna. Även för erfarna jurister fordras ofta flera omläsningar av lagtexten innan dess innebörd i bästa fall står klar. Redan av denna anledning finns skäl att överväga om behovet av namnstabilitet fortfarande är ett så oavvisligt

allmänt intresse att det motiverar dessa krångliga regler. Och om det, som kommittén föreslår, införs ett enhetligt förfarande för prövning av anmälnings- och ansökningsärenden, där endast förvärv av efternamn i annan än familjerättslig ordning är avgiftsbelagda, kan det med än större fog ifrågasättas vilken funktion spärreglerna egentligen fyller.

7.3 Överväganden och förslag

Regleringen av de familjerättsliga namnförvärven är snårig och onödigt restriktiv. Kommittén föreslår i huvudsak följande ändringar.

- Makar behåller som huvudregel sina efternamn när de gifter sig.
- Förbudet mot att byta till den andre makens ”giftasnamn” avskaffas.
- Makar ska kunna förvärva varandras efternamn som ett gemensamt dubbelt efternamn.
- En make eller tidigare make ska alltid kunna byta till ett efternamn som han eller hon tidigare har burit.
- De regler som hindrar makar som har haft gemensamt namn från att uppnå ny namngemenskap avskaffas.
- Barn behandlas lika på så sätt att inga barn längre får efternamn automatiskt vid födelsen.
- Efternamn bildade på någon av föräldrarnas förnamn med tillägg av ändelserna son eller dotter (*patronymikon* och *metronymikon*) ska kunna ges till barn och adoptivbarn.
- Vem som helst ska ha rätt att byta till ett efternamn bildat på någon av föräldrarnas förnamn med tillägg av ändelserna son eller dotter.
- Ett barn ska kunna ges ett dubbelt efternamn.
- Ett barn ska kunna ges ett efternamn som någon av föräldrarna tidigare har burit, dock inte ett tidigare ”giftasnamn”.

- Bestämmelserna om adoptivbarns namn förenklas och liberaliseras på motsvarande sätt samt görs oberoende av adoptivföräldrarnas könstillhörighet.
- Barn och vuxna får byta till ett efternamn som någon av föräldrarna tidigare har burit, dock inte till ett tidigare ”giftasnamn”.
- De regler som hindrar vuxna från att flera gånger byta till någon av föräldrarnas efternamn avskaffas.
- Barn och vuxna ges möjlighet att byta till ett dubbelt efternamn som knyter an till familjeförhållandena.

Kommitténs har enligt sina direktiv att undersöka möjligheterna till ett något större hänsynstagande till enskildas intresse av att själva få välja sina namn. Utrymmet för att öka de enskildas frihet torde vara ganska begränsat när det gäller de administrativa namnförvärven, dvs. de ärendetyper som i dag handläggs av PRV och överprövningsvis av PBR. En anledning härtill är att den administrativa prövningen redan är mycket tillåtande. Det händer t.ex. endast sällan att ansökningar om nya efternamn avslås såsom varande från språklig synpunkt olämpliga, och den dispensmöjlighet som finns i 14 § namnlagen när särskilda eller synnerliga skäl är förhanden, har kommit att tillämpas på ett för sökandena alltmer generöst sätt. Det finns vidare knappast utrymme för att ge de namnsökande större frihet genom att tillåta förnamn eller nybildningar av efternamn som är kränkande eller riskerar att skada den som ska bära namnet. Inte heller bör de enskildas valfrihet tillåtas öka genom att andra enskildas rätt till sina efternamn förbigås på ett stötande sätt.

Det huvudsakliga utrymmet för att ge medborgarna större frihet att själva välja namn för sig själva och sin familj synes därför – vid sidan av det reformutrymme som finns beträffande mellan- och dubbelnamn – bestå just i en förenkling och liberalisering av regelverket för de familjerättsliga namnförvärven. Reglerna är redan könsneutrala och gör ingen formell skillnad beroende på om barn föds av gifta eller ogifta föräldrar, varför frågan, som redan antytts, närmast gäller hur mycket det går att släppa på kravet att de familjerättsliga namnreglerna ska garantera stabilitet i namnskicket samt bidra till en god familjesammanhållning och känsla för den egna släkten.

I fråga om kravet på *namnstabilitet* konstaterades redan under arbetet med 1982 års lag att namnets betydelse som identifikationsmedel hade avtagit till följd av det för alla medborgare obligatoriska systemet med personnummer och personakter som införts i folkbokföringen. Personnumret var överlägset namnet som identifieringsinstrument, i synnerhet när det gällde att skilja på personer med mycket vanliga för- och efternamnskombinationer såsom Karl Andersson och Maria Johansson. Det främsta skälet för att inte tillåta upprepade namnbyten synes i stället ha varit risken att sådana kunde utnyttjas i brottsliga syften eller för att namnbytare skulle undandra sig ekonomiska förpliktelser mot enskilda eller det allmänna.

Det är uppenbart att den tekniska utvecklingen gjort att namnets betydelse som identifieringsinstrument har minskat ytterligare under de 30 år som förflutit sedan namnlagens tillkomst. Det finns i dag mycket mer sofistikerade och pålitliga sätt att avläsa en människas identitet. DNA-tekniken i förening med allt mer säkra elektroniska identifieringsmedel och betalningsrutiner hindrar eller uppdagar en god del av de brott och betalningsundandraganden som spärrarna mot upprepade namnbyten är avsedda för.

När det gäller frågan i vilken utsträckning namnlagstiftningen bör vara utformad så att den bidrar till en stark *familjesammanhållning* och kanske även till den positiva känslan av att tillhöra en viss släkt, kan konstateras att samhällsutvecklingen även i detta avseende till stor del redan sprungit förbi lagstiftningen. Betecknande är att detta argument för att namnlagen inte ska tillåta en långtgående namnsplittring inom en familj eller en devalvering av ett släktnamn genom att oskylda personer ges rätt att bära namnet, över huvud taget inte nämns i kommitténs direktiv. Argumentet, som åberopades med avsevärd hetta i diskussionen inför 1982 års namnlag, förekommer heller knappast alls i dagens allmänna debatt.

Familje- och släktsamhörighetsargumentet har alltså mist mycket av sin giltighet. Å andra sidan finns det inte anledning att påtvinga medborgarna en ordning som mot deras vilja gör det svårare för dem att med hjälp av ett gemensamt namn upprätthålla en familje- och släktsamhörighet. Emellertid visar kommitténs attitydundersökning att namnet inte betyder lika mycket för samhörighetskänslan som tidigare. Omkring hälften av de tillfrågade (53 %) ansåg att det var önskvärt eller lämpligt att alla i en familj har samma efternamn och 47 procent att det var viktigt att makarna i ett äktenskap har samma namn. År 1975 var motsvarande andel 74

respektive 78 procent och hade förmodligen blivit ännu högre om även personer som fyllt 35 år hade fått medverka i den då aktuella undersökningen. Jämförelsen tyder på en kraftig förskjutning i svenska folkets inställning från ett familjebaserat perspektiv till förmån för ett perspektiv som mer betonar individens frihet och egenart.

Det finns även ett annat tungt vägande skäl för att förändra regleringen av den familjerättsliga namnordningen så att den blir enklare och mer begriplig och därmed också lättare att tillämpa. Om kommitténs förslag att slopa uppdelning mellan anmälnings- och ansökningsärenden och i samband därmed inrätta en för alla ärenden gemensam namnmyndighet ska få önskad effekt, är det nödvändigt att göra om de nuvarande reglerna så att de blir enklare och mer transparanta och att om möjligt också avskaffa de familjerättsliga spärreglerna som väsentligen har sitt berättigande i ett system där ärendena beroende på deras karaktär handläggs av två skilda myndigheter.

7.3.1 Makars efternamn

Förvärv av efternamn vid ingående av äktenskap

Enligt 1963 års namnlag antog kvinnan vid äktenskapets ingående mannens efternamn, om hon inte före vigseln hade anmält att hon ville behålla sitt namn som ogift. Till följd av de ökande kraven på jämställdhet kom bestämmelsen att betraktas som omodern, och Namnlagsutredningen föreslog 1979 en ändring som innebar att mannen och kvinnan behöll var och en sitt efternamn under äktenskapet, om något annat inte anmäldes. Även propositionen innehöll ett förslag om att makar skulle få samma efternamn endast om de före eller under äktenskapet särskilt anmälde att de önskade en sådan namngemenskap (prop. 1981/82:156 s. 20). Lagutskottet befarade emellertid att den i propositionen föreslagna ordningen kunde uppfattas som ett ställningstagande för en ordning där makar behåller sina respektive efternamn. Det fanns även risk för att blivande makar skulle förbise att de måste göra en anmälan. De i propositionen föreslagna reglerna kunde därför enligt lagutskottet leda till att familjemedlemmar i större utsträckning skulle komma att bära olika efternamn, vilket ansågs betänkligt med hänsyn till värdet av namngemenskap (LU 1981/82:41 s. 15 f.).

Detta är bakgrunden till att namnlagen fortfarande kräver en anmälan av makarna också för det fallet att de önskar behålla sina egna efternamn. Kravet framstår i dag, mer än andra bestämmelser i namnlagen, som otidsenligt och har heller ingen motsvarighet i de nyare danska och norska namnlagarna. Det är inte alls lika mycket regel som förr att makarna väljer mannens namn som gemensamt efternamn och betydligt mer vanligt än förr att de behåller sina efternamn. En utveckling i denna riktning pågår fortfarande. Andelen kvinnor som vid vigseln tar mannens namn som efternamn uppgår för närvarande inte till mer än cirka 60 procent. Andelen makar som i samband med vigseln anmäler att var och en av dem ska behålla sitt efternamn har i stället stadigt ökat och har de senaste åren uppgått till över 20 procent. Det kan därför konstateras att de ursprungliga motiven för att tvinga makarna att inge en anmälan till folkbokföringsmyndigheten om de vill behålla sina efternamn har mist det mesta av sin giltighet. Skyldigheten att meddela sig med Skatteverket bör alltså – som regeringen och Namnlagsutredningen föreslog redan i 1982 års lagstiftningsärende – i fortsättningen reserveras för fall då de blivande makarna eller någon av dem vill få till stånd en namnmässig förändring.

För makar som vid äktenskapets ingående har behållit sina respektive efternamn bör det vara möjligt att när som helst under äktenskapet erhålla namngemenskap genom att en av dem ansöker om att förvärva den andras efternamn som gemensamt namn eller genom att båda ansöker om att få anta ett dubbelt efternamn baserat på båda makarnas efternamn.

Nuvarande lagstiftning kräver att *samtycke* lämnas av den make vars namn den andra maken önskar byta till i samband med vigseln. Bestämmelsen har kritiserats såsom onödig eftersom anmälan i vilket fall som helst ska göras av bägge makarna (Höglund, s. 83 f.). Samtycke krävs även när anmälan görs av en av makarna under äktenskapet. Frågan är om det över huvud taget finns anledning att upprätthålla ett formellt krav på samtycke i dessa situationer. Äktenskapet bygger ju på förtroende mellan makarna, och risken för att någon av dem skulle lida en rättsförlust genom att den ena maken mot den andres vilja byter till dennes namn torde vara ytterst liten. Och i det fallet att makarna gemensamt ansöker om ett dubbelt efternamn behövs naturligtvis inget särskilt samtycke. En tänkbar invändning mot att slopa samtyckeskravet skulle likväl kunna vara att bytesmöjligheten i sällsynta fall skulle kunna utnyttjas av ena maken för att såra eller kränka den andra i samband med

en skilsmässa. Emellertid framstår denna udda form av trakasseri inte bara som långsökt utan också som helt marginell i jämförelse med mångfalden av andra möjligheter som står makar till buds om de med fysiska eller psykiska medel verkligen vill tillfoga varandra skada och lidande. Med hänsyn till detta och då varje möjlighet att förenkla den ändå ganska komplicerade namnlagstiftningen bör tas till vara, stannar kommittén för att det formella kravet på samtycke från andra maken bör slopas i förevarande situationer.

Vilka efternamn bör kunna föras över till make?

Reglerna om byte till makes efternamn, 9 och 10 §§, utgör i dag hinder mot byte till den andra makens efternamn om detta namn har förvärvats genom ett tidigare äktenskap. Förbudet är absolut och kan alltså inte avhjälpas genom samtycke av den tidigare maken. Motivet, som det angavs i namnlagens förarbeten, var att namnkretsen annars skulle tänjas ut på ett sätt som alltför mycket kunde urholka släktnamnsbegreppet. För att detta begrepp skulle bevara något av sitt ”egentliga innehåll” ansågs ett förbud vara nödvändigt (prop. 1981/82:156 s. 22). Bakom förbudet tycks alltså inte i första hand ha legat hänsyn till den tidigare maken utan just namnets betydelse för familje- och släktsammanhållningen.

Resonemanget vidlåddes redan från början av en viss brist på konsekvens, eftersom det i namnlagen samtidigt öppnades flera andra möjligheter att leda ett efternamn utanför den ursprungliga släktkretsen. Dessa vidgade möjligheter var så omfattande att det ansågs nödvändigt att ersätta det tidigare släktnamnsbegreppet med det mer neutrala begreppet efternamn (prop. 1981/82:156 s. 15). Redan det förhållandet att en frånskild make gavs rätt att behålla ett genom äktenskapet förvärvat ”giftasnamn” utgjorde ett brott mot principen att efternamnet skulle reserveras för den ursprungliga släktkretsen. Än tydligare var det principgenombrott som bestod i att en frånskild makes barn med en ny partner gavs rätt att bära den tidigare makens namn, utan att alltså kunna räkna något som helst blodsband med dennes släkt. Inget hinder uppställdes heller mot att detta ”giftasnamn” småningom fördes vidare till barnens makar och efterkommande i nya släktled.

Mot denna bakgrund synes de rationella skälen för att bevara förbudet mot att överföra ett ”giftasnamn” till en ny make vara svaga. Lagen tillåter ju redan att en make och dennes barn i ett nytt

äktenskap bär makens tidigare ”giftasnamn” och man kan då fråga sig varför den samtidigt måste förvägra den nya familjen att uppnå namngemenskap genom att den andra maken antar samma efternamn som de övriga familjemedlemmarna. Inte minst borde hänsynen till barnens bästa utgöra ett skäl för att de bör ges rätt att ha samma efternamn som båda sina föräldrar. Visserligen kan en sådan familj uppnå namngemenskap genom att den make som har ”giftasnamn” avstår från sitt efternamn samtidigt som även barnen byter efternamn, men frågan är om sådana mer eller mindre påtvingade namnbyten är förenliga med ett modernt synsätt.

Vid namnlagens tillkomst år 1982 ifrågasattes inte, vare sig i riksdagen eller i den allmänna debatten, förbudet mot att föra en tidigare makes namn vidare till en ny make. Enhetligheten i synsätt kan ses mot bakgrund av att namnets betydelse för släkt- och familjesamhörigheten fortfarande värderades ganska högt i samhället. Attitydundersökningen 30 år senare visar att det inte längre finns någon entydig sådan opinion. Den individuella friheten värdesätts nu generellt högre än sammanhållningen inom en släkt. På den direkta frågan om en ny make ska ha rätt att anta sin makes ”giftasnamn” var det en något större andel som svarade ja än som menade att det nuvarande förbudet borde bestå. Resultatet av en enkätundersökning av detta slag måste naturligtvis hanteras med stor försiktighet, men det torde likväl kunna slås fast att det inte längre finns något övervägande allmänt stöd för det nuvarande förbudet.

Det enda egentliga skälet för att i dagens förändrade samhälle behålla förbudet torde därmed vara betingat mindre av rationella skäl än av hänsyn till den tidigare maken. För denne kan det naturligtvis framstå som illa att barn som inte är hans eller hennes bär hans eller hennes efternamn men från känslosynpunkt ännu värre om en annan vuxen person också börjar bära det namnet. För den nya maken kan förbudet däremot som sagt innebära att denne inte kan vinna namngemenskap ens med sina egna barn i det nya äktenskapet.

Kommitténs bedömning är att tiden nu är mogen för att låta förbudet mot vidareföring av en tidigare makes namn till en ny make utgå ur lagstiftningen. Ett avskaffande av förbudet ligger väl i linje med kommitténs uppgift att utröna i vad mån det finns utrymme för ett något större hänsynstagande till enskildas intresse av att själva få välja sina namn. Om förbudet slopas uppnås också en behövlig förenkling av de familjerättsliga namnreglerna. En fördel i det sammanhanget är att det i 9 och 10 §§ namnlagen förekom-

mande uttrycket ”förvärvat [eller förvärvats] genom ett tidigare äktenskap”, som enligt vad *Höglund* närmare utvecklat (s. 82–83) går att tolka på olika sätt, helt kan utmönstras ur lagstiftningen.

Det kan även noteras att den nya danska namnlagen inte längre gör skillnad på efternamn som har förvärvats genom äktenskap och andra efternamn. Den tidigare tillkomna norska namnlagen innehåller däremot alltjämt ett förbud mot att ett namn som har förvärvats genom ett tidigare äktenskap förs över till ny make.

De förut beskrivna spärregler som infördes i slutskedet av arbetet med namnlagen innebär att makar i dag har möjlighet att i princip vid *ett* tillfälle få namngemenskap genom anmälan till Skatteverket. När det har skett är makes enda återstående möjlighet att genom anmälan byta tillbaka till sitt namn som ogift. Vill makarna göra ytterligare namnbyten måste de vända sig till PRV och invänta myndighetens rättsliga prövning av yrkandet. Detta innebär att makarnas valmöjligheter begränsas på ett sätt som kan ifrågasättas från sakliga utgångspunkter. En av dessa begränsningar består i att om makar valt namngemenskap inför giftermålet och en av dem därefter under äktenskapet tar tillbaka ett tidigare efternamn, kan makarna inte få namngemenskap på nytt, åtminstone inte genom anmälan till Skatteverket. Vidare får en make under äktenskapet inte byta till den andra makens efternamn om denne under äktenskapet bytt tillbaka till sitt namn som ogift eller bytt till förälders eller adoptivförälders efternamn enligt 5 eller 7 § namnlagen, och detta oavsett om makarna tidigare hade namngemenskap eller inte. Inte heller får en make som själv har bytt efternamn under äktenskapet därefter byta till den andra makens efternamn. Spärreglerna är, som även Skatteverket har påtalat, så intrikata att de leder till missförstånd och ibland även till felaktig tillämpning.

De befintliga spärreglerna tillkom alltså av omsorg om namnstabiliteten, som i sin tur ansågs viktig främst för att förhindra och beivra brott och ekonomiska oegentligheter. Det står i dag ganska klart att intresset av namnstabilitet inte längre motiverar den ofrihet och de avsevärda olägenheter som ett upprätthållande av dessa regler för med sig. Kommittén anser därför att nuvarande begränsningar rörande vilka efternamn som kan föras över på make under äktenskapet bör tas bort. Det bör dock prövas om de bör ersättas av något slag av generella spärregler, en fråga som kommittén strax återkommer till.

En särskild fråga, som inte tas upp i direktiven men som ändå bör beröras, är om det finns anledning att på något familjerättsligt sätt reglera namnförvärv i *samboförhållanden*, t.ex. så att parterna kan få gemensamt efternamn utan särskild prövning. Möjligheten av en sådan reglering berördes i direktiven till 1972 års namnlagsutredning men har därefter konsekvent avvisats. Det främsta skälet mot en reglering av namnförvärv i samboförhållanden torde vara att det inte finns något mer påtagligt behov härav, och detta än mindre efter det att äktenskapsbalken år 2009 gjordes helt könsneutral i samband med att lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap upphävdes. Det är av naturliga skäl också ofta vanskligt att avgöra om ett samboförhållande i lagens mening föreligger eller inte, något som bekräftas av de svårigheter som uppkommit vid tillämpningen av sambolagen (2003:376) och dessförinnan lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem och lagen (1987:813) om homosexuella sambor. Risken för missbruk har också framhållits som ett argument mot en särskild namnreglering för sambor (se Höglund s. 38). Inte heller kommittén finner någon anledning till lagreglering. Om sambor t.ex. vill vinna namngemenskap bör de alltså även fortsättningsvis vara hänvisade till möjligheten att i administrativ ordning byta till andra efternamn.

7.3.2 Barns efternamn

En av huvudtankarna med de nya regler som infördes genom 1982 års namnlag var att alla barn ska behandlas lika oavsett om deras föräldrar är gifta med varandra eller inte. En annan princip var att namnreglerna skulle vara könsneutrala, dvs. att de så lite som möjligt skulle ge försteg åt den ena eller andra förälderns efternamn. En naturlig lösning ansågs därför vara att föräldrarna i princip själva fick avgöra vilket efternamn barnet ska bära. För att motverka namnsplittring inom familjen skulle denna frihet dock gälla endast när föräldrarna hade olika efternamn eller inte tidigare hade något gemensamt barn. I andra fall skulle det första barnet automatiskt få föräldrarnas gemensamma efternamn, medan efterföljande barn automatiskt skulle få samma namn som det senast födda syskonet. Motsvarande regler skulle gälla för adoptivbarn.

Som tidigare berörts medför de automatiska namnförvärven vissa nackdelar. Särskilt när det gäller syskonregeln kan det, som även Skatteverket påtalat, hända att barnet inte får det efternamn

som för föräldrarna framstår som det mest naturliga. Så kan t.ex. bli fallet om en son får ett efternamn som slutar på -dotter. Visserligen kan ett oönskat automatiskt namnförvärv i det fallet relativt enkelt rättas till genom en anmälan om namnbyte för barnet. Frågan har emellertid väckts om det finns anledning att alls behålla reglerna om automatiska namnförvärv. Det kan göras gällande att föräldrar med gemensamt efternamn och föräldrar som tidigare har ett gemensamt barn, redan från början bör ges ansvar och frihet att bestämma barnets namn. En sådan ändring i lagstiftningen är inte så omvälvande som den i förstone kan tyckas vara, särskilt som föräldrarna ju redan i dag i syskonfallet kan få sin vilja igenom med hjälp av en anmälan till skattemyndigheten. Förändringen skulle emellertid i just dessa fall bespara föräldrarna onödig omgång och ligga i linje med tanken att valet av namn i större utsträckning bör anförtros den enskilde. Principiellt sett skulle ändringen dessutom innebära att en sista rest av särbehandling av barn på grund av dess familjeförhållanden försvinner ur lagstiftningen.

En tänkbar invändning mot att överge systemet med automatisk namngivning av barn är att en obligatorisk ansökningsskyldighet i flertalet fall skulle innebära merarbete för föräldrarna. I de allra flesta fall vill ju föräldrar med gemensamt efternamn att även barnet ska få det namnet och är nöjda med en ordning som ser till att så sker med automatik. En annan invändning är att föräldrar kan glömma eller vägra att göra en anmälan, varvid någon av hjälpreglerna slår till, vilket kan leda till att barnet får ett annat efternamn än det föräldrarna hade tänkt sig. Ingen av invändningarna är emellertid särskilt tungt vägande, eftersom föräldrarna under alla förhållanden är skyldiga att till Skatteverket skicka in ansökningshandlingar om barnets *förnamn*. Att då samtidigt ange barnets efternamn innebär inget nämnvärt extra besvär för föräldrarna. För övrigt uppkommer samma problem även i systemet med automatisk namngivning, i de fall då föräldrarna har olika efternamn och inte har vårdnaden om ett syskon till barnet.

Sammantaget finner kommittén att övervägande skäl talar för att reglerna om automatiskt namnförvärv bör slopas. Däremot är det nödvändigt att behålla den hjälpregel som innebär att barnet förvärvar moderns efternamn om ingen ansökan görs inom föreskriven tid.

I 5 § namnlagen finns bestämmelser som anger gränser för rätten att byta till en förälders efternamn. Bestämmelserna är inte helt enkla och har lett till tillämpningssvårigheter. Grundprincipen är

emellertid att barnet får byta till ett namn som det *hade kunnat* förvärva vid födelsen. Bestämmelsen skiljer mellan efternamn som har förvärvats genom födelsen och namn som senare kan förvärvas genom byte. Skillnaden kommer tydligast till uttryck beträffande efternamn som en förälder har förvärvat genom äktenskap med annan än barnets andra förälder. Vid födelsen kan barnet förvärva ett sådant namn utan att den berörde maken lämnar sitt samtycke, men om *byte* ska ske till ett sådant namn fordras samtycke. Om maken, dvs. barnets styvförälder, är avliden kan barnet däremot inte genomföra namnbytet enligt 5 § utan får vända sig till PRV enligt 11 §. Motivet för denna åtskillnad synes endast ha varit att styvförälderns släktingar kunde ha ett intresse av att förhindra namnbytet (se närmare Höglund s. 67 f.).

Kommittén kan för sin del inte finna att de angivna skillnaderna i fråga om barns möjligheter till namnförvärv längre är berättigade. I linje med vad som tidigare anförts om makes möjlighet att förvärva ett ”giftasnamn” bör även barn kunna byta till ett namn som en av dess föräldrar bär, utan att samtycke från tidigare make krävs. När det gäller barns möjligheter till namnbyte är det viktiga att barnet kan byta till en förälders ”giftasnamn” i fall då denne faktiskt bär namnet. Däremot kan barnet inte anses ha ett befogat intresse av att förvärva ett sådant namn om föräldern inte längre bär det. Kommittén har här en mer restriktiv syn än den som kommer till uttryck i den nya danska namnlagen och förordar alltså inte en obegränsad bytesrätt. Begränsningarna behöver dock inte vara lika omfattande som i dag och bör inte heller innehålla det problematiska uttrycket ”namn som någon av föräldrarna senast har burit som ogift”. Byte bör således kunna ske även till tidigare burna efternamn som föräldern förvärvat på annat familjerättsligt sätt än genom äktenskap eller som förvärvats i administrativ ordning.

En sådan utökning av bytesrätten innebär också den fördelen att det nämnda omstridda, svårtolkade och på visst sätt även vilseledande begreppet ”namn som senast har burits som ogift” kan utmönstras på alla de sex ställen där det förekommer i namnlagen.

Det bör i sammanhanget noteras att den nu behandlade 5 § namnlagen reglerar en helt annan situation än den som avses i 6 §, där frågan gäller i vad mån ett barn ska få byta *från* en förälders efternamn till vanligen en styvförälders namn. I detta sistnämnda fall bör alltjämt krävas antingen förälderns samtycke eller att domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Patronymikon och metronymikon

Bruket att ge barn namn bildade på faderns eller moderns förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter har uråldriga anor i det skandinaviska namnskicket. Detta bruk kom emellertid att motarbetas av staten under 1900-talet med hänvisning till att det låg i samhällets intresse att varje individ såvitt möjligt hade ett särskiljande namn. Genom införandet av 1963 års namnlag förbjöds i stort sett förvärv av patro- och metronymikon, utom såsom förnamn i vissa fall. Utrednings- och propositionsförslagen som låg till grund för 1982 års namnlag förordade en fortsatt avvisande hållning till namntypen. Med dessa förslag skulle ett vanligt förekommande patronymikon i praktiken ha kunnat förvärvas endast i de sällsynta fall då synnerliga skäl prövades föreligga. Förslaget skulle också ha lett till ett fortsatt konstlat bruk av patro- och metronymikon som förnamn.

Under riksdagsbehandlingen togs emellertid ett steg i mindre centraldirigerande riktning, efter att krav hade framförts om att den tradition som denna namngivningstyp representerade skulle få leva vidare. Lagutskottet fann således, till skillnad från regeringen, anledning att vidga möjligheterna att som efternamn ta ett patronymikon eller ett metronymikon. Även utskottet anknöt dock till den avvisande hållning som var förhärskande och framhöll att ett alltför vanligt bruk av sådana namn kunde medföra olägenheter för folkbokföringen samt att vissa namnkombinationer kunde vara mindre väl lämpade att bära som efternamn. Något generellt undantag från regeln att som efternamn inte får godkännas ett patronymikon som någon annan redan bär, ansåg utskottet det därför inte lämpligt att göra. Utskottets och riksdagens slutsats blev att patro- och metronymikon skulle godkännas som efternamn så snart det fanns *särskilda* skäl härtill (14 § namnlagen). Det principiella förbudet blev alltså kvar, men möjligheterna till dispens vidgades avsevärt i förhållandet till propositionsförslaget.

För att lagstiftarens hittillsvarande ovilja mot son- och dotternamnen ska bli mer begriplig bör man betänka att dessa namn – på den tiden då de var klart dominerande – hade personlig karaktär. Man kunde vara ganska säker på att Sven Johansson var son till Johan och att Beata Nilsdotter var dotter till Nils. När det sedan blev vanligt att dessa ursprungliga patronymika fördes vidare till barn som vanliga efternamn gick deras personliga karaktär förlorad. Den som i dag har ett vanligt sonnamn har ju bara undantagsvis

förvärvat det som patronymikon bildat på faderns förnamn. Denna allmänna avprivatisering av sonnamnen återspeglas inte i lagstiftningen, som ännu vidmakthåller föreställningen att namnen såsom varande unika är berättigade till namnrättsligt skydd och får tilldelas ett barn som patronymikon endast om särskilda skäl föreligger.

För kommittén står det klart att de skäl som tidigare väsentligen anförts mot ett mer tillåtande bruk av patronymikon och metronymikon som efternamn inte längre är bärkraftiga. Namnet betydelse som individualiseringsinstrument minskade drastiskt redan när ordningen med personnummer infördes, och från folkbokföringssynpunkt saknar det betydelse om antalet vanliga sonnamn skulle öka ytterligare något. Härtill kommer att befolkningen, alldeles oberoende av det styrinstrument som de nuvarande lagliga restriktionerna är tänkta att utgöra, visar en allt större benägenhet att byta från icke särskiljande efternamn till nybildade, unika sådana. Intresset av att tillgodose medborgarnas individuella önskemål och att låta dem vid födelsen ge sina barn namn bildade på förnamn jämte ändelsen son eller dotter måste under alla förhållande anses överordnat. En reform av detta slag bör emellertid inte stanna här utan omfatta även byten som sker senare i livet och då oavsett hur det tidigare efternamnet har förvärvats. Det finns helt enkelt ingen anledning för staten att med lagstiftningens hjälp motverka att många människor, barn lika väl som vuxna, har icke särskiljande efternamn.

En följd av den nu angivna liberalisering, och dess enda egentliga nackdel, blir att de som redan bär son- eller dotternamn som är bildade på mindre vanliga förnamn får vidkännas en viss försvagning av sitt materiella namnskydd. Detta är dock en ofrånkomlig och ganska rimlig konsekvens av att de förnamn, på vilka patro- eller metronymikonen är bildade, är en del av det gemensamt ägda språket och därför som sådana inte åtnjuter och inte heller bör åtnjuta namnrättsligt skydd.

Frågan är då vilka *former* av patro- och metronymikon som ska kunna förvärvas redan genom födelsen. Ett alternativ är att knyta an till den strikta definition som finns i 14 § namnlagen och godta endast sådana på genitivformen av faderns eller moderns förnamn bildade namn som har ändelsen son eller dotter. Då skulle sådana även här i landet relativt vanliga namn som slutar på -sen eller -dottir falla utanför, liksom sonnamn med bara ett s. Att på detta sätt inskränka den frihet som reformen syftar till är inte

tillfredsställande. En så snäv definition skulle också kunna ifrågasättas såsom en diskriminering av de i språklagen (2009:600) angivna nationella minoritetsspråken. I exempelvis finskan bildas ett patronymikon på samma sätt som i svenskan. En dotter till en man med förnamnet Maunu kan således få efternamnet Maununtytär, osv. Motsvarande patronymikonbildningar förekommer i många, sannolikt de flesta språk. Särskilt vanliga synes dessa namnbildningar vara i Ryssland, södra Asien, Mellanöstern samt i Nord- och Östafrika, medan bruket har gått tillbaka i Västeuropa och Nordamerika genom att namnen där alltmer kommit att brukas som vanliga familjenamn. En svensk namnlag har visserligen att utgå från svenska förhållanden och från det faktum att svenskan är och kommer att förbli landets bärande språk, men man måste samtidigt besinna att namnskicket är en organisk del av varje språk; i den mån man accepterar ett minoritetsspråk måste man också acceptera dess namnskick, däri inbegripet patro- och metronymikonbildningar.

Om man ska återinföra möjligheten till patro- och metronymikon, vilket kommittén som framgått förordar, synes det alltså inte rådligt med en strikt begränsning till namn som slutar på -son eller -dotter. Problem skulle i så fall uppkomma i frågan om var gränsen ska dras mellan vilka former som är och icke är tillåtna. Dessa problem är i själva verket så stora att de inte kan lösas annat än genom en allmänt hållen bestämmelse i lagtexten, som likställer andra patro- och metronymikonformer med son- och dotternamn. Den närmare bestämningen av vad som ska anses utgöra ett patro- eller metronymikon blir därmed – i de sannolikt fåtaliga fall då tvivel härom uppkommer – en uppgift för rättstillämpningen att ta ställning till i enskilda fall (jfr det i kapitel 4.5 beskrivna rättsfallet RÅ 85 2:8 där Regeringsrätten tillät en flicka med svenskt och tunisiskt medborgarskap att förvärva namnkombinationen ”Bent Mohamed Moncel” som var att jämställa med ett svenskt patronymikon).

7.3.3 Behövs spärregler för familjerättsliga namnförvärv?

De nuvarande reglerna om familjerättsliga namnförvärv innehåller spärrar avsedda att i vissa närmare angivna fall hindra att makar och barn som fyllt 18 år genom anmälan till Skatteverket genomför namnbyten om de redan dessförinnan har bytt namn i familjerättslig ordning. Spärrarna tillkom huvudsakligen under den bety-

dande omarbetning som namnlagspropositionen genomgick vid riksdagsbehandlingen. Riksdagen betonade i högre utsträckning än regeringen intresset av namnstabilitet och risken för att mer långtgående bytesmöjligheter skulle komma att missbrukas av personer med oärliga syften. Bland annat framhölls att brottslingar borde hindras från att byta identitet genom namnbyten. I vad mån spärreglerna har haft en sådan förebyggande effekt går inte att undersöka empiriskt. Däremot kan konstateras att dessa spärregler starkt bidrog till att namnlagen blev en komplicerad och inte helt konsekvent lagprodukt. Det kan också konstateras att ju mer prövningen har utvecklats i tillåtande riktning hos PRV och PBR, dvs. de instanser som kan medge administrativa namnbyten, desto lättare har det blivit att – i lagenlig ordning – kringgå de familjerättsliga spärreglerna.

Om de nuvarande spärreglerna tas bort uppstår frågan om de bör ersättas med någon annan, enklare form av spärr mot upprepade namnbyten. Man skulle kunna tänka sig en generell regel som ger vuxna personer rätt att byta för- eller efternamn ett visst antal gånger och att de sedan måste söka någon form av dispens. Ett annat alternativ kunde vara att namnbyte får ske med vissa angivna tidsintervall.

Namnlagsutredningen framhöll redan på 1970-talet att medborgarna borde ha stor frihet i sina val av eller byten till sådana efternamn som de har en släktmässig koppling till. Utredningen konstaterade också att det allmännas intresse av namnstabilitet hade minskat, framför allt genom införandet av ordningen med obligatoriska personnummer. Enligt utredningens bedömning behövde man inte heller befara att en i princip obegränsad namnbytesrätt skulle komma att missbrukas i nämnvärd grad. De praktiska olägenheter som ett namnbyte medför i den vardagliga tillvaron antogs utgöra ett naturligt hinder som skulle avhålla från onödiga namnbyten.

Namnlagsutredningens överväganden mötte, som framgått, invändningar under riksdagsbehandlingen. Utredningen kan sägas ha varit före sin tid när den ansåg att medborgarna själva bör ges ansvaret för konsekvenserna av upprepade efternamnsbyten. Från statens sida finns numera inte mycket att invända. Personnamnens betydelse från säkerhets- och identifieringssynpunkt vid kontakt med myndigheter, banker, andra företag och även privatpersoner har stadigt minskat. De numera förekommande bedrägerierna via Internet möjliggörs inte genom att bedragare byter namn i folk-

bokföringen utan genom falska identiteter och andra mycket mer sofistikerade metoder. Tanken att ett slopande av spärreglerna skulle resultera i upprepade namnbyten för brottsliga syften ter sig i dag ganska verklighetsfrämmande.

Det anförda talar enligt kommitténs mening för att dagens spärregler utan nämnvärd olägenhet helt kan undvaras i en ny namnlag. Den eventuella nyttan med sådana regler står i varje fall inte i rimlig proportion till värdet av den ökade frihet för medborgarna som reglernas avskaffande skulle innebära. Dessutom skulle regelverket på ett välbehövligt sätt bli möjligt att förenkla. Detsamma gäller för handläggningen vid namnmyndigheten, som inte längre skulle behöva hålla ständig uppsikt över hur många namnbyten som skett tidigare.

I sammanhanget bör också anmärkas att det vare sig i den norska namnlagen eller i den danska namnlagen finns intaget den typ av spärregler som här diskuterats. I den *norska* namnlagen finns visserligen en spärr som hindrar att namnbyten sker mer frekvent än vart tionde år. De familjerättsliga namnförvärven omfattas dock i huvudsak inte av denna spärr. Erfarenheterna av den nya *danska* namnlagen är, enligt vad som upplysts för kommittén, att avsaknaden av spärregler inte förorsakat några som helst problem för staten, som för identifieringen av medborgarna helt förlitar sig på deras personnummer; i den mån det finns några problem med upprepade namnbyten anses dessa vara av uteslutande estetisk och moralisk karaktär.

7.4 Lagförslag med kommentar

Förvärv av efternamn genom födelsen

1 § Föräldrar ska inom tre månader efter barnets födelse ansöka hos Skatteverket om det efternamn som barnet ska bära. Ansökan får avse

1. det efternamn som föräldrarna eller någon av dem bär,

2. ett efternamn som någon av föräldrarna tidigare har burit, om det namnet inte har förvärvats genom äktenskap,

3. föräldrarnas efternamn som ett dubbelt efternamn enligt 19 §, eller

4. ett efternamn som är bildat av något av föräldrarnas förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller som är bildat på därmed jämförligt sätt.

Barnet anses genom födelsen ha förvärvat det efternamn som efter ansökan registreras av Skatteverket. Görs inte någon ansökan inom tre månader anses barnet genom födelsen ha förvärvat moderns efternamn.

De automatiska namnförvärven har, bortsett från hjälpregeln i andra styckets andra mening, utmönstrats ur bestämmelsen om barns förvärv av efternamn vid födelsen. I stället ankommer det alltid på barnets föräldrar, oavsett om namngemenskap föreligger eller inte, att ansöka om det efternamn som de vill att deras barn ska bära. Ansökan ska göras av barnets vårdnadshavare, se 36 §.

Det förhållandet att *ansökan* ska göras i stället för *anmälan* som i 1982 års namnlag är en konsekvens av den nya enhetliga hanteringsordningen för namnärenden. Någon saklig betydelse har ändringen alltså inte.

Första stycket anger vilka namn som kan förvärvas efter ansökan. En förändring är att ansökan kan avse ett efternamn som någon av föräldrarna tidigare har burit, vilket ger större valmöjlighet än tidigare då en anmälan måste avse ett namn som någon av föräldrarna senast burit som ogift. Någon möjlighet att välja ett tidigare buret ”giftasnamn” föreligger lika lite som förut, men formuleringen har ändrats i syfte att undvika de tolkningsproblem som uttrycket ”senast burit som ogift” har medfört. Ansökan kan även avse ett dubbelt efternamn som kan bildas enligt bestämmelserna i 19 §. Vidare återinförs möjligheten till förvärv av patro- och metronymikon genom födelsen. Till skillnad från vad som vid särskilda skäl gäller enligt nuvarande 14 § namnlagen kan också andra patro- och metronymika godkännas än sådana som slutar på -son eller -dotter.

Hjälpregeln från 1982 års namnlag om att barnet får moderns efternamn om ingen ansökan görs kvarstår i sak oförändrad. Den särskilda hjälpregeln om att barnet förvärvar moderns efternamn om faderskapet inte fastställs inom tre månader efter födelsen har däremot tagits bort, då den inte har någon självständig betydelse utan närmast är av upplysande karaktär.

Förvärv av efternamn genom adoption

2 § Adoptivföräldrar ska i adoptionsärendet ansöka om det efternamn som adoptivbarnet ska förvärva genom adoptionen. Ansökan får avse

1. det efternamn som adoptivföräldrarna eller någon av dem bär,

2. ett efternamn som någon av adoptivföräldrarna tidigare har burit, om det namnet inte har förvärvats genom äktenskap,

3. adoptivföräldrarnas efternamn som ett dubbelt efternamn enligt 19 §, eller

4. ett efternamn som är bildat av något av adoptivföräldrarnas förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller som är bildat på därmed jämförligt sätt.

Görs inte någon ansökan förvärvar adoptivbarnet genom adoptionen det efternamn som den äldre av adoptivföräldrarna bär.

Ändringarna i bestämmelsen är huvudsakligen en anpassning till att de automatiska namnförvärven slopas. Övriga ändringar överensstämmer med vad som föreslagits beträffande barns förvärv av efternamn under 1 §.

En ändring i förhållande till nuvarande ordning är att hjälpregeln om att adoptivbarnet vid utebliven anmälan förvärvar adoptivmoderns efternamn har ersatts av en bestämmelse om att det i sådant fall är den äldre av adoptivföräldrarnas namn som adoptivbarnet förvärvar. Härigenom uppnås full likställdhet mellan adoptivföräldrar oberoende av deras kön.

3 § Den som adopterar ensam ska i adoptionsärendet ansöka om det efternamn som adoptivbarnet ska förvärva genom adoptionen. Ansökan får avse

1. det efternamn som adoptivföräldern bär,

2. ett efternamn som adoptivföräldern tidigare har burit, om det namnet inte har förvärvats genom äktenskap, eller

3. ett efternamn bildat av adoptivförälderns förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller ett efternamn som är bildat på därmed jämförligt sätt.

Görs inte någon ansökan förvärvar barnet genom adoptionen det efternamn som adoptivföräldern bär. Om en make adopterar den andra makens barn, medför det dock inte någon ändring av barnets efternamn.

Ändringarna i förhållande till gällande rätt är en anpassning till att de automatiska namnförvärven slopas samt till de övriga ändringar som föreslås för barns förvärv av efternamn.

4 § Domstol kan i adoptionsärendet besluta att den som adopteras ska behålla det efternamn som han eller hon hade före adoptionen, eller det namnet jämte en adoptivförälders efternamn som ett dubbelt efternamn enligt 19 §.

Bestämmelsen motsvarar nuvarande 4 §, men har kompletterats med möjligheten för adoptivbarnet att med domstols godkännande förvärva ett dubbelt efternamn.

Byte till förälders efternamn, m.m.

5 § Ett efternamn får bytas till ett annat efternamn som

1. bärs av någon av föräldrarna,

2. har burits av någon av föräldrarna, om namnet inte har förvärvats genom äktenskap,

3. är ett dubbelt efternamn enligt 19 § och som är bildat på de efternamn som föräldrarna bär eller tidigare har burit, om inte något av namnen har förvärvats genom äktenskap, eller

4. är bildat av något av föräldrarnas förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller som är bildat på därmed jämförligt sätt.

Den som har bytt efternamn enligt första stycket får byta till ett annat namn som där anges.

Bestämmelsen innebär i förhållande till 1982 års namnlag en förenkling och utvidgning av möjligheterna till namnbyte i familjerättslig ordning. Det spelar inte längre någon roll om det befintliga namnet har förvärvats genom födelsen eller senare i livet. En person har således alltid rätt att byta till ett efternamn som har sådan anknytning till föräldrarna som sägs i första stycket.

Kravet på samtycke av make, om namnet är förvärvat genom äktenskap med annan än barnets förälder, har slopats. Barn ges möjlighet att byta även till ett efternamn som en förälder tidigare har burit, om namnet inte är förvärvat genom äktenskap.

Bestämmelsen ger även möjlighet att förvärva ett dubbelt efternamn, vare sig namnet hade kunnat förvärvas vid födelsen eller

inte, dock under förutsättning att namnet är möjligt att förvärva enligt de allmänna bestämmelserna om dubbla efternamn i 19 §. Det där angivna förbudet mot att bilda efternamn som består av fler än två namn gäller alltså vid förvärv av dubbelnamn i familjerättslig ordning.

Eftersom den i första stycket 4 angivna rätten att byta till ett patro- eller metronymikon gäller utan avseende till *hur* det befintliga namnet har förvärvats, blir den särskilda bestämmelsen i nuvarande 14 § första stycket namnlagen om byte i så kallad administrativ ordning till ett sådant namn obehövlig.

Någon spärr för hur många gånger en vuxen person får byta namn enligt paragrafens första stycke finns inte längre. Paragrafen möjliggör däremot inte att den som har bytt bort det namn som förvärvades genom födelsen återtar detta, med mindre att någon av föräldrarna bär eller tidigare har burit namnet och namnet inte är ett ”giftasnamn”.

6 § Om ett barn under 18 år bär någon av föräldrarnas namn utan att denna förälder är vårdnadshavare, krävs för byte av barnets efternamn enligt 5 § att föräldern har samtyckt till namnbytet eller att domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Paragrafen överensstämmer med nuvarande 6 §.

7 § Bestämmelserna i 5 och 6 §§ tillämpas också då den som har adopterats vill byta ett efternamn som har behållits från tiden före adoptionen eller som har förvärvats enligt 2 eller 3 §, till ett efternamn som

1. bärs av någon av adoptivföräldrarna,

2. har burits av någon av adoptivföräldrarna, om namnet inte har förvärvats genom äktenskap,

3. är ett dubbelt efternamn enligt 19 § och som är bildat på de efternamn som adoptivföräldrarna bär eller tidigare har burit, om inte något av namnen har förvärvats genom äktenskap, eller

4. är bildat av något av adoptivföräldrarnas förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter, eller som är bildat på därmed jämförligt sätt.

Bestämmelsen innebär att den utvidgade rätten till namnbyte enligt 5 § har gjorts tillämplig även på adoptivbarn.

8 § Ett barn under 18 år, som för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem har tagits emot av någon annan än barnets föräldrar, får byta sitt efternamn till

1. ett namn som bärs av den eller dem som har tagit emot barnet,

2. ett namn som bärs av någon av dem,

3. ett dubbelt efternamn enligt 19 § som är bildat på deras efternamn, eller

4. ett dubbelt efternamn enligt 19 § som är bildat på enderas efternamn jämte barnets efternamn.

För byte av efternamn enligt första stycket krävs att den eller de vars namn avses har samtyckt till namnbytet och att domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Den som har bytt efternamn enligt första stycket får byta tillbaka till det efternamn som han eller hon tidigare har burit.

Bestämmelsen motsvarar vad som i dag gäller för fosterbarns byte av efternamn. En viss utvidgning av rätten att byta namn har dock skett genom att möjligheten att återta ett namn som barnet tidigare har burit inte längre begränsas till det namn som barnet har burit *närmast före* det tidigare namnbytet. Ändringen innebär i det avseendet en återgång till vad som gällde före den 1 juli 1988 (se SFS 1988:261). Vidare har möjligheten att i familjerättslig ordning byta till ett dubbelt efternamn gjorts tillämplig även i detta fall.

Byte till makes efternamn

9 § När äktenskap ingås behåller vardera maken sitt efternamn, om inte ansökan görs enligt andra stycket före eller i samband med vigseln.

Makar kan få namngemenskap genom att en av dem byter sitt efternamn till den andres efternamn. Makar kan i stället välja att som gemensamt namn förvärva varandras efternamn som ett dubbelt efternamn enligt 19 §. Görs en ansökan om byte av efternamn eller om förvärv av dubbelt efternamn före eller i samband med vigseln, förvärvas namnet vid vigseln.

Bestämmelsen innebär att makar som huvudregel behåller sina efternamn.

Resultatet av ett namnbyte enligt 9 § måste alltid bli att namngemenskap uppkommer mellan makarna. Om en av dem eller båda i anslutning till vigseln eller senare vill byta namn utan avsikt att nå

full namngemenskap får de använda sig av namnlagens generella bestämmelser om namnbyte.

Även vid sidan av den nya möjligheten att anta ett gemensamt dubbelt efternamn innebär 9 § en väsentlig utvidgning av makars möjlighet att välja namn. Makar kan således utan undantag få namngemenskap under det eller de efternamn som de faktiskt bär. Den förutvarande begränsningen vad gällde namn som förvärvats genom ett tidigare äktenskap är borta. Makar är inte heller längre hindrade från att erhålla namngemenskap under ett efternamn som någon av dem under äktenskapet har bytt till med stöd av 5 eller 7 § och alltjämt bär. Bestämmelsen uppställer inte heller hinder för make som under äktenskapet har bytt efternamn att därefter uppnå namngemenskap med den andra maken genom att på nytt byta namn.

Ansökan om att en av makarna ska byta till den andres efternamn ska ges in till Skatteverket. Något formellt krav på samtycke från den andra maken uppställs inte i det fallet. Önskar makarna bära ett på bådas efternamn bildat dubbelt efternamn som gemensamt namn, måste båda makarna ansöka om detta.

Ansökan kan göras när som helst under äktenskapet. Om ansökan görs före eller i samband med vigseln, anses efternamnet ha förvärvats vid vigseln.

10 § Den som har bytt efternamn enligt 9 § får under eller efter äktenskapet byta till ett efternamn som han eller hon tidigare har burit.

Bestämmelsen motsvarar nuvarande 10 § andra stycket namnlagen men innebär i förhållande härtill en utvidgning av vilka efternamn som får återtas. Den nya bestämmelsen begränsar sålunda inte återtagandet till det namn som en make ”senast han burit som ogift” utan gäller varje namn som maken tidigare har burit.

8 Förvärv av efternamn i annan än familjerättslig ordning

De i föregående kapitel behandlade familjeanknutna regler som styr valet av efternamn för barn och makar räcker i de flesta fall till för att tillgodose medborgarnas behov. Detta kommer i än högre grad att gälla om dessa regler, som kommittén föreslår, utformas så generöst att de ger ännu större frihet för den enskilde att byta till ett annat efternamn som finns eller har funnits i familjen. Som framgått föreslår kommittén dessutom att de så kallade spärreglerna tas bort och att det ska bli möjligt att utan behovsprövning förvärva ett patro- eller metronymikon samt även ett familjeanknutet dubbelt efternamn (dock med undantag för de relativt fåtaliga situationer då det med hänsyn till barns bästa bör krävas domstols medgivande till namnbytet).

De av kommittén föreslagna familjeanknutna reglerna om förvärv av efternamn ger således medborgarna betydligt större frihet än hittills att själva bestämma sina namn. Självfallet kommer det dock alltjämt att behövas regler om byte till helt nybildade efternamn och även till andra efternamn som inte heller i fortsättningen bör kunna förvärvas med stöd av de familjerättsliga reglerna. I nu gällande namnlag behandlas dessa så kallade *administrativa namnförvärv* i 11–14 §§. För att få förvärva ett efternamn enligt dessa bestämmelser räcker det inte att anmälan görs till Skatteverket utan det krävs en prövning av namnmyndigheten, dvs. PRV, vars beslut sökanden kan överklaga till PBR. Av statistik från PRV framgår att antalet ansökningar om byten av efternamn i det närmaste har fördubblats sedan mitten av 1980-talet. Antalet till myndigheten inkomna ansökningar rörande efternamn har de senaste åren uppgått till knappt 6 000 per år.

Som närmare beskrivits i redogörelsen för gällande rätt anges i 11 § namnlagen vilka namnbyten som fordrar prövning och godkännande av PRV. I 12 § anges, under sex punkter, de krav som

från språkliga och därmed jämförliga avseenden ställs på ett namn för att det ska kunna godkännas som nybildat efternamn (*lämplighetsprövning*). I 13 § första stycket återfinns en hinderskatalog i sju punkter över fall då efternamn inte får godkännas på grund av risken för förväxling med andra namn och kännetecken (*likhetsprövning*). Föräldrar, syskon och syskonbarn har enligt 13 § andra stycket i vissa fall rätt till så kallade anslutningsförvärv av nybildade efternamn. I 14 § anges att namnbyte kan få ske även om inte villkoren i 12 eller 13 § är uppfyllda, men då fordras att särskilda eller i vissa fall synnerliga skäl föreligger.

Enligt sina direktiv ska kommittén särskilt undersöka hur de bestämmelser tillämpas som begränsar enskildas möjligheter till byte av efternamn enligt 12 § 1 (kravet på språklig lämplighet) och 13 § (kravet att namnet inte lätt får kunna förväxlas med annat namn) namnlagen. Kommittén ska överväga om de ändamål som ligger till grund för regleringen alltjämt gör sig gällande och ta ställning till om reglerna bör ändras i något avseende. Som allmän utgångspunkt för uppdraget gäller att kommittén ska undersöka om det finns utrymme för ett något större hänsynstagande till enskildas intresse av att få välja sina namn.

8.1 Allmänna villkor för förvärv av efternamn i annan än familjerättslig ordning

Kommitténs förslag: Den formella spärren för upprepade efternamnsbyten slopas. I övrigt behålls bestämmelserna i 11 § namnlagen i huvudsak oförändrade.

Nu gällande namnlag innehåller i 11 § vissa allmänna villkor och begränsningar avseende sådana byten av namn som inte kan göras redan med stöd av de familjerättsliga namnförvärvsreglerna och som alltså kräver godkännande av PRV. Störst betydelse har den begränsningsregel som säger att PRV en gång får ge en och samma person tillstånd att byta efternamn. Visserligen kan PRV ge tillstånd till ytterligare namnbyten, men det fordras då särskilda skäl. De efterföljande prövningarna förväntas alltså bli strängare än den första. Lagen gör härvid ingen skillnad mellan nybildade efternamn, dvs. namn som inte tidigare har använts som efternamn, och sådana befintliga efternamn som inte kan förvärvas i familjerättslig ordning. Den aktuella begränsningsregeln lyder: ”Den som vill byta

sitt efternamn till ett nybildat efternamn eller till ett efternamn som inte kan förvärvas enligt 1–10 och 49 a §§ kan göra ansökan om tillstånd till bytet hos Patent- och registreringsverket. Den som en gång har bytt efternamn efter en sådan ansökan får på nytt byta efternamn på detta sätt endast om det finns särskilda skäl.”

Begränsningsregelns berättigande diskuterades vid tillkomsten av 1982 års namnlag. Namnlagsutredningen bedömde risken för missbruk av möjligheten till upprepade namnbyten som så ringa att det inte behövdes någon särskild begränsningsregel. Regeringen tyckte emellertid annorlunda och anförde – sedermera med instämmande av riksdagen – i prop. 1981/82:156 s. 39:

> Även om namnstabiliteten knappast riskerar att komma i fara genom obegränsade möjligheter till namnbyten i administrativ ordning, kan dessa möjligheter komma att missbrukas av någon som vill undandra sig sina förpliktelser mot enskilda eller samhället eller som ägnar sig åt brottsliga förfaranden. Som flera remissinstanser har framhållit bör därför upprepade namnbyten inte kunna ske utan vidare. En lämplig spärr synes vara att kräva att den som en gång har bytt till ett nybildat efternamn visar särskilda skäl för en begäran om ytterligare sådana namnbyten. En sådan spärr bör, liksom f. n., gälla även när någon vill byta ett nybildat efternamn till ett efternamn som han eller hon har burit tidigare, oavsett om detta namn har förvärvats automatiskt, genom anmälan till pastorsämbetet eller genom ansökan hos patent- och registreringsverket.

Kommittén har i föregående kapitel som skäl för att slopa de spärregler som hindrar att successiva namnbyten kommer till stånd i *familjerättslig* ordning anfört bland annat följande:

> Personnamnets betydelse från säkerhets- och identifieringssynpunkt vid kontakt med myndigheter, banker, andra företag och även privatpersoner har stadigt minskat. De numera förekommande bedrägerierna via Internet möjliggörs inte genom att bedragare byter namn i folkbokföringen utan genom falska identiteter och andra mycket mer sofistikerade metoder. Tanken att ett slopande av spärreglerna skulle resultera i upprepade namnbyten för brottsliga syften ter sig i dag ganska verklighetsfrämmande.
>
> Det anförda talar enligt kommitténs mening för att dagens spärregler utan olägenhet helt kan undvaras i en ny namnlag. Den eventuella nyttan med sådana regler står i varje fall inte i rimlig proportion till värdet av den ökade frihet för medborgarna som reglernas avskaffande skulle innebära. Dessutom skulle regelverket på ett välbehövligt sätt bli möjligt att förenkla, liksom handläggningen vid namnmyndigheten, som inte ständigt skulle behöva hålla uppsikt över vilka namnbyten som skett tidigare.

Detta resonemang har i princip samma giltighet vid bedömandet av frågan huruvida det är nödvändigt att belasta lagstiftningen med den nu aktuella spärren mot upprepade efternamnsbyten. När det gäller risken för missbruk i form av rena okynnesbyten till nybildade eller andra efternamn som inte kan förvärvas i familjerättslig ordning tillkommer som ytterligare avhållande faktor att ansökningarna är avgiftsbelagda. I sammanhanget bör också påminnas om att ett slopande av spärren inte innebär att det blir helt fritt att byta efternamn; varje gång en ansökan görs måste den självfallet prövas enligt de lagstadgade kriterierna avseende språkriktighet, förväxlingsrisk osv.

Kommittén anser således att den formella spärren för upprepade efternamnsbyten bör slopas också när det gäller byten som görs i annan än familjerättslig ordning. Det bör noteras att motsvarande spärr i den danska namnlagstiftningen avskaffades redan år 1961 utan att, enligt vad som upplysts för kommittén, förorsaka några som helst olägenheter.

De ytterligare allmänna villkor som i dag gäller för administrativa förvärv av efternamn och som återfinns i 11 § namnlagen avser dels att PRV när det gäller namnbyte för barn kan ställa som villkor att allmän domstol har funnit namnbytet förenligt med barnets bästa, dels att ”[m]ed byte av efternamn *enligt denna paragraf* jämställs ändring av efternamns stavning”. I det förstnämnda fallet är det alltså fråga om en fakultativ handläggningsregel som innebär att PRV kan men inte måste kräva att frågan om barnets bästa blivit prövad i domstol. Som PRV påtalat har denna bestämmelse skapat osäkerhet vid tillämpningen eftersom den inte ger någon ledning för bedömandet av när en domstolsprövning egentligen är påkallad. Det huvudsakliga syftet med bestämmelsen är detsamma som för den snarlika bestämmelse som återfinns i nuvarande 6 § namnlagen (prop. 1981/82:156 s. 61). Kommittén har tidigare (i kapitel 7) framhållit att det alltjämt finns skäl att för de familjerättsliga förvärven kräva domstolsprövning av om ett namnbyte är förenligt med barnets bästa, i sådana fall då samtycke inte lämnas eller inte kan inhämtas från en förälder vars efternamn barnet bär men som inte är vårdnadshavare. Dessa skäl gör sig i lika mån gällande i de så kallade administrativa namnbytesfallen. Den nuvarande ordningen kan vidare i vissa fall inbjuda till olika former av kringgående av samtyckeskravet, vilket inte är tillfredsställande. Det anförda innebär att kravet på samtycke eller domstolsprövning

bör utsträckas till att gälla även vid byte av efternamn i annan ordning än den familjerättsliga.

Vad gäller bestämmelsen i 11 § tredje stycket om att reglerna om namnbyte gäller även vid ändring av efternamns stavning har stundom framförts att det synes väl hårt att även den som vill göra en enkel stavningsändring som inte förändrar namnets karaktär, t.ex. ett byte från Karlsson till Carlsson, är underkastad samma formaliteter och är tvungen att betala lika hög ansökningsavgift som den som ansöker om byte till ett helt nytt efternamn. Sistnämnda spörsmål diskuterades under arbetet med 1982 års namnlag, varvid emellertid regeringen och riksdagen ansåg det vara alltför vanskligt att försöka dra en skarp gräns mellan olika slag av stavningsändringar. Dessa avgränsningssvårigheter ter sig på intet sätt mindre nu än då. I den mån en reducerad eller slopad avgift är önskvärd vid ändring som bara avser efternamns stavning erbjuder sig i stället en lösning i anslutning till det nya avgiftssystem som kan komma att införas i samband med att den nuvarande fördelningen av namnärenden mellan Skatteverket och PRV förändras.

Kommittén måste emellertid redan här fästa uppmärksamhet vid att utformningen av bestämmelserna om administrativa förvärv av efternamn i mer än ett avseende påverkas av att ett enhetligt förfarande införs med Skatteverket som enda beslutande myndighet i första instans. Det är alltså inte bara fråga om att i författningstext byta ut PRV mot Skatteverket utan om en betydligt mer djupgående förändring. Själva termen ”administrativa namnförvärv” förekommer visserligen inte i nuvarande namnlag, men det görs på olika ställen i lagstiftningen en skarpare åtskillnad mellan de typer av ärenden som hanteras av Skatteverket respektive PRV än vad som är motiverat i ett system där en och samma myndighet hanterar båda ärendetyperna. Denna åtskillnad är t.ex. anledningen till att det i nuvarande 11 § namnlagen står att ”[m]ed byte av efternamn enligt denna paragraf jämställs ändring av efternamns stavning”. Denna förklaring blir obehövlig inom ramen för ett enhetligt processuellt förfarande (jfr Höglund, s. 110). Som kommittén har beskrivit på annat håll i betänkandet blir det inte heller meningsfullt att längre skilja på anmälnings- och ansökningsärenden, varför en enhetlig terminologi bör införas också i det avseendet. Däremot kommer det fortfarande att vara nödvändigt att i fråga om bedömningskriterierna upprätthålla en grundläggande skillnad mellan familjeanknutna namnförvärv, som kan bli föremål för en i huvudsak endast formell prövning av Skattemyndigheten enligt före-

slagna 1–10 §§, och andra namnförvärv, som – med undantag för den ovillkorliga rätt till namnbyte som kommittén föreslår ska gälla enligt 13 § tredje stycket och 14 § första stycket i den nya lagen – får godkännas först efter en saklig prövning av myndigheten med avseende på faktorer som namnets lämplighet, förväxlingsrisk och sökandens behov.

En särskild konsekvens av det enhetliga förfarandet bör bli att regeln i 15 § namnlagen, som föreskriver att ändring av utländskt efternamns genusform inte ska anses som byte till annat efternamn och kan ske genom anmälan, förenklas och inordnas i 11 §. Frågan behandlas närmare i 8.5.

Mot den angivna bakgrunden bör en ny 11 § utformas enligt följande.

11 § Ansökan om byte av efternamn till ett nybildat efternamn eller till ett befintligt efternamn som inte kan förvärvas enligt 1–10 §§ eller 38 § görs hos Skatteverket.

Avser ansökan ett barn under 18 år och bär barnet någon av föräldrarnas efternamn utan att denna förälder är vårdnadshavare, krävs för byte att föräldern har samtyckt till namnbytet eller att domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Med byte av efternamn avses även ändring av ett efternamns stavning. Ändring av ett utländskt efternamns genusform anses dock inte som byte till ett annat efternamn.

8.2 Lämplighetsprövning

Enligt 12 § 1 namnlagen får som nybildat efternamn inte godkännas namn som till bildning, uttal eller stavning har en sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn *här i landet*. Bestämmelsen fick sin nuvarande lydelse genom 1982 års namnlag. Förändringen innebar en viss uppmjukning i förhållande till tidigare reglering, enligt vilken nytt släktnamn fick godkännas endast om det till bildning, uttal och stavning överensstämde med *inhemskt språkbruk*. I propositionen (1981/82:156 s. 59) framhöll regeringen att det måste anses vara av värde att lagtexten ger utrymme för en utveckling mot en större internationalisering av namnskicket inom ramen för vad som kan vara godtagbart för svenska förhållanden. Regleringen har emellertid, som också påtalas i kommitténs direktiv, kommit att kritiseras för att den möjliggjort uppkomsten av en

otydlig praxis med oönskade konsekvenser för nybildningen av efternamn och för namnskyddet.

I en skrivelse till regeringen år 2005 pekade PRV på avgöranden från Regeringsrätten (RÅ 1997 ref. 75 I och II; Beachman resp. Mortaigne) som tycktes gå mindre väl ihop med de motiv som ligger bakom bestämmelserna om språklig lämplighet. Överinstansernas rättstillämpning hade enligt PRV lett till osäkerhet om vilka efternamn som kan godkännas vid en lämplighetsprövning. Vid en av Justitiedepartementets anordnad hearing 2005 utvecklade PRV sin kritik och ifrågasatte om det nuvarande språklämplighetskravet i namnlagen är meningsfullt. Även Språk- och folkminnesinstitutet har kritiserat lagtextens formulering och i en skrivelse till regeringen 2004 anfört att formuleringen ”har resulterat i en snabb förskjutning av det svenska efternamnsskicket. I och med att den nya formuleringen ger utrymme för olika tolkningar kan den också få till följd att vårt svenska efternamnskick helt förändras.”

PRV får varje år in cirka 1 500 ansökningar om byte till nybildat efternamn. Antalet ansökningar har ökat väsentligt sedan 1980-talet. För att närmare undersöka hur praxis har utvecklats när det gäller den språkliga lämplighetsprövningen enligt 12 § 1 namnlagen har kommittén dels gått igenom de ansökningar som kungjorts av PRV sedan år 1983, dels granskat ett urval av de beslut av PRV som överklagats till PBR. Korta referat av dessa rättsfall ges i det följande. Redogörelser lämnas även, i inordnad kronologisk ordning, för de fåtal fall som prövats av Regeringsrätten (numera Högsta förvaltningsdomstolen). Efter redogörelsen följer ett antal exempel på nybildade efternamn som från år 1983 och framåt har godkänts av PRV och som inte har blivit överklagade.

8.2.1 Praxisgenomgång

PBR 1984-09-28, mål nr N 84-018 Shefali

PRV avslog ansökan och stödde sig härvid på vad myndighetens språkvetenskapliga rådgivare hade anfört i yttrande om att namnet till bildning och på grund av osäkerhet om uttal inte var lämpligt som efternamn här i landet. PBR gjorde ingen ändring i det överklagade beslutet.

PBR 1989-01-12, mål nr N 88-007 Blanvallone

PRV avslog ansökan med stöd av yttrande från verkets språkvetenskapliga rådgivare och anförde att namnet hade en sådan språklig form att det var alltför olämpligt till sin bildning för att kunna godkännas som nytt efternamn. PBR gjorde ingen ändring i det överklagade beslutet. Domstolen var inte enig; en ledamot fann att namnet inte kunde anses ha en sådan språklig form att det var olämpligt som efternamn. Den argumentation som fördes i den skiljaktiga meningen kom i princip att bilda mönster för en lång rad senare avgöranden från PBR.

PBR 1990-02-28, mål nr N 89-007 Montroyal, Montchristell, Montmarchal

PRV godkände inte något av namnen, vilka ansågs till sin bildning ha sådan form att de inte var lämpliga som efternamn här i landet. PBR gjorde en annan bedömning och anförde, efter ett längre resonemang kring namnskickets förmåga att acceptera och uppta främmande inslag:

> Namn som avviker från de gängse har i lång tid upptagits i det svenska namnförrådet utan större svårighet. Den nuvarande namnlagstiftningen syftar till en långt gående frihet i fråga om namnval. Dessa förhållanden, och den vikt som måste tillmätas den enskildes önskan om byte till ett visst namn, medför att ett nybildat namn inte bör bedömas som olämpligt annan än om det står klart att en användning av namnet av någon särskild anledning skulle vålla en inte obetydlig olägenhet. Att namnet ger intryck av att vara av utländskt ursprung, dvs. inte svenskt, finskt eller samiskt, medför alltså inte i och för sig att det är olämpligt. Som sådant bör det bedömas först om det måste antas vålla större olägenhet än andra namn, som trots t.ex. avvikelser från inhemskt språkbruk i fråga om stavning eller uttal, visat sig godtagbart kunna tjäna sitt syfte i Sverige. – Namnet Montroyal kan, mot bakgrund av det anförda, inte anses ha en sådan språklig form att det skulle vara olämpligt som efternamn här i landet.

En ledamot var skiljaktig och ansåg att Montroyal hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. Ledamoten ansåg däremot att namnet Montchristell – på grund av sin uppbyggnad av inom inhemskt namnskick kända element – hade en sådan språklig form att det fick anse godtagbart för svenska förhållanden.

PBR 1990-10-16, mål nr N 90-001 Ljussfär

PRV avslog ansökan på grund av att namnet till sin bildning ansågs ha en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn. PRV instämde härvid i yttrande från verkets språkvetenskapliga rådgivare som hade anfört bland annat att slutleden ”sfär” saknar anknytning i svenskt efternamnskick och knappast är lämpligt att introducera som ny slutled. PBR gjorde ingen annan bedömning än PRV och ändrade inte beslutet.

PBR 1990-11-13, mål nr N 90-007 de V'italis, de Vi'talis eller de Vitalis

PRV avslog ansökan och stödde sig härvid på ett yttrande från verkets språkvetenskapliga rådgivare som hade anfört att de två förstnämnda förslagen stred mot svensk rättstavning och beträffande det sistnämnda att det förelåg förväxlingsrisk med det befintliga namnet Vitalis. PRV hänvisade även till att nybildade namn med prefix som efternamn enligt praxis inte kan godkännas. PBR ändrade inte PRV:s beslut.

PBR 1991-03-21, mål nr N 90-014 Kashmiri

PRV avslog ansökan och instämde därmed i den bedömning som verkets språkvetenskapliga rådgivare hade gjort när denne anfört att namnet radikalt avviker från svenskt efternamnsskick och att endast ett par främmande efternamn slutar på –iri, varför Kashmiri strukturellt sett skulle stå helt isolerat. ”Därtill kommer att namnet är störande likt namnet på den indiska provinsen Kashmir och den därmed likalydande vävnadsbeteckningen kashmir, vilken inte lämpar sig som bas för svensk efternamnbildning.” PBR ändrade på PRV:s beslut och anförde att namnet varken genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt har en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet.

PBR 1992-02-14, mål nr 91-423 Lebélia

PRV avslog ansökan och hänvisade till ett yttrande från verkets språkvetenskapliga rådgivare som hade anfört att namnet till sin struktur avvek alltför starkt från svenskt efternamnsskick och att slutleden –élia var okänd och inte heller lämplig i svenska efternamn. PBR fann dock att det sökta namnet inte genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet.

PBR 1992-07-22, mål nr 91-492 van Haarlem

PRV avslog ansökan och anförde som skäl att namn med prefix till sin bildning inte är lämpliga som nybildade efternamn här i landet. PBR fann inte skäl att ändra PRV:s beslut.

PBR 1992-12-28, mål nr 92-300 Osomas

PRV avslog ansökan. PBR fann dock att namnet varken genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet.

PBR 1994-04-06, mål nr 94-011 Desimons

PRV avslog ansökan. PBR fann att namnet varken genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet.

PBR 1994-04-21, mål nr 92-097 Blackboy

PRV avslog ansökan med motivering att namnet till sin bildning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. PBR fann inte skäl att ändra PRV:s avslagsbeslut.

En ledamot i PBR var skiljaktig i fråga om motivering och anförde:

> Jag finner att Blackboy, som består av element som utan problem kan användas i efternamn i Sverige (Black, Blackwall; Boye, Boyner etc) varken genom dess uttal, stavning eller på annat sätt har en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet. Hinder mot bifall till ansökningen föreligger därför inte enligt 12 § 1 namnlagen. Om namnet har sökanden emellertid anfört, att dess betydelse och klang visar en solidaritet och identifikation med färgade/svarta, och också bl.a. anspelar på den syndabocksroll sökanden upplever sig ha i sin familj. Den emotionella karaktär sökanden själv uppfattar hos namnet kan enligt min uppfattning leda till att en påtaglig risk finns för att namnet kan leda till obehag hos sin bärare. Av den anledningen finner jag hinder mot att bifalla ansökningen föreligger enligt sista punkten nyssnämnt lagrum.

PBR 1994-10-12, mål nr 94-120 Mackaldener

PRV avslog ansökan med motivering att namnet till sin bildning har en sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn här i landet. PBR fann att namnet inte genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. Hinder mot bifall till ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 12 § 1 namnlagen.

PBR 1995-06-15, mål nr 94-738 Bargabriel

PRV avslog ansökan och instämde därvid i yttrande från verkets språkliga rådgivare som hade anfört att namn av detta slag, med förleder som Bar- och Barr-, var främmande för svenskt efternamnsskick. PBR fann att namnet varken genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet.

PBR 1995-09-19, mål nr 95-295 Wardbourg

PRV avslog ansökan. PBR fann dels att det sökta namnet inte var så likt det befintliga namnet Vadborg att det var lätt att förväxla med detta, dels att namnet inte genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet. Hinder mot att bifalla ansökningen förelåg därför varken enligt 13 § första stycket 1 eller 12 § 1 namnlagen.

PBR 1995-10-06, mål nr 92-532 Karlsfoo

PRV avslog ansökan. PBR, som biföll ansökningen, fann att det sökta namnet varken genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet.

PBR 1996-01-31, mål nr 95-138 Barasmar

PRV avslog ansökan med motivering att namnet till sin bildning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. PBR fann att det sökta namnet varken genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet och biföll ansökan.

PBR 1996-03-11, mål nr 95-790 Fafnirsbane

PRV avslog ansökan och angav som skäl att namnet var olämpligt på grund av att namnet var Sigurds binamn i nordisk mytologi och betyder Fafnirs (ormens) baneman. PBR fann att det sökta namnet varken till bildning, uttal eller stavning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. Inte heller i övrigt förelåg, såvitt visats, hinder enligt 12 § namnlagen.

PBR 1996-04-01, mål nr 95-757 Tatrina

PRV avslog ansökan. PBR fann att det sökta namnet varken genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet.

PBR 1996-04-02, mål nr 95-718 Bräda

PRV avslog ansökan. PBR fann att det sökta namnet varken genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet. Inte heller fann PBR att namnet, i större utsträckning än många andra namn kunde antas leda till obehag för den som bär det.

PBR 1996-08-02, mål nr 96-170 Adakis

PRV avslog ansökan. PBR fann att det sökta namnet varken genom dess uttal eller stavning eller på annat sätt hade en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet. Hinder mot bifall till ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 12 § 1 namnlagen.

PBR 1996-09-24, mål nr 95-709 von Torslow

PRV avslog ansökan. PBR lämnade besvären utan bifall, varvid domstolen anförde att namnbildningar innehållande prefix – von, de, van etc. – i praxis anses ha en sådan språklig form som enligt 12 § 1 namnlagen inte är lämplig för nybildade efternamn.

PBR 1997-07-04, mål nr 97-365 Eef

PRV avslog ansökan och anförde som skäl att namnet saknar stöd i svenskt efternamnsskick och att det inte heller har en sådan internationellt gångbar form som skulle göra det lämpligt för bruk i Sverige. PBR undanröjde PRV:s beslut och anförde:

> Visserligen innehåller det sökta efternamnet Eef inte något befintligt ord eller ortsnamnsled vilket de enligt sökanden jämförbara efternamnen En (Een) och Ek (Eek) gör, såsom Patentverkets språkvetenskapliga rådgivare yttrat i namnärendet. Enligt Patentbesvärsrättens bedömning kan emellertid namnet Eef till sin bildning ändå inte anses ha en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet. Hinder mot bifall till ansökningen på av Patentverket anfört skäl föreligger därför inte.

RÅ 1997 ref. 75 I Beachman

En person hade sökt tillstånd till byte till det nybildade efternamnet Beachman under åberopande att namnbytet skulle underlätta en planerad bosättning i USA. PRV avslog i ett inledande ärende ansökan med hänvisning till att namnet till sin bildning och stavning hade en sådan form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. Sedan målet återförvisats av PBR medgav PRV det begärda namnbytet. Godkännandet överklagades till PBR, som emellertid vidhöll att namnet Beachman inte kunde anses ha en

sådan språklig form att det var olämpligt som efternamn här i landet. I sin domsmotivering anförde PBR bland annat följande.

> Beachman är ett nybildat namn, och frågan är alltså om hinder mot bifall till ansökningen möter på grund av att namnet har en sådan språklig form att det inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet. Vid denna bedömning bör till att börja med beaktas att utländska namn i århundraden införlivats med det svenska namnförrådet genom att deras bärare flyttat in från, för att nämna några exempel, Sveriges tyska och baltiska besittningar, från de vallonska delarna av nuvarande Belgien, och från Frankrike och Skottland. Många av dessa namn är numera kända svenska namn och vållar, trots att de kan ha behållit sin ursprungliga stavning och i olika mån ett från svenska fonetiska regler avvikande uttal, knappast nämnvärda problem. – Det verkligt stora antalet utländska namn i bruk i Sverige har emellertid kommit genom de sista decenniernas invandring. Benägenheten att byta namn till ett svenskklingande, eller att försvenska namnet, har inte visat sig vara särskilt stor bland de invandrade. Det svenska namnförrådet kommer således att åter utökas väsentligt med namn av annan typ än de ursprungligen svenska. Det förefaller - av flera skäl - inte möjligt att de namn som bärs av dessa befolkningsgrupper, varav de största omfattar flera tiotusental personer, i längden skulle anses som mindre lämpade för bruk här i landet än de förut nämnda, i 1963 års lag som inhemska betraktade, samiska eller finska. Det kan därvid erinras om att den stora arbetskraftsinvandringen bara stod i sin början vid tiden för tillkomsten av denna lagstiftning. – Av det sagda torde framgå att namnskicket, liksom språket i sin helhet, har en betydande förmåga att acceptera och uppta främmande inslag. Att detta sker ligger i linje med de vida möjligheter till eget val av namn som den gällande namnlagen medger, och harmonierar också med den strävan att underlätta tillkomsten av särskiljande efternamn som fanns redan tidigare. – En av anledningarna till att det i den nya namnlagen befanns lämpligt att vidga möjligheten att byta namn var att erfarenheten visat att vad som betecknades som okynnesbyten knappast behövde befaras. Förhållandet är alltjämt detsamma. I de flesta namnmål framstår det som viktigt för sökanden att hans önskan om ett visst byte villfars, och det framkommer ofta att ingående överväganden av personlig art föregått ansökningen. Oavsett om det är praktiska, estetiska, känslomässiga eller andra överväganden som föranleder önskemålet om namnbyte bör hinder möta bara om allmänna eller enskilda intressen skadas av bytet. – Sammanfattningsvis torde följande kunna konstateras. Namn som avviker från de gängse har i lång tid upptagits i det svenska namnförrådet utan större svårighet. Den nuvarande namnlagstiftningen syftar till en långt gående frihet i fråga om namnval. Dessa förhållanden, och den vikt som måste tillmätas den enskildes önskan om byte till ett visst namn, medför att ett nybildat namn inte bör bedömas som olämpligt annat än om det står klart att en användning av namnet av någon särskild anledning skulle vålla en inte obetydlig olägenhet. Att

> namnet ger intryck att vara av utländskt ursprung, dvs. inte svenskt, finskt eller samiskt, medför alltså inte i och för sig att det kan anses olämpligt. Som sådant bör det bedömas först om det måste antas vålla större olägenhet än de andra namn som, trots t.ex. avvikelser från inhemskt språkbruk i fråga om stavning eller uttal, visat sig godtagbart kunna tjäna sitt syfte i Sverige.

Regeringsrätten fastställde PBR:s dom utan egen motivering. Två av de fem regeringsråden var skiljaktiga och ansåg att namnet Beachman till bildning, uttal och stavning hade en sådan språklig form att det på grund av bestämmelsen i 12 § 1 namnlagen förelåg hinder att godkänna det som nybildat efternamn.

RÅ 1997 ref. 75 II Mortaigne

En person ansökte om namnändring till det år 1707 utdöda namnet Mortaigne under anförande att namnet härstammade från en vallonsk anfader som invandrade till Sverige på 1600-talet. PRV avslog ansökan med motivering att namnet till sin bildning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. Sedan beslutet efter återförvisning ändrats och invändning häremot framförts genom besvär, godkände PRV namnbytet med hänvisning till domstolens bedömning i nyssnämnda målet *Beachman*. Regeringsrätten fastställde därefter PRV:s beslut med hänvisning till sin tidigare under året meddelade dom i det målet. Liksom tidigare var två av de fem regeringsråden skiljaktiga och ansåg att namnet Mortaigne till bildning, uttal och stavning inte hade en sådan språklig form att det på grund av bestämmelsen i 12 § 1 namnlagen kunde godkännas som nybildat efternamn.

PBR 1998-10-28, mål nr 98-217 Sinahan

PRV avslog ansökan och anförde som skäl att namnet till sin bildning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. PBR fann vid en prövning av namnets förenlighet med bestämmelsen i 12 § 1 namnlagen, att namnet varken till bildning, uttal eller stavning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. Hinder mot att godkänna namnet förelåg därför inte enligt nämnda lagrum.

PBR 1999-02-26, mål nr 97-767 Magnúsdóttir

PRV avslog ansökan med motivering att namnet med slutleden -dóttir inte kan godkännas då det till sin bildning har sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn här i landet. PBR anförde vid sin prövning av namnet enligt 12 § 1 namnlagen att praxis när det gäller språklig utformning av ett efternamn på senare tid hade liberaliserats väsentligt. Domstolen hänförde sig härvid till Regeringsrättens nyssnämnda avgöranden i RÅ 1997 ref. 75 I och II samt fann att hinder mot byte till namnet Magnúsdóttir inte förelåg [enligt nämnda lagrum; prövning skedde även enligt 13 och 14 §§ namnlagen].

PBR 1999-04-06, mål nr 98-428 Deboussard

PRV avslog ansökan och anförde som skäl att namnet till sin bildning hade en sådan språklig form som inte är lämplig som efternamn. PBR fann att namnet varken till bildning, uttal eller stavning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet.

PBR 1999-08-25, mål nr 99-182 Deventell

PRV avslog ansökan och anförde att namnet kunde uppfattas som de + Ventell och att ett sådant namn dels kan ha karaktär av adelsnamn, dels vara ett exempel på främmande språkbruk. Namnet ansågs därför inte ha en sådan språklig form att det var lämpligt som efternamn här i landet. PBR fann att det inte förelåg någon tvekan om att namnet visuellt uppfattades som ett sammanhängande ord och även att det i vanligt vårdat tal uppfattades på detta sätt. Med hänsyn härtill och till Regeringsrättens praxis fann PBR att namnet Deventell varken till bildning, uttal eller stavning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet.

PBR 1999-09-21, mål nr 99-143 Perniel

PRV avslog ansökan och anförde som skäl att namnet till sin bildning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn. PBR fann att namnet varken till bildning, uttal eller stavning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. Hinder mot att bifalla ansökningen förelåg därför inte enligt 12 § 1 namnlagen.

PBR 1999-11-22, mål nr 99-351 Beomidhagh

PRV avslog ansökan och anförde som skäl att namnet till sin bildning hade en sådan språklig form att det inte kunde godkännas. PBR vid fann att namnet varken till bildning, uttal eller stavning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. Hinder mot att bifalla ansökning förelåg därför inte enligt bestämmelsen i 12 § 1 namnlagen.

PBR 1999-11-29, mål nr 99-035 Tzoanidis

PRV avslog ansökan och anförde som skäl att namnet till sin bildning hade en sådan språklig form som inte var lämplig som nybildat efternamn. I motsats härtill fann PBR att namnet varken till bildning, uttal eller stavning hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet. Hinder mot att bifalla ansökning förelåg därför inte enligt bestämmelsen i 12 § 1 namnlagen.

PBR 2000-02-07, mål nr 98-508 Lolamai

PRV avslog ansökan. PBR fann att 12 § 1 namnlagen inte utgjorde hinder mot ansökan samt anförde bland annat: ”Patentverket har avslagit AHs ansökan om ändring av efternamn eftersom verket ansett att Lolamai till sin bildning har en sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn här i landet. Beslutet grundar sig på 12 § 1 namnlagen. Regeringsrätten har meddelat två vägledande avgöranden (1997 ref. 75 I och II) när det gäller tillämpningen av den bestämmelsen. Patentbesvärsrätten hade i dessa båda fall, med hänvisning till namnskickets ökade internationalisering,

godkänt namnen Beachman resp. Mortaigne trots intryck av utländskt ursprung. Regeringsrätten fastställde Patentbesvärsrättens domar. Patentbesvärsrätten har i flera avgöranden tillämpat bestämmelsen på likartat sätt.”

PBR 2000-12-08, mål nr 00-384 van Gent

PRV avslog ansökan på grund av att det sökta namnet van Gent, som bildas av ett prefix och ett huvudord, har en sådan språklig form att det enligt 12 § 1 namnlagen inte är lämpligt som nybildat efternamn. PBR ändrade inte beslutet.

PBR 2004-03-19, mål nr 03-061 Oxgaard

PRV avslog ansökan med motivering att bildningen av ett namn med dubbeltecknade vokalen a uppfattas innehålla en äldre och inte längre i det allmänna språket använd stavningsform för att beteckna ett å-ljud. Namnet ansågs därför inte ha en språklig form som var lämplig i landet. PBR ändrade beslutet och framhöll att den omständigheten att den dubbeltecknade vokalen a i namnet uppfattas innehålla en äldre och inte längre i det allmänna språket använd stavningsform för att beteckna ett å-ljud inte utan vidare innebär något avgörande skäl för att Oxgaard från språklig utgångspunkt inte skulle vara lämpligt som efternamn här i landet. Domstolen framhöll att förekomsten av dubbeltecknade vokaler inte var ovanligt i efternamn här i landet. Vad särskilt gäller vokalen a förekommer den på det sättet i ett flertal befintliga namn så som Gaard, Nygaard och Östgaard. Domstolen fann att det sökta namnet Oxgaard lät sig väl inordnas bland befintliga namn av angivet slag och att det liksom dessa inte hade en språklig form som gjorde att det inte lämpade sig som efternamn här i landet.

PBR 2005-04-12, mål nr 05-014 De Monde

PRV avslog ansökan på den grunden att namnbildning innehållande prefix såsom de, af, von m.fl. i praxis anses ha en sådan språklig form som inte är lämplig i landet. PBR fann inte skäl till annan bedömning.

PBR 2006-03-01, mål nr 04-312 Broaar

PRV avslog ansökan på den grunden att det rådde osäkerhet om hur namnet skulle uttalas. PBR ändrade beslutet och anförde att det i svenskt namnskick förekommer sammanställningar av två a. Denna stavning kan leda till olika uttal vad avser bokstaven a. I det begärda efternamnet låg dock närmast till hands att använda ett uttal med betonat långt a. Hinder förelåg därför enligt PBR inte mot att godkänna det föreslagna efternamnet.

PBR 2008-06-18, mål nr 05-054 Mikaelsfru

PRV avslog ansökan med hänvisning till att det nybildade namnet Mikaelsfru hade en sådan språklig form att det inte var lämpligt som efternamn här i landet, eftersom ”-fru” inte är någon etablerad efterled i det svenska efternamnsskicket. PBR anförde vid sin prövning enligt 12 § 1 namnlagen följande. ”Praxis när det gäller den språkliga utformningen av ett efternamn har numera väsentligen liberaliserats. Jfr Regeringsrättens avgöranden (RÅ 1997 ref. 75 I och II) där efternamnen Beachman och Mortaigne godkändes trots sin utländska klang.” PBR fann med hänsyn härtill att det från språklig synpunkt inte förelåg hinder mot att godkänna namnet Mikaelsfru. PRV borde emellertid ha prövat ansökan även mot övriga punkter i 12 § namnlagen. Då så inte hade skett återförvisades ansökningen till verket för fortsatt handläggning.

PBR 2009-03-31, mål nr 09-106 De Boni, de Boni

PBR avslog sökandens överklagande av PRV:s avslagsbeslut under anförande av bland annat:

> Namnen De Boni och de Boni är bildade av prefixet De respektive de och huvudordet Boni. Namn innehållande bl.a. prefixet de anses enligt rådande praxis ha en sådan språklig form att de inte är lämpliga som nybildade efternamn här i landet, se Patentbesvärsrättens dom i mål 99-076 (de Forbes). Hinder mot att godkänna efternamnet De Boni respektive de Boni föreligger således på denna grund.

Exempel på nybildade efternamn som har godkänts av PRV och som inte överklagades till PBR:

1983: Sentzke, Nirimmler, Saville, Bottwyk, Nilzach, Dawenpart, Franjac, Makensiuz, Skayson, Maikim, Grywenz, Gidej, Hillethan.

1984: Löthaders, Shaigan, Kentaf, Moktár, Lövetann, Johandersson, Celebison, Wandring, Heboord, Dumeix, Walldnö, Abacuson, Meletlen, Starlif, Viryo, Joley, Vignelo, Sjööar, Rolandsvärd, Muffo, Mafe, Stenblomma, Lejonsommar, Sambalk.

1985: Silfversweden, Vallencant, Bertilaw, Osængius, Keljork, Anjohnson, Ryál, Rainwir, Njaita, Jejnell, Mausén, Rarebell, Sparvén, Zockerman, Pyling, Emiliadrott.

1986: Hoxley, Baderford, Förnely, Mikkelhaug, Räterlinck, Zaheer, Hawraz, Letijeff, Chatall, Doyón, Schengal, Sholto, Hulu, Dougny, Banff, Hezeng, Akam, Blumendau, Maght, Ravenscroft, Agnetelius, Påsvén, Cedersmyg, Fallon, Kvinto, Healiv, Tonicton.

1987: Mazdak, Rafferty, Schwarzvogel, Strausburger, Lezan, Nyrár, Chawin, Monteine, Lansier, Sångeclint, Devyén, Shirvanli, Bouhadi, Skerjantz, Oumaantzi, Kimay, Heselicht, Jabotinsky, Kelile, Eufondt, Pieroff, Swedencrona, Deewir, Tayro, Pistooli, Drotthenbring, Lejork, Saxkvist.

1988: Bocray, Shamar, Twingler, Sawme, Astilbe, Ziryan, Cilokin, Falkovén, Xen, Omahaw, Rhiannon, Zörfjorden, Kodiac, Melisé, Refónd, Ruuing, Suche, Shumach, Sirwani, Tomtin, Scheelit, Zahawi, Bentving, Kosken, Sjöönsgårdh, Spårlund, Luller, Snabbfot, Griffelcrona, Lixörn.

1989: Nevt, Sommerwihd, Ekmen, Wannesian, Serifler, Hamawandi, Zerdesti, Grayholm, Oberrichter, Agzamo, Wisbyse, Teodorakiss, Chanovian, Pillson, Gyllensting, Gyllentofs, Backkrön, Talabani, Raskopp, Horshaga.

1990: Lettisen, Zudemberg, Ollaiver, Buebo, Wolfstar, Kattclou, Elscán, Harthpil, Shadrack, Sheiki, Bryungs, Fierras, Lawerny, Shirkå, Byskoglund, Haday, Aqurette, Weflö, Arcatling, Amirién, Karrenbauer, Kopinski, Riverland, Leopardclou, Staubach, Rezwan, Swedengrip, Mairvon, Ehsleben, Lyckling, Oredder, Terike, Ljuskraft, Kaninhed, Marianner, Jolig.

1991: Ansheile, Boroian, Lejlat, Wittmacher, Hilvardén, Engsandér, Deedat, Gladigau, Topherdius, Afzlagius, Kåreceus, Stavlöt, Monråå, Hamoodson, Shaswar, Shakawan, Siyami, Arcodh, Dilimisson, Shekar,

Kherzi, Zelexdin, Dillcrona, Snöfall, Vajking, Göghan, Zwamp, Tafsäng, Aknemyr, Intémer, Artigsson, Alpentopp, Balladyn, Billion.

1992: Lebélia, Juwono, Swewit, Wintherstar, Äugin, Lofwenholtz, Lofwenborn, Lowenstein, Kolhernz, Aziziani, Homeran, Linzenbold, Polensky, Susej, Wennerstjerna, Wennerstierna, Marquelli, Eldomom, Säbelschild, Vy, Bouarné, Mamejco, Stuttenbaker, Circe, Hauramani, Hawrami, Valencino, Moussar, Siavash, Viå, Shavani, Stockholmer, Alnasser, Vracén, Ajfur, Stringsten, Flamros, Hurrencreutz, Absberg, Mehrdust, Rosenpärla, Hedning, Windrufva.

1993: Donai, Nekoro, Sharbane, Shofel, Keö, Axelels, Quercino, Sirvan, Chiokanson, Shikoff, Kashlan, Wiå, Zahawin, Schriber, Stoneblaster, Winiels, Ceridwen, Hedati, Zerdest, Mendely, Tavosian, Houtan, Wanitzky, Vorilder, Artosh, Belul, Lubomirsky, Jovurfast, Mirjamstjärna, Sörgårn, Algblom, Clowne, Violastam, Glyt, Sarpehöök, Schamborg, Säsong, Tokil, Bamyr, Järnhans, Faderani, Krögén, Lejonsol, Bimby, Vuking.

1994: Shalaji, Soede, Yavidan, Amimosius, Willehader, Dionnel, Farazin, Zazziert, Barzinji, Sidawi, Cougars, Niemandius, Sellestin, Cessaray, Kemerci, Mangour, Hvilstafeldt, Loung, Patachich, Schenkheiser, Chriannevik, Nashford, Reyadh, Rosewell, Schönbacher, Bayamo, Knochbauer, Nizarki, Sasounian, Batistier, Njaus, Berghsleijon, Ridderboll, Golhav, Gullroos, Grolle, Charisma, Lifvakter, Vildblomma, Guldenfinger, Bopparmark, Tristen.

1995: Astimirell, Cortesnér, Weyskani, Barnohro, Brodany, Bargabriel, Ablahadson, Rimazutti, Shameran, Kastrioti, Montarmani, Diliwi, , Alahmde, Daimian, Melkemichel, Sharianc, Gullerman, Tigerhjärta, Karlavagn, Ribbenrott, Stanelius, Stenskalle, Kulfot, Sherdan.

1996: Andronovsky, Bergdost, Schöltzenberg, Jeandel, Sandwood, Shamsrad, Gezavati, Hazarasson, Kronwerksson, Godtskalkson, Sheblyson, Jiozon, Lionlord, Shengali, Blomingdale, Devidasi, Shoval, Esslingeqvist, Steinwolf, Malcolmman, Agnig, Newson, Chrismarcks, Manzalgi, Varazgani, Pappiland, Mikaelfors, Leijonlilja, Stormstege, Kattalv, Ljusboll, Silverräv, Björnborger, Kurkson, Aftonljus.

1997: Deirmenci, Levyne, Sherison, Skywolf, Munthader, Hoffvick, Otazi, Laryett, Zärgeri, Chikarberg, Ruthran, Gevarez, Kleester, Borgwedel, Snölke, Rätväg.

1998: Albitchino, Viloboken, Stauffenberg, Lindblau, Mirandolo, Sinahan, Zacryander, Leidie, Tesfe, Wifäling, Frischmann, Gunmär, Benzono, Karzi, Morasco, Castellane, Danilodi, Garanje, Mesari, Hallbåter, Jevaid, Sampther, Calmram, Benjar, Boumier, Dagsanth, Kreisenjaeger, Lancehielm, Talukter, Heinian, Roclenge, Suthan,

Donadino, Goldenstone, Mondsee, Bronsky, Celinett, Haueerling, Shiromni, Lanekoff, Liwerstrohle, Naralex, Perixon, Vergon, Karmonado, Terryer, Kraxe, Lillewarg, Blondini, Harknell, Örntand, Lejonklippa, Sandstorm.

1999: Nawzar, Gjurkaj, Barnosho, Barslivo, Kazimiersky, Niceman, Twistman, Lingnardz, Raiin, Samanor, Zagiteriuz, Acanth, Tchehoff, Welbencer, Besetkow, Tanian, Lauruso, Liothe, Yofay, Tilney, Zamdar, Maronsin, Ridersherd, Zindseni, Alsultani, Goldenstern, Delejon, Tepil, Turkeren, Lanjolin, Billerby, Hårzon, Beckenhamn, Längesand, Novalen.

2000: Leiling, Lenarthe, Leuchars, Hamaraouf, Lingannagari, Schwesh, Hawramani, Shejll, Akimey, Aunack, Ferccaine, Angelheart, Barshamoun, Brugosh, Alkashoan, Bahiesh, Bakermalakan, Benavraham, Skögerlius, Tumukunde, Awidesian, Hasttyar, Rohyo, Farhikhtah, Laraue, Umaykani, Dehenessy, Hunterman, Mosui, Towahfu, Braushson, Carttenridge, Villadérba, Haxhiaga, Dahrlenih, Flantenskiöld, Himlensson, Grajling, Hugoglanz, Blessed, Nettabai, Comebeck, Benstocken, Linusén, Linuslov, Måndroppe, Ängelhimmel, Microsson, Spicky, Töväder, Kramare, Lovecraft.

2001: Senjajji, Eaglewing, Dioguardi, Hamjalal, Nawaratna, Detrij, Javadifaraz, Shkupi, Alttachemi, Bepathe, Morprasert, Uguzly, Ninwaya, Aslanilce, Alikhadyer, Ninasijan, Mahabubul, Rowshanravan, Hakshnass, Falahparsa, Roshanqias, Kalantarneistanaki, Cilingiroglu, Chavoshlu, Ichigui, Toffael, Solbarn, Musesultan, Ökman, Kramenbjörn, Busig, Kaffrén.

2002: Aldolaymi, Shirazimohager, Dellamonro, Phocaeon, Aldilucente, Hosseininazar, Dagagzade, Khemeghaie, Shabanfhar, Yilmazoglu, Khanaqini, Refref, Igharib, Roadery, Khanabaie, Cannansijan, Voldehothe, Mazolaqi, Blintkacimé, Galush, Wammself, Fallrep, Halthur, Mutsson.

2003: Wannapiroon, Boyström, Beckhamn, Munanira, Inthrakumar, Albayrakdar, Mussadrar, Karbonarndo, Demavlys, Omoomian, Cagliosrtrova, Korkmazcan, Baravdish, Franzackie, Magnoy, Uruthiren, Sheiken, Tutein, Sah, Kattlen, Goyan, Lejonlamm, Himmelsky, Golrup, Styltenhielm, Andeliv.

2004: Skagaard, Nordestgaard, Fardnia, Behaye, Sharafkani, Carlmang, Hasankadem, Hawsho, Makfail, Hezarmal, Severynowicz, Bocaciu, Bahawodin, Toysumson, Dehaddo, Barawian, Moorgrove, Greystoone, Padoongwong, Dhifallah, Riechemeier, Teametekle, Svarogic, Denhosson, Schiperkerson, Lehuluante, Tsivitovitsh, Louai, Tanabudsri, Barshumro, Elhouar, Mahummed, Naombaya, Treuquepan, Farhikhte,

Immanuelian, Åskregn, Solljus, Rackinger, Rådjursöga, Slippmanne, Ängelbark, Spjuvér.

2005: Akbarynia, Toshmalani, Veresezan, Cleevengaard, Ryuuzaki, Akinsimoye, Nawshirawan, Arsalaninejad, Yahyasson, Wahlstroh, Samarawickrama, Pfaffstetter, Bakirjazid, Sammakbashi, Frithunanthz, Karamihalakis, Cirenajwis, Bargavriye, Brikkepalm, Devedur, Pipman, Påfågelöga, Elfenbensros, Busing, Molntuss, Muminsson, Negrarosa, Svahnalam, Svinevit, Gladare.

2006: Broaar, Quevedosson, Modhawadia, Ukaabdulhak, Noctiluca, Tirandraug, Hakobjanyan, Salehniasammak, Hamedahmad, Badakhshi, Raundusi, Vargyasen, Gemannen, Zooeysson, Hailemarim, Vardoomyan, Sitheropoulos, Buiqvist, Sobitkhony, Dushimarimana, Malakkhani, Hamzeidris, Melchezedec, Imreorowa, Mohamademin, Måjtabafar, Levenpahoutte, Liljewråål, Leijontoft, Tvärnit, Ruina, Silfvenlängtan, Amorsken, Tchabo.

2007: Ýlir, Axmednoor, Mokshananda, Lacquíez, Yeshuel, Rauahneh, Bohrarper, Avestamazd, Niyomwungere, Alialjanabe, Dadashkeliani, Abueshareik, Latifizaghi, Zahedqurani, Yudhisia, Xorigue, Hajdgjen, Pourghazian, Zenelqosi, Daothitichot, Igiegbowa, Hajigacal, Chawehnelle, Comperiemus, Yaahdiidonn, Ålara, Silverdotter, Vargadotter, Gryningsdotter, Skogsmus, Besonderes, Hedersven, Rackare, Smats, Clintom.

2008: Vandenswaerdenhee, Soniabegunn, Abdurabbih, Desanginés, Macdobea, Hirsiguled, Tartarnejad, Abdullahresul, Egmberdsson, Shikhshakova, Mbuyu, Eisaei, Ocbaclase, Shakibimomtaz, Kirojood, Kotikawatte, Kareemhwael, Mahiéddine, Catavounj, Mohammadimehr, Mohammadeean, Bouahanieilam, Wåhslén, Musazadä, Nkurikiye, Ohaneanz, Nadjampee, Bertipaglia, Hsertawbu, Sixemihe, Layobakhos, Bjegstarq, Khodaperest, Mahmodkuba, Huseyinova, Huseenhaji, Muxiyadiin, Haerioskei, Babakarkhail, Kortutar, Soldansare, Mackafoj, Slottsherre, Fissi, Tennstråle, Pottomson, Satrakshita, Tvetomte, Stenriker, Örnefjörden, Cyklist, Biskopsdotter, Knyckare.

2009: Dîclekahraman, Gebraiyehdego, Abolmasomi, Návdimaa, Ohanyan, Ohiniya, Alhaydaret, Piyatammakun, Saithazaryan, Hasanefatte, Tjouhbien, Paryabnya, Fevzioglu, Ahmadizadeh, Ghijanzadeh, Bringsoniou, Aymaegal, Ismagiq, Janjuarajput, Daahircabdi, Hungyue, Hatamariam, Pirsultanli, Newsquare, Nightlove, Vanilja, Tordsjänta, Nathaliespappa, Kurqberg, Kvinné, Jesarot, Starkström, Gehåmu.

2010: Seydayéebdulcelil, Axmedsheiq, Moradianpour, Alshahmang, Naamayan, Beiowd, Dekinnaird, Kakarozha, Ravanbahsh, Salahyusuf, Alzarjaouy, Viyeyethas, Aleiabady, Mozzeszan, Xexex, Zorrabonita, Majidizadeh, Älkskog, Rymdport, Fullmåne, Ljusdotter, Gyllendotter.

2011: Abedaliabbas, Ciisaxaaji, Lindmajstråhle, Modersveasborg, Qarasngi, Solocean, Thainiphon, Toutrarfait, Ugasyusuf, Vizquett.

8.2.2 Problembeskrivning

Kravet på lämplig språklig form

Praxisgenomgången visar mycket tydligt att kravet i 12 § 1 namnlagen på att ett nybildat namn ska ha en språklig form som är lämplig här i landet har mjukats upp väsentligt i förhållande till de överväganden som lagstiftaren gjorde vid bestämmelsens tillkomst. Förändringen har skett i successiva steg, varvid PBR kan sägas ha varit pådrivande och i två specifika fall fått medhåll av Regeringsrätten medan namnmyndigheten, dvs. PRV, endast långsamt och inte fullt ut anpassat sig till överinstansernas ännu mer tillåtande praxis.

Ett principiellt viktigt steg i rättsutvecklingen togs år 1990 då PBR – dock inte samstämmigt – uttalade att språkkravet inte ska förstås så, att ett nybildat efternamn är olämpligt endast för att det ger intryck av att vara av utländskt ursprung. År 1997 anslöt sig Regeringsrätten – med rösterna tre mot två – till denna uppfattning och till uttalanden från PBR om att sökandens vilja är så viktig att det önskade namnet bör bedömas som språkligt olämpligt endast om det står klart att namnbytet skulle vålla en inte obetydlig olägenhet. Flera mindre uppmärksammade avgöranden av betydelse för rättsutvecklingen har också förekommit, såsom då PBR år 2004 uttalade att stavningen ”aa” för ”å” inte strider mot språkkravet i 12 § 1 namnlagen.

Förändringen i liberaliserande riktning framgår än tydligare om man jämför namn som på 1980-talet av språkskäl underkändes av såväl PRV som PBR (Shefali, Blanvallone) och namn som på 1990-talet av samma skäl underkändes av PRV (Kashmiri, Osomas, Adakis, Deventell, Tzoanidis) med nybildningar som PRV fr.o.m. år 2006 har bedömt vara acceptabla såväl till uttal som stavning (Seydayéebdulcelil, Dîclekahraman, Vandenswaerdenhee, Shakibimomtaz, Ciisaxaaji, Ugasyusuf, Ukaabdulhak). Även namn

med fem på varandra följande vokaler (Viyeyethas) har godkänts av PRV. Inte heller har nybildade efternamn som Nathaliespappa, Tordsjänta, Modersveasborg och Liljewråål ansetts vara till sin bildning olämpliga från språklig synpunkt vid tillämpningen av 12 § 1 namnlagen.

Det bör också uppmärksammas att PBR under 1990-talet och åren däromkring ändrade ett stort antal beslut i vilka PRV till stöd för sin negativa bedömning åberopade utlåtanden från språkvetenskaplig expertis. Enligt vad som inhämtats från PRV bidrog detta förhållande till att myndigheten efterhand kom att i stort sett upphöra med att inhämta språkliga yttranden i ärenden om personnamn. Man fann helt enkelt detta vara meningslöst eftersom PBR ändå inte tog hänsyn till yttrandena i den mån dessa var negativa för sökandena. PRV:s avsaknad av besvärsrätt i mål där PBR nonchalerat ett av PRV åberopat språkligt yttrande gjorde det från myndighetens synpunkt än mer motiverat att upphöra med att inhämta expertutlåtanden över mer tveksamma ansökningar om nybildning av efternamn, eftersom det bara skulle inneburit en fördröjd handläggning av ärendena.

Mot den nu redovisade bakgrunden kan man fråga sig om namnlagens krav på språklig lämplighet numera alls har någon betydelse för bedömningen av om ett nybildat namn ska godkännas eller inte. Det förekommer visserligen alltjämt domstolsavgöranden som innehåller en analys av namnets språkliga uppbyggnad, men så sker nästan enbart när det är fråga om namn med dubbelstavade vokaler eller med prefix. I övrigt synes domstolarnas språkliga prövning från 1990-talet och framåt oftast reduceras till en allmän lämplighetsbedömning, som inte sällan utmynnar i att enskilda bör ges en långtgående frihet i sitt val av namn och att namnskicket är föremål för en ständig påverkan utifrån. Så var fallet även i de båda prejudicerande avgörandena från Regeringsrätten (RÅ 1997 ref. 75 I och II; *Beachman*, *Mortaigne*). Man kan också konstatera att de resonemang som förts av domstolarna om att ett ”nybildat namn inte bör bedömas som olämpligt annat än om det står klart att en användning av namnet av någon särskild anledning skulle vålla en inte obetydlig olägenhet” hamnar nära bedömningskriterierna i namnlagens 12 § 5 (namn som kan väcka anstöt) och 6 (namn som kan antas leda till obehag för den som bär det). Domstolarna kan i sådana fall, trots att de formellt hänvisar till 12 § 1, knappast sägas göra någon språklig lämplighetsbedömning i egentlig mening utan

snarare kan de sägas pressa bestämmelsen till att omfatta mer allmänna lämplighetsöverväganden.

Det kan alltså slås fast att språkkravet i namnlagen inte längre fyller sin avsedda funktion att förhindra nybildade efternamn som från språklig synpunkt är olämpliga här i landet. Konstaterandet innefattar i sig inget ställningstagande till frågan om utvecklingen är befogad eller inte från saklig eller samhällspolitisk synpunkt. Det innefattar heller inte någon kritik mot domstolarna, som ju har sin konstitutionellt givna frihet att tolka bestämmelserna på det sätt som de finner ändamålsenligt så länge inte riksdagen genom lagstiftning ingriper för att korrigera en oönskad rättsutveckling. Däremot är det helt klart olyckligt att diskrepansen har blivit så stor mellan å ena sidan vad som kan utläsas av lagtexten och de motiv som bär upp denna samt å andra sidan dagens rättstillämpning. Medborgarna har berättigade krav på att direkt av lagstiftningen eller åtminstone av dess förarbeten kunna få en någorlunda korrekt uppfattning om vad som är gällande rätt. Men den som enbart tar del av lagtexten till 12 § 1 namnlagen med dess till synes stränga krav på språklig granskning av nybildade efternamn, får en vilseledande bild av det faktiska rättsläget.

Man kan med visst fog hävda att språklämplighetskravet i namnlagen var fel tänkt och fel utformat redan från början. Det är visserligen ofrånkomligt att en bestämmelse av detta slag lämnar ett visst utrymme för skönsmässiga bedömningar; vad som är språkligt lämpligt kan aldrig reduceras till enbart en vetenskaplig disciplin. Likaså måste en språklämplighetsbestämmelse ge utrymme för en utveckling av namnskicket i takt med att nya språkinfluenser kommer in i samhället och med att uppfattningen om vilka namnbildningar som är olämpliga ur språklig synvinkel förändras. För att en bestämmelse med krav på språklig lämplighet ska fylla sin funktion och vara i tillräcklig grad förutsebar måste det emellertid finnas en tydlig ram för rättstillämpningen att förhålla sig till. Utan en sådan ram blir rättstillämpningen alltför beroende av beslutsfattarnas tycke och smak i språkfrågor. Det leder i sin tur till att den enskilde sökanden och dennes eventuella motparter saknar möjlighet att bedöma vilka kriterier som domstolen kommer att lägga till grund för sitt avgörande. I avsaknad av en tydlig legal bedömningsram kommer avgörandena därmed att, från de enskildes synpunkt, framstå som godtyckliga och oförutsägbara. Avgörandena och domsmotiveringarna i fallen *Blackboy* och *Beachman* är några av många exempel på detta.

En väl så stor olägenhet med språklämplighetsbestämmelsen i 12 § 1 namnlagen är att den har lett till en divergerande praxis *mellan* de rättstillämpande instanserna. Av praxisgenomgången framgår tydligt att PRV och PBR i stor utsträckning har gjort motsatta bedömningar av de sökta efternamnens språkliga lämplighet. Att ansökningsmyndigheten och överinstansen så ofta kommer till olika slutsatser är i sig ett allvarligt problem och indikerar, såsom PRV själv framhållit, att det råder osäkerhet om hur den språkliga lämplighetsbedömningen ska gå till, vilka faktorer som ska anses vara relevanta och var gränsen går för vilka namn som vid varje tillfälle ska anses i sådan mån acceptabla här i landet att de bör godkännas som nybildade. Denna osäkerhet går i första hand ut över den enskilde namnsökanden som tvingas till från sin synpunkt sett onödiga överklaganden för att få sin rätt.

Det kan sägas att roten till dagens otillfredsställande rättsläge är den ändring av språklämplighetsbestämmelsens utformning som gjordes i samband med att nu gällande namnlag infördes. Bestämmelsen ändrades då för att tillmötesgå önskemål från utomlands bosatta svenskar i internationell tjänst och invandrare i Sverige, som gärna såg att språkkraven mjukades upp för att dessa kategorier av människor lättare skulle kunna anpassa sina efternamn på lämpligt sätt. Namnlagsutredningen föreslog en formulering enligt vilken som nya släktnamn skulle få godkännas endast namn, som till bildning, uttal och stavning var för *svenska förhållanden* tjänliga som släktnamn. Formuleringen kritiserades under remissomgången, starkast av PRV:s språklige rådgivare, professor Thorsten Andersson, som anförde följande:

> Om man konkret försöker föreställa sig en sådan bedömning enligt lagförslaget, inställer sig emellertid frågan hur den avsedda bedömningen av tjänligheten hos namnet ska prövas. Om nya släktnamnsförslag inte längre sätts i direkt relation till existerande släktnamnskick, förlorar bedömningen av allt att döma i stadga och stringens. Lagförslagets formulering, enligt vilken de nya namnförslagen skall bedömas i relation till ett så allmänt begrepp som 'svenska förhållanden', är påfallande vag. Den utgör inte någon säker ledning för utbildandet av en ny praxis i släktnamnsbedömningen.
>
> (prop. 1981/82:156 bilaga 3 s. 212).

I ett försök att undvika de tillämpningssvårigheter som det således restes farhågor kring gavs bestämmelsen i propositionen sin nuvarande lydelse med dess dubbla negation att ett nybildat namn

inte får godkännas om det inte är lämpligt *här i landet*. Härigenom botades dock ingalunda bristen på en tydlig rättslig ram för bedömningen, även om regeringen måhända ville ge intryck härav när den i propositionen framhöll att ”det måste anses vara av värde att lagtexten ger utrymme för en utveckling mot större internationalisering av namnskicket inom ramen för vad som kan vara godtagbart för svenska förhållanden” (a. prop. s. 59). Därmed kvarstod den otydlighet som lagt grunden inte bara för en oenhetlig och i vissa fall oegentlig rättstillämpning utan också för en utveckling i praxis som blivit långt mer tillåtande än vad lagstiftaren torde ha föreställt sig när lagen utformades.

En namntyp som det mellan de tillämpande myndigheterna däremot råder samsyn om hur den språkligt ska bedömas är efternamn bildade av ett eller flera prefix – såsom af, von, van, de, la, du eller zu – samt ett huvudord. I dessa fall kommer, som framgått av praxisöversikten, PRV och PBR vanligen till samma slutsats och avslår ansökningarna med motivering att en sådan efternamnsbildning har en språklig form som inte är lämplig här i landet. Här uppkommer i stället den berättigade frågan varför denna namntyp inte skulle vara språkligt lämplig när den sedan flera hundra är solitt etablerad här i landet.

Förarbetena till nuvarande namnlag ger inte någon närmare ledning för besvarandet av denna fråga. Emellertid torde rättstillämpningens avvisande hållning till nybildade namn med prefix bottna i föreställningen att allmänheten i annat fall skulle riskera att vilseledas om namnsökandens ursprung. Namnrättskommittén föreslog i sitt betänkande 1960 en regel enligt vilken en ansökan om namnbyte skulle avslås om det nya namnet ”giver sken av tillhörighet till visst stånd” och anförde i det sammanhanget följande:

> Visserligen saknar adeln här i landet numera någon offentlig funktion. Emellertid innefatta adelsnamnen ett gammalt kulturarv som är värt att skydda. Det bör därför ej tillåtas, att nytt namn förses med sådana utsmyckningar som kunna giva det sken av att vara adelsnamn såsom ’de’, ’von’, eller ’af’. Man bör också vid själva namnets utformning undvika sådana heraldiska begrepp, som av hävd uteslutande använts i adelsnamn.
>
> (SOU 1960:5 s. 175).

Departementschefen anslöt sig inte helt till denna bedömning utan anförde följande:

> Enligt kommittéförslaget skall ett namn ej godkännas, om det lätt kan uppfattas såsom beteckning för utbildning eller befattning, om det ger sken av tillhörighet till visst stånd eller om det är ägnat att uppfattas såsom benämning på järnvägs- eller poststation eller annan sådan i den allmänna samfärdseln och förvaltningen brukad beteckning. För egen del anser jag att den ledande synpunkten bör vara, att namnet icke får vara ägnat att vilseleda allmänheten. Någon närmare exemplifiering härav i lagtexten synes mig ej erforderlig i vidare mån än att däri, med hänsyn till ortnamnens betydelse för släktnamnsbildningen, särskilt bör betonas risken för olägenhet som kan uppkomma om ett släktnamn förväxlas med benämningar brukade i den allmänna samfärdseln eller förvaltningen.
>
> (prop. 1963:37 s. 87).

Den bestämmelse som i dag återfinns i 12 § 4 namnlagen innebär att som nybildat efternamn inte får godkännas ”namn som kan uppfattas som en benämning på järnvägsstationer, postkontor eller liknande och därför kan medföra olägenhet eller i övrigt kan vilseleda allmänheten”.

I en kommentar till 1963 års namnlag framfördes uppfattningen att bestämmelsen inte kan anses medföra att de nämnda prefixen skulle vara förbehållna adelsnamn. I stället ansåg författarna, utan att närmare utveckla saken, att namn med tillägg av de, af eller von torde vara uteslutna redan enligt de språkliga krav som ställs på ett nytt efternamn (Bomgren-Gehlin s. 68). Uppfattningen framstår som ganska egendomlig i betraktande av att namntypen i sig är fullständigt accepterad sedan århundraden, men har alltså likväl fått genomslag och vunnit stadga i rättstillämpningen. Även om denna avoga inställning till nybildningar av efternamn med prefix sakligt sett har fog för sig, bör det betraktas som ett problem att domstolarna måste stödja sig på den oegentliga rättsgrunden att prefixbildningar inte är lämpliga från språklig synpunkt.

I skarp kontrast till den stränghet varmed domstolarna har upprätthållit förbudet mot nybildningar med prefix står den liberala praxis som utvecklats när det gäller antagande av nya namn med adelsliknande klang. Det förekom tidigare att PRV avslog ansökningar om nya namn som innehöll heraldiska eller i övrigt adelskaraktäristiska begrepp, med motivering att namnen skulle kunna vilseleda allmänheten och därför enligt 12 § 4 namnlagen inte kunde godkännas. Dessa tidiga avgöranden från cirka år 1990 kom emellertid regelmässigt att ändras av PBR, i följd varav nybildade namn som exempelvis Oxenskjöld godkändes efter överklagande. I

flera av dessa fall avsåg dock ansökan namn som historiskt sett inte var nybildade utan som tillhört för länge sedan *utdöda* adelssläkter (såsom Silfverstjerna och Sabelsköld), varför det kan ifrågasättas om inte prövningen i stället borde ha skett enligt 13 § namnlagen. Först i senare avgöranden har PBR klart uttalat att någon språklämplighetsprövning inte ska ske beträffande namn som tidigare varit i bruk (såsom i mål nr 09-036 Lillie af Aspenäs).

En kraftig ökning har under senare år skett av ansökningar om nybildning av namn som kan sägas ha adlig klang. Påhittade namn såsom Rosencreutz, Krusenstråhle och Silverkors blir numera utan vidare godkända av PRV. Utvecklingen kan inte sägas vara förvånande i betraktande av att, som kommer att framgå av ett följande avsnitt, praxis har kommit att bli i hög grad tillåtande också när det gäller byte till namn som har tillhört utdöda adelsätter. Namnrättskommitténs skepsis mot nybildningar av adelsliknande namn som kan vilseleda allmänheten om bärarens status lever alltså i dagens praxis kvar endast i form av förbudet mot nybildade namn med prefix (såsom von Torslow, 1996, van Gent, 2000, och De Monde, 2005, i vilka fall PBR avslog ansökan av språklämplighetsskäl). Oavsett vad man i sak anser härom framstår rättstillämpningen som inkonsekvent och tillkommen utan egentligt stöd i lag.

Efternamn som kan väcka anstöt, m.m.

Utöver kravet på ett nybildat efternamns språkliga form i 12 § 1 namnlagen upptar paragrafen i punkterna 2–6 ytterligare kriterier som namnet måste uppfylla för att kunna godkännas. Gemensamt för dessa kriterier är att de inte har blivit tillnärmelsevis lika omdiskuterade som språkriktighetskravet och inte heller förorsakat lika stora problem i rättstillämpningen.

I 12 § 2 namnlagen anges att namn som är i bruk som *förnamn* får godkännas bara om det finns särskilda skäl för det. Som sådana särskilda skäl har angivits att någon sedan länge har gjort sig känd under förnamnet som signatur eller pseudonym eller att någon önskar ta upp ett tidigare i släkten som efternamn använt förnamn som inte finns bevarat som efternamn (Bomgren-Gehlin s. 67). Något behov av att i sak förändra rättsläget har inte framkommit. Däremot förtjänar det att uppmärksammas att den aktuella punkten bryter mönstret i 12 § genom sitt krav på ”särskilda skäl”.

Kravet bör ses i samband med att det i 14 § andra stycket ges en generell möjlighet att dispensera från vilken som helst punkt i 12 § vid ”synnerliga skäl”. Om den sistnämnda kvalifikationen ersattes av ”särskilda skäl” skulle hänvisningen härtill kunna utgå i 12 § 2, vilket skulle bidra till en enklare och tydligare reglering i fråga om nybildade efternamn.

8.2.3 Bedömning och förslag

Det hittillsvarande kravet på att ett nybildat efternamn ska ha lämplig språklig form har inte fyllt sin funktion i rättstillämpningen och bör därför få en annan utformning. Kommittén betonar att namnskicket är en oskiljaktig del av språket och att endast ord, som enligt namnskicket kan betraktas som namn, får godkännas som nybildade efternamn. I övrigt bör vissa onödiga hinder mot nybildade efternamn slopas. Kommittén föreslår följande ändringar i förhållande till nuvarande 12 § namnlagen.

- Namn som av språkliga eller andra skäl är uppenbart olämpliga får inte godkännas som nybildade efternamn.
- Förbudet mot dubbelnamn slopas.
- Ett nybildat efternamn får, om det inte är ett dubbelt efternamn, inte bestå av mer än ett ord. Förslaget innebär i denna del en kodifiering av praxis.
- Förbudet mot nya efternamn som kan uppfattas som benämning på järnvägsstationer, postkontor eller liknande slopas.
- Det formella kravet på särskilda skäl för att få bilda ett efternamn som är i bruk som förnamn slopas.

När ett krav på språklig bedömning av nybildade efternamn först infördes i lagstiftningen, vilket skedde i och med antagandet av 1963 års namnlag, innebar det en kodifiering av den praxis som då hade utvecklats. Språkkravet syftade till att säkerställa att nybildade efternamn med avseende på namnens bildning, uttal och stavning överensstämde med inhemskt – dvs. svenskt, finskt eller samiskt – språkbruk. Normen skulle således vara det inhemska språkbruket. Nya namn skulle kunna bildas endast i den mån de var förenliga med de inhemska släktnamnssystemen och inhemsk språkkänsla,

varvid naturligen svenska språket med sin kvantitativa dominans stod i förgrunden. Samtidigt framhölls att språkkänslan undergår ständiga förskjutningar och att de svenska släktnamnens byggnad har varit föremål för stora förändringar. Det framhölls som viktigt att namnmyndigheterna skulle ha möjlighet att, i samråd med språklig expertis, uppmuntra nybildningstendenser, vilka skulle kunna berika namnskatten, något som dock borde ske i närmast möjliga anslutning till rådande mönster (SOU 1960:5 s. 160).

De språkkrav som sålunda uppställdes i 1963 års namnlag finns till stor del kvar i dagens lagstiftning. Endast en liten men, som det skulle visa sig, betydelsefull förändring gjordes i nu gällande 1982 års namnlag. Ändringen bestod i att hänvisningen till ”inhemskt språkbruk” ersattes med föreskriften att namnet inte får vara olämpligt som efternamn ”här i landet”. Syftet angavs vara att ge utrymme för en utveckling mot en större internationalisering av namnskicket inom ramen för vad som kan vara godtagbart för svenska förhållanden.

Lagtexten ger vid en normal läsning närmast bilden av att en sträng och allsidig språklig prövning ska motverka att namn godkänns om de ”till bildning, uttal eller stavning har en sådan språklig form” att de inte är lämpliga som efternamn ”här i landet”. Som emellertid praxisgenomgången visar stämmer denna bild av hur prövningen går till dåligt överens med verkligheten. Med undantag för några mycket speciella namnkonstruktioner (prefix och dubbeltecknade vokaler) förekommer i dag knappast någon reell språklig prövning vad avser de sökta namnens bildning, uttal och stavning. Vill någon ha belägg för detta kan hänvisas till att namnmyndigheten numera godkänner svåruttalade och svårstavade namn såsom Seydayéebdulcelil, Dîclekahraman, Bouzhanieilam, Shakibimomtaz och Ciisaxaaji, treledade namn som Lindmajstråhle och Modersveaborg och namn som är bildade på slutleder som -pappa, -jänta och -fru. När ett sökt efternamn undantagsvis befinns olämplig, såsom var fallet i PBR 2008 beträffande det sökta namnet Ogift, underkänns det inte med hänvisning till språklämplighetskravet utan till någon annan punkt i hinderskatalogen i 12 § namnlagen.

Att språkkravet sätts så lågt att det i praktiken knappast betyder något alls måste till viss del förklaras med att de rättstillämpande myndigheterna inte längre uppfattar lagstiftningen som relevant. Man har inte velat eller ansett sig kunna ge legitimitet åt lagstiftningens ändamål att med hjälp av en ganska sträng språklig präv-

ning bevara ett inhemskt namnskick någorlunda fritt från främmande influenser. I takt med att en allt större del av befolkningen har efternamn som inte knyter an till en svensk namntradition har de rättstillämpande myndigheterna haft svårt att finna hållbara argument för att ett nybildat efternamn som till bildning, uttal eller stavning bär utländsk prägel inte skulle fylla kravet på att vara språkligt lämpligt här i landet. Med tiden har motsvarande generositet kommit att visas mot nybildningar som inte bär utländsk prägel men som på annat sätt avviker från det inhemska namnskicket. Eller som PBR uttryckte saken i ett tidigare nämnt avgörande 2008: ”Praxis när det gäller den språkliga utformningen av ett efternamn har numera väsentligen liberaliserats”.

Kommitténs bedömning måste bli att det nu gällande språklämplighetskravet i 12 § 1 namnlagen har spelat ut sin roll. Att låta detta språkkrav kvarstå oförändrat i lagstiftningen skulle för det första vara meningslöst; det är en fåfäng förhoppning att rättstillämpningen alldeles av sig självt skulle ta ett steg tillbaka och åter börja respektera kravets ursprungliga, substantiella innebörd. För det andra skulle det vara direkt skadligt att lämna språkkravet i 12 § 1 oförändrat. Som framgått vilseleder nämligen lagens formuleringar allmänheten om vad som gäller och bidrar dessutom till en oenhetlig rättstillämpning såväl inom som mellan de rättstillämpande instanserna.

I våra nordiska grannländer har man kommit till slutsatsen att det inte är någon mening med att i namnlagstiftningen upprätthålla specifika språkliga krav på anpassning till inhemska namntraditioner. I både Norge och Danmark har man sålunda, i de nya namnlagar som infördes år 2002 respektive 2005, tagit bort eller modifierat de språkliga krav som tidigare ställdes på nybildade efternamn.

I Norge gällde tidigare att som nybildat efternamn inte fick godkännas namn med utländsk klang eller stavning. Bestämmelsen togs bort när den nya namnlagen infördes. Förklaringen angavs delvis vara en strävan att kodifiera praxis, som hade utvecklats i riktning mot att ingen med utländsk bakgrund längre nekades att anta ett nybildat efternamn av ett slag som var vanligt i sökandens hemland, en utveckling som ju ägt rum även i den svenska rättstillämpningen. Men man menade också att språkrestriktioner som särbehandlar utländska namn inte hör hemma i ett mångkulturellt samhälle. Med hänvisning till likabehandlingsprincipen framhölls dessutom att alla, även personer av etniskt norskt ursprung, borde ha rätt att ta ett nybildat efternamn också då namnet präglades av

utländsk klang eller stavning (Ot.prp.nr.31 [2001-2002] NB Om lov om personnavn). Denna inställning innebar likväl inte att man i Norge ansåg sig kunna avvara varje spärr mot nybildade namn som är olämpliga från språklig eller annan synpunkt. I lagen infördes därför en allmän begränsningsregel som säger att ett namn inte får godkännas om det finns ”andra starka grunder” som talar i motsatt riktning.

Den danska lagstiftningen föreskrev tidigare att nya efternamn inte får strida mot danskt språkbruk. Vid de överväganden som gjordes i samband med den nya lagstiftningen, ansågs en relevant förutsättning för godkännande av ett nybildat namn vara att det inte får ha en sådan främmande utformning att namnet i realiteten är ett hinder vid kommunikation med och om namnbäraren. Dock framhölls – med hänvisning till den praxis som hade utvecklats i Danmark och som innebar att nya namn med exempelvis engelsk, tysk eller turkisk språkton i allt större utsträckning hade godkänts – att den omständigheten att ett namn står i strid med danskt språkbruk inte bör vara avgörande för bedömningen om namnet har en sådan karaktär att det försvårar kommunikationen med och om namnbäraren. Kravet på överensstämmelse med danskt språkbruk togs alltså bort och ersattes, liksom i Norge, med en allmän bestämmelse om att nybildade namn inte får vara olämpliga att använda som efternamn i landet. (Forslag til Navnelov 2004/2 LSF 27).

Kommittén gör följande överväganden.

Namnskicket är en oskiljaktig del av språket. I Sverige står självfallet det från svenska språket utgående namnskicket i förgrunden. Lika givet är att de officiella minoritetsspråken och andra i landet brukade språk har sina normer för hur ett efternamn ska vara konstruerat för att namnet till bildning, uttal och stavning ska harmoniera med språket i övrigt. Oavsett vilket språk det handlar om är alltså namnskicket inte ett konturlöst utan ett ganska distinkt begrepp, som gör skillnad mellan namn och andra – befintliga eller påhittade – ord i språket. I detta sammanhang bör även uppmärksammas det självklara och redan av 1956 års namnrättskommitté understrukna faktum att namnskicket inom ett språk kontinuerligt förändras. Nya namn tillkommer medan äldre namn i vissa fall kommer ur bruk. Förändringarna drivs väsentligen fram av medborgarna själva. Människors kreativitet och vilja att uttrycka sin unika personlighet i ett likaledes unikt efternamn kan många gånger resultera i nyskapade namn som för omgivningen ter sig originella eller rent av väcker irritation. Från statens sida är det

varken att beklaga eller applådera att namnskicket förändras. Däremot har staten ett berättigat intresse av att namnskicket utvecklas under ordnade former, på samma sätt som gäller för andra områden där det allmänna har en språkvårdande roll.

Den mer tillåtande praxis som utvecklats på senare årtionden har inneburit en tydligt ökad variation bland nyskapade efternamn i Sverige. I dag godkänns många efternamn som av språkliga eller andra skäl inte skulle ha tillåtits enligt äldre praxis. Det är lätt att i detta se uttryck för en omvälvande förändringsprocess. Vad man då inte bör glömma bort är att det överväldigande flertalet invånare i landet över huvud taget aldrig byter efternamn, annat än i familjerättslig ordning. Även om antalet ansökningar om byte till nybildat efternamn har ökat väsentligt på senare år motsvarar det årliga antalet ansökningar knappt 0,02 procent av befolkningen. På listan över de tjugo vanligaste efternamnen per den 31 december 2012 återfinns nitton sonnamn samt, på sjuttonde plats, namnet Lindgren. Beroende på vilket perspektiv man anlägger går det alltså att hävda såväl att det svenska efternamnsskicket präglas av en påtaglig stabilitet som att det har genomgått betydande förändringar.

Varje rättslig reglering av vilka namn som får godkännas som nya efternamn är resultatet av en intresseavvägning, där lagstiftaren ska beakta både den enskildes önskemål och det allmännas krav på ett namnskick som står i samklang med god språkvård. Som poängteras i regeringens kommittédirektiv ska emellertid utgångspunkten vara att den enskilde ska ha stor frihet att välja sitt eget namn. En ansökan om nytt efternamn bör därför kunna avslås bara om det finns tungt vägande skäl häremot. Syftet med att ha ett språkkrav i namnlagstiftningen är inte att sätta stopp för efternamn enbart för att de framstår som oväntade eller ens kuriösa, utan att förebygga nybildning av namn som så påtagligt avviker från rådande språkliga normer att de är direkt oförenliga med namnskicket.

Kravet på språklig korrekthet som det är utformat i gällande lagstiftning har emellertid, som framgått, i praktiken blivit obsolet och lämpar sig inte att föras över till en ny namnlagstiftning. I en ny lagstiftning måste språkkravet uttryckas på ett annat och mer generellt sätt, som bättre än hittills möjliggör en lämplig intresseavvägning mellan den enskildes önskemål och respekten för såväl det svenska namnskicket som namnskicket i andra språkområden.

Det nu sagda kan illustreras med ett exempel hämtat från kommitténs attitydundersökning: Ordet cykelpedal är en helt korrekt ordbildning och är inte heller svårstavat eller besvärligt att uttala.

Men ordet utgör inte en namnbildning enligt det officiella svenska namnskicket (förnamn, efternamn). Däremot kan det såsom bi-, ök- eller smeknamn fungera som inofficiellt namn. Av språkliga skäl bör ordet därför inte kunna godkännas som ett nytt efternamn. Detsamma gäller för sådana i en ordlista slumpvist valda ord i det svenska språket som substantivet syndrom, verbet syna och adjektivet synnerlig.

Vidare måste ett allmänt men fördenskull inte substanslöst språkkrav kunna förhindra att sådana nya efternamn godkänns som har en alltför extrem stavning, inger en alltför stor uttalsmässig osäkerhet eller på annat sätt är uppenbart oförenliga med det namnskick som namnet ska prövas gentemot, dvs. vanligen det svenska.

För att få avsett genomslag i rättstillämpningen måste ett språkkrav av detta slag följas upp med uttryckliga krav på medverkan av språklig expertis vid lämplighetsbedömningen. Det innebär en ganska stor förändring, eftersom bruket att inhämta språkliga yttranden i personnamnsärenden i stort sett upphörde för mer än tio år sedan. Kommittén återkommer till denna fråga i den del av betänkandet som avser förfarandet i namnärenden.

När det gäller vilka hinder som i övrigt bör finnas mot nybildade efternamn är det ett närmast självklart konstaterande att namn som kan väcka anstöt eller som kan leda till obehag för den som bär namnet inte heller i fortsättningen bör godkännas. Med tanke på att vuxna medborgare bör ges så stor frihet som möjligt att själva bestämma sina namn bör i det sistnämnda fallet godkännande dock vägras bara om namnet kan leda till *väsentligt* obehag för bäraren. Ett visst mått av obehag må det i vissa fall vara en myndig människas ensak om hon är beredd att frivilligt underkasta sig. Men detta gäller inte om det finns risk att ett chikanerande namn förs vidare till minderåriga efterkommande till den sökande.

Det nuvarande förbudet i 12 § 3 namnlagen mot dubbelnamn utgår, av skäl som utvecklas på annat håll i betänkandet. Detsamma gäller förbudet i 12 § 4 mot ”namn som kan uppfattas som en benämning på järnvägsstationer, postkontor eller liknande och därför kan medföra olägenheter eller i övrigt kan vilseleda allmänheten”. Det förbudet har till stor del blivit förbisprunget av utvecklingen, och i den mån så inte är fallet fångas olämpliga nybildningar upp av den föreslagna generella regeln att namn inte får godkännas

om de av språkliga eller andra skäl är uppenbart olämpliga som efternamn.

Inte heller i en ny namnlag bör det bli helt fritt att anta ett nybildat efternamn om namnet är i bruk som förnamn. Innebörden av nuvarande 12 § 2 namnlagen är emellertid att ett förnamn *får* godkännas som nytt efternamn om det föreligger särskilda skäl för detta. Eftersom kommittén föreslår en allmän dispensgrund vid särskilda skäl (som ersätter kravet på synnerliga skäl i nuvarande 14 § andra stycket) bör den i 12 § 2 identiska dispensgrunden utgå, något som också bidrar till en klarare systematik i namnlagen.

Såsom beskrivits tidigare finns det en mycket tydlig praxis att, med hänvisning till kravet på *språklig* lämplighet i 12 § 1 namnlagen, inte tillåta nya efternamn bildade av ett prefix och ett huvudord. Denna praxis är emellertid oegentlig och på gränsen till lagstridig: Namn med prefix har ju använts i Sverige och i många andra länder sedan urminnes tider, och nybildningar av sådana namn behöver alls inte vara olämpliga från språklig synpunkt. Å andra sidan finns det sakliga skäl för att hålla fast vid den hittillsvarande restriktiva hållning. Namnskicket är inte betjänt av nya namnkombinationer av typ ”von Nilsson”, ”de la Jönsson” eller ”van der Ekström”. Värt att notera är att inte heller den i övrigt mycket liberala nya norska namnlagen ansetts medge prefixbildningar; exempelvis har ”de Silva” av lämplighetsskäl underkänts som nytt efternamn.

En tydlig rättslig grund för att inte godkänna nybildade efternamn av detta slag bör alltså införas. En sådan rättslig reglering bör emellertid inte begränsas till de hävdvunna prefixen utan få en generell utformning. Förbudet bör alltså omfatta alla nybildningar av efternamn som består av mer än ett ord och som inte utgör dubbelnamn. Också nybildningar av typ ”från Asksäter”, ”ur Svensk” och ”Rio Nissan” bör således omfattas av förbudet. För det fall att förbudet undantagsvis, t.ex. på grund av det gängse namnskicket i ett visst språkområde, skulle te sig väl strängt bör möjlighet finnas att enligt föreslagna 14 § andra stycket meddela dispens av hänsyn till särskilda skäl.

Det lagrum som i en ny lag om personnamn motsvarar 12 § namnlagen bör, i enlighet med det anförda, ges följande innehåll och utformning.

12 § Som nybildat efternamn får inte godkännas namn som

1. av språkliga eller andra skäl är uppenbart olämpligt som efternamn,

2. är i bruk som förnamn,

3. består av mer än ett ord, om orden inte utgör led i ett dubbelt efternamn,

4. kan väcka anstöt, eller

5. kan leda till väsentligt obehag för den som bär namnet.

8.3 Likhetsprövning

I 13 § första stycket 1–7 namnlagen finns bestämmelser som ska hindra att som efternamn ”vare sig det är nybildat eller ej”, godkänns namn som lätt kan förväxlas med andra namn och kännetecken. Bestämmelserna ger de namn och kännetecken som riskerar att förväxlas ett *administrativt skydd* och har i princip varit oförändrade sedan 1963. Den enda sakligt betydelsefulla ändring som skett består i att det i 1982 års namnlag lades till en sjunde punkt i syfte att uppnå en större överensstämmelse med motsvarande hinderskataloger i bland annat varumärkeslagen och firmalagen.

För att hinder mot godkännande ska föreligga räcker det inte med att det finns en förväxlingsrisk utan det krävs att namnet ”lätt” ska kunna förväxlas med andra namn eller kännetecken. Kravet på att förväxlingsrisk inte ska föreligga är härigenom mindre strängt än i exempelvis varumärkeslagen (2 kap. 8 § första stycket 4) där hinder för registrering föreligger redan då två varumärken ”kan förväxlas”. Inom varumärkesrätten räknar man dock som huvudregel med förväxlingsbarhet endast om inte bara varumärkeslikhet föreligger utan även varuslagslikhet. Att man i namnlagen valde att snäva in området för förväxlingsbarhet motiverades av 1960 års namnrättskommitté med att det i fråga om namn i första hand föreligger endast en jämförelse mellan språkliga tecken. Eftersom normalt inga andra associationer gör sig gällande än de språkliga, ansåg kommittén att man borde kunna tillåta en större formell närhet mellan namn än mellan varumärken. Det ansågs därför att det skulle vara att uppställa för stränga krav på den språkliga granskningen att förbjuda godkännande så snart förväxling objektivt sett kan ske. Genom att föreskriva att hinder föreligger då förväxling *lätt* kan ske ville man betona att förväxlingsrisken ska ligga nära till hands och att förväxling ska kunna ske omedelbart vid en

jämförelse mellan det skrivna och det uttalade namnet. Kommittén anförde dock att även andra synpunkter än hänsyn till språklig likhet skulle kunna komma att göra sig gällande inom namnrätten. Sålunda var det enligt kommittén uppenbart att den konkreta förväxlingsrisken ökar om det sökta namnet liknar ett allmänt känt existerande namn.

Om det namn som ansökan avser är helt identiskt med ett namn som avses i någon av de sju hinderspunkterna föreligger naturligtvis regelmässigt förväxlingsrisk. I andra fall bör, enligt vad som uttalades i propositionen (1963:37), ”en rent språklig bedömning av likhet och förväxlingsrisk bli ett centralt moment” när förväxlingsrisken ska prövas. Avgörande borde dock vara om en förväxling i det praktiska livet kan befaras (dvs. vad som kan kallas den konkreta förväxlingsrisken). Det kan nämligen inträffa att ett sökt efternamn inte bör godkännas på grund av risken för förväxling med ett redan existerande namn, trots att namnen från språkvetenskaplig synpunkt är klart skilda åt såsom kännetecken betraktade. I propositionen valde man således, efter kritik från vissa remissinstanser, att tona ned den betydelse som 1960 års namnrättskommitté hade fäst vid den språkliga bedömningen av förväxlingsrisken. Propositionen gav därmed en öppning för att låta andra omständigheter än de rent språkliga vara avgörande vid bedömningen av denna risk.

Namnrättskommittén, vars utgångspunkt alltså var att bedömningen av förväxlingsrisken primärt skulle grundas på språkliga överväganden, utvecklade till viss del närmare hur denna bedömning skulle ske. Kommittén framhöll att det gällde att fastställa om olikheterna mellan de jämförda namnen uppbärs av språkelement som är tillräckligt distinktiva för att namnen normalt ska kunna uppfattas som skilda i vanligt vårdat tal. Exempelvis borde beaktas att de distinktiva faktorerna är färre och svagare i trycksvaga stavelser än i tryckstarka. Helt eller nära förväxlingsbara namn exemplifierades enligt följande; Wilén, Willén; Tolin, Tollin, Tålin, Tållin; Olén, Ollén, Ålén, Ållén; Ulander, Ullander, Ölander; Anér, Arnér; Molin, Morlin. I tryckstarka stavelser ansågs däremot motsvarande ljudväxlingar ha större eller fullständigt särskiljande funktion. Som exempel på detta angavs Olmark, Ålmark; Unefors, Önefors. Skillnader i kvantitet ansågs ibland ha svag distinktiv förmåga särskilt om den följande stavelsen börjar på konsonant. I löpande tal ansågs därför skillnaden ofta vara obetydlig mellan

namn som Sikling, Sickling; Näslund, Nässlund; Milström, Millström; Olmark, Ollmark.

Regeringen och riksdagen gav i lagstiftningsärendet inte uttryck för någon annan uppfattning än Namnrättskommittén vad gällde dessa rent språkliga bedömningar. Närmare regler/riktlinjer för bedömningen av den språkliga förväxlingsrisken kom härefter att utvecklas i Svensk namnbok 1964 (SOU 1964:14). Dessa regler/riktlinjer avser bedömningen av namn från huvudsakligen fonetisk synpunkt och ger exempel på uttal av ljud eller ljudkombinationer som mer eller mindre sammanfaller och därmed är förväxlingsbara. I namnboken framhålls att fasta och allmängiltiga regler som klart och entydigt säger när två namn är så lika att de lätt kan förväxlas inte kan ges. Inte heller kan man generellt bestämma hur stora skillnaderna i uttal eller stavning mellan två namn minst måste vara för att de inte lätt ska kunna förväxlas.

Institutet för språk och folkminnen anförde i sin skrivelse till regeringen angående en översyn av namnlagen (2004-06-18) att det skydd som befintliga namn ges genom 13 § namnlagen, på senare tid har börjat luckras upp genom godtyckliga bedömningar från myndigheternas sida. PRV framhöll i sin motsvarande skrivelse (2005-02-01) att verket har haft ett långvarigt samarbete med namnexpertis vid Institutet för språk och folkminnen för att utarbeta regler och praxis vid tillämpningen av likhetsgranskningen samt att grunderna för denna granskning framgår av Svensk namnbok från 1964. Enligt PRV hade PBR under senare år frångått en rad av dessa bedömningsregler vilket lett till att PRV inte längre med säkerhet kunde bedöma vilken betydelse som ska tillmätas det regelsystem för förväxlingsbedömning som tillämpats av myndigheten.

För att undersöka hur bestämmelserna om förväxlingsrisk enligt 13 § första stycket 1–7 namnlagen har tillämpats har kommittén gått igenom i princip samtliga beslut från PRV som under åren 1989–2011 överklagats till PBR och där förväxlingsrisken varit föremål för prövning. Fyra av dessa fall har efter överklagande gått vidare och slutligen avgjorts av Regeringsrätten (numera HFD).

I den genomgång och efterföljande problembeskrivning som här redovisas har tonvikten lagts på de svårigheter och frågeställningar som uppkommit beträffande risken för att ett namn förväxlas med ett namn som annan bär eller har rätt att bära (13 § första stycket 1). När det gäller förväxlingsrisken i förhållande till namn som har burits av en utdöd släkt (13 § första stycket 2) och till övriga

hinderspunkter i 13 § första stycket möter en delvis annan problematik, som behandlas för sig i särskilda avsnitt.

8.3.1 Praxisgenomgång

13 § första stycket 1 (namn som lätt kan förväxlas med ett efternamn som någon annan enligt lag bär eller har rätt att bära)

Patentbesvärsrätten

PBR 1992-03-04, mål nr 91-510 Blavier

PRV avslog ansökan och anförde att det inte fanns uppgift om att namnet för tillfället bars av någon person men att det kunde finnas någon annan som hade rätt att bära namnet (så kallad latent namnrätt). PBR ändrade på PRV:s beslut och fann att såvitt utredningen visat var inte Blavier ett efternamn som någon annan enligt lag bar eller hade rätt att bära. Någon förväxlingsrisk enligt 13 § första stycket 1 namnlagen förelåg därför inte.

PBR 1992-03-06, mål nr 91-493 Deckil, Dekhil, Dekill

PRV avslog ansökan. PBR fann, i likhet med PRV, att namnet Deckil var så likt det befintliga namnet Deckel att det var lätt att förväxla med detta. Däremot fann PBR att det alternativa namnet Dekhil, med beaktande av såväl de klara visuella som de i vanligt vårdat tal fonetiska skillnaderna mellan namnen, inte var så likt det befintliga namnet Deckel att förväxling lätt kunde ske.

PBR 1992-04-16, mål nr 91-554 Arcordh

PRV avslog ansökan. PBR fann med beaktande av den såväl klara visuella som den i vanligt vårdat tal förekommande fonetiska skillnaden mellan namnen, att namnet Arcordh inte var så likt det befintliga namnet Argård att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta namn. Hinder mot att godkänna ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1992-07-10, mål nr 92-109 Dalini

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande av den såväl klara visuella som den i vanligt vårdat tal förekommande fonetiska skillnaden mellan namnen, att namnet Dalini inte var så likt det befintliga namnet Talini att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta namn. Hinder mot att godkänna ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1992-08-12, mål nr 92-088 Cayts

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande av den såväl klara visuella som den i vanligt vårdat tal förekommande fonetiska skillnaden mellan namnen, att namnet Cayts inte var så likt det befintliga namnet Kais att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta namn. Vidare hade det av utredningen i målet framgått att det inte längre fanns någon bärare av namnet Keit och det inte heller fanns någon som enligt lag hade rätt att bära efternamnet. Hinder mot att godkänna ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1992-08-28, mål nr 92-079 Måneschiöld

PRV avslog ansökan och anförde att namnet Måneschiöld lätt kan förväxlas med de redan befintliga efternamnen Månesköld och Måneskiöld. PBR fann inte skäl att ändra PRV:s beslut.

PBR 1992-12-28, mål nr 92-047 Sellegårs

PRV avslog ansökan. PBR fann liksom PRV att namnet Sellegårs var så likt det befintliga namnet Sellegård att det var lätt att förväxla med detta. Hinder mot att godkänna ansökningen förelåg därför enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1993-01-15, mål nr 92-455 Pewik

PRV avslog ansökan. PBR fann att det sökta namnet Pewik skilde sig visuellt klart från det befintliga namnet Pevec. Pewik ansågs även skilja sig, också vid vanligt vårdat uttal, fonetiskt från Pevec, även om det i löpande tal kan förekomma att det långa i:et i efterleden förkortas. Mot denna bakgrund ansåg PBR att Pewik inte var så likt Pevec att det lätt kunde förväxlas med namnet. Hinder enligt 13 § första stycket 1 namnlagen att godkänna namnet ansågs därför inte föreligga.

PBR 1993-10-27, mål nr 93-207 Änghager

PRV avslog ansökan. PBR ansåg att det sökta namnet Änghager inte var så likt efternamnet Enghage att det var lätt att förväxla med detta. PBR fann emellertid att det sökta namnet var så likt det befintliga namnet Änghagen att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta. Hinder mot att godkänna det ansökta namnet förelåg därför.

PBR 1994-10-12, mål nr 94-304, Korske

PRV avslog ansökan. PBR fann att det sökta namnet Korske genom sin annorlunda stavning och genom den associativa skillnaden, trots föreliggande uttalsmässig likhet, inte lätt torde komma att förväxlas med det befintliga efternamnet Koschke. Hinder enligt 13 § första stycket 1 namnlagen mot att godkänna namnbytet ansågs därför inte föreligga.

PBR 1994-10-25, mål nr 94-038 Mannerfeldt

PRV avslog ansökan. PBR ändrade inte på beslutet utan anförde att då Mannerfeldt är ett befintligt efternamn föreligger hinder enligt 13 § första stycket 1 namnlagen att bifalla ansökningen.

PBR 1995-09-19, mål nr 95-295 Wardbourg

PRV avslog ansökan. PBR fann att det sökta namnet Wardbourg inte var så likt det befintliga efternamnet Vadborg att det var lätt att förväxla med detta. Hinder enligt 13 § första stycket 1 namnlagen mot att bifalla ansökningen ansågs därför inte föreligga.

PBR 1995-10-06, mål nr 94-769 Creigman

PRV avslog ansökan. PBR fann att skillnaden fonetiskt och inte minst visuellt mellan det sökta efternamnet Creigman och det befintliga Kreyman var tillräcklig för att namnen inte skulle vara lätt förväxlingsbara. Hinder mot att godkänna ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1995-12-19, mål nr 95-606 Arnolde

PRV avslog ansökan. PBR fann med beaktande av såväl den visuella skillnaden som den i vanligt vårdat tal förekommande klara fonetiska skillnaden mellan namnen, att namnet Arnolde inte var så likt det befintliga namnet Arnoldi att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta namn. Hinder mot att godkänna ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1996-03-19, mål nr 95-708 Tiest

PRV avslog ansökan. PBR fann liksom PRV att namnet Tiest var så likt det befintliga namnet Tietz att det lätt kunde förväxlas med det namnet.

PBR 1997-02-12, mål nr 96-731 Krenander

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande av såväl den visuella som den i vårdat tal förekommande fonetiska skillnaden mellan namnen, att namnet Krenander inte var så likt de befintliga namnen Grenander och Krönander att det var att anse som lätt förväxlingsbart med dessa. Hinder mot godkännande av ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1997-08-21, mål nr 97-126 Jasphe

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande av såväl den visuella skillnaden som den i vårdat tal förekommande klara fonetiska skillnaden mellan namnen, att namnet Jasphe inte var så likt det befintliga namnet Jaspi att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1997-11-14, mål nr 97-606 Seglö

PRV avslog ansökan. PBR anförde att i obetonade stavelser får vokaler ofta ett tämligen odistinkt uttal och kan därför ibland vara svåra att skilja från varandra, t.ex. e och ö. PBR fann att efternamnen Segle och Seglö normalt torde uttalas med viss betoning på slutvokalerna e och ö och att det sökta namnet Seglö därför inte kunde anses vara lätt att förväxla med det befintliga efternamnet Segle. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr 1964 års Svensk namnbok enligt vilken namn som skiljs åt enbart genom de trycksvaga slutlederna e och ö inte är tillräckligt skilda i uttal; som exempel anges Nette – Nettö).

PBR 1998-03-18, mål nr 97-605 Hölje

PRV avslog ansökan. PBR anförde att det sökta namnet Hölje och det befintliga namnet Höljö skiljer sig åt i fråga om stavning endast genom respektive ändbokstäver, och att den visuella skillnaden mellan orden därmed är mindre framträdande. PBR ansåg dock att det vid ett vanligt vårdat uttal förelåg en tämligen tydlig fonetisk skillnad mellan orden. Stavningsskillnaden föranledde i någon mån också att orden kunde uppfattas som olika i fråga om språklig hänsyftning. Mot den angivna bakgrunden fann PBR att det sökta namnet Hölje inte var att anse som lätt förväxlingsbart med namnet Höljö. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok enligt vilken namn som skiljs åt enbart genom de trycksvaga slutlederna e och ö inte är tillräckligt skilda i uttal; som exempel anges Nette – Nettö).

PBR 1998-04-14, mål nr 97-715 Rohed

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande av såväl den klara visuella skillnaden som den i vanligt vårdat tal förekommande fonetiska skillnaden, att namnet Rohed inte var så likt det befintliga efternamnet Roed att de var att anse som lätt förväxlingsbara. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok som framhåller att h lätt faller bort i uttalet efter *konsonant.* Korshed och Korsed anges därför vara alltför lika. I det aktuella fallet var alltså fråga om h efter vokal.)

PBR 1998-07-03, mål nr 98-161 Ozelius

PRV avslog ansökan under anförande att det sökta namnet Ozelius lätt kunde förväxlas med de befintliga efternamnen Åzelius och Uselius. PBR ändrade inte PRV:s beslut.

PBR 1998-10-16, mål nr 98-410 Doupé

PRV avslog ansökan under anförande att det sökta namnet Doupé lätt kunde förväxlas med det befintliga efternamnet Dupé. PBR ändrade inte PRV:s beslut.

PBR 1998-12-16, mål nr 98-347 Laywald

PRV avslog ansökan. PBR konstaterade att det förelåg en betydande visuell skillnad mellan det sökta namnet Laywald och det befintliga efternamnet Leivald. PBR anförde vidare att namnet Laywald, beroende på hur det uppfattas, visserligen kan ha ett uttal som fonetiskt överensstämmer med namnet Leivald men att det inte gick att bortse från det möjliga uttal som sökanden hade tänkt sig, nämligen med ett kort a-ljud och j-ljud i namnets första stavelse. Vid en samlad bedömning fann PBR att namnet Laywald fick anses skilja sig tillräckligt från det befintliga namnet Leivald för att inte vara lätt förväxlingsbart med detta namn. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1998-12-22, mål nr 98-470 Rosenbacke

PRV avslog ansökan. PBR fann att det ansökta namnet Rosenbacke inte var så likt det befintliga efternamnet Rosenback att det lätt kunde förväxlas med detta. Hinder mot att bifalla ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok som anger att namn med enstavig slutled och namn med samma slutled åtföljd av bokstaven e lätt kan förväxlas med varandra; som exempel anges Holtäng – Holtänge, Oving – Ovinge)

PBR 1999-03-12, mål nr 98-411 Lillängen

PRV avslog ansökan. PBR konstaterade att mellan det ansökta namnet Lillängen och det befintliga namnet Lilleengen fanns en inte obetydlig visuell skillnad. Visserligen kunde det inte bortses från att namnen kunde ha ett uttal som fonetiskt praktiskt taget stämde överens med varandra, men naturligare var att uttala de dubbla bokstäverna ”ee” i namnet var för sig, vilket ljudmässigt gav namnet Lilleengen fyra stavelser mot tre stavelser i namnet Lillängen och gjorde den fonetiska skillnaden mellan namnen beaktansvärd. Vid en samlad bedömning fann PBR att namnet Lillängen fick anses skilja sig tillräckligt från namnet Lilleengen för att inte vara lätt förväxlingsbart med detta namn. Det befintliga namnet Lilleengen ansågs därför inte utgöra hinder för godkännande enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok, enligt vilken bokstäverna e och ä i trycksvaga stavelser inte är inbördes särskiljande i tillräcklig grad; namn som åtskiljs endast genom att det ena har mellanleden e och det andra saknar mellanled anses vara i regel lätt förväxlingsbara.)

PBR 1999-03-26, mål nr 99-077 Jenebeck

PRV avslog ansökan. PBR konstaterade att det mellan det sökta namnet Jenebeck och de befintliga namnen Gennebäck och Genbäck förelåg en betydande visuell skillnad samt att det ansökta namnet skilde sig vid ett vårdat uttal från de båda befintliga namnen. PBR fann vid en samlad bedömning att namnet Jenebeck fick anses skilja sig tillräckligt från namnen Gennebäck och Genbäck för att inte vara lätt förväxlingsbara med dessa. Hinder

mot att godkänna ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok där det anges att två namn är alltför lika om de skiljer sig från varandra endast genom att en konsonant enkeltecknas i det ena och dubbeltecknas i det andra. Beträffande förleder anges att dessa framhäver namnets egenart medan slutleden ger namnet dess karaktär av släktnamn. Enligt Svensk namnbok är det därför av vikt att namn med samma slutled får tydligt skilda förleder.)

PBR 1999-11-01, mål nr 98-346 Roke

PRV avslog ansökan. Det ansökta namnet hade tidigare burits av avlidna makar utan barn. PBR fann att de upplysningar som inhämtats från Skattemyndigheten, PRV och församlingsbok inte gav stöd för att det fanns någon person som hade en latent rätt till det tidigare burna namnet Roke. Hinder mot att godkänna det ansökta namnet förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 2000-06-14, mål nr 00-052 (Roke)

Efter att ärendet om ansökan om antagande av efternamnet Roke hade återförvisats till PRV från PBR (se ovan refererat avgörande) fann PRV att det ansökta namnet Roke lätt kunde förväxlas med det befintliga efternamnet Rooke. Hinder mot att godkänna ansökan förelåg därför enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. PBR fann inte skäl att ändra beslutet.

PBR 1999-11-03, mål nr 99-301 Hallneborg

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande främst av den fonetiska skillnaden mellan namnen, att det ansökta namnet Hallneborg inte var så likt det befintliga namnet Hallenborg att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta namn. Hinder att godkänna det ansökta namnet förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 1999-12-23, mål nr 99-366 Wipén

PRV avslog ansökan. PBR konstaterade i sitt beslut att det av utredningen hade framkommit att namnet Wypén tidigare burits som efternamn här i landet men att det för närvarande inte fanns någon bärare av namnet. Inte heller gav utredningen stöd för att det fanns någon som hade rätt att anta namnet, så kallade latent namnrätt. Hinder mot att godkänna ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 2000-01-21, mål nr 99-231 Maston

PRV avslog ansökan på grund av att det ansökta namnet lätt kunde förväxlas med det befintliga efternamnet Marston. PBR ändrade inte beslutet.

PBR 2000-01-28, mål nr 99-330 Wärnerskog

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande främst av den visuella skillnaden mellan namnen, att namnet Wärnerskog inte var så likt det befintliga efternamnet Werneskog att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta namn. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok, enligt vilken e och ä såväl i tryckstarka som i trycksvaga stavelser inte ansetts vara tillräckligt särskiljande med avseende på uttalet; likaledes har namn som skiljer sig åt endast genom mellanlederna e, en och er ansetts vara lätt förväxlingsbara sinsemellan.)

PBR 2000-03-17, mål nr 99-401 Stenton

PRV avslog ansökan. PBR anförde i sitt beslut att det ansökta efternamnet Stenton fick antas komma att uttalas med ett kort e-ljud och med betoningen på den första stavelsen medan det befintliga efternamnet Stentorn fick antas uttalas med långt e-ljud och med en mer lika betoning av stavelserna. PBR fann, med hänsyn främst härtill, att namnet Stenton inte var så likt det befintliga namnet Stentorn att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta namn. Hinder mot att godkänna ansökningen ansågs därför

inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok: Om av två i övrigt lika namn det ena men inte det andra har ett r före n, är namnen alltför lika).

PBR 2000-04-14, mål nr 99-352 Gruslund

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande av såväl den visuella som den fonetiska skillnaden mellan namnen, att namnet Gruslund inte var så likt det befintliga efternamnet Kruslund att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta. Hinder mot godkännande av ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 2000-09-15, mål nr 00-125 Gyllenstad

PRV avslog ansökan och anförde som grund att namnet Gyllenstad var lätt förväxlingsbart med det befintliga efternamnet Gyllestad. PBR ändrade inte det överklagade beslutet.

PBR 2000-08-09, mål nr 00-072 Milmark

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande av såväl den visuella som fonetiska skillnaden mellan namnen, att namnet Milmark inte var så likt något av de befintliga namnen Millmark eller Milemark att det var att anse som lätt förväxlingsbart med dessa. Hinder mot godkännande av ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok: Om två namn skiljer sig från varandra endast genom att en konsonant enkeltecknas i det ena och dubbeltecknas i det andra är namnen alltför lika; som framgått är vidare, enligt namnboken, namn utan mellanled och namn med mellanleden e i regel alltför lätt förväxlingsbara.)

PBR 2001-01-12, mål nr 00-321 Birkéus

PRV avslog ansökan med motivering att namnet lätt kunde förväxlas med efternamnet Berkéus. PBR konstaterade att det av utredningen hade framkommit att namnet Berkéus tidigare burits som efternamn här i landet men att det för närvarande inte fanns någon bärare av namnet. Inte heller gav utredningen stöd för att det fanns någon som hade rätt att anta namnet, så kallade latent namnrätt. Vid angivna förhållanden hade namnet Berkéus i vart fall inte utan föregående kungörelse, bort anföras som hinder mot godkännande av namnet Birkéus. Härtill fann PBR att det sökta namnet i synnerhet fonetiskt men även visuellt skilde sig tillräckligt från Berkéus för att inte vara att anse som lätt förväxlingsbart med detta namn. (Jfr Svensk namnbok: Namn som skiljer sig åt endast genom e och i, är – när dessa bokstäver är trycksvaga, som de är i exempelvis Miderius och Mederius – alltför lika.)

PBR 2001-05-25, mål nr 01-115 Toresgård

PRV avslog ansökan med hänvisning till att namnet lätt kunde förväxlas med efternamnet Thoregård. PBR konstaterade att det av utredningen hade framkommit att det inte längre fanns någon bärare av namnet Thoregård och att det inte heller framkommit någon uppgift om att någon hade rätt att anta namnet, så kallad latent namnrätt. Vid dessa förhållanden hade Thoregård inte bort anföras som hinder mot godkännande av namnet Toresgård, i vart fall inte utan föregående kungörelse.

PBR 2001-06-29, mål nr 00-347 Anderhed

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande av den i vanligt vårdat tal förekommande tydliga fonetiska skillnaden och även skillnaden i visuellt hänseende, att namnet Anderhed inte var så likt det befintliga efternamnet Andered att de var att anse som lätt förväxlingsbara. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok, som med hänvisning till att bokstaven h efter en konsonant lätt faller bort i uttal, anger att namn som Korshed och Korsed är alltför lika.)

PBR 2001-11-15, mål nr 01-145 Carlington

PRV avslog ansökan på den grunden att det ansökta namnet var lätt förväxlingsbart med det befintliga efternamnet Calington. PBR ändrade inte beslutet.

PBR 2002-12-18, mål nr 02-331 Nomell, Nohmell och Nomellh

PRV avslog ansökan. PBR fann, med beaktande av såväl visuell som fonetisk skillnad, att det i första hand sökta namnet Nomell inte var så likt det befintliga namnet Numell att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok, enlig vilken namn som åtskiljs endast genom o och u i trycksvag ställning, såsom Donérus – Dunérus, är alltför lika.)

PBR 2003-03-19, mål nr 03-035 Ekestern

PRV avslog ansökan. PBR anförde i sitt beslut att namnet Ekestern fick antas uttalas med ä-ljud i den sista stavelsen medan den sista stavelsen i det befintliga efternamnet Ekesten fick antas uttalas med långt e-ljud. De skilda slutlederna gav dessutom upphov till skilda associationer. Med hänsyn främst härtill fann PBR att namnet Ekestern inte var så likt det befintliga namnet Ekesten att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta namn. Hinder mot att godkänna ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 2004-01-22, mål nr 03-081 Gussel

PRV avslog ansökan på den grunden att namnet Gussel ansågs lätt förväxlingsbart med det befintliga efternamnet Gossell. PBR anförde i sitt beslut följande angående namnens uttal: ”I vårdat dagligt tal kan vokalerna o och u i namn vara svåra att skilja åt i de fall de står obetonade framför en konsonant eller där de står i mellanstavelse. I det sökta namnet Gussel står dock i vårdat dagligt tal vokalen u betonad framför konsonanten s. I det motanförda namnet Gossell står vokalen o obetonad framför s enligt det uttals-

alternativ som ligger närmast till hands. Vidare är den andra och sista stavelsen 'sel' i det sökta namnet obetonad, medan motsvarande stavelse 'sell, i det motanförda namnet är betonad enligt det närmast till hands liggande uttalsalternativet. – Vid dessa förhållanden får det sökta namnet Gussel anses skilja tillräckligt från det motanförda Gossell för att inte lätt förväxlas med detta namn." PBR ansåg därför att hinder enligt 13 § första stycket 1 namnlagen inte förelåg mot att godkänna namnet. (Jfr Svensk namnbok: Bokstäverna o och u i trycksvag ställning är inte tillräckligt särskiljande, som i t.ex. Donérus – Dunérus. Om två namn skiljer sig från varandra endast genom att en konsonant enkeltecknas i det ena namnet och dubbeltecknas i det andra har namnen ansett vara alltför lika.)

PBR 2004-02-12, mål nr 03-303 Windberg

PRV avslog ansökan med motivering att namnet Windberg var lätt förväxlingsbart med det befintliga efternamnet Winnberg. PBR, som inte ändrade beslutet, framhöll att skillnaden mellan konsonantförbindelserna nd och nn när de som i de aktuella namnen följs av en konsonant är för liten, särskilt i fonetiskt avseende, för att de motstående namnen som i övrigt är likalydande inte ska anses som lätt förväxlingsbara.

PBR 2004-03-03, mål nr 03-308 Hyltengård

PRV avslog ansökan på den grunden att det sökta efternamnet Hyltengård lätt kunde förväxlas med det befintliga efternamnet Hyltegård. PBR ändrade inte på beslutet.

PBR 2004-03-24, mål nr 03-224 Turås

PRV avslog ansökan med hänvisning till att det sökta namnet var lätt förväxlingsbart med det befintliga namnet Turos. PBR ändrade beslutet och uttalade att vokalerna å och o i namn i vardagligt tal kan vara svåra att skilja åt i de fall de står obetonade framför en konsonant eller där de står i mellanstavelser, att det sökta namnet Turås i Sverige knappast torde uppfattas på annat sätt än som en sammansättning av orden "tur" och "ås" och att både vokalen u och

vokalen å i vårdat dagligt tal därmed kommer att stå betonad framför respektive konsonant. Hur det motanförda namnet Turos (som förutom i Sverige även bärs i bland annat Ungern) skulle uppfattas och uttalas i Sverige framstod som något osäkert och betoningen på vokalerna i namnet torde därmed kunna variera. PBR höll det däremot för uteslutet att vokalen o skulle uttalas som ett å och därtill betonas. Vid dessa förhållanden fann PBR att det sökta namnet Turås fick anses skilja sig tillräckligt från det motanförda Turos för att inte lätt förväxlas med detta. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok, enligt vilken namn som skiljs åt endast genom o och å i trycksvag ställning, såsom i Molin – Målin, är alltför lika).

PBR 2004-06-01, mål nr 03-337 Cornelin

PRV avslog ansökan på den grunden att det sökta namnet var lätt förväxlingsbart med det befintliga efternamnet Connelin. PBR ändrade inte på beslutet.

PBR 2004-10-01, mål nr 04-015 Bernemark

PRV avslog ansökan med hänvisning till att det sökta namnet var lätt förväxlingsbart med det befintliga namnet Bernmark. PBR fann, med beaktande av såväl den visuella som den fonetiska skillnaden mellan namnen, att namnet Bernemark inte var så likt det befintliga namnet Bernmark att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta, samt åberopade att medgivande hade lämnats av den ende person i Sverige som bar namnet Bernemark. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (En domare i PBR ville i likhet med PRV avslå ansökan. Jfr Svensk namnbok, enligt vilken namn som åtskiljs endast genom att det ena namnet har mellanleden e medan det andra saknar mellanled som regel är lätt förväxlingsbara.)

PBR 2005-03-01, mål nr 04-339 Talesman

PRV avslog ansökan på den grunden att namnet var lätt förväxlingsbart med bland annat det befintliga efternamnet Taleman. PBR ändrade inte på beslutet.

PBR 2005-04-11, mål nr 03-174 Ölvander

PRV avslog ansökan med hänvisning till att det sökta namnet var lätt förväxlingsbart med det befintliga namnet Ulvander. PBR ändrade beslutet under anförande att det förelåg en inte obetydlig visuell skillnad mellan det sökta och det befintliga namnet. Namnen ansågs även skilja sig åt i vårdat uttal. Vid en samlad bedömning ansåg PBR att namnet Ölvander fick anses skilja sig tillräckligt från namnet Ulvander för att inte vara lätt förväxlingsbart med detta. (Jfr Svensk namnbok, enligt vilken namn som skiljer sig åt endast genom vokalerna u och ö i trycksvag ställning, såsom fallet är med Ulander – Ölander, är alltför lika.)

PBR 2005-04-12, mål nr 04-311 Ekekrona

PRV avslog ansökan på den grunden att det sökta namnet var lätt förväxlingsbart med de befintliga efternamnen Ekcrona och Ekenkrona. PBR ändrade inte på beslutet.

PBR 2005-06-22, mål nr 05-046 Carlerson

PRV avslog ansökningen på den grunden att namnet var lätt förväxlingsbart med de befintliga efternamnen Carleson, Carlesson, Karlesson och Karleson. PBR ändrade inte på beslutet.

PBR 2005-09-26, mål nr 05-248 Nilsheim

PRV avslog ansökan på den grunden att namnet var lätt att förväxla med det befintliga efternamnet Nilshem. PBR ändrade inte på beslutet.

PBR 2005-10-18, mål nr 05-175 Attby

PRV avslog ansökan på den grunden att det sökta namnet var lätt förväxlingsbart med de befintliga efternamnen Atteby och Attbi. PBR anförde att det enligt uppgift inte fanns någon person folkbokförd i Sverige med namnet Attbi och att detta namn därför inte utgjorde hinder för det begärda namnbytet. Med beaktande av den i vanligt vårdat tal förekommande tydliga fonetiska skillnaden och även skillnaden i visuellt hänseende mellan namnen Attby och Atteby fann PBR att namnen inte var att anse som lätt förväxlingsbara. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok som anger att namn utan mellanled och namn med mellanleden e i regel är lätt förväxlingsbara).

PBR 2006-03-03, mål nr 05-060 Ålderstam

PRV avslog ansökan med hänvisning till att det sökta namnet var lätt förväxlingsbart med det befintliga namnet Oldestam. PBR fann att de två olikheter som finns i stavningen av de båda namnen medförde att en klar visuell skillnad förelåg mellan namnen. Vidare ansåg PBR att det sökta namnet vid normalt vårdat uttal kommer att skilja sig även fonetiskt från Oldestam, även om det i löpande tal finn en risk för att bokstaven r inte hörs. Mot denna bakgrund fann PBR att Ålderstam inte var så likt Oldestam att det lätt kunde förväxlas med det senare namnet. Hinder mot godkännande av ansökningen ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok som beträffande namns förleder anger att dessa framhäver namnets egenart och det därför är av vikt att namn med samma slutled får tydligt skilda förleder. Enligt namnboken har vidare vokalerna o och å i trycksvaga stavelser inte tillräcklig särskiljande förmåga, såsom Molin – Målin; detsamma hävdas beträffande mellanlederna e, en och er.)

PBR 2006-05-09, mål nr 04-335 Sool

PRV avslog ansökan på den grunden att namnet var lätt förväxlingsbart med de befintliga efternamnen Sol och Sohl. PBR ändrade inte beslutet.

PBR 2006-06-20, mål nr 05-304 Lovenhjelm

PRV godkände efternamnet trots invändning från Riddarhuset att det sökta namnet Lovenhjelm lätt kunde förväxlas med det befintliga adliga namnet Löwenhielm eller med dess alternativa stavningsform Löwenhjelm. PBR, som inte ändrade på beslutet, anförde att namnen visserligen hade en likartad språklig uppbyggnad men att namnen skiljde sig i fråga om stavning genom att det sökta namnet hade den inledande betonade stavelsen Lov- medan det befintliga efternamnet inleds med stavelsen Löw-. Vidare ansågs att förlederna Loven- respektive Löwen- såväl i fonetiskt som i visuellt hänseende tydligt skilde sig åt. Därmed ansågs tillräckligt framträdande skillnader mellan namnen föreligga för att någon förväxlingsrisk från språklig utgångspunkt inte skulle vara för handen. Inte heller gav enligt PBR utredningen vid att efternamnen Löwenhielm/Löwenhjelm var i sådan grad kända som befintliga namn att det skulle öka den konkreta risken för namnförväxling.

PBR 2006-08-24, mål nr 05-421 Kaulin

PRV avslog ansökningen på den grunden att det sökta namnet var lätt förväxlingsbart med de befintliga namnen Kalin och Kaulins. PBR, som inte ändrade på beslutet, fann att det sökta namnet Kaulin i visuellt och fonetiskt hänseende skilde sig tillräckligt från det befintliga namnet Kalin för att inte vara lätt förväxlingsbart. Däremot delade PBR PRV:s uppfattning att det ansökta namnet var lätt förväxlingsbart med det befintliga efternamnet Kaulins. Hinder mot godkännande av namnet Kaulin förelåg därför enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 2008-05-22, mål nr 07-275 Johne

PRV avslog ansökan under åberopande av att namnet lätt kunde förväxlas med de redan befintliga efternamnen Younes, Jhones, Ljones och Jones. PBR fann, att det förelåg en betydande visuell och fonetisk likhet mellan det sökta efternamnet Johne och det befintliga namnet Jones, bland annat av det skälet att genitivformen av namnet Johne är ägnad att uppfattas som det befintliga efternamnet Jones. PBR fann sålunda att det sökta namnet var att anse som lätt förväxlingsbart med det befintliga efternamnet Jones.

Hinder mot godkännande av namnet förelåg därför enligt 13 § första stycket 1 namnlagen.

PBR 2010-10-15, mål nr 10-009 Grahnemo

PRV avslog ansökan med hänvisning till att det sökta namnet var lätt förväxlingsbart med det befintliga namnet Granmo. PBR anförde att det sökta namnet Grahnemo i visuellt hänseende skiljer sig från det befintliga efternamnet och att det i vanligt vårdat tal också finns en fonetisk skillnad mellan namnen som blir ännu tydligare av att namnet Grahnemo innehåller ytterligare en stavelse i jämförelse med Granmo. Sammantaget fann PBR att namnet Grahnemo inte var så likt det befintliga namnet Granmo att det var att anse som lätt förväxlingsbart med detta. Hinder mot godkännande av ansökningen förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 1 namnlagen. (Jfr Svensk namnbok där namn som åtskiljs endast genom att det saknar mellanled medan det andra har mellanleden e ansetts vara i regel lätt förväxlingsbara, såsom Kaggmo – Kaggemo. Enligt namnboken faller vidare bokstaven h lätt bort i uttal, varför t.ex. Korshed och Korsed ansetts vara för lika.)

PBR 2011-05-27, mål nr 10-275 Mirander

PRV avslog ansökan med hänvisning till att det sökta efternamnet Mirander var lätt förväxlingsbart med de befintliga namnen Merander och Myrander. PBR delade PRV:s bedömning. En ledamot var skiljaktig och anförde: ”Mellan det sökta efternamnet Mirander och de befintliga namnen Merander och Myrander föreligger en inte obetydlig visuell skillnad. Namnet skiljer sig också vid vårdat uttal från de befintliga efternamnen. Vid en samlad bedömning finner jag att efternamnet Mirander skiljer sig tillräckligt från Merander och Myrander för att inte vara förväxlingsbart med dessa.”

PBR 2011-11-25, mål nr 11-123 Lovhage

PRV avslog ansökan med hänvisning till att det sökta efternamnet Lovhage var lätt förväxlingsbart med det befintliga namnet Lofhagen. PBR delade PRV:s bedömning. En ledamot var skiljaktig med i sak samma motivering som i nyssnämnda fallet Mirander.

PBR 2012-09-28, mål nr 12-088 Bergevie

PRV avslog ansökan med hänvisning till att det sökta efternamnet Bergevie var lätt förväxlingsbart med det befintliga namnet Bergevi. Sökanden anförde i PBR att det sökta namnet skulle uttalas med betoning på den avslutande bokstaven e. PBR avslog överklagandet.

PBR 2012-10-30, mål nr 12-077 Litsin

PRV avslog ansökan med motivering att det sökta efternamnet till sitt uttal var lätt förväxlingsbart med namnet Lietzin, som bars av en person. PBR konstaterade att det befintliga namnet inte var ett efternamn utan ett mellannamn och att hinder mot det sökta namnbytet förelåg endast i den mån det fanns en latent efternamnsrätt till det befintliga namnet. Enligt PBR förelåg därför inte på av PRV anfört skäl hinder för bifall till ansökan.

Regeringsrätten

I RÅ 1986 not. 91 tilläts inte en person byta till efternamnet Amris eftersom namnet ansågs lätt förväxlingsbart med det befintliga efternamnet Amri.

I RÅ 2003 ref 97 I hade en person ansökt hos PRV om att få anta det nybildade efternamnet Berneckow. PRV fann att namnet, vare sig fonetiskt eller visuellt var lätt förväxlingsbart med det befintliga (adliga) efternamnet Barnekow. Riddarhuset och Barnekowska släktföreningen överklagade till PBR som inte fann skäl att ändra på PRV:s beslut.

Efter att Riddarhuset och Barnekowska släktföreningen överklagat PBR:s beslut meddelade Regeringsrätten prövningstillstånd. Institutet för språk och folkminne yttrade sig och anförde bland annat följande.

Förväxlingsrisk föreligger självfallet i första hand när namnen är identiska. Vid bedömningen skall hänsyn tas till både namnets yttre form och de uttalsmöjligheter som kan komma i fråga. Frågan är om olikheterna mellan de jämförda namnen uppbärs av språkelement, som är tillräckligt distinktiva för att namnen normalt skall kunna uppfattas som skilda i vanligt vårdat tal. De distinktiva faktorerna är färre och svagare i trycksvaga stavelser än i tryckstarka. Enligt praxis i likhetsgranskningen har vokalerna a och e i betonad stavelse inte ansetts vara förväxlingsbara. Ett namn som Barström anses exempelvis inte vara lätt förväxlingsbart med Berström. – Patent- och registreringsverket fann vid sin bedömning att de bägge namnen inte var lätt förväxlingsbara. Vid denna bedömning hade det ej framgått att det sökta namnet skulle ha betoning på andra stavelsen. Senare har framkommit att sökanden har tänkt sig att namnet skall uttalas med betoning på andra stavelsen, något som ytterligare skulle skilja namnen åt. För att tydliggöra den avsedda betoningen skulle man förslagsvis kunna markera e i den andra stavelsen med en accent, Bernéckow. Med även om bägge namnen uttalas med betoning på första stavelsen är namnen inte att anse som lätt förväxlingsbara. – [Institutet för språk och folkminne] finner inte att det sökta namnet Berneckow är förväxlingsbart med det existerande namnet Barnekow.

Regeringsrätten gjorde följande bedömning.

Vad gäller stavningen skiljer sig de båda namnen åt i två avseenden. Den första vokalen i det sökta namnet är e medan den i det förekommande namnet är a. Vidare stavas det sökta efternamnet med ck medan det förekommande namnet stavas endast med k. Såvitt gäller uttalet torde det såvitt avser dessa skillnader endast vara vokalskillnaden som kommer att vara märkbar. I fråga om uttalet har visserligen anförts att betoningen i det sökta namnet skall ligga på andra stavelsen vilket innebär en skillnad i förhållande till det redan förekommande namnet där betoningen ligger på första stavelsen. Den som inte känner till hur namnet skall uttalas torde dock inte sluta sig till detta på grund av stavningen. Den enda skillnaden av någon betydelse mellan de två namnen är således vokalskillnaden i första stavelsen. Även om en sådan skillnad i många fall är tillräcklig för att två namn inte skall vara förväxlingsbara är detta enligt Regeringsrättens mening inte alltid fallet. I det nu aktuella fallet är det förekommande namnet ett i Sverige välkänt men för svenskt språkbruk ovanligt efternamn av tyskt ursprung. Den konkreta risken för att ett sådant namn förväxlas med ett annat namn av samma konstruktion är större än om det vore fråga om ett namn där de olika leden är typiskt svenska ord. Denna skillnad innebär enligt Regeringsrättens mening att Berneckow lätt kan förväxlas med Barnekow. Berneckow kan därför inte godkännas som nybildat efternamn.

Regeringsrätten förklarade sålunda, med upphävande av underinstansernas avgöranden att Berneckow inte kunde godkännas som efternamn.

I RÅ 2003 ref 97 II var fråga om en ansökan om att få anta det nybildade efternamnet Hemilton. PRV hade gjort bedömningen att namnet inte var lätt förväxlingsbart med det befintliga (adliga) efternamnet Hamilton, vare sig fonetiskt eller visuellt och godkände namnet. PBR ändrade inte på beslutet. Sedan Riddarhuset och Hamiltonska Släktföreningen överklagat till Regeringsrätten och prövningstillstånd meddelats, gjorde Regeringsrätten följande bedömning.

> Regeringsrätten har i mål nr 305-2002, som rör frågan om efternamnet Berneckow lätt kan förväxlas med det redan förekommande efternamnet Barnekow, inhämtat yttrande från Språk- och folkminnesinstitutet. Institutet har vid en språklig granskning funnit att namnen inte är förväxlingsbara och därvid bl.a. hänvisat till att vokalerna a och e i betonad stavelse enligt praxis inte ansetts vara förväxlingsbara och som exempel angett att ett namn som Barström inte anses vara lätt förväxlingsbart med Berström.
>
> Ett sådant synsätt skulle medföra att även namnet Hemilton, språkligt sett, inte skulle betraktas som lätt förväxlingsbart med Hamilton. Emellertid bör även andra omständigheter än de rent språkliga kunna beaktas vid en prövning av frågan om förväxlingsrisk. Det kan då konstateras att efternamnet Hamilton tillhör kategorin allmänt kända existerande efternamn. Med hänsyn härtill framstår den konkreta risken för att namnet Hemilton – inte minst visuellt – kan förväxlas med Hamilton vara så uppenbar att namnen är att anse som lätt förväxlingsbara. Hemilton kan således inte godkännas som nybildat efternamn.

Regeringsrätten förklarade sålunda, med upphävande av underinstansernas avgöranden, att Hemilton inte kunde godkännas som efternamn.

13 § första stycket 2 (allmänt känt efternamn som har burits av en utdöd släkt)

Patentbesvärsrätten

PBR 1990-06-19, mål nr N 89-009 Silfverstjerna

Av utredningen framgick att namnet Silfverstjerna hade burits som adligt namn under några årtionden vid mitten av 1600-talet. Det bars även på 1700-talet av en förfader till sökanden. PRV fann att namnet inte kunde anses som allmänt känt efternamn och godkände ansökan. PBR ändrade inte på PRV:s beslut.

PBR 1992-12-29, mål nr 93-044 Påfvenfeldt

Av utredningen framgick att det ansökta namnet tidigare burits av släkten Påfvenfeldt, som enligt vad Riddarhuset anförde utslocknade troligen år 1741. PRV fann att namnet inte kunde anses allmänt känt och godkände ansökan. PRB gjorde samma bedömning och fann bland annat att ”[d]en omständigheten att en väg i Göteborg uppkallats efter kommendanten Nils Påfvenfelt ändrar inte denna bedömning”. Hinder mot det begärda namnbytet befanns alltså inte föreligga enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 1993-10-07, mål nr 93-192 Sparrsköld

Av utredningen framgick att det ansökta namnet tidigare hade burits av den utdöda släkten Sparrsköld, som enligt vad Riddarhuset anförde hade utslocknat 1830. PRV fann att namnet inte kunde anses som allmänt känt och godkände ansökan. PBR ändrade inte beslutet. Hinder för det begärda namnbytet förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 1994-06-03, mål nr 93-045 Silverbielke

Riddarhuset motsatte sig det begärda namnbytet under anförande att namnet Silverbielke är förvillande likt namnet Silfverbielke, som burits av den adliga ätten nr 101 Silfverbielke, utdöd år 1699. PRV godkände ansökan. PBR, som inte ändrade på beslutet, konstaterade att namnet Silverbielke inte fanns upptagen i någon av de moderna eller äldre svenska uppslagsböckerna, inte heller i de stora personinriktade verken Svenskt bibliografiskt lexikon och Svenska

män och kvinnor. Namnet kunde därmed ”uppenbarligen” inte betecknas som allmänt känt. Hinder för det begärda namnbytet förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 1998-11-24, mål nr 98-350 Sprengtport

Ätten Sprengtporten utslocknade 1875. En bemärkt bärare av namnet var Jacob Magnus Sprengtporten, känd som planläggare av Gustav III:s statsvälvning 1772. PRV avslog ansökan under hänvisning till att namnet Sprengtporten var allmänt känt och därför kunde förväxlas med det sökta namnet Sprengtport. PBR ändrade inte på beslutet och fann att namnen Sprengtport/Sprengtporten borde anses allmänt kända då flera innehavare av namnen fanns upptagna i Nationalencyklopedien och andra svenska uppslagsverk utgivna under 1900-talet. Hinder mot att godkänna Sprengtport som efternamn för sökanden förelåg därför enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 1999-04-13, mål nr 99-202 Gyllensparre

Namnet Gyllensparre bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut under förra delen av 1700-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2001-08-30, mål nr 01-052 Meyerfeldt

PRV avslog ansökan. PBR konstaterade att namnet Meijerfeldt burits av en ”enligt uppgift” utdöd släkt och fann, mot bakgrund av att Johan August Meijerfeldt och dennes son med samma namn finns upptagna med närmare levnadsbeskrivningar i Nationalencyklopedien, att namnet Meijerfeldt var att beteckna som ett allmänt känt efternamn i den mening som avses i 13 § första stycket 2 namnlagen. Eftersom det begärda namnet var lätt förväxlingsbart med detta namn förelåg hinder mot att godkänna Meyerfeldt som efternamn för sökanden.

PBR 2003-05-27, mål nr 02-500 Gyllenstam

Namnet Gyllenstam bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut i slutet av 1700-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg.

PBR 2003-10-30, mål nr 03-119 Mannerhierta

Namnet Mannerhierta bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut vid mitten av 1800-talet. PRV och PBR fann, trots invändningar från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg.

PBR 2004-11-09, mål nr 04-148 Feltreuter

Namnet Feltreuter bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut i slutet av 1600-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2005-01-25, mål nr 04-163 Cederflycht

Namnet Cederflycht bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut i mitten av 1700-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2005-04-05, mål nr 04-164 Lilliestielke

Namnet Lilliestielke bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut i början av 1800-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2005-04-28, mål nr 04-147 Gyllenpistol

Namnet Gyllenpistol bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut i mitten 1700-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2005-04-28, mål nr 04-215 Liljesvärd

Namnet Lilliesvärd bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut i början av 1800-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2005-10-18, mål nr 04-303 Stiernkors

Av utredningen framgick att namnet Stiernkors burits av en svensk-finsk adelssläkt som dog ut under senare delen av 1600-talet. En bärare av namnet hade varit biskop i Åbo och en annan fältöverste över ”allt rytteri och fotfolk i Finland”. PRV avslog ansökan under anförande att det sökta namnet fick anses vara allmänt känt. PBR framhöll att bärare av namnet Stiernkors visserligen blivit omnämnda i uppslagsverk, däribland Svensk Uppslagsbok, vilket visade på att dessa bärare av namnet kommit att tillmätas viss betydelse. Emellertid ansåg PBR att de redogörelser som lämnats om bärarna av namnet och vad de uträttat knappast i sig gav stöd för att en bredare allmänhet hade anledning att känna till dem. Till detta bidrog vidare det förhållande att uppslagsverken inte i något fall blivit utgivna senare än mitten på 1950-talet. Vid dessa förhållanden fann PBR att det av utredningen i målet inte kunde anses framgå att det fanns sådan spridd kännedom om namnet Stiernkors att det var allmänt känt. Hinder mot att godkänna namnet förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2006-04-24, mål nr 05-447 Silfwerax

Namnet Silfverax bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut i mitten av 1600-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2006-05-22, mål nr 05-300 Sandersköld

Namnet Sanderskiöld bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut under förra delen av 1800-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2006-06-23, mål nr 06-133 Gyllenbielke

Namnet Gyllenbjelke bars av en adlig ätt, som [e.u.] dog ut i början av 1700-talet. PRV fann trots invändning från Riddarhuset, som menade att namnet fortfarande är högst levande genom det ännu verksamma Gyllenbielkeska hospitalet i Kvidinge och Gyllenbielkeska stiftelsen, att namnet inte var allmänt känt och godkände ansökan. Riddarhusets överklagande inkom en dag för sent, varför det inte blev föremål för prövning i sak av PBR.

PBR 2006-06-29, mål nr 05-324 Silverklinga

Namnet Sölfverklinga bars av en adlig ätt, som [e.u.] dog ut i slutet av 1600-talet. PRV och PBR fann, trots invändningar från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg.

PBR 2006-09-14, mål nr 06-136 Silfvercreutz

Namnet Silfvercreutz bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut under förra delen av 1700-talet. PRV och PBR fann, trots invändning från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att

hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2006-12-06, mål nr 04-019 Gravallius

I detta rättsfall var det mot vanligheten fråga om förvärv av ett efternamn som burits av en icke adlig utdöd släkt. Wilhelmina Gravallius, 1807-1884, omnämns i Nationalencyklopedien som författare till många romaner och noveller. PRV avslog ansökan med hänvisning till att namnet fick anses vara allmänt känt. Sökanden hade hävdat att hon var släkt med författarinnan, vilket hon dock enligt PRV inte hade förmått visa. PBR delade bedömningen att namnet fick anses vara allmänt känt. Emellertid ansågs sökanden ha visat att hon på mödernet var släkt i rakt nedstigande led med Wilhelmina Gravallius. Vid sådant förhållande och då 13 § första stycket 2 inte, så som PBR uppfattade förarbetena till 1960 års namnlag (SOU 1960:5 s. 167), hade tillämpning på ”befryndade” personer fann PBR att det inte förelåg hinder mot att godkänna namnbytet.

PBR 2007-03-12, mål nr 06-352 Nordenstråle

Namnet Nordenstråle bars av en adlig ätt, som [e.u.] dog ut på mitten av 1700-talet. PRV anförde att namnet visserligen har en egen artikel i Nordisk familjebok men likväl inte kunde anses allmänt känt, då det var fråga om en kort artikel samt uppslagsverket var utgivet på 1950-talet. Hinder mot det sökta namnbytet förelåg därför inte. PBR ändrade inte beslutet.

PBR 2008-02-07, mål nr 07-37 Ahlehjelm

Namnet Ahlehielm bars av en adlig ätt, som [e.u.] dog ut i mitten av 1700-talet. PRV och PBR fann, trots invändningar från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg.

PBR 2008-05-30, mål nr 08-138 Adlerstam

Namnet Adlerstam bars i Sverige av en adlig ätt fram till 1966. Enligt vad Riddarhuset anförde fortlever släkten numera i Förenta Staterna. PRV och PBR fann likväl att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det begärda namnbytet därför inte förelåg.

PBR 2008-09-23, mål nr 07-377 Lagersparre

Namnet Lagersparre bars av en adlig ätt, som [e.u.] gick förlustig adelskapet i mitten av 1700-talet. PRV och PBR fann, trots invändningar från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg.

PBR 2009-05-20, mål nr 08-227 Gripenswärd

Hos PRV anförde Riddarhuset oemotsagt att namnet Gripensvärd /Gripenswärd burits av en adlig ätt som dog ut 1942 på manssidan och 1974 på kvinnosidan. PRV konstaterade bland annat att den på Nationalmuseum representerade konstnären Fredrik Otto Gripensvärd, f. 1847, omnämns i Svenskt Konstnärslexikon som utkom senast 1967. PRV fann emellertid att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och godkände därför ansökan. PBR återförvisade på formell grund målet till PRV för förnyad prövning, varefter sökanden ändrade sin ansökan till att avse annat efternamn. Namnet Gripensvärd godkändes sedermera av PRV för annan sökande.

PBR 2009-12-07, mål nr 07-084 Gyllenheim

Namnet Gyllenheim bars av en adlig ätt, som [e.u.] dog ut under förra delen av 1800-talet. PRV och PBR fann, trots invändningar från Riddarhuset, att namnet inte kunde anses vara allmänt känt och att hinder mot det sökta namnbytet därför inte förelåg. Hinder mot att godkänna namnet förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2010-08-31, mål nr 09-036 Lillie af Aspenäs, m.fl. namn; PBR 2011-12-30, mål nr 10-286 Lillie af Aspenäs

Namnet Lillie af Aspenäs bars av en adlig ätt som [e.u.] dog ut i mitten av 1800-talet. PRV fann att namnet var allmänt känt och avslog ansökan. PBR ansåg däremot att namnet Lillie af Aspenäs inte kunde anses vara allmänt känt och återförvisade målet till PRV som därefter biföll ansökan. Riddarhuset överklagade och anförde bland annat:

> Riddarhuset bestrider att ätten inte kan anses vara allmänt känd, åtminstone i samma mening som tidigare gällde då exempelvis artiklar i Svensk uppslagsbok ansågs utgöra hinder. På Internet förekommer nämligen ymnigt med nyskrivna artiklar om olika medlemmar av ätten Lillie af Aspenäs; mer än 15 sidor med referenser. På Wikipedia har lagts upp en plats för en artikel om ätten. Detta visar att det än i dag förekommer en väl spridd kunskap om ätten, och mängden information på Internet bör rimligen väga lika tungt som om ätten omnämnts i något nyare tryckt standardverk om personer. Det kan även nämnas att ätten också nämns i den under 2010 av Östergötlands länsmuseum utgivna boken om Löfstad slott, vilket ursprungligen uppfördes för en medlem av ätten. Där nämns också ättens gravkor i Kimstad kyrka (med illustrationer).

PBR ändrade inte överklagade beslutet samt uttalade bland annat:

> Utöver omnämnandet i Svenskt biografiskt lexikon finns det för IG godkända efternamnet inte, enligt vad utredningen visar, upptaget i andra, mer allmänt använda referensverk, såsom t.ex. Nationalencyklopedin. - - enbart de omnämnanden på Internet som Riddarhuset anfört [ger] inte stöd för att släktnamnet blivit allmänt känt. Inte heller vad Riddarhuset i övrigt anfört innebär att namnet Lillie af Aspenäs är allmänt känt i den mening som avses i 13 § första stycket 2 namnlagen.

PBR 2012-12-21, mål nr 12-113 Gyldenstjärna

Namnet Gyllenstierna bärs av 39 personer i Sverige. Denna släkt och den befryndade danska adelsätten Gyldenstierne är båda kända sedan medeltiden. Vad gällde den *språkliga* förväxlingsrisken fann PRV att det sökta namnet Gyldenstjärna inte var lätt förväxlingsbart med det befintliga Gyllenstierna. Vad gällde den *konkreta* förväxlingsrisken konstaterade PRV att det befintliga namnet visserligen förekom i Nationalencyklopedien, men att det där var fråga om personer som levde mellan 1300- och 1700-talen och som inte kunde antas vara kända för en bredare allmänhet i Sverige i dag.

Gyllenstierna tillhörde därmed inte kategorin allmänt kända existerande efternamn, varför den konkreta förväxlingsrisken var begränsad. PRV biföll därför ansökan om namnändring till efternamnet Gyldenstjärna. PBR var av motsatt mening och anförde:

> De i målet motstående namnen har en likartad språklig uppbyggnad och form. Namnet Gyldenstjärna uppvisar vissa visuella skillnader jämfört med det befintliga namnet Gyllenstierna i fråga om stavningen i förledet, Gylden- respektive Gyllen-, samt i efterledet, -stjärna respektive -stierna. Det kan dock hållas för visst att båda namnen regelmässigt uttalas som Gyllenstjärna. Mot bakgrund av denna fonetiska överensstämmelse är de skillnader som finns mellan namnen inte tillräckligt framträdande för att någon förväxlingsrisk från språklig synpunkt inte ska föreligga. - Vid en sammantagen bedömning är namnet Gyldenstjärna så likt det befintliga släktnamnet Gyllenstierna att det är att anse som lätt förväxlingsbart med detta. Överklagandet ska därför bifallas.

PBR:s avgörande, i vilket som ordförande deltog domstolens nytillträdde chef, synes avvika från den för sökandena mycket förmånliga rättstillämpning som tills nu har präglat PBR. Huruvida avgörandet utgör inledningen till en mer återhållsam praxis avseende 13 § namnlagen är naturligtvis ännu inte möjligt att bedöma.

Regeringsrätten

RÅ 1996 ref. 29 Leijoncrona

PRV godkände ansökan trots invändning från Riddarhuset. PBR ändrade inte på beslutet. Sedan Riddarhuset överklagat och prövningstillstånd meddelats gjorde Regeringsrätten följande bedömning i frågan om efternamnet Leijoncrona kunde anses vara allmänt känt.

> Enligt vad som anförts i Patentbesvärsrättens dom finns både Johan Leijoncrona, generalkommissarie över livgedinget och hans son Christoffer Leijoncrona, född omkring 1662 och död 1710, resident och envoye extraordinaire vid engelska hovet samt känd som skald, upptagna i både äldre och nyare uppslagsböcker, bland dem Nordisk Familjebok, Svenskt bibliografiskt lexikon och Svenska män och kvinnor. Såväl Johan Leijoncrona som Christoffer Leijoncrona finns också upptagna i bl.a. Nationalencyklopedien. Mot bakgrund härav finner Regeringsrätten att namnet Leijoncrona bör betecknas som ett allmänt känt efternamn i den mening som avses i 13 § första stycket 2.

namnlagen. Hinder för att godkänna det som efternamn för Martin T. föreligger således.

Regeringsrätten ändrade på grund härav underinstansernas avgöranden och förklarade att ansökningen om antagande av efternamnet Leijoncrona inte kunde bifallas.

Ytterligare exempel på efternamn som har godkänts av PRV utan hinder av 13 § första stycket 2 (och som inte heller ansetts ”vilseleda allmänheten” enligt 12 § 4). Namn utmärkta med asterisk har med säkerhet burits av en utdöd släkt.

1983–1989: Silfvergrip, Stiernhuvud, Ehrenfriis, Hammarcrona, Gyllensporre, Tigerbrant, Sidensköld, Gyllenklo, Ekcrona, Reuterkloo, Clewehjelm, Ehrenpries* (*Ehrenpreus har burits av en utdöd släkt*), Ståhlsparre.

1990–1999: Lagersvärd*, Cederstierna*, Sabelsköld*, Nordenhierta, Rosenheimer* (*Rosenheim har burits av en utdöd släkt*), Krusenhielm, Hjälmkrona, Stiernenskiöld, Silverspåre*, Gyllenhjärta*, Rosenbielke*, Riddersköld*, Silfverspetz, Ehrensparre*, Rosenstierna*, Wallencrona*, Rosenhielm*, Gyllenbreid, Borgencrantz, Sparrenström, Odenskiöld, Odenhjälm, Trollencrona, Nordstierna, Sparrsköld*, Ankarstierna*, Leijonstierna*, Gripenstierna*, Stjärnstråle*, Silverklo*, Essenkrantz, Ehrenhorn, Rosencreutz, , Edenstjärna, Gyllengrip*, Gyllencrona*, Cronstierna*, Drakeschiöld, Lowenfalk, Riddarcrona, Riddarstjärna, Ridderswärd, Roxenstierna, Ulfvensköld, Gripencroona, Leijonstråhle*, Reuterstam*, Silverstråle*, Segercrona*, Gyllenstråle*, Rosensporre* (*Rosensparre har burits av en utdöd släkt*), Ulvbielke, Gripencreutz, Löfvenstråle, Riddarsparre, Nobenskiöld, Gyllenhorn*, Ridderstam, Adelcrona, Edelstråle, Riddarhufvud, Rosenhjärta, Rosenkrona, Krusencrona, Svärdkrona, Silfwerarm*, Nordhenstråhle*, Gripenclou*, Gyllenstråle*, Ulfvenstierna, Klinckesporre, Krusenskiöld, Tigercrona, Trollow, Adencreutz, Leijonadler*, Ehrenstierna*, Edelhjelm, Cronenskiöld, Klingerfeldt, Leijonsporre* (*Leijonsparre har burits av en utdöd släkt*), Ulvcrona, Björncrona, Löwencreutz, Falkenadler.

2000–2010: Riddarhielm, Ulwencreutz, Lefvenhjelm, Grapencrona, Ankarhielm, Geijerkrona, Oldenstierna, Grefvenskiöld, Borgensköld, Winkelstierna, Falkenhielm*, Stiernbielke, Lejonheim, Gyllenlejon, Malmstjärna, Gyllenblad, Tawastenhielm, Trollstierna, Swärdkrantz, Gyllendrake, Silverdrake, Stiernegrip, Sparrenbom, Greipenhielm, Grapenhielm, Ehrenstjärna*, Leijonswärd*, Falkenskjold, Oxenhielm, Gripenhufvud, Klingensköld, Gripenfalk, Ekenkrona, Löwenhöök, Stråhlesköld, Sabelcrona, Daalenstierna, Edenflycht, Gyllenhök*, Ridderstam*, Noordenstral, Gripencrantz, Silversparf, Cederhjerta, Gripenhjärta, Tigerblad, Silvesparr, Lejonbrand, Bergenklinga, Nordencrona, Lövensvärd, Silfverhöök, Vandeberger, Drakenhierta, Gyllenrapp, Gripensporre, Ankirstjärna, Lewenstierna, Nordsköld*, Lovenhjelm, Leonhaupt, Gyllenpanzar, Löwensparre, Silfverhandske, Nordenstjerna*, Lejonblad, Krusenstråhle, Drakenhufvud, Gripenklinga, Skiöldsparr, Jaegerstierna, Lifvenhjelm, Rosenklinga*, Sabelstierna*, Creutzhammar*, Leijoncreutz*, Liljeklinga, Stjärnhjärta, Tigerhufvud, Stiernelov, Freijdensvärd, Lifvenskiöld, Ekenlilja, Garpenhielm, Swedhjelm, Silfwerflycht, Silfverleijon, Adlerskiöld*, Stiernflycht*, Mannercrantz*, Gyllenhorn*, Blixenstierna*, Ankargrip*, Lejonhammar, Drakhufvud, Silverkors, Stenstierna, Rosenhorn, Gyllenoxe, Stålhjärta, Lindenhierta, Gripenståhl, Nordengrip, Lovestjärna, Oxenswärdh, Gyllenelg, Lejongrip, Rosenströmer, Hjärtensköld, Ankarsvaan, Lagerstierna*, Ankarhielm, Munkeschöld, Sköldenström, Cederlilja, Falkenstråle.

13 § första stycket 3 (allmänt känt utländskt efternamn)

Patentbesvärsrätten

PBR 1991-01-22, mål nr N 90-011 von Ribbentrop

PRV avslog ansökan på den grunden att namnet lätt kunde förväxlas med ett redan befintligt efternamn och att hinder enligt 13 § första stycket 1 därmed förelåg. PBR konstaterade att det sökta namnet, enligt vad som framkommit i PBR, inte förekom i Sverige. Namnet var emellertid att anse som ett allmänt känt utländskt efternamn. Hinder förelåg därför enligt 13 § första stycket 3.

13 § första stycket 4 (annans konstnärsnamn eller ett likartat namn som är allmänt känt)

Patentbesvärsrätten

PBR 2005-12-30, mål nr 05-152 Gossart

PRV avslog ansökan med hänvisning till att namnet lätt kunde förväxlas med efternamnet på en känd holländsk konstnär, Jan Gossaert, som levde på 1500-talet. PBR anmärkte beträffande begreppet konstnärsnamn att det med ett sådant förstås ett särskilt artistnamn eller ett likartat namn som är allmänt känt samt att bestämmelsen syftar till att skydda det ekonomiska värde som kan vara kopplat till allmänt kända konstnärsnamn och liknande namn. Härefter konstaterade PBR att det av Patentverket motanförda efternamnet Gossaert varken var ett konstnärsnamn eller ett likartat namn enligt 13 § första stycket 4 namnlagen. Hinder mot att godkänna det ansökta namnet förelåg därför inte på de skäl som PRV anfört.

13 § första stycket 5 (beteckning för en stiftelse, en ideell förening eller någon liknande sammanslutning)

(Avgöranden saknas)
13 § första stycket 6 (någon annans här i riket skyddade firma eller varumärke eller ett annat kännetecken som har inarbetats för någon annan i en näringsverksamhet här i riket)

Patentbesvärsrätten

PBR 1992-02-06, mål nr 91-452 Studebaker

PRV avslog ansökan. PBR ändrade inte på beslutet utan konstaterade att ordet Studebakers ingick i ett registrerat varumärke vilket utgjorde hinder för godkännande av ansökan enligt 13 § första stycket 6 namnlagen.

PBR 2000-02-03, mål nr 99-345 Wean

PRV avslog ansökan. PBR fann liksom PRV att namnet Wean lätt kunde förväxlas med den registrerade firman Vean import och export. Emellertid ansåg PBR att det vid en samlad bedömning förelåg synnerliga skäl för godkännande av ansökningen enligt 14 § andra stycket namnlagen. PBR beaktade härvid bland annat att sökanden tidigare – innan hon adopterades – burit namnet Sai-Wean, att den motanförda firman inte hade gått att spåra trots stora ansträngningar och att det mellan Wean och firmadominanten Vean förelåg viss skillnad i stavning.

PBR 2001-08-30, mål nr 01-131 Lysing

PRV avslog ansökan. PBR, som inte ändrade på beslutet, konstaterade att det av utredningen i målet framgått att Lysin eller Lysings ingick som firmadominant i sju aktiebolags registrerade firmor bland andra Hotell Lysing AB, Lysing Energi AB och Lysings Bilaktiebolag. Hinder mot att godkänna ansökan förelåg därför enligt 13 § första stycket 6 namnlagen.

PBR 2004-04-21, mål nr 04-056 Molké

PRV avslog ansökan. PBR, som inte ändrade på beslutet, fann att likheten mellan det sökta namnet Molké och Molke som ”dominant” i den motanförda firman Molke Aktiebolag var så påtaglig att efternamnet måste anses som lätt förväxlingsbart med firman. Hinder mot att godkänna ansökan förelåg därför enligt 13 § första stycket 6 namnlagen.

PBR 2004-11-23, mål nr 04-252 Swire

PRV avslog ansökan. PBR fann vid en helhetsbedömning efternamnet Swire inte vara lätt förväxlingsbart med den motanförda enskilda firman SWIHRE Swiss International Hotel Restaurant Education. Hinder mot att godkänna ansökan förelåg därför inte enligt 13 § första stycket 6 namnlagen.

PBR 2005-11-10, mål nr 05-121 Kosmos

PRV avslog ansökan. PBR fann i likhet med PRV att det begärda efternamnet lätt kunde förväxlas med de registrerade firmorna Kosmos International AB och Kosmos Trading m.fl. Hinder mot att godkänna ansökan förelåg därför enligt 13 § första stycket 6 namnlagen.

PBR 2007-03-05, mål nr 05-325 Winjett

PRV avslog ansökan. PBR fann att det sökta namnet och firman Handelsbolaget Vinjett Music Production inte var lätt förväxlingsbara med varandra. PBR framhöll att även små skillnader i stavningen kan medföra att risken för att ett efternamn förväxlas med ett varumärke eller ett företags firma minskar. I bedömningen vägdes även in den omständigheten att ordet vinjett bland annat betyder utsmyckning i början eller slutet av ett ljudavsnitt, t.ex. en musikvinjett, vilket ytterligare ansågs distansera det sökta efternamnet från firmanamnet. Hinder mot att godkänna ansökan ansågs därför inte föreligga enligt 13 § första stycket 6 namnlagen.

PBR 2007-12-04, mål nr 05-202 Wram

PRV avslog ansökan. PBR fann att det sökta namnet och det motanförda varumärket VRAM DIODE inte var lätt förväxlingsbara med varandra, särskilt med hänsyn till den skillnad i stavning som förelåg. Hinder mot att godkänna ansökan enligt 13 § första stycket 6 namnlagen förelåg därför inte.

PBR 2008-02-06, mål nr 07-372 Wingo

PRV avslog ansökan då verket ansåg att det sökta namnet lätt kunde förväxlas med de befintliga efternamnen Vingås och Vingå, med de enskilda firmorna Wingås Consulting och Wingo-MED samt med det registrerade EG-varumärket Wingo. PBR, som inte ändrade på PRV:s beslut, fann dock att det sökta namnet skiljde sig tillräckligt i fonetiskt och visuellt hänseende från de befintliga namnen Vingås och Vingå för att inte vara lätt förväxlingsbart med dessa. Inte heller ansågs förväxlingsrisk föreligga med den mot-

anförda enskilda firman Wingås Consultant. Däremot delade PBR PRV:s bedömning att namnet Wingo lätt kunde förväxlas med EG-varumärket Wingo samt med den enskilda firman Wingo-MED. Hinder mot att godkänna ansökan förelåg därför enligt 13 § första stycket 6 namnlagen.

PBR 2008-05-22, mål nr 08-022 Änged

PRV avslog ansökan på bland annat den grunden att namnet var förväxlingsbart med inregistrerade firmorna Enghed's Marketing, Engheds Markservice, Engheds Textil Aktiebolag och Åke Engheds Textilfabrik. PBR ändrade inte på beslutet utan konstaterade att den första stavelsen, såväl i det sökta namnet Änged som i namnet Enghed i de motanförda firmorna, är trycksvag och att vokalerna ä och e är svåra att skilja åt även vid ett vårdat uttal. Vidare föll enligt PBR bokstaven h lätt bort i uttalet efter en konsonant. PBR fann därför, i likhet med PRV, att det sökta namnet var lätt att förväxla med de motanförda firmorna. Hinder mot att godkänna ansökan förelåg således enligt 13 § första stycket 6 namnlagen.

13 § första stycket 7 (en titel på någon annans skyddade litterära eller konstnärliga verk, om titeln är egenartad, eller ett särskilt skapat namn som förekommer i ett sådant verk och vars utnyttjande skulle innebära en kränkning av någon annans upphovsrätt till verket)

(Avgöranden saknas)

8.3.2 Problembeskrivning

Bedömningen av om ett namn lätt kan förväxlas med ett annat kan vara ett svårt moment vid handläggningen av ansökningar om namnbyte. Det kan bli fråga om intrikata överväganden där utrymme ges för skilda uppfattningar. Svårigheterna framträder med störst tydlighet vid bedömningen huruvida förväxlingsrisk föreligger i förhållande till befintliga svenska efternamn. Tonvikten i den fortsatta framställningen och analysen av praxisgenomgången är lagd vid just dessa situationer, som uppkommer vid tillämpningen av 13 § första stycket 1 namnlagen. När det gäller tillämpningen av 13 § första stycket 2–4 står ofta ett annat moment i förgrunden,

nämligen bedömningen av om det motstående namnet är allmänt känt eller inte. Även denna bedömning kan vara problematisk men den är av ett annorlunda slag.

Som i ett föregående avsnitt visats har det påfallande ofta förekommit att PBR gjort en annan och mer tillåtande bedömning än PRV när det gäller frågan om ett nybildat efternamn är lämpligt från *språklig* synpunkt enligt 12 § namnlagen. Den nu företagna praxisgenomgången visar att ändringsbenägenheten har varit stor även när det gällt att bedöma *förväxlingsrisken*, särskilt när det motstående intresset utgjorts av ett efternamn som någon annan levande person bär (13 § första stycket 1). Att över- och underinstanser emellanåt tolkar lagstiftningen på olika sätt är i sig inget anmärkningsvärt, utan en normal företeelse i ett rättssamhälle. Däremot är det inte tillfredsställande om, såsom här visat sig vara fallet, ansökningsmyndigheten och överinstansen uppseendeväckande ofta kommer till olika slutsatser trots ett likartat faktaunderlag. En sådan divergerande praxis är ett problem först och främst för sökandena och andra berörda parter men står också i strid med det allmänna intresset av förutsebarhet i rättstillämpningen och en väl fungerande förvaltning. Mot denna bakgrund finns skäl att försöka fastställa orsakerna till att PRV, PBR och även Regeringsrätten (numera HFD) så ofta har dragit olika slutsatser om lagstiftningens rätta innebörd.

PRV har, bland annat i den förenämnda skrivelsen till regeringen 2005, framhållit att verket i stor utsträckning följer de regler och grunder för bedömningen av förväxlingsrisken som finns i Svensk namnbok från 1964 (SOU 1964:14). Namnboken har, åtminstone tidigare, ansetts ha en auktoritativ prägel också med avseende på tillämpningen av 1982 års namnlag. I skrivelsen gjorde PRV som sin uppfattning helt klart att orsaken till att en oenhetlig rättstillämpning uppkommit är att PBR frångått namnbokens bedömningsregler, ”vilket har lett till att PRV inte längre med säkerhet kan bedöma vilken betydelse som skall tillmätas det regelsystem för förväxlingsbedömning som tillämpas av myndigheten”.

Även Skatteverket förklarade vid ungefär samma tid (vid Justitiedepartements hearing 2005) den alltmer divergerande rättstillämpningen med att PBR ”under senare år frångått de bedömningar som utarbetades i samband med att den gamla namnlagen infördes på 1960-talet”, under det att PRV hållit fast vid 1964 års principer. På motsvarande vis menade Institutet för språk och folkminnen (i bilaga till skrivelsen till regeringen 2004) att PRV fortlöpande fäst

stor vikt vid Svensk namnboks kriterier för när ett namn ska anses alltför mycket likna ett annat, ”även om man på senare tid kan märka en viss mildring i bedömningen. [PBR] hade länge en liknande inställning till likhetsgranskningens betydelse. På senare tid kan man dock från överinstansens sida se en klart förändrad inställning.”

Denna beskrivning av hur PRV haft Svensk namnbok som rättesnöre och bedömt förväxlingsrisken från i huvudsak fonetiska synpunkter medan PBR efterhand gått över till en friare bedömning där den konkreta risken för namnförväxling tillmätts en större betydelse, stämmer väl överens med det intryck man får av den företagna praxisgenomgången. Avgörandena från PBR ger en bild av att domstolen, i ökande utsträckning och i långt större omfattning än PRV, har fäst avseende vid andra än språkliga omständigheter, och då inte bara vid den konkreta förväxlingsrisken utan även vid visuella och associativa skillnader mellan det begärda namnet och det eller de redan befintliga. Därmed är naturligtvis inte sagt att PBR gjort i någon mening ”fel”; man skulle lika väl kunna hävda att PRV bär skulden för divergensen, eftersom myndigheten har underlåtit att anpassa sig till överinstansen förändrade regeltolkning.

En grundläggande förklaring till att PBR kunnat frångå sin ursprungliga praxis torde vara att förarbetena till lagstiftningen inte lika otvetydigt som Svensk namnbok rekommenderar en fonetisk bedömning av förväxlingsrisken. I propositionen till 1963 års namnlag angavs att avgörande bör vara huruvida en förväxling kan befaras ”i det praktiska livet”, även om det betonades att ”en rent språklig bedömning av likhet och förväxlingsrisk [bör] bli ett centralt moment”. Förarbetena vidlåds emellertid av en viss otydlighet i denna fråga. 1960 års namnrättskommitté hade som mycket klar utgångspunkt att innebörden av ”att förväxling lätt kan ske” i första hand avsåg den språkliga förväxlingsrisken. Den språkvetenskapliga värderingen av de båda namnen skulle härvid vara av största betydelse. Detta ställningstagande utvecklades djupgående i utredningen och det gavs en mängd exempel på språkligt förväxlingsbara namn. Under remissförfarandet framfördes kritik mot att bedömningen av förväxlingsrisken helt skulle utgå från en språkvetenskaplig synvinkel. Departementschefen tog som framgått i viss mån fasta på kritiken när han underströk att den konkreta förväxlingsrisken måste vara avgörandet. I propositionen utvecklades inte närmare hur bedömningen av ”om förväxling i det praktiska

livet kan befaras” skulle ske, men som exempel angavs att det kan inträffa att ett sökt efternamn inte bör godkännas på grund av förväxlingsrisken även om de båda namnen från språkvetenskaplig synpunkt är klart skilda kännetecken. Det framhölls också att Namnrättskommitténs ”normer med nu antydda jämkningar torde komma att medföra en strängare bedömning av förväxlingsriskfrågan än den som hittills varit rådande”. Frågan är emellertid om inte departementschefen, genom att i förhållande till Namnrättskommittén tona ner den språkliga sidan av riskbedömningen samtidigt som han i propositionen behöll det av kommittén föreslagna kriteriet att hinder skulle föreligga bara om namnen ”lätt” kunde förväxlas, i själva verket skapade förutsättningar för en utveckling i motsatt riktning.

I varje fall har dessa knapphändiga och inte särskilt upplysande anvisningar om hur en mer allsidig bedömning av förväxlingsrisken ska gå till, i kombination med en så gott som total avsaknad av prejudikat från Regeringsrätten, säkert bidragit till den normbildande roll som Svensk namnbok 1964 länge kom att spela och som kan sägas ha blivit bekräftad i förarbetena till 1982 års namnlag. Häri ges också en förklaring av verksamhetskaraktär till varför PRV, som varje år handlägger ett mycket stort antal namnärenden där förväxlingsrisken aktualiseras, i hög grad har förlitat sig på den utförliga vägledning som finns i Svensk namnbok. Det rättsligt sett något oklara läget har samtidigt erbjudit ett ganska vitt utrymme för PBR att forma sin egen praxis, något som dessutom i hög grad underlättats av att PRV enligt gällande ordning saknar besvärsrätt. Men någon förklaring till varför domstolen just under senare decennier gått över till en friare och mer tillåtande bedömning ger det inte. I det avseendet måste andra faktorer ha varit utslagsgivande, kanske främst den allmänna samhällsutvecklingen som ansetts ställa större krav än tidigare på att den enskilde själv ska få bestämma vilket namn han eller hon ska bära. Man bör nog heller inte bortse från att de personliga tycken och preferenser som de enskilda domarna råkar ha kan få avsevärd betydelse för praxisutvecklingen vid en så liten domstol som PBR, där personnamnsärendena är förbehållna ett högst begränsat antal domare.

PBR:s för sökandena under senare decennier allt mer generösa praxis kan visserligen förefalla ha stött på motstånd från Regeringsrättens sida i de ovan refererade fallen RÅ 2003 ref 97 I (Berneckow för likt Barnekow) och II (Hemilton för likt Hamilton), där såväl PRV som PBR hade ansett att namnen inte var lätt förväxlingsbara,

vare sig fonetiskt eller visuellt. Regeringsrättens avgöranden i dessa fall kan dock sägas ligga helt i linje med förarbetsuttalanden enligt vilka det är uppenbart att den konkreta förväxlingsrisken ökar om det sökta namnet liknar ett allmänt känt existerande namn (SOU 1960:5 s. 166) och behöver därför inte uppfattas – och synes heller inte av PBR ha uppfattats – som ett mer allmänt avståndstagande från PBR:s rättstillämpning i fråga om förväxlingsrisk.

En faktor som på ett generellt plan har bidragit till utvecklingen är att PRV och PBR så gott som helt har upphört att inhämta språkvetenskapliga yttranden rörande förväxlingsrisken mellan två eller flera namn. PRV har själv som förklaring framfört att man bedömt omgången med språkliga expertutlåtanden som ett slöseri med tid och resurser, eftersom PBR ändå inte beaktar dem utan fortsätter längs den väg som domstolen själv har utstakat.

En annan iakttagelse – som inte i egentlig mening berör problematiken vid bedömningen av förväxlingsrisken men som föranleds av praxisgenomgången – rör det så kallade *latenta namnskyddet* i 13 § namnlagen. I avgöranden som ligger något längre bak i tiden synes det ofta ha berott på rena tillfälligheter om PRV eller PBR har fått kännedom om att det finns personer som inte bär men enligt lag har rätt att bära ett namn som kunnat lätt förväxlas med det sökta namnet. Förhållandet har typiskt sett varit svårt att utreda; namnen har inte funnits upptagna i några befolkningsregister eller liknande och har normalt kommit till myndighetens eller domstolens kännedom bara om en rättighetshavare gett sig tillkänna. Att tillfälligheter härvidlag har spelat en stor roll bekräftas av att det anmärkningsvärt ofta är först i PBR som en latent namnrätt uppmärksammas. Gemensamt för PRV och PBR i dessa tidigare fall då en fråga om latent namnrätt över huvud taget aktualiserats, synes ha varit att avgörandena som regel har grundats på ganska lösa antaganden rörande befintligheten av en latent namnrätt. En viss ändring härvidlag har dock kunnat iakttas på senare tid. PRV har också upplyst att det i dag sker en betydligt noggrannare granskning av om det finns en latent namnrätt, en granskning som har underlättats av en allt högre grad av datorisering. Trots denna större noggrannhet finns det naturligtvis inga garantier för att alla förekommande latenta namnrätter uppmärksammas i ärendehanteringen. Frågan kvarstår således om det längre finns anledning att i namnlagen upprätthålla ett särskilt skydd för latenta namnrätter.

Namn som har burits av en utdöd släkt

Som nyss beskrivits är praxis oenhetlig när det gäller att bedöma om ett begärt namn lätt kan förväxlas med ett efternamn som någon bär eller har rätt att bära (13 § första stycket 1 namnlagen). Tolkningssvårigheter uppkommer emellertid också när det gäller tillämpningen av 13 § första stycket 2, som avser byte till efternamn som har burits av en utdöd släkt. I det fallet består problemet inte i första hand av att förväxlingsrisken skulle vara svårbedömd – vanligen är det sökta namnet identiskt eller så gott som identiskt med det motstående, i följd varav förväxlingsrisken är uppenbar – utan har att göra med frågan om det sistnämnda namnet är ”allmänt känt” eller inte.

De ansökningar som vållat problem i rättstillämpningen har i de flesta fall avsett efternamn som har tillhört en på svärdssidan utslocknad adelssläkt. Antalet ansökningar om förvärv av sådana efternamn var tidigare ringa men har det senaste decenniet ökat kraftigt. Många av de från sökandenas synpunkt mest attraktiva adelsnamnen har härigenom fått nya bärare. Under åren 2005–2009 godkändes exempelvis byten till namnen Liljesvärd, Cederflycht, Gyllenpistol, Silfwercreutz, Nordenstråle, Lagersparre, Rosenklinga och Gyllenheim, vilka alla tillhört utdöda adelsätter som alltså inte bedömts ha varit i namnlagens mening allmänt kända. I vissa fall, såsom beträffande namnen Adlerstam, Gripensvärd och Nordenstjerna, har ansökningar beviljats trots att den aktuella släkten fortlevde under det sökta namnet långt in på 1900-talet. Den helt avgörande faktorn vid bedömningen av om namnet är ”allmänt känt” har i själva verket varit om namnet funnits upptaget under eget uppslagsord i Nationalencyklopedin, som utgavs 1989–1996 av förlaget Bra Böcker AB. Däremot har namnens eventuella förekomst i äldre verk som Svenskt biografiskt lexikon, Svenska män och kvinnor samt Svenska adelns ättartavlor ansetts sakna betydelse. Mer anmärkningsvärt är att inte heller ett efternamns förekomst i något av de stora uppslagsverk som utkom på 1950-talet eller i Svenskt konstnärslexikon som utkom på 1960-talet, ansetts ha någon inverkan på namnets karaktär av att vara allmänt känt eller inte. Inte ens det förhållandet att en utslocknad adelssläkt givit namn åt ännu verksamma hospital och stiftelser, såsom fallet var beträffande det år 2006 av PBR godkända efternamnet Gyllenbielke, har ansetts böra beaktas vid denna prövning. Som framgått av redovisningen av det nyligen avgjorda fallet *Lillie af Aspenäs* har inte heller en

omfattande förekomst av namnet på Internet tillmätts någon avgörande betydelse i sammanhanget; finns namnet inte upptaget i Nationalencyklopedien är frågan i praktiken redan avgjord.

Denna till synes egendomliga praxis avviker mycket tydligt från vad som var avsikten enligt förarbetena till 1963 års namnlag. Tanken var då att ett byte till ett namn som tillhört en utdöd släkt inte skulle accepteras om namnet hade varit av viss betydelse i den svenska politiska eller kulturella historien eller i övrigt var så känt att det måste anses olämpligt att någon som inte är släkt med den tidigare namnbäraren får rätt att bära efternamnet. Man poängterade att det avsedda skyddet avsåg ett samhällsintresse som kanske väl så mycket avsåg allmänna kulturella frågor som namnrätt (SOU 1960:5 s. 167).

Enligt uppgift finns cirka 2 300 utdöda adelssläkter, varav endast ett fåtal finns beskrivna i Nationalencyklopedin. Med nuvarande praxis, som alltså har tillkommit närmast i strid med lagstiftarens överväganden vid bestämmelsernas tillkomst, innebär det att det stora flertalet av dessa namn ännu är tillgängliga för obesläktade sökande. Härtill kommer ett okänt antal icke adliga efternamn, som har burits av historiskt kända personer men som inte har några nu levande bärare. Frågan är om det är en lycklig utveckling att dessa namn av många gånger stort historiskt, kulturellt, vetenskapligt eller liknande intresse i allt större omfattning monopoliseras av personer som för egen del inte har den ringaste anknytning till den utdöda släkten. Vad man bör överväga är därför att i någon mån stärka skyddet för historiskt kända namn, och då naturligtvis utan avseende till om den utdöda släkten varit adlig eller inte.

8.3.3 Bedömning och förslag

Namnskyddet bör stärkas för den som bär ett unikt efternamn och för historiskt kända namn som tillhört utdöda släkter. De allra vanligast förekommande efternamnen behöver däremot inget skydd alls. Namnlagen bör också bättre anpassas till upphovsrätten i övrigt. Kommittén föreslår i huvudsak följande ändringar i förhållande till nuvarande 13 § namnlagen.

- Ett nybildat efternamn får inte godkännas om det kan förväxlas med ett namn som redan finns.

- Byte till ett historiskt känt namn som har burits av en utdöd släkt ska få ske bara om det finns särskilda skäl.
- Ett efternamn ska kunna godkännas även om någon annan har en så kallad latent rätt till namnet.
- Det upphovsrättsliga titelskyddet som hinder mot godkännande av efternamn slopas.
- Namnskyddet upphör för efternamn som bärs av minst 2 000 personer. Vem som helst får därmed i princip rätt att byta till ett så vanligt efternamn.

Historiskt sett har namnets förhärskande uppgift varit att verka individualiserande. Regleringen av namnskyddet tillkom ursprungligen för att tillgodose det offentligrättsliga intresset av att kunna skilja den ena individen från den andra med hjälp av namnet. Parallellt härmed har de enskilda individerna haft ett intresse av att genom framför allt efternamnet kunna ge uttryck för sin personlighet och markera samhörighet med familjen och släkten.

I de lagstiftningsärenden som ledde fram till 1963 och 1982 års namnlagar konstaterades att utvecklingen av folkbokföring och det ökade bruket av personnummer innebar att namnets funktion som offentligrättsligt identifieringsmedel hade minskat i betydelse. Denna utveckling har fortgått och avancerat så långt att också folkbokföringen och personnumren förlorat åtskilligt av sin betydelse som identifieringsmedel. En mycket stor del av den verksamhet som förekommer i det nutida samhället, också vad gäller relationen mellan myndigheter och medborgare, bygger på system för elektronisk identifiering, varvid namnen samt i viss mån även personnumren spelar en mer underordnad roll än för bara något tiotal år sedan.

Mot den bakgrunden kan det hävdas att det inte längre finns något stort allmänt intresse av att med hjälp av just namnet kunna identifiera en person och att detta intresse därför inte bör hindra att den enskilde får ett större utrymme att själv kunna välja sitt namn; tanken är i princip densamma som kommittén utvecklat närmare i föregående kapitel rörande förvärv av namn i familjerättslig ordning. Däremot finns det naturligtvis alltjämt andra, framför allt enskilda intressen av ett fungerande administrativt namnskydd. Redan i propositionen till 1963 års namnlag framhöll departementschefen att namnets värde för den enskilde var i

stigande betydelse. Utvecklingen sedan dess, med ökande antal ansökningar om namnbyte, ofta med önskan om att förvärva och få skydd för ett unikt efternamn, bekräftar att det egna namnet betraktas som en värdefull tillgång av många enskilda.

Det nu sagda kan också uttryckas så, att intresset av ett administrativt namnskydd består men nuförtiden bärs upp främst av hänsynen till enskildas krav att andra inte ska tillåtas förvärva namn som överensstämmer med eller är alltför lika de egna namnen och som därför kan förväxlas med dessa. Det gäller alltså att finna en balans mellan i huvudsak två enskilda intressen, nämligen intresset av att så fritt som möjligt kunna förvärva ett nytt namn och intresset av ett effektivt skydd för det egna namnet. Frågan är då hur väl denna förändrade motivbild för det administrativa namnskyddet, där statens intressen inte längre är lika framträdande, låter sig förenas med dagens lagstiftning och inte minst tillämpningen av denna.

Byte till efternamn som någon annan enligt lag bär eller har rätt att bära

Vad som först kan konstateras är att det successiva avståndstagande som har skett i praxis från en i huvudsak enbart språklig bedömning av förväxlingsrisken har försvagat namnskyddet i förhållande till hur lagstiftaren föreställde sig att 13 § första stycket 1 skulle komma att tillämpas. Det är uppenbart att många av de efternamn som enligt vad som framgår av praxisgenomgången har godkänts *inte* skulle ha godkänts om bedömningen av den språkliga likheten mellan namnen alltjämt fått utgöra vad departementschefen i 1963 års lagstiftningsärende kallade ”ett centralt moment”. Som klara exempel kan anges Milmark (motanförda namn Millmark och Milemark), Nomell (motanfört namn Numell), Hölje (motanfört namn Höljö) och Anderhed (motanfört namn Andered). Dessa namnkonstellationer ligger så nära varandra både visuell och fonetiskt att det inte råder något tvivel om att förväxlingsrisk föreligger från språklig synpunkt. Ändå har PBR i dessa och liknande fall frångått PRV:s bedömning och medgivit de begärda namnbytena. Det får betraktas som ganska betänkligt att namnlagstiftningen, som den alltså tillämpas i dag, i så hög grad tillgodoser sökandenas intressen på namnrättshavarnas bekostnad.

Man kan kritisera denna utveckling och beklaga de många enskilda personer och familjer som upplevt sig bli i praktiken bestulna på ensamrätten till sitt unika namn. Om man, för att ta ett av de nyss anförda exemplen, menar att den som äger rätten till namnet Millmark inte ska behöva tåla att någon annan får anta det nybildade namnet Milmark, måste man också mena att det är något fel med namnrätten som den fungerar i dag. Samtidigt är det svårt att angripa själva den princip i rättstillämpningen som innebär att myndigheter och domstolar ser mer till helheten än till ett enskilt, om än viktigt kriterium.

Det tycks emellertid finnas ett relativt enkelt sätt att komma till rätta med det beskrivna problemet rörande tillämpningen av 13 § första stycket 1 namnlagen. Det är nämligen ganska tydligt att lagtextens ordalydelse att bara lätt förväxlingsbara namn ska vägras godkännande utgör grundorsaken till framväxten av den för de befintliga namnrättsinnehavarna ogynnsamma praxisen. Om man tar bort kvalifikationen att det nybildade namnet inte får vara lätt förväxlingsbart med ett namn som redan finns, kommer hinder i princip att föreligga så snart förväxling objektivt sett kan ske. Nybildade namn skulle då behöva skilja sig i högre grad från befintliga efternamn än vad som anses nödvändigt i dag, då redan mycket subtila skillnader mellan namnen kan vara tillräckliga för att det nya namnet ska kunna godkännas.

Ett slopande av kravet att namnet inte får vara *lätt* att förväxla med ett befintligt namn innebär naturligtvis i förhållande till dagens praxis en viss inskränkning av möjligheten att göra ett fritt namnval. Denna begränsning skulle ju också vara själva avsikten med en sådan ändring. Faran för att namnbyten skulle komma nekas också i fall då det inte föreligger någon konkret förväxlingsrisk torde emellertid inte vara särskilt stor. Det saknas anledning befara att namnmyndigheten och domstolarna plötsligt upphör att bedöma förväxlingsrisken i ett helhetsperspektiv endast för att det kvalificerande ordet ”lätt” försvinner från lagtexten.

Genom den skisserade lagändringen banas väg för en mindre komplicerad och mer enhetlig rättstillämpning, såväl inom som mellan de beslutande instanserna. För allmänheten är det en given fördel att det skapas större förutsebarhet och klarhet om vad som egentligen gäller i fråga möjligheten att byta till ett efternamn som liknar ett annat. Genom att slopa kvalifikationen ”lätt” återförs rättsläget till ett tillstånd där den språkliga likheten står i centrum för bedömningen av förväxlingsrisken, men där det vid sidan härav

också är möjligt att beakta andra faktorer, såsom hur namnen uppfattas visuellt, hur vanligt och hur välkänt det motanförda namnet är i landet (jfr RÅ 2003 ref 97 I och II samt SOU 1960:5 s. 166) eller att namnen trots språklig likhet ger helt olika associationer eller tvärtom, dvs. att namnet trots avsevärd språklig olikhet ger ensartade associationer.

Den huvudsakliga invändning som kan riktas mot den angivna omformningen av kriterierna för det administrativa namnskyddet är, som nämnts, att det skulle bli något svårare att byta till ett namn som påminner om ett annat och att den personliga friheten att välja sitt eget namn därmed skulle beskäras alltför mycket. Mot detta står först och främst att också rätten att slippa intrång i sin egen namnrätt är ett beaktansvärt intresse, som inte utan starka skäl ska behöva vika för någon annans intresse av att få ett nytt namn. Det kan heller inte göras gällande att det med den föreslagna begränsningen skulle bli alltför svårt att bilda nya efternamn som kan vinna godkännande. Antalet möjliga nya kombinationer av för-, mellan- och efterleder kommer alltid att vara oöverskådligt stort; det räcker att kasta en blick på PRV:s e-tjänst ”Efternamnsförslag” för att få bekräftat att så är fallet, särskilt om man samtidigt betänker att denna e-tjänst omfattar blott en ringa del av sådana nya namnkonstruktioner som kan godkännas.

En annan tänkbar invändning är att den förordade skärpningen av kriterierna för bedömningen av förväxlingsrisken i praktiken kommer att göra det svårare att byta namn för sökande som kan åberopa anknytning till ett visst namn eller ömmande skäl av annat slag. Invändningen kan emellertid bemötas med att det i sådana fall kan finnas möjlighet till dispens på grund av särskilda skäl.

Ett administrativt skydd för efternamn som någon har en *latent namnrätt* till enligt 13 § första stycket 1 namnlagen – det gäller alltså personer som inte bär namnet men som skulle ha rätt att byta till det med stöd av de familjerättsliga bestämmelserna om namnförvärv – infördes genom 1963 års namnlag. 1960 års namnrättskommitté ansåg att endast de namn som verkligen var i bruk skulle ges ett administrativt skydd, men efter att motsatta synpunkter framförts från ett par remissinstanser föreslog regeringen i propositionen att skyddet även skulle omfatta namn till vilka en latent namnrätt förelåg.

Som framgått har förekomsten eller den förmodade förekomsten av latenta namnrätter särskilt tidigare ställt till åtskilliga problem i rättstillämpningen, som härigenom också är svår att förutse för

sökandena och andra berörda parter. Visserligen har den allt mer omfattande datoriseringen gjort det möjligt att bättre kontrollera förekomsten av latenta namnrätter, men full visshet om att det inte finns en latent namnrätt som utgör hinder för någon att bilda ett nytt efternamn kan man aldrig räkna med att få i de enskilda ärendena.

Vad som händer om den latenta namnrätten upphör som hindersgrund för godkännande av i första hand nybildade efternamn är att innehavaren av namnrätten kan tvingas tåla att någon annan bär ett namn som är identiskt eller förväxlingsbart med ett namn som rättighetshavaren i en framtid kan tänkas vilja byta till med stöd av de familjerättsliga reglerna. Rätten att ta det namn som den latenta namnrätten avser upphör inte utan endast rätten att hindra att någon annan byter till namnet i administrativ ordning. Det sistnämnda kan förstås i ett begränsat antal fall upplevas som en försämring för en innehavare av en inte utnyttjad namnrätt. Mot detta ska ställas den större klarhet om vad som gäller och de tidigare nämnda hanteringsmässiga fördelar som blir följden om den latenta namnrätten slopas som särskild hindersgrund vid prövning av om ett efternamn, nybildat eller inte, ska godkännas. Enligt kommitténs uppfattning väger dessa senare skäl tyngre än de först nämnda.

Kommittén föreslår därför, i linje med vad redan 1960 års namnrättskommitté förordade, att den latenta namnrätten i 13 § första stycket 1 namnlagen utgår ur lagstiftningen. Det kan noteras att man i den nya danska namnlagstiftningen inte har funnit det nödvändigt att bevara ett särskilt skydd för latenta namnrätter och att någon sådant skydd inte heller återfinns i den nya norska namnlagstiftningen. Det bör ånyo understrykas att den föreslagna ändringen på intet sätt begränsar möjligheten till framtida namnbyten för de personer som har en latent rätt till ett familjeanknutet efternamn.

Byte till efternamn som har burits av en utdöd släkt

På samma sätt som gäller beträffande befintliga efternamn, eller namn som det finns en latent namnrätt till, ska förväxlingsrisken bedömas också när någon enligt 13 § första stycket 2 ansöker om att få byta till ett namn som lätt kan förväxlas med ett allmänt känt efternamn som har burits av en utdöd släkt. Bedömningen av själva

förväxlingsrisken är i detta fall sällan förenad med några svårigheter, eftersom det sökta namnet som regel är identiskt eller praktiskt taget identiskt med det motstående. Anledningen till att namnen i dessa fall kan förväxlas är just att sökanden önskar byta till ett historiskt belagt namn, ofta ett namn som har tillhört en utslocknad adelsätt.

Problemet i dessa fall är i stället att, som tidigare beskrivits, rättstillämpningen dels präglas av oenhetlighet, dels har kommit att bli anmärkningsvärt liberal. Det sistnämnda är i sin tur en konsekvens av en ganska egendomlig, av PBR etablerad praxis som innebär att det sökta namnets förekomst under eget uppslagsord i Nationalencyklopedin är ensamt utslagsgivande för bedömningen av om namnet är allmänt känt eller inte. Denna praxis har inneburit att sedan 1996 blott tre ansökningar beträffande tidigare burna adelsnamn har avslagits (Leijoncrona, Sprengtport och Meyerfeldt) medan ett stort antal andra, som alltså inte förekommer i Nationalencyklopedien, har godkänts. Sedan år 1990 har ett 80-tal sådana ansökningar godkänts. Bland dessa märks även namn på relativt nyligen utdöda släkter (såsom Adlerstam, Gripensvärd och Nordenstjerna) och släkter som spelat en betydelsefull roll i landets historia (såsom släkten Stiernkors; att en företrädare för släkten varit biskop och en annan chef över flera vapenslag i Finland innebar enligt PBR – vid det förhållandet att Stiernkors saknade egen rubrik i Nationalencyklopedin – inte att namnet var att anse som allmänt känt, i följd varav det stod fritt för en ny bärare att få det registrerat för sig).

Även utdöda borgerliga namn har godkänts för nya sökande, såsom framgår av exemplet Gravallius i praxisgenomgången.

Utvecklingen i praxis står i strid med de intentioner som ligger till grund för lagstiftningen och förefaller inte heller från ett nutida betraktelsesätt att vara tillfredsställande. Inte så att Riddarhuset och adeln som institution skulle ha något befogat anspråk på ensamrätt till utslocknade ätters namn. Däremot framstår det från allmän synpunkt och av hänsyn till nationens gemensamma historiska, kulturella och forskningsmässiga intresse som betänkligt att namn på personer som bott och verkat i riket och här spelat en framträdande roll, utan vidare kan övertas med ensamrätt av personer som inte har den ringaste egen anknytning till namnet. Särskilt stötande är denna mycket tillåtande praxis när det gäller namn som har burits av personer som intill relativt nyligen varit väl kända och som är omtalade i relativt moderna uppslagsböcker och

biografiska verk – eller på Internetbaserade uppslagsverk – men som av någon anledning inte fått ett eget uppslag i Nationalencyklopedien.

En förändring i riktning mot en något stramare rättstillämpning vad gäller byte till namn som har burits av utdöda släkter är alltså önskvärd, trots att det givetvis innebär en viss begränsning av möjligheten att fritt välja sitt eget efternamn. Emellertid finns det knappast ett befogat intresse för envar medborgare att få anta ett namn som någon annan tidigare har burit om den sökande inte har någon personlig anknytning till namnet. För den som önskar byta till exempelvis ett namn med adlig klang finns praktiskt taget obegränsade möjligheter att skapa ett nytt sådant genom att kombinera olika heraldiska begrepp, så som det givits rikliga exempel på i praxisgenomgången (Rosencreutz, Krusenstråhle, Silverkors osv.) utan att fördenskull inkräkta på landets historiska namnskatt.

Den lagändring som behövs för att åstadkomma en sådan uppstramad och mindre schablonmässig praxis behöver inte bli särskilt omfattande. Det är tillräckligt att kriteriet ”allmänt känt” ersätts med ”historiskt känt”. Villkoret för att ett namn ska befinnas vara historiskt känt måste inte alltid vara att det har tillhört en för länge sedan utdöd släkt. Även namn som intill relativt nyligen har burits av personer som tillhört en numera utdöd släkt kan givetvis i bokstavlig mening anses vara *historiskt* kända och därmed skyddade från att övertas av obefryndade bärare.

De allra vanligaste efternamnen behöver inget administrativt skydd

En fråga rörande det administrativa namnskyddet är om det alltjämt finns skäl att låta detta omfatta även mycket vanliga efternamn, såsom Johansson, Lindgren och Bergström. Det kan hävdas att de personer som redan bär sådana alldagliga efternamn knappast har något befogat intresse av att förhindra att andra får byta till det namnet. Det skulle å andra sidan kunna påstås att det saknas behov av möjligheten att kunna byta sitt efternamn till ett annat och mycket vanligt efternamn. Det påståendet är emellertid inte sant, eftersom det finns åtskilliga fullt rimliga motiv för den typen av efternamnsbyten. I fall då de vanliga familjerättsliga reglerna inte räcker till kan den angivna möjligheten vara ett smidigt sätt att uppnå namngemenskap i en familj eller i ett samboförhållande.

Trakasserade personer kan vilja byta till ett annat och alldagligt namn för att i någon mån göra det svårare för sina förföljare att spåra upp dem. Och om alla som så önskar ges rätt att byta till ett i Sverige väletablerat efternamn, utan att behöva åberopa några särskilda skäl för sin begäran, kan det få en positiv integrationspolitisk betydelse.

En viktig faktor i detta sammanhang är att staten inte har tillnärmelsevis samma intresse som tidigare av att med hjälp av särskiljande namn kunna identifiera medborgarna; redan när systemet med personnummer infördes minskades drastiskt namnets betydelse som individualiseringsinstrument, och i 1982 års namnlag ansågs det inte längre behövligt att uppställa särskilda hinder mot namnbyten för personer som redan hade särskiljande namn. Om det inte är förenat med några betydande andra olägenheter synes det därför finnas goda skäl att låta medborgarna i princip fritt få välja ett vanligt förekommande efternamn åt sig själva och sina barn, för att på detta enkla sätt ytterligare öka inslagen av frihet i namnlagstiftningen.

I Norge och Danmark har lagstiftaren redan anammat detta synsätt och undantagit allmänt brukade efternamn från det administrativa skydd som tillkommer de mer ovanliga namnen. Norge har gått längst i detta avseende; där skyddas endast efternamn som har färre än 200 bärare. Danmark har valt en mer återhållsam linje och satt gränsen vid 2 000 bärare. I båda fallen betonas i lagens förarbeten att den enskilde har rätt att bestämma sitt namn och att det krävs starka skäl för att inskränka denna rätt. Det framhålls visserligen att man ska ha respekt för den känsla av släktsamhörighet som ett efternamn kan ge. Men, understryks det i förarbetena, när alltför många bär samma efternamn finns det inte längre någon förväntan om att efternamnet ska utvisa tillhörighet till en viss släkt, och skälen att skydda ett sådant namn är då inte lika tungt vägande. Dessa tankar i förening med värdet av enkelhet i det administrativa förfarandet ledde i båda länderna till att namnskyddet slopades för de mest vanliga efternamnen.

Mycket talar för att också Sverige nu är moget för en liberalisering av möjligheterna att byta till något av de efternamn som är mest vanliga i landet. Var gränsen så fall ska gå kan naturligtvis diskuteras. Att som i Norge sätta namnet på en fri lista så snart antalet bärare överstiger 200 skulle föra alltför långt; det skulle exempelvis innebära att namnskyddet upphör för åtskilliga släkter som trots ett relativt stort antal bärare har en stark sammanhållning

och i flera fall också bedriver verksamhet i form av släktföreningar, såsom släkterna Geijer, Helsing, Huss och Uggla. En mer lämplig avvägning synes vara att såsom i Danmark sätta gränsen vid 2 000 bärare. Då skulle det administrativa namnskyddet upphöra för de cirka 470 vanligaste efternamnen, vilket med tillräckligt betryggande marginal skulle undanta släkter inom vilka det trots ett avsevärt antal bärare kan finnas en mer påtaglig känsla av samhörighet mellan dem som bär namnet. För säkerhets skull och inte minst för att garantera en enkel och invändningsfri tillämpning av regeln bör varje stavningsvariant av ett efternamn räknas för sig. Det blir således fritt att byta till Jansson men inte till Janson, Jansohn, Janzon, Jahnzon, Jahnson eller Jahnsson eftersom de sistnämnda stavningsvarianterna bärs av långt färre än 2 000 personer. Av samma skäl blir det fritt att byta till Bergkvist eller Bergqvist men inte till Bergquist eller Bergkuist.

Vad en sådan nyordning skulle innebära är naturligtvis i främsta rummet en väsentlig frihetsreform för medborgarna, men också avsevärda administrativa fördelar. Denna nya möjlighet skulle som nämnts dessutom kunna användas i åtskilliga fall när de familjerättsliga namnreglerna inte medger ett önskat byte eller då ett namnbyte i övrigt bara kan ske om det finns särskilda skäl. En många gånger vansklig och tidsödande dispensprövning skulle därmed kunna ersättas av en enkel ansökan om att få byta till ett namn som redan bärs av 2 000 personer eller fler.

Exakt vilka namn som vid en viss tidpunkt omfattas bör fastställas av Skatteverket, som enligt kommitténs förslag övertar rollen som namnmyndighet och som självfallet också kommer att informera härom på sin hemsida.

Övriga frågor

I det föregående har konstaterats att föreskriften, att ett befintligt eller historiskt namn åtnjuter skydd mot en ny namnansökan bara om de aktuella namnen lätt kan förväxlas, har lett till en oenhetlig och oönskad utveckling i praxis. Kommittén har därför ansett att detta kvalifikationskrav bör utgår ur 13 § första stycket 1–2 namnlagen. Samma överväganden gör sig gällande beträffande de övriga namn och kännetecken som anges i 13 § första stycket. Någon anledning att i övrigt ändra det sakliga innehållet i punkterna 3–6 finns däremot inte.

I 13 § första stycket 7 namnlagen ges skydd mot att någon tar ett efternamn som lätt kan förväxlas med titeln på ett skyddat litterärt eller konstnärligt verk, om titeln är egenartad. Skyddet omfattar också ett särskilt skapat namn som förekommer i ett sådant verk och vars utnyttjande skulle innebära en kränkning av annans upphovsrätt till verket. Genom den nya varumärkeslagen (2010:1877) och nyligen genomförda ändringar i firmalagen (1974:156) har rättsläget ändrats i frågan huruvida en titel på ett upphovsrättsligt skyddat verk ska utgöra hinder mot registrering av ett varumärke eller en firma. Det förhållandet att ett varumärke eller en firma innehåller eller består av något som är ägnat att uppfattas som titel på annans skyddade litterära eller konstnärliga verk utgör inte längre ett hinder mot registrering. Alltjämt ska dock den omständigheten att ett varumärke eller en firma innehåller eller består av något som kränker annans upphovsrätt till ett litterärt eller konstnärligt verk eller annans rätt till en fotografisk bild eller mönster utgöra hinder för registrering, 2 kap. 10 § varumärkeslagen och 10 § firmalagen (se prop. 2009/10:225 s. 198–199).

Eftersom det är önskvärt med största möjliga enhetlighet inom immaterialrättens område är det lämpligt att bestämmelsen i 13 § första stycket 7 namnlagen ändras så att bättre överensstämmelse med varumärkeslagen och firmalagen uppnås. Titelskyddet bör därför utgå som hinder mot godkännande av efternamn. Däremot bör det befintliga skyddet för kränkning av annans upphovsrätt till litterärt eller konstnärligt verk bestå.

Sammantaget innebär vad kommittén anfört att det lagrum som i en ny namnlag motsvarar 13 § namnlagen bör ges följande innehåll och utformning.

13 § Som efternamn, vare sig det är nybildat eller ej, får inte godkännas namn som kan förväxlas med

1. ett efternamn som någon annan lagligen bär,

2. ett historiskt känt efternamn som har burits av en utdöd släkt,

3. ett allmänt känt utländskt efternamn,

4. någon annans konstnärsnamn eller likartat namn, som är allmänt känt,

5. en beteckning för en stiftelse, en ideell förening eller en liknande sammanslutning,

6. någon annans här i riket skyddade firma, varumärke eller annat kännetecken som har inarbetats för någon annan i näringsverksamhet här i riket,

7. en benämning eller ett särskilt skapat namn i någon annans skyddade litterära eller konstnärliga verk, om utnyttjandet av namnet skulle innebära en kränkning av någon annans upphovsrätt till verket.

Har någon efter ansökan förvärvat ett nybildat efternamn, utgör vad som sägs i första stycket 1 inte hinder för föräldrar, syskon eller syskonbarn att med förvärvarens samtycke erhålla det namnet efter ansökan hos Skatteverket. Har det förra förvärvet gjorts av flera, fordras samtycke av dem alla.

Utan hinder av vad som sägs i första stycket får ett efternamn som 2 000 personer eller fler lagligen bär här i riket förvärvas efter ansökan hos Skatteverket.

8.4 Dispensprövning

Byte av efternamn ska kunna göras utan dispensprövning i fler fall än tidigare. Kommittén föreslår bland annat följande ändringar i förhållande till nuvarande 14 § namnlagen.

- Begreppet synnerliga skäl utmönstras och ersätts av särskilda skäl som enhetlig dispensgrund.
- Det ska inte längre behövas dispens för att få byta till ett efternamn som är bildat på något av föräldrarnas förnamn.
- Den så kallade hundraårsregeln vid byte till efternamn som tidigare förekommit i släkten skrivs in i lagtexten.

Nuvarande 14 § namnlagen innehåller regler som i vissa fall medger namnbyte även i fall då 12 och 13 §§ utgör hinder häremot. För att namnmyndigheten ska kunna medge undantag från villkoren i de sist nämnda paragraferna fordras i några fall att särskilda skäl föreligger för byte av efternamn, medan det i andra krävs mera, nämligen synnerliga skäl.

De namnbyten som trots bestämmelserna i 12 och 13 §§ namnlagen kan komma till stånd redan vid särskilda skäl är i första hand byten till patro- eller metronymikon, eller som det uttrycks i 14 § första stycket, ”ett efternamn som är bildat av faders eller moders förnamn med tillägg av ändelsen son eller dotter”. På grunder som har utvecklats närmare i kapitlet om familjerättsliga namnförvärv har kommittén gjort bedömningen att det inte längre finns anledning för staten att genom lagstiftning motarbeta detta namnskick,

som ju har uråldriga anor och är fast rotat i Sverige och många andra länder. Bestämmelsen om att det krävs särskilda skäl för att anta ett efternamn som är bildat på något av föräldrarnas förnamn bör alltså utgå. Den som vill byta till ett patro- eller metronymikon kan därmed i fortsättningen göra detta – till skillnad mot nu avgiftsfritt – efter ansökan enligt 5 § i kommitténs förslag till ny lag om personnamn.

En andra kategori av byten som kan beviljas om särskilda skäl föreligger, är enligt 14 § första stycket namnlagen byte ”till ett efternamn som sökanden har burit tidigare utan att ha förlorat det enligt 16–19 §§”. Någon anledning att i detta fall slopa kvalifikationskravet föreligger inte. Dispensmöjligheten behöver emellertid inte anges i lagen särskilt för dessa fall, eftersom – enligt vad som kommer att framgå av det följande – kommittén föreslår ett enda generellt gällande krav på särskilda skäl för byten till efternamn som annars inte hade varit möjliga att göra enligt 12 och 13 §§. Fallen av begäran om dispens i de aktuella situationerna torde fortsättningsvis över huvud taget bli rätt sällsynta, i och med att kommittén också lägger fram förslag som väsentligt ökar möjligheterna att i familjerättsligt ordning återta namn som en sökande har burit tidigare.

Den generella möjligheten till undantag från bestämmelserna i 12 eller 13 § namnlagen återfinns i 14 § andra stycket. Där anges att det fordras synnerliga skäl för sådana namnbyten som inte kan komma till stånd enligt reglerna om lämplighetsprövning i 12 § och om förväxlingsrisk i 13 §. Som juridisk term utgör synnerliga skäl traditionellt ett mycket högt ställt kvalifikationskrav, betydligt högre än det krav som innefattas i den i författningstext långt vanligare termen särskilda skäl. Vid tillkomsten av 1963 års namnlag förutsattes också att regeln om dispens vid synnerliga skäl skulle tillämpas mycket restriktivt (prop. 1963:37 s. 99). Utvecklingen inom personnamnsrätten har emellertid gått i annan riktning. Höglund observerade redan några år efter antagandet av 1982 års namnlag att bestämmelsen om dispens vid synnerliga skäl ”i praktiken fått ett vidare tillämpningsområde än som förutsatts” men fann inte anledning att beskärma sig över rättstillämpningen, särskilt inte om det gällde förvärv av efternamn som tidigare funnits i sökandens släkt: ”Det torde därför inte behöva innebära ett avsteg från eljest tillämpade principer, om synnerliga skäl mången gång anses föreligga i fortsättningen liksom i namnmyndighetens tidigare praxis” (Höglund, s. 130–131).

Som exempel på hur föga strikt det strängare kvalifikationskravet har upprätthållits i högsta instans kan nämnas, att Regeringsrätten har ansett synnerliga skäl enligt 14 § andra stycket namnlagen föreligga för byte av efternamn från Buse till Bose och från Stepan till Stephan, trots att de befintliga bärarna av namnen Bose och Stephan motsatte sig ansökningarna (RÅ 1986 ref. 14 och ref 131). I ett senare mål ansåg Regeringsrätten att synnerliga skäl förelåg för en person att byta till det redan förekommande namnet Toster, trots att personen i fråga inte hade annan grund för sin ansökan än att namnet hade anknytning till den ort där han var uppväxt och dit han avsåg att flytta (RÅ 1997 ref. 37).

Utvecklingen i praxis kan i själva verket sägas ha gått dithän, att begreppet synnerliga skäl i dagens rättstillämpning närmast motsvarar vad som tidigare inrymdes i begreppet särskilda skäl. I det avseendet kan namnlagen i dag sägas vilseleda medborgarna om vad som faktiskt gäller, eftersom kravet på synnerliga skäl här inte tillämpas lika strängt som där samma begrepp förekommer i annan lagstiftning. Glidningen i domstolarnas syn på dispensvillkoren i namnlagen utgör ett av många exempel på den allmänna liberalisering som under lång tid fortgått i rättstillämpningen. Även regeringens kommittédirektiv och de önskemål som ledde fram till dessa ger uttryck för en sådan mer liberal uppfattning i fråga om namnlagstiftningen. Det är tydligt att namnlagens krav på synnerliga skäl för namnbyte speglar en äldre tids värderingar, där hänsynen till namnstabilitet, behovet av att med namnets hjälp säkert kunna identifiera en människa samt namnets betydelse för familje- och släktsammanhållningen spelade en större roll än i dag.

De här belysta omständigheterna pekar alla i samma riktning, nämligen mot en ordning där begreppet synnerliga skäl utmönstras ur 14 § namnlagen och ersätts av ett för alla dispensfall enhetligt krav på särskilda skäl. Någon saklig förändring i förhållande till det nuvarande rättsläget bör inte uppkomma härigenom, och självfallet bör i förväxlingsfallen enskildas rättmätiga krav på skydd för sina unika efternamn beaktas med minst samma noggrannhet som hittills. Den egentliga förändringen består i stället av en förbättrad överensstämmelse mellan lagtexten och tillämpningen av densamma samt – inte minst viktigt – en enklare och tydligare systematik i namnlagstiftningen. Det har på många sätt varit olyckligt att namnlagen under lång tid har laborerat med två olika kvalifikationskrav, som varit svåra att skilja på och som gjort lagstiftningen mer invecklad än vad som objektivt sett varit motiverat.

En särskild nackdel med den nuvarande regeln i 14 § andra stycket namnlagen har varit att man av den inte kunnat utläsa att dispens regelmässigt beviljas när kraven enligt den så kallade hundraårsregeln är uppfyllda. Denna praxis innebär, som närmare har beskrivits i översikten över gällande rätt, att i fall då förväxlingsrisk enligt 13 § första stycket 1 namnlagen föreligger i förhållande till ett befintligt efternamn och medgivande inte har lämnats av samtliga bärare av det befintliga namnet, ska det sökta namnbytet ändå godkännas *om* efternamnet har burits i sökandens släkt i rakt uppstigande led i minst två generationer och *om* namnet har förekommit i sökandens släkt i rakt uppstigande led någon gång under de senaste 100 åren eller inom den fjärde generationen från sökanden räknat. På PRV:s hemsida beskrivs regeln på följande sätt: ”För att få byta till ett gammalt släktnamn ska det ha burits i rakt nedstigande led under minst två generationer. Dessutom får det inte vara längre sedan någon bar det än fyra generationer tillbaka, räknat från och med dina föräldrar.”

I Norge finns en lagfäst motsvarande generationsregel som gäller ”navn som er eller har vært en av tippoldeforeldrernes, oldeforeldrernes, besteforeldrenes eller foreldrernes etternavn eller mellomnavn”. Regeln gäller dock inte namn som har förvärvats genom äktenskap eller samboskap. I Danmark finns också en motsvarande lagfäst regel som gäller i fall då ”[n]avnet bæres eller har været båret af en af ansøgerens forældre, bedsteforældre, oldeforældre eller tipoldeforældre”. Regeln gäller i det fallet inte namn som tillkommit som patro- eller metronymikon.

Med hänsyn till att den nyss beskrivna dispensmöjligheten utgör fast praxis och är väl motiverad i sak är det ändamålsenligt att den – i likhet med vad som är fallet i Norge och Danmark – kodifieras, så att medborgarna direkt av lagen får en korrekt och mer fullständig uppfattning om vilka utsikter de har att få byta till ett efternamn som tidigare har funnits i släkten.

Det lagrum som i en ny namnlag motsvarar 14 § namnlagen bör, mot bakgrund av det anförda, ges följande innehåll och utformning.

14 § Utan hinder av 13 § kan byte ske till ett efternamn som funnits i sökandens släkt i rakt uppstigande led i minst två generationer och inom den fjärde generationen räknat från och med sökandens föräldrar eller inom de senaste 100 åren.

I övrigt kan byte till ett efternamn ske utan hinder av 12 eller 13 § om det finns särskilda skäl.

8.5 Ändring av efternamns genusform

Enligt 15 § i nu gällande namnlag ska en ändring av ett utländskt efternamns genusform inte anses som byte till ett nybildat efternamn utan kan ske genom anmälan till Skatteverket.

I många av de slaviska språken och i bland annat grekiskan har efternamnen olika ändelser beroende på om namnet bärs av en man eller en kvinna. Önskemål om att införa bestämmelsen som nu återfinns i 15 § framställdes sedan Regeringsrätten i en dom 1979 (RÅ 1979 2:19) slagit fast att regleringen i 1963 år namnlag förutsatte att ett och samma efternamn ska ha samma form för alla som bär namnet oavsett kön eller annan orsak. I enlighet med detta synsätt kom alltså en ändring av ett efternamns genusform att betraktas som byte till ett nybildat efternamn för vilket det krävdes tillstånd av PRV. För att efterleva ”principen att invandrare så långt som möjligt bör kunna behålla sitt ursprungslands kultur, vanor och språk” ansåg regeringen i 1982 års lagstiftningsärende att det borde införas en uttrycklig bestämmelse om att ändring av utländska efternamns genusform inte ska betraktas som byte av efternamn, utan att en sådan ändring, när den görs i enlighet med namnskicket i ursprungslandet, ska kunna ske kostnadsfritt genom en enkel anmälan (prop. 1981/82:156 s. 41). Därmed främjades enligt regeringen ett intresse som kan finnas hos många invandrare.

Även om det i en ny lag om personnamn inte kommer att göras skillnad mellan anmälnings- och ansökningsärenden finns det alltjämt behov av en bestämmelse som uttryckligen gör klart att en ändring av ett efternamns genusform inte är att anse som byte till ett nytt efternamn. En sådan bestämmelse behöver emellertid inte som i dag tas upp i en egen paragraf och än mindre under egen rubrik, utan kan lämpligen inordnas i 11 § om allmänna villkor för förvärv av efternamn i annan än familjerättslig ordning.

9 Förlust av efternamn

9.1 Inledning

Rätten att bära ett efternamn kan gå förlorad i de fall som anges i 16–19 §§ namnlagen. Med förlust av efternamn avses här att rätten att bära ett visst efternamn går förlorad, däremot inte den förlust av efternamn som uppstår i och med att någon byter efternamn. Bestämmelserna har till stora delar sitt ursprung i 1963 års namnlag.

I 16 § namnlagen regleras de namnförlustsfall då det fastställs att en man inte är far till ett barn, som på grund av det tidigare förmodade faderskapet har förvärvat mannens efternamn eller ett efternamn som mannen tidigare burit. Barnet förlorar i dessa fall per automatik sitt efternamn och förvärvar i stället det efternamn som modern bar vid tiden för födelsen. Det nya efternamnet anses barnet då ha förvärvat enligt 1 §. Bestämmelsen gällde från början endast barn i äktenskap men utvidgades genom 1982 års lag till att omfatta samtliga barn.

Enligt bestämmelsens andra stycke får domstol, om synnerliga skäl föreligger, tillåta barnet att behålla sitt efternamn. I motiven anges som exempel på när sådana skäl kan föreligga att barnet har hunnit etablera sig under sitt namn i arbetslivet eller skaffat familj med egna barn som bär efternamnet samt den risk för identitetskris hos barnet som kan uppstå vid namnförlust. (Prop. 1963:37 s. 109–110 och prop. 1981/82:156 s. 63).

Frågan om vad som ligger i begreppet synnerliga skäl enligt 16 § andra stycket namnlagen kom under HD:s prövning i rättsfallet NJA 1987 s. 634. Ett underårigt barn åberopade där som skäl för att få behålla sin styvfaders efternamn sin starka bindning till denne, vikten av att få behålla namngemenskap med sin syster, de svårigheter barnet själv säkerligen skulle få vid ett namnbyte samt det förhållandet att alla inblandade – styvfadern, modern och den

biologiske fadern – var helt överens i frågan om vad som var bäst för barnet. Till skillnad från underinstanserna, vilka lade vikt vid att barnet vid ett namnbyte inte skulle få namngemenskap med någon av sina föräldrar, fann en majoritet i HD att de åberopade omständigheterna räckte för att synnerliga skäl skulle anses föreligga i lagrummets mening. (När målet avgjordes i HD hade modern gift sig med styvfadern och bytt till dennes namn, men endast ett av de dömande justitieråden ansåg denna nya omständighet vara avgörande för målets utgång). – HD-domen ger uttryck för ett lågt ställt krav på synnerliga skäl för att få behålla ett namn som förvärvats på oriktiga grunder; kravet synes närmast motsvara vad man i andra juridiska sammanhang brukar mena med uttrycket ”särskilda skäl”.

I de fall då frågan om faderskapet prövas av domstol avgörs även namnfrågan i samband med domen. I annat fall prövas frågan av domstol efter särskild ansökan, som ska ha kommit in inom en månad efter fastställelsen i faderskapsfrågan.

Det är att märka att 16 § namnlagen långt ifrån alltid innebär att barnet förlorar sin förmodade fars namn sedan det fastställts att någon annan är far till barnet. Många gånger är ju situationen den att modern vid tiden för barnets födelse bar samma namn som den förmodade fadern. Effekten blir då bara att barnet i stället anses ha förvärvat sin mors namn enligt 1 §.

Förlust av efternamn i andra fall än de som har med fastställande av faderskap att göra, behandlas i 17 § namnlagen. Där sägs att om någon genom anmälan till Skatteverket har förvärvat ett efternamn som han eller hon inte har rätt till, ska domstol på talan av den vars namn sålunda har förvärvats besluta att namnet går förlorat. Också i detta fall kan namnet få behållas om synnerliga skäl talar för detta. Sådana skäl anses kunna föreligga exempelvis om namnet har burits under lång tid eller om det begångna felet är av mindre allvarligt slag (Höglund s. 140). Den som förlorar sitt namn enligt denna paragraf återfår det namn som han eller hon hade före anmälningen.

En motsvarande bestämmelse om återfående av namnet finns i 18 § namnlagen, som reglerar vad som ska inträffa i ”kollisionsfall”. Om någon efter ansökan hos PRV har erhållit ett efternamn som han eller hon inte tidigare har burit och det uppstår olägenhet för någon annan till följd av sådan förväxlingsrisk som anges i 13 §, ska domstol på talan av den som drabbats av olägenheten besluta att namnet förloras, om inte synnerliga skäl talar häremot. Avgörande

för domstolens prövning är inte riktigheten i PRV:s beslut, utan den olägenhet som har uppstått på grund av namnförvärvet. Talan om förlust av efternamn i kollisionsfallen får inte föras sedan fem år förflutit efter det att PRV:s beslut vunnit laga kraft (47 § andra stycket).

En förlust av efternamn enligt 16–18 §§ namnlagen kan medföra att även anhöriga förlorar sitt efternamn, nämligen om de har förvärvat namnet genom så kallat anslutningsförvärv. Förlusten sker dock inte automatiskt utan bara i fall då talan härom förs. Situationen regleras i 19 § som är tillämplig även när någon som borde ha förlorat sitt efternamn enligt de föregående paragraferna, har avlidit. På samma sätt som gäller enligt 16–18 §§ får i anslutningsfallen namnet behållas om det finns synnerliga skäl. Det är inte bara efternamn som åsyftas i 19 §. Också mellannamn kan förloras, eftersom det anses vara innebörden av den i bestämmelsen intagna lokutionen ”eller i övrigt har rätt att bära namnet”.

Vilket efternamn som en anhörig förvärvar som ersättning för det som förloras anges inte direkt i lagen. I stället sägs att om någon förlorar sitt efternamn enligt 19 § ska domstolen, med tillämpning av 1–10 §§, fastställa det efternamn som ska ersätta det förlorade namnet. Om det är fråga om ett efternamn som i det första ledet har förvärvats genom en ansökan hos PRV gäller samma preskriptionstid om fem år som vid talan om namnförlust enligt 18 § (47 § andra stycket).

Genom 23 a § namnlagen och den hänvisning till föräldrabalken som där görs, likställs barn, som har kommit till genom assisterad befruktning i äktenskap, registrerat partnerskap eller sambo-förhållande mellan två kvinnor, med andra barn vid tillämpning av 16 §. Det innebär i sin tur bland annat att om ett barn har förvärvat sitt efternamn på grund av att en kvinna har ansetts vara barnets förälder enligt 1 kap. 9 § FB, förlorar barnet automatiskt det namnet om det senare fastställs att kvinnan inte ska anses som förälder till barnet. Barnet får då i stället moderns efternamn vid tiden för barnets födelse. Finns det synnerliga skäl, får domstolen dock tillåta att barnet behåller sitt efternamn.

Tillkomsten av bestämmelserna om förlust av efternamn

Före 1963 års namnlag fanns spridda bestämmelser i den familjerättsliga lagstiftningen som reglerade vissa fall av namnförluster till följd av ändrad familjerättslig status, såsom hävande av adoptivförhållande och återgång av äktenskap. Även en förklaring om att ett barn saknade en tidigare presumerad äktenskaplig börd kunde leda till att barnet förlorade rätten till sitt efternamn. Utöver de nu nämnda fallen var förlust av efternamn (släktnamn) inte reglerad i lagstiftningen. I rättspraxis hade dock domstolar i vissa fall prövat talan om enskilda personers förlust av efternamn (se NJA 1936 s. 221 och NJA 1958 s. 617).

1956 års namnrättskommitté ansåg att en samlande namnlag borde innehålla regler om förlust av efternamn. Förlustfallen delades upp i två huvudgrupper; namnförlust på grund av att förändringar skett i den familjerättsliga statusen och kollisionsfall, dvs. fall där två personer anser sig har rätt till ett visst efternamn eller annat kännetecken, och där den ene för talan härom mot den andre.

Eftersom de familjerättsliga namnförvärven skedde huvudsakligen automatiskt genom statusförändringen, ansåg kommittén att även *förlusten* av dessa namn måste ske automatiskt (SOU 1960:5 s. 194). Kommittén föreslog sålunda att det, utöver de fall där barn förklarades sakna äktenskaplig börd, skulle införas regler om automatisk namnförlust även vid förklaring att ett barn inte var trolovningsbarn, vid hävande av adoptionsförhållande samt vid återgång av äktenskap. Kommittén föreslog även att hustru skulle kunna förlora sitt genom äktenskapet förvärvade efternamn om mannen i målet om äktenskapsskillnad visade att han på grund av hustruns förfarande under äktenskapet skulle lida synnerligt men om hon fick behålla efternamnet.

Kommittén ansåg att det även borde införas bestämmelser om förlust av efternamn vid kollisionsfall. De fall som avsågs var sådana då kollision sker mellan ett efter ansökan erhållet efternamn och annat namn eller beteckning. Även om ett beslut i en namnfråga helst inte bör kunna angripas sedan det vunnit laga kraft, var det viktigt att inte låta ett misstag eller missbedömning från namnmyndighetens sida menligt inverka på annans intresse. En namnhavare eller innehavare av annat kännetecken som lider men av att någon annan fått namnet felaktigt godkänt för sig, föreslogs därför kunna väcka talan om att namnförvärvaren skulle förklaras efternamnet förlustig.

Kommittén föreslog slutligen även en konsekvensbestämmelse för de personer (bipersoner) som har förvärvat sina namn genom anslutningsförvärv. Efter att ha övervägt och förkastat möjligheten att skapa en automatiskt verkande konsekvensbestämmelse kom kommittén fram till att en särskild regel för dessa fall var nödvändig. I de flesta fall ansågs dock huvudpersonens (den från vilken bipersonen förvärvat namnet) förlust av efternamnet böra leda till att även den som gjort ett anslutningsförvärv förlorar namnet; annorlunda bara om denne har ett självständigt intresse av att behålla detsamma.

I lagstiftningsärendet skedde vissa förändringar i förslagen. Departementschefen anslöt sig dock i huvudsak till de överväganden som låg till grund för införandet av en uttrycklig reglering om förlust av efternamn. Vissa remissinstanser hade ifrågasatt behovet av just en uttrycklig reglering, främst vad gällde förlust på grund av statusförändring. Departementschefen ansåg emellertid att det, i klarhetens intresse, även i dessa fall var lämpligt att uttryckliga bestämmelser togs in i en namnlag (prop. 1963:37 s. 109). Genom 1963 års namnlag infördes sålunda bestämmelser om förlust av efternamn på grund av förklaring att ett barn inte har äktenskaplig börd, hävande av adoptivförhållande samt återgång av äktenskap. Däremot ville departementschefen inte införa en regel som möjliggjorde att hustrun frändömdes mannens efternamn vid äktenskapsskillnad. Ett flertal remissinstanser hade påtalat att namnförlust borde kunna aktualiseras i de fall då det på grund av misstag eller andra formella fel vid anmälan av efternamn hos pastor hade antecknats fel namn. För att täcka upp även dessa fall infördes en allmän regel om namnförlust då någon genom anmälan förvärvat ett efternamn som han inte hade rätt till. Bestämmelsens räckvidd begränsades genom att talerätt endast tillföll den som den påstådda namnrätten blivit härledd från. I kollisionsfallen begränsades bestämmelsen till att gälla endast administrativa förvärv av efternamn som sökanden inte tidigare hade burit. En uttrycklig bestämmelse om vilket efternamn den som förlorade sitt efternamn skulle återförvärva, intogs även i regleringen. Viss jämkning av kommittéförslaget skedde även i bestämmelsen om bipersoners namnförlust. Bland annat tillades att talan mot en biperson får föras även om den som efternamnet är förvärvat från är avliden och denne borde ha förlorat efternamnet.

Som framgått överfördes bestämmelserna om namnförlust från 1963 års namnlag till den nuvarande namnlagen utan några större

förändringar. Vissa bestämmelser hade dock redan tidigare utmönstrats ur lagen. Detta gällde framför allt de regler om automatisk förlust av efternamn som styrdes av statusavgöranden, något som hörde samman med att de bakomliggande bestämmelserna om bland annat hävande av adoptivförhållanden och återgång av äktenskap upphävdes under 1970-talet. Den enda automatiska namnförlusten som således fanns kvar i namnlagen var den som berodde på att ett faderskap blev hävt. De ändringarna som likväl företogs i 1982 års lag, gjordes huvudsakligen för att anpassa bestämmelserna till den principiella utgångspunkten att så liten skillnad som möjligt ska göras mellan barn vars föräldrar är gifta med varandra och barn vars föräldrar inte är det. Regeln i nuvarande 16 § ändrades därför till att bli tillämplig även på barn vars föräldrar inte är gifta med varandra. För att anpassa bestämmelsen också till de allmänna principerna för ett barns rätt till ett efternamn, stadgades att barnet efter förlusten av den tidigare presumerade faderns efternamn förvärvar det namn som modern bar vid barnets födelse. Tidigare hade gällt att barnet förvärvar det namn som modern bar vid tidpunkten för upphävande av faderskapet (prop. 1981/82:156 s. 63).

9.2 Överväganden och förslag

- Ett barn ska inte längre automatiskt förlora sitt efternamn när det fastställs att den man vars namn barnet har, inte är far till barnet.
- Enhetliga och mer restriktiva regler än i dag ska gälla för talan om förlust av efternamn.
- Förlust av efternamn ska kunna ske bara när någon har olägenhet av att någon annan bär ett namn som har förvärvats på oriktiga grunder. Om det finns särskilda skäl ska namnet ändå få behållas.
- Om någon förlorar sitt efternamn efter beslut av domstol ska domstolen fastställa vilket namn som förvärvas i stället.
- Sammantaget innebär kommitténs förslag att de fyra paragrafer som i dag reglerar förlust av efternamn ersätts av en enda paragraf.

Kommitténs direktiv pekar inte på några specifika problem eller reformbehov när det gäller regleringen av förlust av efternamn. Det ingår emellertid i kommitténs allmänna uppdrag att se över och modernisera lagstiftningen samt att anpassa bestämmelserna till kommitténs förslag i övrigt så att lagstiftningen blir så konsekvent och enhetlig som möjligt.

Även om några stora problem inte har framkommit i samband med de aktuella bestämmelserna – se dock det tidigare nämnda rättsfallet NJA 1987 s. 634, där de rättsliga instanserna stötte på avsevärda tolkningsproblem – kan rent allmänt konstateras att bestämmelser som innebär att någon med automatik, utan hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, tvingas att byta efternamn framstår som ganska otidsenliga. När regeln en gång infördes om att ett barn automatiskt förlorar sitt efternamn om dess far visar sig vara någon annan än den som förmodats vara det, var det bärande argumentet att barnet från början hade *förvärvat* namnet automatiskt från den förmodade fadern. Argumentet kan förefalla logiskt, men det hade inte ens vid den tiden behövt uppfattas som tvingande; man kunde ha bedömt barnets intresse av att få behålla det namn som det en gång fått som ett tillräckligt starkt motskäl för att barnet inte *med automatik* skulle förlora det.

När kommittén nu i fråga om de familjerättsliga namnförvärven (kapitel 7) föreslår att de automatiska namnförvärven i allt väsentligt utmönstras ur namnlagen och att i stället alla namnförvärv ska ske genom ansökan, förlorar även det ursprungliga argumentet för automatiska namnförluster sin giltighet. Frågan är då om det finns övervägande andra skäl som talar för att likväl behålla den nuvarande regleringen i 16 § namnlagen.

Det förhållande att faderskapet har hävts innebär givetvis att barnet egentligen inte har haft rätt att förvärva mannens efternamn och inte heller ett efternamn som mannen tidigare har burit. Mot detta står att efternamnets betydelse som släktmarkör generellt har minskat i samhället och att individens eget intresse av att få bära ett visst namn värderas högre än tidigare. I många, förmodligen de flesta fall där barnet bär det efternamn som härrör från den man som tidigare ansågs vara barnets far, har barnet någon form av positiv relation till mannen. Barnet har ju själv eller genom sin vårdnadshavare valt att bära detta efternamn och avstått från möjligheten att i stället förvärva ett namn på moderns sida. Särskilt betänkliga följder kan regeln om automatisk namnförlust få om det gäller ett vuxet barn, som under kanske lång tid identifierat sig med

namnet och där mannen i fråga inte har något att invända mot att barnet fortsätter att bära det. Förhållandet noterades redan av Namnrättskommittén, som emellertid menade att det i sådana fall var tillräckligt att barnet under åberopande av synnerliga skäl kunde väcka talan vid domstol om rätten att få behålla namnet (SOU 1960:5 s. 196).

Mot den angivna bakgrunden anser kommittén att den statusförändring som ett hävande av faderskap innebär, inte längre bör föranleda att barnet automatiskt förlorar sitt namn. Den förändrade statusen bör i stället enbart utgöra en grund för en eventuell rättslig talan om namnförlust, i linje med vad som gäller i andra fall där ett efternamn på felaktiga premisser har förvärvats med stöd av de familjerättsliga bestämmelserna. Kommittén föreslår sålunda att bestämmelsen i nuvarande 16 § namnlagen slopas och att frågan om namnförlust i dessa fall, i den mån frågan alls aktualiseras, i vanlig ordning får prövas efter det att en eventuell talan härom väckts. Endast i fråga om preskription behövs en särskild bestämmelse för dessa fall av namnförlust. Det är nämligen inte rimligt att ett barn efter ett negativt faderskapsfastställande ska behöva riskera att för all framtid leva i ovisshet huruvida det får behålla sitt efternamn eller inte.

Som tidigare berörts likställs enligt 23 a § namnlagen barn, som har kommit till genom assisterad befruktning i äktenskap, registrerat partnerskap eller samboförhållande mellan två kvinnor, med andra barn. Vad som sägs om faderskap i 16 § ska tillämpas även i dessa fall. Det innebär att ett barn som har förvärvat sitt efternamn på grund av att en kvinna har ansetts vara barnets förälder enligt 1 kap. 9 § FB, automatiskt förlorar namnet om det senare fastställs att kvinnan inte ska anses som förälder till barnet. I parallellitet med vad som nu föreslås i fråga om faderskap bör inte heller i dessa fall namnförlust ske automatiskt, utan den berörda kvinnan bör vara hänvisad till att vid domstol väcka talan för det fall att hon inte vill att barnet ska få behålla hennes namn.

Namnlagen innehåller en reglering (17 §) av förlust av namn som är tillämplig vid anmälningsförvärv, dvs. familjerättsliga namnförvärv, och i 18 § en annan som är tillämplig vid vissa ansökningsförvärv. I ansökningsfallen måste det vara fråga om namn som någon ”inte har rätt till” medan ansökningsfallen avser namn som någon ”inte har burit tidigare” och som orsakar ”olägenhet för någon annan till följd av sådan risk för förväxling som anges i 13 § första stycket”. I och med att kommittén föreslår en enhetlig ord-

ning, där skillnad inte görs mellan namn beroende på hur de har förvärvats, finns förutsättningar för att också införa enhetliga regler för talan om namnförlust. Dessa möjligheter bör tas tillvara. En ny, enhetlig regel bör utformas så att den inte uppmuntrar till onödigt processande. Å andra sidan saknas anledning att formellt begränsa talerätten till vissa fall, så som nu görs i 18 §. En ändamålsenlig ordning kan uppnås genom att föreskriva två enkla villkor, som ska var uppfyllda i samtliga fall: Namnförvärvet ska ha skett på oriktiga grunder och innebära olägenhet för den som för talan om namnets förlust. Vad som avses med att namnet har förvärvats på oriktiga grunder beskrivs närmare i författningskommentaren.

I samtliga fall av förlust av efternamn gäller för närvarande att namnet kan få behållas om det finns synnerliga skäl för detta. En motsvarande regel gäller enligt 14 § andra stycket namnlagen för byte till efternamn när detta annars inte skulle ha varit möjligt, exempelvis på grund av risken för kollision med andra efternamn eller kännetecken. Kommittén har beträffande det lagrummet föreslagit att ”synnerliga skäl” ersätts av ”särskilda skäl”, som är det lägre satta krav för dispens som finns på andra ställen i namnlagen. Kommitténs förslag i den delen har förklarats med dels en allmänt högre värdering av medborgarnas intresse av att få bära de namn som de själva önskar, dels förhållandet att begreppet synnerliga skäl under lång tid urvattnats i rättspraxis så att det numera närmast motsvarar vad man i lagspråk brukar avse med särskilda skäl. Gränsen mellan särskilda och synnerliga skäl har på så sätt suddats ut eller i varje fall blivit oklar och svårbegriplig. Dessa motiv gör sig lika gällande i det nu aktuella sammanhanget. Härtill kommer önskvärdheten att av systematiska skäl i namnlagstiftningen ha ett enhetligt villkor – särskilda skäl – för samtliga de situationer där domstol har möjlighet att bevilja dispens från vad som annars gäller.

9.3 Lagförslag med kommentar

15 § Har någon förvärvat ett efternamn på oriktiga grunder eller genom någon som har förvärvat ett efternamn på oriktiga grunder, och uppstår på grund härav olägenhet för någon annan, ska domstol på talan av den sist nämnde besluta att namnet förloras, om inte särskilda skäl talar för att namnet får behållas.

Om någon förlorar sitt efternamn enligt första stycket ska domstolen fastställa vilket namn som förvärvas i stället för det som förloras.

Talan enligt första stycket som grundar sig på att ett föräldraskap har hävts får inte väckas senare än ett år efter hävandet.

Paragrafen motsvarar bestämmelserna om förlust av efternamn i 16–19 §§ namnlagen men innebär i förhållande till dessa avsevärda liberaliseringar och förenklingar.

Bestämmelsen om automatisk namnförlust för barn vars efternamn förvärvats på grund av ett sedermera hävt faderskap har inte överförts till den nya namnlagen. Vill den tidigare som fader ansedde mannen att barnet inte längre ska bära hans efternamn får han väcka talan mot barnet enligt villkoren i den generella regel som upptagits i *första stycket*.

En första förutsättning för att en talan om förlust av efternamn ska vara framgångsrik är enligt första stycket att namnet förvärvats på oriktiga grunder. Härmed avses såväl beslut om namnförvärv som blivit fel därför att beslutet fattats på ett materiellt oriktigt eller ofullständigt underlag, som sådana beslut som blivit felaktiga på grund av förbiseende eller annan oriktig handläggning vid den beslutande myndigheten. En andra förutsättning är att den som för talan kan visa att han eller hon har olägenhet av att den mot vilken talan förs har förvärvat namnet. Det införs alltså ett generellt skaderekvisit av det slag som hitintills gällt endast i fall där förväxlingsrisk föreligger (18 § jämförd med 13 § första stycket namnlagen). En avsedd konsekvens härav är att det inte lönar sig att driva en rättsprocess för den som inte har något beaktansvärt intresse av att en annan person förlorar sitt efternamn.

Om särskilda skäl föreligger ska namnet få behållas även om det har förvärvats på oriktiga grunder och olägenhetsrekvisitet är uppfyllt. Detta kan synas som en stor förändring i förhållande till det nuvarande kravet på ”synnerliga” skäl. I praktiken är emellertid ändringen närmast en anpassning till en sedan länge etablerad praxis, som därmed bör vara helt överförbar till den nya lagstiftningen. Domstolen ska alltså precis som tidigare göra en proportionalitetsbedömning och ta hänsyn till sådana omständigheter som att det begångna felet framstår som mindre allvarligt eller att det omstämda namnet har burits under lång tid.

Uttrycket ”genom någon som har förvärvat ett efternamn på oriktiga grunder” syftar på så kallade bipersoners konsekvens-

förvärv av efternamn, en fråga som nu regleras i 19 § första stycket namnlagen. Begreppen ”i övrigt har rätt att bära” och ”rätten att bära det” har utmönstrats eftersom de syftar på rätten att bära mellannamn. Inte heller har till den nya lagen överförts den i samma lagrum upptagna bestämmelsen om att regleringen av bipersoners namnförlust gäller också då huvudpersonen är avliden. Denna särskilda bestämmelse, som synes ha haft ringa praktisk betydelse, behövs inte med den utformning som första stycket har fått i kommitténs förslag.

Andra stycket anger att det är domstolen som ska fastställa vilket efternamn som ska ersätta det som går förlorat, vilket motsvarar den ordning som i dag gäller beträffande bipersoner enligt 19 § andra stycket namnlagen. I alla övriga fall gäller i dag att det namn återfås som bars före anmälningen respektive ansökningen (17 resp. 18 §). Genom att domstolen i fortsättningen ska besluta om ersättningsnamnet, försvinner dessa onödigt stelbenta regler och det uppnås en anpassning till den större valfrihet och bytesrätt som kommittén föreslår ska gälla enligt de familjerättsliga bestämmelserna i 1–10 §§. Önskemålen hos den som råkar ut för att förlora sitt namn i en rättsprocess kan härigenom smidigt och obyråkratiskt tillgodoses på ett så generöst sätt som namnlagen i övrigt medger. Att domstolen ska fastställa namnet inom namnlagens ramar är så självklart att det inte uttryckligen behöver anges i lagtexten.

Någon särskild preskriptionsregel om när talan om namnförlust inte längre får väckas har inte ansetts nödvändig, med hänsyn till det starkt avhållande moment som ligger redan i svårigheten att lång tid efter förvärvet påvisa olägenhet och de motsvande större möjligheterna att påvisa särskilda skäl för att få behålla ett namn som har burits länge. För barns förlust av namn som grundas på ett upphävt faderskap har emellertid i *tredje stycket* intagits en bestämmelse om att talan inte får väckas senare än ett år efter upphävandet. Det är nämligen inte önskvärt att ett barn under lång tid efter ett negativt fastställande av faderskapet tvingas leva i ovisshet om huruvida det får behålla sitt efternamn eller inte.

Tredje stycket är så formulerat att det även täcker in den situation som numera kan uppkomma då ett föräldraskap har hävts för en kvinna som tidigare ansetts vara barnets förälder enligt 1 kap. 9 § FB.

10 Särskilt skydd för efternamn

10.1 Inledning

I 20–23 §§ namnlagen finns bestämmelser om ”Särskilt skydd för egenartade efternamn”. Bestämmelserna innefattar ett materiellt, privaträttsligt skydd mot obehörigt användande av sådana efternamn. Som tidigare beskrivits åtnjuter enligt 13 § namnlagen alla efternamn ett *administrativt* skydd, främst på så sätt att namnmyndigheten inte får godkänna nya efternamn som lätt kan förväxlas med namn som redan finns. Det *materiella* skyddet omfattar däremot endast efternamn som i lagens mening är egenartade och ger den, vars rätt till ett sådant efternamn blivit kränkt på grund av att någon annan använt namnet, möjlighet att få sin sak prövad i domstol. Bestämmelserna om materiellt namnskydd har i sak varit oförändrade sedan tillkomsten av 1963 års namnlag.

Vad som avses med ett egenartat efternamn anges i 20 § tredje stycket namnlagen. Där sägs att ett efternamn ska anses som egenartat om det är ägnat att utmärka tillhörigheten till en viss släkt. Avgörandet är alltså beroende av en bedömning, varför någon skarp gräns mellan egenartade och icke egenartade efternamn inte kan dras. Uppenbarligen är dock nybildade efternamn, som godkänts i administrativ ordning, så gott som alltid egenartade; som efternamn får ju inte godkännas namn som har alltför stor likhet med andra efternamn. Egenartade är också äldre ovanliga eller karaktäristiska efternamn, även i fall då de är av son-typ. Däremot kan mycket vanliga efternamn, såsom Svensson och Lindberg, naturligtvis inte kallas egenartade.

I 20 § första och andra styckena anges i vilka fall ensamrätt till ett egenartat efternamn kan göras gällande. *Första stycket* ger den enskilde ett generellt skydd mot att någon annan som namn använder dennes egenartade och med stöd av lag förvärvade efternamn eller ett namn som lätt kan förväxlas med detta. *Andra stycket*

begränsar möjligheten att använda ett egenartat efternamn som varumärke eller annat kännetecken, som lätt kan förväxlas med namnet.

Någon uttrycklig bestämmelse om att domstol kan meddela förbud mot användningen av egenartade efternamn finns inte i namnlagen. Möjligheten för domstol att på yrkande meddela sådant förbud anses emellertid följa av allmänna processuella regler och har dessutom stöd i praxis.

21 § namnlagen innehåller bestämmelser om så kallat passivitetsskydd för konstnärsnamn och andra liknande namn samt kännetecken. Den som har ett egenartat efternamn kan, till förmån för den som använder namnet som konstnärsnamn, gå förlustig sin rätt om namnintrånget inte påtalas inom rimlig tid. I 22 § finns särskilda regler för talan om fastställelse huruvida en rätt till ett egenartat namn består eller inte eller huruvida ett förfarande utgör intrång i en sådan rätt. Slutligen finns i 23 § bestämmelser om skadestånd för namnintrång. Någon straffrättslig sanktion för den som obehörigen använder ett egenartat efternamn finns inte.

Tillkomsten av skyddet för egenartade efternamn

1956 års namnrättskommitté ansåg det angeläget att det administrativa namnskydd som redan gällde, skulle kompletteras med ett materiellt/privaträttsligt skydd för efternamn som gav namnhavare bättre möjligheter att vid domstol angripa annans förvärv eller bruk av namnet. Kommitténs utgångspunkt var att den enskildes intresse av ett privaträttsligt skydd för efternamnet hör ihop med namnets förmåga att verka individualiserande, och att behovet av ett sådant skydd därför framträder med olika styrka för olika efternamn. Namnets individualiseringsförmåga ansågs i hög grad vara avhängigt dess frekvens. Kommittén var emellertid på det klara med att enbart en uppgift om hur många personer som bär ett efternamn inte ger ett rättvisande svar på frågan hur ”vanligt” det är som efternamn. Om samtliga de personer som bär namnet är släkt med varandra kan namnet vara ”ovanligt” även om släkten är stor.

Namnrättskommittén ansåg därför att den enskildes intresse av att få namnet skyddat mot intrång endast till en del bygger på dennes önskan att själv individualiseras och till en större del på den enskildes önskan att inte någon utomstående ska kunna ge sken av att vara släkt med denne. Ju fler släkter som bär namnet, desto

mindre anledning ansågs namnhavaren ha att från den synpunkten känna sig förfördelad av ett sådant intrång, medan intresset av skydd ansågs öka i ju högre grad namnet är ägnat att utmärka tillhörigheten till viss släkt. Intresset av skydd ansågs naturligt nog vara som störst när namnet bärs av endast en släkt. Ett sådant intresse ansågs emellertid kunna föreligga även i fall då namnet ger associationer till ett begränsat antal släkter. Namnfrekvensen spelar sålunda en avsevärd roll vid bedömningen av intresset av ett materiellt skydd. Kommittén framhöll dock att även andra faktorer måste tillerkännas betydelse, främst den ordbildningstyp som namnet tillhör, men även frekvensen av namnets språkliga strukturtyp, de språkliga beståndsdelarnas form och betydelse samt det sätt varpå de sammanfogas till ett namn. Kommittén ansåg vidare att det undantagsvis kunde förekomma att ett efternamn, som sett till hela landet inte kan betraktas som egenartat, inom ett viss begränsat geografiskt området och under särskilda förhållanden kan anses som egenartat. (SOU 1960:5 s. 78–79).

Några uttalanden som avvek från de här återgivna gjordes inte i lagstiftningsärendet. Emellertid ansåg departementschefen att det av kommittén föreslagna skyddet för egenartade efternamn borde var något minde omfattande, vilket resulterade i de ännu gällande bestämmelserna om att skyddet inte får åberopas gentemot en person eller en släkt som ”av ålder eller annars enligt ortens sed” har burit namnet som tillnamn (prop. 1963:37 s. 120–121). I annat fall skulle bland annat bruket av gårdsnamn i framför allt Dalarna ha satts i fara. Vidare begränsades möjligheten för den som har ett egenartat efternamn att reagera rättsligt, till fall av *obehörigt* användande av namnet i näringsverksamhet.

Reformönskemål

Institutet för språk och folkminnen har i sin tidigare nämnda skrivelse till regeringen år 2004 efterfrågat en översyn och ett förtydligande av begreppet egenartat efternamn samt även anfört att det bör övervägas om en gräns alltjämt ska finnas mellan egenartade efternamn och övriga efternamn; om gränsen ska vara kvar bör det klargöras var den går. Också Skatteverket och PRV har framfört att skyddet för de egenartade efternamnen bör ses över. PRV har i sin skrivelse till regeringen år 2005 framhållit att det i samband med en sådan översyn bör göras en jämförelse med efternamnsskyddet i

varumärkeslagen i syfte att bland annat åstadkomma en gemensam terminologi.

Enligt sina direktiv ska kommittén – utöver uppgiften att allmänt undersöka om det finns utrymme för ett något större hänsynstagande till enskildas intresse av att själva få välja sina namn – se över skyddet för egenartade efternamn och ta ställning till behovet av ändringar i regleringen.

När det gäller önskemålen om en gemensam terminologi kan redan här nämnas att den nya varumärkeslagen (2010:1877) och numera även firmalagen (1974:156) har utformats så att dess terminologi överensstämmer med namnlagens. I 2 kap. 10 § 2 varumärkeslagen och 10 § första stycket 8 firmalagen anges sålunda att något som är ägnat att uppfattas som någon annans *egenartade efternamn* kan utgöra hinder för registrering av varumärke eller firma.

10.2 Överväganden och förslag

10.2.1 Problembeskrivning

På grundval av det arbete som utfördes av 1956 års namnrättskommitté infördes som nämnts ett heltäckande *administrativt* skydd för samtliga efternamn. Frågan i vad mån det härutöver fanns eller borde införas ett materiellt rättsskydd, som skulle innebära en rätt att vid domstol påtala intrång i namnrätten, var vid denna tid omdiskuterad (se Höglund s. 28 f.) Rättsläget var sådant att det endast beträffande adelsnamn av egenartad beskaffenhet stod klart att ett materiellt rättsskydd kunde göras gällande. Någon rättslig prövning av om ett borgerligt efternamn kunde åtnjuta motsvarande skydd hade aldrig förekommit.

1956 års namnrättskommitté ansåg emellertid att kravet på en generell ensamrätt till och ett skydd för efternamn gjorde sig gällande i allt högre grad. Den enskildes intresse av ett sådant privaträttsligt skydd för sitt efternamn ansågs höra samman med namnets förmåga att, avhängigt namnets frekvens, verka individualiserande. Kommittén kom därför i sitt betänkande att utförligt beskriva vilka överväganden som kunde bli aktuella vid bedömningen av om ett efternamn är ägnat att utmärka tillhörigheten till en viss släkt och därmed kan betraktas som egenartat. Dessa överväganden kompletterades av departementschefens uttalanden i lagstiftnings-

ärendet. Lagregleringen har härefter i allt väsentligt bevarats intakt men har med tiden fyllts ut av ett antal avgöranden i praxis, varigenom namnhavares rättsliga möjligheter att skydda sina namn har preciserats. Det måste likväl konstateras att begreppet egenartat efternamn är långt ifrån entydigt, särskilt som förarbetsuttalandena är ganska åldersstigna samt det visat sig råda delade meningar även inom de rättsliga instanserna huruvida ett namn med lagens ord är eller inte är ”ägnat att utmärka tillhörighet till en viss släkt”.

Högsta domstolen har i fyra domar, som också redovisats under avsnittet gällande rätt, tagit ställning till frågor som haft att göra med skyddet för egenartade efternamn.

NJA 1973 s. 717 (Wänerskog): Innehavare av efternamnet Wänerskog väckte talan mot Skogsägareföreningen Vänerskog, ekonomisk förening, med yrkande att registreringen av föreningen skulle upphävas och föreningen förbjudas att använda namnet Vänerskog i sin firma; även skadestånd yrkades. Tingsrätten och hovrätten ogillade yrkandena. HD fann att Wänerskog utgjorde ett egenartat efternamn och att föreningen obehörigen använt sig av namnet. När det gällde frågan om namnet använts till ”förfång” (numera ”nackdel”) enligt 20 § andra stycket namnlagen framhöll HD att föreningens firma uppenbarligen lätt kunde förväxlas med efternamnet Wänerskog och att detta namn, med hänsyn såväl till ordbildningstyp och individualiseringsförmåga som till att det bars av endast ett fåtal, var att anse som i hög grad egenartat. Namnet Vänerskog var inte en geografisk benämning utan påhittat för att markera föreningens anknytning till trakterna kring Vänern, som var just de trakter där medlemmarna av släkten Wänerskog var bosatta. Mot den bakgrunden befanns föreningen inte ha rätt att använda namnet i sin firma. (Parterna ingick sedermera en överenskommelse som gav föreningen rätt att använda namnet Wänerskog). – En minoritet bestående av två justitieråd menade att kravet på ”förfång” måste innefatta något utöver förväxlingsrisken, som i detta fall över huvud taget knappast förelåg; åtminstone borde krävas att den obehöriga användningen medför olägenheter av någon praktisk betydelse. Det var sålunda inte tillräckligt att namnhavarna ville vara ensamma om namnet. På dessa skäl ogillade minoriteten yrkandena.

NJA 1985 s. 563 (Gullmarstrand): I målet stod klart att efternamnet Gullmarstrand var i lagens mening egenartat och lätt kunde förväxlas med handelsbolaget Gullmarsstrand som bedrev hotell- och restaurangverksamhet i en ort vid fjorden Gullmarn. HD konstaterade att målet hade likheter med föregående rättsfall men att firmanamnet Gullmarsstrand hade en klarare och mer preciserad geografisk anknytning än beteckningen Vänerskog. Vidare menade HD att den som antar ett efternamn som anknyter till en geografisk benämning måste räkna med en viss risk för förväxling med allahanda namn med samma anknytning. Något beaktansvärt psykiskt obehag kunde rörelsenamnets användning heller inte anses innebära för den klagande namn-

bäraren. Rekvisitet ”nackdel för den som har förvärvat ett egenartat efternamn” befanns därmed inte vara uppfyllt, och talan om namnintrånget ogillades.

NJA 1992 s. 491(Ell): Innehavare av efternamnet Ell yrkade förbud för en kvinna att använda namnet bland annat som artistnamn i sin näringsverksamhet. Tingsrätten fann att namnet, som bars av endast en släkt i landet, fick anses vara egenartat och biföll ansökningen. Rättens ordförande var skiljaktig och ansåg att namnet inte var egenartat i namnlagens mening, eftersom det till sin ordbildningstyp inte var ägnat att utmärka tillhörighet till en viss släkt. Hovrätten fastställde tingsrättens dom. HD fann att efternamnet Ell otvivelaktigt var egenartat, men att det på grund av sin enkla ordbildningstyp – den ljudenliga utskriften av bokstaven L i svenska språket – inte kunde åtnjuta skydd enligt 20 § namnlagen. Ett justitieråd anmälde skiljaktig mening.

NJA 1994 s. 461 (Ransed): Ett bokförlag hade gett ut en bok under författarpseudonymen ”Lena Ransed”. Boken skildrade hur författarinnan försökte bota sina ångestsymptom genom psykoterapi. En innehavare av efternamnet Ransed ansåg sin rätt till namnet kränkt och yrkade skadestånd. I målet stod klart att namnet var egenartat och att det obehörigen hade använts till nackdel för innehavaren, som tilldömdes skadestånd.

Rättsfallen illustrerar de svårigheter som kan uppkomma när lagstiftningens krav på egenart, obehörighet och nackdel ska tillämpas i praktiken. Det är också att märka att samtliga rättsfall gällde frågan om obehörigt användande av ett efternamn – eller ett med efternamnet lätt förväxlingsbart namn – enligt 20 § andra stycket namnlagen, dvs. i *näringsverksamhet*. Såvitt känt har det inte, vare sig enligt 1963 års eller nuvarande namnlag, inträffat att någon fört talan enbart enligt lagrummets första stycke, dvs. med anledning av att en privatperson använt sig av någon annans egenartade efternamn. Förklaringen torde vara att de materiella reglerna om skydd för efternamn har betydelse framför allt i kommersiella sammanhang. Mot den bakgrunden kan det finnas anledning överväga om ett materiellt efternamnsskydd alls är behövligt för fall som avser ett rent privat brukande och om det i sådana fall i stället är tillräckligt med det administrativa skydd mot registrering av förväxlingsbara efternamn som sedan länge finns enligt både namnrätten och kännetecknsrätten.

När det gäller användningen av efternamn i kommersiella sammanhang måste ett materiellt namnskydd naturligtvis vara kvar. Däremot finns för de fallen anledning överväga om den nuvarande och ibland svårbestämbara indelningen i särpräglade och icke särpräglade efternamn längre tjänar något syfte, eller om det är till-

räckligt med den avgränsning som ligger i att användningen måste vara dels otillbörlig, dels till nackdel för den som har förvärvat efternamnet.

10.2.2 Ett materiellt skydd mot privat bruk av efternamn behövs inte

Regler som ger bäraren av ett efternamn möjlighet att ta till rättsliga åtgärder mot att någon annan använder namnet – också när det sker inom ramen för ett rent privat bruk – har inte någon lång tradition i den svenska lagstiftningen. När sådana regler infördes genom 1963 års namnlag var motivet att den som hade ett ovanligt efternamn inte ska behöva tåla att ”någon utomstående skall ge sig sken av att vara befryndad med honom” samt bärarens behov av att genom namnet ”själv individualiseras” (se prop. 1963:37 s. 118). Individens, familjens och släktens genom namnet markerade särart ansågs alltså utgöra ett så viktigt intresse att det måste upprätthållas med hjälp av en förstärkt skyddslagstiftning.

Flera omständigheter talar för att ett så omfattande materiellt rättsskydd för efternamn, som används uteslutande i privata sammanhang, inte längre är motiverat.

1) En persons efternamn ger inte i samma grad som tidigare uttryck för gemenskapen inom en familj eller en släkt. Detta beror till en del på den allmänna samhällsutvecklingen, som bland annat gjort det allt vanligare att framför allt kvinnor behåller sina efternamn i parbildningar och att familjemedlemmarna därför har olika efternamn. Men det beror också på den ökade valfrihet som infördes genom 1982 års namnlag – och genom de ytterligare lättnader som infördes år 1988 – i fråga om de familjerättsliga namnförvärven. Numera är det vanligt att efternamn förs utanför den ursprungliga släktkretsen och även att de förs in i en ny familjebildning utan att det finns något blodsband till den ursprungliga kretsen av bärare. Exempelvis kan en frånskild man behålla ett genom äktenskapet förvärvat efternamn som härrör från den tidigare hustruns släkt och därefter med en annan kvinna få barn, som enligt vanliga familjerättsliga regler förvärvar mannens namn utan att alltså kunna härleda något som helst släktskap till den släkt som namnet kommer från. En god del av kritiken mot 1982 års namnlag gick i själva verket ut på att den alltför lite tillgodosåg behovet av namnstabilitet och kontinuitet i namnskicket

och att den därigenom riskerade att försämra familje- och släktsamhörigheten. Kritikerna var upprörda över att de nya reglerna luckrade upp den gemenskap som efternamnet enligt dem borde ge uttryck för och att samhörigheten med gångna generationer härigenom gick förlorad.

Av den sortens kritik finns inte mycket kvar i dagens samhälle. I allt väsentligt råder enighet om värdet av att människor själva tillåts välja sina efternamn, även när det innebär att medlemmar i samma familj eller släkt får olika namn. Ett uttryck för tidens anda är att Namnlagskommittén enligt sina direktiv ska undersöka möjligheten till en ännu större individuell valfrihet. Dessa nya och mer liberala värderingar till trots har det legala hindret mot att använda sig av någon annans namn förblivit lika starkt som när det infördes i 1963 års namnlag.

2) Reglerna om administrativt namnskydd i 13 § namnlagen förhindrar i en rad hänseenden att någon tar en annans namn som efternamn. Reglerna förhindrar visserligen inte att någon för privat bruk på annat sätt än som efternamn använder någon annans efternamn, men de kan sägas ge ett grundskydd mot obehörigt användande av sådana efternamn som redan finns. Även om det materiella namnskyddet slopas när det gäller privat bruk, kommer alltså skyddet mot att någon annan tar ett likadant eller snarlikt efternamn att finnas kvar.

3) Såvitt känt saknas det från den rättsliga praktiken exempel på att en namnbärare i rättslig ordning protesterat mot att någon annan använt namnet i rent privata sammanhang. De prejudikat som finns från Högsta domstolen handlar alla om obehörigt användande av annans efternamn i näringsverksamhet. Förhållandet är i sig ett tecken på att det materiella namnskyddet har sin egentliga betydelse i rent kommersiella sammanhang. Vid närmare eftertanke är detta knappast förvånande. Det uteslutande privata användandet torde väsentligen avse två situationer. För det första fall där någon i bekantskapskretsen kallar sig vid någon annans efternamn. Om detta inte sker i ett sammanhang som har kommersiell anstrykning – såsom när namnet används som artistnamn eller som författarpseudonym – utan just inom en begränsad familje- eller umgängeskrets torde det höra till sällsyntheterna att den som med rätta bär namnet drabbas av någon beaktansvärd skada. Och om användandet av någon annans namn sker i chikanöst syfte i medierna eller på Internet kan reglerna om straff och skadestånd för förtal aktualiseras. Det andra fallet avser den ganska ovanliga situationen

att ett efternamn används efter det att namnmyndigheten godkänt namnet på felaktiga grunder, i detta fall utan att beakta att namnet kan förväxlas med ett befintligt efternamn. I sådana fall har dock namnbäraren möjlighet att göra invändning enligt 41 § andra stycket namnlagen samt även att överklaga PRV:s godkännande enligt 42 §.

4) Namnlagen är ett komplext regelverk. Vid dess tillkomst togs hänsyn till en rad delvis motstridande synpunkter. Namnlagsutredningens förslag blev under såväl propositionsarbetet som riksdagsbehandlingen föremål för åtskilliga jämkningar och tillägg, som minskar lagens överblickbarhet och gör den i flera avseenden svår att förstå och tillämpa. Resultatet blev ”en komplicerad och inte helt konsekvent kompromiss mellan olika rättspolitiska hänsynstaganden” (Bogdan, *Namnrätt*, 3 uppl. 1991 s. 8). Det är därför angeläget att de möjligheter som erbjuder sig till förenklingar av regelsystemet tas till vara. En sådan möjlighet är att slopa det materiella skyddet för efternamn vad gäller allt utom kommersiell användning av namnet. Härigenom kan också de komplicerande och svårbestämbara undantag från användarförbudet vilka fick sin slutliga utformning under riksdagsbehandlingen utgå. Det behöver alltså inte längre i lagen särskilt anges att ett efternamn får användas om någon eller en släkt av ålder eller annars enligt ortens sed har burit namnet som tillnamn.

Genomgången av argument visar att det i namnlagen inte behövs något materiellt skydd mot användning av efternamn annat än i kommersiella sammanhang. Kommittén anser därför att bestämmelsen i 20 § första stycket inte bör föras över till en ny lag om personnamn.

10.2.3 Reglerna om materiellt skydd mot kommersiell användning av efternamn kan förenklas

I 20 § andra stycket föreskrivs att ingen obehörigen, till nackdel för den som förvärvat ett egenartat efternamn, i *näringsverksamhet* får använda en firma, ett varumärke eller ett annat kännetecken som lätt kan förväxlas med namnet. Med firma likställs beteckning för stiftelse, ideell förening eller därmed jämförlig sammanslutning. Det är alltså här fråga om ett skydd mot att någon annans efternamn exploateras i kommersiellt syfte. Ett materiellt namnskydd av

detta slag har sitt självklara berättigande. Motsvarande bestämmelser återfinns i varumärkeslagen och firmalagen.

Som kommittén tidigare framhållit bör de vanligaste efternamnen inte längre åtnjuta något administrativt namnskydd utan fritt kunna antas av envar som nytt efternamn. När det blir så enkelt för obesläktade personer att anta och använda sig av de vanligaste efternamnen är det knappast meningsfullt att heller i övrigt inskränka rätten att använda sig av dessa namn. Det materiella skyddet mot att ett efternamn används i näringsverksamhet bör därför – liksom hittills – bara gälla sådana namn som också åtnjuter ett administrativt skydd enligt 13 § namnlagen.

Det kan vidare sättas i fråga om kravet att namnet måste vara *egenartat* för att komma i åtnjutande av skydd har någon betydelse vid sidan om de begränsningar som ligger redan i att namnet inte får användas *obehörigen* och inte heller till *nackdel* för den som lagligen bär namnet. Det synes vara svårt att ens konstruera exempel där användandet av ett icke egenartat efternamn, dvs. ett efternamn som är så vanligt att det enligt definitionen i 20 § tredje stycket namnlagen inte ”är ägnat att utmärka tillhörigheten till en viss släkt”, leder till nackdel för den som bär namnet. Om kravet på att namnet ska vara egenartat inte har någon självständig rättslig betydelse kan det slopas, vilket skulle innebära en välbehövlig förenkling av den materiella skyddsregleringen i namnlagen. Därmed skulle rättstillämpningen också befrias från de invecklade och ganska åldersstigna förarbetsuttalandena om vad som menas med att ett namn är ägnat att utmärka tillhörigheten till en viss släkt.

Det egentliga och enda berättigade motivet för det materiella namnskyddet är att den som har rätt till namnet kan lida *skada* av att någon annan använder sig av namnet. Skadeprövningen bör alltså vara det avgörande momentet i en tvist som avser frågan om någon utomstående har rätt att använda namnet eller inte. Det nuvarande kravet att namnet dessutom måste vara egenartat för att få skydd bör inte närmast uppfattas som en omständighet av självständig betydelse utan som ett sätt att redan före skadeprövningen fastställa att en talan är ogrundad. Tanken kan alltså sägas vara att man i förekommande fall snabbt ska kunna konstatera att ett namn inte är egenartat och att en skadeprövning av det skälet inte behöver göras.

Verkligheten torde emellertid se annorlunda ut. I fall då någon driver en rättslig process om namnintrång handlar det mestadels om namn som utan vidare kan konstateras vara egenartade – i andra

fall saknas anledning att alls inleda en process – varför man ändå inte slipper från att göra en skadeprövning. Förhållandet bekräftas av de fyra praxisavgöranden som förekommit sedan ikraftträdandet av 1963 års namnlag. I samtliga dessa fall har det stått klart att de berörda efternamnen (Wänerskog, Gullmarstrand, Ell och Ransed) varit i lagens mening egenartade. Frånsett det särpräglade fallet Ell, där namnet bedömdes vara av alltför enkel ordbildningstyp, har den centrala frågan i stället varit huruvida namnintrånget orsakat bäraren någon skada.

Om man slopar kravet på egenart kan det naturligtvis undantagsvis inträffa att den som bär ett vanligt, icke egenartat efternamn av någon anledning beslutar sig för att väcka talan om namnintrång. Saken innebär emellertid knappast någon stor förlust utom för namnbäraren själv, som på grund av avsaknaden av påvisbara skada är dömd att förlora sin sak i rättstvisten.

Kommitténs bedömning är alltså att det utan olägenhet går att väsentligt förenkla namnlagen och underlätta dess tillämpning genom att utmönstra kravet på att ett efternamn måste vara egenartat för att kunna komma i åtnjutande av ett materiellt rättsskydd. Det bör understrykas att någon saklig ändring av rättsläget inte är avsedd och heller inte är att förvänta, utom såtillvida att det inte längre ska gå att ogilla en talan om namnintrång redan på den grunden att namnet inte är egenartat.

Genom att slopa namnlagens nuvarande krav på att ett efternamn kan vara skyddat bara om det är egenartat åstadkoms även en ökad rättslikhet med norsk och dansk lag på området. Varken i den norska eller i den danska namnlagen görs nämligen någon åtskillnad mellan efternamn som har ett särskilt skydd och övriga efternamn. Några olägenheter med denna enhetliga ordning i grannländerna har inte framkommit såvitt kommittén kunnat utröna.

En ytterligare förenkling som bör ifrågakomma är att slopa kravet på att namnet *lätt* ska kunna förväxlas, i linje med den bedömning som kommittén gjort när det gäller likhetsprövning av nybildade efternamn som förvärvas efter ansökan och prövning i administrativ ordning (kapitel 8.3). Avsikten med förändringen har i det fallet angetts vara att bana väg för en mer enhetlig och förutsebar bedömning från de rättsliga instanserna och att tydliggöra att den språkliga likheten mellan namnen ska stå i centrum för bedömningen av förväxlingsrisken. Avsikten är däremot inte att åstadkomma någon stor saklig förändring av rådande rättsläge.

Det är en väsentlig fördel om kravet på förväxlingsbarhet i fråga om det materiella namnskyddet motsvarar det som gäller för det administrativa skyddet för efternamn. Några vägande skäl som talar mot att åstadkomma en sådan rättslikhet kan kommittén för sin del inte finna. I sammanhanget bör påpekas att betydelseskillnaden mellan förväxlingsbar och *lätt* förväxlingsbar i praktiken torde vara mycket liten och att det såvitt känt inte har förekommit något rättsligt avgörande rörande materiellt rättsskydd där två till stavningen olika namn väl befunnits vara förväxlingsbara men inte lätt förväxlingsbara. De klart vanligaste situationerna är i själva verket de där namnen är identiska eller där förväxlingsrisken av annan anledning är uppenbar eller åtminstone lätt konstaterbar.

Motsvarande ändringar bör därför göras i de nu aktuella bestämmelserna om materiellt rättsskydd, vilket innebär att det kvalificerande kravet på att ett namn, näringskännetecken, allmänt känt konstnärsnamn eller liknande namn ska vara lätt förväxlingsbart med det befintliga efternamnet slopas.

10.2.4 Konstnärsnamn eller liknande namn, m.m.

Om möjligheten att föra talan om namnintrång begränsas till fall där namnet används i näringsverksamhet, skulle det bli helt fritt att använda någon annans efternamn som konstnärsnamn eller som pseudonym, signatur eller liknande kännetecken. En sådan ordning är inte rimlig, särskilt som användningen av efternamnet i dessa fall ofta har ett kommersiellt syfte. I en bestämmelse motsvarande 20 § bör det därför anges att inte heller konstnärsnamn eller liknande namn, som kan förväxlas med ett befintligt efternamn, får användas obehörigen om det är till nackdel för den som bär namnet. Därmed kan också det så kallade passivitetsskyddet (som finns i nuvarande 21 §) kvarstå i huvudsak oförändrat. Det skyddet innebär som nämnts att ett konstnärsnamn eller liknande namn som blivit allmänt känt, samtidigt som namnet lätt kan förväxlas med ett äldre egenartat efternamn, får användas utan hinder av 20 § såvida inte den namnberättigade inom rimlig tid har inskridit mot användningen.

I konsekvens med de föreslagna ändringarna i den inledande bestämmelsen, som ska motsvara nuvarande 20 § namnlagen, bör i de följande bestämmelserna orden ”egenartat” och ”lätt” utgå; även vissa andra smärre justeringar är erforderliga.

10.2.5 Kopplingen till varumärkeslagen

Enligt den tidigare varumärkeslagen, samt även enligt äldre reglering i firmalagen, fick ett varumärke eller en firma inte registreras om det innehöll något som var ägnat att uppfattas som någon annans släktnamn, såvida inte namnet uppenbarligen avsåg någon sedan länge avliden person. I samband med den översyn av varumärkeslagen och firmalagen som Varumärkeskommittén företog (se Ny varumärkeslag och ändringar i firmalagen, SOU 2001:26 s. 320 f.) uppmärksammades att det finns EU-rättsliga regler som har betydelse för i vilken utsträckning ett efternamn kan utgöra hinder mot varumärkesregistrering. Med beaktande av dessa regler drogs slutsatsen att en förutsättning för att äldre rättigheter, exempelvis rätten till efternamn, ska kunna utgöra grund för att hindra eller upphäva en varumärkesregistrering, är att rättigheten även kan läggas till grund för att hindra en obehörig användning av sådana märken. I propositionen till ny varumärkeslag (prop. 2009/10:225 s. 194 f.) tog regeringen fasta på att bestämmelserna i artikel 4.4 c i varumärkesdirektivet och artikel 53.2 i varumärkesförordningen medför att rätten till bland annat ett namn ska utgöra hinder mot att en registrering består endast för det fall att denna rätt kan läggas till grund för ett förbud eller en rättsföljd med motsvarande verkan.

Efter en genomgång av bestämmelserna i namnlagen om skyddet för egenartade efternamn konstaterade regeringen, i likhet med Varumärkeskommittén, att det för de egenartade efternamnen finns bestämmelser, 20 § andra stycket namnlagen, som innebär att användningen av ett varumärke som innehåller ett egenartat efternamn kan förbjudas. Något motsvarande skydd finns inte i namnlagen när det gäller andra efternamn som inte är egenartade. Mot denna bakgrund ansåg regeringen det nödvändigt att anpassa de varumärkesrättsliga reglerna (och reglerna i firmalagen) om hinder mot registrering på grund av rätten till namn. Hinder mot registrering av ett varumärke (eller firma) föreligger därför enligt nya varumärkeslagen (och firmalagen) endast i förhållande till efternamn som är egenartade. Innebörden av begreppet egenartat efternamn förutsätts bli tolkade på samma sätt som i namnlagen.

Bestämmelserna ändrades även på så sätt att det numera krävs att användningen av varumärket är till *nackdel* för bäraren av rätten till namnet, vilket motsvarar skrivningen i 20 § andra stycket namnlagen.

Liksom i den tidigare varumärkeslagen är bestämmelsen i den nya lagen utformad så att ett varumärke inte får registreras om det innehåller eller består av något som är *ägnat att uppfattas som* någon annans egenartade efternamn. Genom att behålla rekvisitet ”ägnat att uppfattas som” har man velat tydliggöra att undantag även i fortsättningen alltid kan göras för bland annat namn med så kallad dubbelbetydelse (a. prop. s. 197). Det är här fråga om ord vars semantiska primärbetydelse är en annan än att vara namn. Vid tidigare tillämpning av rekvisitet har följande grupper av ord inte ansetts varit ägnade att uppfattas som efternamn:

1. vanliga ord i svenskan, i de andra nordiska språken och i de stora världsspråken;
2. ord som i första hand är förnamn;
3. namn på mytologiska gudar och gudinnor och liknande namn;
4. ord som främst uppfattas som geografiska namn;
5. namn som blivit inarbetade som varumärken;
6. namn som till sin bildning avviker i så hög grad från släktnamn här i landet att de inte uppfattas som sådana (SOU 2001:26 s. 318).

Bedömningen av om ett varumärke innehåller eller består av något som är *ägnat att uppfattas som* någon annans egenartade efternamn ska ske enligt varumärkeslagen när det gäller att avgöra om hinder mot registrering föreligger. Formellt har denna bedömning inte någon bäring på den prövning som företas enligt namnlagen av om ett efternamn är ägnat att utmärka tillhörigheten till en viss släkt och därmed är att betrakta som egenartat. Emellertid är såväl varumärkeslagen som firmalagen att betrakta som subsidiära i förhållande till namnlagen, vars reglering av namnskyddet är en förutsättning för att ett efternamn ska kunna utgöra hinder för registrering enligt varumärkeslagen och firmalagen. Dessa lagar bör därför anpassas till de ändringar i det materiella namnskyddet som kommittén föreslår i den nya lagen om personnamn. Detta kan enkelt ske genom att i båda lagarna begreppet ”egenartade efternamn” ersätts med ”särskilt skyddade efternamn”. Ändringen torde inte medföra några komplikationer, vare sig i förhållande till EU-rättsliga bestämmelser eller i övrigt.

10.2.6 Särreglerna om fastställelsetalan i 22 § namnlagen

22 § namnlagen innehåller bestämmelser om fastställelsetalan. Enligt dessa får talan om fastställelse huruvida en rätt till egenartat efternamn består eller inte eller huruvida ett förfarande utgör intrång i en sådan rätt eller inte prövas av domstol, när det råder ovisshet om förhållandet och ovissheten är till nackdel för den som har väckt talan. Bestämmelsen, som infördes genom 1963 års namnlag, utformades efter mönster av en motsvarande bestämmelse i 44 § i då gällande varumärkeslag (1960:644). En liknande bestämmelse infördes senare i 23 § firmalagen (1974:156).

Rättegångsbalken innehåller allmänna bestämmelser om fastställelsetalan. I 13 kap. 2 § RB anges sålunda att talan om fastställelse huruvida visst rättsförhållande består eller icke består må upptagas till prövning, om ovisshet råder om rättsförhållandet och denna länder käranden till förfång. I förarbetena till namnlagen anfördes att det inom namnrätten föreföll som om två olika slags fastställelser kunde bli aktuella, dels om rätt till egenartat släktnamn består eller inte, dels om visst förfarande utgör intrång i annans rätt till egenartat släktnamn eller inte (prop. 1963:37 s. 122). Med avseende på det sistnämnda fallet anfördes att sådan talan till synes inte skulle kunna föras med stöd av den allmänna bestämmelsen i 13 kap. 2 § RB. När det gällde fastställelse av huruvida en rätt till ett egenartat släktnamn består eller inte består skulle talan visserligen kunna föras enligt rättegångsbalkens allmänna regler, men det ansågs likväl ”praktiskt riktigt” att reglera även det fallet i 1963 års namnlag, på motsvarande sätt som hade skett i varumärkeslagen.

Bakgrunden till att särregler om fastställelsetalan sålunda ansågs nödvändiga i 1963 års namnlag (och i de flesta immaterialrättslig lagarna) hade att göra med den dåtida bedömningen av begreppet ”rättsförhållande”, som ansågs uteslutande kunna beteckna en rättslig relation mellan två avtalsparter. Något sådant rättsförhållande ansågs generellt inte föreligga mellan innehavaren av en immateriell rättighet och den som gör intrång i rättigheten.

Efterhand har begreppet rättsförhållande i 13 kap. 2 § RB kommit att utvidgas till att omfatta även så kallade orättshandlingar. I den juridiska doktrinen har länge hävdats att den allmänna bestämmelsen om fastställelsetalan i rättegångsbalken bör kunna tillämpas också på de fall som motiverat de särskilda reglerna i vissa av de immaterialrättsliga lagarna och att dessa regler därför är onödiga

(Ekelöf, Rättegång, Andra häftet, 8 uppl., 1996, s. 115 och Fitger, Rättegångsbalken I, 13:28 c).

I den nya varumärkeslagen (2010:1877) och numera även i firmalagen (1974:156) har det, bland annat med hänvisning till den angivna utvidgningen av begreppet rättsförhållande, ansetts sakna anledning att behålla särskilda regler om fastställelsetalan (prop. 2009/10:225 s. 279). Den nya innebörd som sålunda lagts i begreppet kan härigenom anses vara fullt erkänd i svensk rätt. Därmed saknas det även för namnlagens del anledning att behålla den särskilda reglering om fastställelsetalan som finns i 22 §. Tillåtligheten av tvister som avser frågan huruvida en rätt till ett efternamn består eller inte eller huruvida ett förfarande utgör intrång i en sådan rätt eller inte, får alltså i framtiden prövas enligt den allmänna bestämmelsen om fastställelsetalan i 13 kap. 2 § RB.

10.2.7 Lagförslag

Kommitténs överväganden föranleder följande förslag till lagtext i den del som motsvarar 20–23 §§ i 1982 års namnlag.

16 § Ingen får obehörigen, till nackdel för den som enligt 13 § åtnjuter skydd för sitt efternamn,

1. i näringsverksamhet använda en firma, ett varumärke eller ett annat kännetecken som kan förväxlas med efternamnet. Med firma likställs beteckning för stiftelse, ideell förening eller därmed jämförlig sammanslutning,

2. använda ett konstnärsnamn eller liknande namn som kan förväxlas med efternamnet.

17 § Har ett konstnärsnamn eller ett liknande namn blivit allmänt känt och har någon annan en äldre rätt till ett enligt 16 § skyddat efternamn med vilket konstnärsnamnet kan förväxlas, måste den andre inom rimlig tid inskrida mot användandet. Annars får konstnärsnamnet användas utan hinder av vad som föreskrivs i 16 §.

Första stycket tillämpas även i fall då ett kännetecken av det slag som anges i 16 § har inarbetats och någon annan har en äldre rätt till ett enligt 16 § skyddat efternamn med vilket kännetecknet kan förväxlas.

I de fall som avses i första eller andra stycket kan domstolen efter vad som är skäligt föreskriva att konstnärsnamnet eller kännetecknet får användas endast på ett särskilt sätt.

18 § Den som gör intrång i annans rätt till ett enligt 16 § skyddat efternamn är skyldig att ersätta den andres skada, om han eller hon har insett eller borde ha insett att förfarandet var till nackdel för denne. Vid bedömande om och i vad mån skada har uppstått ska hänsyn tas även till lidande och övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

11 Mellannamn/Dubbelnamn

11.1 Inledning

Mellannamn

I 24–29 §§ namnlagen finns, som närmare har beskrivits i redogörelsen för gällande rätt, bestämmelser om mellannamn. Mellannamn motsvarar vad som i 1963 års namnlag kallades tilläggsnamn, vilka fick bäras av hustru och adoptivbarn. Genom 1982 års lag vidgades kretsen av personer som har rätt att bära mellannamn till att omfatta även mannen i äktenskapet och andra barn än adoptivbarn.

Ett mellannamn består av det efternamn som personen i fråga tidigare har burit *eller* av ett efternamn som tillkommer någon annan, vanligtvis en make eller en förälder. Ett mellannamn är inte detsamma som ett ”extra” efternamn, utan ett personligt namn som inte kan föras vidare till make eller barn.

Ordningen med mellannamn är avsedd att göra det möjligt *dels* för en make att synliggöra både sin nuvarande och sin tidigare familjeanknytning, *dels* för ett barn att visa samhörighet med en förälder vars efternamn barnet inte bär. Namnlagen ger, enligt sin lydelse, inte möjlighet för makar att bära varandras efternamn korsvis som mellannamn. Endast ett mellannamn får bäras. Mellannamnet måste bäras närmast före efternamnet. I förarbetena till namnlagen anges att ”[m]ellannamnet bärs utan bindestreck”, men någon uttrycklig föreskrift härom intogs inte i namnlagen (prop. 1981/82:156 s. 66). I praktiken förekommer det inte så sällan att mellannamnet och efternamnet förenas med bindestreck och även att mellannamnet placeras efter efternamnet, trots att namnlagen inte medger detta. Anmälan om mellannamn sker till Skatteverket.

Frågan huruvida möjligheten att bära mellannamn skulle slopas, behållas eller utvidgas debatterades livligt vid införandet av nuvarande namnlag. Namnlagsutredningen intog en reserverad grund-

hållning till användandet av mellannamn, vilka ansågs kunna orsaka missförstånd och andra olägenheter. Som ett skäl för att likväl tillåta mellannamn anförde utredningen att ordningen kunde utgöra ett sätt att hålla tillbaka önskemål om att tillåta de än mera otympliga *dubbelnamnen*. Utredningen övervägde men avvisade möjligheten för familjemedlemmar att anta dubbelnamn och framförde i betänkandet förhoppningen att en något utvidgad ordning med mellannamn skulle ”rentav kunna sägas bli lösningen på frågan om dubbelnamn” (SOU 1979:25 s. 111).

Utredningen föreslog att möjligheten att bära mellannamn skulle – av jämställdhetsskäl – utökas till att omfatta även mannen i äktenskapet. Vidare borde rätten till mellannamn inte förbehållas adoptivbarn utan tillkomma också andra barn. Däremot ansåg utredningen inte att vare sig barn eller adoptivbarn borde ges rätt att bära mellannamn i andra fall än då syftet var att ge uttryck för barnets samhörighet med båda sina föräldrar respektive adoptivföräldrar. Adoptivbarn skulle därmed komma att förlora sin dittillsvarande möjlighet att bära sitt tidigare efternamn som mellannamn.

Regeringen anslöt sig helt till utredningens förslag såvitt gällde mellannamn för makar. Däremot ansåg regeringen att en rätt för andra barn än adoptivbarn att bära mellannamn var förenad med sådana olägenheter av praktisk art att denna möjlighet inte borde införas. Barn i allmänhet borde därför inte heller i fortsättningen kunna bära något av föräldrarnas efternamn som mellannamn framför den andra förälderns efternamn. Å andra sidan ansåg regeringen, också i detta fall tvärtemot vad utredningen föreslagit, att adoptivbarns möjlighet att anta ett mellannamn skulle behållas.

Sin slutliga form fick mellannamnsregleringen under beredningen av regeringens lagförslag och anslutande motioner i riksdagens lagutskott. I fråga om mellannamn för makar instämde utskottet i allt väsentligt i vad regeringen anfört. Utskottet anslöt sig sålunda även till uppfattningen att makar inte borde få använda mellannamn korsvis och – om än med viss tvekan – till regeringens bedömning att en frånskild make borde ha rätt att efter skilsmässan *börja* använda den tidigare makens efternamn som mellannamn.

När det gällde barns möjlighet att bära mellannamn hade lagutskottet en annan och mer tillåtande inställning än regeringen. Väl ansågs vissa praktiska skäl tala mot en ordning med mellannamn för barn, men andra skäl, framför allt att familjesamhörigheten kan stärkas om barnet har namngemenskap med båda föräldrarna, hade

enligt utskottet sådan tyngd att en generell rätt för barn att bära mellannamn borde införas. Utskottet påtalade att 40 procent av alla barn hade ogifta föräldrar vid det aktuella tillfället och därmed ingen möjlighet att enligt då gällande namnlag få namngemenskap med båda föräldrarna. I likhet med Namnlagsutredningen ansåg utskottet det emellertid vara tillräckligt för uppnåendet av syftet med reformen att barnet som mellannamn fick bära den förälders efternamn som barnet inte bär. Anledning saknades att ge barnet rätt att som mellannamn ta exempelvis förälderns efternamn som ogift, än mindre någon av föräldrarnas mellannamn. För det fall att barnet inte bär något av föräldrarnas namn fanns enligt utskottet över huvud taget inte anledning att ge barnet rätt att ta mellannamn. I fråga om adoptivbarn menade utskottet, i likhet med regeringen men till skillnad från utredningen, att deras dittillsvarande möjlighet att anta ett mellannamn skulle behållas.

Som framgått ansåg Namnlagsutredningen att dess förslag till en utvidgad och generellt mer tillåtande reglering av mellannamn, som riksdagen senare i huvudsak kom att ansluta sig till, kunde utgöra ett sätt att hålla önskemål rörande *dubbla efternamn* på avstånd. Utredningens förhoppning härvidlag kan, i betraktande inte minst av antalet senare väckta riksdagsmotioner i ämnet, bara delvis sägas ha infriats. Iakttagelsen bekräftas av att åtskilliga av de cirka 500 000 mellannamnsbärarna lägger till ett bindestreck så att intryck ges av att de har ett dubbelt efternamn. I kommitténs attitydundersökning angav nära två tredjedelar av de svarande att namnlagen borde tillåta dubbelnamn. Mot denna bakgrund är det på sin plats att summera de överväganden som ledde fram till det nu gällande men allt mer ifrågasatta förbudet mot nybildning av dubbelnamn. (En mer utförlig redovisning återfinns i avsnittet *Frågans tidigare behandling*; kommittén använder i det följande begreppen *dubbelnamn* och *dubbla efternamn* utan betydelseskillnad).

Dubbelnamn

Ett dubbelnamn kan definieras som ett efternamn bestående av två namn vilka var för sig kan utgöra ett efternamn. Namnen är vanligtvis förenade med varandra genom ett bindestreck. Före 1963 års namnlag var det möjligt att förvärva dubbelnamn. Det fanns till och med en uttrycklig bestämmelse i giftermålsbalken som tillät hustru att anta dubbelnamn, bestående av hennes efternamn som ogift och

mannens efternamn. 1956 års namnrättskommitté menade emellertid att dubbelnamnen genom sin konstruktion i många fall var ohanterliga och riskerade att leda till missförstånd. Om båda namnen betraktades som likvärdiga delar i ett enda släktnamn, kunde detta medföra att dubbelnamnet kom att ingå som en del i ytterligare ”dubbelnamn”, vilket då i själva verket kom att bestå av tre eller fyra delar. För att undvika en sådan olycklig utveckling måste enligt Namnrättskommittén fastslås att endast det ena namnet var ett verkligt släktnamn och att det andra hade en annan rättslig natur. Men om godkännande av ”dubbelnamn” villkorades av ett sådant förbehåll var, som Namnrättskommitténs uttalanden får förstås, föga vunnet, varför kommittén avrådde från en ordning med dubbelnamn. Någon vidare diskussion av dubbelnamnsfrågan synes inte ha förekommit under lagstiftningsärendets behandling i regeringen och riksdagen.

Något uttryckligt förbud mot dubbelnamn intogs inte i 1963 års namnlag, men Namnrättskommitténs negativa och av regering och riksdag inte ifrågasatta inställning kom att avspeglas i praxis, i det att nybildning av dubbelnamn under lagens varaktighetstid kom att medges endast undantagsvis. Först i och med nuvarande namnlag infördes, på förslag av Namnlagsutredningen, ett lagstadgat förbud mot nybildning av dubbelnamn (12 § första stycket 3 namnlagen). Utredningen anslöt sig till den rådande avvisande hållningen och framhöll att redan den längd som dubbelnamn får gör dem otympliga och svårhanterliga. Vidare ansågs ett system med dubbelnamn kräva att det bestäms i vilken ordning de båda namnen får bäras och att det, beträffande barn, måste bestämmas vilken av dubbelnamnets beståndsdelar som får föras vidare när barn vill förvärva sina båda föräldrars namn och en av eller båda föräldrarna har dubbelnamn. Utredningen befarade också att olägenheterna med en eventuell ordning med dubbelnamn skulle få större omfattning i framtiden, på grund av det ökande antalet ogifta föräldrar och den likaledes ökande benägenheten hos makar att vilja behålla sina namn från tiden före äktenskapet.

I propositionen i ärendet instämde regeringen i Namnlagsutredningens negativa bedömning rörande tillåtligheten av dubbelnamn. I riksdagens lagutskott behandlades frågan även med anledning av en motion vari hade yrkats att mellannamn och efternamn skulle få bindas samman med ett streck. Utskottet upprepade vad de båda utredningarna anfört i ämnet och ansåg att det saknades anledning att i

den svenska lagstiftningen återinföra konstruktioner med dubbelnamn. Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet hemställt.

11.2 Problembeskrivning

Regleringen av *mellannamn* har utsatts för omfattande kritik. Institutet för språk och folkminnen anförde i sin tidigare omnämnda skrivelse till regeringen år 2004 att reglerna har visat sig vara svåra att förstå både för allmänheten och myndigheterna. Svårigheter har också mött att hålla isär mellannamn och efternamn och vidare har hindret mot att makar korsvis får bära varandras efternamn som mellannamn framstått som svårförståeligt. PRV och Skatteverket har i sina motsvarande skrivelser år 2005 framfört liknande synpunkter. Skatteverket har gått så långt att det betecknat förbudet mot korsvisa mellannamn som närmast obegripligt. PRV har även framhållit att många föräldrar felaktigt utgår från att det mellannamn någon av dem bär kan föras vidare till deras barn, vilket har utmynnat i ett stort antal utsiktslösa rättsprocesser där föräldrar försökt ge barn mellannamn som efternamn. Vidare har PRV ansett att, för det fall möjligheten att ta mellannamn bibehålls, det inte bara bör tillåtas för makar att bära varandras efternamn korsvis som mellannamn utan även för barn till föräldrar med mellannamn att ta mellannamnet som efternamn. Skatteverket har ytterligare anfört att barn bör kunna ta sina föräldrars mellannamn som eget mellannamn och att gamla familjenamn bör få kunna leva vidare som mellannamn. Skatteverket har dessutom påpekat att mellannamn i dagligt bruk ofta förbinds med efternamn genom bindestreck, trots att detta – enligt förarbetsuttalanden – inte bör få ske.

Även vid den av Justitiedepartementet anordnade hearingen i december 2005 framfördes kritik mot reglerna om mellannamn. PRV, Institutet för språk och folkminnen samt Skatteverket framhöll samstämmigt att det finns ett stort missnöje hos allmänheten. Det borde övervägas dels om systemet med mellannamn över huvud taget bör finnas kvar, dels om möjligheterna att förvärva mellannamn i så fall bör utökas. Bland frågor som i sådant fall särskilt borde övervägas framhölls möjligheten av att båda makarna, i fall då de har samma efternamn, ges rätt att ta den ena makens tidigare efternamn som mellannamn.

Som utförligt redovisats i den i betänkandet intagna historiska översikten har sedan namnlagen trädde i kraft 1983 upprepade önskemål framförts i riksdagsmotioner om en liberalisering av möjligheterna att bära mellannamn samt även yrkats på ett slopande av förbudet mot dubbelnamn. Riksdagen har emellertid ställt sig avvisande till dessa önskemål, under senare år framför allt med hänvisning till planerat eller pågående reformarbete.

Också i kommitténs direktiv framhålls att regleringen av mellannamn har visat sig vara svårförståelig för allmänheten och att många inte uppfattar skillnaden mellan efternamn och mellannamn. I direktiven påtalas att hindret mot att makar korsvis bär varandras efternamn har kritiserats och att detsamma gäller för mellannamnets personliga karaktär, som innebär att ett barn inte kan ta en förälders mellannamn som eget mellannamn. Kommittén ska enligt direktiven överväga om regleringen av mellannamn är ändamålsenlig. Något särskilt uppdrag att ompröva förbudet mot dubbelnamn ges inte i direktiven. Frågan ryms emellertid väl inom ramen för den allmänna översyn av namnlagen som kommittén är ålagd och som bland annat innefattar en undersökning av om det finns utrymme för ett något större hänsynstagande till enskildas intresse av att själva få välja sina namn.

Mellannamn för makar

Under lagstiftningsarbetet som ledde fram till att möjligheten för hustrun att ta mannens efternamn som mellannamn ändrades till att gälla lika för båda makarna, diskuterades eventualiteten av att *båda* makarna skulle vilja anta mellannamn. Namnlagsutredningen såg dock inte något behov av att kunna tillgodose ett sådant önskemål utan anförde:

> För ändamålet med [mellannamn] är det emellertid alldeles onödigt att tillskapa mer än en namnkombination. Det räcker med att endera av makarna tar den andres [efternamn] som [mellannamn] för att familjeanknytningen dem emellan skall framgå. Med hänsyn härtill och då [mellannamn] inte bör tillåtas utan att beaktansvärda skäl föreligger, bör namnregleringen inte tillåta mer än ett [mellannamn] makarna emellan. De får alltså nöja sig med att endera får bära [mellannamn]. Det torde kunna överlämnas åt dem själva att bestämma vilken av dem som skall bära [mellannamn]. (SOU 1979:25 s. 94).

Regeringen var av samma uppfattning och anförde att det ”uppenbarligen inte är tillfredsställande” att makarna skulle kunna ha två olika namnkombinationer (prop. 1981/82:156 s. 35). Riksdagen anslöt sig till ståndpunkten att makar inte bör få använda mellannamn korsvis.

Närmare 30 år efter lagstiftningens tillkomst kan utan vidare konstateras att lagstiftaren underskattade behovet för makar att kunna anta mellannamn efter egna önskemål. Erfarenheten visar att makar i stor utsträckning inte anser det vara tillräckligt att en av dem kan anta den andres namn som mellannamn. Det är tvärtom vanligt att makarna vill kunna uppnå full namngemenskap utan att, som är fallet i dag, någon av dem måste avstå från sitt eget efternamn. Dessa önskemål har varit utgångspunkten för de omfattande krav som framförts om möjliggörande av att makarna korsvis ska kunna bära varandras efternamn som mellannamn. Det är emellertid tydligt att även en sådan möjlighet är otillräcklig om målet är att kunna uppnå fullständig namngemenskap. Ett korsvist bärande innebär ju att ena maken kommer att heta exempelvis Svensson Karlsson och den andra Karlsson Svensson. Full namngemenskap inom ramen för ordningen med mellannamn skulle därför fordra en ändring också av regeln att mellannamnet ska bäras närmast före efternamnet, en möjlighet som över huvud taget inte synes ha föresvävat lagstiftaren när frågan varit aktuell.

Som anförts och som också klart framgår av kommitténs attitydundersökning upplever alltså många den nuvarande regleringen som ett närmast obegripligt och därtill orättfärdigt hinder mot makars rätt att medelst mellannamn markera samhörighet med varandra. Förhållandet har naturligt nog lett till besvikelse och frustration samt även till – som de handläggande myndigheterna framhållit – ett stort antal onödiga och utsiktslösa rättsprocesser. I ett antal fall har det även lett till serier av arrangerade namnbyten vilka ytterst syftat till att uppnå den namngemenskap som makarna eftersträvat men som reglerna om mellannamn förvägrat dem. I det följande redogörs för de närmare omständigheterna i några av dessa fall.

Förhållandet att bara *en* av makarna har rätt att bära ett mellannamn uttrycks i 24 § första stycket namnlagen på så sätt att en make som har förvärvat den andra makens efternamn får bära ett tidigare efternamn som mellannamn. Andra stycket reglerar de fall då makarna bär olika efternamn; enligt den bestämmelsen får en av makarna, med den andres samtycke, bära den andres efternamn som mellannamn (såvida inte det efternamnet har förvärvats på

grund av ett tidigare äktenskap). I rättsfallet RÅ 1987 ref. 117 godtog Regeringsrätten att makarna vidtog en serie namnbyten som syftade till att *båda* slutligen skulle kunna bära mellannamn, enligt följande invecklade mönster (hämtat från Höglund, s. 178):

Mannen anmäler hustruns efternamn som mellannamn enligt 24 § andra stycket. Därefter byter hustrun till mannens efternamn enligt 10 § första stycket och anmäler sedan sitt tidigare efternamn som mellannamn enligt 24 § första stycket. Därmed har makarna undvikit att i strid med 24 § andra stycket bära mellannamn korsvis. I och med att hustrun bytt efternamn till mannens efternamn enligt 10 § första stycket har emellertid förutsättningarna för mannen att bära hustruns efternamn som mellannamn enligt 24 § andra stycket bortfallit och han skulle inte därefter kunna ta hustruns efternamn som mellannamn. Men då han redan tidigare gjort just det, lägger lagen – så som Regeringsrätten uppfattade saken – inte något hinder i vägen för att han behåller mellannamnet!

Förvaltningsrätten i Karlstad tillät i dom den 30 september 2011, mål nr 3566-11, äkta makar att genom en och samma anmälan erhålla samma namnkombination av mellannamn och efternamn. Makarna hade vid giftermålet behållit var och en sitt efternamn och kom en tid därefter in till Skatteverket med en anmälan om namnbyte av vilken det framgick att båda ville bära mannens efternamn Landström som mellannamn och att mannen önskade förvärva hustruns efternamn Flink som eget efternamn. Skatteverket registrerade mannens efternamnsbyte, och som mellannamn registrerades i vederbörlig ordning hans tidigare efternamn. Skatteverket avslog härefter hustruns anmälan av mellannamn, med motiveringen att det inte är möjligt för makar att förvärva den andres mellannamn som eget mellannamn. Förvaltningsrätten fann, med hänvisning till det nyss nämnda rättsfallet RÅ 1987 ref. 117, att bestämmelserna i 10 och 24 §§ namnlagen borde tillämpas så att den aktuella namnkombination bör tillåtas även i fall då anmälan om ändring av efternamn och registrering av mellannamn sker vid ett och samma tillfälle. Förvaltningsrätten medgav sålunda hustrun rätt att bära det anmälda mellannamnet, i följd varav en likformig kombination av mellannamn och efternamn erhölls i familjen. Sedan Skatteverket överklagat kom Kammarrätten i Göteborg i dom den 8 mars 2012, mål nr 7034-11, till samma resultat men med en delvis annan motivering:

> Den 12 juli 2011 registrerade Skatteverket att Johan Landström förvärvat makans efternamn Flink och att han bär Landström som mellannamn. Samma dag avslogs Ida Flinks anmälan om Landström som mellannamn med motiveringen att hennes make tar Landström som mellannamn, och att Ida Flink därför inte kan förvärva mellannamnet Landström.
>
> Ida Flinks situation skiljer sig mot förhållandena i RÅ 1987 ref. 117 såtillvida att det för hennes del är fråga om en gemensam anmälan som Skatteverket valt att behandla genom att först ta ställning till anmälan avseende maken. Härefter har anmälan prövats avseende Ida Flink. I övrigt är förhållandena likartade. Det innebär att om anmälan avseende Ida Flink istället prövats först hade hon enligt 24 § andra stycket namnlagen haft rätt att få bära makens efternamn Landström som mellannamn. Vid en prövning därefter av anmälan avseende maken hade han, i linje med vad [Regeringsrätten] funnit i nämnda rättsfall, varit berättigad att få byta efternamn till Flink och få bära Landström som mellannamn.
>
> Kammarrätten anser att i ett fall som det förevarande, där ordningen för prövningen av den gemensamma anmälan är avgörande för om den kan godtas fullt ut eller ej, prövningen ska ske i den ordning som inom ramen för lagstiftningen ger det för makarna önskade resultatet. Skatteverket har därför bort pröva anmälan avseende Ida Flink först och med stöd av 24 § första stycket namnlagen medgett henne rätt att bära makens efternamn Landström som mellannamn. Vid sådant förhållande saknas skäl att ändra förvaltningsrättens dom, varför Skatteverkets överklagande ska avslås.

Utformningen av bestämmelsen om makars mellannamn har även lett till den komplikationen att make som vid giftermål förvärvat den andra makens efternamn och som därefter på ansökan fått en stavningsändring av efternamnet godkänd, inte längre ansetts ha möjlighet att anmäla och få rätt att bära ett tidigare efternamn som mellannamn (Kammarrätten i Stockholms dom den 26 april 2010, mål nr 7594-09). Frågan i målet var om sökanden skulle få rätt att bära sitt efternamn som ogift som mellannamn efter det att makarna, var för sig genom ansökan hos PRV, hade genomfört en stavningsändring av det gemensamma efternamnet som sökanden tidigare förvärvat vid giftermål. Kammarrätten fann i likhet med underinstanserna att sökanden inte hade rätt att bära mellannamn samt anförde att sökanden inte hade förvärvat sin makes efternamn utan i stället tillsammans med maken bytt till ett nytt efternamn efter ansökan enligt 11 § namnlagen. Därmed befanns förutsättningar saknas för att bära mellannamn enligt 24 § namnlagen.

Det sistnämnda avgörandet utgör ett av många exempel på de olyckliga konsekvenser som den nuvarande mellannamnsregleringen

för med sig. En makes önskan att markera en tidigare familjesamhörighet bör ju vara lika berättigad *efter* en genomförd stavningsändring, eller för den delen efter ett av makar gemensamt genomfört namnbyte, som före. – Ett annat rättsfall som delvis rörde samma problematik är RÅ 1988 not 620, där en kvinna med hänvisning till en godkänd stavningsändring först vägrades att som mellannamn anta sitt namn som ogift men av Regeringsrätten medgavs detta av hänsyn till, jämte annat, de särskilda omständigheter som ansågs föreligga.

Mellannamn för barn

Av de tidigare nämnda skrivelserna, Justitiedepartementets hearing och de erfarenheter som kommittén i övrigt gjort under utredningstiden framgår att medborgarna har bristfällig kunskap om regelsystemet också när det gäller mellannamn för barn. Personer som blir varse systemets konsekvenser har ofta liten förståelse för att mellannamnet är strikt personligt och alltså inte kan föras vidare samt även för hur systemet i övrigt är utformat. Många anser att det över huvud taget inte bör göras någon skillnad mellan mellannamn och efternamn (vilket reellt sett vore detsamma som att tillåta dubbelnamn). Inte sällan blir människor ledsna eller arga när det visar sig att deras barn inte får bära deras mellannamn, vare sig som eget mellannamn eller som efternamn.

Namnlagskommittén har tagit emot skrivelser från allmänheten vari uttryckts missnöje med att barn i samma familj, på grund av mellannamnsreglernas utformning, tvingats få olika namnkombinationer. Det har bland annat varit fråga om föräldrar som var ogifta när de fick sina första barn, varvid barnen förvärvade den ena förälderns efternamn och med stöd av 25 § namnlagen tilläts bära den andra förälderns efternamn som mellannamn. Föräldrarna har därefter gift sig och antagit gemensamt efternamn varefter den ena föräldern har kommit att bära sitt tidigare efternamn som mellannamn. De barn som har fötts efter det att äktenskap ingåtts har då inte haft rätt att bära *något* mellannamn, eftersom föräldrarna inte längre har olika efternamn. Barnen har därmed inte kunnat få full namngemenskap ens med sina äldre syskon, vilket föräldrarna och kanske också barnen naturligt nog ansett vara olyckligt.

En konsekvens av att mellannamnet är personligt är alltså att barn i samma familj kan bli utan överensstämmande namngemen-

skap. I en del av dessa fall skulle namngemenskap mellan syskonen i och för sig kunna uppnås genom att de barn som bär mellannamn avstår från dessa. Man kan emellertid inte vänta sig att de närmast berörda ska finna det rimligt att namngemenskap kan uppnås endast på detta sätt.

De nu beskrivna situationerna är ingalunda de enda i vilka mellannamnsreglerna för barn upplevs som alltför njugga. Ett annat inte helt ovanligt exempel kan ta sin utgångspunkt i en vanlig familj med man, hustru och gemensamma barn, där alla har samma efternamn. Om föräldrarna gifter om sig och byter till sina nya makars efternamn, har barnen ingen möjlighet att anta någon av föräldrarnas nya efternamn som mellannamn. Av 25 § namnlagen följer nämligen att möjligheten att anta en förälders efternamn som mellannamn föreligger bara när barnets namn bärs av någon föräldrarna, vilket inte är fallet i exemplet.

Problem som hör samman med skillnader inom Norden

Skatteverket påtalade i sin skrivelse till regeringen att olikheter mellan de nordiska ländernas namnlagstiftning, särskilt vad gäller mellannamn, utgör ett hinder för nordiska medborgares rörlighet inom Norden. I både den danska och den norska namnlagen är möjligheterna att bära mellannamn betydligt mer omfattande än i den svenska namnlagen (medan den finska namnlagen bara ger äkta makar rätt att bära mellannamn, eller ”personlig användning av tidigare släktnamn” som rättigheten kallas i lagen). I Danmark och Norge är det dessutom tillåtet att bilda dubbla efternamn, och det har påtalats att det i praktiken där ofta inte dras någon skarp gräns mellan mellannamn och dubbla efternamn. De mycket mer begränsade möjligheter som finns enligt svensk lag har fått svenska domstolar att i några fall, under åberopande av EU:s rättsordning, tillämpa dansk namnlagstiftning.

Kammarrätten i Göteborg medgav sålunda i en dom år 2008 (mål nr 2684-08) ett i Sverige bosatt barn med både svenskt och danskt medborgarskap, att som mellannamn själv bära sin moders mellannamn, trots att detta inte är tillåtet enligt de svenska reglerna om mellannamn.

Förvaltningsrätten i Malmö gjorde en liknande bedömning i en dom från augusti 2011 (mål nr 4330-11E). Det var här fråga om en man med danskt medborgarskap bosatt i Sverige som ville ha rätt

att bära sin hustrus mellannamn Hanell som eget mellannamn. Eftersom mannen och hans hustru hade gemensamt efternamn, Pedersen, medgav inte den svenska namnlagen detta. Enligt de lagvalsregler som finns i namnlagen (50–51 §§) är den svenska namnlagen tillämplig på danska medborgare med hemvist i Sverige, vilket var händelsen i det aktuella fallet. Trots detta fann länsrätten, med hänvisning till det resonemang som Kammarrätten i Göteborg förde 2008, att mannen hade rätt att bära sin hustrus mellannamn som eget mellannamn. På talan av Skatteverket upphävde emellertid samma kammarrätt förvaltningsrättens avgörande (dom 2012-02-03, mål nr 6154-11). Efter att i likhet med förvaltningsrätten ha konstaterat att det enligt svensk lagstiftning inte finns något utrymme för mannen att bära hustruns mellannamn som sitt mellannamn uttalade kammarrätten följande: ”[Mannen] har inte förvärvat eller fått mellannamnet registrerat i Danmark. Med hänsyn härtill anser kammarrätten att han inte har rätt att i Sverige förvärva mellannamnet Hanell.”

Domarna ger exempel på de av bland andra Skatteverket påtalade problem som föranleds av att Danmark och Norge har en mer tillåtande syn på rätten att bära mellannamn. Exemplen kan samtidigt sägas spegla en föråldrad grundinställning i den svenska namnrätten och ge ytterligare näring åt den kritik som den svenska mellannamnsregleringen är utsatt för. De angivna domarna visar också att domstolarna stundom kommer i beråd när de ska tillämpa en lagstiftning som de uppfattar som omodern och alltför restriktiv.

En anmärkning beträffande Norge

Den nya norska namnlagen innehåller enkla och på det hela taget mycket tillåtande regler rörande såväl mellannamn som dubbla efternamn. Om mellannamn sägs endast att om ett namn kan tas som efternamn kan det också tas som mellannamn (§ 9). Om dubbla efternamn sägs att två namn som kan tas som efternamn kan tas som ett dubbelt efternamn, i vilket de två namnen sätts samman med bindestreck (§ 7). Hur denna enkla reglering har fungerat i praktiken beskrevs närmare av namnforskaren och författaren, førsteamanuensis Ivar Utne, Universitet i Bergen, vid ett av Institutet för språk och folkminnen anordnat seminarium i Uppsala den 11 oktober 2012.

Enligt Utne infördes möjligheten till dubbla efternamn i 2002 års namnlag av jämställdhetsskäl och som ett komplement till mellannamnen vilka oftare antogs av kvinnor än av män. Det fördes inget resonemang om att i samband därmed förändra den i Norge generösa och mycket populära möjligheten att anta mellannamn. 45 procent av norska barn får i dag mellannamn medan åtta procent får dubbelnamn. Samma namnkombinationer kan uppnås lika enkelt med hjälp av mellannamn som i form av dubbelnamn. Eftersom den enda påtagliga skillnaden mellan dessa namntyper består i att dubbelnamnen undantagslöst ska vara – men i praktiken inte alltid är – förenade med bindestreck råder det en betydande förvirring i fråga om namnens status. Bindestreckskravet tvingar i onödan inte minst invandrargrupper att ta mellannamn när dubbelnamn hade varit det naturliga valet. Folk i allmänhet förstår inte vad som är skillnaden mellan efternamn, mellannamn och dubbla efternamn. Utnes avslutande reflektion var att om man i Sverige skulle lyckas att i lagstiftningen utmönstra mellannamnen och i stället införa en enhetlig och inkluderande ordning med dubbelnamn – utan krav på bindestreck – så vore detta ett synnerligt attraktivt alternativ att studera för den norska lagstiftaren.

11.3 Överväganden och förslag

Den möjlighet som hittills har funnits att med hjälp av ett strikt personligt mellannamn markera en familjesamhörighet fungerar dåligt. En rättighet som bättre svarar mot medborgarnas behov bör därför införas i form av dubbla efternamn. Reformen bör utformas så att de som nu bär mellannamn inte lider någon rättsförlust.

- Två namn som var för sig kan förvärvas som efternamn får tas som ett dubbelt efternamn.
- Den som har ett dubbelt efternamn bestämmer själv ordningsföljden mellan namnen och om dessa ska vara förenade med bindestreck eller inte.
- Den som har ett dubbelt efternamn kan när som helst avsäga sig ett av namnen.
- Efternamn som består av fler än två namn får inte bildas.

- Nya mellannamn kan inte tas, men den som har ett mellannamn när lagen träder i kraft får behålla namnet som mellannamn så länge han eller hon önskar.
- Ett mellannamn kan på ansökan ombildas till ett enkelt efternamn eller till ena ledet i ett dubbelt efternamn.

11.3.1 Nuvarande mellannamnsreglering är otillräcklig

Namnlagsutredningen ansåg att det behövdes en möjlighet att ge *barn* mellannamn endast i fall då detta var nödvändigt för att visa på samhörighet mellan barnet och dess båda föräldrar. När det gällde *makar* menade utredningen däremot att det rent allmänt kunde vara viktigt för en make, som av olika skäl hade valt att behålla sitt tidigare efternamn, att få markera sin samhörighet med den andra maken genom att ta dennes namn som mellannamn; något behov av korsvist bärande av mellannamn ansåg utredningen dock inte att det fanns. Den enda ytterligare situation vid vilken utredningen ansåg att det kunna finnas ett behov för den make som bytt namn att visa sin tidigare familjeanknytning med hjälp av ett mellannamn, avsåg det fallet att en make bytt till den andre makens efternamn.

När reglerna om mellannamn genom lagutskottets betänkande fick den form de har i dag erinrade utskottet bland annat om att det blivit allt vanligare att ett barns föräldrar har olika efternamn. I början av 1980-talet föddes cirka 40 procent av alla barn av ogifta mödrar. Mot den bakgrunden ansåg utskottet att möjligheten att använda mellannamn för barn kunde väntas få praktisk betydelse när det gällde att stärka familjesamhörigheten. De olägenheter man samtidigt menade var förenade med en sådan ordning medförde emellertid att barnens rätt till mellannamn begränsades. Den innebar exempelvis inte en rätt att som mellannamn ta förälderns namn som ogift eller moderns eller faderns mellannamn. Inte heller lades avgörande vikt vid att ett barn kunde ha intresse av att genom ett mellannamn markera gemenskap med sina syskon.

För att kunna bedöma hur stort behovet av mellannamn är i dag kan det först vara av intresse att undersöka vilket efternamn personer som ingår äktenskap väljer, i vilken utsträckning nyblivna föräldrar har ett gemensamt efternamn och hur stor andel av de nyfödda som mellannamn anmäls för.

Av statistik från år 2005 framgår att av de svenskfödda kvinnor och män som gifte sig det året, valde 71 procent att ta mannens efternamn som gemensamt efternamn. Endast nio procent tog kvinnans efternamn medan nästan 18 procent av paren behöll sina egna efternamn efter vigseln. Andelen som behåller sina efternamn har härefter långsamt men stadigt ökat och har 2011 och 2012 väl överstigit 20 procent. Bland de svenskfödda som gifte sig var det drygt 5 000 kvinnor och knappt 700 män som valde att ta ett mellannamn, att jämföras med att det förekom 44 381 vigslar i denna kategori. Av dessa kvinnor valde drygt 75 procent sitt gamla efternamn som mellannamn och mannens efternamn som gemensamt. Av männen tog ungefär hälften sitt gamla efternamn som mellannamn och kvinnans efternamn som gemensamt efternamn. Bland de utomlands födda par som ingick äktenskap valde 41 procent att ta mannens efternamn som gemensamt och en lika stor andel att behålla de efternamn som de hade före giftermålet; endast en procent tog kvinnans efternamn som gemensamt. Mer än hälften av kvinnorna tog sitt eget efternamn som mellannamn och mannens som gemensamt, medan enbart fem av de utrikes födda männen tog sitt efternamn som mellannamn och kvinnans efternamn som gemensamt. Samma år, 2005, föddes 39 procent av alla barn, med föräldrar födda i Sverige, i familjer där modern och fadern hade samma efternamn, varvid barnet förvärvade detta efternamn. Återstående 61 procent föddes i familjer där modern och fadern hade olika efternamn. Av dessa barn fick 35 procent moderns efternamn. Av samtliga nyfödda fick sex procent ett mellannamn. (SCB, Beskrivningen av Sveriges befolkning 2005 s. 66 ff.)

År 1998 inkom enligt Skatteverket 12 670 anmälningar om mellannamn för barn. Motsvarande antal för 2009 och 2010 var 26 399 respektive 21 371. Antalet anmälningar om mellannamn för vuxna har ökat i ungefär samma omfattning.

En stor andel nyfödda har sålunda föräldrar med olika efternamn, och en förhållandevis stor andel gifta par väljer att behålla sina respektive efternamn. Även om exakta uppgifter för en jämförelse saknas står det klart att både andelen föräldrar med olika efternamn och andelen gifta som behåller sina namn är större nu än när 1982 års namnlagstiftning arbetades fram. Eftersom det är vid dessa två familjesituationer som möjligheten att genom mellannamn markera samhörighet ansetts ha störst betydelse, kan slutsatsen dras att behovet av att få ett mellannamn kvantitativt sett är större i dag än för trettio år sedan, vilket också bekräftas av att antalet anmäl-

ningar om mellannamn är betydligt högre nu än tidigare. Det är varken önskvärt eller realistiskt att inskränka de möjligheter som finns i dag, utan frågan gäller närmast vilket behov som finns av att *utvidga* den nuvarande regleringen till att omfatta fler familjesituationer än de som hittills gynnats av lagstiftningen. För att kunna bedöma det behovet är statistik över antalet gjorda ansökningar till föga hjälp, eftersom man inte vet hur stort antalet skulle ha blivit om det hade funnits en laglig möjlighet att få en ansökan beviljad. Ett mått på behovet av utvidgade mellannamnsmöjligheter ges dock genom de samstämmiga uppgifterna från PRV, Institutet för språk och folkminnen samt Skatteverket om att det finns ett stort missnöje hos allmänheten över att reglerna inte är tillräckligt tillåtande. PRV har som tidigare nämnts också framhållit att många föräldrar felaktigt utgår från att det mellannamn någon av dem bär kan ges vidare till deras barn, vilket har utmynnat i ett stort antal utsiktslösa rättsprocesser där föräldrar försökt ge barn mellannamn som efternamn.

Ett än tydligare besked om att behovet av att kunna ta mellannamn inte i tillräcklig grad tillgodoses genom nuvarande lagstiftning har givits genom kommitténs attitydundersökning, enligt vilken 48 procent av de svarande ansåg att ett mellannamn ska kunna föras vidare som ett vanligt efternamn medan 22 procent inte såg någon anledning att mjuka upp reglerna i detta avseende.

Mot bakgrund av det anförda måste ordningen med mellannamn som infördes genom 1982 års namnlag anses ha varit till stor del förfelad. För att rätt fylla sitt ändamål borde mellannamnsregleringen redan från början ha varit mycket mer tillåtande. Det visade sig tidigt att medborgarna har anspråk på att mellannamn i väsentliga avseenden helt likställs med efternamn, såsom när det gäller möjligheten att föra namnet vidare till make och barn. Men om dessa önskemål tillgodoses blir det svårt att alls uppfatta vad som skiljer ett mellannamn från ett vanligt efternamn. Förhållandet är i sig ett argument för att helt slopa ordningen med mellannamn och införa en ordning som tillåter nya dubbla efternamn.

Om man likväl skulle behålla möjligheten till mellannamn är det alltså tydligt att det behöver tillskapas mycket mer generösa regler om mellannamn, som inte ställer lika stränga krav som i dag på att syftet ska vara att visa familjesamhörighet och som ger möjlighet att lägga till ett mellannamn i betydligt fler situationer än för närvarande. Det allmänt kritiserade förbudet mot att korsvis bära mellannamn är utan vidare moget för avskrivning, men en sådan

åtgärd vore långt ifrån tillräcklig för att hos medborgarna vinna acceptans för mellannamnssystemet. För att nå dithän behöver man även göra något åt det svårförståeliga förbudet mot att anta ett annat mellannamn som mellannamn och även den nuvarande begränsningen av barns rätt till mellannamn i andra situationer än de i vilka barnet har förvärvat ett efternamn som bärs av enbart en av föräldrarna.

En utvidgning av rätten till mellannamn i linje med det anförda framstår vid en nordisk jämförelse inte som anmärkningsvärt djärv utan snarare som försiktig. I Norge och Danmark har man genom nya namnlagar infört betydligt större valfrihet beträffande vilka namn som kan väljas som mellannamn. I Norge, vars tidigare mellannamnsregler i stor utsträckning stämde överens med de svenska, har man numera en vidsträckt valfrihet, som till och med medger att som mellannamn får väljas vilket namn som helst som den enskilde har rätt att förvärva som efternamn. Det finns inte heller någon begränsning av *hur många* mellannamn en person får bära. I Danmark, där ordningen med mellannamn har lång tradition, ges numera möjlighet att bära mellannamn som tidigare varit sökandens mellannamn, namn som sökanden har rätt att ta som efternamn, namn som sökandens föräldrar eller mor- eller farföräldrar bär som mellannamn och namn som sökandens make eller sambo bär som mellannamn samt dessutom andra efternamn om samtycke föreligger. Vidare har namnbäraren möjlighet att slopa mellannamnet, och om namnet tas som efternamn faller det automatiskt bort som mellannamn. Om man härjämte beaktar att både Norge och Danmark även tillåter alternativet med *dubbla efternamn* framstår den svenska lagstiftningen vid en jämförelse som extremt otillåtande.

Behovet av en ny och vidare mellannamnsreglering kan ses också ur en annan synvinkel. Som framgått har människors starka vilja att få namngemenskap inom familjen i flera fall tagit sig uttryck som närmast bör betecknas som kringgåenden av lagstiftningen. Genom ett antal konstruerade namnbyten utan självständigt syfte har de som sista led i en kedja kunnat uppnå full namngemenskap beträffande såväl efternamn som mellannamn, med domstolarnas godkännande och trots att arrangemanget går klart emot lagstiftningens intentioner. Lagar som låter sig manipuleras är nästan alltid dåliga lagar. Slutsatsen av de aktuella fallen bör emellertid inte vara att luckor behöver täppas till i lagstiftningen utan snarare att det finns ett behov av att genom en mer generös lag-

stiftning öppna dessa luckor på vid gavel. Att domstolarna i vissa fall synes ha föregripit en mer tillåtande reglering är därvid självfallet inte ett giltigt argument för att lagen inte behöver ändras.

11.3.2 Nybildningar av dubbla efternamn bör tillåtas

Sett från kommitténs synpunkt vore det att börja i fel ände om preciserade förslag till mer generösa och användarvänliga regler om mellannamn utarbetas innan ställning tas till frågan om tillåtligheten av *dubbla efternamn* (som nämnts inledningsvis använder kommittén begreppen *dubbelnamn* och *dubbla efternamn* utan betydelseskillnad). Om man i svensk rätt på nytt – och i likhet med vad som är fallet i Danmark och Norge – skulle tillåta att det bildas efternamn som består av två namn, skulle denna möjlighet i ett stort antal fall utan tvivel framstå som så attraktiv för medborgarna att de skulle välja den framför mellannamnsvarianten. Men man bör inte stanna där i tankegången. I själva verket kan det krångliga och inskränkande systemet med mellannamn göras överflödigt om man hittar en formel för dubbelnamn som inkluderar alternativet med mellannamn och som på så sätt tar bort efterfrågan på dessa. Möjligen är denna eventualitet redan antydd i kommittédirektiven: ”Om möjligheten att bära mellannamn alltjämt bedöms fylla en funktion - -” (s. 6).

En dubbelnamnstillåtande ordning kan mycket väl behöva införas på egna meriter, men de riktigt stora fördelarna uppkommer om de oklarhetsskapande mellannamnen samtidigt fasas ut ur den namnrättsliga ordningen. För att det ska vara möjligt måste en dubbelnamnsreglering utformas så att den från medborgarnas synpunkt utgör en fullgod ersättning. Vid sidan av det primära syftet att öka medborgarnas frihet genom att ge dem möjlighet att bilda och bära dubbla efternamn måste regleringen således tillgodose de befintliga mellannamnsbärarnas intresse, däribland också dem som av någon anledning inte önskar en förändring utan som vill kunna bära sitt mellannamn på samma villkor som tidigare.

Först gäller det emellertid att avgöra om det finns några bärkraftiga skäl som talar *mot* ett återinförande av möjligheten till dubbelnamn.

Historiskt sett har dubbelnamn – vanligen med men ibland utan bindestreck – varit en helt accepterad företeelse i det svenska namnskicket. Härom vittnar sådana ännu i dag allmänt kända dubbel-

namnsbildningar som Ask-Upmark, Axelson Johnson, Burenstam Linder, Cavalli-Björkman, Gustaf-Janson, Key-Åberg, Ling-Vannerus, Martin-Löf, Mittag-Leffler, Nathorst-Böös, Peterson-Berger, Säve-Söderbergh, Tarras-Wahlberg, Trolle-Bonde, William-Olsson och Wiwen-Nilsson. Ett lagfäst förbud mot bildandet av nya dubbelnamn infördes först genom 1982 års namnlag. Motivet synes då inte ha varit av principiell art utan snarare att dubbelnamnen befarades medföra praktiska olägenheter. Namnens större längd ansågs göra dem otympliga och svårhanterliga. Ett bekymmer ansågs vara att man måste bestämma i vilken ordning namnen får bäras och vilka beståndsdelar av namnet som får föras vidare när barn till föräldrar med dubbelnamn vill förvärva båda föräldrarnas namn. Det behövdes också regler som medgav att ett led i ett dubbelnamn slopades, men då äventyrades samhällets intresse av namnstabilitet. Slutligen oroade man sig för det intrång i rätten till redan etablerade dubbelnamn som uppkommer om exempelvis makarna Beck och Friis och deras efterkommande, med stöd av de familjerättsliga namnreglerna, antar det redan existerande dubbelnamnet Beck-Friis.

Granskar man närmare de anförda skälen mot en ordning som tillåter dubbelnamn finner man att de till stor del sammanfaller med de föråldrade motiv som vid utarbetandet av 1982 års namnlag åberopades mot en mer tillåtande mellannamnsreglering. Argumentet att dubbelnamnens längd skulle göra dem otympliga och av den anledningen svårhanterliga ter sig numera ganska ihåligt i betraktande av de många långa och sammansatta efternamn som har kommit in i landet genom invandring. Det gäller här inte bara namn som invandrare redan har när de kommer till Sverige utan även många nybildade efternamn som på senare år har godkänts till följd av de beslutande instansernas allt mer tillåtande praxis. Åtskilliga av dessa namn kan te sig svårhanterliga i ett land där majoritetsspråket är så dominerande som i Sverige, medan flertalet nya tänkbara dubbelnamnsbildningar av typen Persson-Rapp eller Mörsky-Özer inte bereder någon svårighet från hanteringssynpunkt. Dessutom bör beaktas att andelen *dubbla efternamn*, oberoende av förbudet mot nybildning, stadigt ökar genom invandringen, vilket får sin särskilda betydelse i detta sammanhang. Sålunda har invandrare från exempelvis spansk- och portugisisktalande länder mycket ofta dubbla efternamn, såsom Rodriguez Fernandez och Santos Lopes, som de vanligen väljer att behålla när de blir svenska medborgare. Ju större andel av befolkningen som bär dubbelnamn, desto mer

orättvist framstår namnlagstiftningen för alla dem som inte tillåts att skapa ett eget dubbelnamn.

Självfallet måste en ordning som tillåter dubbelnamn kringgärdas av bestämda regler, däribland bestämmelser om hur dubbelnamn sätts ihop och hur de kan upplösas. Sådana regler är emellertid ganska enkla att konstruera och tillämpa. Såvitt känt har de inte heller förorsakat några större problem i vare sig Danmark eller Norge, med undantag för att det i Norge ansetts som olyckligt att lagen har ett kategoriskt förbud mot dubbelnamn utan bindestreck. I Danmark kan två namn, som var för sig kan tas som efternamn, sättas samman som efternamn. Som huvudregel måste dock också i Danmark namnen förbindas med bindestreck. Ett efternamn som består av flera namn sammansatta med bindestreck anses i förhållande till namnlagens övriga bestämmelser som ett enda efternamn. Vidare kan den som förvärvat ett efternamn som består av flera namn sammansatta med bindestreck slopa ett av namnen. På liknande sätt kan i Norge två namn som var för sig får tas som efternamn tas som ett dubbelnamn, dock som framgått endast på villkor att de två namnen sätts samman med ett bindestreck. I förhållande till reglerna om fria och skyddade efternamn är de norska dubbelnamnen att ses som två skilda efternamn. Slutsatsen för svenskt vidkommande är att bestämmelser som reglerar användningen av dubbelnamn varken behöver vara omfattande eller komplicerad för att rätt tjäna sitt syfte att ge medborgarna större valfrihet.

Av intresse är vidare att notera, att det huvudsakliga skälet till att möjligheten att bära dubbelnamn infördes i Norge var att reformen antogs kunna få en positiv inverkan på jämställdheten i landet. Det ansågs nämligen sannolikt att reformen skulle medföra att kvinnors efternamn fördes vidare i släkten i högre utsträckning än vad som dittills hade varit fallet. Den gällande ordningen med mellannamn hade i Norge inte haft sådan gynnsam inverkan på jämställdheten. Allt talar för att resonemanget har giltighet även för svenska förhållanden. Som framgått valde 71 procent av alla svenskfödda par som gifte sig år 2005 att ta mannens namn som gemensamt efternamn medan motsvarande siffra för kvinnans namn var nio procent. Under senare år har det vidare kunnat märkas en ökad benägenhet hos par som gifter sig att ansöka om ett nytt gemensamt efternamn sammansatt av beståndsdelar av makarnas respektive efternamn. Om t.ex. mannen Åsrem och kvinnan Askhög gifter sig och vill ha gemensamt efternamn är det mest

sannolika att kvinnan tar mannens namn, men det kan också hända att de gemensamt ansöker om att få bilda något av de nya efternamnen Åsask, Åshög, Remask eller Remhög. I en dubbelnamnstillåtande ordning skulle de i stället ha kunnat utnyttja möjligheten att ta dubbelnamnet Åsrem-Askhög, varigenom både mannens och kvinnans efternamn kunnat leva vidare.

Det bör observeras att de nu nämnda positiva jämställdhetseffekterna av en dubbelnamnsreform inte fullt ut kan uppnås genom att man i stället liberaliserar reglerna om mellannamn.

Om nybildningar av dubbelnamn åter ska tillåtas måste också tillses att namnskyddet inte påverkas. Några särskilda svårigheter härvidlag torde emellertid inte uppkomma. För den som vill byta sitt efternamn till ett dubbelnamn, som *inte* kan förvärvas enligt bestämmelserna om familjerättsliga namnförvärv, bör naturligtvis de allmänna reglerna om administrativa namnförvärv gälla. Det innebär att om det redan finns ett skyddat efternamn som är förväxlingsbart med något av leden i det sökta dubbelnamnet, utgör det förhållandet hinder för godkännande av namnet. Emellertid bör härvid noteras att enligt kommitténs förslag ska ett stort antal vanliga efternamn inte längre vara namnskyddade.

När det gäller förvärv av dubbelnamn som får göras enligt namnlagens *familjerättsliga regler* kan hänsyn till namnskyddet – i likhet med vad som gäller vid familjerättsliga förvärv av enkla efternamn – inte tillåtas utgöra något hinder. Om så vore skulle möjligheten att med hjälp av ett gemensamt dubbelnamn uppnå namngemenskap inom familjen bli än mer begränsad än vad som enligt nuvarande lagstiftning gäller för mellannamn.

Särskilt lätt väger de farhågor för en uppluckring av namnstabiliteten som för 30 år sedan och ännu tidigare åberopades mot en ordning med dubbelnamn. Som förut berörts har ju namnet som identifieringsmedel fått allt mindre betydelse i samhället. Det allmännas intresse av att en person inte byter namn mer än ett fåtal gånger i livet väger helt enkelt mindre tungt än den enskildes frihet att själv få bestämma vad han eller hon ska heta.

Allt sammantaget förordar alltså kommittén att rätten att bilda och anta dubbla efternamn återinförs i den svenska namnlagstiftningen.

11.3.3 Behovet av mellannamn minskar radikalt om det ges generösa möjligheter att förvärva och avsäga sig dubbla efternamn

En olägenhet med att införa en ordning som tillåter att dubbelnamn får bildas samtidigt som möjligheten kvarstår att addera ett mellannamn till efternamnet – vare sig detta består av ett dubbelnamn eller inte – består naturligtvis av risken för övertunga namnkombinationer. En annan nackdel är att den redan svåröverskådliga namnlagstiftningen blir än mer komplicerad. Som framgått råder i dag en betydande förvirring hos allmänheten rörande mellannamnen och deras tillåtna bruk. Det är inte ovanligt att ett efternamn i kombination med ett mellannamn felaktigt betecknas som dubbelnamn och inte heller, som bland andra Skatteverket påtalat, att namnen förenas med bindestreck så att de ger intryck av att vara dubbelnamn. I praktiken förekommer det inte så sällan också att ordningsföljden mellan namnen kastas om, så att det namn som rätteligen utgör ett mellannamn placeras efter vad som rätteligen utgör efternamnet, med eller utan förenande bindestreck. Det kan också inträffa att de inte så få personer som helt lagligt bär dubbelnamn här i landet – antingen namnet bildats enligt äldre lagstiftning, medgivits efter dispens enligt 14 § namnlagen eller utgör ett utländskt efternamn – råkar ut för att namnet felaktigt uppfattas som en kombination av mellannamn och efternamn. Den oreda som således utmärker området skulle förvärras än mer om lagstiftningen skulle anvisa två olika men för allmänheten svårskiljbara sätt att förvärva flera namn med placering efter förnamnen. En sådan oreda inträffade i Norge när man där introducerade möjligheten till dubbelnamn vid sidan av den fortlevande ordningen med mellannamn. Eftersom en önskad namnkombination kan uppnås lika enkelt med hjälp av reglerna om dubbelnamn som med begagnande av bestämmelserna om mellannamn uppfattar medborgarna i Norge i allmänhet ingen skillnad mellan de båda namntyperna, vilket förorsakat problem.

En enhetlig tillåtande ordning med dubbelnamn som helt ersätter mellannamnsreglerna framstår mot denna bakgrund som så eftersträvansvärd att den bör prövas på ett verkligt seriöst sätt. Den nuvarande mellannamnsregleringen med dess många omtalade brister är den förmodligen enskilt viktigaste anledningen till att en stor andel av medborgarna upplever namnlagen som verklighetsfrånvänd, tillkrånglad och hämmande. Mycket står därför att vinna

om det går att radikalt förenkla systemet genom att införa en enhetlig ordning med dubbelnamn, en ordning som alltså även tar hand om de behov som gör sig gällande beträffande mellannamn.

En sådan dubbelnamnsreglering bör utformas på ett annat och vidare sätt än om lagstiftningen erbjuder båda alternativen. En ny definition av dubbelnamn måste tillskapas och något krav på att beståndsdelarna i ett dubbelnamn ska vara förenade med bindestreck bör inte upprätthållas. För att undvika rättsförluster för dem som har mellannamn när den nya ordningen med dubbelnamn börjar gälla, måste övergångsregler utarbetas som ger de befintliga mellannamnsbärarna rätt att bära mellannamnet på samma villkor som tidigare så länge de själva önskar. I det följande presenteras förslag till en ordning som tillåter dubbla efternamn och som samtidigt innebär att mellannamnen fasas ut.

11.3.4 En ny ordning med enkla och dubbla efternamn

Om en ny ordning med enkla och dubbla efternamn men utan nytillkommande mellannamn ska fylla sitt syfte måste den i alla avseenden vara lika eller mer tillåtande än nu gällande ordning. Det betyder bland annat att rätten att välja vilka efternamn som ska förenas till ett dubbelt efternamn inte får underkastas artspecifika begränsningar. Den enskilde bör alltså kunna välja bland samtliga de efternamn som han eller hon har rätt att förvärva i familjerättslig eller administrativ ordning. Vidare bör den enskilde själv få bestämma ordningsföljden mellan namnen, valfrihet bör råda också i fråga om bindestreck mellan namnen och vidare bör den möjlighet som i dag finns att enkelt lägga till eller slopa ett mellannamn gälla även för vartdera ledet i ett dubbelt efternamn.

I några avseenden är dagens möjligheter att bära mellannamn mer tillåtande än de som gäller vid förvärv av efternamn. Så är fallet beträffande makes möjlighet att *börja* bära tidigare makes efternamn som mellannamn och adoptivbarns rätt att bära sitt efternamn från tiden före adoptionen som mellannamn. Även om den förstnämnda möjligheten torde ha haft ringa praktiskt betydelse bör båda dessa möjligheter att ge uttryck för en tidigare familjeanknytning finnas kvar när den här föreslagna dubbelnamnsreformen ersätter ordningen med mellannamn. Särskilda bestämmelser för dessa situationer bör därför införas.

Som tidigare redovisats är invändningen att dubbla efternamn leder till otympliga sammansättningar inte särskilt tungt vägande. Däremot är det inte önskvärt med alltför långa sammansättningar av efternamn. Det bör därför vara uttryckligen reglerat att efternamn som består av fler än två namn inte får bildas. Den som redan har dubbla efternamn och, t.ex. på grund av nya familjeförhållanden, vill lägga till ett nytt måste alltså samtidigt välja bort ett av de namn som ingår i dubbelnamnet. Detta bör å andra sidan kunna ske enkelt och under full valfrihet med avseende på vilket led som ska ersättas.

Särskilt om adoptivbarn

En ordning som inte ger en person rätt att utöver sina förnamn bära fler än två namn kan någon gång framstå som sträng, särskilt vad gäller situationen för adoptivbarn. Om adoptivföräldrarna har dubbelt efternamn kan barnet med den föreslagna ordningen inte förvärva båda dessa namn utan att samtidigt förlora sitt tidigare namn, försåvitt detta inte råkar vara identiskt med något av namnen i det dubbla efternamnet. Om det i stället är barnet som har ett dubbelt efternamn kan barnet inte förvärva adoptivföräldrarnas namn utan att samtidigt förlora åtminstone det ena ledet i sitt dubbla efternamn. I dessa fall får barnet med den föreslagna ordningen inte motsvarande möjlighet att visa anknytning både till sitt ursprung och till fosterföräldrarna som med dagens lagstiftning om *mellannamn.*

Det finns emellertid här anledning att närmare begrunda vad en adoption rättsligt sett innebär. Den karaktäriseras av att den adopterade i alla hänseenden likställs med ett biologiskt barn till adoptanten och att de rättsliga banden med den adopterades ursprungliga familj oåterkalleligen skärs av. Alla rättsverkningar mellan adoptivbarnet och dess biologiska släktingar upphör således. Efter adoptionen kommer adoptivbarnet helt i samma rättsliga ställning till adoptivföräldrarna och deras släktingar som vore det adoptivföräldrarnas biologiska barn, något som får betydelse i en mängd hänseende såsom när det gäller rätten till arv.

Denna starka rättsverkan av en adoption är resultatet av en vilja från lagstiftarens sida att adoptivbarnet helt och fullt ska kunna känna sig som adoptivföräldrarnas eget barn och av omgivningen accepteras som ett sådant. Ett annat efternamn än adoptivföräldrarnas tjänar typiskt sett till att motverka adoptionens syfte och

kan för minderåriga barn många gånger understryka ett utanförskap. I det perspektivet är det inte rimligt att adoptivbarn ska ges det unika privilegiet att förvärva fler än två efternamn, särskilt inte när detta måste ske till priset av ett systemstörande undantag. Adoptivbarn bör alltså inte undantas från den föreslagna allmänna begränsningsregeln som innebär att efternamn som består av fler än två namn inte får bildas.

Namnskydd

Vid tillämpningen av reglerna om namnskydd bör gälla att de båda namnen i ett dubbelt efternamn prövas var för sig. Vart och ett av namnen kommer därmed att åtnjuta det namnskydd som tillkommer dem i övrigt. Däremot kommer namnskydd inte att gälla det dubbla efternamnet som sådant. Denna begränsning är nödvändig för att bestämmelserna om namnskydd inte ska kunna kringgås och för att dubbelnamnsordningen ska kunna omfatta även den funktion som mellannamnen fyller i dag. Möjligheten att genom ett dubbelt efternamn kunna lyfta fram ett namn som tidigare förekommit i släkten skulle snabbt kunna bli mycket begränsad om det dubbla efternamnet som sådant blev namnrättsligt skyddat. Exempelvis skulle de som först antar dubbelnamnet Andersson-Karlsson kunna blockera alla andra personers möjlighet att – annat än i familjerättslig ordning – anta det dubbelnamnet.

En följd av att dubbla efternamn inte ska vara namnrättsligt skyddade blir att man vid fastställande av hur många bärare som finns av ett visst efternamn inte ska räkna dubbelnamnet utan vart och ett av de namn som dubbelnamnet består av. Det innebär också att vid prövning enligt varumärkeslagen eller firmalagen huruvida ett efternamn utgör hinder för registrering av ett varumärke eller en firma, de båda namnen i det dubbla efternamnet ska prövas var för sig. För att dubbla efternamn som bildats enligt äldre bestämmelser och som redan är tagna i bruk inte ska få ett sämre namnskydd än vad de har i dag bör det i lagens övergångsbestämmelser intas en regel om att ett sådant dubbelnamn alltjämt ska räknas som ett namn vid tillämpning av reglerna om namnskydd.

Även om det alltså inte är lämpligt att ge nybildade dubbelnamn namnrättsligt skydd bör man inte helt stänga dörren för en framtida omprövning av frågan. Man kan nämligen tänka sig en utveck-

ling där dubbelnamn som bildats enligt den föreslagna nya ordningen så småningom uppfattas som lika etablerade som de äldre ännu existerande dubbelnamnen vilka nästan alla bildades under 1800-talet och förra hälften av 1900-talet. Med tiden kan det således komma att framstå som mindre motiverat att dubbelnamn som bildats enligt den nya ordningen inte i något fall kan vara skyddade på samma sätt som de äldre dubbelnamnen. I en sådan förändrad situation kan det finnas anledning att ta upp namnskyddsfrågan till förnyad prövning.

De som nu bär mellannamn får inte påverkas negativt

Eftersom nybildade dubbla efternamn inte kommer att vara namnskyddade finns desto större anledning att låta den enskilde namnbäraren ha rätt att förfoga över den ordningsföljd i vilken namnen bärs. En sådan förfoganderätt är också nödvändig om en dubbelnamnsreform helt ska kunna tillgodose de starka och omfattande önskemål som länge funnits om tillåtande av korsvist bärande av mellan- och efternamn. Detsamma gäller för frågan om namnen ska eller inte ska vara förenade med bindestreck. Valfrihet bör även här råda såväl vid ett förvärv av dubbelt efternamn som *efter* ett sådant förvärv. Ändringar av namnet i nu berörda avseenden ska alltså inte räknas som byte till nytt efternamn. Möjligheten att fritt ändra ordningen på namnen i ett dubbelt efternamn kan, i likhet med möjligheten att lägga till eller ta bort ett bindestreck, komma att i viss mån gå ut över namnstabiliteten. Risken för att denna möjlighet missbrukas framstår dock som ringa, särskilt med tanke på de praktiska olägenheter som i regel uppstår för bärarna varje gång namnföljden ändras eller i händelse av att makar väljer olika ordning mellan leden i ett dubbelt efternamn eller i det ännu mindre troliga fallet att ett barn ges en annan ordningsföljd på sitt dubbla efternamn än vad dess föräldrar har.

Även i övrigt bör bestämmelserna om dubbla efternamn göras så lite inskränkande som möjligt, så att de för medborgarna genomgående framstår som en klar förbättring jämfört med mellannamnsreglerna. Särskild hänsyn bör tas till alla dem som i dag bär mellannamn; också de måste kunna uppleva att lagen har ändrats till det bättre.

Helt visst bör den föreslagna dubbelnamnsreformen tas emot som positiv nyhet inte bara av medborgarna i allmänhet utan också

av en övervägande majoritet av de nuvarande mellannamnsbärarna. De erbjuds nu att få mellannamnet erkänt som ett namn, som de efter fritt val kan bära som efternamn och – för sig eller tillsammans med det andra ledet i ett dubbelnamn – föra vidare till sina efterkommande och till eventuella nya familjebildningar. Omvandlingen av de befintliga mellannamnen till efternamn måste emellertid helt och hållet baseras på frivillighet. Även om det för flertalet vore praktiskt om mellannamnet automatiskt omvandlades till ett efternamn måste man utgå från att det finns en kategori mellannamnsbärare som är fullt medvetna om mellannamnets strikt personliga karaktär och namntypens oförmåga att åstadkomma full namngemenskap i en familj men som ändå – eller kanske just av den anledningen – inte vill få mellannamnet omvandlat till ett led i ett dubbelt efternamn. Varje form av automatisk förändring av mellannamnens valör skulle innefatta risker för rättsförluster för denna kategori av namnbärare. De som bär mellannamn när reformen träder i kraft måste alltså själva få bestämma om och när deras eget mellannamn ska övergå till att bli ett enkelt efternamn som ersätter det tidigare, alternativt bli ena ledet i ett dubbelt efternamn. När ett sådant val väl har gjorts måste det också råda full frihet att, enkelt och kostnadsfritt, slopa ena ledet i dubbelnamnet, ändra ordningsföljden eller lägga till ett bindestreck. Just möjligheten att enkelt ändra ordningsföljd mellan namnen innebär dessutom att de som dittills burit mellannamn själva kan åtgärda eventuella alfabetiska olägenheter som de kan ha upplevt till följd av att ett mellannamn alltid måste bäras närmast före efternamnet.

Vad kommittén nu föreslår i fråga om mellannamn kan ses som en parallell till den lagstiftningsmodell som tillämpades då riksdagen upphävde lagen om registrerat partnerskap och beslutade att äktenskapsbalken skulle ändras så att även två personer av samma kön kunde ingå äktenskap. Några nya registrerade partnerskap kan alltså inte ingås, men i fråga om dem som före den 1 maj 2009 hade ingått sådant partnerskap innebar riksdagsbeslutet att partnerskapslagens rättsverkningar skulle fortsätta att gälla, så länge som de berörda inte lät viga sig eller anmälde till Skatteverket att de önskade få partnerskapet ombildat till äktenskap.

Det skulle för övrigt kunna ifrågasättas om en automatisk övergång från mellannamn till efternamn är förenlig med *Europakonventionens artikel 8*, som stadgar att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv. Rätten till ett visst familjenamn har av Europadomstolen ansetts vara omfattad av denna artikel.

Något avgörande som direkt berör den här aktuella situationen finns inte. Det synes emellertid inte kunna uteslutas att en ordning som förhindrar eller försvårar för mellannamnsbärarna att använda sina namn på ett sätt som de en gång har haft laglig rätt till, skulle kunna betraktas som konventionsstridig. Risken härför är vansklig att bedöma men den kan i varje fall inte helt uteslutas.

Dubbelnamnsreformen bör således av hänsyn till enskilda mellannamnsbärares intressen kompletteras med övergångsregler. Dessa kan emellertid göras ganska okomplicerade och i huvudsak inskränkas till en bestämmelse om att den som har ett mellannamn när reformen träder i kraft får fortsätta att bära namnet som mellannamn så länge ansökan om något annat inte görs. En sådan ansökan kan avse att mellannamnet ska läggas till som ett led i ett dubbelt efternamn men också att mellannamnet ska utgöra sökandens enda efternamn eller helt strykas.

11.4 Lagförslag med kommentar

I lagen om personnamn införs följande bestämmelser om dubbelt efternamn jämte övergångsbestämmelser rörande bland annat mellannamn. Lagrummen ersätter 12 § 3 och 24–29 §§ namnlagen.

Dubbelt efternamn

19 § Två namn som var för sig kan förvärvas enligt 1–14 §§ eller 38 § får antas som ett dubbelt efternamn. Vid prövning av frågor om namnskydd enligt 13 § och 16–17 §§ ska ett dubbelt efternamn räknas som två skilda efternamn.

Efternamn som består av fler än två namn får inte bildas.

Bestämmelsen möjliggör förvärv av dubbla efternamn. En förutsättning för att ett dubbelt efternamn ska få tas är att den namnsökande har rätt att förvärva vart och ett av namnen enligt bestämmelserna i 1–14 §§ och 38 §. Den namnsökande kan alltså till sitt befintliga efternamn foga ett efternamn som kan förvärvas enligt bestämmelserna om familjerättsliga namnförvärv, ett nybildat eller annat efternamn som godkänts enligt bestämmelserna om administrativa namnförvärv eller ett namn som kan förvärvas enligt bestämmelsen i 38 § som reglerar de internationella förhållandena.

För att reglerna om namnskydd inte ska kunna kringgås räknas ett dubbelt efternamn som två skilda namn vid prövning av frågor om namnskydd. De ingående namnen kan alltså var för sig åtnjuta namnskydd. Däremot träffar namnskyddet inte det dubbla efternamnet som sådant. Anledningen är, som närmare redovisats i den allmänna motiveringen, att möjligheterna att bilda dubbla efternamn i annat fall skulle bli alltför begränsade. Värdet av reformen skulle urholkas om sådana dubbelnamnsbildningar som exempelvis Andersson-Karlsson kunde blockeras av att någon redan utnyttjat sig av den möjligheten.

En annan konsekvens av bestämmelsen är att man vid fastställande av hur många bärare som finns av ett visst efternamn inte ska räkna dubbelnamnet utan vart och ett av de namn som dubbelnamnet består av. Vid en prövning om ett namn utgör hinder för registrering av ett varumärke eller firma enligt varumärkeslagen eller firmalagen bör bestämmelsen medföra att de båda namnen i det dubbla efternamnet ska prövas var för sig. – Dubbla efternamn som bildats enligt äldre bestämmelser ska även fortsättningsvis vara skyddade. En regel av den innebörden finns intagen i lagens övergångsbestämmelser.

Andra stycket klargör att sådana efternamn inte får bildas som består av fler än två enkla namn. Även om detta förhållande kan sägas ligga implicit i termen dubbelt efternamn, finns alltså här en uttrycklig bestämmelse om detta. Förbudet innebär bland annat att två personer, varav den ena har dubbelnamn, som vill ta ett gemensamt dubbelnamn måste bestämma vilket av de tre namnen som inte ska ingå i det gemensamma dubbelnamnet. En liknande situation uppkommer när ett barn till föräldrar med olika efternamn/dubbelnamn ska ges ett efternamn som knyter an till båda föräldrarna.

Genom uttrycket ”får inte bildas” tydliggörs det i och för sig självklara förhållandet att förbudet inte rör befintliga efternamn som består av fler än två namn. Det gäller både då någon redan har fler än två efternamn registrerade och då en utlänning med så många efternamn blir svensk medborgare.

20 § En make som har haft rätt att förvärva den andra makens efternamn under äktenskapet får, med den andra makens samtycke, förvärva detta namn som en del i ett dubbelt efternamn även sedan äktenskapet har upplösts. En efterlevande make får förvärva ett sådant namn som en del i ett dubbelt efternamn.

De nu gällande familjerättsliga bestämmelserna om byte till makes efternamn ger inte möjlighet för make att förvärva den andra makens efternamn efter det att äktenskapet har upplösts. Däremot ger nu gällande bestämmelser om mellannamn i 24 § andra stycket namnlagen en make rätt att under vissa förutsättningar börja bära den andra makens efternamn som mellannamn, efter det att äktenskapet har upplösts. Även om denna möjlighet torde ha utnyttjats i endast ringa omfattning, överförs den alltså i sak till den nya och vidareutvecklade ordningen med dubbelnamn.

21 § Den som har adopterats och som inte har behållit sitt efternamn från tiden före adoptionen kan efter ansökan förvärva detta namn som en del i ett dubbelt efternamn.

Nuvarande bestämmelser om mellannamn ger adoptivbarn rätt att bära sitt efternamn från tiden före adoptionen som mellannamn, 26–27 §§ namnlagen. Beträffande efternamn förvärvar som huvudregel adoptivbarnet adoptivföräldrarnas efternamn genom adoptionen (2 §). Möjlighet att behålla det efternamn som adoptivbarnet hade före adoptionen föreligger bara om domstol har beslutat härom i adoptionsärendet. I annat fall kan det tidigare efternamnet förvärvas endast efter ansökan hos PRV, varvid särskilda skäl måste föreligga (14 § första stycket). Eftersom möjligheten att ta mellannamn nu avskaffas och ersätts av en ordning med dubbelnamn införs en motsvarande möjlighet för adoptivbarn att genom namnet knyta an till sitt ursprung. Adoptivbarn som inte har behållit sitt efternamn från tiden före adoptionen ges rätt att, genom ansökan, förvärva detta namn som en del i ett dubbelt efternamn, varvid dock det i 19 § andra stycket intagna allmänna förbudet mot att bilda efternamn som består av fler än två namn måste respekteras.

22 § Av en ansökan om att få förvärva ett dubbelt efternamn ska framgå i vilken ordning namnen ska bäras och om namnen ska vara förenade med bindestreck.

Som angivits i den allmänna motiveringen ska full frihet råda i fråga om ordningsföljden mellan de båda leden i ett dubbelt efternamn och även i fråga om namnen ska vara förenade med bindestreck eller inte. Denna frihet gäller inte bara när ett nytt dubbelnamn tillskapas utan även när ett befintligt dubbelnamn förvärvas, antingen det sistnämnda sker i familjerättslig eller administrativ ordning.

Det vanliga är naturligtvis att det genom det sätt varpå dubbelnamnet skrivs i ansökan framgår att det ena namnet ska stå före det andra och att namnen ska respektive inte ska knytas samman med bindestreck. Skulle förhållandena ändå framstå som oklara bör namnmyndigheten söka bringa klarhet häri och i sista hand avvisa ansökan. Om ett missförstånd skulle ske mellan sökanden och namnmyndigheten är detta ändå inte så farligt eftersom saken enkelt kan rättas till genom en ny ansökan, förutsatt att reglerna om namnskydd inte lägger hinder i vägen.

Det bör observeras att namnen i ett dubbelt efternamn antingen ska särskrivas eller förenas med bindestreck. Hopskrivna dubbelnamn av typ LindStröm eller Svenskpersson kan inte godkännas, än mindre avarter såsom Knoll&Tott. Däremot får naturligtvis redan existerande hopskrivna dubbelnamn, såsom *Ossiannilsson*, föras vidare i den mån förutsättningarna för detta i övrigt föreligger. Detsamma gäller självfallet också andra existerande dubbelnamn som inte överensstämmer med definitionen i 19 §, såsom O-Nils (som ursprungligen lär ha utgjort en förkortning av Olofsson-Nilsson).

23 § Den som har ett dubbelt efternamn kan hos Skatteverket ansöka om att ett av namnen ska strykas, att ordningsföljden mellan namnen ska ändras eller att ett bindestreck ska läggas till eller strykas.

Den som har ett dubbelt efternamn har, oavsett på vilket sätt namnet har förvärvats, möjlighet att när som helst slopa ett av namnen utan att detta räknas som byte av efternamn. En vanlig situation då detta kan bli aktuellt är att två makar har tagit ett dubbelt efternamn bildat på varderas efternamn före vigseln och sedan skiljer sig. Ett annat exempel är att en av makarna redan har ett dubbelt efternamn. För att makarna då ska kunna bilda ett gemensamt dubbelt efternamn baserat på bådas efternamn måste – till följd av förbudet mot att bilda efternamn som består av fler än två namn – den make som redan har ett dubbelt efternamn först slopa ett av sina namn.

Möjligheten att stryka ett av namnen gäller, i likhet med möjligheten att ändra ordningsföljd och att lägga till eller stryka ett bindestreck, oavsett om det dubbla efternamnet tillkommit enligt den nya lagen eller fanns redan när den trädde i kraft. De befintliga dubbelnamnsbärarna får alltså genom den nya lagen en väsentligt ökad valfrihet.

Övergångsbestämmelser:

1. Den som vid denna lags ikraftträdande bär ett mellannamn fortsätter att bära namnet som mellannamn så länge ansökan om annat inte görs till Skatteverket.

Ett mellannamn ska bäras närmast före efternamnet

2. Den som bär ett mellannamn kan hos Skatteverket ansöka om att namnet ska slopas, förvärvas som efternamn eller förvärvas som led i ett dubbelt efternamn.

För ansökan enligt första stycket ska ansökningsavgift inte betalas.

3. Vid prövning av frågor om namnskydd enligt 13 § och 16–17 §§ ska ett dubbelt efternamn som var i bruk vid lagens ikraftträdande räknas som ett enda efternamn.

Kommentar till övergångsbestämmelse 1:

Den som bär ett mellannamn vid lagens ikraftträdande har rätt att fortsätta bära namnet som mellannamn så länge han eller hon önskar. Även om många mellannamnsbärare kan förmodas vilja utnyttja möjligheten att få namnet omvandlat till ena ledet i ett efternamn kommer alltså mellannamnen att finnas kvar under lång tid. Några nya mellannamnsbärare kommer dock inte att tillkomma. Inte heller går det att återta ett mellannamn som mellannamn sedan det en gång strukits eller ombildats till efternamn.

Så länge någon bär ett mellannamn såsom mellannamn måste det liksom tidigare bäras närmast framför efternamnet. Några andra övergångsbestämmelser om vad som gäller för den som bär ett mellannamn har inte ansetts nödvändiga. Lika lite som tidigare behöver det exempelvis lagregleras huruvida ett bindestreck får sättas mellan mellannamnet och efternamnet.

Kommentar till övergångsbestämmelse 2:

I övergångsbestämmelsen anges att ansökan kan göras om att ett mellannamn ska omvandlas till ett led i ett dubbelt efternamn. Om en mellannamnsbärare vid ansökningstillfället redan har ett dubbelt efternamn måste sökanden i så fall ange vilket av namnen i det dubbla efternamnet som ska slopas. I annat fall skulle fler än två efternamn komma att bildas, vilket inte är möjligt enligt 19 § andra stycket. Tvånget att först slopa ett av namnen i det dubbla

efternamnet strider inte mot grundprincipen att namnlagsreformen inte får missgynna mellannamnsbärarna, eftersom ingen är tvingad att avstå från sitt mellannamn. Eftersom ett mellannamn inte är ett efternamn utgör 19 § andra stycket inte hinder mot att någon förvärvar ett dubbelt efternamn och samtidigt behåller sitt mellannamn.

Rätten att få ett mellannamn ombildat till efternamn gäller endast mellannamn som bärs, inte mellannamn som tidigare har burits. Men möjlighet att ta ett tidigare buret mellannamn som efternamn kan naturligtvis ändå föreligga om villkoren i de allmänna förvärvsbestämmelserna i 1–14 §§ är uppfyllda.

Ansökan om att slopa ett mellannamn eller att förvärva ett mellannamn som ett efternamn eller som ett led i ett dubbelt efternamn ska kunna göras kostnadsfritt. Detta är en konsekvens av grundprincipen att de som vid lagens ikraftträdande bär mellannamn inte ska få sin situation försämrad till följd av dubbelnamnsreformen.

Kommentar till övergångsbestämmelse 3:

Dubbelnamn som har förvärvats enligt äldre bestämmelser räknas som ett namn vid tillämpning av nu gällande regler om namnskydd. Genom övergångsbestämmelsen tillses att dessa redan befintliga dubbelnamn inte får ett sämre namnskydd till följd av den nya lagstiftningen. Övergångsbestämmelsen undantar alltså det begränsade antalet alltjämt existerande dubbelnamn från huvudregeln i 19 § första stycket att ett dubbelt efternamn inte som sådant har namnrättsligt skydd.

12 Förnamn och gårdsnamn

I redogörelsen för gällande rätt har bestämmelserna om *förnamn* i 30–34 §§ namnlagen närmare beskrivits. Den grundläggande bestämmelsen om förvärv av förnamn finns i 30 §, där det anges att varje barn ska ges ett eller flera förnamn, som inom tre månader från födelsen ska anmälas till Skatteverket. I 31 § regleras möjligheten att göra tillägg, ändring och strykning av förnamn genom anmälan till Skatteverket. En inskränkning som avser alla dessa fall är att ett av de ursprungliga förnamnen alltid måste behållas. Anmälan enligt 31 § får göras endast en gång. Ordningsföljden mellan två eller flera förnamn samt sådan stavningsändring som inte påverkar namnets uttal kan likaledes, enligt 32 §, ändras genom anmälan till Skatteverket. Någon begränsning av antalet ändringstillfällen finns inte i dessa fall. För att tillägg, strykning eller ändring av förnamn ska få ske i andra fall än de som avses i 30–32 §§ måste särskilda skäl föreligga. Enligt 33 § ska ansökan i sådana fall inges till PRV för prövning. I 34 § andra stycket anges att förnamn som anmäls till Skatteverket enligt 30 eller 31 § förvärvas genom anmälan, om inte hinder mot godkännande föreligger enligt 34 § första stycket. Sistnämnda lagrum innebär att som förnamn inte får godkännas namn som kan väcka anstöt eller antas leda till obehag för den som ska bära det. Ett namn får heller inte godkännas om det av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Skatteverkets beslut i förnamnsfrågor överklagas till förvaltningsrätt (tidigare länsrätt) och därefter till kammarrätt och HFD (tidigare Regeringsrätten) medan PRV:s beslut överklagas till PBR och därefter till HFD. (Fram till 1 juli 1991 gjordes anmälan till pastorsämbetet i den församling anmälaren tillhörde; pastorsämbetets beslut överklagades till det domkapitel ämbetet löd under).

Enligt sina direktiv ska kommittén, vad gäller förnamn, särskilt undersöka hur lämplighetskravet i 34 § första stycket namnlagen tillämpas och kartlägga föreliggande praxis. Mot bakgrund av undersökningen ska kommittén analysera vad skillnaderna i praxis beror på och föreslå åtgärder som främjar en mer enhetlig tillämpning. Kommittén ska även överväga om regleringen kan få en bättre utformning i syfte att förhindra klart olämpliga förnamn.

Kommittén kommer längre fram i detta kapitel att behandla denna i direktiven berörda fråga om förnamnets *form* och den härtill anslutande praxisen. Närmast redogörs emellertid för frågor om *ändring* av förnamn och de möjligheter som i det avseendet finns till förenklingar och lättnader i nu gällande regler.

12.1 Förvärv, tillägg, byte, strykning och annan ändring av förnamn

Kommitténs förslag:

- Förbudet mot att mer än en gång ändra sitt förnamn avskaffas.
- Det ska bli möjligt för en person att byta ut alla sina förnamn.
- Det ska inte längre behövas särskilda skäl för att ändra ett förnamn.
- Bestämmelserna förenklas och anpassas till ett enhetligt förfarande för namnärenden.

Genom 1982 års namnlag infördes den grundläggande regeln om förvärv av förnamn i 30 § som, jämte den kompletterande bestämmelsen i 34 § andra stycket, innebär att förnamn förvärvas genom anmälan till Skatteverket (ursprungligen till pastorsämbetet). Den formella regleringen i övrigt förenklades och liberaliserades jämfört med 1963 års namnlag. Dittills hade förnamn kunnat *läggas till* antingen vid dop eller annan motsvarande religiös förrättning eller efter ansökan hos namnmyndigheten, varvid särskilda skäl för namntillägget måste föreligga. En *ändring* av förnamn kunde ske endast efter ansökan hos namnmyndigheten och då krävdes synnerliga skäl. Med begreppet ”ändring av förnamn” avsågs i 1963 års

lag strykning, byte och ändring av ordningsföljden mellan förnamn. Reglerna hade kritiserats för att i den praktiska tillämpningen medföra problem för framförallt adopterade utländska barn och för invandrare som önskade lägga till eller ändra sitt förnamn. I de flesta fall medförde reglerna att detta var möjligt endast efter ansökan hos PRV.

Den regelförenkling som skedde genom 1982 års lag innebär att alla former av ändring av förnamn numera kan ske genom anmälan till Skatteverket. Vid lagens tillkomst fanns emellertid en oro för att alltför generösa möjligheter till namnbyten skulle komma att missbrukas. Det ansågs därför inte önskvärt att en person skulle kunna byta ut hela sin namnidentitet genom blott en anmälan till Skatteverket. Liksom för efternamn sågs det därför som nödvändigt att införa begränsningar vid ändring av förnamn (LU 1981/82:41 s. 36). Dessa ursprungligen införda begränsningar gick något längre än de som i dag återfinns i 31 §. Från början var det tillåtet att genom anmälan lägga till *ett* nytt namn, byta ut *ett* av förnamnen mot *ett* nytt förnamn eller stryka *ett* förnamn. I 32 § var möjligheten till ändring av ordningsföljden mellan två eller flera förnamn begränsad till sådan ändring som innebär att tilltalsnamnet kommer först.

Ganska snart efter namnlagens ikraftträdande blev det tydligt att utformningen av 31 § alltjämt innebar en olägenhet för bland annat utländska barn som adopterats här. I de fall då barnet redan hade fått flera förnamn i sitt ursprungsland kunde adoptivföräldrarna genom en kostnadsfri anmälan om förnamnsändring ge barnet endast ett nytt (svenskt) förnamn och endast ett av de ursprungliga förnamnen kunde strykas. Ville adoptivföräldrarna ge barnen mer än ett nytt namn eller stryka fler än ett av de utländska förnamnen var de hänvisade till det avgiftsbelagda ansökningsförfarandet hos PRV. För att komma ifrån dessa oönskade effekter infördes en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1988. Först då blev det möjligt att genom anmälan byta ut, stryka eller lägga till mer än ett förnamn. En ändring genomfördes samtidigt i 32 §, varigenom det blev möjligt att ändra ordningsföljden mellan två eller flera förnamn utan att tilltalsnamnet kom först.

Lagändringarna 1988 ledde sålunda till att den enskildes möjligheter till ändring av förnamn vidgades. Kvar i 31 § finns dock alltjämt de begränsningarna att *ett* ursprungligt förnamn alltid måste behållas och att sådan ändring som kan göras av Skatteverket får ske *en* gång. Vill den enskilde få till stånd ytterligare ändringar i

någon form av förnamn eller byta bort sina ursprungliga förnamn kan detta bara ske efter ansökan hos PRV, som då har att pröva om särskilda skäl föreligger (33 §). Begränsningarna ger uttryck för den oro som fanns vid tillkomsten av 1982 års namnlag över att allt för stora möjligheter till namnbyten skulle missbrukas och inverka negativt på namnstabiliteten. Som kommittén tidigare har framhållit finns det i dag skäl att se annorlunda på dessa frågor.

De grundläggande bestämmelserna om förvärv av förnamn bör dock i allt väsentligt vara desamma som anges i 30 § och 34 § andra stycket namnlagen. Alltjämt bör alltså gälla att varje barn ska ges ett eller flera förnamn och att ansökan (den term som genomgående används i det enhetliga förfarande som föreslås) om dessa namn ska ges in till Skatteverket inom tre månader efter barnets födelse. Själva förvärvet regleras i dag inte i 30 § utan i 34 § andra stycket. Där anges att förnamn som anmäls enligt 30 eller 31 § förvärvas genom anmälningen till Skatteverket, varvid anmärks att detta inte gäller om namnet av lämplighetsskäl inte kan godkännas. Detta villkorande av förvärvstidpunkten i förening med uppdelning på olika paragrafer leder till en viss otydlighet kring själva förnamnsförvärvet. I lagstiftningen bör därför i stället slås fast att ett förnamn förvärvas när det blir registrerat av Skatteverket.

Bestämmelserna om tillägg, strykning och ändring av förnamn är som nämnts underkastade den generella begränsningen att anmälan till Skatteverket kan göras endast en gång (31 § namnlagen). Kommittén har i föregående kapitel om efternamn föreslagit att de begränsningar som finns för successiva namnbyten (de så kallade spärreglerna) slopas samt närmare utvecklat skälen för detta. Kommittén har där funnit att det inte behövs någon antalsmässig begränsning vare sig när det gäller efternamn som kan förvärvas i familjerättslig ordning eller när det är fråga om efternamn som förvärvas i annan ordning, t.ex. genom nybildning. Dessa överväganden är direkt överförbara till frågan huruvida upprepade ändringar av förnamn bör få göras utan annan prövning än den som avser namnets lämplighet. Motiven för att tillåta sådana upprepade förnamnsändringar kan sammanfattas enligt följande.

Personnamnets betydelse som ett säkert identifieringsmedel har stadigt minskat. Tidigare har spärrar mot upprepade namnbyten ansetts vara viktiga från brottsbekämpande synpunkt, men dagens brottslighet – särskilt sådan av mer avancerat slag – utnyttjar sig av andra och mycket mer sofistikerade hjälpmedel. Risken för att en person, som metod för att begå brott och undgå upptäckt, skulle

välja att få upprepade namnbyten registrerade hos Skatteverket framstår i dagens allt mer datadominerade värld som helt marginell. En person som ideligen ansöker om nya namnbyten får så stora problem i sin vardagstillvaro att ett sådant förryckt beteende redan av den anledningen bör framstå som mindre lockande. Den lilla risk som finns för ett sådant missbruk står i varje fall inte i rimlig proportion till den förenkling och större frihet som medborgaren i gemen kan dra fördel av genom att spärreglerna avskaffas. Avsevärda administrativa vinster står att uppnå. Namnmyndigheten behöver exempelvis inte längre hålla noggrann uppsikt över om ett förnamnsbyte redan har skett.

Också de övriga begränsningarna i 31–34 §§ namnlagen som inte har med lämplighetsbedömningen att göra är, som redan antytts, mogna för avskrivning. Hit hör den specifika regeln i 32 §, som begränsar Skatteverkets möjlighet att godkänna ändrad stavning av förnamn till fall då namnets uttal inte påverkas. Denna prövning har med tiden fått drag av självändamål och bör inte behållas; en annan sak är att en ny stavning kan innebära att namnet blir uppenbart olämpligt och av den anledningen inte kan godkännas. Hit hör också regeln att den som har bara ett förnamn får förvärva ytterligare förnamn men inte byta bort det han eller hon redan har. Vidare framstår den särskilda regeln om att ordningsföljden mellan två eller flera förnamn kan ändras närmast som en överreglering.

En ordning där de många nuvarande ändringsvarianterna – byte, strykning, tillägg, ändring, ordningsföljdsändring och stavningsändring – ersätts av det enhetliga begreppet ändring av förnamn innebär en avsevärd förenkling, såväl för de namnsökande som för myndigheterna. Dagens paragrafer 31–33 och del av 34 kan reduceras till en enda som anger att ändring av förnamn kan ske efter ansökan hos Skatteverket.

Genom de nu angivna förändringarna uppnås i stort sett rättslikhet med Norge och Danmark, vilka båda länder antagit nya namnlagar på 2000-talet. Den danska namnlagen innehåller över huvud taget inga begränsningar för upprepade förnamnsbyten. I den norska namnlagen finns en spärr avsedd att hindra personer över 18 år från att byta förnamn oftare än vart tionde år. Spärren hindrar dock inte en namnbytare från att när som helst byta tillbaka till sitt tidigare förnamn.

12.2 Förnamnets form

De materiella krav som gäller för att ett förnamn ska kunna godkännas anges i 34 § första stycket namnlagen. Som förnamn får sålunda inte godkännas ”namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som skall bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn”. Dessa kriterier har i sak varit oförändrade sedan tillkomsten av 1963 års namnlag. Kriteriet att ett förnamn inte får kunna väcka anstöt eller antas kunna leda till obehag för bäraren knyter an till motsvarande bestämmelse om efternamn i 12 §. Med namn som ”av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn” avses enligt förarbetsuttalandena framför allt namn som har påtaglig efternamnskaraktär, men även ord som av annan anledning inte är lämpliga som förnamn. 1956 års namnrättskommitté ansåg att man här kunde tänka sig ord som inte kan sägas vara direkt stötande eller besvärande för bäraren men som ligger denna ordtyp så nära att de lämpligen bör underkännas. Kommittén ansåg även att det kunde bli aktuellt att vid denna bedömning ibland ifrågasätta om ett namn ”är ägnat såsom förnamn för det barn som avses, såsom då föräldrar önskar giva en flicka ett gossenamn”. Utgångspunkten för bedömningen borde dock enligt kommittén vara att valet av förnamn är en så personlig angelägenhet att namngivaren bör medges en mycket vid ram för valfrihet. I lagstiftningsärendet gav varken regeringen eller riksdagen uttryck för någon annan uppfattning. I propositionen underströk departementschefen att det som var väsentligt i sammanhanget var att ”förhindra att barn belastas med kuriösa eller frånstötande namn” och att det såsom förnamn i princip inte godkänns namn av påtaglig efternamnstyp. Tanken var dock inte att förhindra den i vissa släkter förekommande seden att som förnamn ge barnet ett *patronymikon* (dvs. ett namn bildat på faderns förnamn med tillägg av ändelsen son eller dotter) jämte andra förnamn (prop. 1963:37 s. 134).

Några uttalanden som avvek från de här återgivna gjordes inte i lagstiftningsärendet som ledde fram till nu gällande namnlag. Under riksdagsbehandlingen framhölls dock att *metronymikon* var att jämställa med patronymikon. Beträffande smeknamn anförde departementschefen att sådana ska kunna godkännas om de är tillfredsställande ur språkliga och andra namnvårdande synpunkter (prop. 1981/82:156 s. 71).

12.2.1 Praxisgenomgång

Viss kritik har riktas mot den tillämpning som bestämmelsen i 34 § första stycket namnlagen har kommit att få. Institutet för språk och folkminnen anförde i sin tidigare nämnda skrivelse till regeringen år 2004 att den juridiska bedömningen av förnamn i de olika rättsliga instanserna har visat sig i många fall vara subjektiv och godtycklig. PRV framförde i sin motsvarande skrivelse år 2005 att det är oklart vilka förnamn som kan godkännas vid en prövning enligt 34 §. Vid den av Justitiedepartementet samma år anordnade hearingen framhöll PRV och Institutet för språk och folkminnen att denna oklarhet framför allt beror på att prövningen i länsrätt och kammarrätt leder till skilda resultat beroende på i vilket län sökanden bor och att det saknas en tillräckligt tydlig prejudikatbildning. I anslutning till hearingen framförde Skatteverket att man försöker följa den förhållandevis liberala praxis som nu råder, men att det är svårt att med hjälp av praxis få grepp om var gränsen går för godkännande av nya förnamn. I flera riksdagsmotioner har kritik riktats mot den praxis som tidigare inte medgav transsexuella personer att anta ett förnamn som är förknippat med annat kön än det som personens övriga namn utvisar.

Även utanför juridiskt och språkligt intresserade kretsar kom praxis att bli föremål för debatt och kritik när medierna uppmärksammade att Regeringsrätten i ett avgörande 2009 förklarade att bokstaven Q inte var ett uppenbart olämpligt förnamn åt en minderårig gosse.

Enligt sina direktiv ska kommittén särskilt undersöka hur bestämmelsen i 34 § första stycket namnlagen tillämpas och kartlägga föreliggande praxis. Mot bakgrund av undersökningen ska kommittén analysera vad skillnaderna i praxis beror på och föreslå åtgärder som främjar en mer enhetlig tillämpning. Kommittén ska även överväga om regleringen kan få en bättre utformning i syfte att förhindra klart olämpliga förnamn.

Skatteverket, som har det huvudsakliga ansvaret för prövning av förnamn, får årligen in över 100 000 *anmälningar* om förnamn, medan PRV får in cirka 2 000 *ansökningar* per år. Det stora flertalet av alla dessa ärenden medför inte några bedömningssvårigheter utan avser namn som är kända och etablerade och som därför godkänns på rutinmässig basis.

I syfte att få en klar bild över hur praxis har utvecklats när det gäller prövningen av förnamnets form enligt 34 § första stycket

namnlagen har kommittén granskat dels ett mindre urval av senare beslut angående anmälda förnamn som slutligt avgjorts i länsrätt (numera förvaltningsrätt), dels ett större urval av ärenden som avgjorts av kammarrätten under åren 1983–2010. Ett ganska stort antal avslagsavgöranden som grundats på bedömningen att könskonträra förnamn inte är lämpliga har vid redovisningen av undersökning, mot bakgrund av den tillåtande praxis som numera är fast etablerad, bedömts vara av begränsat intresse och omnämns därför på ett mer kortfattat sätt.

Härjämte har granskats några av de få förnamnsbeslut från PRV som överklagats till PBR. Översiktliga referat ges av dessa rättsfall. Redogörelse lämnas även för de fåtal fall som prövats av Regeringsrätten (numera HFD). I korthet refereras även ett avgörande från Europadomstolen beträffande förnamn (såsom fråga om rätt till respekt för privatliv). Praxisgenomgången avser sålunda väsentligen avgöranden från kammarrätterna och det är också i dessa man tydligast skönjer hur svårt det har varit att hålla en jämn och enhetlig nivå i rättstillämpningen.

Med hänsyn till praxisgenomgångens betydande längd redovisas denna i en bilaga till betänkandet, *bilaga 5*.

Bilagan omfattar 7 avgöranden från länsrätt, 116 avgöranden från kammarrätt, 7 avgöranden från Regeringsrätten, 5 avgöranden från PBR och 1 avgörande från Europadomstolen.

12.2.2 Problembeskrivning

Genom 1963 års namnlag infördes de i sak ännu gällande regler som anger vilka krav som ska ställas på ett förnamns form för att namnet ska kunna godkännas. Utgångspunkten angavs då vara att valet av förnamn är en så personlig angelägenhet att en mycket vid ram för valfrihet bör medges. Endast i två specifika avseenden sattes gränser för denna valfrihet, i det att ett förnamn inte fick godkännas om det kunde väcka anstöt och inte heller om det kunde antas leda till obehag för bäraren. Lagstiftaren ville härigenom framför allt hindra att barn belastas med kuriösa eller frånstötande förnamn. De angivna begränsningarna av valfriheten kompletterades med en bestämmelse om att namn ”som eljest uppenbarligen icke är lämpligt såsom förnamn” inte får godkännas. Denna kompletterande bestämmelse var således generellt hållen, men det framgår av motiven att dess primära syfte var att motverka bruket av

sådana förnamn som är av påtaglig efternamnstyp, dock med undantag för så kallade patronymikon vilka ansågs godtagbara.

Bestämmelsen om förnamnens form innefattade alltså redan från början en vidsträckt möjlighet för enskilda att välja förnamn efter eget önskemål. Samtidigt gav avsaknaden av konkreta begränsningsrekvisit de rättstillämpande myndigheterna ett påfallande stort utrymme att skönsmässigt avgöra om ett förnamn kunde anses godtagbart eller inte. Genom att lagtexten gav en så oprecis vägledning om vad som var respektive inte var tillåtet byggdes i namnlagen in en potentiell risk att rättstillämpningen skulle utvecklas i antingen alltför liberal eller alltför restriktiv riktning. Faran för uppkomsten av en alltför oenhetlig praxis, både inom och mellan de tillämpande instanserna, var härigenom också avsevärd. Av väsentlig betydelse för kommitténs ställningstaganden är därför hur tolkningen och tillämpningen av 34 § första stycket i 1982 års namnlag har fungerat i praktiken.

Vad som då först kan konstateras är att lagstiftningen *generellt sett* faktiskt har lett till en stor frihet för enskilda att själva bestämma sina förnamn. De rättstillämpande myndigheterna har i hög grad tagit fasta på det 50 år gamla motivuttalandet om att valet av förnamn är en så personlig angelägenhet att en mycket vid ram för valfrihet bör medges. Senast hösten 2009 återgav Regeringsrätten detta uttalande när den i tre uppmärksammade domar gav sanktion åt förnamn bestående av enstaka bokstäver och åt könskonträra förnamn. Praxisgenomgången visar också att lagstiftningen inte bedömts utgöra hinder för godkännande av förnamn med egenartad stavning, smeknamn, yrkesbetonade namn, utlandsklingande namn eller namn som de flesta människor i övrigt torde uppfatta som egendomliga. För vuxna personer har således bland annat följande förnamn ansetts godtagbara: Ampo, Io, Peppe, Ummis, Mango, Liljan, Jazz-Ture, Kinna, Te, Krok och Länsman. För barn har bland annat bland annat följande namn godkänts: Tid, My-Love, November, Junior, Bebben, Åskar, Fiddeli, Blomman (som pojknamn), Pixie, St. John, Modesty, Puma (som pojknamn), Månstråle, Tiger, Texas, Solstråle, Summercloud, Beatrice del Carmen, Mig, Elba (som pojknamn), Dykaredotter, Lego, Nord och Prins. Denna påfallande liberala tillämpning av namnlagen gavs näring genom att Regeringsrätten i ett principiellt viktigt avgörande år 1989 kom fram till att *Twilight* kunde godkännas som förnamn trots att domstolen ansåg att det var osäkert hur ordet skulle uttalas.

I några särskilda avseenden har bilden varit en annan. Således var praxis länge ganska otillåtande när det gällde förnamn av efternamnskaraktär, förnamn bestående av förkortningar eller bokstavskombinationer samt förnamn som kunde ge ett vilseledande intryck beträffande bärarens kön. I samtliga dessa avseenden har emellertid på senare tid en avsevärd uppmjukning skett i praxis.

I fråga om förnamn av efternamnstyp inleddes denna mer liberala rättstillämpning år 1989, då Regeringsrätten förklarade att *Jolin* inte kunde underkännas som förnamn endast för att namnet hade *viss* efternamnskaraktär; för att ett förnamn ska underkännas på denna grund krävdes att namnet var av *påtaglig* efternamnstyp. Praxisgenomgången visar att en rad förnamn av efternamnskaraktär härefter har kommit att godkännas av underinstanserna, såsom Giesbrecht, Beck, Sinclair, Yskander, Skjellerup, Hoffman, Jalkeus, Rickman, Stilhoff, Jison, Guthrie, Ramm och Vallmo.

När det gäller förnamn bestående av förkortningar eller enstaka bokstäver upprätthölls tidigare en strängt avvisande praxis. Denna började emellertid mjukas upp efter det att Regeringsrätten år 2003 uttalat att *C:son* kunde godkännas som förnamn, trots att det utgjorde en förkortning av ett patronymikon och dessutom innehöll ett skiljetecken. Ett avgörande steg i liberaliserande riktning togs sedan år 2009, då samma domstol skarpt bröt mot tidigare praxis och i två avgöranden förklarade att bokstaven Q och bokstavskombinationen A-C kunde godtas som förnamn.

Länge tolkades 34 § namnlagen så, att den utgjorde hinder för män att anta typiskt kvinnliga förnamn och vice versa. Som praxisgenomgången visar blev så sent som år 2001 en länsrätts medgivande av tilläggsförnamnet Malin för en transsexuell man ändrat i högre instans med motivering att Malin uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn på en man. Våren 2009 tillät emellertid en kammarrätt en kvinna att anta mansnamnet Immanuel samt en man att anta kvinnonamnet Madeleine. Det sistnämnda avgörandet blev föremål för prövning i Regeringsrätten, som i en dom hösten samma år bekräftade den tillåtande rättstillämpning som kammarrätten hade slagit in på.

Mot den beskrivna bakgrunden kan namnlagen och dess tillämpning i fråga om förnamns form knappast sägas utgöra något problem i det avseendet att enskilda skulle ha för liten frihet att själva välja sina förnamn. Det är till och med svårt att tänka sig hur denna frihet skulle kunna avsevärt vidgas ytterligare utan att komma i konflikt med kravet att namnet inte får vara uppenbart

olämpligt. Namn som är uppenbart olämpliga bör naturligtvis inte heller i framtiden godkännas; i den meningen kan det inte sägas vara något fel på nuvarande lagstiftning. En annan sak är att domstolarnas uppfattning om vad som ryms i det begreppet kan variera.

Det sist nämnda knyter an till frågan om rättstillämpningen är tillräckligt förutsebar och enhetlig inom och mellan de olika myndigheter och domstolar som har att ta ställning till ansökningar och anmälningar rörande förnamn. Mot bakgrund av praxisgenomgången synes denna fråga närmast böra besvaras med nej. Exempelvis är det svårt att finna någon godtagbar förklaring till att namn som Hoffman, Rickman, Krok och Solstråle inte har funnits vara av påtaglig efternamnskaraktär och därför godkänts som förnamn, medan däremot namn som Höst, Höije, Sifverstråhle och Moreira har ansetts vara av påtaglig efternamnstyp och alltså förvägrats godkännande som förnamn. Att namn som Bebben, Blomman, Mango, October, Proffe, Lego, Modesty, Puma och Månstråle har godkänts som förnamn men inte, under ungefär samma tidsperiod, Blomsterblomma, Måne, Lingon, Mayday, Knalle, Snövit och Myran förefaller inte heller kunna ges annan förklaring än att skilda lokala och instansmässiga beslutskulturer och ytterst de enskilda beslutsfattarnas varierande preferenser varit styrande på ett nyckfullt sätt. Det är också påfallande hur genom decennierna de klerikala myndigheterna och härefter Skattemyndigheten, tidigare ofta med stöd av rådgivande språklig expertis, genomgående har haft en mer restriktiv inställning än de rent judiciella instanserna, även om det finns enstaka undantag från detta mönster. Men inte heller inom och mellan domstolarna har praxis varit så enhetlig som man har rätt att begära. En allmän tendens har här varit att de högre instanserna har haft en högre toleransnivå än de lägre.

Denna bild av en splittrad rättstillämpning i fråga om vilka förnamn som godkänns respektive avvisas bekräftas av de synpunkter som framförts av PRV, Skatteverket och Institutet för språk och folkminnen. Myndigheterna har gjort gällande att den juridiska bedömningen av förnamn i de olika rättsliga instanserna i många fall har visat sig vara subjektiv och godtycklig samt att prövningen i länsrätt (numera förvaltningsrätt) och kammarrätt leder till skilda resultat beroende på det län i vilket sökanden bor. Som kommer att påvisas i nästa avsnitt finns emellertid gott hopp om bättring i dessa avseenden.

12.2.3 Bedömning och förslag

Kommitténs bedömning: Nuvarande regler om förnamnets *form* är väl avvägda och behöver bara marginellt ändras. Ett problem är likväl att reglerna tillämpas ojämnt och utan tillräcklig förutsebarhet. Dessa problem kommer emellertid att successivt rättas till genom kommitténs förslag om enhetligt förfarande med färre beslutsinstanser i namnärenden, och om medverkan av språklig expertis.

Som en sammanfattning av den föregående problembeskrivningen kan sägas *att* tillämpningen av reglerna om hur ett förnamn ska se ut för att kunna godkännas ger en fullt tillräckligt frihet för enskilda att själva välja sina förnamn *men att* det behöver göras något åt en alltför oenhetlig och svårförutsebar praxis i förnamnsärenden.

Ett tänkbart sätt att få till stånd en mer enhetligt praxis vore att öka detaljeringsgraden i lagstiftningen, genom att noggrannt beskriva vilka språkliga och andra krav som ska ställas på ett förnamn, såsom att namnet ska vara förenligt med en befintlig namntradition, kännas igen som ett förnamn eller kunna stavas och uttalas av gemene man. Att på detta sätt försöka styra rättsutvecklingen ansågs emellertid inte tillrådlig vid bestämmelsernas tillkomst och skulle än mindre vara det i dag. Inte minst skulle sådana skarpt preciserade kriterier riskera att snart nog te sig otidsenliga och därmed stå i direkt konflikt med kommittédirektivens krav på att lagstiftningen ska hålla en lång tid framöver.

Mot bakgrund av den liberala – om än oenhetliga – praxis som utvecklats på området kan man fråga sig om det alls är befogat att ha kvar kriteriet att det inte får godkännas ”namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn”. Skulle det kanske räcka med de villkor som redan finns om att det inte får godkännas sådana förnamn som kan väcka anstöt eller som kan antas leda till obehag för bäraren?

En sådan slutsats vore emellertid förhastad. Om man helt avhänder de namnvårdande myndigheterna möjligheten att av språkliga eller andra allmänna lämplighetsskäl underkänna ett val av förnamn är man inne på en farlig väg. Namnmyndigheten och domstolarna måste exempelvis ha möjlighet att – med beaktande av olika språkliga kulturer och traditioner – som förnamn vägra god-

känna ett ord eller en teckenkombination som över huvud taget inte utgör ett namn.

Inte heller i de i övrigt mycket liberala danska och norska namnlagarna har man ansett sig kunna avvara ett allmänt lämplighetskriterum. Den danska namnlagen anger sålunda att ett namn får godkännas som förnamn endast om det är ett egentligt förnamn och ”ikke er uegnet til at blive anvendt som förnavn her i landet”. I Norge får varken förnamn eller efternamn godkännas om ”andre sterke grunner” talar däremot.

Anledningen till att lämplighetskrav bör ställas på förnamnets form överensstämmer i betydande mån med de motiv som redovisats i frågan om vilka nybildade *efternamn* som inte får godkännas (kapitel 8.2.3). Samtidigt bör sägas att språkliga krav och hänsyn till namnskicket generellt sett inte gör sig gällande med samma styrka när det gäller hur ett namn ska vara beskaffat för att kunna godkännas som förnamn. De negativa konsekvenserna av ett olämpligt förnamn blir i allmänhet också mindre än av ett olämpligt efternamn, bland annat därför att förnamnet är personligt och inte likt efternamn kan föras vidare i släkten i familjerättslig ordning.

Slutsatsen blir alltså att de nuvarande lagliga kraven på förnamnets form är väl avvägda och inte behöver ändras (annat än, som framgår av det följande, marginellt). Dessbättre kan det angelägna syftet att få till stånd en mer enhetlig och därmed mer rättssäker tillämpning av dessa lagliga krav uppnås även utan regeländring.

För det första innebär det av kommittén föreslagna enhetliga förfarandet i namnärenden att handläggningen av namnärenden koncentreras till färre beslutsinstanser. Handläggare och domare blir mer specialiserade samtidigt som de får en bredare överblick över personnamnslagstiftningens hela område. PBR kommer inte att som i dag – utan överklaganderätt för PRV – besluta i några förnamnsärenden, vilket bör leda till en viss ökad prejudikatbildning till fromma för rättsenhetligheten.

För det andra skrivs i den föreslagna nya lagen in ett uttryckligt krav på medverkan av språklig expertis vid lämplighetsbedömningen (32 §). Det innebär, som framhållits även i kapitel 8.2.3, en ganska stor förändring eftersom bruket att inhämta språkliga yttranden i personnamnsärenden i stort sett upphörde för mer än tio år sedan.

I ett särskilt avseende finns anledning att jämka lagstiftningen om förnamnets form så att den bättre överensstämmer med praxis

och så att större förutsebarhet och rättssäkerhet uppnås. Som framgått har kravet på att ett förnamn inte får kunna antas leda till *obehag* för den som ska bära namnet satts lågt i rättstillämpningen. Hinder har inte ansetts föreligga mot att godkänna sådana nya förnamn som Jazz-Ture, My-Love, Bebben, Fiddeli och Solstråle. Denna mycket tillåtande inställning kan försvaras, så länge den baseras på ett fritt val av den som ska bära namnet. Men det är ett problem att lagen ser ut att vara strängare än denna tillåtande praxis. Lagregeln anger ju att namnmyndigheten ska vägra godkänna ett förnamn så snart det över huvud taget finns en risk för obehag för bäraren. Regeln kan således sägas vilseleda om vad som faktiskt gäller.

Lösningen på problemet är att ersätta rekvisitet ”kan antas leda till obehag” med ”kan antas leda till väsentligt obehag”. Härigenom uppnås i detta avseende bättre överensstämmelse inte bara mellan lagtext och tillämpning utan även mellan förnamnsreglerna och vad kommittén föreslår i fråga om lämplighetsprövning av *efternamn*.

Som en följd av den här föreslagna ändringen bör även nuvarande *49 a § andra stycket* ändras så att kravet på väsentligt obehag kommer att gälla också vid sådan prövning som enligt den bestämmelsen ska göras av ett förnamn som förvärvats i en annan stat än Sverige inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz.

Kommittén vill understryka att det alltjämt är av stor vikt att barn inte tilldelas kuriösa eller frånstötande förnamn som blir en belastning för dem under uppväxtåren och innan de själva får rätt att byta sitt förnamn. Den frihet som bör gälla för en vuxen person att ta ett förnamn som kan orsaka honom eller henne ett visst obehag är inte direkt överförbar på underåriga personer. Ett olämpligt förnamn som en vuxen person är beredd att bära trots risken för obehag kan för ett barn vara så besvärande att det måste bedömas som ett *väsentligt* obehag för barnet.

12.3 Gårdsnamn

Ett gårdsnamn är självfallet i första hand namnet på en gård men har enligt uråldrigt bruk även använts som namn på personer som har bott på gården. Genom att namnen var knutna till gårdarna fördes de vidare till bosättare i generation efter generation och fick därmed karaktär av ett slags familje- eller släktnamn. Om en ny

familj övertog gården kunde dess medlemmar överta även gårdsnamnet, i tillägg till sina övriga namn. Exempel: En gård som hette Backa kunde bebos av Backa Nils Mattsson, hans hustru Backa Maria Larsdotter och deras barn vilka likaledes bar gårdsnamnet Backa. Om gården köptes av Erik Nilsson fick denne mer eller mindre automatiskt namnet Backa Erik Nilsson. Frågan i vad mån Nils Mattsson och hans efterkommande samtidigt kunde bära samma gårdsnamn var, i likhet med gårdsnamnsföreteelsen i sin helhet, oreglerad; något legalt hinder fanns alltså inte. Med tiden kunde ett och samma gårdsnamn komma att bäras av långt fler än de personer som faktiskt bodde på gården. Om en man gifte in sig i en gård och därmed fick samma gårdsnamn som sin hustru kallades det, åtminstone i Dalarna, att han tog ”särknamn”.

Sedvänjan med gårdsnamn har varit särskilt stark i Dalarna men förekommer också på andra håll i landet samt även i svenska Finland. I Dalarna bärs gårdsnamnet så gott som alltid före förnamnet men i övriga landsändar kan det förekomma som sista namn. Daniels, Finn, Klockar, Liss, Niss, Nygårds, Perols (jfr Dan Anderssons bekanta dikt ”Per Ols Per Erik”), Pers, Snickar, Tysk och Täpp är exempel på gårdsnamn som alltjämt har många bärare. Spelmannen Hjort Anders Olsson, operasångerskan Busk Margit Jonsson, ämbetsmannen Hases Per Sjöblom, journalisten Gubb Jan Stigson och kläddesignern Nygårds Anna Bengtsson är exempel på kända personer som haft respektive har gårdsnamn.

Även feminina gårdsnamn förekommer. I Leksandstrakten är t.ex. gårdsnamnet Saras inte ovanligt. De som bor/bodde på ”Saras gård” heter/hette Saras Erik, Saras Märta osv. Gårdsnamnet Saras har sedan förts vidare även till generationer som inte längre har någon direkt gårdsanknytning.

Många gårdsnamn har med tiden förvärvats som efternamn, vilket inte hindrat att namnet kunnat fortleva även som gårdsnamn. Däremot innebär det namnskydd som ett till efternamn ombildat gårdsnamn får att andra personer som bär samma gårdsnamn inte utan medgivande eller synnerliga skäl kan anta namnet som efternamn.

Några särskilda bestämmelser om gårdsnamn gavs inte i 1963 års namnlag. Däremot angavs – med syftning på gårdsnamnen – att namn som någon enligt ”ortens sed” burit som tillnamn fick bäras oavsett reglerna om särskilt skydd för egenartade släktnamn (19 §, prop. 1963:37 s. 121).

Nu gällande bestämmelser om gårdsnamn finns i 35 § namnlagen. Där anges att den som invid ett förnamn vill bära ett gårdsnamn som han eller hon har anknytning till genom släktskap eller äktenskap och som enligt gammal sedvänja är i bruk som tillnamn, kan anmäla gårdsnamnet till Skatteverket. Anmälan kan också göras om att gårdsnamnet inte längre ska bäras.

Under det utredningsarbete som föregick 1982 års namnlag påtalades att lagen inte föreskrev någon skyldighet att anteckna gårdsnamnen i kyrkoboken och att praxis varierade i detta hänseende. Det inträffade exempelvis att ett antecknat gårdsnamn ströks när dess bärare flyttade från en församling till en annan. Önskemål framfördes om att lagen borde utformas så att det särpräglade namnskick som gårdsnamnseden utgjorde kunde bevaras. Namnlagsutredaren, justitierådet Olle Höglund, själv bördig från Svärdsjö i Dalarna, instämde och kom fram till att gårdsnamnen lagtekniskt borde behandlas som förnamn. Med hänsyn till gårdsnamnens särskilda natur fann utredningen dock att det för gårdsnamnen borde tillskapas en enklare reglering än den som gäller för förnamn i allmänhet. För att en sådan reglering inte skulle missbrukas borde endast de få ett gårdsnamn antecknat som hade verklig anknytning till namnet och som också med hänsyn till omständigheterna i övrigt med fog kunde göra anspråk på att få det antecknat. Denna rätt borde som regel inte tillkomma annan än den som var född av föräldrar som använde namnet, eller som gifte sig med någon som använde det. Endast gårdsnamn som var i bruk skulle få antecknas: ”Det är inte meningen att snart sagt vem som helst skall kunna leta fram ett gårdsnamn som funnits en gång i tiden och som han kan ha någon, om än så ringa, anknytning till”. Namnlagsutredningen föreslog att det i lagtexten skulle anges att ett gårdsnamn som *särskilt förnamn* har sin plats framför övriga förnamn. (SOU 1979:25 s. 134 och 210).

Regeringen anslöt sig initialt till utredningens förslag utom såvitt avsåg namnets placering. Med hänsyn till att gårdsnamnens placering varierar beroende på sedvänjan på orten ansågs det inte lämpligt att ställa krav på att namnet skulle placeras först bland förnamnen. Regeringen menade att det genom den föreslagna definitionen ”särskilt förnamn” tillräckligt tydligt framgick att gårdsnamn ska bäras *bland* förnamnen, således antingen före eller efter ett ”vanligt” förnamn. Lagrådet hade emellertid invändningar och menade att de olägenheter som följer av att försöka förvandla gårdsnamnen till något de inte är, dvs. förnamn, skulle kunna und-

vikas genom att låta dem förbli ett tillnamn av egen kategori. Härigenom behövde exempelvis inget tvivel uppkomma om att gårdsnamnet kunde bäras före eller efter ett förnamn. Regeringen anslöt sig till Lagrådets uppfattning samt i övrigt i stort sett till utredningens. Således betonades att det inte var möjligt att anta nyskapade gårdsnamn och att anknytning till namnet genom släktskap eller giftermål måste kunna visas. (Prop. 1981/82:156 s. 71 f., 91 och 97).

12.3.1 Bedömning och förslag

Kommitténs bedömning: Regleringen av gårdsnamn bör i huvudsak lämnas oförändrad. Förbudet mot att anta ett gårdsnamn som inte längre är i bruk bör dock upphävas.

De överväganden som gjordes i samband med införandet av bestämmelsen i 35 § namnlagen resulterade i att enbart sådana gårdsnamn som alltjämt är i bruk enligt gammal sedvänja får anmälas. Dessutom krävs anknytning till namnet genom släktskap eller äktenskap. Denna ordning synes ha fungerat i stort sett väl och inte ha orsakat några nämnvärda tillämpningsproblem. Dock är det naturligtvis svårt att veta hur många fler personer som skulle ha antagit ett gårdsnamn om kriterierna hade varit mindre restriktiva.

Enligt kommitténs uppfattning är det närmast självklart att några inskränkningar i det rådande bruket av gårdsnamn inte bör komma i fråga. Gårdsnamnen utgör en på lång tradition grundad sedvänja och representerar ett värdefullt kulturellt och namnhistoriskt arv, som kommittén finner all anledning att söka bevara. Å andra sidan finns det lika lite som tidigare skäl att slopa anknytningskravet eller att ge fritt utrymme åt nyskapade gårdsnamn. En reform i den riktningen skulle framstå som en historisk anakronism och skapa oreda i namnskicket.

Inte heller finns det anledning att, som vid några tillfällen begärts i enskilda riksdagsmotioner, införa en möjlighet att ”byta” till gårdsnamn. En sådan åtgärd skulle stå helt i strid med principen att man inte ”byter” till ett gårdsnamn utan att man under noga angivna förutsättningar kan anmäla att man – invid ett förnamn – vill bära ett gårdsnamn och på så sätt få namnet registrerat i folkbokföringen.

Vad som emellertid kan övervägas är att i någon mån utöka rätten att anta ett gårdsnamn, så att denna rätt får göras gällande även i vissa situationer där namnet tidigare har varit i bruk som gårdsnamn i släkten men inte längre är det. En sådan försiktig utvidgning skulle knappast få några stora volymmässiga effekter och inte heller nämnvärt inkräkta på namnskyddet men däremot i enskilda fall kunna återskapa en tradition som av obetänksamhet eller annan orsak har brutits av sökanden, dennes föräldrar eller andra släktingar. Fortfarande bör dock i sådana fall gälla att sökanden genom släktskap eller äktenskap har anknytning till namnet; det räcker t.ex. inte att någon bor på en gård som tidigare givit upphov till ett gårdsnamn.

I sammanhanget bör också beaktas att det till skillnad från vad som gäller för förnamn och efternamn inte finns någon möjlighet att dispensvägen förvärva ett gårdsnamn. Om t.ex. den siste bäraren av ett gårdsnamn avsäger sig namnet och sedan ångrar sig har han eller hon i dag ingen laglig möjlighet att återfå namnet, eftersom namnet inte längre ”är i bruk”. Ett annat exempel är att någon bosätter sig på sina döda föräldrars gård och då också vill bära det gårdsnamn som föräldrarna bar medan de bodde på gården. En begäran härom kan enligt gällande lag beviljas bara om det råkar finnas andra personer som ännu bär gårdsnamnet, i annat fall fattas förutsättningen att namnet ska vara i bruk. Även dessa exempel talar för en något mer generös reglering av möjligheten att få bära ett gårdsnamn. Kommittén anser att en sådan möjlighet bör införas.

12.4 Lagförslag med kommentar

Förnamn

24 § Varje barn ska ges minst ett förnamn. Ansökan om barnets förnamn ska ges in till Skatteverket inom tre månader från barnets födelse.

Ett förnamn förvärvas när det blir registrerat av Skatteverket.

Bestämmelsens första stycke motsvarar den grundläggande regeln om förvärv av förnamn som i dag finns i 30 § namnlagen. Att en ansökan ska göras i stället för en anmälan, som enligt 1982 års

namnlag, är en konsekvens av det nya enhetliga förfarandet för namnärenden och innebär således inte någon saklig förändring.

Andra stycket motsvarar den kompletterande bestämmelsen om hur förnamn förvärvas som finns i nuvarande 34 § andra stycket namnlagen. Som konstaterats i den allmänna motiveringen lider det lagrummet av en viss otydlighet. För att undanröja denna och för att ge en enkel och säker bestämning av när namnet förvärvas anges i lagrummet att namnet förvärvas när det blir registrerat. Den legala förvärvstidpunkten knyts alltså helt till registreringstillfället. För att namnet ska kunna registreras krävs naturligtvis liksom tidigare att specifika krav är uppfyllda rörande namnets form. Dessa krav preciseras i 26 §.

25 § Ändring av förnamn kan ske efter ansökan hos Skatteverket.

Bestämmelsen innebär en väsentlig förenkling och utvidgning i förhållande till vad som enligt nuvarande lagstiftning gäller för tillägg, byte, strykning och ändring av förnamn. Spärren för upprepade förändringar av förnamn har slopats liksom övriga särskilda begränsningsregler i förutvarande 31 och 32 §§. Som en följd härav finns inte längre behov av att särskilja olika slag av namnförändring. Begreppet ”ändring av förnamn” innefattar därför vad som i 1982 års namnlag avsåg förvärv av ytterligare ett eller flera förnamn, byte, strykning eller tillägg av ett eller flera förnamn, ändring av ordningsföljden mellan två eller flera förnamn samt stavningsändring.

26 § Som förnamn får inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller som kan antas leda till väsentligt obehag för den som ska bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Paragrafen motsvarar nuvarande 34 § första stycket i 1982 års namnlag och beskriver de krav som ska ställas på förnamnets form för att det ska kunna godkännas. Den ändring som skett är att det nu uttryckligen i bestämmelsen anges att det obehag som ett förnamn kan antas leda till ska vara *väsentligt* för att godkännande ska kunna vägras. Tillägget innebär en anpassning till rådande praxis och till den motsvarande ändring som föreslås beträffande kravet på nybildade efternamn (kapitel 8.2.3). Att väsentlighetskravet måste tillämpas med särskild hänsyn till barns behov av att inte lida

obehag för sitt förnamns skull har närmare berörts i den allmänna motiveringen.

Gårdsnamn

27 § Den som invid ett förnamn vill bära ett gårdsnamn, som han eller hon har anknytning till genom släktskap eller äktenskap och som enligt gammal sedvänja är eller har varit i bruk som tillnamn, kan hos Skatteverket ansöka om att få bära namnet. Vill han eller hon inte längre bära gårdsnamnet kan ansökan härom göras till Skatteverket.

Paragrafen motsvarar nuvarande 35 §. Att en ansökan ska göras i stället för en anmälan är en konsekvens av det nya enhetliga förfarandet för namnärenden och innebär ingen förändring i sak. Liksom enligt nuvarande namnlag ska alltså ingen prövning av gårdsnamnets lämplighet göras och inte heller ska någon prövning ske av huruvida sökanden har skäl för att avsäga sig namnet.

Den sakliga förändring som har skett består i att även ett gårdsnamn som tidigare varit i bruk men inte längre är det ska kunna antas som gårdsnamn, under förutsättning att de villkor som i anges i paragrafen är uppfyllda. Med ”släktskap” avses här inte endast släktskap med levande personer utan också med t.ex. avlidna föräldrar som burit ett gårdsnamn. I övrigt hänvisas till vad som anförts i den allmänna motiveringen.

13 Förfarandet i mål och ärenden

13.1 Inledning

Reglerna om förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen finns i 36–49 §§. Som närmare redovisats i avsnittet om gällande rätt handläggs namnärenden i första instans i vissa fall av Skatteverket, i andra av PRV. Skatteverket handlägger frågor om familjerättsliga namnförvärv, dvs. om barns och makars förvärv och byte av efternamn, frågor om mellannamn samt de flesta frågor som rör förnamn. PRV handlägger de administrativa namnförvärven, dvs. ärenden om nybildningar av efternamn och andra frågor om byte m.m. till efternamn som inte kan förvärvas i familjerättslig ordning, samt vissa frågor om ändring av förnamn. Anmälningarna till Skatteverket är avgiftsfria medan det tas ut en avgift vid ansökan hos PRV.

Allmän domstol kan i vissa fall direkt ta befattning med frågor om personnamn, främst när det gäller att bedöma om ett namnbyte är förenligt med ett barns bästa samt när det gäller tillämpningen av reglerna om särskilt skydd för egenartade efternamn. Detta innebär att namnärenden i dag hanteras i tre olika första instanser och överprövas i tre skilda överklagandelinjer, enligt följande:

1. Skatteverket – förvaltningsrätten – kammarrätten – Högsta förvaltningsdomstolen (HFD).
2. Patent- och registreringsverket (PRV) – Patentbesvärsrätten (PBR) – (HFD).
3. Tingsrätten – hovrätten – Högsta domstolen (HD).

Förfarandet i namnmål och ärenden varit i huvudsak oförändrat sedan 1963 års namnlag. Genom 1982 års namnlag förenklades regelsystemet något genom att möjligheterna till familjerättsliga namnförvärv utökades. Vilken typ av förfarande som blir aktuellt beror dock alltjämt på hur namnet kan förvärvas. Förnamn förvär-

vas huvudsakligen genom anmälan. Vissa förändringar av förnamn kan dock ske endast genom ansökan, varvid särskilda skäl måste föreligga. I fråga om gårdsnamn och mellannamn förekommer endast anmälan. Efternamn kan förvärvas på tre sätt: automatiskt, genom anmälan eller efter ansökan. Endast barn, biologiska lika väl som adopterade, kan numera förvärva efternamn med automatik (1 § första – tredje stycket samt 2 § första – tredje stycket). Tidigare kunde hustru förvärva mannens efternamn automatiskt genom vigseln. När en person har rätt att förvärva ett visst efternamn inom familjen eller närmsta släkten, men förvärvet inte sker automatiskt utan fordrar någon form av initiativ, är det tillräckligt med en anmälan om namnförvärvet. En sådan anmälan görs i dag till Skatteverket. Beslut från Skatteverket kan som framgått överklagas till förvaltningsrätten, kammarrätten och slutligen HFD.

Vid överklagande av Skatteverkets beslut intar verket ställning som den enskildes motpart efter det att handlingarna i ärendet har överlämnats till domstolen (7 a § FPL).

> Tidigare skulle namnanmälningar göras hos pastorsämbetena som svarade för folkbokföringen. Pastorsämbetets beslut kunde överklagas till domkapitlet, vars beslut i sin tur kunde överklagas till kammarrätt och vidare till Regeringsrätten. År 1991 överfördes ansvaret för folkbokföringen från pastorsämbetena till de lokala skattemyndigheterna. Sedan en ny skattemyndighet bildats år 2004, Skatteverket, ska namnanmälningar ske till denna myndighet.

Den som vill byta sitt efternamn till ett nybildat namn eller till ett namn som varken kan förvärvas automatiskt eller genom anmälan kan ansöka om tillstånd till byte hos PRV (11 § första stycket namnlagen). Den som ansöker om namnbyte hos PRV ska betala en ansökningsavgift som för efternamn för närvarande i normalfallet uppgår till 1 800 kr (och för förnamn till 1 000 kr). Ett nybildat efternamn kan förvärvas endast genom ansökan. I namnlagen (1–10 §§) har, med hänsyn till behovet av namnstabilitet, införts vissa spärregler som hindrar att ett efternamn förvärvas genom enbart en anmälan oavsett att namnsökanden har en familjeanknytning till namnet. I dessa fall kan namnet inte förvärvas på annat sätt än genom en ansökan till PRV. Ett exempel (hämtat från Höglund s. 46) är att makar som tagit den enes efternamn som gemensamt vid vigseln, inte därefter genom blott en anmälan gemensamt kan byta till den andres tidigare efternamn. Den make vars tidigare efternamn makarna önskar ta som gemensamt, måste

först genom anmälan till Skatteverket (10 § andra stycket) byta till detta namn, varefter den andra maken får ansöka om tillstånd till byte till namnet hos PRV. Emellertid får ett sådant byte ske endast om det finns synnerliga skäl (14 § andra stycket). Ett slutligt beslut av PRV får överklagas till PBR och därefter till HFD. I motsats till Skatteverket blir inte PRV part när dess beslut överklagas till högre instans, i detta fall PBR.

Uppdelningen mellan anmälnings- och ansökningsärenden har som nämnts sitt ursprung i 1963 års namnlag. Redan dessförinnan fanns en form av uppdelning. *Ansökan* om godkännande av släktnamn enligt 2 § släktnamnsförordningen (SlF) skulle prövas av PRV. Några motsvarande regler om var *anmälan* om släktnamn eller förnamn skulle göras fanns inte, utan det ansågs följa av allmänna bestämmelser i SlF och folkbokföringsförordningen att anmälan skulle ske till pastor i den församling där vederbörande var kyrkobokförd (prop. 1963 nr 37 s. 136). 1956 års namnrättskommitté föreslog en uppdelning av anmälnings- och ansökningsärenden som avvek något från den som sedermera kom att fastslås genom 1963 års lag. Enligt förslaget, som beträffande den aktuella uppdelningen huvudsakligen grundade sig på praktiska överväganden, borde fler ärenden vara ansökningsärenden och handläggas av namnmyndigheten. Kommittén föreslog bland annat att barns förvärv av styv- eller fosterförälders efternamn skulle ske genom ansökan hos namnmyndigheten som då även skulle pröva om ett sådant namnförvärv var förenligt med barnets bästa. Förslaget mötte motstånd hos remissinstanserna, och departementschefen ansåg att den föreslagna uppdelningen, såvitt avsåg de familjerättsligt betonade fallen, borde ändras. Frågan om barnets bästa ansågs mer lämpad för en domstolsprövning varefter ärendet, med domstolens bedömning som grund, skulle kunna handläggas som en enkel anmälan om namnändring till pastor. Den uppdelning mellan anmälnings- och ansökningsärenden som departementschefen därför i stället förespråkade, och som kom att införas i 1963 års namnlag, baserade sig på ställningstagandet att namnmyndighetens, dvs. PRV:s, främsta uppgift är att bevaka det allmännas intresse av namnstabilitet och de enskilda namnhavarnas behov av namnskydd. Om inte något av dessa intressen var berörda borde ett ärende kunna handläggas av pastor som ett anmälningsärende. Ansökningsärendena framhölls som väl lämpade för handläggning inom PRV, då de ansågs utgöra en naturlig del av den immaterialrättsliga hantering som i övrigt skedde vid myndigheten (a. prop. s. 37).

Som nyss berörts handläggs mål och ärenden om personnamn i vissa fall direkt av de allmänna domstolarna, i första instans tingsrätt. Hit hör somliga frågor om adoptivbarns och underåriga barns namnbyten (4, 6, och 8 §§ samt 11 § andra stycket), tillstånd att få behålla ett efternamn (16 § andra stycket), talan om förlust av efternamn (18–19 §§) samt talan om särskilt skydd för egenartade efternamn (20–23 §§). Gemensamt för dessa fall är att de innefattar bedömningar som inte minst av rättssäkerhetsskäl bör ankomma på domstol och inte på en förvaltningsmyndighet. I de familjerättsligt betonade fallen aktualiseras således frågor om vilka namnrättsliga beslut som bäst tillgodoser barns intresse av att ha en god kontakt med båda sina föräldrar eller som i övrigt är i förenligt med barns bästa (jfr prop. 1981/82:156 s. 30). Även i tvister om påstått intrång i någons rätt till ett visst efternamn (20–23 §§) är det tydligt att en prövning i allmän domstol är den klart mest ändamålsenliga ordningen; det saknas alltså anledning att i processuellt hänseende särbehandla dessa immaterialrättsliga måltyper från vad som gäller för dispositiva civilrättsliga mål i allmänhet. De aktuella mål- och ärendetyperna bör därför även fortsättningsvis prövas av allmän domstol i första instans. Den följande genomgången begränsas således till mål och ärenden som i dag handläggs av Skatteverket eller PRV.

En närmare redogörelse för förfarandet i mål och ärenden om personnamn återfinns i betänkandets inledande avsnitt om gällande rätt.

I det närmast följande lämnas – som bakgrund till den därefter följande fördjupade problembeskrivningen – en sammanställning av vilka ärendetyper som handläggs av Skatteverket respektive PRV. Vidare redogörs för verksamheten vid dessa myndigheter och vid PBR samt för de krav på reformer som framförts beträffande PBR.

13.2 Uppdelningen av namnärenden mellan Skatteverket och PRV

Den lagtekniska uppdelningen av förekommande typer av namnärenden mellan Skatteverket och PRV kan beskrivas på följande sätt.

Skatteverket

- Ett nyfött barns förnamn (30 §).
- Ett nyfött barns efternamn, om namnet inte förvärvas automatiskt (1 §).
- Byte, strykning eller tillägg av ett eller flera förnamn, om anmälan härom inte har gjorts tidigare (31 §).
- Ändring av ordningsföljden mellan förnamn (32 § 1 p).
- Ändring av stavning av förnamn, om namnets uttal inte härigenom ändras (32 § 2 p).
- Antagande eller slopande av mellannamn (29 §).
- Byte av efternamn i samband med giftermål (9 § andra stycket).
- Byte under äktenskapet till makes efternamn (10 § första stycket).
- Återtagande av det efternamn som senast burits som ogift (10 § andra stycket).
- Byte till förälders efternamn (5 §).
- Byte till adoptivförälders efternamn (7 §).
- Byte till familjehemsförälders efternamn (8 §).
- Ändring av ett utländskt efternamns genusform (15 §).
- Anmälan av gårdsnamn (35 §).

PRV

- Byte av samtliga förnamn (31 § andra stycket 2 p jämförd med 33 §).
- Byte, strykning eller tillägg av ett eller flera förnamn, om sådan anmälan har gjorts tidigare (31 § tredje stycket jämfört med 33 §).
- Ändring av stavning av förnamn, om namnets uttal härigenom ändras (32 § 2 p jämförd med 33 §).
- Ändring av stavning av efternamn (11 § tredje stycket jämfört med 11 § första stycket).
- Nybildning av efternamn (11 § första stycket).
- Antagande av ett icke nybildat efternamn som inte kan förvärvas i familjerättslig ordning (11 § första stycket).
- Antagande som efternamn av faders eller moders förnamn med tillägg av -son eller -dotter (11 § första stycket jämfört med 14 § första stycket).
- Byte av efternamn till ett gammalt släktnamn eller annat efternamn som inte kan förvärvas enligt 12 eller 13 § (11 § första stycket jämfört med 14 § andra stycket).
- Byte till ett i släkten nybildat efternamn, om namnet inte kan förvärvas i familjerättslig ordning (11 § första stycket jämfört med 13 § andra stycket).
- Återtagande av ett tidigare efternamn, om namnet inte tidigare har förlorats enligt 16–19 §§ (11 § första stycket jämfört med 14 § första stycket).
- Återtagande av ett tidigare efternamn som har förlorats enligt 16–19 §§ (11 § första stycket jämfört med 14 § andra stycket).
- Byte till ett efternamn som burits före adoption (11 § första stycket jämfört med 14 § första stycket).
- Byte till familjehemsförälders efternamn, om barnet är över 18 år (11 § första stycket jämfört med 14 § andra stycket).

13.2.1 Skatteverket – organisation och verksamhet

Enligt instruktionen för Skatteverket och det årliga regleringsbrevet ansvarar verket för bland annat frågor om folkbokföring, till vilket område namnärenden är att hänföra. Skatteverket är en så kallad enmyndighet vars verksamhet styrs från huvudkontoret genom policy, strategier och styrdokument. Den operativa verksamheten bedrivs i åtta regioner utgående från lika många regionkontor. Verket har egna servicekontor på över 50 orter och finns härutöver representerade på ytterligare 60 orter genom servicekontor som drivs gemensamt med Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Skatteverkets handläggning av de namnfrågor som är rena folkbokföringsärenden är till stor del automatiserad. Prövningen av namnanmälningar är koncentrerad till fyra enheter, med något olika ansvarsområden, lokaliserade till Eskilstuna, Norrköping, Stockholm och Sollefteå. Skatteverket uppskattar att namnhanteringen tar ca 30–35 årsarbetskrafter i anspråk. År 2011 handlade Skatteverket ca 466 000 namnärenden, varav ca 265 000 avsåg efternamn, ca 144 600 förnamn, ca 47 500 mellannamn och ca 8 900 inregistrering av namnbeslut från PRV.

Under de senaste årtiondena har en fortgående centraliseringsprocess ägt rum inom skatteförvaltningen och inom de verksamhetsområden som Skatteverket ansvarar för i dag. Närmast före ombildningen till Skatteverket var verksamheten utlagd på tio självständiga skattemyndigheter över vilka Riksskatteverket hade en lednings- och samordningsfunktion. Denna ordning hade i sin tur föregåtts av en organisation där namnärendena handlades av en lokal skattemyndighet i varje län och som hade införts år 1991 i samband med att folkbokföringen överfördes från pastorsämbetena till de lokala skattemyndigheterna (se Ds 2002:15, Det nya Riksskatteverket s. 242 ff.). Antalet pastorsämbeten som beslutade i anmälningsärenden rörande personnamn uppgick år 1981 till 1 580 (se Folkbokföringens framtida organisation, SOU 1981:101 s. 27).

Det är alltså tydligt att det sedan namnlagens tillkomst år 1982 har skett en mycket långt gående centralisering av handläggningen av den stora volym av namnärenden som inte ankommer på PRV. Denna process har självfallet åstadkommit en större enhetlighet i rättstillämpningen inom Skatteverkets behörighetsområde och även i förhållningssätt gentemot allmänheten. Ett tecken av flera på att utvecklingsarbetet också har varit framgångsrikt är att Skatteverket år 2011 under den så kallade Kvalitetsmässan av en jury bestående

av sju myndigheter utsågs till ”Sveriges modernaste myndighet” och att verket i mätningar gjorda år 2009 var den myndighet som hade högst index i kategorin ”kundnöjdhet”.

Överklagade ärenden

Omkring en promille av de drygt 466 000 namnärenden som avgjordes av Skatteverket 2011 gick av olika orsaker vidare till domstol. Av Domstolsverkets statistisk framgår att det samma år inkom 457 nya namnärenden till förvaltningsrätterna, vilka under året avgjorde 543 ärenden. Den genomsnittliga omloppstiden var 4,1 månader. Kammarrätterna fick samma år in 47 namnärenden och avgjorde lika många. Den genomsnittliga omloppstiden var här 2,1 månader. HFD fick år 2011 in 15 namnärenden och avgjorde 13, varvid dock bör anmärkas att domstolen är slutinstans även för namnärenden som haft sin upprinnelse i PRV.

Skatteverkets beskrivning av hur handläggningen av namnärenden går till i praktiken

De namnärenden som kommer in till Skatteverket delas in i fyra kategorier: namnförvärv genom födelse (förnamn, mellannamn och efternamn), namnändringar vid vigsel (mellan- och efternamn), övriga namnändringar (förnamn, mellannamn och efternamn) samt registrering av PRV:s namnbeslut.

Skatteverket hanterar namnärendena i två olika datorsystem beroende på vad det är för typ av ärende; vissa hanteras i ett äldre datorsystem som kallas Riksfolkbokföringen och andra i ett nyare som kallas Folke.

Namnförvärv genom födelse

När ett barn är fött skickar Skatteverket till modern ut en anmälningsblankett för förnamn och efternamn, det sistnämnda dock bara om barnet inte automatiskt har förvärvat ett efternamn. Samtidigt uppmärksammas möjligheten att anmäla mellannamn. När anmälan kommer in skannas den, tolkas och skickas elektroniskt till folkbokföringssystemet Folke. Skatteverket har byggt upp en så kallad namnbank med de vanligaste förnamnen fördelade efter kön. Om

ett anmält förnamn finns i namnbanken kan förnamnet godkännas automatiskt. Om så inte är fallet, läggs ärendet ut på en handläggare som hanterar ärendet och därefter återför det i folkbokföringssystemet. Bedömningen av ett förnamns lämplighet kan ibland vara svår både vad gäller utländska namn och ”nyskapade” namn. Handläggarna resonerar i dessa fall ofta med sina kolleger och frågar även sin sektionschef om råd. Skatteverkets policy beträffande förnamn är numera ganska liberal. Om en förnamnsanmälan inte har inkommit tre månader efter födelsen sänds en påminnelse automatiskt ut till modern (påminnelse kan även skickas till fadern). Dröjer det ytterligare med anmälan kan ett eller flera förelägganden skickas ut. I sista hand kan det bli frågan om att vitesförelägga föräldrarna om en förnamnsanmälan inte inkommer.

Beträffande efternamn kan som framgått barnet ha förvärvat ett sådant (och fått det registrerat) redan i samband med att Skatteverket handlade ärendet om registrering av födelse. Om så inte har skett och det anmäls att barnet ska förvärva faderns efternamn men denne inte finns registrerad, läggs efternamnsärendet på bevakning. När faderskapet har registrerats avslutas bevakningen och även efternamnet kan registreras. Om faderns efternamn anmäls som mellannamn men faderskapet inte är registrerat, hanteras registreringen av mellannamnet på motsvarande sätt. Om en efternamnsanmälan inte har inkommit inom tre månader registreras moderns efternamn i fall det är fråga om svenska, danska, norska, finska eller statslösa barn. För barn av annan nationalitet utreder en handläggare vilket efternamn barnet kan förvärva. Om det av någon anledning fortfarande inte går att registrera något efternamn för barnet och barnet även saknar förnamn, skickas en påminnelse om anmälan av förnamn med plats för att även anmäla efternamn. Om barnet redan har ett registrerat förnamn har Skatteverket ingen befogenhet att enbart skicka påminnelse om efternamnet. Vitesförläggande är alltså uteslutet i det fallet.

Namnförvärv vid födelse hanteras vid alla fyra handläggande orter.

Namnändring vid vigsel

Den som vill anmäla ändring av mellannamn eller efternamn i samband med vigseln gör detta genom att inge en särskild blankett till Skatteverket. Blanketten ges vanligtvis in tillsammans med ansökan

om hindersprövning, men en anmälan kan också göras i samband med att underrättelse om vigseln ges in till Skatteverket. Dessa typer av ärenden handläggs huvudsakligen manuellt. Om en anmälan kommit in före vigseln kontrollerar en handläggare om namnbytet är tillåtet. Om detta befinns inte vara fallet tas en kontakt med sökanden för att reda ut omständigheterna i ärendet. När anmälan inkommit före vigseln bevakas även att en underrättelse om vigsel kommer in innan ärendet helt kan avslutas.

Även denna typ av namnändring hanteras vid alla de fyra orter där handläggningen sker.

Övriga namnändringar

För övriga typer av namnändringar sker anmälan på en särskild blankett. Dessa ärendetyper handläggs manuellt vid någon av enheterna i Eskilstuna, Norrköping eller Stockholm.

Underrättelse från PRV

När PRV har bifallit en ansökan om namnändring ska myndigheten, sedan beslutet vunnit laga kraft, underrätta Skatteverket om beslutet. Det sker i form av s.k. aviseringar om bifallna namnändringar. Aviseringarna tas emot av Skatteverkets folkbokföringssektion i Sollefteå som registrerar besluten i folkbokföringssystemet.

13.2.2 PRV – organisation och verksamhet

PRV är en avgiftsfinansierad statlig myndighet med kontor i Stockholm och Söderhamn. Verket ansvarar för ärenden om patent, varumärken, mönster, efternamn, förnamn och utgivningsbevis. Den del av verksamheten som avsåg företagsregistreringar m.m. avskildes år 2004 till den nybildade myndigheten Bolagsverket. Personnamnsfrågorna hanterades länge inom vad som ofta benämndes ”Namnbyrån” men handläggs sedan 1990-talet av en enhet inom PRV:s design- och varumärkesavdelning i Söderhamn.

På enheten för personnamn arbetar 10 handläggare (8,6 årsarbetskrafter) och 2 jurister (ca 1,0 årsarbetskrafter). År 2012 inkom totalt 7 934 namnansökningar, varav 1 574 avsåg nybildade efternamn, 4 359 befintliga efternamn och 2 001 förnamnsändring.

PRV hade som verksamhetsmål 2011 att i ärenden med högst ett föreläggande skulle beslut om kungörelse eller slutligt beslut ha fattats inom tio veckor från det att ansökningsavgiften var betald. Under det året överskred 71 ärenden den uppställda tidsgränsen vilket innebar en måluppfyllelse på ca 99 procent. Medelbehandlingstiden var 1,3 månader.

Enligt vad PRV:s ledning har uppgivit har ansökningsavgifterna, som bestäms av regeringen, tills nyligen inte fullt täckt hanteringen avseende personnamn, vilket betyder att verksamheten i praktiken delvis finansierats av avgifter som tas ut i myndighetens övriga verksamhet. Ledningen bedömer att det för närvarande finns ett ackumulerat underskott i personnamnshanteringen på cirka sex miljoner kronor.

PRV:s beskrivning av hur handläggningen av namnärenden går till i praktiken

Handläggningen av ett namnärende inleds först när ansökningsavgiften har betalats. Granskningen inleds med en formell del, som innebär en kontroll av att ansökningsavgiften är betald, att skäl för ansökan har angivits, att ansökan är undertecknad av samtliga sökande över 12 år eller, för det fall det är aktuellt, av vårdnadshavare samt att ett personbevis finns ingivet som visar nationalitet, hemvist, släktrelationer till övriga sökande och andra för ärendet nödvändiga uppgifter. Befinns något saknas vid denna granskning skrivs ett föreläggande. Om föreläggandet inte besvaras leder detta ofta till att ärendet avskrivs. Om ansökan uppfyller de formella kraven tar en materiell granskning vid, enligt kriterierna i namnlagen. Ansökningarna sorteras i tre huvudgrupper: förnamn, befintliga efternamn och nybildade efternamn.

Den materiella granskningen av *förnamn* utgår från 33–34 §§ namnlagen och består huvudsakligen av en kontroll av att det sökta förnamnet har förnamnskaraktär och att det inte har tydlig karaktär av att vara ett efternamn i Sverige.

Motsvarande granskning av *nybildade efternamn* utgår från 12, 13 och 14 §§ namnlagen. Det sökta namnet jämförs med befintliga namn i frekvensregister från folkbokföringen, registrerade varumärken (i PRV:s ärendehanteringssystem), registrerade firmor (i Svenskt Näringslivsregister), Svenska kyrkans församlingar, svenska postorter, utdöda adliga släktnamn, allmänt kända efter-

namn och liknande. Vid sökning av allmänt kända efternamn används en sökmotor på Internet och sökningar görs dessutom i Nationalencyklopedin och i Svenskt Biografiskt Lexikon. Det görs även jämförande sökningar på stiftelser, med hjälp av det stiftelseregister som finns på en för länsstyrelserna gemensam hemsida.

När granskningen av det nybildade efternamnet är genomförd föredras ärendet för en jurist. Om det visar sig föreligga en möjlig konflikt med hänsyn till annan rättighetshavares intresse prövas om det finns synnerliga skäl för att ändå godkänna ansökan. Utfaller denna prövning positivt eller framkommer det inte heller i övrigt hinder för ansökan skickas den för införande av kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar på Bolagsverkets hemsida. Om hinder kvarstår efter prövning fattas ett avslagsbeslut av jurist och handläggare.

Den materiella granskningen av ansökningar avseende *befintliga efternamn* utgår från 13 och 14 §§ namnlagen. Kontrollen syftar huvudsakligen till att reda ut vilken anknytning sökanden har till det befintliga efternamn som ansökningen avser.

Det är vanligt förekommande att sökandena har bakgrund i något annat land, varvid det ofta blir nödvändigt att granska olika handlingar som getts in för att styrka sökandens rätt.

När det framkommit att någon annans rätt utgör hinder för ansökan blir det inte sällan fråga om en prövning huruvida det finns synnerliga skäl att ändå godkänna ansökan. Det sker då ofta en bedömning av hur nära anknytning en sökande kan anses ha till det sökta efternamnet. Relevanta omständigheter är exempelvis att det sökta namnet har varit ett släktnamn som har burits inom fyra generationer från sökanden, eller att sökanden i praktiken har använt namnet som sitt efternamn kontinuerligt under en mycket lång tid och på så sätt, genom hävd, kan anses berättigad till namnet.

Om ett ansökningsärende av sist beskriven typ uppfyller såväl de formella som de materiella kraven, fattas beslut utan föregående kungörelse. Skulle hinder kvarstå efter prövning av samtliga omständigheter fattas ett avslagsbeslut av handläggare och jurist.

När ett namn är godkänt utfärdas ett namnbevis som skickas till sökanden och Skatteverket.

Tidigare konsulterades språkexperter från Institutet för språk och folkminnen i alla ärenden avseende nybildade efternamn. Sedan ett par år tillbaka sker detta endast i undantagsfall.

13.2.3 Patentbesvärsrätten

PRV:s slutliga beslut får överklagas till PBR genom besvär (42 § 2 stycket namnlagen). PBR inrättades den 1 januari 1978 genom att den så kallade Besvärsavdelningen inom PRV ombildades till en självständig förvaltningsdomstol. PBR:s verksamhet regleras i första hand i lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten och i förordningen (1988:346) med instruktion för Patentbesvärsrätten. PBR är en fristående specialdomstol som överprövar beslut av PRV inte bara i ärenden om personnamn utan även och framför allt i ärenden om patent och varumärken. Också andra ärendetyper kan bli föremål för domstolens överprövning, nämligen ärenden om mönster, utgivningsbevis och växtsortskydd. PBR:s verksamhet finansieras i huvudsak genom anslag från PRV och därmed ytterst genom de avgifter som PRV tar ut. I PBR finns patenträttsråd som ska vara tekniskt kunniga eller lagfarna. För närvarande (2013) har domstolen nio ordinarie ledamöter, tre lagfarna och sex tekniskt kunniga. PBR:s avgöranden får överklagas till HFD.

Av de 206 nya mål som år 2011 kom in till PBR avsåg nio namnmål, vilka således utgjorde cirka fyra procent av den totala måltillströmningen. PBR delar in sin verksamhet i patentmål (som innefattar även målen om växtförädlingsrätt) och övriga mål, dvs. mål om varumärken, mönster, namn och utgivningsbevis. Den sistnämnda gruppen av mål domineras av varumärkesmålen som år 2011 svarade för 89 procent av de inkomna övriga målen eller 66 procent av den totala måltillströmningen. Medelbehandlingstiden för de övriga målen detta år uppgick till 1,2 år, vilket något överskred målsättningen om ett år men likväl var en förbättring från föregående år då den uppgick till 1,5 år.

Tidigare utredningar om PBR och patentprocessen

Ordningen för patentprocessen, som alltså huvudsakligen utgörs av en prövning av patentmål och vissa andra mål inom det industriella rättsskyddet, har varit föremål för översyn vid ett flertal tillfällen. År 1983 avgav Patentprocessutredningen ett betänkande vari föreslogs att en fristående specialdomstol, Patentdomstolen, skulle inrättas genom en sammanslagning av PBR och patentavdelningen vid Stockholms tingsrätt. De besvärsmål i PBR som låg utanför patentområdet – bland annat mål om personnamn – föreslogs bli

överförda till kammarrätt. Den på betänkandet baserade lagstiftningen innebar vissa ändringar i patentlagen (se prop. 1985/86:86) i syfte att effektivisera patentprocessen, men några mer ingripande organisatoriska förändringar vidtogs inte.

I promemorian Domstolsväsendet – Organisation och administration i framtiden (Ds 1992:38) behandlades övergripande strukturella problem rörande domstolsväsendets framtida organisation och administration. Vad gällde specialdomstolarnas roll slogs fast att ett sammanhållet domstolsväsende skulle vara en utgångspunkt för framtiden. Varje specialdomstol borde visserligen bedömas för sig, men starka skäl ansågs tala för att alla sådana domstolar borde avskaffas och deras verksamhet inordnas i de allmänna domstolarna. Beträffande PBR uttalades att en översyn ”bör i första hand inriktas på att i största möjliga utsträckning koncentrera måltyperna enligt respektive lagstiftning till ett domstolssystem” (s. 150 f.).

En uppföljning av slutsatserna i nämnda promemoria gjordes i en påföljande promemoria, Specialdomstolarna i framtiden (Ds 1993:34). Den allmänna inriktningen var här densamma, dvs. att specialdomstolar bör godtas endast i undantagsfall. Beträffande PBR framhölls att behovet av denna domstol hade minskat eftersom antalet patentbesvärsmål, vilkas specifika natur hade utgjort det huvudsakliga motivet för domstolens tillblivelse, stadigt hade minskat. PBR borde därför upphöra som fristående domstol och dess uppgifter tas över av de allmänna förvaltningsdomstolarna, varvid PRV:s beslut skulle överklagas till Länsrätten i Stockholm. Vid remissbehandlingen av förslaget påtalades som en negativ konsekvens att instanskedjan skulle komma att förlängas. Förslaget ledde för PBR:s del inte till någon åtgärd från regeringens sida.

Den organisatoriska frågan togs upp på nytt av 1999 års patentprocessutredning, som i betänkandet Patentprocessen m.m. (SOU 2001:33) kom fram till att PBR:s prövning av mål om patent, mönster, varumärken och växtförädlarrätt borde föras över till Stockholms tingsrätt medan prövning av mål om namn (och utgivningsbevis) borde föras över till allmän förvaltningsdomstol (då länsrätt). Det sistnämnda förslaget motiverades med att namnmålen rör speciella delar av immaterialrätten som inte har något samband med det industriella rättsskyddet. Målen ansågs inte heller kräva några ingående specialkunskaper varför de skulle lämpa sig väl för handläggning i allmän förvaltningsdomstol (s. 80). Utred-

ningen har hittills inte medfört några organisatoriska förändringar för PBR:s vidkommande.

I budgetpropositionen för år 2004 (prop. 2003/04:1 Utgiftsområde 4 s. 32) anförde regeringen att PBR bör upphöra och att dess uppgifter bör föras över till Svea hovrätt. Frågan skulle enligt regeringen övervägas i en kommande departementspromemoria.

I juni 2010 lämnade Målutredningen sitt betänkande Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol (SOU 2010:44). Utredningen kom fram till att PBR i likhet med andra specialdomstolar inte är ändamålsenlig när det gäller att uppnå särskild skyndsamhet eller särskild kompetens. Utredningen fann inte något som hindrade att de måltyper som handläggs av PBR på sikt i stället handläggs inom ramen för de allmänna domstolsslagen, dvs. allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol (s. 401). Tvärtom borde en sådan förändring kunna leda till en bättre samordning av måltyper med starka beröringspunkter. I sammanhanget noterade utredningen att PBR var långt ifrån att nå det i regleringsbrevet uppställda målet att handläggningstiden ska vara högst ett år. Utredningen uttalade sig även kritiskt om den förkortning av instanskedjan som det innebär att PRV:s beslut kan överprövas i endast två instanser och inte i tre som skulle bli fallet om överprövningen skedde i vanlig förvaltningsrättslig ordning. Över huvud taget efterlyste utredningen en större enhetlighet i det förvaltningsprocessuella systemet.

13.3 Problembeskrivning

De regler som styr förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen har under lång tid varit föremål för omfattande kritik. Huvudpunkterna i denna kritik har tagit sikte dels på uppdelningen av de många gånger snarlika ärendena på skilda myndigheter – Skatteverket och PRV – vilken framstått som otidsenlig och problematisk för såväl allmänheten som myndigheterna själva, dels på den i förhållande till andra ärenden av förvaltningstyp avvikande ordning för överprövning av de beslut i namnfrågor som i första instans fattas av PRV, en ordning som också ansetts ge utrymme för en divergerande praxis och godtyckliga bedömningar.

Institutet för språk och folkminnen anförde i sin tidigare nämnda skrivelse till regeringen år 2004 att rättsprocessen, främst vad avser förnamn, är förvirrad och efterfrågade ett centralt organ som kan tolka

lagen och garantera att den tillämpas lika i hela landet. Institutet framhöll dessutom behovet av ett större inflytande från språk- och namnexpertis.

PRV föreslog i sin motsvarande skrivelse år 2005 att samtliga namnbyten som kräver mer kvalificerad prövning ska göras vid PRV. Enligt verket skapar uppdelningen av namnbytesärenden svårigheter för allmänheten och leder till att ärenden ofta hamnar hos fel myndighet. Genom samordning till PRV av de egentliga namnbytesärendena skulle effektivitetsvinster kunna uppnås. Problemet med varierande praxis mellan skattekontor och länsrätter (förvaltningsrätter) skulle genom en sådan lösning även motverkas eftersom det bara finns en domstol, PBR, som första överinstans till PRV. Skatteverket skulle efter en sådan ändring komma att ansvara endast för rena anmälningsärenden i samband med födelse, invandring och adoption samt vid ingående av äktenskap, dvs. ärenden som har tydlig anknytning till folkbokföringen.

Skatteverket anförde i sin motsvarande skrivelse till regeringen och vid den efterföljande hearingen att det från medborgarsynpunkt vore en fördel om Skatteverket hanterade alla sådana folkbokföringsärenden som kan initieras av medborgarna. Exempelvis borde enklare stavningsändringar av efternamn liksom upprepade ändringar av förnamn kunna göras genom anmälan till Skatteverket. Namnreglerna borde också i materiellt hänseende förenklas och liberaliseras vilket automatiskt skulle leda till att fler ärenden hamnade hos Skatteverket. Under inga förhållanden borde ärenden som i dag avgörs av Skatteverket föras över till PRV. Sedan Skatteverket omvandlades till en enmyndighet har verket minst lika goda möjligheter som PRV att tillämpa namnreglerna rättssäkert och enhetligt och samtidigt fortsatt upprätthålla en hög servicenivå gentemot allmänheten.

Som redovisats i den i betänkandet intagna historiska översikten har det genom åren i åtskilliga riksdagsmotioner förespråkats att all handläggning av namnbytesfrågor samlas hos en och samma myndighet. Motioner har även väckts om att det i syfte att åstadkomma en mer omfattande rättsbildning och därmed en mer enhetlig praxis borde införas talerätt för PRV i mål där verkets beslut ändrats av PBR.

Kommittén ska enligt sina direktiv överväga om den nuvarande ordningen för handläggning av namnärenden är ändamålsenlig och tillfredställande ur effektivitets- och rättssäkerhetssynpunkt. Utgångspunkten för kommitténs överväganden ska vara intresset av en

effektiv ordning och en mer enhetlig tillämpning. Kommittén ska även ta ställning till om språk- och namnexpertis i större utsträckning än för närvarande bör medverka i handläggningen.

Kommitténs genomgång av tillämpningen av de materiella bestämmelserna i namnlagen har givit ett i vissa avseenden ganska nedslående resultat. Särskilt har uppmärksammats att tillämpningen av reglerna brister i enhetlighet såväl inom som mellan de rättstillämpande instanserna. I klartext betyder detta att lika fall inte bedöms lika. Som en av många möjliga illustrationer av detta förhållande kan nämnas att förnamn som October, Modesty, Proffe, Puma och Månstråle har godkänts medan Måne, Lingon, Mayday, Knalle, Snövit och Myran har underkänts. Ett annat enskilt exempel är att förbudet mot förvärv av efternamn som lätt kan förväxlas med ett befintligt efternamn tillämpas mycket olika. Således har namnet Berneckow underkänts (av Regeringsrätten) av hänsyn till det existerande efternamnet Barnekow medan namnet Milmark har godkänts (av PBR, som ändrade PRV:s beslut) under påstående att namnet inte är lätt förväxlingsbart med de redan existerande efternamnen Millmark och Milemark. Som ett tredje, kanske ännu tydligare exempel kan nämnas att några myndigheter och domstolar numera tillåter makar att bära samma kombination av efternamn och mellannamn, medan andra tolkar lagstiftningen på ett mer bokstavligt sätt och därför inte visar samma generositet i identiskt lika situationer.

Den diskrepans som framträtt kan i någon mån förklaras av att de materiella reglerna i namnlagen i många fall ger utrymme för en ganska fri bedömning. Det gäller exempelvis frågan huruvida ett namn kan väcka anstöt eller leda till obehag för bäraren. Bedömningen härav ska i fråga om nybildade efternamn göras av PRV och i fråga om förnamn av antingen Skatteverket eller PRV. Ett annat exempel på när lagen ger utrymme för en skönsmässig bedömning utgörs av regeln i 12 § namnlagen som är avsedd att hindra nybildningar av efternamn ”som till bildning, uttal eller stavning har en sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn här i landet”. Regeln vädjar alltså uttryckligen till beslutsfattarnas språkkänsla, men uppfattningarna om vad som ligger i kravet på lämplig språklig form har varierat dramatiskt under de 30 år som namnlagen har varit i kraft, och då inte bara mellan skilda instanser utan även mellan enskilda befattningshavare i en och samma myndighet eller domstol. Sedan det blivit allt mera sällsynt med inhämtande av språklig expertis i namnärendena synes en större enhetlighet i och för sig ha uppnåtts, dock till det höga priset av att språkriktighets-

kravet i det närmaste helt kommit att negligeras i rättstillämpningen utom i det speciella fallet att någon vill nybilda ett efternamn försett med prefix.

En annan och viktig förklaring till den konstaterade rättsolikheten torde, som även de tillämpande instanserna själva har angett, vara det nyss nämnda förhållandet att prövningen är uppdelad på olika myndigheter och överprövas i skilda överklagandelinjer. En annan huvudförklaring, som särskilt PRV har pekat på, är att PRV inte har rätt att överklaga PBR:s beslut, vilket har lett till en besvärande asymmetri i rättsordningen med tanke på att Skatteverket har rätt att föra talan mot förvaltningsrätternas och kammarrätternas avgöranden i namnfrågor. Överklagandeförbudet har även fört med sig att PBR ganska ostört har kunna utveckla en praxis som inte alltid stämt överens med lagstiftarens intentioner och som sedan visat sig vara problematisk att tillämpa för PRV. Ett särskilt tydligt exempel härpå är den egenartade, på namns förekomst i Nationalencyklopedin baserade praxis som PBR utbildat när det gäller tillämpningen av regeln i 13 § första stycket 2 p. namnlagen om att sådana efternamn inte får godkännas som lätt kan förväxlas med ett allmänt känt efternamn som har burits av en utdöd släkt. PRV har av delvis förklarliga skäl haft svårt att underordna sig denna praxis, vilket från sökandenas synpunkt lett till onödig omgång i form av överklaganden och ändringar av PRV:s beslut i PBR.

Ojämnheten i rättstillämpningen förstärks av att skiljelinjen mellan de namnärenden som ska avgöras av Skatteverket respektive PRV i flera fall är otydlig och svårbegriplig. Exempelvis innebär de så kallade spärreglerna i 10 och 31 §§ namnlagen att dessa myndigheter har behörighet att handlägga samma typ av namnfrågor, om än inte samtidigt. Ett annat exempel är att bägge myndigheterna prövar frågor om godkännande av förnamn utifrån samma kriterier, vilket är klart ogynnsamt för utformningen av en enhetlig praxis på det området.

De nämnda spärreglerna medför vidare, särskilt vad gäller efternamn, att det för allmänheten kan framstå som oklart vilken myndighet de ska vända sig till i ett namnbytesärende. Feladresserade framställningar leder till olägenhet också för myndigheterna i form av merarbete och risk för felaktig handläggning. När framställningen gäller ändring av förnamns stavning kan uppdelningen på olika myndigheter leda till närmast bisarra konsekvenser. Skatteverket är enligt 32 § namnlagen behörigt att ändra ett förnamns stavning så länge som namnets uttal inte härigenom ändras. Om

uttalet ändras ska en ansökan i stället riktas till PRV, som till skillnad från Skatteverket tar ut en avgift för att behandla ärendet. Många gånger är det mer eller mindre oklart huruvida stavningsändringen verkligen leder till en förändring av namnets uttal. Det innebär från den enskilde rättssökandens synpunkt att det kan löna sig att – även mot bättre vetande – vända sig till Skatteverket med en anmälan i förhoppning om att verket ska låta denna passera. Om Skatteverket bestämmer sig för att inte sakbehandla ärendet kan anmälaren, fortfarande utan kostnad, överklaga till förvaltningsrätten innan ärendet slutligen överlämnas till PRV där det redan från början rätteligen borde ha hamnat. Även det motsatta förhållandet kan inträffa, nämligen att en ansökan om stavningsändring inges till PRV som, kanske till skillnad från sökanden, bedömer att namnets uttal inte ändras och att ärendet därför ska handläggas av Skatteverket. I båda fallen torde den rättssökande uppleva namnlagens förfaranderegler som mycket egendomliga.

De berörda myndigheterna, främst PRV, har vidare påtalat att uppdelningen mellan anmälnings- och ansökningsärenden leder till att de i stor utsträckning tvingas hjälpa allmänheten med att reda ut hos vilken myndighet ett namnbytesärende ska handläggas. PRV tog år 2011 emot 22 000 namnförfrågningar per telefon och 5 600 per e-post, utöver förfrågningar som gällde hos dem pågående ärenden. Detta är höga tal i betraktande av att myndigheten samma år fick in endast ca 7 500 namnansökningar som också rätteligen hörde hemma där. Förhållandet bekräftar att myndigheterna ägnar mycken improduktiv tid till att hjälpa enskilda tillrätta beträffande förfarandeordningen, och detta trots att såväl Skatteverket som PRV lägger ner stor omsorg på att via sina hemsidor på Internet reda ut vad som gäller i namnärenden (jfr sammanställningen ovan under 13.2 av anmälningsärenden som ska ges in till Skatteverket och av ansökningsärenden som ska hanteras av PRV).

13.4 Överväganden och förslag

- De personnamnsärenden som hittills har handlagts vid PRV ska i fortsättningen handläggas av Skatteverket, som därmed blir både folkbokförings- och namnmyndighet.
- Uppdelningen på anmälnings- och ansökningsärenden upphör.
- I lagen skrivs in ett krav på medverkan av språklig expertis när Skatteverket ska bedöma ett ansökt namns lämplighet.
- Alla ärenden som rör förnamn ska vara avgiftsbefriade.
- De typer av efternamnsärenden som Skatteverket tar över från PRV ska fortsatt vara avgiftsbelagda.
- För Skatteverket uppkommer engångsvisa kostnader för systemomläggningar m.m. i storleksordningen 12 miljoner kronor. Dessa kostnader bör finansieras över ett särskilt anslag på statsbudgeten.
- I övrigt innebär reformen inga kostnadsökningar för det allmänna. På sikt kommer i stället kostnaderna för personnamnshanteringen att minska.
- Reformen kommer att leda till en mer effektiv, enhetlig och rättssäker hanteringen av ärenden rörande personnamn.

13.4.1 Namnärendena bör hanteras av en och samma myndighet, som också bör ha rätt att överklaga beslut som går myndigheten emot

Den nuvarande ordningen utmärks av en oenhetlig och därmed rättsosäker tillämpning. Ett annat missförhållande är att myndigheternas hantering av namnärenden kräver mer resurser än vad som egentligen är nödvändigt. I båda fallen står den främsta orsaken att finna i namnlagens uppdelning av ärendena i två skilda kategorier – anmälnings- och ansökningsärenden – som i sin tur fått motivera en numera sakligt sett icke försvarbar uppdelning på olika myndigheter och överklagandeordningar. En annan, om än inte lika avgörande orsak är att bara en av de handläggande myndigheterna,

Skatteverket, har rätt att överklaga beslut som gått myndigheten emot.

Ett sätt att angripa dessa brister är att så långt det är möjligt förenkla de materiella reglerna i namnlagen samt försöka dra en klarare och mer logisk skiljelinje mellan ärenden som ska hanteras av respektive myndighet. Vad som då skulle komma i blickpunkten är namnlagens så kallade spärregler som förenklat uttryckt innebär att PRV tar över ansvaret från Skatteverket när ett ärende typiskt sett antas ha uppnått en viss svårighetsgrad. Dessa regler tillkom i en tid då folkbokföringen ankom på Svenska kyrkan och första instans i flertalet namnärenden utgjordes av ett närmast oöverskådligt antal enskilda pastorer med högst skiftande kompetens och varierande inställning i fråga om namnlagens rätta tillämpning. Genom att införa spärregler ville lagstiftaren försäkra sig om att mer kvalificerade bedömningar enligt namnlagen gjordes av särskilt utbildade handläggare vid PRV, vilket antogs bättre gagna det allmännas behov av namnstabilitet och tillförsäkra enskilda namnrättshavare ett bättre namnskydd. Dessa motiv är, inte minst till följd de stora organisatoriska reformer som skett på området, inte lika relevanta i dag. En lösning kunde då synas vara att modifiera eller helt ta bort spärreglerna, varigenom Skatteverket skulle få ökad behörighet och kunna avgöra ett större antal namnärenden än för närvarande. Förändringen skulle kunna kompletteras med den relativt okomplicerade åtgärden att ge PRV besvärsrätt, så att PBR:s avgöranden i större utsträckning kunde underställas Högsta förvaltningsdomstolen, något som skulle befrämja enhetlighet i rättstillämpningen.

Åtgärden att ta bort spärreglerna, vilket kommittén på andra ställen i betänkandet föreslår ska genomföras, löser emellertid bara delvis problemet och räcker inte för att få till stånd en väl fungerande ordning, inte ens om åtgärden kombineras med en utvidgad besvärsrätt för PRV. Så länge det finns två myndigheter med behörighet att handlägga namnärenden och tolka lagstiftningen på området kommer problemen att kvarstå. En annorlunda kompetensfördelning kan visserligen reducera olägenheterna till en lägre nivå, men skulle inte alls vara tillräcklig för att hos den rättssökande allmänheten skapa klarhet i frågan om vilken myndighet man från fall till fall har att vända sig till. Inte heller skulle en ändrad kompetensfördelning undanröja problemet med två skilda överklagandelinjer i namnärenden (eller tre, om man även räknar in de allmänna domstolarnas befattning med personnamnsfrågor).

Den enda riktigt tillfredsställande lösning som står till buds är därför att lägga alla de namnärenden som i dag i vissa fall handläggs av Skatteverket och i andra av PRV under en och samma myndighet. Denna myndighet måste då också ges möjlighet att i vanlig förvaltningsrättslig ordning överklaga ett beslut i högre instans som gått myndigheten emot.

Fördelarna med att samla hela ärendehanteringen till en myndighet har redan antytts och kan sammanfattas enligt följande: Allmänheten behöver inte längre känna sig osäker i valet av myndighet. Myndigheterna själva slipper lägga ned arbete på att utreda om de har behörighet att fatta beslut i ärendet, varigenom uppnås en effektivare handläggning samt kostnadsbesparingar. Skatteverket och PRV behöver inte längre båda ägna sig åt samma tolknings- och tillämpningsproblematik, vilket innebär kompetens- och effektivitetsvinster, i synnerhet när det gäller hanteringen av förnamnsfrågor. Överklagandeordningen förenhetligas, vilket skapar förutsättningar för en mer likartad och dessutom fylligare praxis. Kunskap och erfarenhet koncentreras i större utsträckning än i dag, vilket leder till en mer enhetlig och rättssäker hantering, större effektivitet samt uppenbara fördelar för enskilda och även från statsnyttosynpunkt.

13.4.2 Endast Skatteverket har förutsättningar att kunna hantera alla namnärenden

Den helt övervägande volymen av förekommande namnärenden har direkt eller nära anknytning till folkbokföringen och är beroende av uppgifter från denna för att kunna hanteras på rätt sätt. Det är förklaringen till att Skatteverket år 2011 hanterade cirka 466 000 namnärenden att jämföras med de cirka 7 500 ärenden som under samma tid handlades vid PRV (cirka 8 000 år 2012). Mot den bakgrunden framstår det som uteslutet att PRV skulle kunna anförtros uppgiften att hantera hela flödet av namnärenden. Den enda myndighet som kan komma i fråga är i stället Skatteverket.

En reform i denna riktning framstår ingalunda som en nödlösning i syfte att bemästra ett med tiden allt mer uttalat kompetensfördelningsproblem. Tvärtom har Skatteverket goda förutsättningar att fungera väl som en ny sammanhållen namnmyndighet. Skatteverket är en av våra största myndigheter och har inom sig redan nu en omfattande juridisk kompetens i namnfrågor. De

namnfrågor som Skatteverket i dag tar ställning till innefattar inte sällan nog så intrikata juridiska bedömningar, om än av delvis annan karaktär än de som aktualiseras hos PRV. Likväl måste självfallet Skatteverkets juridiska stab förstärkas om alla namnärenden hänförs dit. I första hand bör naturligen undersökas i vad mån det går att ta tillvara den kompetens och erfarenhet som finns hos PRV:s namnhandläggare i Söderhamn. Kommittén utgår från att Skatteverket i eget intresse skulle vilja dra fördel av denna resursförstärkningsmöjlighet.

Någon dramatisk kompetensuppbyggnad synes det emellertid inte behöva handla om; härvid kan påminnas om den bedömning som 1999 års patenträttsutredning gjorde och som innebar att hanteringen av namnärendena vid PBR inte ansågs fordra någon ingående specialistkunskap. Vad som i främsta rummet torde kräva ny kunskap och nya rutiner är bedömningen huruvida förväxlingsrisk föreligger när det gäller ansökningar om administrativa förvärv av efternamn, en materia som i dag faller helt under PRV:s behörighet. Samtidigt bör noteras att regelverket som sådant blir lättare att tolka och tillämpa tack vare de omfattande materiella förenklingar i namnlagsstiftningen som kommittén samtidigt föreslår.

Några specifika svårigheter att vid en organisatorisk reform utöka Skatteverkets kompetens på området kan inte förutses. Skatteverket har dessutom lika goda möjligheter som andra myndigheter att för särskilda fall inhämta externa yttranden och expertutlåtanden, något som aktualiseras framför allt i frågor om språklämplighet men även när det gäller utländskt namnskick, historiska förhållanden och liknande. I sammanhanget bör också nämnas att Skatteverket har visat en dokumenterat god förmåga att anpassa och modernisera sin verksamhet och i dag anses utgöra en av landets mest serviceinriktade myndigheter.

Praktiska förutsättningar finns att föra över PRV:s namnärenden till Skatteverket

En god utgångspunkt för en så omfattande hanteringsmässig reform som den här föreslagna är att den bejakas av de berörda myndigheterna själva. Det kriteriet synes här vara uppfyllt. Kommittén har från PRV:s verksledning inhämtat att man inte har någon önskan att behålla personnamnshanteringen inom myndigheten. Tvärtom finns det en strävan inom myndigheten att renodla och utveckla

kärnverksamheten, det industriella rättsskyddet. I det perspektivet utgör personnamnsärendena en udda företeelse, särskilt som PRV efter Bolagsverkets bildande 2004 inte längre har hand om namnprövningen av förslag till firmanamn. Verksledningen har även pekat på de praktiska fördelar det skulle innebära om PRV slipper att årligen begära in cirka 8 000 personbevis från Skatteverket och att i särskild ordning tillställa Skatteverket ett stort antal aviseringar för införande i folkbokföringen. Också från olika personaladministrativa synpunkter skulle verksledningen välkomna en reform som innebär att Skatteverket övertar hela ärendehanteringen. Eftersom personnamnshanteringen är en så specialiserad verksamhet är det nämligen svårt att vid tillfällen då arbetsbelastningen är högre eller lägre än normalt i någon del av myndighetens verksamhet, föra över förstärkningspersonal från eller till enheten för personnamn.

Även Skatteverkets ledning har bejakat en reform av angivet slag och framhållit att den hantering av namnärenden som nu sker hos PRV skulle passa väl in i verksamheten. En förutsättning är dock enligt verksledningen att vederbörlig hänsyn tas till datatekniska, resursrelaterade och tidsmässiga problem som särskilt initialt kan uppkomma i samband med en så pass omfattande förändring som det här handlar om.

En automatiskt inträdande konsekvens av att PRV:s namnärenden överförs till Skatteverket blir att avgörandena i dessa ärenden kommer att kunna överklagas till förvaltningsrätten i stället för till PBR. Kommittén kan endast se fördelar med en sådan förändring. Den avvikande ordningen med en specialdomstol som besvärsinstans har sett över tid inte varit lycklig för utvecklingen på namnrättsområdet. Statsmakterna har också länge sökt efter ett tillfälle att lägga ner PBR och integrera dess verksamhet i den ordinära domstolsordningen, en strävan som snarast borde underlättas om en, om än jämförelsevis liten arbetsuppgift försvinner från domstolen.

En enhetlig överklagandeordning uppnås alltså genom den nu skisserade reformen, och den beslutande myndigheten får generell rätt att till kammarrätten och HFD överklaga domstolsbeslut som går myndigheten emot. Det innebär att förvaltningsdomstolarna får ytterligare ett antal mål att hantera varje år. Antalet tillkommande mål kan emellertid beräknas vara så obetydligt att några mätbara kostnadskonsekvenser inte uppkommer. Kommittén delar härvidlag den bedömning som Patenträttsutredningen gjorde år 2001.

13.4.3 Skatteverket som ny namnmyndighet; ändrade författanderegler

Kommittén föreslår sålunda att alla ärenden rörande personnamn, utom de som tas upp direkt vid allmän domstol, i fortsättningen ska handläggas vid Skatteverket som ny och enda namnmyndighet. Förslaget föranleder ett antal förändringar av de nuvarande författandereglerna i namnlagen.

En enhetlig beteckning för alla framställningar om namn som görs till Skatteverket

Namnärendena delas i dag upp i anmälningsärenden, som hanteras av Skatteverket, och ansökningsärenden, som hanteras av PRV. Det finns ingen anledning att behålla denna terminologiska skillnad i en situation då alla framställningar om namn ska göras till Skatteverket. I princip alla namnärenden, även de som i dag handläggs av Skatteverket efter ”anmälan”, blir föremål för någon form av prövning av myndigheten innan namnet kan registreras. Den nuvarande ordningen är i så måtto vilseledande att den normala innebörden av att något anmäls till en myndighet är att anmälan tas om hand eller registreras av myndigheten utan saklig prövning. Så är dock inte fallet med namnansökningarna. Det framstår därför som korrekt och från pedagogisk synpunkt önskvärt att använda *ansökan* som en enhetlig beteckning för de framställningar om namn som har Skatteverket som mottagare. De nya författandereglerna bör därför inledas med en bestämmelse om att ansökan om namn ska göras skriftligen till Skatteverket.

Försäkringskassan och dopförrättare inom Svenska kyrkan bör inte längre ha behörighet att ta emot ansökningar om namn

Enligt 36 § andra stycket 1 och 2 i nuvarande namnlag ska som anmälan till Skatteverket anses anmälan som 1) görs till Försäkringskassan, 2) vid vigsel görs om efternamn till vigselförrättaren och vid dop inom Svenska kyrkan görs om förnamn till dopförrättaren. Bestämmelserna syftar till att ge allmänheten ökad service och ger Försäkringskassan, vigselförrättare samt dopförrättare inom Svenska kyrkan behörighet att ta emot namnanmälan för vidareförmedling till Skatteverket. De angivna mottagarna har således

ingen befogenhet att pröva namnanmälningarna, utan de fungerar endast som en mellanhand. Det är dock tydligt att bestämmelserna kan skapa en viss oklarhet hos allmänheten om vilken eller vilka myndigheter som egentligen tar ställning till namnfrågor och att de bidrar till den komplexitet som utmärker gällande namnlagstiftning. Bestämmelserna bör därför bevaras och föras vidare till en ny namnlag endast i den mån det finns ett verkligt behov härav.

Möjligheten att ge in namnanmälan till Försäkringskassan infördes i samband med att ansvaret för folkbokföringen år 1991 överfördes från pastorsämbetena till de lokala skattekontoren. Försäkringskassan skulle i första hand vara behjälplig vid anmälningar som den enskilde ville göra i samband med ett personligt besök. Kassan skulle alltså ta emot anmälningar och sedan vidarebefordra dem till Skatteverket. Prövning av anmälan skulle dock alltid vara förbehållen Skatteverket (se prop. 1990/91:153 s. 124).

Med tiden har det blivit allt mer ovanligt att en anmälan om namn kommer in till Skatteverket via Försäkringskassan. Förhållandet är en naturligt följd av att Skatteverket numera runt om i landet har ett utvecklat nät av servicekontor där verksamhet bedrivs tillsammans med bland andra Försäkringskassan. Mot den bakgrunden finns inte längre skäl att låta Försäkringskassan stå kvar som förmedlare av ansökningar som hör hemma hos Skatteverket. (Jämför Folkbokföringsutredningens betänkande, SOU 2009:75 s. 478 f., där möjligheten att göra anmälningar i folkbokföringsärenden till bland andra Försäkringskassan föreslås bli slopad).

När det gäller behörigheten för vigselförrättare och för dopförrättare inom Svenska kyrkan att ta emot namnanmälningar, föreslogs i samband med att den nya folkbokföringsorganisationen utreddes i början på 1990-talet att bestämmelserna härom skulle slopas (se Organisationskommitténs betänkande, Författningsförslag med anledning av ny folkbokföringsorganisation m.m., SOU 1990:109, s. 130–131). I och med att ansvaret för folkbokföringen fördes bort från Svenska kyrkan ansåg kommittén att dopförrättare inom Svenska kyrkan inte borde ha en särställning framför dopförrättare i andra trossamfund. Hänsynen till allmänhetens service ansåg kommittén bli tillräckligt tillgodosedd både vad gällde dop och vigsel genom att anmälan om namn skulle kunna ske till valfri skattemyndighet eller försäkringskassa. Kommitténs uppfattning fick dock inte gehör i lagstiftningsärendet. Departementschefen menade att namnanmälningarna var ett natur-

ligt inslag i de aktuella förrättningarna och ansåg att de utgjorde ett smidigt och obyråkratiskt förfarande, som innebar att den enskilde inte behövde kontakta skattemyndigheten särskilt i namnfrågan (se prop. 1990/91:153 s. 130). Någon begränsning av möjligheten att göra namnanmälningar till dop- och vigselförrättare gjordes således inte.

Beträffande *vigselförrättares* behörighet att ta emot anmälan om efternamn, kan konstateras att de som ingår äktenskap ska, enligt kommitténs förslag till 9 § i en ny namnlag, ha möjlighet att före eller i samband med vigseln genom ansökan till Skatteverket ge tillkänna vilka efternamn de önskar bära. Att frågan om makarnas efternamn aktualiseras i samband med vigselförrättningen är, på samma sätt som tidigare, för många en högst naturlig sak. Det finns ingen anledning att frånhända medborgarna den servicefunktion som i detta avseende tillhandahålls genom den nuvarande ordningen. Den som har behörighet att förrätta vigsel bör alltså fortsatt även ha behörighet att ta emot blivande makars namnansökan.

När det gäller *dopförrättningen* förhåller det sig något annorlunda. När ett barn döps har det i de flesta fall redan fått sitt namn registrerat i folkbokföringen, och namnets betydelse vid dopet är då närmast av identifierande karaktär.

Svenska kyrkan gör på sin hemsida följande konstaterande: ”Sitt namn får man av sina föräldrar som registrerar detta hos folkbokföringen, namnet har man fått innan man döps. Vid dopet nämns man vid alla sina namn, detta för att bekräfta vem det är som döps. Namnet är viktigt och står för den man är som person, och att man är unik. Därför frågar prästen tidigt efter namnet på den som ska döpas.” (www.svenskakyrkan.se/troochandlighet/dopet/ 11 februari 2012.)

Det har blivit allt vanligare att barnet vid dopet är äldre än tre månader. Ansökan om förnamn ska då redan ha getts in till Skatteverket. Enligt uppgift som inhämtats från Svenska kyrkan är det numera mycket ovanligt att dopförrättare tar emot en förnamnsanmälan för vidarebefordran till Skatteverket. Andelen dop inom Svenska kyrkan har också stadigt minskat, även om antalet naturligtvis alltjämt är betydande. I sammanhanget bör emellertid även noteras att dopförrättarens behörighet bara avser förnamnet. För det fall barnet inte förvärvar sitt efternamn per automatik (t.ex. enligt 1 § första eller andra stycket namnlagen) måste barnets vårdnadshavare under alla förhållanden vända sig till Skatteverket med en ansökan om barnets efternamn. Det är således tydligt att de

servicesynpunkter som utgjort motiv för den nuvarande ordningen inte är alls lika framträdande som tidigare. Alldeles oavsett de principiella synpunkter som skulle kunna anläggas på en ordning som privilegierar Svenska kyrkan i förhållande till andra trossamfund, finns det därför inte tillräckligt starka skäl att behålla det nuvarande undantaget från vårdnadshavarnas allmänna skyldighet att till Skatteverket meddela vilket namn barnet ska ha.

Alla ansökningar som rör förnamn bör vara avgiftsbefriade

Kommitténs förslag om att slopa uppdelningen mellan anmälnings- och ansökningsärenden och att i fortsättningen låta alla namnärenden bli ansökningsärenden hos Skatteverket erbjuder en möjlighet till förenkling av hanteringen också i avgiftshänseende. Metoden att åstadkomma en sådan förenkling genom att avgiftsbelägga alla namnärenden, dvs. även de hundratusentals som hittills varit avgiftsbefriade hos Skatteverket, kan naturligtvis inte komma i fråga. Inte heller förefaller det vara ett realistiskt eller ens önskvärt alternativ att slopa avgiftssystemet helt och hållet. Dels skulle det alternativet kräva finansiering i form av ett årligt anslag på statsbudgeten i storleksordningen 13 miljoner kronor, dels utgör ansökningsavgifterna ett hinder mot okynnesansökningar som är särskilt behövligt i en ordning där de så kallade spärreglerna mot upprepade namnbyten har tagits bort.

Den metod som kommittén har stannat för består i att dra en ny och klarare skiljelinje mellan avgiftsbelagda och fria ärenden. Erfarenheterna av den nuvarande ordningen visar att det är framför allt i fråga om förnamnen som denna skiljelinje upplevs som oklar. I många fall är det svårt att bedöma, också för myndigheterna, om avgift ska tas ut för ett förnamnsärende. När avgiftsfrågan väl är avgjord bereder däremot själva namnfrågan oftast inte någon svårighet, särskilt inte i jämförelse med de i allmänhet betydligt mer komplicerade och resurskrävande ärenden som avser byte av efternamn. Förhållandet återspeglas i att regeringen har satt avgiften för förnamnsärenden betydligt lägre än för efternamnsärenden.

För efternamnens del uppkommer inte samma svårigheter att sortera ärendena. Gränslinjen mellan fria och avgiftsbelagda efternamnsärenden är redan i dag klar och välmotiverad. De ärenden som är relaterade till sökandens familjeförhållanden handhas av Skatteverket och är avgiftsbefriade medan ansökningar om byte till

efternamn i så kallad administrativ ordning handläggs av namnmyndigheten PRV mot en fastställd avgift.

Kommittén förordar mot denna bakgrund att samtliga ärenden rörande förnamn ska vara avgiftsbefriade medan de efternamnsärenden som hittills handlagts av PRV även fortsättningsvis ska fordra ansökningsavgift. De avgiftsbelagda ärendena begränsas därmed till nybildningar av efternamn och andra byten av efternamn som inte har sin grund i sökandens familjesituation. En sådan ordning framstår i alla avseenden som rättvis och förnuftig. Motivet för att byta till ett nybildat eller befintligt efternamn enligt de administrativa reglerna skiljer sig betydligt från vad som är vanligt vid andra namnändringar. Bytet görs inte som i de familjebetingade fallen för att markera samhörighet med närstående utan för att ge uttryck åt något för sökanden personligt eller åtminstone för något som enligt sökandens uppfattning ger positiva associationer. Motivet kan närmare besett vara att underlätta en nystart i livet, att sätta mer färg på tillvaron, att göra sig själv mer intressant för omgivningen eller att markera distans till andra som bär samma namn. I inget av dessa fall är namnbytet föranlett av nödvändigheten av att hålla ihop en familj utan av en önskan om personlig profilering. Då är det också rimligt att sökanden avkrävs en motprestation i form av en ansökningsavgift som motsvarar namnmyndighetens genomsnittliga kostnad för hanteringen av ansökningen.

En fördel med den valda skiljelinjen är att avgiftsfrihet kommer att gälla även vid byte till patro- eller metronymikon. Dessa ansökningsärenden prövas i dag av PRV som har bedöma om det finns särskilda skäl för ett byte. Om, som kommittén föreslår, kravet på särskilda skäl tas bort och byte får ske i familjerättslig ordning kan Skatteverket hantera den absoluta majoriteten av dessa ansökningar på ett mycket enkelt sätt; det är tillräckligt att myndigheten jämför det sökta efternamnet med förnamnet på sökandens far eller mor. Det saknas då rimlig anledning att ta ut en avgift för dessa enkla ärenden, som inte alls tar lika mycket resurser från myndigheten som ansökningar om byten till ett nybildade efternamn kan göra. Inte heller finns risk att avgiftsfriheten missbrukas, eftersom byte till ett patro- eller metronymikon av naturliga skäl kan göras högst två gånger.

Den som utnyttjar den nya möjligheten att byta till ett vanligt sonnamn eller något annat namn som är så vanligt att det har minst 2 000 bärare utan att ha någon familjemässig anknytning till namnet får däremot vara beredd att betala en ansökningsavgift. Också den

konsekvensen framstår som rimlig. Avgiften motverkar här risken för att någon utan vettiga skäl byter efternamn vid ett stort antal tillfällen.

En särskild bestämmelse bör införas som understryker vikten av en allsidig och omsorgsfull prövning av för- och efternamns lämplighet, särskilt vad gäller språklig lämplighet

Enligt 7 § förvaltningslagen (FL) ska myndigheter vid handläggning av ärenden självmant beakta möjligheten att inhämta upplysningar och yttranden från andra myndigheter, om sådana behövs. Som framgår av problembeskrivningen (avsnitt 13.3) har emellertid PRV, trots den remisskyldighet som föreskrivs i 7 § FL och trots det uttryckliga krav på lämplig språklig form som finns i 12 § i nuvarande namnlag, praktiskt taget helt upphört att i efternamnsärenden begära yttranden från språklig expertis. Tidigare hade PRV under lång tid haft som policy att i diskutabla fall regelmässigt inhämta yttrande från särskild utsedd språkexpert. PRV:s egen förklaring till förändringen är att PBR vid sin prövning av överklagade avslagsbeslut slutade att ta hänsyn till vad som stod i yttrandena.

Inte heller Skatteverket har – i fråga om förnamns lämplighet – inhämtat externa yttranden som underlag för sin bedömning. Sammantaget har följden blivit att den i namnlagen föreskrivna skyldigheten att pröva namnens lämplighet från språklig synpunkt tillämpas på ett ytterligt summariskt sätt eller helt försummas. Även bedömningen av huruvida ett nybildat efternamn lätt kan förväxlas med ett befintligt och därför inte får godkännas, görs numera regelmässigt utan ledning av sakkunnigt yttrande, vilket kan leda till rättsförluster för namnhavarna.

Mot denna bakgrund anser kommittén det nödvändigt, trots den föreskrift som redan finns i 7 § FL, att genom en särskild bestämmelse inskärpa betydelsen av att bedömningen av ett namns lämplighet från språkliga och andra synpunkter görs utifrån ett fullgott underlag. Skatteverket bör därför genom en ny bestämmelse åläggas skyldighet att i frågor som gäller bedömningen av ett ansökt namns lämplighet från språklig, namnskyddsrättslig eller annan synpunkt inhämta yttrande från sakkunnig myndighet eller ge annan sakkunnig instans tillfälle att yttra sig, utom i fall då åtgärden är uppenbart obehövlig.

Kravet på att förelägganden ska delges bör upphöra

Enligt 40 § tredje stycket i nuvarande namnlag ska ett föreläggande delges sökanden. Bestämmelsen om delgivning lades till vid utskottsbehandlingen, med anledning av en riksdagsmotion där det framhölls att en postförsändelse kan förkomma eller försenas så att tidsfristen hinner löpa ut innan föreläggandet tas emot, med åtföljande rättsförluster (LU 1981/82:41 s. 39). I dag, 30 år senare, har den allmänna synen på i vilka fall en formell delgivning måste ske förändras åtskilligt.

> I *Delgivningslagstiftningen: En kommentar* (Andersson/Synnergren, 2011) anges bland annat följande (s. 18): ”Enligt 33 kap. 2 § första stycket RB, 47 § FPL och 46 § lagen (1996:242) om domstolsärenden ska delgivning användas, om det är särskilt föreskrivet eller om det med hänsyn till syftet med bestämmelsen om underrättelse framgår att delgivning bör ske. Delgivning bör i övrigt tillgripas bara om det är påkallat med hänsyn till omständigheterna. – I Domstolsverkets digitala delgivningshandbok, den version som senast uppdaterades hösten 2009, se www.dvhandbok.domstol.se, anges att avsikten är att domstolarna i varje enskilt fall ska pröva om en formell delgivning är befogad eller om det räcker med t.ex. att ett meddelande skickas med posten på vanligt sätt. Avgörande ska vara hur viktig handlingen eller meddelandet är för mottagaren, liksom hur viktigt det är för domstolen att få ett bevis om delgivning. Kallelse av part eller vittne till förhandling bör normalt delges. Förelägganden som innebär att något kommer att hända om inte den som delgetts reagerar, t.ex. att talan avvisas, tredskodom meddelas eller vite utdömas, bör i allmänhet delges. Delgivning av ett kompletteringsföreläggande vid påföljd av avvisning bör dock kunna underlåtas om parten har möjlighet att återkomma med en ny och bättre framställning.

I händelse av avvisning eller avslag i ett namnärende har sökanden nästan alltid möjlighet att återkomma med en ny och bättre ansökan. Av bland annat det skälet framstår det kategoriska kravet på delgivning som en alltför stelbent regel. Genom att regeln slopas uppnås också en generellt sett snabbare och effektivare handläggning, vilket gynnar kollektivet av namnsökande. Kravet på att förelägganden alltid ska delges sökanden bör därför inte föras över till de nya författandereglerna.

En invändning bör inte prövas om invändaren återkallar sin talan

Enligt 42 § första stycket namnlagen får, om det finns särskilda skäl, vid överklagande en invändning prövas även om den som gjort invändningen har återkallat sin talan. Bestämmelsen infördes i namnlagen och genom en motsvarande bestämmelse i varumärkeslagen efter det att en liknande bestämmelse hade införts i 1967 års patentlag. I det sistnämnda fallet angavs motivet vara att det är ett allmänt intresse att framställda invändningar mot patentansökningar blir föremål för prövning för att i största möjliga mån förebygga att oriktiga patent beviljas. Det resonemanget ansågs giltigt även för namn och varumärken. Parternas möjlighet att träffa uppgörelser skulle dock inte inskränkas om det var en fråga som invändaren själv borde kunna disponera över, varför bestämmelsens tillämpning reserverades för fall där det förelåg särskilda skäl för en prövning. I den nya varumärkeslagen (2 kap. 27 §) har möjligheten att pröva återkallade invändningar, som är att hänföra till de så kallade relativa registreringshindren, helt tagits bort, med hänvisning till att det här är fråga om enskildas rättigheter som parterna själva bör disponera över (se prop. 2009/10:225 s. 430). För absoluta registreringshinder finns möjligheten att pröva en invändning även sedan invändaren återkallat sin talan alltjämt kvar.

Beträffande personnamn är de invändningar som kan bli aktuella huvudsakligen att hänföra till enskildas rättigheter, även om en invändare inte nödvändigtvis behöver ha ett direkt personligt intresse i saken. I den mån det allmännas intresse är berört får emellertid det intresset anses vara i tillräcklig grad tillgodosett genom den prövning av namnet som Skatteverket redan har gjort i första instans. Bestämmelsen bör därför inte föras över till de nya reglerna om överklagande.

Skyldigheten att utfärda namnbevis bör upphöra

Enligt 44 § namnlagen ska PRV sedan en ansökan bifallits och beslutet vunnit laga kraft utfärda ett namnbevis till sökanden. Bestämmelsen är överförd från 1963 års namnlag och gäller bifallsbeslut både för förnamn och efternamn, oavsett i vilken instans beslutet har meddelats. Bestämmelsen ansågs vid införandet ha två funktioner. Dels att underrätta sökanden personligen att beslutet

om bifall vunnit laga kraft, dels att möjliggöra för sökanden att i olika sammanhang bevisa att namnbyte skett. I dag är behovet av att utfärda ett särskilt namnbevis inte alls lika framträdande och blir det än mindre i och med att samtliga namnärenden fortsättningsvis kommer att handläggas av Skatteverket som även har ansvar för folkbokföringen. En slopad namnbevisskyldighet innebär således knappast några olägenheter för den enskilde, som ju vid behov enkelt kan styrka sitt rätta namn genom företeende av personbevis och i de flesta sammanhang redan med hjälp av vanliga legitimationshandlingar. Den aktuella skyldigheten bör alltså såsom obehövlig utgå i den nya lagen om personnamn.

13.4.4 Närmare om förslagets ekonomiska konsekvenser

I dag gäller att de inemot 500 000 namnärenden som Skatteverket årligen handlägger i egenskap av folkbokföringsmyndighet är skattefinansierade medan PRV:s hantering av sina ca 8 000 personnamnsärenden per år är avgiftsfinansierad. Kommitténs utgångspunkt är att de efternamnsärenden (ca 6 000 år 2012) som förs över från PRV till Skatteverket även fortsättningsvis ska vara avgiftsbelagda medan motsvarande förnamnsärenden (ca 2 000 år 2012) ska vara avgiftsbefriade. Detta skulle, allt annat lika, innebära ett årligt bortfall av ansökningsintäkter på cirka två miljoner kronor och ett lika stort *årligt behov* av kompensatorisk kostnadstäckning för Skatteverket.

Ett så schematiskt sätt att räkna är dock inte meningsfullt, eftersom det ekonomiska utfallet av reformen påverkas också av andra faktorer. Antalet förnamnsansökningar kommer sannolikt att öka som en följd av att avgiftsfrihet införs. Skatteverket har själv prognostiserat en dubblering av antalet tidigare avgiftsbelagda förnamnsärenden om avgiftsfrihet införs. Detta betyder emellertid inte att Skatteverkets kostnader för hanteringen ökar i motsvarande grad. Man måste här beakta de väsentliga förenklingar vad gäller prövningen som kommittén samtidigt föreslår. När PRV i dag prövar en förnamnsansökan beror det på att ansökan enligt namnlagen kan beviljas bara om det finns *särskilda skäl*. I och med att kravet på särskilda skäl i förnamnsärenden tas bort i den nya lagen om personnamn förenklas myndighetsprövningen drastiskt. I praktiken blir det ingen hanteringsmässig skillnad mellan de av PRV tidigare

avgjorda förnamnsärendena och de många tusentals ärenden om ändring av förnamn som Skatteverket handlägger redan i dag.

Motsvarande förhållande gäller för efternamnsärendena. Antalet ansökningar kommer förmodligen att öka på grund av att det blir enklare att ändra efternamn såväl i familjerättslig som i administrativ ordning samtidigt som det ges helt nya möjligheter att ansöka om dubbla efternamn, vanliga efternamn och efternamn som utgör patro- eller metronymikon. Men den ökade volymen av efternamnsansökningar kompenseras för Skatteverkets del av att prövningen blir enklare att göra, både vad gäller ärenden som tidigare handlagts av verket självt och ärenden som tidigare hanterats av PRV. Det enda större undantaget avser *nybildade efternamn*, där Skatteverkets prövning i sak måste bli lika omfattande och därmed resurskrävande som den som hittills skett hos PRV. De nybildade efternamnen står emellertid endast för cirka en fjärdedel av de fortsatt avgiftsbelagda ärenden som Skatteverket tar över från PRV.

Slutligen gör sig en ytterligare osäkerhetsfaktor gällande beträffande efternamnen. Som framgått medför de slopade spärreglerna för familjerättsliga namnförvärv att en viss andel av de i dag avgiftsbelagda efternamnsansökningarna hos PRV blir avgiftsfria. Det är dock högst vanskligt att närmare beräkna hur stor andel denna typ av namnbyten utgör, men en logisk konsekvens är att en hel del ärenden inte längre kommer att tillföra namnmyndigheten avgiftsintäkter.

De materiella namnlagsändringarna underlättar också på andra sätt handläggningen vid Skatteverket. I och med att spärreglerna mot upprepade namnbyten tas bort för både för- och efternamn, behöver Skatteverket inte längre undersöka vilka namnbyten som sökanden tidigare har gjort. Som förut nämnts kommer den nya möjligheten att byta till ett efternamn som bärs av minst 2 000 personer att hanteras närmast rutinmässigt hos Skatteverket. Det gäller ju här bara att kontrollera att det sökta namnet finns på listan över de cirka 470 vanligaste efternamnen. Likafullt blir Skatteverket berättigat att ta ut den av regeringen fastställda ansökningsavgiften i dessa fall.

I kostnadshänseende bör också beaktas de generella effektivitetsvinster som uppkommer genom att hanteringen av alla ärenden om personnamn koncentreras till en och samma myndighet och där hanteras av en och samma stab av handläggare, experter och chefer. Detta bidrar till att den genomsnittliga handläggningskostnaden per ärende kommer att bli lägre än tidigare, särskilt när reformen

väl har kommit på plats och rutiner för hanteringen har hunnit etableras.

Summan av detta resonemang är att Skatteverket, vid oförändrad nivå på ansökningsavgifterna, inte kommer att behöva någon ekonomisk kompensation med anledning av den förmodat ökade ärendevolymen och bortfallet av ansökningsavgifter för de tidigare av PRV handlagda förnamnsärendena samt vissa efternamnsärenden. Mycket talar i stället för att det ekonomiska utfallet blir till Skatteverkets fördel. Kommittén avråder emellertid regeringen från att alltför tidigt överväga förändringar av avgiftssystemets omfattning och avgifternas nivå. Först när den nya ordningen har varit i funktion ett antal år går det att göra en rättvis utvärdering av hur reformen har utfallit ekonomiskt.

Skatteverket har beräknat sina utvecklings- och övergångskostnader i samband med reformens införande till drygt 12 miljoner kronor. Dessa kostnader av engångskaraktär bör staten ta det ekonomiska ansvaret för. Det är ju här fråga om kostnader som är till gagn för alla medborgare och därför solidariskt bör betalas med skattemedel. Kommittén förordar därför i första hand att uppkommande *engångskostnader* finansieras via ett särskilt anslag på statsbudgeten.

PRV har uppgivit att dess kostnader för verksamheten kommer att öka genom att uppskattningsvis hälften av namnärendenas andel av verksamhetens overheadkostnader inte är skalbara, vilket innebär att de måste fördelas på den återstående verksamheten. PRV har beräknat denna årliga kostnadsökning till mellan cirka tre och fyra miljoner kronor. Kommittén ifrågasätter inte denna beräkning men ser det inte som realistiskt att anvisa någon särskild kompensation härför. Kommittén kan endast konstatera att kostnaderna måste finansieras inom den befintliga verksamheten, som för närvarande är avgiftsfinansierad. I praktiken innebär det att kostnaderna får bäras av myndigheten. När det gäller det ackumulerade underskottet på cirka sex miljoner kronor är situationen av annan art. Eftersom underskottet har uppkommit i namnverksamheten har myndigheten inte möjlighet att fördela detta genom kostnadsföring inom andra verksamhetsområden. Kommittén vill uppmärksamma regeringen på de nämnda förhållandena, så att dessa beaktas i den pågående översyn av PRV:s långsiktiga finansiering som för närvarande bedrivs av Statskontoret på uppdrag av regeringen.

13.4.5 Lagförslag med kommentar

Författarandet i mål och ärenden enligt denna lag

Författarandet hos Skatteverket

28 § Ansökan om namn ska göras skriftligen till Skatteverket.
Ansökan om efternamn får vid vigsel lämnas till vigselförrättaren.

Alla namnärenden, utom de som tas upp direkt vid allmän domstol, ska i fortsättningen handläggas hos Skatteverket. Den nuvarande terminologiska uppdelningen mellan anmälningar, som hanteras av Skatteverket, och ansökningar, som hanteras av PRV, förlorar därmed sin mening och har följaktligen slopats. Alla framställningar till Skatteverket enligt namnlagen ska alltså göras i form av *ansökan*.

För att undvika missförstånd rörande namnets stavning föreskrivs även i den nya lagen att ansökan måste göras i skriftlig form.

Som framgått av den allmänna motiveringen (avsnitt 13.4.3) bör liksom hittills förutom Skatteverket även vigselförrättare vara behörig att i samband med vigseln ta emot ansökan om efternamn. För att tydliggöra att vigselförrättare inte har rätt att själv pröva det angivna efternamnet utan enbart har behörighet att såsom en mellanhand ta emot ansökan, har bestämmelsen utformats så att en ansökan vid vigsel *får* lämnas till vigselförrättaren.

Försäkringskassan och dopförrättare vid dop inom Svenska kyrkan upphör genom förslaget att utgöra behöriga mottagare av namnansökningar.

29 § Avser ansökan ändring av efternamn som inte kan göras enligt 1–10 §§, 20 §, 21–23 §§ eller 38 § ska sökanden betala en ansökningsavgift. Regeringen bestämmer avgiftens storlek.

Bestämmelsen innebär att en ansökan beläggs med avgift endast om den avser byte till nybildat efternamn eller annan ändring av efternamn som inte kan ske enligt de familjerättsliga namnreglerna i 1–10 §§ eller 38 §. Alla förekommande ändringar av förnamn blir alltså, till skillnad från i dag, befriade från avgift. Detsamma gäller ansökningar om byte till ett patro- eller metronymikon som efternamn, som hittills räknats som ett administrativt namnärende och fordrat särskilda skäl men som i den nya lagen räknas som ett familjerättsligt namnförvärv enligt 5 §.

Även förvärv av dubbelt efternamn enligt 20 §, 21 § och 23 § kan ske utan avgift. Detta är delvis en konsekvens av grundprincipen att den nya ordningen med dubbelnamn inte ska vara mindre förmånlig för namnsökanden än den hittillsvarande ordningen med mellannamn.

Av 11 § andra stycket framgår att ändring av ett utländskt efternamns genusform inte anses som byte till annat efternamn. En sådan ändring utgör inte en ändring av själva namnet utan endast av dess genusform. Någon ansökningsavgift ska alltså inte tas ut i dessa fall.

Av 11 § andra stycket framgår vidare att en ändring av ett efternamns stavning ska betraktas som byte av efternamn. I detta fall är det alltså själva namnet som ändras, vilket innebär att en ansökan om stavningsändring även enligt den nya lagen är avgiftsbelagd.

Närmare bestämmelser om avgiftens storlek bör liksom hittills meddelas av regeringen.

30 § Om ansökan är ofullständig ska Skatteverket förelägga sökanden att avhjälpa bristen eller att yttra sig. Detsamma gäller om föreskriven avgift inte har betalats. Av föreläggandet ska framgå att ansökan kan avvisas om föreläggandet inte följs.

Finner Skatteverket även efter det att sökanden har yttrat sig att ansökan inte kan bifallas, ska ansökan avslås, om det inte finns anledning att förelägga sökanden på nytt.

Paragrafens motsvarar i huvudsak 39 och 40 §§ i 1982 års namnlag, där det anges vad som gäller för ansökan till PRV och vid verkets handläggning av namnärenden. Bestämmelsen utgör närmast ett förtydligande av den relativt långt gående allmänna serviceskyldighet som förvaltningsmyndigheter har enligt 4 § FL. I serviceskyldigheten anses ligga att en myndighet måste ge part tillfälle att komplettera en bristfällig ansökan. Om parten inte kommer in med en skriftlig komplettering och inte heller på annat sätt avhjälper bristen förutsätts myndigheten kunna avslå ansökan. För de fall bristen är sådan att en prövning i sak över huvud taget inte är möjlig anses myndigheten kunna avvisa ansökan, närmast med stöd av en analog tillämpning av vad som gäller för domstolarna enligt 5 § FPL. Strängt taget skulle det därför inte vara nödvändigt att till den nya namnlagen föra över bestämmelserna om vad som händer om sökanden inte följer ett föreläggande att komplettera sin ansökan. Det finns heller inte anledning att föra över alla de i vissa fall

ganska självklara författandereglerna i 39 och 40 §§. Således behöver det inte särskilt föreskrivas att ansökan ska vara motiverad eller att sökandens postadress ska anges. Eftersom all ärendehantering ska ske hos Skatteverket behövs vidare inte längre något krav på ingivande av personbevis tillsammans med ansökan. Däremot bör av tydlighetsskäl och av hänsyn till allmänhetens informationsbehov de bestämmelser kvarstå som avser kompletteringsförelägganden och möjlighet att avvisa en ansökan om ett föreläggande inte följs.

Kravet i 40 § tredje stycket nuvarande namnlag om att ett föreläggande alltid ska delges sökanden återfinns inte i kommitténs förslag. Skälen till detta har behandlats i avsnitt 13.4.3.

31 § I frågor som gäller ett ansökt namns lämplighet från språklig, namnskyddsrättslig eller annan synpunkt ska Skatteverket inhämta yttrande från sakkunnig myndighet, om detta inte är uppenbart obehövligt. Vid behov ska Skatteverket även ge annan sakkunnig tillfälle att inkomma med synpunkter.

Bestämmelsen, som är ny och som har motiverats i avsnitt 13.4.3, understryker vikten av att det sker en allsidig och omsorgsfull prövning av för- och efternamns lämplighet. Bestämmelsen kan författandemässigt sägas komplettera det allmänna lämplighetskrav som gäller för förnamn enligt 26 § och för efternamn enligt 12 §. Regeln torde få sin huvudsakliga betydelse vid bedömningen av namnansökningar som ter sig tvivelaktiga från språkliga utgångspunkter, varvid i första hand Institutet för språk och folkminnen kommer ifråga som remissmyndighet. Denna myndighets kompetensområde omfattar inte bara svenskt namnskick utan den har även möjlighet att ge utlåtanden avseende de officiella minoritetsspråken och åtskilliga större utländska språk. Också de svenska ambassaderna bör i vissa fall kunna anlitas som remissorgan. Vid tillfällen då kvalificerade namnskyddsrättsliga spörsmål aktualiseras torde PRV ofta vara den myndighet som yttrande ska inhämtas från.

I den mån privaträttsliga organ – såsom Svenska Akademien eller Riddarhuset – eller enskilda särskilt kompetenta personer besitter kunskap av värde för att bedöma ett namns lämplighet från språklig eller annan synpunkt ska Skatteverket, då så är lämpligt, bereda dessa tillfälle att yttra sig. Något föreläggande kan det dock inte bli fråga om dessa fall. Expertutlåtanden från enskilda kan naturligtvis även tillföras ett ärende genom sökandens eller en

invändares försorg, varvid Skatteverket har att ta ställning till om utlåtandet är tillräckligt eller om ytterligare yttrande behövs i syfte att bedöma namnets lämplighet från språklig eller annan synpunkt.

32 § Är i fall som avses i 11 § ansökningshandlingarna fullständiga och finns det inte något hinder för bifall till ansökningen, ska ansökningen kungöras av Skatteverket i Post- och Inrikes Tidningar, om verket inte finner att ett sådant kungörande skulle sakna betydelse.

När kungörande har skett ska den som vill framställa någon invändning mot ansökningen göra detta skriftligen inom en månad från kungörelsedagen. Sedan denna tid har gått ut, ska verket avgöra ärendet.

Bestämmelsen motsvarar vad som i 41 § i nuvarande namnlag föreskrivs för PRV i fråga om kungörelse av namnansökningar som skett med stöd av 11 § samma lag.

33 § Ett slutligt beslut av Skatteverket får överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets klaganden vid tidpunkten för beslutet var folkbokförd.

Beslut, som innebär att en ansökan bifalls trots att en invändning har framställts, får överklagas av den som har gjort invändningen.

Om behörig förvaltningsrätt enligt första stycket inte finns överklagas Skatteverkets beslut till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bestämmelsen motsvarar till stora delar 37 § i nuvarande namnlag, dock med den ändringen att bestämmelserna i paragrafen gäller slutliga beslut. Det är sålunda endast beslut som innebär att Skatteverket skiljer ärendet från sig som får överklagas. Annat beslut under handläggningen, såsom beslut om att kungörelse ska ske, får alltså inte överklagas. Preciseringen av att det bara är Skatteverkets slutliga beslut som får överklagas stämmer överens med vad som i nuvarande 42 § är föreskrivet beträffande PRV:s beslut.

Den föreslagna bestämmelsen innebär att överklagande av Skatteverkets slutliga beslut i namnfrågor alltid ska ske till allmän förvaltningsrätt. Även de namnärenden som tidigare handlades hos PRV och vars slutliga beslut överklagades till PBR, kommer därmed att vid överklagande hamna hos allmän förvaltningsdomstol. Härigenom uppnås en enhetlig överklagandeordning. Vid överklagande tillämpas de allmänna bestämmelserna i FL. Rätten att

klaga över Skatteverkets beslut regleras således i 22 § FL, enligt vilken ett beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det gått honom eller henne emot. Klagoberättigade i namnärenden har ansetts vara, förutom den anmälande själv, bland andra den vars samtycke fordras för visst namnförvärv samt även annan vars namn barnet vill förvärva. Någon ändring i denna praxis är inte avsedd.

Rätt att överklaga PRV:s slutliga beslut enligt 42 § nuvarande namnlag har sökanden, om beslutet gått denne emot. Också den som har gjort en invändning i ärendet har rätt att överklaga, om det slutliga beslutet innebär att ärendet bifallits trots invändningen. Den föreslagna ordningen, som innebär att rätten att överklaga Skatteverkets slutliga beslut i samtliga fall kommer att regleras av 22 § FL, medför i förhållande till vad som nu gäller inte någon inskränkning i *sökandens* rätt att överklaga. Däremot synes en *invändares* rätt att överklaga bli mindre omfattande än tidigare om enbart 22 § FL får styra förfarandet, eftersom det då skulle krävas att invändaren har ett personligt och berättigat intresse i saken. Det skulle inte som enligt 42 § nuvarande namnlag vara tillräckligt att någon lämnat upplysningar i ett namnärende och därvid uppträtt som invändare. För att den nuvarande, mer vidsträckta överklaganderätten säkert ska kunna behållas, vilket är önskvärt, har i paragrafen inskrivits en uttrycklig rätt att överklaga ett bifallande beslut för var och en som i behörig ordning framställt en invändning.

En konsekvens av att Skatteverket blir handläggande myndighet för samtliga namnansökningar är att verket, med stöd av 7 a § FPL, vid överklagande kommer att inta ställning som den enskildes motpart i samtliga ärenden i den fortsatta domstolsprocessen. Denna sakligt sett mycket betydelsefulla nyhet i förhållande till vad som nu gäller vid överklagande till PBR är alltså en automatiskt verkande följd av att FPL blir tillämplig vid överklagande av beslut i sådana ärenden som hittills har handlagts av PRV.

Kravet på prövningstillstånd vid överklagande från förvaltningsrätt till kammarrätt bör alltjämt finnas kvar. Vid överklagande av förvaltningsrättens beslut blir, liksom tidigare, bestämmelserna i FPL tillämpliga.

Författandet vid domstol

34 § En ansökan om förklaring att ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa prövas av den domstol som tar upp frågor om vårdnaden om barnet.

I ärenden enligt första stycket ska domstolen, om det kan ske, höra den vars efternamn barnet bär, om denne inte är vårdnadshavare. Domstolen ska även inhämta yttrande från socialnämnden.

Socialnämnden ska, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten.

I ärenden enligt första stycket får domstolen besluta att vardera parten ska bära sin rättegångskostnad.

Bestämmelsen överensstämmer i sak med nuvarande 45 §.

35 § Sådan talan i tvister om efternamn som får föras i särskild rättegång väcks vid domstolen i den ort där den mot vilken talan förs ska svara i tvistemål i allmänhet.

Talan om förlust av efternamn som grundar sig på att ett föräldraskap har hävts väcks vid domstol i den ort där barnet har sitt hemvist. En sådan fråga kan väckas även i samband med mål om hävande av föräldraskap.

Väcks sådan talan som avses i andra stycket mot barn under 18 år ska domstolen inhämta yttrande från socialnämnden.

Finns det inte någon sådan behörig domstol som anges i första och andra styckena får talan väckas vid Stockholms tingsrätt.

Första stycket motsvarar första stycket första punkten i nuvarande 47 § och innehåller huvudregeln att behörig domstol i sådana tvister om efternamn där talan får föras särskild vid domstol, är domstolen i den ort där den mot vilken talan förs ska svara i tvistemål i allmänhet (jfr 10 kap. 1 § RB). Bestämmelsen är tillämplig vid exempelvis talan om förlust av efternamn enligt 15 § (utom då talan grundar sig på hävt föräldraskap), sådan namnintrångstalan som avses i 16 § eller talan om rätt till skadestånd enligt 18 §.

Kommitténs förslag innebär att bestämmelsen i nuvarande 16 § om automatisk namnförlust för barn vars efternamn förvärvats på grund av ett faderskap (föräldraskap) som sedermera hävts, inte förs över till den nya namnlagen. Den tidigare som fader ansedde mannen får i stället väcka talan mot barnet enligt 15 § och yrka att barnet inte längre ska ha rätt att bära hans efternamn. Frågan om barns

namnförlust på grund av hävt faderskap (föräldraskap) kommer därmed att handläggas i den ordning som är föreskriven för tvistemål och har föranlett den forumregel som tagits in i första punkten i *andra stycket*. Regeln har utformats i överensstämmelse med de forumregler som numera gäller för vårdnads- och umgängesfrågor, och innebär att talan ska väckas vid den domstol där barnet har sitt hemvist. Uttrycket ”hävande av föräldraskap” används här, liksom i 15 §, för att, förutom hävt faderskap, även täcka in den situation då ett föräldraskap hävs för en kvinna som tidigare ansetts vara barnets förälder enligt 1 kap. 9 § FB.

Den statusförändring som ett hävt föräldraskap innebär ska alltså inte längre medföra en automatisk namnförlust för barnet. Frågan om barnets namn har emellertid ett sådant nära samband med frågan om hävande av föräldraskapet att det, i de fall då den senare frågan prövas i domstol, alltjämt bör vara möjligt att pröva båda frågorna i samma rättegång. Denna möjlighet kommer till uttryck i andra punkten i andra stycket, som är utformad efter mönster av 7 kap. 12 § första stycket 1 FB.

Talan om namnförlust på grund av hävt föräldraskap som väcks mot barn under 18 år är av sådan natur att det bör finnas en skyldighet till officialprövning från domstolens sida. Liksom enligt nuvarande 46 § andra stycket, föreskrivs därför en skyldighet för domstolen att även fortsättningsvis inhämta yttrande från socialnämnden. Mot bakgrund av de ändringar som föreslås i bestämmelserna om förlust av efternamn (15 §) har det däremot inte längre ansetts nödvändigt att domstolen alltid ska höra barnets moder om hon inte är vårdnadshavare. När domstolen fastställer vilket namn barnet ska förvärva i stället för det efternamn som går förlorat, är moderns efternamn vid tiden för barnets födelse inte det enda alternativet, utan i princip kan alla de efternamn komma i fråga som kan förvärvas enligt de nya familjerättsliga bestämmelserna i 1–10 §§. Barnets rätt till dessa efternamn är därtill så stark att det inte längre är påkallat med en absolut skyldighet för domstolen att efterhöra inställningen hos den som inte är vårdnadshavare men vars namn barnet kan komma att förvärva. Någon regel som motsvarar nuvarande 46 § andra stycket återfinns därför inte i den nya lagen.

Fjärde stycket motsvarar nuvarande 46 och 47 §§ första stycket sista punkten och föreskriver att Stockholms tingsrätt ska vara reservforum.

Nuvarande regler i 47 § andra stycket om preskription har inte ansetts nödvändiga att flytta över till den nya lagen (jfr kapitel 9.3 om förlust av efternamn).

Särskilda bestämmelser

36 § För den som är under 18 år görs ansökan i mål eller ärenden enligt denna lag av barnets vårdnadshavare. Har barnet fyllt 12 år får sådan ansökan göras utan barnets samtycke endast om barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke på grund av en psykisk störning eller på grund av något annat liknande förhållande.

Vid bedömningen av om ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa ska rätten, även när barnets samtycke inte behövs, ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 48 §.

Den i första stycket första punkt intagna bestämmelsen om vårdnadshavares befogenhet har kritiserats av bland andra *Höglund* (s. 223) för att den inte gör undantag för personer under 18 år som ingått äktenskap och som därmed inte står under annans vårdnad (se 6 kap. 2 § FB). Kommittén har övervägt att förtydliga lagrummet i detta avseende men har avstått från detta, bland annat med hänsyn till att dispens numera ytterst sällan meddelas för underåriga som vill gifta sig och till att det inom regeringskansliet övervägs om denna möjlighet – i enlighet med vad som har föreslagits i SOU 2012:35 – helt ska slopas.

37 § Samtycke som avses i denna lag ska lämnas skriftligen. Har i ett ärende som avses i 6, 8 eller 11 § samtycke lämnats hos domstolen, behövs inte nytt samtycke när ansökan görs till Skatteverket.

Bestämmelsen överensstämmer med nuvarande 49 §.

14 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Den nya lagen om personnamn bör träda i kraft den 1 januari 2015.

- PRV bör slutföra handläggningen av de namnärenden som inkommit till verket före den nya lagens ikraftträdande men som ännu inte hunnit avgöras. Beträffande dessa ärenden bör 1982 års namnlag fortsatt tillämpas.
- Överklagandebestämmelserna i den gamla namnlagen bör fortsatt tillämpas på namnärenden som avgjorts av PRV.
- Också i fråga om vissa mål vid allmän domstol som inte hunnit avgöras vid ikraftträdandet bör de äldre bestämmelserna tillämpas.
- De som vid lagens ikraftträdande bär mellannamn fortsätter att bära namnet som mellannamn så länge de själva önskar.
- En bestämmelse bör införas som ger äldre dubbla efternamn ett motsvarande namnskydd som enligt den gamla lagen.

De ändringar som kommittén föreslår både vad gäller de materiella namnbestämmelserna och bestämmelserna om förfarandet i ärenden om personnamn är omfattande. Ändringarna har stort allmänintresse och betydande informationsinsatser kommer att behövas. Skatteverket måste utveckla och anpassa sina datasystem, handläggningsrutiner osv. för att stå rustat som central namnmyndighet när den nya lagen träder i kraft. Allt detta kommer att ta tid. Även beredningen av kommitténs förslag till en helt ny namnlag torde bli tidskrävande. Mot denna bakgrund är det inte realistiskt att den nya lagen kan träda i kraft tidigare än den 1 januari 2015.

När handläggningsordningen för vissa ärenden ändras så att någon annan myndighet ska handlägga dem i fortsättningen är den allmänna regeln att till den nya myndigheten ska överföras alla ärenden som har kommit in till den gamla myndigheten före ikraftträdandet men som inte har hunnit avgöras dessförinnan (se bland annat Ds 1998:66 s. 88). Denna allmänna regel passar emellertid mindre väl in i förevarande sammanhang. Detta har att göra med bland annat de skillnader som föreligger mellan Skatteverket och PRV i fråga om finansieringen av den aktuella verksamheten. Vid PRV är verksamheten helt avgiftsfinansierad medan samtliga de namnärenden som i dag handläggs av Skatteverket är avgiftsfria. Skatteverket kommer efter ikraftträdandet att ta ut ansökningsavgift på vissa men inte alla ärendetyper som i dag hanteras av PRV. För att undvika ett i värsta fall svårartat krångel med återbetalning av ansökningsavgifter och kostnadsfördelning mellan de båda myndigheterna samt inte minst av hänsyn till de berörda namnsökandena, bör PRV slutföra handläggningen av de namnärenden som kommit in till verket före den nya lagens ikraftträdande men som ännu inte avgjorts. Dessa ärenden bör alltså slutföras av PRV – och i fall av överklagande, av PBR – i enlighet med bestämmelserna i 1982 års namnlag.

De utvidgade möjligheter att förvärva och byta personnamn som den nya lagen erbjuder bör självfallet kunna utnyttjas även av dem som har förvärvat sitt namn enligt 1982 års namnlag eller enligt 1963 års lag. Av lagtekniska skäl måste en övergångsbestämmelse härom införas.

En särskild problematik av ringa praktisk betydelse men som ändå inte bör lämnas utanför en övergångsreglering har att göra med bestämmelserna i nuvarande 16 § om barns automatiska förlust av efternamn på grund av ett hävt faderskap. I den nya lagen hänvisas i stället den tidigare som fader ansedde mannen att väcka talan mot barnet om han vill att barnet inte längre ska ha rätt att bära hans efternamn. Frågan om barns namnförlust på grund av hävt faderskap (föräldraskap) kommer därmed i fortsättningen att handläggas i den ordning som är föreskriven för tvistemål. På grund härav behövs en övergångsbestämmelser för de fall där det före den nya lagens ikraftträdande har fastställts att en man inte är far till ett barn som på grund av (det förmodade) faderskapet har förvärvat mannens efternamn eller ett namn som mannen har burit, men där namnfrågan inte har prövats i samband med fastställelsen. Barnet skulle i dessa fall annars gå miste om möjligheten att få

domstolens prövning av om det föreligger skäl att tillåta barnet att få behålla efternamnet. Övergångsbestämmelsen bör även gälla om ett föräldraskap enligt 1 kap. 9 § FB hävts.

Om förlust av efternamn finns i 17–19 §§ namnlagen ytterligare bestämmelser som inte har direkta motsvarigheter i den nya lagen. För det fall att en talan enligt dessa bestämmelser är anhängig vid domstol vid lagens ikraftträdande bör i målet de äldre bestämmelserna fortsatt tillämpas.

I fråga om det materiella skyddet för efternamn föreslår kommittén omfattande ändringar. Bland annat ska kravet på egenart utgå och skyddet mot användning av efternamn ska gälla bara i kommersiella sammanhang. Måltypen är ganska ovanlig, men i den mån en talan vid den nya lagens ikraftträdande är anhängiggjord vid domstol med stöd av 20–23 §§ namnlagen bör målet också avgöras enligt de äldre bestämmelserna. En övergångsbestämmelse härom är därför nödvändig.

Med anledning av kommitténs förslag att slopa möjligheten att anta nya mellannamn och i stället införa en rätt att förvärva dubbla efternamn behövs vissa övergångsbestämmelser, vilka närmare har behandlats i kapitel 11.

14.1 Lagförslag med kommentar

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser:

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015, då namnlagen (1982:670) ska upphöra att gälla.

2. Personnamn som har förvärvats enligt den gamla lagen eller enligt namnlagen (1963:521) anses som personnamn som har förvärvats enligt den bestämmelse i den nya lagen som gäller för motsvarande fall, om inte annat sägs i det följande.

3. En ansökan som rätteligen har kommit in till Patent- och registreringsverket före ikraftträdandet ska prövas enligt den gamla lagen.

4. Den gamla lagen ska gälla vid överklagande av Patent- och registreringsverket slutliga beslut och vid Patentbesvärsrättens avgöranden.

5. Om det före den nya lagens ikraftträdande har fastställts att en viss man inte är far till ett barn som på grund av det förmodade faderskapet har förvärvat mannens efternamn eller ett efternamn som

mannen har burit, ska i fråga om förlust av barnets efternamn den gamla lagen tillämpas, dock endast om en särskild ansökan om tillåtelse för barnet att få behålla efternamnet har kommit in till domstolen inom den tid som föreskrivs i 16 § andra stycket i den gamla lagen. Det som här sägs om far och faderskap tillämpas också i fråga om förälder och föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.

6. Den gamla lagen gäller för mål om förlust av efternamn som före ikraftträdandet har anhängiggjorts vid domstol enligt 17–19 §§ i den lagen.

7. Den gamla lagen gäller för mål om skydd för egenartade efternamn som har anhängiggjorts vid domstol före ikraftträdandet.

8. Den som vid denna lags ikraftträdande bär ett mellannamn fortsätter att bära namnet som mellannamn så länge ansökan om annat inte görs till Skatteverket.

Ett mellannamn ska bäras närmast före efternamnet.

9. Den som bär ett mellannamn kan hos Skatteverket ansöka om att namnet ska slopas, förvärvas som efternamn eller förvärvas som led i ett dubbelt efternamn.

För ansökan enligt första stycket ska ansökningsavgift inte betalas.

10. Vid prövning av frågor om namnskydd enligt 13 § och 16–18 §§ ska ett dubbelt efternamn som var i bruk vid lagens ikraftträdande räknas som ett enda efternamn.

Kommentar till övergångsbestämmelse 1:

I och med att den nya lagen träder i kraft ska den tillämpas vid all ärendehantering hos myndigheter och domstolar, om inte något annat särskilt anges i de följande punkterna. Huvudregeln är alltså att den nya lagen, såväl i materiellt som i processuellt hänseende, ska tillämpas på ärenden som anhängiggjorts före ikraftträdandet.

Kommentar till övergångsbestämmelse 2:

Bestämmelsen har sin största betydelse vid byte av efternamn enligt den nya lagen. I vissa fall förutsätter lagen att det tidigare namnet har förvärvats enligt den lagen (se exempelvis 10 §). Genom övergångsbestämmelsen blir de nya möjligheterna till namnbyte tillgängliga även för dem som har förvärvat sitt namn enligt den gamla lagen eller enligt 1963 års lag. För dubbla efternamn som var i bruk

vid lagens ikraftträdande har i punkten 10 tagits in ett särskilt undantag från denna regel. Personnamn används som samlingsbegrepp för samtliga de namnformer som regleras i namnlagen och i den nya lagen om personnamn.

Kommentar till övergångsbestämmelse 3:

Övergångsbestämmelsen innebär att de namnärenden som vid lagens ikraftträdande är anhängiggjorda vid PRV ska handläggas och prövas enligt bestämmelserna i den gamla namnlagen. Genom bestämmelsen kommer inte bara de äldre materiella bestämmelserna utan även de äldre förfarandereglerna i 39–44 §§ att bli tillämpliga. PRV ska även utfärda namnbevis för de namnansökningar som med stöd av övergångsreglerna bifallits enligt den gamla ordningen.

Övergångsbestämmelsen förutsätter för sin tillämpning att en ansökan ”rätteligen” har kommit in till PRV. Om det visar sig – vilket inte är helt ovanligt – att ansökan i stället borde ha lämnats in till Skatteverket som ett anmälningsärende ska den hanteras där enligt den nya lagen.

Kommentar till övergångsbestämmelse 4:

Föreskriften innebär att överklagandebestämmelserna i den gamla namnlagen (42 §) blir tillämpliga i samtliga fall då PRV har avgjort ärendet. PBR kommer alltjämt att vara överprövande instans för dessa ärenden. De ärenden som vid ikraftträdandet har överklagats eller med stöd av övergångsbestämmelserna kommer att överklagas påverkas därmed inte av de nya förfarandereglerna. För PRV:s och PBR:s del innebär övergångsbestämmelserna 3 och 4 att det inte in något fall blir aktuellt för dem att tillämpa den nya lagen.

Kommentar till övergångsbestämmelse 5:

Enligt den gamla lagen (16 §) förlorar ett barn automatiskt sitt efternamn om det fastställs att en man inte är far till barnet samt barnet på grund av (det förmodade) faderskapet har förvärvat mannens efternamn eller ett namn som mannen har burit. Barnet har enligt bestämmelsen möjlighet att få domstolens tillstånd att

ändå få behålla efternamnet om synnerliga skäl föreligger. När frågan om faderskap prövas av domstol meddelas sådant namntillstånd i samband med domen, i annat fall prövas namnfrågan efter särskild ansökan. Enligt den nya lagen ska ett efternamn inte kunna förloras per automatik. Den tidigare som fader ansedde mannen får i stället väcka talan mot barnet enligt 15 § och yrka att barnet inte längre ska ha rätt att bära hans efternamn. Om det före den nya lagens ikraftträdande har fastställts att en man inte är far till ett barn utan att namnfrågan har prövats medför övergångsbestämmelsen en rätt för barnet att, med stöd av 16 och 46 §§ i den gamla lagen, få en domstolsprövning av om det föreligger skäl för barnet att ändå få behålla efternamnet. En särskild ansökan om tillstånd att få behålla efternamnet måste dock ha inkommit till domstolen inom den tid som föreskrivs i 16 § andra stycket den gamla lagen, dvs. inom en månad efter fastställelsen. Övergångsbestämmelsen ska även tillämpas om ett föräldraskap enligt 1 kap. 9 § FB har hävts.

Även om ansökningsfristen i den gamla lagen försummas finns naturligtvis inget som hindrar att barnet med åberopande av särskilda skäl senare söker namnbyte enligt 14 § andra stycket i den nya lagen.

Kommentar till övergångsbestämmelse 6:

Övergångsbestämmelsen innebär att talan om förlust av efternamn som har väckts vid domstol enligt 17–19 §§ i den gamla lagen men som vid den nya lagens ikraftträdande ännu inte slutligt har avgjorts ska prövas enligt den gamla lagen.

Kommentar till övergångsbestämmelse 7:

Det materiella skyddet för efternamn har i den nya lagen givits en annan utformning än i den gamla. Bland annat har kravet på namnets egenart utmönstrats. För det fall att ett mål om skydd för egenartat efternamn enligt 20–23 §§ i den gamla lagen har anhängiggjorts vid domstol före ikraftträdandet föreskrivs i övergångsbestämmelsen att den gamla lagen ska tillämpas.

Kommentar till övergångsbestämmelse 8–10:

Se författningskommentaren i kapitel 11.

15 Konsekvenser

Om förslagen i ett betänkande påverkar kostnader eller intäkter för staten och andra offentliga organ eller har andra samhällsekonomiska konsekvenser, ska enligt 14 § kommittéförordningen (1998:1474) sådana konsekvenser redovisas i betänkandet. Om förslaget leder till kostnadsökningar för det allmänna, ska kommittén föreslå hur dessa ska finansieras.

Enligt 15 § kommittéförordningen ska också vissa andra konsekvenser av ett förslag redovisas. Det gäller konsekvenser för det kommunala självstyret, för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättningen och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar m.m., för jämställdheten mellan kvinnor och män samt för möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

Om ett betänkande innehåller förslag till nya eller ändrade regler, ska förslagens kostnadsmässiga och andra konsekvenser anges i betänkandet (15 a §).

Kommitténs ska enligt sitt uppdrag även analysera vilka konsekvenser de förslag som lämnas får för barn.

Ekonomiska konsekvenser

Kommittén har i kapitel 13 om förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen redovisat vilka ekonomiska konsekvenser förslagen kan väntas få för de berörda myndigheterna, främst PRV och Skatteverket. I sammanhanget bör emellertid också uppmärksammas att om de personnamnsärenden som i dag handläggs av PRV flyttas till Skatteverket blir det fråga om övergång av en del av en verksamhet enligt 6 b § lagen (1982:80) om anställningsskydd. Det föreligger nämligen helt klart identitet mellan verksamheten före och efter övergången. PRV:s och dess berörda personals rättigheter och skyldigheter på grund av de anställningsavtal och de anställnings-

förhållanden som gäller vid tidpunkten för övergången övergår då också på den nya arbetsgivaren, dvs. Skatteverket, om inte arbetstagaren motsätter sig detta.

Beträffande förslagens närmare ekonomiska konsekvenser för de berörda myndigheterna hänvisas till kapitel 13.4.4. Kommittén vill här endast ytterligare understryka att dess många olika förslag genomgående syftar till att göra personnamnshanteringen enklare och mer lättbegripligt samt att skapa utrymme för ett större hänsynstagande till enskildas intresse av att själv få välja sina namn. Reformen är till gagn för alla medborgare. Från principiell synpunkt bör därför Skatteverkets *kostnader av engångskaraktär* för systemomläggningar m.m. finansieras via ett särskilt anslag på statsbudgeten. Ett sämre alternativ är att dessa kostnader finansieras inom Skatteverkets befintliga anslag, eftersom personnamnsreformen då skulle innebära en ekonomisk belastning på verkets övriga verksamhet. Den från principiell synpunkt klart sämsta finansieringslösningen vore att ta ut förhöjda ansökningsavgifter av de enskilda namnsökandena till dess engångskostnaderna är betalda.

När det gäller Skatteverkets kostnader för *den löpande ärendehanteringen* är det, som närmare redogjorts för i kapitel 13, kommitténs uppfattning att det inte bör uppkomma vare sig något stort underskott eller något mer betydande överskott som en följd av att Skatteverket tar över PRV:s hantering av personnamnsärendena. Skulle en obalans i någondera riktningen ändå uppkomma går det i princip att återfå ett nollresultat genom att ändra avgifternas storlek för de ärenden som även hos Skatteverket ska vara avgiftsfinansierade.

Övriga konsekvenser

På ytterligare tre av de i kommittéförordningen nämnda områdena får kommitténs förslag positiva konsekvenser.

För det första är det helt säkert att förslaget om att tillåta dubbla efternamn får en gynnsam jämställdhetseffekt. Kvinnans och mannens efternamn blir genom denna reform inte bara – såsom hittills – formellt utan också reellt likvärdiga. Det kommer nu att framstå som helt naturligt att kvinnans efternamn bildar ena ledet i ett dubbelt efternamn i vilket mannens utgör det andra. Med dagens regler är det fortfarande mycket mer vanligt att kvinnan tar

mannens efternamn än tvärtom. Om kvinnan behåller sitt efternamn som mellannamn får inte även mannen bära det namnet. Och det klart mest vanliga sättet att uppnå full namngemenskap i en familj är i dag att kvinnan avsäger sig sitt efternamn, som därigenom inte kommer att föras vidare i släkten. Alla dessa för kvinnans efternamn oförmånliga konsekvenser kan undvikas genom den nya möjligheten att bilda dubbla efternamn. Det bör i sammanhanget noteras att det huvudsakliga skälet för att införa dubbelnamnsmöjligheten i den nya norska namnlagen var att förbättra jämställdheten mellan könen.

För det andra förbättras också barnens situation till följd av den föreslagna ordningen med dubbla efternamn. Barnen får nu en påtagligt förbättrad möjlighet att genom sitt efternamn uttrycka samhörighet med båda föräldrarna. Även förslagen om förenklingar och lättnader vid efternamnsbyten i familjerättslig ordning medför att barnets rätt till namn, eller rätt att välja namn, stärks. I samma riktning går förslaget om att barn inte längre automatiskt ska förlora sitt efternamn i vissa fall när det fastställs att den man som förmodats vara barnets far inte är det.

För det tredje kan förslagen antas få integrationspolitiska konsekvenser av positiv betydelse. Förslagen är neutrala i förhållande till olika namntraditioner, vilket stärker möjligheterna för alla oavsett bakgrund att välja ett namn efter egna önskemål. Förslaget om att de cirka 470 vanligaste efternamnen inte längre ska ha något namnskydd ger vidare möjlighet för alla som så önskar att byta till ett i Sverige väletablerat efternamn, utan att behöva åberopa några särskilda skäl för sin begäran.

Reservationer och särskilt yttrande

Reservation av Yvonne Andersson (KD) och Henrik Ripa (M)

1. Idag är det ett obligatoriskt krav på anmälan av efternamn, i samband med vigseln. Den nya skrivningen att blivande makar behåller sina namn om de inte anmäler annat är olycklig. Namngemenskap har ett stort värde när det gäller att markera samhörighet i en familj. Det är rimligt att när man ingår äktenskap vill man också ha gemenskap. Att då också utgå från namngemenskap är närmast naturligt. Nu kan man uppfatta det som att lagstiftaren vill ge företräde åt en ordning som avviker från vad som är vanligt förekommande, helt enkelt namnsplittring. Namnstabilitet och kontinuitet visar på en sammanhållning inom familjen och släkten och är värden som bör bevaras. Vi vill behålla den nu gällande ordningen. Ändå ska det liksom nu vara fritt för makar att välja den enes, eller andres namn, ett nytt namn eller behålla sina tidigare namn.

   Vi tycker att den nu gällande ordningen att eventuella barn får det namn som föräldrarna har gemensamt i det fall ett sådant finns ska fortsätta att gälla. Det är ett värde att barnen ska få namngemenskap med övriga familjemedlemmar. I den föreslagna ordningen måste föräldrarna välja barnets namn.

2. Reglerna om byte till makes efternamn, 9 och 10 §§, utgör i dag hinder mot byte till den andra makens efternamn om detta namn har förvärvats genom ett tidigare äktenskap. Förbudet är absolut och kan alltså inte avhjälpas genom samtycke av den tidigare maken. Utredaren påstår att den individuella friheten värdesätts nu generellt högre än sammanhållningen inom en släkt. Vår erfarenhet är att släkt- och familjesammanhållning fortfarande är viktigt och bör stödjas. Vi vill till skillnad från kommittén alltså låta förbudet mot vidareföring av en tidigare

makes namn till en ny make kvarstå i lagstiftningen. Detta ligger väl i linje med viljan att stödja namngemenskapen i nära relationer i familj och släkt.

Reservation av Carina Herrstedt (SD)

Jag vill att förbudet mot vidareföring av en tidigare makes namn till en ny make ska kvarstå i lagstiftningen och ansluter mig till punkten 2 i Yvonne Anderssons och Henrik Ripas reservation.

Särskilt yttrande av LiseLotte Olsson (V)

Utgångspunkten för kommitténs arbete har varit att ge medborgarna större frihet att själva få välja sina namn, något som jag anser att förslaget till ny lag om personnamn i stort speglar väldigt väl.

Dock ställer jag mig kritisk till att detta synsätt inte genomsyrar hela lagförslaget och vill därför avge detta yttrande.

I kapitel 8.2.3 under Bedömning och förslag finns följande:

Ett nybildat efternamn får, om det inte är ett dubbelt efternamn, inte bestå av mer än ett ord. Förslaget innebär i denna del en kodifiering av praxis.

Jag menar att det argument som framförs angående Namnrättskommitténs skepsis mot nybildningar av adelsliknande namn som kan vilseleda allmänheten om bärarens status är förlegade och inte hör hemma i det, för övrigt, tillåtande betänkandet.

I kapitel 8.3.3 föreslås följande ändringar:

Byte till ett historiskt känt namn som har burits av en utdöd släkt ska bara få ske om det finns särskilda skäl.

Inte heller detta argument kring möjligheten att ta utdöda släkters namn tycker jag hör hemma i en modern lagstiftning där målet är att ge medborgarna större frihet att välja vad hen vill heta.

Litteraturförteckning

Offentligt tryck (i kronologisk ordning)

Edvard Arosenius, Sveriges Familjenamn, 1920.

Anders Grape och Adolf Noreen, Svensk namnbok, 1921.

Gösta Eberstein, Förslag till lag om släktnamn m m, 1921.

SOU 1939:4, Jöran Sahlgren, Svensk namnbok.

SOU 1940:10, Jöran Sahlgren, Svensk namnbok.

SOU 1954:1 Svensk namnbok 1954.

SOU 1960:5 Förslag till namnlag.

Prop. 1963:37 Förslag till namnlag m.m..

SOU 1964:14 Svensk namnbok 1964.

SOU 1965:36 Sveriges släktnamn 1965.

SOU 1979:25 Nya namnregler.

SOU 1981:101 Folkbokföringens framtida organisation.

Prop. 1981/82:156 om namnlag.

Bet. LU 1981/82:41 om ny namnlag.

SOU 1983:35 Patentprocessen och sanktionssystemet inom patentprocessen.

Ds Ju 1987:5 Översyn av namnlagen.

Prop. 1985/86:86 om ändring i patentlagen (1967:837) m.m..

Prop. 1987/88:84 om ändring i namnlagen.

Bet. LU 1987/88:26 om ändring i namnlagen.

SOU 1990:109 Författningsförslag med anledning av ny folkbokföringsorganisation m.m..

Prop. 1990/91:153 om ny folkbokföringslag m.m..

Ds 1992:38 Domstolsväsendet – Organisation och administration i framtiden.

Ds 1993:34 Specialdomstolarna i framtiden.

SOU 2001:33 Patentprocessen m.m..

Ds 2002:15 Det nya Riksskatteverket.

SOU 2009:75 Folkbokföringen.

SOU 2010:44 Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol.

Annan litteratur (i kronologisk ordning)

Esaias Tegnér d.y., Om svenska familjenamn (Nordisk tidskrift 1882).

P A Kjöllerström, Svensk namnbok. Dopnamn, ättenamn, ortnamn, 1895.

Adolf Noreen, Något om våra förnamn (Ord och Bild 1896, omtryckt i Spridda studier 2, 1903).

Erik och Adolf Noreen, Svenska familjenamn vid början av 1900-talet, 1907.

Roland Brieskorn, Bidrag till den svenska namnhistorien I–II (1912–1915).

P A Kjöllerström, Svenska dopnamn och släktnamn, 1913.

Roland Brieskorn, Sv. familjenamn, 1915.

Gösta Eberstein, Några synpunkter på administrativ rättslig praxis vid meddelande av rätt till släktnamn, 1920.

Roland Otterbjörk, Svenska förnamn, 1964.

Bomgren-Gehlin, Namnlagen, 1966.

Brit-Marie Ericsson, Namnlagen, 1983.

Eva Villarsen Meldgaard, Moderne dansk personnavneskik – fornavne, mellemnavne, slægtsnavne. SAS 1983 (s. 107).

Thorsten Andersson, Efternamn och jämställdhet. Jämställdhetsprincipen i 1982 års svenska personnamnslag. SAS 1984 (s. 107).

Michael Bogdan, Några problem rörande namnlagens tillämpning, TfA 1985 (s. 262).

Michael Bogdan, Anmälan av *Olle Höglund, Namnlagen*, SvJT 1986 (s. 214).

Brit-Marie Ericsson, 1982 års lag. De första årens tillämpning – värdering och kritik. SAS 1986 (s. 155).

Thorsten Andersson, Rec. av *Ds Ju 1987:5 Översyn av namnlagen*. SAS 1987 (s. 133).

Göran Håkansson, Några anteckningar om opinionsbildning och lagstiftning. Vänbok till Landahl 1987 (s. 137).

Anne Svanevik, Justisdepartementets liste over ”frie” slektsnavn. En kommentar. *Institutt for namnegransking. Årsmelding* 1988.

Ivar Modéer, Svenska personnamn. Handbok för universitetsbruk och självstudier (3 uppl.), 1989.

Per Andersson, Lagskyddade namntraditioner. Ett förslag till ny namnlag. 1989.

Marianne Blomqvist, 1985 års släktnamnslag i Finland – innehåll och tillämpning. SAS 1989 (s. 133).

Michael Bogdan, Namnrätt (3 uppl.), 1991.

Eva Brylla, De nordiska personnamnslagarna. En jämförande översikt över nu gällande namnrätt. SAS 1992 (s. 99).

Marianne Blomqvist, Reviderad personnamnslag i Finland. SAS 1992 (s. 91).

Anders Lysén, Vad krävs för att skydd för egenartade efternamn skall inträda, TfA 1992 (s. 101).

Claës Uggla, Släktnamnshindret i Vml bör få en rimligare tillämpning. *Nordiskt Immateriellt Rättsskydd* 1994.

Rolf Linde, Om namnbyten och namnlagar i Sverige, Sveriges släktforskarförbunds årsbok 1994.

Thorsten Andersson, Svenskt efternamnsskick – quo vadis? SAS 1995 (s. 34).

Thorsten Andersson, Adelsnamn och efternamnsbyte från språkvetenskaplig synpunkt. SAS 1995 (s. 137).

Eva Brylla, Sammanfattning av symposiet Svenska efternamn. SAS 1995 (s. 147).

Sture Allén och Staffan Wåhlin, Förnamnsboken (3 uppl.), 1995.

Eva Brylla, Adelsnamn och efternamnsbyte. Fallet *Leijoncrona*. SAS 1996 (s. 43).

Olle Höglund, Namnlagen (2 uppl.), 1998.

Thorsten Andersson och Eva Brylla, Personnamn och social identitet, 1998.

Thorsten Andersson och Eva Brylla, *Beachman och Mortaigne* – prejudicerande fall för svenskt efternamnsskick. SAS 1998.

Gulbrand Alhaug, Framlegg til ny personnamnlov, *Nytt om namn. Meldingsblad for Norsk namnelag* 2001 (s. 8).

Eva Brylla, Ursäkta hur var namnet? Personnamn i praktiskt bruk. 2002.

Eva Brylla, Behövs en personnamnslag? Namnlagens tillämpning ur språklig synvinkel. *Ur SOFI:s värld. Vänskrift till Björn Lindquist*. 2003.

Michael Bogdan, EG-fördragets direkta inverkan på medlemsstaternas internationella namnrätt: några funderingar kring EG-domstolens Avello-dom, SvJT 2003 (s. 1057).

Olle Abrahamsson, Avgöranden från EG-domstolen – andra halvåret 2003, SvJT 2004 (s. 523 *Avello. Unionsmedborgarskap. Ändring av efternamn*).

Eva Brylla, Förnamn i Sverige. Kortfattat namnlexikon. 2004.

Henrik Bruun Williams, Mellannamn. Namn. *Hyllningsskrift till Eva Brylla.* 2004.

Eva Brylla, *Oxenhielm* men inte *de Svensson*. Om demokrati och namnstrukturer. Handlingar från den trettonde nordiska namnforskarkongressen i Tällberg 15–18 augusti 2003 (s. 77). 2005.

Olle Höglund, En fråga om mellannamn för adoptivbarn, SvJT 2005 (s. 1111).

Per Carlsson, Anseende i personnamnsrätten. Några reflektioner i anledning av en dom i Regeringsrätten. SAS 2005 (s. 79).

Sonja Entzenberg, ”Det får ju vara någon ordning på torpet!”Svenska personnamnsregler i ett historiskt perspektiv. Språk-och folkminnesinstitutet. Småskrifter 2. 2006.

Michael Lerche Nielsen, Et år med den nye danske navnelov. SAS 2007.

Eva Brylla, *Andersson, Pettersson, Lundström och … Beachman.* Om nordiska efternamn i sin europeiska omgivning. 2009.

Eva Brylla, Han får heta *Madeleine*. En dom i Regeringsrätten. SAS 2010 (s. 151).

Märit Frändén, "Att blotta vem jag är": Släktnamnsskick och släktnamnsbyten hos samer i Sverige 1920–2009 (Ak. avh.). 2010.

Emilia Aldrin, Namnval som social handling (Ak. avh.). 2011.

Ivar Utne, Hva er et navn? Tradisjoner – Navnemoter – Valg av fornavn og etternavn, 2011.

Olle Abrahamsson, Skall man få heta vad som helst? En namnlagsutredares dilemma. SAS 2011 (s. 147).

Colette Van Luik, Stora boken om namn, 2012.

Linnea Håkansson, Ett Europa, en person och ett namn? Europarättslig tidskrift 2013 (s. 44).

Kommittédirektiv 2009:129

En översyn av namnlagen

Beslut vid regeringssammanträde den 21 december 2009

Sammanfattning av uppdraget

En parlamentarisk kommitté ska se över namnlagen (1982:670) och ta ställning till behovet av ändringar i lagen. Kommittén ska föreslå författningsändringar som bedöms vara nödvändiga eller lämpliga för att regleringen av personnamn ska vara tidsenlig och hålla en lång tid framöver.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 mars 2013.

Bakgrund

Lagreglering av personnamn är en relativt modern företeelse i Sverige. I slutet av 1800-talet fanns endast ett fåtal regler, som gällde adel, sjömän och anställda inom krigsmakten. I övrigt kunde i princip namn fritt antas och bytas.

I och med industrialiseringen kom intresset för en mer utförlig reglering av personnamn att öka – med urbaniseringen följde ett allt starkare behov av att kunna identifiera människor för att undvika förväxling. För den enskilde uppkom ett behov av skydd mot att andra tog samma namn och för det allmänna blev intresset av namnstabilitet framträdande. Genom 1901 års släktnamnsförordning infördes bestämmelser om när ett nytt släktnamn fick antecknas i kyrkboken, vilket begränsade den tidigare fria rätten att anta ett nytt släktnamn. Under åren 1915–1920 tillkom även familjerättsliga regler om namnförvärv.

Sverige fick en samlad namnreglering först i och med 1963 års namnlag, som trädde i kraft den 1 januari 1964. Utarbetandet av lagen föregicks av samarbete på nordiskt plan. I lagen reglerades både familjerättsliga och andra förvärv av släktnamn. Lagen innehöll även regler om skydd för släktnamn och förlust av släktnamn samt om förvärv av förnamn. Vidare fanns det regler för förfarandet i namnrättsliga mål och ärenden.

Redan i början på 1970-talet började krav framföras på en översyn av 1963 års namnlag. I ett betänkande år 1971 framhöll lagutskottet att flera nya lagar tillkommit inom familjerättens område sedan 1963 års namnlag trädde i kraft. Vidare anförde utskottet att utvecklingen i samhället gått mot en ökad jämlikhet mellan män och kvinnor och att släktnamnet genom den ökade användningen av personnummer fått minskad betydelse för samhällets behov av att kunna identifiera medborgare. Utskottet ansåg att reglerna om makars rätt att anta endera makens släktnamn borde ses över, men att en översyn inte borde begränsas till denna fråga utan omfatta hela namnlagen. Vad utskottet anfört tillkännagav riksdagen för regeringen (bet. LU 1971:18, rskr. 1971:261).

År 1972 tillsatte regeringen en utredning för att se över 1963 års namnlag – Namnlagsutredningen. Efter nordiskt samarbete slutförde utredningen sitt uppdrag år 1979 genom att överlämna betänkandet Nya namnregler (SOU 1979:25).

År 1982 överlämnade regeringen en proposition med förslag till en ny namnlag. Förslaget antogs av riksdagen med vissa ändringar (prop. 1981/82:156, bet. LU41, rskr. 357). 1982 års namnlag och namnförordningen (1982:1136) trädde i kraft den 1 januari 1983. Lagen innehåller fem huvudavdelningar under särskilda rubriker, varav de tre första är efternamn, mellannamn och förnamn m.m. I de två andra huvudavdelningarna finns bestämmelser om förfarandet i mål och ärenden enligt lagen samt om internationella förhållanden.

Till grund för nuvarande namnlag ligger en strävan mot jämlikhet i namnrättsligt hänseende mellan kvinnor och män och till lika behandling av barn till föräldrar som är gifta med varandra och barn till ogifta föräldrar. Namnlagen ger betydligt större utrymme åt den enskilde att själv bestämma vilket namn han eller hon vill bära än 1963 års lag.

Regleringen av personnamn präglas av avvägningen mellan offentligrättsliga och privaträttsliga hänsyn. Samhället har ett intresse av namnstabilitet, bl.a. eftersom personnamnet är ett vik-

tigt identifikationsmedel. Regler har skapats för att förhindra namn som kan anses olämpliga, t.ex. på grund av sin språkliga utformning eller på grund av att de kan vilseleda allmänheten. Reglerna skyddar också vissa allmänt kända namn, egenartade efternamn och immaterialrättsliga intressen. Samtidigt har en persons namn främst betydelse för den enskilde själv, varför enskildas intresse av att själva få välja sitt namn också beaktas i regleringen.

Behovet av en översyn

Namnlagen har nu varit i kraft i mer än 25 år utan att några större ändringar har gjorts i den. På senare år har namnlagen kommit att kritiseras i olika avseenden och sammanhang. Bland annat har flera motioner väckts i riksdagen med förslag om ändringar i lagen. Synpunkter har bl.a. framförts om att namnlagen i alltför stor utsträckning begränsar enskildas möjlighet att fritt välja namn, att myndigheters rättstillämpning leder till olika bedömningar och att regleringen om mellannamn inte är ändamålsenlig (se t.ex. bet. 2004/05:LU13, 2007/08:CU6 och 2008/09:CU12).

I ett tillkännagivande år 2001 påkallade riksdagen att regeringen tar initiativ till att undersöka om de avvägningar som gjordes i samband med namnlagens tillkomst mellan det allmännas intresse av namnstabilitet och enskildas önskemål om att fritt välja namn fortfarande är bärkraftiga samt vid behov initiera lagstiftningsarbete (bet. 2000/01:LU11, rskr. 2000/01:140).

I ett senare tillkännagivande, våren 2005, gav riksdagen regeringen i uppdrag att snarast ta initiativ till en bred översyn av namnlagen (bet. 2004/05:LU13, rskr. 2004/05:180).

Mot bakgrund av riksdagens tillkännagivanden har ett arbete pågått i Justitiedepartementet för att närmare klarlägga vilka problem som finns när det gäller tillämpningen av lagen och vilka frågor som det kan finnas anledning att överväga inom ramen för en översyn av lagen. I detta syfte har berörda myndigheter ombetts att uttala sig i frågan och en hearing hölls år 2005. Patent- och registreringsverket (PRV), Institutet för språk och folkminnen och Skatteverket har pekat på olika tillämpningsproblem och förordat en bred översyn av namnlagen.

Den allmänna samhällsutvecklingen och erfarenheter från tillämpningen av nuvarande reglering har alltså aktualiserat vissa reformfrågor. En allmän översyn av namnlagen bör nu göras.

Översynen ska inte avse namnlagens reglering av internationella förhållanden, eftersom dessa frågor redan är föremål för utredning. I december 2008 lämnade Justitiedepartementet i uppdrag åt en utredare att biträda departementet med att se över och lämna förslag till ändringar i den internationellt privaträttsliga regleringen av namnfrågor (Ju2008/10694/P).

Utredningsuppdraget

En kommitté med parlamentarisk förankring ska tillkallas och får följande uppdrag.

En allmän översyn av namnlagen

Kommittén ska göra en allmän översyn av namnlagen. Kommittén ska undersöka och beskriva hur lagen tillämpas och mot bakgrund av undersökningen ta ställning till vilka förbättringar som kan åstadkommas.

Utgångspunkten för kommitténs överväganden ska vara att regleringen av personnamn ska vara tidsenlig och hålla en lång tid framöver. Den enskildes befogade intresse av att kunna välja namn bör tillgodoses, liksom det allmänna intresset av stabilitet i namnordningen. Kommittén ska undersöka om de avvägningar som gjordes i samband med namnlagens tillkomst mellan intresset av namnstabilitet och enskildas önskemål om att fritt välja namn fortfarande kan anses bärkraftiga, eller om det finns utrymme för ett något större hänsynstagande till enskildas intresse av att själva få välja sitt namn.

Mot bakgrund av berörda myndigheters erfarenheter av nuvarande reglering finns det anledning att särskilt framhålla följande frågor som ska behandlas i den allmänna översynen.

Byte av efternamn

Namnlagen innehåller bestämmelser som begränsar enskildas möjligheter till byte av efternamn. Som nybildat efternamn får inte godkännas namn som till bildning, uttal eller stavning har en sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn i Sverige (12 § 1). Vidare får som efternamn, oavsett om det är nybildat eller

inte, inte godkännas namn som lätt kan förväxlas med efternamn som tillkommer annan (13 §).

Enligt PRV och Institutet för språk och folkminnen har tillämpningen av dessa regler lett till en otydlig praxis. Det är i viss mån oklart vilka efternamn som bör passera den lämplighets- och likhetsprövning som ska göras. Institutet för språk och folkminnen har även pekat på att rättstillämpningen fått oönskade konsekvenser för nybildningen av efternamn och namnskyddet.

Kommittén ska undersöka hur bestämmelserna i fråga tillämpas. Kommittén ska överväga om de ändamål som ligger till grund för regleringen alltjämt gör sig gällande och ta ställning till om reglerna bör ändras i något avseende.

Egenartade efternamn

Utöver det administrativa skydd för alla efternamn som följer av förbudet i 13 § att godkänna efternamn som lätt kan förväxlas med annans efternamn, finns i 20–23 §§ bestämmelser om materiellt skydd för den som förvärvat ett egenartat efternamn. Bestämmelserna innefattar ett skydd mot att någon annan använder sig av namnet. Ett efternamn anses som egenartat om det är ägnat att utmärka tillhörigheten till en viss släkt.

PRV och Skatteverket har påtalat att skyddet för egenartade efternamn bör ses över. Enligt PRV finns det anledning att i samband med denna översyn jämföra med efternamnsskyddet i varumärkesrätten, bl.a. för att åstadkomma en gemensam terminologi. Även Institutet för språk och folkminnen har framhållit att begreppet egenartat efternamn bör utredas, bl.a. för att klargöra var gränsen mellan sådana efternamn och övriga efternamn går.

Kommittén ska mot denna bakgrund se över skyddet för egenartade efternamn och ta ställning till behovet av ändringar i regleringen. När det gäller PRV:s önskemål om en gemensam terminologi i varumärkesrätten och namnrätten, bör det nämnas att det för närvarande pågår ett arbete i Justitiedepartementet med att ta fram en ny varumärkeslag. En strävan i detta arbete har varit att använda sig av samma terminologi som i namnlagen.

Mellannamn

Bestämmelser om mellannamn finns i 24–29 §§. Begreppet mellannamn infördes genom 1982 års namnlag och motsvarar det som i 1963 års namnlag kallas tilläggsnamn. Mellannamnet består av ett efternamn som man tidigare burit eller som tillkommer någon annan. Det bärs, utan bindestreck, närmast framför efternamnet. Mellannamnet är rent personligt och kan inte föras vidare till barn och make. Det skiljer sig därmed från dubbelnamn, som numera inte får bildas men som i viss mån finns kvar sedan tidigare. Genom införandet av mellannamn har makar och barn möjlighet att bära t.ex. den andre makens eller den andre förälderns efternamn som ett mellannamn. Reglerna är så utformade att de endast tillåter att en av makarna bär ett mellannamn.

Regleringen om mellannamn har visat sig vara svårförståelig för allmänheten. Många uppfattar inte att mellannamnet skiljer sig från ett efternamn. Hindret mot att makar korsvis bär varandras efternamn som mellannamn har kritiserats, liksom mellannamnets personliga karaktär, vilket innebär att ett barn inte kan ta en förälders mellannamn som eget mellannamn.

Kommittén ska överväga om regleringen av mellannamn är ändamålsenlig. Om möjligheten att bära mellannamn alltjämt bedöms fylla en funktion, ska kommittén ta ställning till om denna möjlighet bör utökas för att bättre tillgodose behovet av att markera familjesamhörighet.

Förnamn

Enligt 34 § får som förnamn inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller som kan antas leda till obehag för den som ska bära det eller namn som av någon annan anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn. Frågan om namnet kan väcka anstöt bedöms ur allmänhetens synpunkt, medan frågan om namnet kan antas leda till obehag ska bedömas från namnbärarens synvinkel. Väsentligt vid tillkomsten av denna reglering, som har sin grund i 1963 års namnlag, har ansetts vara att förhindra att barn belastas med kuriösa och frånstötande namn (prop. 1963:37 s. 134).

Enligt PRV, Institutet för språk och folkminnen och Skatteverket har tillämpningen av denna bestämmelse lett till en alltför varierande praxis, både i myndigheter och domstolar. Det är svårt

att med hjälp av praxis få vägledning för bedömningen av vilka förnamn som bör godkännas. Den rättsosäkerhet som därmed uppstår för enskilda är otillfredsställande.

Kommittén ska undersöka hur bestämmelsen tillämpas och kartlägga föreliggande praxis. Mot bakgrund av undersökningen ska kommittén analysera vad skillnaderna i praxis beror på och föreslå åtgärder som främjar en mer enhetlig tillämpning. I sammanhanget ska det övervägas om regleringen kan få en bättre utformning i syfte att förhindra klart olämpliga förnamn.

Förfarandet i mål och ärenden enligt namnlagen

Skatteverket handlägger frågor om förvärv av barns och makars förvärv och byte av efternamn (s.k. familjerättsliga namnförvärv). Skatteverket handlägger också frågor om mellannamn och så gott som alla frågor som gäller förnamn. Samtliga namnärenden vid Skatteverket är avgiftsfria. Skatteverkets beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Skatteverket har rätt att överklaga länsrättens och kammarrättens beslut.

PRV handlägger ärenden som rör byte till efternamn som inte kan fås genom ett familjerättsligt namnförvärv (s.k. administrativa namnförvärv) och vissa ändringar av förnamn. Ett ansökningsärende vid PRV är avgiftsbelagt. PRV:s beslut får överklagas till Patentbesvärsrätten, vars beslut i sin tur får överklagas till Regeringsrätten. PRV saknar rätt att klaga på Patentbesvärsrättens beslut och har inte heller rätt att yttra sig i mål inför prövningen i Patentbesvärsrätten.

Synpunkter har framförts, bl.a. av PRV och Institutet för språk och folkminnen, om att uppdelningen av handläggningen är förvirrande för allmänheten och bidrar till en ojämn praxis, varför handläggningen i huvudsak bör samlas hos en myndighet.

Kommittén ska överväga om den nuvarande ordningen för handläggningen är ändamålsenlig och tillfredsställande ur effektivitets- och rättssäkerhetssynpunkt. Om en annan ordning föreslås, ska för- och nackdelar med denna redovisas. Utgångspunkten för kommitténs överväganden ska vara intresset av en effektiv ordning och en mer enhetlig tillämpning.

I sammanhanget ska kommittén även ta ställning till om språk- och namnexpertis bör medverka i större utsträckning i handläggningen av mål och ärenden enligt namnlagen.

Arbetets bedrivande och redovisning av uppdraget

Kommittén ska lägga fram förslag till författningsändringar och andra förbättringsåtgärder som översynen ger anledning till.

Kommittén ska redovisa gällande rätt och eventuellt pågående lagstiftningsarbete i andra nordiska länder och i övrigt göra de internationella jämförelser som anses befogade. Vikt ska fästas vid intresset av nordisk rättslikhet.

Kommittén ska i den utsträckning som det är nödvändigt inhämta synpunkter från berörda myndigheter och organisationer.

Kommittén ska i sitt arbete beakta de förslag som lämnas avseende den internationellt privaträttsliga regleringen av namnfrågor. Kommittén ska hålla sig informerad om det arbete som för närvarande pågår med en ny varumärkeslag. Kommittén ska även hålla sig informerad om beredningen av betänkandet Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag (SOU 2007:16), som innehåller namnrättsliga överväganden.

Kommittén ska analysera vilka konsekvenser de förslag som lämnas får för barn.

Kommittén ska redovisa de ekonomiska konsekvenserna av de förslag som läggs fram. Om förslagen leder till kostnadsökningar för det allmänna, ska kommittén föreslå hur dessa ska finansieras.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 mars 2013.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv 2013:9

Tilläggsdirektiv till Namnlagskommittén (Ju 2009:17)

Beslut vid regeringssammanträde den 31 januari 2013

Förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 21 december 2009 kommittédirektiv om en översyn av namnlagen (dir. 2009:129). Den parlamentariska kommittén har antagit namnet Namnlagskommittén.

Kommittén skulle redovisa sitt uppdrag senast den 1 mars 2013. Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 31 maj 2013.

(Justitiedepartementet)

Jämförelsetabeller

Namnlagen (1982:670)	**Namnlagskommitténs förslag**
Efternamn	
Förvärv av efternamn vid födelsen	
1 §	**1 §**
Förvärv av efternamn vid adoption	
2 §	**2 §**
3 §	**3 §**
4 §	**4 §**
Byte till förälders efternamn, m.m.	
5 §	**5 §**
6 §	**6 §**
7 §	**7 §**
8 §	**8 §**
Byte till makes efternamn	
9 §	**9 §**
10 §	**10 §**
Byte till andra efternamn	
11 §	**11 §**
12 §	**12 §**
13 §	**13 §**
14 §	**14 §**
Ändring av efternamns genusform	
15 §	**11 § tredje stycket**
Förlust av efternamn	
16 §	**15 §**
17 §	**15 §**
18 §	**15 §**
19 §	**15 §**

Särskilt skydd för egenartade efternamn	
20 §	**16 §**
21 §	**17 §**
22 §	**-**
23 §	**18 §**
Föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken	
23 a §	**15 §**
Mellannamn	
24 §	**-**
25 §	**-**
26 §	**-**
27 §	**-**
28 §	**-**
29 §	**- (jfr ikraftträdande- och övergångsbestämmelser p. 8)**
Förnamn m.m.	
30 §	**24 §**
31 §	**25 §**
32 §	**25 §**
33 §	**25 §**
34 §	**24 § andra stycket, 26 §**
35 §	**27 §**
Förfarandet i mål och ärenden enligt denna lag	
Anmälan till Skatteverket m.m.	
36 §	**28 §**
37 §	**33 § första och tredje stycket**
(38 §)	**(-)**
Ansökan hos patent- och registreringsverket	
39 §	**29 §**
40 §	**30 §**
41 §	**32 §**
42 §	**33 § andra stycket**
43 §	**33 §**
44 §	**-**

Förfarandet inför domstol	
45 §	**34 §**
46 §	**35 §**
47 §	**35 §**
Särskilda bestämmelser	
48 §	**36 §**
49 §	**37 §**
Internationella förhållanden	
49 a §	**38 §**
50 §	**39 §**
51 §	**40 §**
52 §	**41 §**

Namnlagskommitténs förslag	Namnlagen (1982:670)
Efternamn	
Förvärv av efternamn genom födelsen	
1 §	1 §, 14 § första stycket
Förvärv av efternamn genom adoption	
2 §	2 §, 14 § första stycket
3 §	3 §, 14 § första stycket
4 §	4 §
Byte till förälders efternamn m.m.	
5 §	5 §, 14 § första stycket
6 §	6 §
7 §	7 §, 14 § första stycket
8 §	8 §
Byte till makes efternamn	
9 §	9 §
10 §	10 §
Byte till andra efternamn	
11 §	11 §, 15 §
12 §	12 §
13 §	13 §
14 §	14 §
Förlust av efternamn	
15 §	16-19 §§, 23 a §
Särskilt skydd för efternamn	
16 §	20 § andra stycket
17 §	21 §
18 §	23 §
Dubbelt efternamn	
19 §	-
20 §	-
21 §	-
22 §	-
23 §	-
Förnamn	
24 §	30 §, 34 § andra stycket
25 §	31–33 §§
26 §	34 § första stycket
Gårdsnamn	
27 §	35 §

Förfarandet i mål och ärenden enligt denna lag	
Förfarandet hos Skatteverket	
28 §	36 §
29 §	39 § andra stycket
30 §	40 § första och andra stycket
31 §	-
32 §	41 §
33 §	37 §, 42 § första stycket
Förfarandet vid domstol	
34 §	45 §
35 §	46 §, 47 § första stycket
Särskilda bestämmelser	
36 §	48 §
37 §	49 §
Internationella förhållanden	
38 §	49 a §
39 §	50 §
40 §	51 §
41 §	52 §

Personnamn – En undersökning av svenska folkets inställning

Statistiska centralbyråns attitydundersökning 2012 på uppdrag av Namnlagskommittén

I Missiv och frågeblankett[1]

II Resultattabeller

III Teknisk rapport

[1] För att förenkla läsningen har kommittén i frågeblanketten fört på siffror som visar den totala andelen svarande, dvs. utan fördelning efter kön, ålder, utbildning och bakgrund.

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

Personnamn

En undersökning av svenska folkets inställning

Nu gällande namnlag är 30 år gammal och behöver moderniseras. Regeringen har därför tillsatt en utredning (Namnlagskommittén) som ska se över lagstiftningen. Bland de frågor som utredningen ska ta ställning till kan nämnas följande: Är det rätt att ge medborgarna större frihet att själva få välja sitt namn? Hur strikt bör man i så fall förhindra olämpliga för- och efternamn? Bör de nuvarande reglerna om dubbla efternamn och så kallade mellannamn bli mer tillåtande?

Medborgarnas rätt att helt fritt få välja sina namn begränsas av behovet av namnstabilitet och av hänsynen till andra personers rätt till skydd för sina namn. Namnet får inte heller vara stötande eller orsaka obehag för den som bär namnet. Var gränserna i dessa fall ska gå kan emellertid diskuteras.

Syftet med undersökningen är att få reda på vilka åsikter svenska folket har i dessa frågor. Resultatet behövs som ett kompletterande underlag när Namnlagskommittén gör sina bedömningar av hur lagstiftningen ska se ut. I samarbete med Statistiska centralbyrån (SCB) genomför därför kommittén en enkätundersökning.

Alla svar är viktiga

Du är en av 3 000 personer i åldern 18-70 år som har dragits med hjälp av statistiska metoder från Registret över totalbefolkningen (RTB). Din medverkan är frivillig men ditt svar är mycket viktigt och bidrar till att undersökningens resultat blir tillförlitligt. Ditt svar kan inte ersättas med någon annans.

Du kan välja att besvara frågorna via Internet. Frågorna finner du på www.insamling.scb.se
Logga in med användar-id och lösenord.

Användarid:

Lösenord:

Om du väljer att besvara pappersblanketten skickar du in den i det portofria svarskuvertet. Vi ber dig svara på frågorna så snart som möjligt.

Kontakta oss gärna

Undersökningens syfte eller hjälp med frågorna:
Olle Abrahamsson
E-post: olle.abrahamsson@justice.ministry.se

Insamling av blanketten:
Kerstin Båsjö
Telefon: 019 - 17 61 23 E-post: kerstin.basjo@scb.se
Postadress: 701 89 Örebro

Dina svar är skyddade

Dina uppgifter skyddas enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) samt personuppgiftslagen (1998:204). Det innebär att alla som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt och att de insamlade uppgifterna endast redovisas i tabeller där ingen enskild persons svar kan utläsas. Numret högst upp på blanketten är till för att SCB under insamlingen ska kunna se vilka som har svarat och vilka som ska få en påminnelse. Efter avslutad bearbetning hos SCB avlägsnas alla identitetsuppgifter innan tabeller överlämnas till Namnlagskommittén för fortsatt bearbetning.

För att inte belasta dig med frågor om uppgifter som redan finns hos SCB kommer de svar du lämnar att kompletteras med uppgift om kön, ålder, utbildning och utländsk bakgrund.

Tack på förhand för din medverkan!

Olle Abrahamsson
Ordförande i
Namnlagskommittén

Kerstin Båsjö
Undersökningsledare
Statistiska centralbyrån

Instruktioner:

Enkäten kommer att läsas maskinellt. När du besvarar enkäten ber vi dig därför tänka på att:

- Använda kulspetspenna med svart eller blå färg, inte röd. Använd inte blyertspenna!
- Skriv tydliga siffror: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
- Markera dina svar med kryss, så här ☒ och INTE så här: ☒
- Om du vill ändra ditt svar, täck hela rutan: ■
- Om du vill skriva mer text än vad som får plats på de anvisade raderna/boxarna eller om du vill förklara/förtydliga något:

  - skriv inte mellan eller i närheten av svarsrutorna
  - skriv i stället på eventuell kommentarsida

Dina egna förnamn och efternamn

1	**Vad tycker du om det förnamn som är ditt <u>tilltalsnamn</u>?**	59 ☐	Mycket bra
		29 ☐	Ganska bra
		10 ☐	Varken bra eller dåligt
		2 ☐	Ganska dåligt
		1 (1) ☐	Mycket dåligt
2	**Skulle du vilja byta eller ändra ditt tilltalsnamn?**	94 ☐	Nej → *Gå till fråga 4*
		1 ☐	Nej, jag har redan bytt → *Gå till fråga 4*
		1 ☐	Ja, men bara ändra stavningen
		1 ☐	Ja, byta till något av mina andra förnamn
		2 (1) ☐	Ja, byta till ett helt nytt tilltalsnamn
3	**Varför vill du byta ditt tilltalsnamn?** *Markera ditt svar med ett eller flera kryss!*	18 ☐	Jag tycker inte om mitt nuvarande namn
		10 ☐	Jag vill ha ett ovanligare namn
		14 ☐	Jag vill ha ett namn som är lättare att uppfatta
		6 ☐	Jag vill ha ett namn som låter mer svenskt
		19 ☐	Jag vill ha ett namn som låter mer internationellt
		14 ☐	Jag vill ha ett namn som bättre uttrycker min personliga identitet
		13 (24) ☐	Annan orsak
4	**Vad tycker du om ditt efternamn?**	60 ☐	Mycket bra
		22 ☐	Ganska bra
		13 ☐	Varken bra eller dåligt
		2 ☐	Ganska dåligt
		1 (1) ☐	Mycket dåligt
5	**Skulle du vilja byta ditt efternamn?**	82 ☐	Nej → *Gå till fråga 7*
		5 ☐	Nej, jag har redan bytt → *Gå till fråga 7*
		1 ☐	Ja, men bara ändra stavningen
		3 ☐	Ja, jag skulle vilja ha ytterligare ett efternamn
		7 (1) ☐	Ja, byta till ett helt nytt efternamn

6	**Varför vill du byta efternamn?** *Markera ditt svar med ett eller flera kryss!*	8 ☐	Jag tycker inte om mitt nuvarande namn
		22 ☐	Jag vill ha ett ovanligare namn
		12 ☐	Jag vill ha ett namn som är lättare att uppfatta
		4 ☐	Jag vill ha ett namn som låter mer svenskt
		4 ☐	Jag vill ha ett namn som låter mer internationellt
		8 ☐	Jag vill ha ett namn som bättre uttrycker min personliga identitet
		43 ☐	Jag vill ha ett namn som visar samhörighet med min familj eller släkt
		13 (12) ☐	Annan orsak

Fler frågor om förnamn och efternamn

7	**Tycker du att myndigheterna ska säga nej till namn (förnamn eller efternamn) som kan väcka anstöt hos omgivningen?** *T.ex. namn som kan förknippas med könsord eller svordomar.*	89 ☐	Ja
		10 ☐	Nej
		(1)	
8	**Tycker du myndigheterna ska säga nej till namn (förnamn eller efternamn) som kan leda till obehag för den som ska bära namnet?**	66 ☐	Ja
		28 ☐	Ja, men bara om det behövs för att barn inte ska bli lidande
		6 (1) ☐	Nej
9	**Tycker du att föräldrar ska ha rätt att ge sina söner flicknamn och sina döttrar pojknamn?**	11 ☐	Ja, alltid
		20 ☐	Ja, men bara om barnet samtidigt får ett annat tilltalsnamn
		69 (1) ☐	Nej
10	**Hur viktigt är det att makarna i ett äktenskap har samma efternamn?**	13 ☐	Mycket viktigt
		34 ☐	Ganska viktigt
		53 (1) ☐	Inte alls viktigt
11	**Hur viktigt är det att alla medlemmar i en familj har samma efternamn?**	16 ☐	Mycket viktigt
		37 ☐	Ganska viktigt
		46 (1) ☐	Inte alls viktigt

12 **Läs nedanstående exempel och ta ställning!**

Lena Björkenrot och Uno Hansson ska gifta sig. Eftersom Lena har fått sitt efternamn genom ett tidigare äktenskap får Uno enligt namnlagen inte byta till Björkenrot.

Tycker du att Uno borde ha rätt att byta till efternamnet Björkenrot?

41 ☐ Ja
38 ☐ Nej
21 ☐ Vet inte
(1)

13 *Enligt namnlagen är det inte tillåtet att ta ett efternamn som någon annan redan har utan dennes medgivande.*

Det har föreslagits att namnlagen ska ändras så att man oberoende av medgivande ska kunna byta till ett vanligt förekommande efternamn (t.ex. Karlsson, Lindberg, Nyström).

Markera med ett eller flera kryss vad du tycker om förslaget!

40 ☐ Bra förslag
12 ☐ Dåligt förslag
13 ☐ Lagändringen behövs för att invandrare enklare ska kunna byta till ett svenskt efternamn
21 ☐ Det finns inget behov av en sådan lagändring
22 ☐ Vet inte
(1)

Namn med ovanlig stavning

14 **Såväl förnamn som efternamn måste idag uppfylla vissa språkliga krav för att kunna godkännas. Tycker du att följande ska tillåtas i namn?**

	Ja	Nej	
Extremt ovanlig stavning (t.ex. Anndersch eller Qroqhztrömm)	23 ☐	76 ☐	(1)
Stora och små bokstäver blandade (t.ex. SoFia eller GranSkog)	12 ☐	87 ☐	(2)
Siffror i namn (t.ex. 91an)	5 ☐	92 ☐	(2)
Mycket okonventionella förnamn (t.ex. Cykelpedal, Gudihimlen)	11 ☐	87 ☐	(2)
Mycket svåruttalade nya efternamn (t.ex. Razafindrandriatsimaniry, Xenogiannakopoulidis)	18 ☐	80 ☐	(2)

Mellannamn

15 *En makes eller förälders efternamn får i vissa fall bäras som mellannamn, t.ex. Ulla Lindgren Eriksson. Ett mellannamn är i lagens mening inget efternamn och får inte föras vidare till make eller barn.*

Tycker du att mellannamn ska kunna föras vidare som ett vanligt efternamn?

48 ☐ Ja
22 ☐ Nej
29 ☐ Vet inte
(1)

Dubbelnamn

16 *Namnlagen tillåter inte nybildade dubbelnamn, dvs. två efternamn som är hopsatta med ett bindestreck (t.ex. Bergman-Lind). Om Ove Bergman och Ulla Lind gifter sig, får de alltså inte anta dubbelnamnet Bergman-Lind för sig själva och sina barn.*

64 ☐ Ja
33 ☐ Nej → *Gå till fråga 18*
(3)

Ska namnlagen tillåta dubbelnamn?

17 **Bör det vara tillåtet att bilda nya dubbelnamn även då det inte behövs för att visa samhörighet med familj eller släkt?**

48 ☐ Ja
22 ☐ Nej
25 ☐ Vet inte
(4)

Namn som tillhört utdöda släkter

18 *Namn som tillhört historiskt kända men nu utdöda svenska släkter kan övertas av den som först ansöker om detta. Så har skett med t.ex. namnen Gripensvärd, Gyllenbielke och Nordenstjerna.*

44 ☐ Ja
33 ☐ Nej
20 ☐ Vet inte
(2)

Tycker du att det ska vara tillåtet att byta till historiskt kända svenska efternamn som ingen längre bär?

Till sist

19 **Vet du till vilken/vilka myndigheter du ska vända dig om du vill ändra ditt namn?**

46 ☐ Ja
52 ☐ Nej
(2)

20 **Har du någon gång vänt dig till en myndighet i en fråga om namn som avsett dig själv eller din familj?**

23 ☐ Ja
75 ☐ Nej
(2)

21 **Skriv i rutan nedan om du har några egna synpunkter på namnlagstiftningen!**

Ett stort tack för din medverkan!

Resultattabeller

Fråga 1 Vad tycker du om det förnamn som är ditt tilltalsnamn?

	Antal	Procent					
		Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	59	29	10	2	1	1
Kön							
Kvinna	3 181 405	59	28	10	2	..	1
Man	3 265 439	58	29	10	2	..	0
Ålder							
18 - 30 år	1 623 593	63	26	7	3	..	1
31 - 50 år	2 522 315	55	32	11	1	..	1
51 - 70 år	2 300 936	60	27	10	2	..	0
Utbildning							
Förgymnasial	1 233 525	62	27	8	2	..	1
Gymnasial	2 972 984	58	28	11	2	..	0
Eftergymnasial	2 240 335	58	30	9	2	..	1
Bakgrund							
Utländsk bakgrund	1 362 340	62	24	8	3	1	2
Svensk bakgrund	5 084 504	58	30	10	1	..	0

Fråga 2 Skulle du vilja byta eller ändra ditt tilltalsnamn?

	Antal	Procent					
		Nej	Nej, jag har redan bytt	Ja, men bara ändra stav-ningen	Ja, byta till något av mina andra förnamn	Ja, byta till ett helt nytt tilltals-namn	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	94	1	1	1	2	1
Kön							
Kvinna	3 181 405	93	1	1	2	2	1
Man	3 265 439	94	1	1	0	2	2
Ålder							
18 - 30 år	1 623 593	92	1	2	1	2	2
31 - 50 år	2 522 315	93	2	..	1	3	1
51 - 70 år	2 300 936	96	..	0	..	1	1
Utbildning							
Förgymnasial	1 233 525	92	..	2	1	2	3
Gymnasial	2 972 984	94	1	..	1	2	1
Eftergymnasial	2 240 335	94	1	1	1	2	1
Bakgrund							
Utländsk bakgrund	1 362 340	90	1	2	2	4	2
Svensk bakgrund	5 084 504	95	1	1	1	1	1

Fråga 3 Varför vill du byta ditt tilltalsnamn?

	Antal	Procent							
		Jag tycker inte om mitt nuvar-ande namn	Jag vill ha ett ovan-ligare namn	Jag vill ha ett namn som är lättare att upp-fatta	Jag vill ha ett namn som låter mer svenskt	Jag vill ha ett namn som låter mer inter-nationellt	Jag vill ha ett namn som bättre uttrycker min personliga identitet	Annan orsak	Uppgift saknas
Totalt	333 585	18	10	14	6	19	14	13	24
Kön									
Kvinna	179 877	22	15	15	..	16	19	17	14
Man	153 707	13	..	13	9	22	..	8	36
Ålder									
18 - 30 år	111 210	25	..	..	..	..	..	..	28
31 - 50 år	139 761	13	..	18	9	33	..	..	13
51 - 70 år	82 614	16	..	13	..	..	..	30	37
Utbildning									
Förgymnasial	90 205	12	..	17	..	..	..	..	38
Gymnasial	136 600	22	..	17	..	..	..	..	22
Eftergymnasial	106 779	17	..	..	5	22	..	27	15
Bakgrund									
Utländsk bakgrund	123 746	21	..	23	17	19	10	8	18
Svensk bakgrund	209 838	16	13	..	..	19	16	16	27

Fråga 4 Vad tycker du om ditt efternamn?

	Antal	Procent					
		Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	60	22	13	2	1	1
Kön							
Kvinna	3 181 405	59	23	14	3	1	1
Man	3 265 439	62	21	12	2	1	1
Ålder							
18 - 30 år	1 623 593	62	22	11	3	2	1
31 - 50 år	2 522 315	58	23	14	3	..	1
51 - 70 år	2 300 936	62	22	14	1	0	1
Utbildning							
Förgymnasial	1 233 525	65	21	10	2	..	1
Gymnasial	2 972 984	63	21	12	2	1	1
Eftergymnasial	2 240 335	55	25	15	4	..	1
Bakgrund							
Utländsk bakgrund	1 362 340	62	24	10	2	1	1
Svensk bakgrund	5 084 504	60	22	14	3	1	1

Fråga 5 Skulle du vilja byta ditt efternamn?

	Antal	Procent					
		Nej	Nej, jag har redan bytt	Ja, men bara ändra stav-ningen	Ja, jag skulle vilja ha ytterligare ett efternamn	Ja, byta till ett helt nytt efter-namn	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	82	5	1	3	7	1
Kön							
Kvinna	3 181 405	79	8	1	4	7	1
Man	3 265 439	84	3	2	2	7	2
Ålder							
18 - 30 år	1 623 593	83	3	1	5	8	1
31 - 50 år	2 522 315	74	10	1	3	11	1
51 - 70 år	2 300 936	89	2	2	2	3	2
Utbildning							
Förgymnasial	1 233 525	85	2	..	4	6	2
Gymnasial	2 972 984	83	5	1	3	6	2
Eftergymnasial	2 240 335	78	8	1	3	9	1
Bakgrund							
Utländsk bakgrund	1 362 340	85	3	2	1	6	3
Svensk bakgrund	5 084 504	81	6	1	3	8	1

Fråga 6 Varför vill du byta efternamn?

	Antal	Procent								
		Jag tycker inte om mitt nuvarande namn	Jag vill ha ett ovanligare namn	Jag vill ha ett namn som är lättare att uppfatta	Jag vill ha ett namn som låter mer svenskt	Jag vill ha ett namn som låter mer internationellt	Jag vill ha ett namn som bättre uttrycker min personliga identitet	Jag vill ha ett namn som visar samhörighet med min familj eller släkt	Annan orsak	Uppgift saknas
Totalt	834 439	8	22	12	4	4	8	43	13	12
Kön										
Kvinna	409 559	8	22	8	3	..	5	55	3	8
Man	424 880	8	23	15	5	6	11	32	23	16
Ålder										
18 - 30 år	236 903	10	27	7	7	12	9	45	10	10
31 - 50 år	400 230	..	22	19	4	..	..	52	11	8
51 - 70 år	197 306	..	17	..	..	..	4	25	21	22
Utbildning										
Förgymnasial	162 315	..	17	12	7	..	..	34	12	17
Gymnasial	359 070	..	20	13	..	..	..	38	17	17
Eftergymnasial	313 054	12	27	10	5	6	10	54	10	3
Bakgrund										
Utländsk bakgrund	168 349	7	..	17	19	8	10	30	11	18
Svensk bakgrund	666 091	9	27	10	..	4	7	47	14	10

Fråga 7 Tycker du att myndigheterna ska säga nej till namn (förnamn eller efternamn) som kan väcka anstöt hos omgivningen?

	Antal	Procent		
		Ja	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	89	10	1
Kön				
Kvinna	3 181 405	90	8	1
Man	3 265 439	87	12	1
Ålder				
18 - 30 år	1 623 593	84	15	1
31 - 50 år	2 522 315	88	10	2
51 - 70 år	2 300 936	93	6	1
Utbildning				
Förgymnasial	1 233 525	81	16	2
Gymnasial	2 972 984	91	9	0
Eftergymnasial	2 240 335	90	9	1
Bakgrund				
Utländsk bakgrund	1 362 340	70	27	3
Svensk bakgrund	5 084 504	94	6	0

Fråga 8 Tycker du att myndigheterna ska säga nej till namn (förnamn eller efternamn) som kan leda till obehag för den som ska bära namnet?

	Antal	Procent			
		Ja	Ja, men bara om det behövs för att barn inte ska bli lidande	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	66	28	6	1
Kön					
Kvinna	3 181 405	65	29	4	2
Man	3 265 439	66	26	7	1
Ålder					
18 - 30 år	1 623 593	50	41	8	1
31 - 50 år	2 522 315	63	29	6	2
51 - 70 år	2 300 936	79	16	4	0
Utbildning					
Förgymnasial	1 233 525	61	28	9	1
Gymnasial	2 972 984	69	26	4	1
Eftergymnasial	2 240 335	64	29	5	2
Bakgrund					
Utländsk bakgrund	1 362 340	50	28	18	3
Svensk bakgrund	5 084 504	70	27	2	1

Fråga 9 Tycker du att föräldrar ska ha rätt att ge sina söner flicknamn och sina döttrar pojknamn?

	Antal	Procent			
		Ja, alltid	Ja, men bara om barnet samtidigt får ett annat tilltalsnamn	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	11	20	69	1
Kön					
Kvinna	3 181 405	12	23	64	1
Man	3 265 439	9	16	74	0
Ålder					
18 - 30 år	1 623 593	18	18	63	1
31 - 50 år	2 522 315	11	22	67	1
51 - 70 år	2 300 936	5	19	75	0
Utbildning					
Förgymnasial	1 233 525	10	13	76	1
Gymnasial	2 972 984	7	22	71	1
Eftergymnasial	2 240 335	15	21	63	1
Bakgrund					
Utländsk bakgrund	1 362 340	19	23	57	1
Svensk bakgrund	5 084 504	8	19	72	1

Fråga 10 Hur viktigt är det att makarna i ett äktenskap har samma efternamn?

	Antal	Procent			
		Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte alls viktigt	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	13	34	53	1
Kön					
Kvinna	3 181 405	11	31	57	1
Man	3 265 439	14	37	48	1
Ålder					
18 - 30 år	1 623 593	12	35	52	1
31 - 50 år	2 522 315	15	31	53	1
51 - 70 år	2 300 936	11	36	53	1
Utbildning					
Förgymnasial	1 233 525	15	36	49	1
Gymnasial	2 972 984	15	35	50	0
Eftergymnasial	2 240 335	9	30	59	1
Bakgrund					
Utländsk bakgrund	1 362 340	21	33	45	1
Svensk bakgrund	5 084 504	11	34	55	1

Fråga 11 Hur viktigt är det att alla medlemmar i en familj har samma efternamn?

	Antal	Procent			
		Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte alls viktigt	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	16	37	46	1
Kön					
Kvinna	3 181 405	13	37	49	1
Man	3 265 439	19	37	44	1
Ålder					
18 - 30 år	1 623 593	17	38	45	0
31 - 50 år	2 522 315	16	35	48	1
51 - 70 år	2 300 936	14	39	46	0
Utbildning					
Förgymnasial	1 233 525	22	37	41	1
Gymnasial	2 972 984	18	37	45	1
Eftergymnasial	2 240 335	10	37	52	1
Bakgrund					
Utländsk bakgrund	1 362 340	33	34	32	1
Svensk bakgrund	5 084 504	11	38	50	1

Fråga 12 Tycker du att Uno borde ha rätt att byta till efternamnet Björkenrot?

	Antal	Procent			
		Ja	Nej	Vet inte	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	41	38	21	1
Kön					
Kvinna	3 181 405	38	40	21	1
Man	3 265 439	44	35	20	1
Ålder					
18 - 30 år	1 623 593	49	31	19	1
31 - 50 år	2 522 315	41	39	19	2
51 - 70 år	2 300 936	34	41	24	1
Utbildning					
Förgymnasial	1 233 525	36	36	27	1
Gymnasial	2 972 984	41	38	20	1
Eftergymnasial	2 240 335	43	37	18	1
Bakgrund					
Utländsk bakgrund	1 362 340	34	34	30	2
Svensk bakgrund	5 084 504	43	39	18	1

Fråga 13 Ska man oberoende av medgivande kunna byta till ett vanligt förekommande efternamn?

	Antal	Procent					
		Bra förslag	Dåligt förslag	Lag-ändringen behövs för invandrare	Inget behov finns	Vet inte	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	40	12	13	21	22	1
Kön							
Kvinna	3 181 405	40	10	12	18	26	1
Man	3 265 439	39	13	13	23	19	1
Ålder							
18 - 30 år	1 623 593	41	13	11	19	24	1
31 - 50 år	2 522 315	41	13	12	16	23	1
51 - 70 år	2 300 936	37	9	15	27	21	0
Utbildning							
Förgymnasial	1 233 525	35	10	14	25	28	1
Gymnasial	2 972 984	36	13	11	22	25	1
Eftergymnasial	2 240 335	48	12	14	18	16	1
Bakgrund							
Utländsk bakgrund	1 362 340	34	12	11	18	31	2
Svensk bakgrund	5 084 504	41	12	13	22	20	0

Fråga 14a Ska extremt ovanlig stavning tillåtas i namn?

	Antal	Procent		
		Ja	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	23	76	1
Kön				
Kvinna	3 181 405	22	76	1
Man	3 265 439	23	75	2
Ålder				
18 - 30 år	1 623 593	34	65	1
31 - 50 år	2 522 315	24	74	2
51 - 70 år	2 300 936	14	85	1
Utbildning				
Förgymnasial	1 233 525	25	73	2
Gymnasial	2 972 984	18	81	1
Eftergymnasial	2 240 335	28	70	2
Bakgrund				
Utländsk bakgrund	1 362 340	32	62	6
Svensk bakgrund	5 084 504	20	79	0

Fråga 14b Ska stora och små bokstäver tillåtas blandade i namn?

	Antal	Procent		
		Ja	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	12	87	2
Kön				
Kvinna	3 181 405	13	85	2
Man	3 265 439	10	88	2
Ålder				
18 - 30 år	1 623 593	12	86	1
31 - 50 år	2 522 315	12	86	2
51 - 70 år	2 300 936	11	88	2
Utbildning				
Förgymnasial	1 233 525	14	82	4
Gymnasial	2 972 984	9	89	1
Eftergymnasial	2 240 335	13	86	1
Bakgrund				
Utländsk bakgrund	1 362 340	16	77	7
Svensk bakgrund	5 084 504	10	89	0

Fråga 14c Ska siffror tillåtas i namn?

	Antal	Procent		
		Ja	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	5	92	2
Kön				
Kvinna	3 181 405	5	93	2
Man	3 265 439	5	92	3
Ålder				
18 - 30 år	1 623 593	6	92	2
31 - 50 år	2 522 315	6	91	3
51 - 70 år	2 300 936	3	95	2
Utbildning				
Förgymnasial	1 233 525	7	88	4
Gymnasial	2 972 984	4	95	2
Eftergymnasial	2 240 335	6	92	2
Bakgrund				
Utländsk bakgrund	1 362 340	9	83	8
Svensk bakgrund	5 084 504	4	95	1

Fråga 14d Ska mycket okonventionella förnamn tillåtas?

	Antal	Procent		
		Ja	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	11	87	2
Kön				
Kvinna	3 181 405	8	91	2
Man	3 265 439	14	84	2
Ålder				
18 - 30 år	1 623 593	16	83	1
31 - 50 år	2 522 315	12	85	3
51 - 70 år	2 300 936	5	93	2
Utbildning				
Förgymnasial	1 233 525	11	86	3
Gymnasial	2 972 984	8	91	1
Eftergymnasial	2 240 335	15	83	2
Bakgrund				
Utländsk bakgrund	1 362 340	16	77	7
Svensk bakgrund	5 084 504	9	90	1

Fråga 14e Ska mycket svåruttalade nya efternamn tillåtas?

	Antal	Procent		
		Ja	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	18	80	2
Kön				
Kvinna	3 181 405	17	81	2
Man	3 265 439	18	80	2
Ålder				
18 - 30 år	1 623 593	29	70	1
31 - 50 år	2 522 315	18	79	3
51 - 70 år	2 300 936	9	89	2
Utbildning				
Förgymnasial	1 233 525	15	81	4
Gymnasial	2 972 984	14	84	1
Eftergymnasial	2 240 335	23	75	2
Bakgrund				
Utländsk bakgrund	1 362 340	25	68	8
Svensk bakgrund	5 084 504	16	84	1

Fråga 15 Tycker du att mellannamn ska kunna föras vidare som ett vanligt efternamn?

	Antal	Procent			
		Ja	Nej	Vet inte	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	48	22	29	1
Kön					
Kvinna	3 181 405	52	17	30	1
Man	3 265 439	44	27	28	1
Ålder					
18 - 30 år	1 623 593	47	22	29	1
31 - 50 år	2 522 315	56	18	26	1
51 - 70 år	2 300 936	41	27	33	0
Utbildning					
Förgymnasial	1 233 525	40	21	38	1
Gymnasial	2 972 984	45	23	31	1
Eftergymnasial	2 240 335	56	21	22	1
Bakgrund					
Utländsk bakgrund	1 362 340	42	20	36	2
Svensk bakgrund	5 084 504	50	23	27	0

Fråga 16 Ska namnlagen tillåta dubbelnamn?

	Antal	Procent		
		Ja	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	64	33	3
Kön				
Kvinna	3 181 405	69	28	3
Man	3 265 439	60	38	2
Ålder				
18 - 30 år	1 623 593	74	25	1
31 - 50 år	2 522 315	67	30	3
51 - 70 år	2 300 936	54	43	3
Utbildning				
Förgymnasial	1 233 525	57	39	4
Gymnasial	2 972 984	62	35	3
Eftergymnasial	2 240 335	71	28	2
Bakgrund				
Utländsk bakgrund	1 362 340	58	37	5
Svensk bakgrund	5 084 504	66	32	2

Fråga 17 Bör det vara tillåtet att bilda nya dubbelnamn även då det inte behövs för att visa samhörighet med familj eller släkt?

	Antal	Procent			
		Ja	Nej	Vet inte	Uppgift saknas
Totalt	4 301 855	48	22	25	4
Kön					
Kvinna	2 293 511	46	21	29	5
Man	2 008 344	52	24	20	4
Ålder					
18 - 30 år	1 218 963	47	23	27	3
31 - 50 år	1 760 141	53	20	22	4
51 - 70 år	1 322 752	43	24	26	7
Utbildning					
Förgymnasial	749 326	46	23	24	6
Gymnasial	1 935 888	47	22	27	5
Eftergymnasial	1 616 642	51	23	23	3
Bakgrund					
Utländsk bakgrund	853 170	52	20	20	8
Svensk bakgrund	3 448 686	48	23	26	4

Fråga 18 Tycker du att det ska vara tillåtet att byta till historiskt kända svenska efternamn som ingen längre bär?

	Antal	Procent			
		Ja	Nej	Vet inte	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	44	33	20	2
Kön					
Kvinna	3 181 405	44	30	23	2
Man	3 265 439	44	37	18	1
Ålder					
18 - 30 år	1 623 593	45	34	18	2
31 - 50 år	2 522 315	44	32	22	2
51 - 70 år	2 300 936	44	34	20	2
Utbildning					
Förgymnasial	1 233 525	39	30	28	3
Gymnasial	2 972 984	44	35	19	2
Eftergymnasial	2 240 335	48	34	18	1
Bakgrund					
Utländsk bakgrund	1 362 340	41	27	30	2
Svensk bakgrund	5 084 504	45	35	18	2

Fråga 19 Vet du till vilken/vilka myndigheter du ska vända dig om du vill ändra ditt namn?

	Antal	Procent		
		Ja	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	46	52	2
Kön				
Kvinna	3 181 405	51	46	3
Man	3 265 439	40	58	2
Ålder				
18 - 30 år	1 623 593	33	66	1
31 - 50 år	2 522 315	55	43	3
51 - 70 år	2 300 936	45	53	3
Utbildning				
Förgymnasial	1 233 525	38	59	3
Gymnasial	2 972 984	46	52	2
Eftergymnasial	2 240 335	49	49	2
Bakgrund				
Utländsk bakgrund	1 362 340	53	45	3
Svensk bakgrund	5 084 504	44	54	2

Fråga 20 Har du någon gång vänt dig till en myndighet i en fråga om namn som avsett dig själv eller din familj?

	Antal	Procent		
		Ja	Nej	Uppgift saknas
Totalt	6 446 844	23	75	2
Kön				
Kvinna	3 181 405	28	69	3
Man	3 265 439	18	81	1
Ålder				
18 - 30 år	1 623 593	15	84	1
31 - 50 år	2 522 315	34	63	3
51 - 70 år	2 300 936	16	81	2
Utbildning				
Förgymnasial	1 233 525	13	85	2
Gymnasial	2 972 984	23	75	2
Eftergymnasial	2 240 335	29	70	1
Bakgrund				
Utländsk bakgrund	1 362 340	23	74	3
Svensk bakgrund	5 084 504	23	75	2

Statistiska centralbyrån Statistics Sweden

Teknisk Rapport

En beskrivning av genomförande och metoder

Personnamn –
En undersökning av svenska folkets inställning

2012-05-28

SCB, Stockholm
08-506 940 00

SCB, Örebro
019-17 60 00

www.scb.se

Inledning

Enheten för befolkningsstatistik vid Statistiska centralbyrån (SCB) genomförde under perioden mars – maj 2012 en enkätundersökning på uppdrag av Namnlagskommittén.

Syftet med undersökningen var att få reda på vilka åsikter svenska folket har i namnfrågor. Kommitténs uppdrag är att göra en allmän översyn av namnlagen. Kommittén ska undersöka och beskriva hur lagen tillämpas och mot bakgrund av undersökningen ta ställning till vilka förbättringar som kan åstadkommas, samt föreslå författningsändringar som bedöms vara nödvändiga eller lämpliga.

Populationen utgjordes av individer i åldern 18-70 år.

Urvalet bestod av 3 000 personer och det var totalt 1 533 personer som besvarade frågeblanketten, vilket var 51,1 procent av urvalet.

Resultatet i form av tabeller i Excel-format samt en datafil i Word-format med svar på en öppen fråga levererades vecka 22 enligt överenskommelse.

Undersökningsledare på SCB var Kerstin Båsjö, Anders Karlsson ansvarade för tabellframställningen och Johan Löfgren var metodstatistiker. Namnlagskommitténs kontaktperson gentemot SCB var Olle Abrahamsson.

Omfattning

Population och urval

Populationen, d.v.s. de objekt som man vill kunna dra slutsatser om, utgjordes av personer mellan 18 och 70 år.

För att kunna dra ett urval från populationen skapades en urvalsram som avgränsade, identifierade och möjliggjorde koppling till objekten i populationen. Urvalsramen i undersökningen skapades med hjälp av data från Registret över totalbefolkningen (RTB), version 2011-12-31. Antalet personer i urvalsramen var 6 445 215.

Urvalsramen stratifierades efter kön, ålder, utbildning och utländsk/svensk bakgrund. Totalt bildades 36 strata. Från urvalsramen drogs ett stratifierat obundet slumpmässigt urval om 3 000 personer (se tabell 1 nedan).

Ett stratifierat obundet slumpmässigt urval innebär att alla objekt inom ett stratum har samma sannolikhet att komma med i urvalet.

Urvalsstorleken bestämdes i samråd mellan SCB och Namnlagskommitténs kontaktperson.

Tabell 1 Population och urval fördelat på stratum

Stratum	Population	Urval
1111	90 990	83
1112	181 976	83
1121	61 236	84
1122	322 623	83
1131	42 056	83
1132	132 009	84
1211	85 278	83
1212	105 072	83
1221	114 954	84
1222	515 846	83
1231	102 440	83
1232	358 561	84
1311	54 529	83
1312	257 388	83
1321	73 770	84
1322	438 475	83
1331	52 625	83
1332	275 592	84
2111	79 497	83
2112	155 461	83
2121	55 426	84
2122	268 941	83
2131	52 430	83
2132	177 444	84
2211	79 811	83
2212	61 173	83
2221	107 092	84
2222	423 370	83
2231	120 862	83
2232	446 001	84
2311	60 269	83
2312	186 146	83
2321	74 600	84
2322	450 146	83
2331	56 706	83
2332	324 420	84
	6 445 215	**3 000**

Förklaring stratumnummer

Siffra 1 = Kön
Siffra 2 = Ålder
Siffra 3 = Utbildning
Siffra 4 = Utländsk/svensk bakgrund

Kön
1 Man
2 Kvinna

Ålder
1 18-30 år
2 31-50 år
3 51-70 år

Utbildning
1 Förgymnasial utbildning
2 Gymnasial utbildning
3 Eftergymnasial utbildning

Utländsk/svensk bakgrund
1 Född utomlands eller född i Sverige med två utlandsfödda föräldrar
2 Född i Sverige med minst en svenskfödd förälder

Exempel
Stratum 1111 = män, 18-30 år, förgymnasial utbildning, utländsk bakgrund

Frågor/Variabler

Namnlagskommittén utformade frågorna.

Därefter genomfördes en snabbgranskning av mätteknisk expertis i syfte att minska risken för mätfel. Grundläggande för bra kvalitet i en undersökning är kvaliteten på de data som samlas in. För att säkerställa att frågorna fungerar så bra som möjligt och enligt den intentionen har blanketten genomgått ett mättekniskt test.

Blanketten bestod av 21 numrerade frågor, en av dem hade delfrågor vilket genererade totalt 25 antal frågor.

Förutom de variabler som samlades in via frågeblanketten hämtades följande variabler från register:

- Kön, ålder, utbildning och utländsk/svensk bakgrund

Referensperiod för enkätfrågor, se bifogad frågeblankett. Med referensperiod menas vilken tidpunkt svaren avser, t.ex. idag, förra veckan, senaste tre månaderna.

Datainsamling

Frågeblanketterna skickades ut med post. I ett informationsbrev ombads personen att besvara frågorna och skicka svaret till SCB. Det första utskicket genomfördes den 8 mars 2012. Sedan skickades tre påminnelser till dem som inte besvarat frågeblanketten. Ett tack- och påminnelsekort (ToP-kort) skickades den 19 mars. En första påminnelse med ny enkät skickades den 2 april och en andra påminnelse med ny enkät den 16 april. Insamlingen avslutades den 7 maj 2012.

Tabell 2 Beskrivning av inflödet. Antal och andel

	Antal	Procent
Efter första utskick	704	23,5
Efter ToP-kort	463	15,4
Efter enkätpåminnelse 1	202	6,7
Efter enkätpåminnelse 2	164	5,5
Totalt	1 533	51,1
Bortfall	1 467	48,9
Urval	3 000	100,0

Uppgiftslämnaren kunde välja att besvara frågorna via pappersblanketten eller via webb. Totalt inom 349 svar via webb.

I informationsbrevet kunde uppgiftslämnarna läsa om undersökningens bakgrund, syfte och att undersökningen genomfördes i samarbete mellan Namnlagskommittén och SCB. Informationsbrevet informerade också om att uppgifter hämtades från Registret över totalbefolkningen (RTB) och att tabeller skulle levereras till Namnlagskommittén för fortsatt bearbetning.

Brevet informerade även om personuppgiftslagen samt offentlighets- och sekretesslagen och att det var frivilligt att medverka i undersökningen.

För att SCB ska kunna lämna ut data från en enkätundersökning krävs informerat samtycke av uppgiftslämnarna. Det innebär att de genom att besvara blanketten och skicka in den godkänner att deras svar kompletteras med de bakgrundsvariabler, och behandlas på det sätt, som beskrivs i informationsbrevet.

Datainsamlingen genomfördes av enkätenheten vid SCB. De enkäter som kommit in via post registrerades med hjälp av skanning.

Kontroller har genomförts bland annat för att säkerställa så att endast valida värden förekommer i materialet.

SCB kan inte garantera att den utvalda personen själv besvarat frågeblanketten. Någon kontroll av att rätt person har besvarat frågeblanketten har inte gjorts.

Bortfall

Bortfallet består dels av objektsbortfall, som innebär att frågeblanketten inte är besvarad alls, och dels av partiellt bortfall som innebär att vissa frågor i blanketten inte är besvarade. Om bortfallet skiljer sig från de svarande, med avseende på undersökningsvariablerna, så kan skattningarna som grundar sig på enbart de svarande vara skeva. För att reducera bortfallsskevheten har vikter beräknats med hjälp av kalibrering (se bilaga).

Objektsbortfall kan bland annat bero på att uppgiftslämnaren inte är villig att delta i undersökningen, att uppgiftslämnaren inte går att nå eller att uppgiftslämnaren är förhindrad att medverka. Objektsbortfallet i denna undersökning redovisas i tabell 3 nedan.

Tabell 3 Beskrivning av objektsbortfall

	Antal
Ej avhörda	1 343
Postreturer	69
Avböjd medverkan	22
Förhindrad medverkan	14
Ej anträffad	14
Utomlands	5
Totalt	1 467

Med ”Ej avhörda” menas att ingen uppgift om varför frågeblanketten inte är besvarad har lämnats. Med ”Avböjd medverkan” menas att SCB meddelats att uppgiftslämnaren inte vill medverka i undersökningen. ”Förhindrad medverkan” innehåller språksvårigheter och fysiskt eller psykiskt hinder. ”Ej anträffad” innehåller saknad adress i Registret över totalbefolkningen (RTB), hemlig adress, tillfälligt bortrest.

Partiellt bortfall kan bero på att en fråga är svår att förstå, är känslig, att uppgiftslämnaren glömmer att besvara frågan eller att instruktionerna vid hoppfrågor misstolkas. Det partiella bortfallet varierar mellan 1 och 2 procent för de flesta av frågorna. Det högsta partiella bortfallet, drygt 3 procent, finns för fråga 17 och vissa av delfrågorna i fråga 14.

Viktberäkning och estimation

För varje svarande person (kallas objekt i fortsättningen) har en vikt beräknats. Syftet med detta är att kunna redovisa resultat för hela populationen och inte bara för de svarande. Vikten kallas därför även för uppräkningstal.

Vikterna har beräknats utifrån urvalsdesignen samt antaganden om objektsbortfall och täckningsfel. Beräkningen gjordes med hjälp av ett av SCB egenutvecklat SAS-makro (ETOS).

Vikterna i denna undersökning kan beskrivas med formeln:

$w_k = d_k \cdot v_k$

Där w_k = vikt/uppräkningstal för objekt k

d_k = designvikt

vk = kalibreringsvikt baserad på hjälpinformation

Designvikten är den del av vikten som beror på urvalsdesignen. Vid bortfall kan det vara så att vissa grupper av urvalet svarar i större utsträckning än övriga, t.ex. kan kvinnor svara i högre grad än män. Om de grupper som svarat i högre grad har en annan fördelning på undersökningsvariablerna än övriga kan detta ha en snedvridande effekt på resultatet. För att kompensera för detta har kalibreringsvikter använts (se bilaga för mer detaljer).

Vikterna bygger på antagandet att ramen återspeglar populationen väl och därmed att över- och undertäckningen är försumbar. Vikterna har kalibrerats mot totaler som hämtats från RTB, version 2012-03-31. Därför överensstämmer inte summan av de kalibrerade vikterna exakt med antal objekt i urvalsramen (som har aktualitet 2011-12-31).

För en mer utförligare beskrivning av kalibreringsestimatorn se Lundström och Särndal (2001): *Estimation in the Presence of Nonresponse and Frame Imperfections, Statistics Sweden.*

Vikterna/uppräkningstalen multipliceras med objektens variabelvärden för att skapa statistikvärden gällande för populationen. Om vikterna inte används så kan resultaten bli helt missvisande. Vikterna kompenserar för objektsbortfallet men inte för det partiella bortfallet.

För beräkning av skattningen av totaler används följande formel:

$$\hat{Y} = \sum_r w_k y_k$$

där w_k = vikt/uppräkningstal för objekt k
y_k = variabelvärde för objekt k

summering sker av de svarande (r)

Och för beräkning av skattningen av medelvärden används följande formel:

$$\hat{\bar{Y}} = \frac{\sum_r w_k y_k}{\sum_r w_k}$$

där w_k = vikt/uppräkningstal för objekt k
y_k = variabelvärde för objekt k

summering sker av de svarande (r).

Statistikens tillförlitlighet

Ramtäckning

Täckningsfel, under- och övertäckning, innebär att urvalsram och population inte helt stämmer överens. Undertäckning innebär att vissa objekt som ingår i populationen saknas i urvalsramen. Övertäckning innebär att objekt som inte ingår i populationen ändå finns i urvalsramen. Ett sätt att minska täckningsfelen är att ha bra och uppdaterade register. Registret över totalbefolkningen (RTB) bedöms vara av god kvalitet.

Urval

Denna kvalitetskomponent avser fel som uppkommer på grund av att endast ett urval av populationen undersöks. Urvalsfel är således den avvikelse mellan ett skattat värde och det faktiska värdet som beror på att man inte undersöker alla objekt i populationen. Urvalsfelets storlek minskar med en ökad urvalsstorlek.

Mätning

Ett fel som kan uppstå vid mätning är att lämnade uppgifter skiljer sig från faktiska uppgifter. Felet kallas mätfel och kan uppkomma då uppgiftslämnaren inte minns de faktiska uppgifterna, missförstår frågan eller medvetet svarar felaktigt.

Bearbetning

Vid den manuella och maskinella bearbetningen av datamaterialet kan bearbetningsfel uppstå. Exempel på bearbetningsfel är registreringsfel och kodningsfel. Dessa fel kan förhindras och upptäckas i de kontroller som genomförs vid dataregistreringen. I den här undersökningen bedöms registreringsfelet vara litet eftersom frågeblanketten endast hade fasta svarsalternativ.

Bortfall

Bortfallsfel inträffar om objekten i bortfallet och de svarande skiljer sig åt avseende frågorna/variablerna i undersökningen. En beskrivning av bortfallet finns i den bortfallsanalys som gjorts i samband med valet av hjälpinformation till kalibreringen (se bilaga).

Beskrivning av tabeller och diagram

Tabeller och diagram

Tabellerna har räknats upp till populationsnivå, vilket innebär att resultatet avser hela populationen och inte endast de svarande. Antalsuppgifterna är således skattningar av antal personer i populationen med den aktuella egenskapen. Att antalet individer är olika för olika frågor beror på hoppinstruktioner då olika delpopulationer avses.

För de följdfrågor som föregås av hoppinstruktioner har selekteringar genomförts vid tabellframställandet. Det betyder att t.ex. för fråga 3 har endast de som svarat ”Nej" och ”Nej, jag har redan bytt” i fråga 2 ingått i tabellframställningen.

I andelstabellerna är värdena avrundade till närmaste heltal och värden under 0,5 är därmed avrundade till noll.

Tabellerna har sekretessgranskats så att inga uppgifter för enskilda objekt röjs. Mycket osäkra skattningar, där konfidensintervallet är större än andelsskattningen, har också prickats.

I fråga 3, 6 och 13 fick de svarande ange fler än ett svarsalternativ. Därför summerar inte statistiken till 100 procent.

De tabeller som presenteras i denna rapport har tagits fram enligt de formler som presenterats i avsnitt ”Viktberäkning och estimation” med hjälp av SPSS/SAS och variansprogrammet ETOS.

Statistiska mått

Materialet lämpar sig bäst att redovisas som totaler eller procentuella andelar för hela målpopulationen eller fördelat på olika redovisningsgrupper.

Redovisningsgrupper

Ofta redovisas statistik inte bara för hela populationen utan också för delgrupper (redovisningsgrupper). Redovisningsgrupper i den här undersökningen kan avgränsas med hjälp av registervariabler (kön, ålder, utbildning och utländsk/svensk bakgrund).

Jämförbarhet och användbarhet

Jämförbarhet över tid

Detta är första gången som SCB genomför undersökningen.

Användning tillsammans med annan statistik

Detta är första gången som SCB genomför undersökningen.

Bilagor

Kalibreringsrapport (*här utelämnad*)

Rapport – Expertgranskning (*här utelämnad*)

Frågeblankett och informationsbrev (*bilagd före Teknisk Rapport*)

Domstolspraxis rörande förnamnets form

Anm.: (+) efter rubriknamnet anger att det anmälda eller ansökta namnet slutligt har godkänts, (-) att det inte har godkänts.

Avgöranden från länsrätt

Länsrätten i Göteborg 1999-01-05, dom i mål nr 7993-98 Lingon (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva namnet Lingon som förnamn jämte andra förnamn. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, anförde att namnet Lingon, med hänsyn till de associationer som detta har till något ätbart, kan leda till obehag för bäraren, i vart fall under uppväxtåren, och därför inte kan anses lämpligt som förnamn. Kammarrätten meddelade inte prövningstillstånd. Länsrättens avgörande stod därför fast.

Länsrätten i Östergötlands län 2002-05-13, dom i mål nr 990-02 Tomhet (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en man som önskade förvärva Tomhet som förnamn. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, fann att Tomhet i viss mån kunde anses vara stötande för den allmänna anständighetskänslan och kunde ge bäraren ett betydande obehag. Det ansökta namnet ansågs därför uppenbarligen inte vara lämpligt som förnamn.

Länsrätten i Göteborg 2003-07-16, dom i mål nr 3028-03 Tid (+)

Skattemyndigheten avslog, så vitt här är av intresse, anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärvat Tid som förnamn jämte andra förnamn, med motivering att namnet var olämpligt som förnamn då det är en måttenhet och en faktisk företeelse. Länsrätten gjorde en annan bedömning och fann att namnet inte var uppenbart olämpligt som förnamn och inte heller kunde väcka anstöt eller antas leda till obehag för bäraren. Hinder mot att godkänna Tid som förnamn ansågs därmed inte föreligga.

Länsrätten i Östergötlands län 2003-12-22, dom i mål nr 3699-03 Skrot (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en man som önskade förvärva Skrot som förnamn. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, anförde att Skrot måste anses ha sådan negativ karaktär att det kan antas leda till obehag i den bemärkelse som avses i 34 § namnlagen. Hinder mot att godkänna namnet som förnamn ansågs därför föreligga.

Länsrätten i Göteborg 2004-01-13, dom i mål nr 7594-03 Passionfruit (-)

Skatteverket avslog anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva Passionfruit som ett av flera förnamn, med motivering att det inte var lämpligt som förnamn. Flickan var både svensk och australiensisk medborgare och Passionfruit var registrerat som förnamn i Australien. Länsrätten fann att namnet Passionfruit först och främst förde tankarna till en specifik frukt och att det redan av den anledningen kunde anses som olämpligt. Vad beträffade de internationella aspekterna i målet ansåg länsrätten att dessa inte var så starkt vägande att de övervägde de olämplighetsskäl som talade emot att Passionfruit skulle godkännas. Länsrätten ändrade således inte Skatteverkets beslut att inte godkänna Passionfruit som förnamn.

Länsrätten i Östergötlands län 2004-12-16, dom i mål nr 4348-04
My-Love (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från föräldrar om att lägga till förnamnet Love till deras dotters befintliga förnamn My varigenom förnamnet My-Love skulle erhållas. Beslutet motiverades med att namnet kunde leda till obehag och dessutom leda till missförstånd. Länsrätten, som gjorde en annan bedömning, konstaterade inledningsvis att de båda namnen My och Love är vedertagna namn för kvinnor och fann, att även om den ansökta namn-kombinationen var ovanlig, kunde namnet inte antas väcka anstöt, leda till obehag för bäraren eller av annan anledning anses vara ett sådant namn som uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn.

Länsrätten i Västerbottens län 2008-09-03, dom i mål nr 735-08
November (+)

Skatteverket avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva November som ett av flera förnamn, med motivering att det kunde leda till obehag för ett barn att namnges med kända beteckningar för föremål eller begrepp som associerar till något helt annat än namn. Länsrätten, som ändrade beslutet, fann att den omständigheten att November är ett namn på en månad och att ordet inte tidigare varit i allmänt bruk som förnamn inte medförde hinder mot att godkänna namnet.

Avgöranden från kammarrätt

Kammarrätten i Sundsvall 1983-11-07, dom i mål nr 3183-1983
Knalle (-)

Pastorsämbetet i Överluleå församling avslog anmälan från föräldrar om att deras 15-årige son skulle förvärva namnet Knalle som förnamn, ett namn som denne enligt uppgift alltsedan födelsen hade kallats för i alla sammanhang. Domkapitlet i Luleå stift lämnade överklagandet utan bifall med motiveringen att namnet kunde antas leda till obehag för bäraren. Kammarrätten ändrade inte domkapitlets beslut. En ledamot var skiljaktig och fann att anledning saknades att inte godkänna det ifrågavarande förnamnet.

Kammarrätten i Sundsvall 1983-11-07, dom i mål nr 1674-1983
Myran (-)

Pastorsämbetet i Härnösand avslog anmälan om utbyte av förnamnet Eva mot Myran. Domkapitlet i Härnösand lämnade överklagandet utan bifall och anförde som skäl följande.

> Namnet Myran förekommer inte i Sverige annat än som smeknamn. Det finns inte heller med i patent- och registreringsverkets förnamnsregister. Namnet står i bestämd form till skillnad från andra förnamn tagna från naturen. Domkapitlet anser att namnet såväl till form som till innebörd strider mot svensk namntradition.

Kammarrätten ändrade inte domkapitlets beslut. En ledamot var skiljaktig och fann att anledning saknades att inte godkänna det ifrågavarande förnamnet.

Kammarrätten i Göteborg 1984-02-03, dom i mål nr 9940-1983
Bajen (-)

Pastorsämbetet i Malmö S:t Petri församling avslog anmälan från en man om att lägga Bajen till sin övriga förnamn. Lunds domkapitel framhöll efter överklagande att tillämpningen av 34 § namnlagen blir något annorlunda för den som önskar lägga till ett förnamn vid vuxen ålder än i andra fall, men fann viktigt att det inte heller i dessa fall godkänns förnamn som inte är lämpliga. Enligt domkapitlet var namnet Bajen – även om bäraren uppfattade det på annat sätt – uppenbarligen inte lämpligt som förnamn. Kammarrätten fastställde domkapitlets beslut.

Kammarrätten i Göteborg 1984-03-15, dom i mål nr 8796-1983
Junior (+)

Pastorsämbetet i Malmö S:t Petri församling avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva Junior som tredje förnamn. Lunds domkapitel, som ansåg att namnet kunde antas leda till obehag för bäraren och uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn, avslog överklagandet. I kammarrätten förelåg yttrande från PRV i vilket verket förklarade att förnamnet Junior trots ordets ursprung och betydelse borde beviljas enligt gällande namnlag. Med hänsyn härtill och till att namnet Junior redan förekom som för-

namn för 73 män, varav några hade det som första namn, fann kammarrätten att namnet inte kunde anses stå i strid med bestämmelsen i 34 § namnlagen.

Kammarrätten i Göteborg 1984-03-27, dom i mål nr 186-1984
Bebben (+)

Pastorsämbetet i Angereds församling avslog föräldrars anmälan om att deras son utöver Lars-Olof skulle förvärva förnamnet Bebben. Göteborgs domkapitel ändrade inte beslutet och anförde som skäl att namnet Bebben uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn då det inte var tillfredsställande ur språklig eller annan namnvårdande synpunkt samt att det kunde antas att namnet kan leda till obehag för dess bärare. Domkapitlet tillade att föräldrars hyllning till en uppskattad fotbollsspelare i sådana fall inte får tjäna som vägledning vid namngivningen av ett nyfött barn. I kammarrätten förelåg yttranden från bl.a. Svenska språknämnden, PRV:s namnsektion och dess språkexpert i namnärenden, professor Thorsten Andersson. Samtliga utom språknämnden var negativa till att godkänna förnamnet Bebben. Kammarrätten fann emellertid att namnet varken kunde antas leda till obehag för bäraren eller från språklig eller annan synpunkt var uppenbart olämpligt som förnamn. Hinder mot godkännande befanns därför inte föreligga.

Kammarrätten i Stockholm 1984-04-13, dom i mål nr 404-1984
Ampo (+)

Pastorsämbetet i Brännkyrka församling avslog anmälan från en kvinna om att lägga till namnet Ampo till sina övriga förnamn. Stockholms domkapitel lämnade sökandens besvär utan bifall med motiveringen att namnet inte var så tillfredsställande ur namnvårdande synpunkt att det kunde godtas som förnamn. Kammarrätten fann däremot att hinder inte förelåg enligt 34 § namnlagen att godkänna Ampo som förnamn för anmälaren och ändrade beslutet.

Kammarrätten i Stockholm 1984-09-28, dom i mål nr 1815-1984
G:son (-)

Pastorsämbetet i Gottsunda församling avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva G:son som förnamn. Uppsala domkapitel ändrade inte beslutet och anförde som skäl att ett patronymikon visserligen kan godkännas som förnamn men inte en förkortning av ett patronymikon. Kammarrätten anslöt sig till domkapitlets bedömning och lämnade överklagandet utan bifall.

Kammarrätten i Göteborg 1984-10-25, dom i mål nr 3578-1984
Io (+)

Pastorsämbetet i Lunds Allhelgonaförsamling avslog anmälan från en kvinna om att till sina förnamn lägga namnet Io med den motiveringen att det var inte var ett förnamn utan en förkortning av anmälarens befintliga förnamn, Ingrid Olga. Lunds domkapitel lämnade överklagandet utan bifall och anförde att det enligt domkapitlet var uppenbart att Io inte var lämpligt att använda som förnamn. I kammarrätten hade avgetts yttrande från bl.a. Svenska språknämnden som inte hade någon erinran mot att namnet godkändes som förnamn för en kvinna. Språknämnden konstaterade att Io var ett från den grekiska mytologin välkänt kvinnonamn samt anförde att Io hade klar namnkaraktär och att det inte skulle kunna leda till något som helst obehag för bäraren. Mot bakgrund av särskilt det yttrandet fann kammarrätten att namnet Io som förnamn varken kunde väcka anstöt eller antas leda till obehag för bäraren. Inte heller hade det framkommit någon omständighet som kunde medföra bedömningen att namnet av någon annan anledning uppenbarligen inte kunde anses lämpligt som förnamn. Kammarrätten godkände följaktligen Io som förnamn för anmälaren.

Kammarrätten i Sundsvall 1985-03-20, dom i mål nr 4597-1983
Måne Totou (-)

Pastorsämbetet i Stöde församling avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnen Måne och Totou som två av flera förnamn. Domkapitlet lämnade överklagandet utan bifall och anförde att Totou var ett kuriöst namn medan Måne var ett konkret substantiv med betydelsen himlakropp, som det skulle

strida mot svensk namntradition att använda som förnamn. Sammantaget var namnen uppenbarligen inte lämpliga som förnamn och kunde antas leda till obehag för dottern. Kammarrätten ändrade inte domkapitlets beslut.

Kammarrätten i Stockholm 1985-05-07, dom i mål nr 8028-1984
Hans Hasse (-)

Pastorsämbetet i Östertälje avslog en mans anmälan om att till sitt befintliga förnamn Hans lägga förnamnet Hasse. Domkapitlet i Strängnäs, som avslog överklagandet, anförde att några hinder mot att anta namnet Hasse i och för sig inte förelåg men att då det som i föreliggande fall skulle innebära att anmälaren skulle få samma namn i två snarlika former kunde det inte anses lämpligt ur namnvårdande synpunkt att godkänna Hasse som förnamn. Domkapitlet hänvisade härvid till ett uttalande av departementschefen i proposition 1981/82:156 s. 69. En ledamot av domkapitlet anmälde skiljaktig mening. Kammarrätten ändrade inte på domkapitlets beslut.

Kammarrätten i Sundsvall 1985-05-20, dom i mål nr 1318-1985
Peppe (+)

Pastorsämbetet i Frösö församling avslog anmälan från en person som till sina övriga förnamn önskade lägga namnet Peppe. Domkapitlet gjorde bedömningen att namnet hade karaktär av smeknamn härrörande från namnet Per-Erik. Med hänvisning till vad som med avseende på sådana fall anförts i proposition 1981/82:156 s. 69 och 71 fann domkapitlet att namnet ur språk-vårdande synpunkt uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn och beslutade att inte godkänna Peppe som förnamn. Kammarrätten fann däremot, efter att namnsektionen vid PRV tillstyrkt anmälan, att hinder inte förelåg att godkänna Peppe som förnamn.

Kammarrätten i Sundsvall 1985-05-20, dom i mål nr 1114-1985
Åskar (+)

Pastorsämbetet i Ströms församling avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva namnet Åskar som ett av två förnamn. Härnösands domkapitel lämnade överklagandet utan bifall och anförde som skäl att stavningen på namnet strider mot svensk namntradition och att det med hänsyn till språkliga och namnvårdande synpunkter uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn. I kammarrätten inhämtades yttrande från PRV, i vilket verkets namnsektion tillstyrkte bifall till överklagandet då det sökta namnet var ”väl förenligt med de synpunkter som får läggas på tillämpningen av 34 § namnlagen”. Kammarrätten fann på de av PRV anförda skälen att hinder inte förelåg mot att godkänna Åskar som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1985-06-11, dom i mål nr 2195-1985
Christel (-)

Pastorsämbetet i Sollentuna församling avslog en mans anmälan om att byta förnamnet Mats mot kvinnonamnet Christel. Varken Stockholms domkapitel eller kammarrätten ändrade på beslutet.

Kammarrätten i Göteborg 1985-08-21, dom i mål nr 3363-1985
A (-)

Pastorsämbetet i Martin Luthers församling avslog anmälan från en person om att byta förnamnet Allan mot ett förnamn bestående av enbart bokstaven A. Efter överklagande lämnade domkapitlet i Göteborg sökandens besvär utan bifall och anförde att bokstaven A främst av språkliga skäl uppenbarligen inte är lämplig som förnamn, att bokstaven A inte är något namn samt att en ensamstående bokstav dessutom uppfattas som en förkortning av ett förnamn som börjar på bokstaven i fråga. Kammarrätten fastställde domkapitlets beslut.

Kammarrätten i Stockholm 1985-11-26, dom i mål nr 5990-1983
Alford (-)

Riksskatteverket avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva förnamnet Alford, som ett av tre förnamn, med hänvisning till att namnet i Sverige brukas enbart som pojknamn. Kammarrätten lämnade besvärstalan utan bifall, om än med en delvis annorlunda motivering.

Kammarrätten i Stockholm 1985-11-26, dom i mål nr 808-1984
Holdgaard (-)

Riksskatteverket avslog anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva Holdgaard som ett av två förnamn med motiveringen att namnet hade efternamnskaraktär. Dottern hade dubbelt medborgarskap, danskt och svenskt, och familjen var vid tiden för dotterns födelse bosatt i Luxemburg. I Luxemburg hade dottern registrerats med förnamnen Anna Holdgaard och i Danmark hade hon givits namnen Anna Holdgaard Nordkvist. I kammarrätten inhämtades yttrande från PRV som visserligen fann namnet olämpligt men som likväl, med hänsyn till de internationella omständigheterna i målet och till intresset av enhetlig registrering av individer med internationell bakgrund tillstyrkte bifall till överklagandet. Kammarrätten fann dock att den internationella anknytning som förelåg i målet inte skulle tillmätas avgörande betydelse vid prövning av förnamnets lämplighet enligt 34 § namnlagen. Med hänsyn till Holdgaards karaktär av efternamn lämnades därför klagandens besvär utan bifall.

Kammarrätten i Stockholm 1986-01-27, dom i mål nr 3165-1984
Oda (+)

Pastorsämbetet i Danderyd församling och Stockholms domkapitel avslog anmälan från en man om tillägg av kvinnonamnet Oda som förnamn. I kammarrätten inhämtades yttrande från PRV, i vilket verkets språkvetenskaplige expert framhöll att -a inte är exklusivt feminint och förklarade att några vägande invändningar inte kunde riktas mot att låta anmälaren få det redan brukade namnet Oda officiellt erkänt. Kammarrätten fann med hänvisning till yttrandet

att hinder inte förelåg att godkänna förnamnet Oda som tilläggsnamn för anmälaren.

Kammarrätten i Göteborg 1986-01-28, dom i mål nr 3691-1984
Greko (-)

Pastorsämbetet i Olofströms kyrkobokföringsdistrikt avslog en anmälan om att som tredje förnamn få lägga till namnet Greko. Lunds domkapitel ändrade inte beslutet och anförde som huvudsakligt skäl att namnet hade efternamnskaraktär och även användes som efternamn. Kammarrätten fastställde domkapitlets beslut.

Kammarrätten i Sundsvall 1986-01-31, dom i mål nr 3480-1984
Ummis (+)

Pastorsämbetet i Östersund och Domkapitlet i Härnösand avslog en kvinnas begäran om att få lägga till Ummis som ytterligare förnamn, med motiveringen att namnet inte är lämpligt som förnamn. Kammarrätten inhämtade yttrande från PRV (namnsektionen) som tillstyrkte ansökan ”då dels Lillis, Dennis, Gillis, Emmis och dels Umni, Umsi, Uma, Ume redan finns som förnamn på kvinnor”. Kammarrätten ändrade underinstansernas beslut och förordnade att Ummis skulle godkännas som förnamn.

Kammarrätten i Göteborg 1986-03-06, dom i mål nr 4484-1985
Åskvigg (-)

Pastorsämbetet i Rödeby avslog anmälan från en person om att lägga till Åskvigg som ytterligare förnamn. I kammarrätten anförde Svenska språknämnden att namnet knappast kunde bedömas som uppenbarligen inte lämpligt, medan PRV avstyrkte anmälan under åberopande av ett utlåtande av sin språkvetenskaplige expert, professor Thorsten Andersson. Enligt utlåtandet pågick en oavbruten nybildning av efternamn, varvid vanliga ord i språket och särskilt föråldrade sådana tas upp och brukas som efternamn. Bildningen av nya förnamn var däremot obetydlig när det gäller användning av språkets vanliga ord och de bör då vara enstaviga eller, vid tvåledade namn, inte vara påträngande till innebörden.

Kammarrätten lämnade överklagandet utan bifall och anförde i domskälen följande:

> Ordet 'Åskvigg' ger – genom sin konstruktion och därför att det förut inte är använt som personnamn – intryck av att vara ett nytaget efternamn. Det är då uppenbarligen inte lämpligt som förnamn och kan därför inte godkännas.

En skiljaktig mening anmäldes.

Kammarrätten i Stockholm 1986-05-21, dom i mål nr 9292-1984 October (-)

Pastorsämbetet i Katarina församling avslog anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva namnet October som förnamn. Stockholms domkapitel lämnade överklagandet utan bifall med motivering att namnet kunde antas leda till obehag för bäraren. Kammarrätten ändrade inte domkapitlets beslut.

Kammarrätten i Göteborg 1986-10-20, dom i mål nr 4867-1985 Britt Bitte (+)

Pastorsämbetet i Landskrona avslog anmälan om att till befintliga förnamn Kerstin Britt-Louise lägga namnet Bitte. Lunds Domkapitel, som lämnade anmälarens besvär utan bifall, anförde som grund och med hänvisning till förarbetsuttalanden, att det ur namnvårdande synpunkt inte är acceptabelt att till förvärvade förnamn lägga ett i och för sig acceptabelt smeknamn härlett ur ett av förnamnen som redan bärs. Den ansökta namnkombinationen medförde därför enligt domkapitlet att namnet Bitte blev uppenbarligen olämpligt som förnamn. Kammarrätten gjorde en annan bedömning och anförde att det åberopade förarbetsuttalandet inte kunde anses ha den innebörden att ett förnamn ska anses olämpligt enbart av den anledningen att det namn som sökanden vill anta ”låter snarlikt hans/hennes övriga namn”. I domslutet upphävde kammarrätten underinstansernas beslut.

Kammarrätten i Jönköping 1986-10-24, dom i mål nr 2722-1986
Mango (+)

Pastorsämbetet i Linköping S:t Lars församling avslog anmälan från en person om att förvärva Mango som förnamn. Domkapitlet i Linköping avslog överklagandet och anförde att Mango är uppenbart olämpligt som förnamn eftersom det har smeknamns- eller öknamnskaraktär. Kammarrätten hänvisade till förarbetsuttalanden om att den enskilde i så stor utsträckning som möjligt bör få bestämma vilket namn han eller hon ska ha och att det bör vara möjligt att erhålla bl.a. smeknamn som förnamn om det är tillfredsställande ur språkliga och andra namnvårdande synpunkter. Mot bakgrund härav förelåg inte hinder mot att som förnamn godkänna namnet Mango.

Kammarrätten i Göteborg 1987-02-18, dom i mål nr 7312-1985
Fiddeli (+)

Pastorsämbetet i Simris och Östra Nöbbelöv avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnet Fiddeli som ett av tre förnamn (samtidigt avslogs beträffande samma barn även anmälan om förnamnet Mi). Lunds domkapitel ändrade inte beslutet såvitt avsåg förnamnet Fiddeli (förnamnet Mi godkändes dock). Svenska språknämnden anförde i yttrande bl.a. följande:

> Den omständigheten att Fiddeli inte står upptaget bland kända förnamn i förnamnsboken av Allén-Wåhlin kan enligt vår åsikt knappast anföras som skäl att inte godkänna det som namn. Omkring hälften av de ca 80 000 olika namnen i förnamnsordboken har bara en bärare var, och många av dessa namn kunde i och för sig verka lika ovanliga som Fiddeli. Som namnbildning ansluter Fiddeli också relativt väl till trestaviga kvinnonamn på betonat –li(e), t ex Rosalie och Nathalie, eller till typen Anneli, Irmeli med betoning på första stavelsen. - - - Å andra sidan kan man inte bortse från möjligheten att Fiddeli som förnamn samtidigt kan förknippas med ordets användning som en melodisk-rytmisk sekvens i vistexter eller andra musikaliska sammanhang. Många namn kan visserligen på samma sätt ge anledning till ordlekar och skämtsamheter, men namnet Fiddeli är så pass påfallande att det direkt inbjuder till skämt, som i olyckliga fall kan leda till obehag för bäraren. – Även om Fiddeli uppfyller flera av de språkliga krav som man kan ställa på ett förnamn, kan Svenska språknämnden således inte oreserverat tillstyrka att Fiddeli godkänns som förnamn på en person som inte själv har uttalat sin önskan att bära namnet.

Kammarrätten fann att Fiddeli inte kunde antas leda till obehag för bäraren och inte heller av andra skäl, såsom språkliga sådana, uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn, i följd varav underinstansernas beslut att inte godkänna namnet upphävdes.

Kammarrätten i Stockholm 1987-04-13, dom i mål 6433-1985
Han Meier (-)

Riksskatteverket avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva förnamnen Han Meier som tillägg till befintliga förnamn och anförde som skäl att namnen hade påtaglig efternamnskaraktär. Kammarrätten ändrade inte på det överklagade beslutet.

Kammarrätten i Stockholm 1987-04-07, dom i mål nr 2765-1985
S (-)

Pastorsämbetet i Järfälla församling avslog en anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva S som ett av flera förnamn. Domkapitlet lämnade anmälarnas besvär utan bifall, med hänvisning till att en bokstav inte är ett namn. Kammarrätten ändrade inte beslutet.

Kammarrätten i Jönköping 1987-12-23, dom i mål nr 2301-1987
Sion (-)

Pastorsämbetet i Stockaryd avslog anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva namnet Sion som förnamn. Domkapitlet i Växjö lämnade överklagandet utan bifall med motivering att namnets religiösa användning kan leda till sådant obehag för bäraren som avses i 34 § namnlagen. Om namnet används som personnamn skulle det dessutom uppfattas som ett namn med efternamnskaraktär. Kammarrätten ändrade inte på det överklagade beslutet.

Kammarrätten i Stockholm 1988-04-11, dom i mål nr 947-1988
Mix (+)

Pastorsämbetet i Sofia församling avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnet Mix som förnamn. Stockholms domkapitel lämnade överklagandet utan bifall och anförde i beslutet bl.a. följande:

> Även om – enligt förnamnsboken av Sture Allén – Mix förekommer som förnamn för ett antal män, huvudsakligen födda kring sekelskiftet, finner domkapitlet att detta förnamn kan tänkas leda till obehag för Er dotter.

Kammarrätten gjorde en annan bedömning och fann att namnet Mix inte var ett så utpräglat mansnamn att det kunde antas leda till obehag när det bärs av en flicka. Inte heller kunde Mix i övrigt anses vara uppenbarligen olämpligt som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1988-05-31, dom i mål nr 3043-1988
Manne (-)

Pastorsämbetet i Maria Magdalena församling, Stockholms domkapitel samt kammarrätten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva mansnamnet Manne som förnamn.

Kammarrätten i Göteborg 1988-08-30, dom i mål nr 1094-1988
Venus (-)

Pastorsämbetet i S:t Pauli församling, Domkapitlet i Göteborg samt kammarrätten fann alla att det uppenbarligen inte var lämpligt att en man skulle få anta kvinnonamnet Venus som ytterligare förnamn.

Kammarrätten i Göteborg 1988-11-08, dom i mål 5693-1988
Blomman (+)

Pastorsämbetet i Holms församling avslog föräldrars anmälan om att deras son utöver Miguel skulle förvärva namnet Blomman som förnamn. Göteborgs domkapitel fastställde det överklagade beslutet. I kammarrätten förelåg yttranden, i vilka PRV och Svenska

språknämnden gjorde olika bedömningar vad gällde frågan om namnet kunde antas leda till obehag för bäraren. Enligt kammarrätten saknades tillräckligt fog för att anta att namnet kunde leda till obehag för bäraren. Inte heller från språklig eller annan synpunkt fann kammarrätten att förnamnet Blomman var uppenbart olämpligt och undanröjde därför avslagsbesluten.

Kammarrätten i Stockholm 1989-03-06, dom i mål nr 6788-1987
Pixie (+)

Pastorsämbetet i Österåkers församling avslog anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva namnet Pixie som förnamn. Stockholms domkapitel lämnade överklagandet utan bifall med motiveringen att namnet möjligtvis kunde betraktas som smeknamn men att det var helt främmande för svensk namntradition och att det därför inte var lämpligt som förnamn. Kammarrätten gjorde en annan bedömning och fann att det förhållandet att namnet var främmande för svensk namntradition inte innebar att namnet inte var lämpligt som förnamn. Då Pixie inte heller i övrigt kunde anses som uppenbart olämpligt som förnamn biföll kammarrätten överklagandet.

Kammarrätten i Göteborg 1989-04-17, dom i mål nr 724-1989
Simon-Klippan (-)

Genom anmälan till pastorsämbetet i Masthuggets församling begärde en förälder att hennes son skulle ges förnamnen Simon-Klippan Yoshi Sirrocco Sebastian med Simon som tilltalsnamn. Pastorsämbetet avslog begäran såvitt avsåg namnet Klippan, som dels ansågs oförenligt med svensk förnamnstradition och dels antogs kunna leda till obehag för bäraren. Domkapitlet i Göteborg instämde i bedömningen samt tillade att i den mån namnet Petrus, som betyder klippa, föresvävat anmälaren, pastorsämbetet rimligen inte skulle ha några invändningar mot det namnet. I kammarrätten åberopade anmälaren att den för kort tid sedan hade godkänt Blomman som förnamn (se ovan), men domstolen förklarade sig dela domkapitlets bedömning och ändrade inte beslutet.

Kammarrätten i Sundsvall 1989-09-21, dom i mål nr 138-1988
Liljan (+)

Pastorsämbetet i Selångers församling avslog en mans anmälan om att få ändra sina befintliga förnamn Per Åke till Åke Liljan. Domkapitlet i Härnösand avslog anmälarens klagomål under anförande att namnet Liljan över huvud taget inte associerade till ett mansnamn. Kammarrätten fann att namnet inte kunde anses uppenbarligen olämpligt som förnamn på en man och upphävde myndigheternas beslut.

Kammarrätten i Stockholm 1989-10-09, dom i mål nr 2041-1989
Varsanyi (+)

Pastorsämbetet i Hedvig Eleonora församling avslog anmälan från en person om att lägga till Varsanyi som ytterligare förnamn. Stockholms domkapitel lämnade överklagandet utan bifall och anförde som skäl att det framkommit att namnet bars av anmälarens make som mellannamn, att makens mor burit det som efternamn och att namnet var ett efternamn i Ungern. Kammarrätten fann emellertid att namnet saknade efternamnskaraktär i Sverige och att namnet inte heller av annan anledning var uppenbart olämpligt som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1989-11-14, dom i mål nr 1919-1989
Halberstadt (-)

Pastorsämbetet i Oscars församling avslog en persons anmälan om att förvärva namnet Halberstadt som förnamn. Stockholms domkapitel avslog överklagandet och anförde som grund att namnet hade påtaglig efternamnskaraktär. Kammarrätten, som delade domkapitlets bedömning, ändrade inte på det överklagade beslutet.

Kammarrätten i Göteborg 1989-12-19, dom i mål nr 5770-1989
AnnaCarin (+)

Pastorsämbetet i Rödeby församling avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnet AnnaCarin som förnamn med motiveringen att stavningen av namnet inte var förenlig med

svenska stavningsregler. Lunds domkapitel gjorde samma bedömning. Kammarrätten fann emellertid att det förhållandet att stavningen inte överensstämde med svenskt stavningsskick inte innebar att AnnaCarin uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn. Något hinder mot att godkänna AnnaCarin som förnamn ansågs därför inte föreligga.

Kammarrätten i Göteborg 1990-01-22, dom i mål nr 6885-1989
Hosianna (-)

Pastorsämbetet i Lunds Allhelgonaförsamling avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva Hosianna som ett av tre förnamn. Domkapitlet anförde att detta hebreiska ord använt som förnamnet lätt kan leda till obehag för bäraren och avslog överklagandet. Kammarrätten delade domkapitlets bedömning och ändrade inte på det överklagade beslutet.

Kammarrätten i Göteborg 1990-02-07, dom i mål nr 5750-1989
Morgan (-)

Pastorsämbetet i Trollhättans församling, Skara domkapitel samt kammarrätten fann alla att det uppenbarligen inte var lämpligt för en kvinna att som förnamn anta mansnamnet Morgan.

Kammarrätten i Stockholm 1990-04-17, dom i mål nr 1641-1989
Coxe (+)

Riksskatteverket avslog ansökan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva moderns efternamn som ogift, Coxe, som ett av tre förnamn på den grunden att namnet hade påtaglig efternamnskaraktär. PRV hävdade i yttrande att namnet inte var ägnat att uppfattas som efternamn samt påtalade att domstolpraxis blivit mer liberal när det gällde att godkänna förnamn. Kammarrätten fann hinder ej föreligga mot att godkänna Coxe som förnamn.

Kammarrätten i Göteborg 1990-05-14, dom i mål nr 878-1989 X (-)

Pastorsämbetet i Malmö S:t Johannes församling avslog anmälan från föräldrar om ändring av deras sons förnamn från Filip Eks till Filip X med motiveringen att X är en bokstav och inget förnamn. I överklagande anförde föräldrarna att den önskade ändringen enbart innebar en ändrad stavning för att markera hur namnet Eks ska uttalas. Lunds domkapitel lämnade överklagandet utan bifall. Kammarrätten anförde att det även vid en anmälan om ändring av stavningen av ett förnamn bör ske en prövning om de grundläggande kraven i 34 § namnlagen är uppfyllda. Enligt kammarrättens mening kunde det vidare ifrågasättas om Eks och X uttalas på samma sätt. Även om uttalslikhet skulle anses föreligga fann kammarrätten att användandet av en bokstav som förnamn inte framstod som tillfredsställande från allmän språklig och namnvårdande synpunkt. Kammarrätten avslog sålunda sökandenas besvärstalan.

Kammarrätten i Stockholm 1990-05-29, dom i mål nr 3039-1989 St. John (+)

Riksskatteverket avslog anmälan från föräldrar om att lägga till namnet St. John till deras sons övriga förnamn. Beslutet motiverades med att det inte är lämpligt med förkortningar av typen St. som förnamn. Kammarrätten ändrade beslutet och anförde i sina domskäl följande.

> Enligt kopia av barnets irländska födelseattest är dess namn Niklas Andrew St. John (*raderat efternamn*). Kammarrätten finner att starka skäl talar för att barnet, som har anknytning till båda länderna, även i Sverige får bära samma namn. Att namnet St. John, som här måste betraktas som ett enda namn, innehåller en i Sverige inte använd namnförkortning, bör med hänsyn till övriga omständigheter inte föranleda att det inte godkänns.

Kammarrätten i Stockholm 1990-08-27, dom i mål nr 4771-1990 Modesty (+)

Pastorsämbetet i Adolf Fredriks församling avslog anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva namnet Modesty som förnamn. Stockholms domkapitel lämnade överklagandet utan bifall och anförde att ”Modesty, som är namnet på en seriefigur, är

av den karaktären att det kan tänkas leda till obehag för barnet". Kammarrätten fann däremot att namnet inte av någon anledning kunde anses uppenbart olämpligt som förnamn och undanröjde myndigheternas beslut.

Kammarrätten i Jönköping 1991-01-29, dom i mål nr 3841-1990
Wit'stryder (-)

Pastorsämbetet i Månsarp avslog anmälan från en person om att lägga till Wit'stryder som ytterligare förnamn. Domkapitlet i Växjö ändrade inte beslutet. Kammarrätten fann att namnet (som enligt anmälaren betydde vit kämpe på afrikaans) inte kunde bedömas väcka anstöt och inte heller antas leda till obehag för bäraren. Emellertid menade domstolen att namnet uppenbarligen inte var ägnat såsom förnamn och att det, inte minst på grund av apostrofen, ur språkliga och andra namnvårdande synpunkter inte var tillfredsställande. Wit'stryder befanns därför vara uppenbarligen inte lämpligt som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1991-02-22, dom i mål nr 369-1991
Jazz-Ture (+)

Pastorsämbetet i Eskilstuna Klosters församling avslog en vuxen persons anmälan om att lägga till Jazz till det redan befintliga förnamnet Ture varigenom förnamnet Jazz-Ture skulle erhållas. Domkapitlet i Strängnäs stift lämnade överklagandet utan bifall. Kammarrätten förklarade emellertid, utan närmare motivering, att hinder ej mötte enligt 34 § namnlagen att godkänna Jazz-Ture som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1991-05-07, dom i mål nr 7773-1990
Puma (+)

Pastorsämbetet i Enskede församling avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva namnet Puma som förnamn. Domkapitlet lämnade överklagandet utan bifall med motiveringen att namnet kunde komma att leda till obehag för bäraren. I kammarrätten tillstyrkte Riksskatteverket bifall till anförda besvär och framhöll att den praxis som utvecklats vid bedömning av förnamns

lämplighet för barn fick anses vara tämligen liberal. Riksskatteverket kunde inte finna att Puma var mer ägnat att leda till obehag än redan godkända förnamn såsom Twilight, Pixie, Bebben, Fiddeli och Blomman. Kammarrätten fann inte någon grund för att vägra godkännande av förnamnet ifråga.

Kammarrätten i Stockholm 1991-06-17, dom i mål nr 2654-1991
Månstråle (+)

Pastorsämbetet i Sundbybergs församling avslog anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva namnet Månstråle som förnamn. Domkapitlet lämnade överklagandet utan bifall med motiveringen att namnet var av den karaktären att det kunde leda till obehag för barnet. Kammarrätten gjorde en annan bedömning och fann, mot bakgrund av Regeringsrättens godkännande av Twilight och Jolin som förnamn, att hinder inte kunde anses föreligga mot att som förnamn godkänna Månstråle.

Kammarrätten i Stockholm 1991-07-18, dom i mål nr 768-1990
Giesbrecht (+)

Riksskatteverket avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva moderns efternamn Giesbrecht som ett av tre förnamn. Kammarrätten menade emellertid att namnet Giesbrecht i Sverige saknade påtaglig efternamnskaraktär och ansåg att hinder inte förelåg att godkänna det som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1991-07-18, dom i mål nr 5044-1989
Tiger (+)

Pastorsämbetet i Kungsholms församling avslog en förälders anmälan om att hennes son skulle förvärva namnet Tiger som ett av flera förnamn. Stockholms domkapitel lämnade överklagandet utan bifall med hänvisning till att namnet kunde antas leda till obehag för bäraren. Kammarrätten fann, mot bakgrund av den praxis som utvecklats bl.a. genom domar från Regeringsrätten där som förnamn godkänts Twilight och Jolin, att det inte kunde anses föreligga hinder mot att godkänna Tiger som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1991-10-04, dom i mål nr 4411-1990
Amundsen (-)

Riksskatteverket godkände inte anmälan från föräldrar om att deras son skulle som ett av tre förnamn förvärva namnet Amundsen, vilket namn var att anse som efternamn. Kammarrätten delade Riksskatteverkets bedömning.

Kammarrätten i Stockholm 1991-10-31, dom i mål nr 2649-1991
Texas (+)

Pastorsämbetet i Råsunda församling avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva namnet Texas som förnamn. Stockholms domkapitel lämnade överklagandet utan bifall med motivering att namnet var av den karaktären att det kunde leda till obehag för barnet och att det som ett geografiskt namn inte heller var lämpligt som förnamn. Kammarrätten fann att namnet Texas inte kunde anses vara uppenbart olämpligt som förnamn och inte heller torde kunna väcka anstöt eller leda till obehag för bäraren. Enligt kammarrätten förelåg därför inte hinder mot att godkänna namnet Texas som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1991-11-18, dom i mål nr 6850-1990
Solstråle (+)

Pastorsämbetet i Vantörs församling avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva Solstråle som förnamn. Domkapitlet lämnade överklagandet utan bifall och anförde som skäl att namnet uppenbarligen var av den karaktären att det kunde leda till obehag för barnet. Kammarrätten fann med hänvisning till Regeringsrättens praxis att namnet Solstråle inte kunde anses vara uppenbart olämpligt som förnamn och att det inte heller torde väcka anstöt. Inte heller fann kammarrätten anledning att anta att namnet kunde leda till obehag för bäraren. Hinder mot att godkänna Solstråle som förnamn ansågs därför inte föreligga.

Kammarrätten i Stockholm 1991-12-13, dom i mål nr 3285-1990
Proffe (+)

Pastorsämbetet i Sånga församling avslog anmälan från en person om att han och hans son skulle förvärva Proffe som förnamn. Kyrkobokföringsinspektören tillstyrkte bifall till överklagandet. Domkapitlet uttalade att Proffe var ett helt konstruerat namn som inte kunde ses som ett smeknamn utgående från ett redan existerande förnamn. Namnet hade ingen som helst anknytning till svensk förnamnstradition och var enligt domkapitlet av den karaktären att det kunde leda till obehag för den som bär det, i synnerhet när det gäller ett barn. Domkapitlet lämnade därför överklagandet utan bifall. Kammarrätten gjorde en annan bedömning och fann inget hinder mot att godkänna Proffe som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1992-01-27, dom i mål nr 465-1992
HD (-)

Skattemyndigheten avslog en anmälan om byte av förnamnet Halli till HD. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, fann att HD uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn eftersom det var fråga om en bokstavskombination. Kammarrätten delade länsrättens bedömning och ändrade inte på den överklagade domen.

Kammarrätten i Stockholm 1992-05-19, dom i mål nr 8542-1991
Hägerflycht (-)

Pastorsämbetet i Oscars församling avslog anmälan från en person om att få bära Hägerflycht som förnamn. Stockholms domkapitlet ändrade inte beslutet. Kammarrätten, som i likhet med myndigheterna fann att namnet hade påtaglig karaktär av efternamn, lämnade överklagandet utan bifall.

Kammarrätten i Sundsvall 1993-01-26, dom i mål nr 6105-1992 Ikea Nico Santanni Decibel (-)

Sedan föräldrar anmält att deras dotter skulle ges förnamnen Pixie Ikea Nico Santanni Decibel beslöt Skattemyndigheten att inte godkänna de fyra sistnämnda namnen. Länsrätten ändrade inte beslutet. I kammarrätten anförde PRV i yttrande:

> Namnen förekommer redan som skyddade firmor, varumärken eller efternamn. Exempelvis finns Decibel AB, Nico AB, Nico som varumärke och IKEA i företag och varumärke. Santani finns som efternamn och hindrar varianter med dubbelstavning av n i slutledet. Nico är dessutom, förmodligen som ett resultat av invandringen i landet, redan namn på minst fem pojkar.

Kammarrätten fann, utan egen motivering, att de anmälda namnen inte var lämpliga som förnamn och avslog klagandenas yrkanden.

Kammarrätten i Göteborg 1993-03-02, dom i mål nr 498-1991 T (-)

Pastorsämbetet i Malmö S:t Pauli avslog anmälan från en förälder om att hans sons förnamn Tommy skulle ändras till T. Domkapitlet i Lunds stift fann med hänvisning till praxis att det önskade namnet uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn och avslog överklagandet. Kammarrätten ändrade inte beslutet.

Kammarrätten i Stockholm 1993-03-05, dom i mål nr 13061-1992 L:son/Lson (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva L:son alternativt Lson som ett av tre förnamn. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, fann att de anmälda förkortningarna i stället för den fullständiga formen av namnet, patronymikonet Larsson, var uppenbart olämpliga som förnamn. Kammarrätten delade länsrättens bedömning och ändrade inte den överklagade domen.

Kammarrätten i Göteborg 1993-10-05, dom i mål nr 7994-1992
Axl (+)

Skattemyndigheten godkände inte föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva förnamnet Axl. Länsrätten ändrade inte beslutet och anförde att ”Axl” utgör en bokstavskombination som från språklig synpunkt inte kan anses tillfredsställande som förnamn. I kammarrätten anförde föräldrarna att Axl var ett internationellt välkänt namn, främst genom det amerikanska rockbandet Guns ’n’ Roses och dess portalfigur Axl Roses framgångar. Riksskatteverket framhöll i yttrande bl.a. att namnet Åskar hade godkänts i ett fall som påminde om det förevarande samt menade att de invändningar av språklig art som kunde riktas mot namnformen Axl inte var tillräckliga för att underkänna det som förnamn. Svenska språknämnden uttryckte betänkligheter mot namnet eftersom det inte följde normala regler för förhållandet mellan stavning och uttal i svenskan. Enligt nämnden fanns därför en uppenbar risk att namnbäraren i åtskilliga sammanhang i framtiden blev tvungen att bokstavera sitt namn. Kammarrätten instämde i nämndens betänkligheter men ansåg likväl, mot bakgrund av Regeringsrättens uppmjukning av praxis genom bl.a. godkännandet 1987 av Twilight som förnamn, att hinder inte mötte mot att godkänna Axl som förnamn. Målet visades därför åter till Lokala Skattekontoret ”för ny och skyndsam behandling”. En av kammarrättens ledamöter var skiljaktig och ville inte ändra länsrättens avslagsbeslut.

Kammarrätten i Göteborg 1993-10-06, dom i mål 4295-1992
Björndal (-)

Sedan skattemyndigheten avslagit en persons anmälan om att som förnamn lägga till namnet Björndal anförde personen besvär och gjorde gällande att han hade två bröder som innehade namnet Björndal i förnamn. Länsrätten lämnade besvären utan bifall med hänvisning till att namnet hade påtaglig efternamnskaraktär. Rättens ordförande var skiljaktig och framhöll att klagandens bröder genom äldre bestämmelser förvärvat Björndal som förnamn. Bröderna var de enda som innehade namnet som förnamn medan 130 personer hade det som efternamn med denna stavning. Vid sådant förhållande var det enligt ordföranden inte uppenbart olämpligt att låta även klaganden få bära namnet Björndal som för-

namn. Kammarrätten fann emellertid i likhet med underinstanserna att hinder mot godkännande förelåg med hänsyn till namnets påtagliga efternamnskaraktär.

Kammarrätten i Stockholm 1993-10-08, dom i mål nr 7160-1993
Kinna (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en kvinna som ville lägga till namnet Kinna till sina övriga förnamn. Länsrätten anförde att Kinna är ett svenskt ortsnamn och att det inte finns registrerat som förnamn. Mot bakgrund härav fann länsrätten det anmälda namnet uppenbarligen olämpligt som förnamn. Kammarrätten fann emellertid att det inte fanns tillräckliga skäl för att inte godkänna namnet.

Kammarrätten i Stockholm 1993-11-26, dom i mål nr 9141-1993
Blomsterblomma (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnet Blomsterblomma som ett av tre förnamn. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, anförde att namnet inte torde väcka anstöt och inte heller kunde antas leda till obehag för bäraren. Däremot ansågs namnet vara så främmande för svenskt namnbruk att det likväl uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn. Kammarrätten delade länsrättens bedömning och ändrade inte den överklagade domen.

Kammarrätten i Stockholm 1993-11-26, dom i mål nr 9355-1993
Snövit (-)

Skattemyndigheten avslog en förälders anmälan om att hennes dotter skulle förvärva namnet Snövit som ett av flera förnamn. Riksskatteverket avstyrkte bifall till kvinnans besvärstalan och anförde att Snövit som förnamn inte syntes vara förenligt med svensk förnamnstradition och att ett godkännande av detta namn ”skulle innebära att även namnkonstruktioner som Mästerkatten Westerberg och Askungen Svensson måste godkännas”. Länsrätten lämnade överklagandet utan bifall. Enligt länsrätten fanns det en påtaglig risk för att namnet skulle leda till obehag för dottern,

eftersom det av naturliga skäl var förknippat med sagan om Snövit och inte tillhörde svensk förnamnstradition. Två nämndemän anmälde skiljaktig mening. Kammarrätten fann i likhet med länsrätten att namnet var ett sådant namn som kunde antas leda till obehag för den som skulle bära det och lämnade därför överklagandet utan bifall.

Kammarrätten i Stockholm 1993-11-30, dom i mål nr 6292-1993
La Wida Maria (-)

Skattemyndigheten avslog en persons anmälan om att få ändra förnamn till La Wida Maria. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, anförde att förnamnet La inte var förenligt med svenskt namnbruk, och fann, mot denna bakgrund och då La dels kunde återfinnas som del av svenskt och utländskt efternamn och dels snarast framstod som en bestämd artikel, att namnet uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn. Kammarrätten delade länsrättens bedömning och ändrade inte på den överklagade domen.

Kammarrätten i Göteborg 1993-12-17, dom i mål nr 6007-1993
Lakrits (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva Lakrits som ett av två förnamn. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, fann med följande motivering att Lakrits kunde leda till obehag för bäraren:

> Med lakrits avses vanligtvis torkad saft från roten av lakritsväxten, vilken används som sötsak, krydda och medicin. Med hänsyn till de associationer som 'lakrits' härigenom kan medföra får det antas att namnet Lakrits kan leda till obehag för bäraren.

I kammarrätten förelåg yttranden från Riksskatteverket och PRV. Riksskatteverket fann med hänvisning till den liberalare praxis som utvecklats på området att namnet borde godtas. PRV framhöll i sitt yttrande att lakrits ”betecknar något som är kemiskt och har viss effekt samt brukar inmundigas” och att ord med sådan betydelse inte är särskilt användbara och därför knappast förekommande som personnamn. PRV utgick från att namnet Lakrits skulle leda till obehag för bäraren i varje fall under uppväxtåren. På grund av sin betydelse var Lakrits därför uppenbarligen inte lämpligt som

personnamn. Kammarrätten instämde i de betänkligheter som PRV gett uttryck för och fann att hinder förelåg för att godkänna Lakrits som förnamn.

Kammarrätten i Göteborg 1994-03-23, dom i mål nr 8432-1993
Te (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en person om att ett av dennes befintliga förnamn, Tommy, skulle bytas ut mot Te. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, ansåg att Te med hänsyn till allmänt språkbruk inte var lämpligt som förnamn. I kammarrätten avrådde Riksskatteverket från godkännande av namnet och påvisade likheten med det några månader tidigare avgjorda mål där kammarrätten nekat godkännande av namnet Lakrits. PRV ansåg däremot att Te borde godkännas som förnamn, bl.a. mot bakgrund av att såväl T som Te redan fanns registrerade som förnamn. Kammarrätten kom till samma slutsats och återförvisade, med ändring av länsrättens dom, målet till skattemyndigheten för ny behandling.

Kammarrätten i Stockholm 1994-03-31, dom i mål nr 2029-1994
Moreira (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en man om att som ytterligare förnamn lägga till namnet Moreira, som var anmälarens hustrus mellannamn och efternamn som ogift. Länsrätten fann ”i likhet med skattemyndigheten att namnet Moreira är uppenbart olämpligt som förnamn, eftersom [raderat] hustru har Moreira som mellannamn samt att det var hennes efternamn som ogift”. Kammarrätten ändrade inte länsrättens dom.

Kammarrätten i Stockholm 1994 -05-30, dom i mål 4315-1994
Beck (+)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnet Beck som ett av tre förnamn. Länsrätten ändrade inte beslutet och anförde som skäl att namnet Beck var av efternamnskaraktär och därför uppenbarligen inte lämpligt som förnamn; den omständigheten att släktingar till barnet hade Beck som förnamn eller att barnet eventuellt hade anknytning till Dan-

mark medförde inte annan bedömning. Två nämndemän anmälde skiljaktig mening. Kammarrätten konstaterade att namnet Beck med den alternativa stavningen Bäck förekom tämligen ofta som efternamn i landet. Emellertid kunde det inte anses att namnet Beck var av påtaglig efternamnstyp. Då namnet inte heller av annan anledning var uppenbart olämpligt som förnamn förelåg enligt kammarrätten inte hinder mot dess godkännande.

Kammarrätten i Stockholm 1994-08-11, dom i mål nr 7525-1994
Filur (-)

Skattemyndigheten avslog en förälders anmälan om att hennes son skulle förvärva Filur som ett av flera förnamn, med motivering att namnet skulle kunna medföra obehag för barnet. Länsrätten och kammarrätten gjorde samma bedömning.

Kammarrätten i Stockholm 1994-08-25, dom i mål nr 3716-1994
Main Frame Rackartuss (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en man om att förvärva namnen Main Frame Rackartuss. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, anförde att Main Frame är namn som inte är förenliga med svenskt namnbruk samt att dessa namn och även Rackartuss uppenbarligen inte var lämpliga som förnamn. Kammarrätten delade länsrättens bedömning och ändrade inte den överklagade domen.

Kammarrätten i Stockholm 1994-08-30, dom i mål nr 5074-1994
Summercloud (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en förälder om att dennes dotter skulle förvärva namnet Summercloud som ett av flera förnamn. Länsrätten avslog överklagandet och angav som skäl att namnet var att anse som så främmande för svenskt namnbruk att det uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn. Kammarrätten gjorde en annan bedömning och anförde att den omständigheten att Summercloud är ett engelskt ord inte innebär att namnet uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn. Med en referens till Regeringsrättens godkännande 1987 av Twilight som förnamn fann

kammarrätten att namnet Summercloud inte heller i övrigt kunde anses vara uppenbarligen olämpligt som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1994-11-24, dom i mål nr 7988-1994
G (-)

Skattemyndigheten avslog med hänvisning till ”fast praxis” föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva G som förnamn jämte annat namn (Anton G). Familjen var bosatt i USA men sonen var även svensk medborgare. Länsrätten, i vilken föräldrarna upplyste att namnen i sonens amerikanska födelseattest och i hans amerikanska pass var angivna till Anton G, ändrade inte beslutet. Kammarrätten fann i likhet med länsrätten att G uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn och lämnade överklagandet utan bifall.

Kammarrätten i Göteborg 1994-12-15, dom i mål nr 3688-1993
Skylar (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en kvinna om att förvärva namnet Skylar (då i formen Zkyler) som förnamn. Länsrätten lämnade överklagandet utan bifall. Kammarrätten, i vilken det upplystes att namnet var ett förekommande kvinnligt förnamn i Förenta Staterna, gjorde en annan bedömning och uttalade att det förhållandet att Skylar är ett engelskt namn som kan vålla osäkerhet i fråga om uttalet inte innebär att namnet uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn. Då namnet inte heller kunde anses ha påtaglig efternamnskaraktär befanns hinder inte föreligga mot att godkänna Skylar som förnamn.

Kammarrätten i Göteborg 1994-12-16, dom i mål nr 4431-1993
Sinclair (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från föräldrar om att lägga till namnet Sinclair som ytterligare förnamn för deras dotter. Länsrätten lämnade överklagandet utan bifall och anförde som skäl att namnet hade en påtaglig efternamnsliknande karaktär. Beträffande det förhållandet att barnet år 1992 döpts till Natalie Sinclair i Svenska kyrkan anmärkte länsrätten att namnärenden sedan den 1

juli 1991 prövades av skattemyndigheten och att det namn barnet fått genom dopet därför inte var bindande i fråga om godkännande av namnen som förnamn. Kammarrätten ändrade länsrätten dom och anförde i sina domskäl följande:

> Namnet Sinclair förekommer i Sverige samt i Skottland och andra anglosaxiska länder som såväl förnamn som efternamn. Som förnamn är det bl.a. i Skottland både manligt och kvinnligt men i Sverige såvitt känt endast manligt. Namnet kan sålunda inte anses vara av påtaglig efternamnstyp och är inte heller av någon annan anledning uppenbart olämpligt som förnamn. Denna bedömning vinner stöd av att namnet av svenska kyrkan har godtagits som ett av Natalies dopnamn.

Kammarrätten i Göteborg 1995-01-05, dom i mål nr 8247-1994
De La Rose (+)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva namnet De La Rose som förnamn. Länsrätten, som inte ändrade beslutet, anförde att namnet var av påtaglig efternamnstyp och därmed uppenbart olämpligt som förnamn. Kammarrätten gjorde en annan bedömning och fann att namnet visserligen hade viss efternamnskaraktär men inte så påtaglig att hinder mot att godkänna det som förnamn förelåg. Rättens ordförande anmälde skiljaktig mening.

Kammarrätten i Stockholm 1995-01-30, dom i mål nr 11267-1994
Rainey (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva Rainey som ett av flera förnamn med motiveringen att namnet var olämpligt som förnamn eftersom pojkens mor bar det som efternamn. Föräldrarna hade anfört att sonen hade många amerikanska släktingar och att anmälan var i enlighet med amerikansk namntradition. Länsrätten lämnade överklagandet utan bifall. Kammarrätten ändrade inte länsrättens dom.

Kammarrätten i Stockholm 1995-02-20, dom i mål nr 12065-1994 y Therese (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva y som ett av flera förnamn. I överklagande förklarade föräldrarna att bokstaven y inte var ett namn utan en förstavelse till namnet Therese samt att fadern hade spanska släktingar som hette ”y Therese”. Länsrätten anförde följande:

> Bokstaven ’y’ är på spanska ett bindeord med betydelsen ’och’. Med hänsyn härtill och till att namnkombinationen strider mot svenskt namnskick finner länsrätten att både namnet ’y’ och namn-kombinationen ’y Therese’ uppenbarligen inte är lämpliga som förnamn.

Kammarrätten gjorde inte annan bedömning och än länsrätten och avslog överklagandet.

Kammarrätten i Stockholm 1995-05-17, dom i mål nr 3138-1995 Mayday (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en kvinna som önskade ändra sitt förnamn till Mayday Sarah. Länsrätten fann i likhet med skattemyndigheten att det uppenbarligen inte var lämpligt med en radiotelefonisk nödsignal som förnamn och lämnade överklagandet utan bifall. Kammarrätten gjorde samma bedömning och ändrade inte den överklagade domen.

Kammarrätten i Stockholm 1995-06-14, dom i mål nr 3040-1995 Beatriz del Carmen (+)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva förnamnen Beatriz del Carmen, såvitt avsåg namnet ”del”. Länsrätten delade skattemyndighetens uppfattning att namnet ”del” uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn. Två nämndemän anmälde skiljaktig mening. I kammarrätten tillstyrkte Riksskatteverket i yttrande bifall till föräldrarnas överklagande och anförde:

> Vid tillämpning av 34 § namnlagen - - - måste hänsyn tas till att förnamn från olika främmande kulturer har förts in till Sverige genom den stora invandringen. Inte minst bör detta gälla när det anmälda namnet kommer från en kultur där den som skall bära namnet har sitt

ursprung. Beatriz del Carmen är ett förnamn bestående av flera delar där partikeln ”del” förbinder epitetet Carmen med huvudnamnet Beatriz. Flerledade förnamn av denna typ är vanliga i den spanskspråkiga kultur där familjen i detta mål har sitt ursprung. Sådana namn torde också efter den stora invandringen från bl.a. Latinamerika bäras av ett flertal personer bosatta i Sverige. På grund av detta och då namnet inte i övrigt kan anses strida mot 34 § namnlagen bör anmälan godtas.

Kammarrätten fann i likhet med vad Riksskatteverket anfört att det inte förelåg hinder mot att godkänna Beatriz del Carmen som förnamn.

Kammarrätten i Stockholm 1995-09-13, dom i mål nr 3803-1995
Yskander (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en förälder om att hennes dotter skulle förvärva namnet Yskander som förnamn. Som skäl angavs att namnet hade påtaglig efternamnskaraktär. Länsrätten lämnade överklagandet utan bifall. Kammarrätten fann att även om namnet förde tankarna till ett efternamn var namnet inte uppenbart olämpligt som förnamn. Hinder mot att godkänna Yskander som förnamn förelåg därför inte.

Kammarrätten i Göteborg 1995-10-23, dom i mål nr 6613-1995
Höst (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnet Höst som förnamn. I länsrätten avstyrkte Riksskatteverket i yttrande bifall till överklagandet och anförde bl.a. att namnet Höst med olika stavningsvarianter bars som efternamn av drygt hundra personer folkbokförda i Sverige. Länsrätten fann med hänsyn till vad som framkommit i yttrandet att namnet fick anses vara av påtaglig efternamnstyp och därmed uppenbart olämpligt som efternamn. En nämndeman anmälde skiljaktig mening. Kammarrätten instämde i länsrätten bedömning och ändrade inte den överklagade domen.

Kammarrätten i Jönköping 1995-10-27, dom i mål nr 4039-1995
Skjellerup (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva namnet Skjellerup som ett av flera förnamn. Beslutet motiverades med att det föreslagna förnamnet hade efternamnskaraktär. Länsrätten lämnade överklagandet utan bifall. En nämndeman var skiljaktig och ansåg att barnet borde få Skjellerup som förnamn, särskilt som barnets syskon redan bar namnet som förnamn. Kammarrätten gjorde en annan bedömning än länsrätten och framhöll att även om namnet hade en viss efternamnskaraktär kunde det inte anses vara av en ”påtaglig svensk efternamnstyp”. Hinder förelåg därför inte mot att godkänna namnet som förnamn. Kammarrättens ordförande anmälde sig skiljaktig.

Kammarrätten i Stockholm 1996-03-28, dom i mål nr 9580-1995
Hoffman (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva namnet Hoffman som ett av två förnamn. Länsrätten ändrade inte på det överklagade beslutet och anförde som skäl att namnet ostridigt var av efternamnskaraktär. I kammarrätten avstyrkte Riksskatteverket bifall till överklagandet medan PRV tillstyrkte under anförande, jämte annat, att det i Sverige fanns 546 olika förnamn med slutleden -man. Kammarrätten uttalade att det förhållandet att Hoffman närmast har karaktären av efternamn i Sverige inte innebär att namnet uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn. Då namnet ej heller i övrigt kunde anses uppenbarligen olämpligt som förnamn, bifölls föräldrarnas överklagande.

Kammarrätten i Stockholm 1996-05-21, dom i mål nr 340-1996
Jalkeus (+)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva moderns mellannamn Jalkeus som ett av flera förnamn. Föräldrarna var bosatta i USA och fadern var amerikansk medborgare medan modern var svensk medborgare. Dottern hade dubbelt medborgarskap och namnet var registrerat som förnamn i amerikanska register. Länsrätten uttalade att den starka inter-

nationella anknytning som förelåg i förevarande fall inte borde få avgörande betydelse vid prövning av frågan om namnets lämplighet enligt 34 § namnlagen. Med hänsyn härtill och då namn av efternamnskaraktär inte bör godkännas som förnamn avslog länsrätten överklagandet. Kammarrätten fäste vikt vid att dottern också var amerikansk medborgare och hade hemvist i USA samt vid intresset av att hon fick samma namn i de båda länderna där hon var medborgare. Vidare framhölls den omständigheten att namnet hade godkänts som förnamn för hennes äldre syster. Vid en samlad bedömning fann kammarrätten att namnet, trots dess efternamnskaraktär, i detta fall inte kunde anses vara uppenbart olämpligt som förnamn. Hinder mot att godkänna namnet förelåg därför inte.

Kammarrätten i Stockholm 1996-05-21, dom i mål nr 10091-1995 Rickman (+)

Skattemyndigheten avslog en persons anmälan om tillägg av förnamnet Rickman med hänvisning till att namnet var av efternamnskaraktär. I sitt överklagande redogjorde anmälaren för hur namnet hade förekommit som förnamn i hans släkt samt ingav en släktkrönika. Länsrätten gjorde emellertid samma bedömning som skattemyndigheten. Kammarrätten menade däremot att namnet Rickman, även om det för tankarna till ett efternamn, inte var uppenbart olämpligt som förnamn. Hinder mot godkännande förelåg därför inte.

Kammarrätten i Stockholm 1996-05-21, dom i mål nr 873-1996 Stilhoff (+)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en person om att lägga till namnet Stilhoff till sina övriga förnamn, med motivering att namnet hade påtaglig efternamnskaraktär. Även i detta fall åberopade anmälaren att nära släktingar bar namnet som förnamn, men länsrätten lämnade överklagandet utan bifall. Kammarrätten upphävde länsrättens dom med samma motivering som i det samma dag avgjorda fallet Rickman.

Kammarrätten i Göteborg 1996-06-25, dom i mål 2502-1996
Höije (-)

Skattemyndigheten avslog en kvinnas anmälan om att lägga till namnet Höije som förnamn. Länsrätten avslog överklagandet och kammarrätten gjorde ingen ändring häri. I alla tre instanserna motiverades avgörandet med att Höije hade påtaglig efternamnskaraktär. Två nämndemän i länsrätten var skiljaktiga och fann att namnet inte kunde anses ha påtaglig efternamnskaraktär.

Kammarrätten i Jönköping 1996-08-23, dom i mål nr 1560-1996
Silfverstråhle (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnet Silfverstråhle som förnamn, med hänvisning till namnets efternamnskaraktär. Föräldrarna invände att namnet Silfverstråhle inte burits som efternamn på hundratals år, om ens någonsin. Länsrätten anförde i dom följande:

> Regeringsrätten har godkänt namnet Solstråhle som efternamn. Genom dom av kammarrätten i Stockholm har därefter som förnamn godkänts Solstråle och Månstråle. Delen Silver- i Silfverstråhle ger en påtaglig efternamnskaraktär och namnet är i sin helhet betydligt mer efternamnslikt än både Solstråle och Månstråle. En bidragande orsak till detta synsätt är förekomsten av de namn som just börjar på Silver- t ex Silverskjöld, Silverstam, Silversten, Silfverhielm etc. Utredningen i målet visar vidare att Patent- och registreringsverket har godkänt Silverstråle som efternamn. Mot bakgrund härav finner länsrätten att Silfverstråhle uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Kammarrätten fastställde länsrättens dom.

Kammarrätten i Stockholm 1996-09-16, dom i mål nr 1986-1996
Jison (+)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva Jison (med franskt uttal) som ett av tre förnamn, varvid myndigheten anförde bl.a.:

> Enligt svensk namnsed tolkas Jison som en förkortning av ett patronymikon vilket enligt svensk namnlag inte kan godtas. Att ett förnamn skall uttalas på ett visst sätt är ingen motivering för att det skall

> antecknas i folkbokföringen. På svenska uttalas namnet på ett visst sätt, på franska, tyska eller engelska på ett annat sätt.

Länsrätten bedömde att namnet var av påtaglig efternamnskaraktär och avslog överklagandet. Kammarrätten fann emellertid, utan närmare motivering, att namnet inte kunde anses vara av påtaglig efternamnstyp, i följd varav hinder mot att godkänna Jison som förnamn inte förelåg.

Kammarrätten i Jönköping 1996-10-07, dom i mål nr 330-1996
Borregaard (-)

Fallet hörde till den återkommande måltyp där ett danskt för- eller mellannamn ifrågasätts som förnamn i Sverige på grund av namnets efternamnskaraktär. Skattemyndigheten avslog i förevarande fall föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva Borregaard som förnamn. Länsrätten hänvisade till kammarrättens i Göteborg dom 1993 i fallet Björndal och avslog överklagandet med motivering att namnet Borregard hade påtaglig efternamnskaraktär. Kammarrätten fastställde länsrättens dom.

Kammarrätten i Göteborg 1997-04-24, dom i mål nr 3191-1996
Kaninen (-)

Skattemyndigheten avslog en persons anmälan om att som förnamn lägga till Kaninen till sitt befintliga men enligt anmälaren ej brukade förnamn Björn. Länsrätten lämnade i dom överklagandet utan bifall och anförde:

> Redan den bestämda formen utgör ett starkt argument mot namnet [Kaninen]. Bestämd form på förnamn är synnerligen ovanligt, men är däremot vanligt bland öknamn. Namnet måste emellertid även i övrigt anses vara ett sådant namn som uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Kammarrätten instämde i länsrättens bedömning och ändrade inte den överklagade domen.

Kammarrätten i Jönköping 1997-05-26, dom i mål nr 1167-1997
Hauberg (-)

Skattemyndigheten avslog en anmälan från föräldrar om att deras dotter, som i likhet med modern var dansk medborgare, skulle förvärva Hauberg som förnamn jämte det på samma gång anmälda förnamnet Emma. Länsrätten fann att namnet hade påtaglig efternamnskaraktär och ansåg det inte visat att namnet kunde bäras i Danmark. Hauberg kunde därför inte godkännas som förnamn för dottern. Två nämndemän var skiljaktiga och ansåg att namnet borde godkännas som förnamn. Kammarrätten fann inte skäl att ändra länsrättens dom.

Kammarrätten i Stockholm 1997-05-26, dom i mål nr 9134-1996
Krok (+)

Skattemyndigheten avslog en anmälan från Nils Mogensen om att förvärva förnamnet Krok, som denne enligt egen uppgift hade kallats allt sedan födelsen. Länsrätten lämnade överklagandet utan bifall med hänvisning till namnets efternamnsliknande karaktär. Skattemyndigheten vidhöll i kammarrätten sin uppfattning att Krok var olämpligt som förnamn. Riksskatteverket tillstyrkte däremot bifall samt anförde:

> Den utbredda användningen av Krok som efternamn får i och för sig anses ha givit det en prägel av efternamn. Till sin form och karaktär kan emellertid namnet Krok i sig inte anses ha en påtaglig efternamnskaraktär.

Också kammarrätten ansåg att namnet hade en viss efternamnskaraktär men att det inte kunde anses vara av påtaglig efternamnstyp. Något hinder mot att godkänna namnet som förnamn förelåg därför inte.

Kammarrätten i Stockholm 1997-06-02, dom i mål nr 2845-1997
Ernedotter (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva förnamnet Ernedotter jämte ytterligare tre förnamn. Föräldrarna uppgav oemotsagt att skattemyndigheten tidigare hade godtagit att en äldre syster förvärvat förnamnet

Ernedotter. Länsrätten anförde i dom: ”I förevarande fall bär fadern bl.a. förnamnet Ernesto. Det anmälda namnet Ernedotter är inte att anse som ett patronymikon eftersom det inte bildats av faderns fullständiga namn. Det anmälda namnet Ernedotter kan därför inte förvärvas av [den yngre dottern].” Kammarrätten gjorde motsvarande bedömning och kom alltså fram till att undantagsregeln beträffande patronymikon inte var tillämplig. Eftersom namnet fick anses vara av efternamnstyp avslogs därför överklagandet.

Kammarrätten i Stockholm 1998-01-27, dom i mål nr 8971-1997 Hansen (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från föräldrar om att till deras sons befintliga förnamn få lägga namnet Hansen. Länsrätten biföll inte överklagandet och anförde som skäl att namnet var av påtaglig efternamnskaraktär och därför inte lämpligt som förnamn. Kammarrätten gjorde samma bedömning och ändrade inte den överklagade domen.

Kammarrätten i Stockholm 1998-01-27, dom i mål nr 9301-1997 J:son (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva namnet J:son som förnamn jämte annat förnamn. Länsrätten fann att förkortningen J:son, i stället för den fullständiga patronymikonformen av namnet, var uppenbart olämplig som förnamn. Länsrätten påtalade att kammarrätterna tidigare ställt sig avvisande till förnamn som G:son, L:son och T:son och anförde att det saknades anledning att frångå praxis. Det förhållandet att J:son redan hade godkänts för en bror till barnet föranledde ingen annan bedömning. Kammarrätten gjorde samma bedömning som länsrätten och ändrade inte på den överklagade domen.

Kammarrätten i Jönköping 1998-02-02, dom i mål nr 4836-1997
Tequila (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnet Tequila som förnamn. Länsrätten, som ”inhämtat att Tequila är en spritsort med stor försäljning i Sverige”, fann att namnet kunde antas leda till obehag för bäraren och därför uppenbarligen var olämpligt som förnamn. En nämndeman anmälde skiljaktig mening. Kammarrätten delade länsrättens bedömning.

Kammarrätten i Stockholm 1998-04-27, dom i mål nr 2501-1998
Gunvor (-)

Skattemyndigheten, länsrätten och kammarrätten var eniga om att en ansökan av en man att till sitt befintliga förnamn Gunnar lägga kvinnonamnet Gunvor inte kunde godtagas, eftersom namnet uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn för en man.

Kammarrätten i Göteborg 1998-09-09, dom i mål nr 3471-1998
Lucia (-)

Skattemyndigheten, länsrätten och kammarrätten var eniga om att en ansökan av en man att till sina befintliga förnamn lägga namnet Lucia inte kunde godtagas, eftersom Lucia var ett utpräglat kvinnonamn och uppenbarligen inte lämpligt som förnamn för en man.

Kammarrätten i Göteborg 1999-09-07, dom i mål nr 6406-1998
Simon (-)

Skattemyndigheten avslog en anmälan från Wieslawa Simonovics om att som ytterligare förnamn anta namnet Simon, med motivering att namnet hade en tydlig maskulin karaktär. I länsrätten uppgav anmälaren att syftet med namntillägget var att hennes son senare skulle kunna anta efternamnet Simonsson. Länsrätten bedömde att namnet Simon inte hade en så uttalad maskulin prägel att det uppenbarligen inte kunde godkännas för en kvinna och biföll överklagandet. En nämndeman var skiljaktig och instämde i

skattemyndighetens bedömning. Sedan skattemyndigheten överklagat förklarade kammarrätten att namnet Simon inte kan anses vara ett kvinnligt förnamn. Mot bakgrund härav och med hänsyn till namnets maskulina prägel befanns namnet Simon uppenbarligen inte vara lämpligt som förnamn för en kvinna. Kammarrätten undanröjde således länsrättens dom och fastställde skattemyndighetens avslagsbeslut.

Kammarrätten i Göteborg 2000-02-10, dom i mål nr 5657-1999
G (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva G som förnamn jämte annat namn (Alexander G). Enligt föräldrarna anslöt ansökan till en tradition inom familjen som de var angelägna om att upprätthålla. Länsrätten biföll deras överklagande. Rättens ordförande var skiljaktig och ansåg att en bokstav inte kan utgöra ett förnamn. I kammarrätten framhöll Institutet för språk och folkminnen att initialer lika lite som sifferangivelser och prefix var lämpliga som förnamn och att det i den nordiska namntraditionen inte var etablerat att bilda ett förnamn av en enda bokstav. Kammarrätten anförde:

> Mot bokstaven G som förnamn kan riktas invändningar av främst språkliga och namnvårdande skäl. Bokstaven G är inte något namn. Dessutom torde i allmänhet en ensam bokstav uppfattas som förkortning av ett förnamn som börjar med den aktuella bokstaven. En sådan uppfattning torde, med undantag för vissa i litteraturen förekommande exempel, även vara internationellt vedertagen. Mot denna bakgrund och med hänsyn till den fasta och entydiga praxis som utvecklats i fråga om en ensam bokstav som förnamn kan kammarrätten inte finna annat än att bokstaven G uppenbarligen inte är lämplig som förnamn.

Kammarrätten i Sundsvall 2000-09-20, dom i mål nr 989-2000
Mig (+)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om utbyte av deras sons tredje förnamn Oliver till förnamnet Mig. Länsrätten fann, såsom skattemyndigheten hade gjort, att förnamnet Mig fick anses vara olämpligt med hänsyn bl.a. till att det är ett pronomen. Kammarrätten ändrade länsrättens dom samt anförde:

> Enligt förnamnsboken (Sture Allén och Staffan Wohlin: Norstedts, tredje upplagan, 1995) förekommer t.ex. namnen De, Du, Han, Hon, Min, Mina och Vi som förnamn. Pronomen förekommer således som förnamn för både män och kvinnor om än i mindre utsträckning. – Förutom som pronomen kan 'Mig' enligt kammarrättens mening eventuellt förknippas med ryska jaktflygplan med beteckningen MiG.

Det sökta namnet var inte av efternamnskaraktär och det befanns inte heller av någon annan anledning vara uppenbart olämpligt som förnamn. Kammarrätten förklarade därför att klagandenas begäran skulle bifallas.

Kammarrätten i Göteborg 2001-10-15, dom i mål nr 2053-2001
Malin (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en man om tillägg av namnet Malin som förnamn till sitt befintliga förnamn Kent. I länsrätten upplystes att anmälaren var transsexuell och att han redan kallades för Malin av många. I avvikelse mot då rådande praxis kom länsrätten fram till att hinder inte mötte mot att klaganden förvärvade kvinnonamnet Malin. Sedan Riksskatteverket överklagat upphävde kammarrätten länsrättens dom, med motivering att namnet Malin uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn på en man.

Kammarrätten i Jönköping 2002-01-11, dom i mål nr 2630-2001
Guthrie (+)

Skattemyndigheten avslog en persons anmälan om att få ändra ett av sina förnamn till Guthrie, ett namn som han tidigare hade burit som efternamn. I länsrätten anförde sökanden att han genom namnbytet skulle få namngemenskap med sina barn. Han påvisade också exempel på icke ”naturliga” förnamn som dock godkänts som sådana: Jackson, Noa Månfarare och Zero. Länsrätten delade emellertid skattemyndighetens bedömning. En nämndeman var skiljaktig och menade att klaganden hade rätt att förvärva förnamnet Guthrie. Kammarrätten kom till samma slutsats som den skiljaktige nämndemannen och fann, mot bakgrund av att namnet hade viss men inte påtaglig efternamnskaraktär samt även förekom

som förnamn i Sverige, att hinder mot att godkänna namnet som förnamn inte förelåg.

Kammarrätten i Göteborg 2002-04-26, dom i mål nr 5167-2001
Nordahl (+)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva det i Norge vanliga förnamnet Nordahl som ett av tre förnamn, med motivering att namnet hade en påtaglig efternamnskaraktär. Länsrätten gjorde samma bedömning och avslog överklagandet. Kammarrätten konstaterade emellertid att Nordahl användes som förnamn även i Sverige och därför inte kunde anses ha en så påtaglig efternamnskaraktär att det utgjorde hinder mot att godkänna namnet som förnamn.

Kammarrätten i Jönköping 2003-04-10, dom i mål nr 810-03
Allan (-)

Skattemyndigheten avslog anmälan från en kvinna om att lägga till namnet Allan till sina övriga förnamn. Länsrätten konstaterade att Allan enligt svensk namntradition är ett manligt förnamn som inte nyttjas av kvinnor och bedömde det därför som uppenbarligen olämpligt som förnamn för en kvinna. Kammarrätten fastställde, efter meddelat prövningstillstånd, länsrättens dom.

Kammarrätten i Stockholm 2003-06-27, dom i mål nr 6220-2001
Elba (+)

Skattemyndigheten avslog i Storbritannien bosatta föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva namnet Elba som förnamn. Länsrätten gjorde ingen annan bedömning och anförde att namnet fick anses ha en påtagligt kvinnlig karaktär och därmed uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn på en man. Kammarrätten fann däremot att förnamnet Elba visserligen till sin karaktär förknippas med ett kvinnligt förnamn men att det inte var så vanligt förekommande att det kunde anses vara ett kvinnonamn enligt svensk namntradition. Kammarrätten vägde även in att sonen redan erhållit förnamnet Elba i England och att det fanns ett allmänt intresse av att han erhöll samma namn i de båda länderna. Vid

en sammantagen bedömning fann kammarrätten att föräldrarnas anmälan om förnamnet Elba skulle godkännas.

Kammarrätten i Stockholm 2004-09-16, dom i mål nr 2723-04 J (-)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva J som ett av flera förnamn. Syftet med anmälan var enligt föräldrarna att upprätthålla en långvarig haitisk familjetradition. Länsrätten fann emellertid, i likhet med skattemyndigheten, att bokstaven J inte kunde uppfattas som ett förnamn och att det önskade namnet enligt svenskt språkbruk uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn. Kammarrätten fann inte anledning till annan bedömning och avslog överklagandet.

Kammarrätten i Göteborg 2004-07-05, dom i mål nr 994-04
Krosnes (+)

Skattemyndigheten avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva det ursprungligen norska efternamnet Krosnes som ett av två förnamn. Länsrätten ansåg att namnet Krosnes i förhållande till svenskt namnskick inte hade en sådan påtaglig efternamnskaraktär att det på grund härav inte kunde godkännas som förnamn. I sitt överklagande vidhöll Skatteverket att namnet Krosnes i Sverige har en påtaglig efternamnskaraktär och anmärkte härvid att barnet far bar Krosnes som mellannamn. Kammarrätten fann emellertid i likhet med länsrätten att namnet inte kunde anses vara av sådan påtaglig efternamnstyp att det förelåg hinder mot att godkänna det som förnamn.

Kammarrätten i Göteborg 2005-02-01, dom i mål nr 1933-04
O'Brien (-)

Skatteverket avslog anmälan från föräldrar om att deras son skulle förvärva namnet O'Brien som förnamn. Länsrätten och kammarrätten kom till samma slutsats som Skatteverket. Kammarrätten anförde i domskälen följande:

> Namnet O'Brien används internationellt som efternamn. Av Skatteverkets yttrande framgår att de personer som bär namnet i Sverige har det som efternamn. Härtill kommer att namnet O'Brien ter sig främ-

mande i svenskt förnamnsskick eftersom det innehåller både ett prefix och en apostrof. Det innebär, enligt kammarrättens mening, att det har en så påtaglig efternamnskaraktär att det inte bör godkännas som förnamn. Den omständigheten att barnets [i Kanada bosatte] farfar bär namnet O'Brien som förnamn föranleder inte annan bedömning.

Kammarrätten i Stockholm 2007-02-26, dom i mål nr 7140-06
Dykaredotter (+)

Skatteverket avslog anmälan från föräldrar om att deras dotter skulle förvärva namnet Dykaredotter som ett av flera förnamn. Som skäl för beslutet angavs att namnet hade påtaglig efternamnskaraktär. Länsrätten fann att namnet hade viss efternamnskaraktär men att det inte var av påtaglig efternamnstyp och inte heller av annan anledning var uppenbart olämpligt som förnamn. Hinder att godkänna Dykaredotter som förnamn ansågs därför inte föreligga. Avgörandet överklagades av Skatteverket, som befarade att om Dykaredotter godkändes som förnamn kunde även liknande konstruktioner byggda på yrkesnamn anmälas, exempelvis gynekologdotter. Kammarrätten gjorde emellertid samma bedömning som länsrätten och avslog överklagandet. I domen anmärkte kammarrätten också att Dykaredotter inte kunde likställas med patronymikon eftersom fadern väl var men inte hette dykare; namnet skulle alltså inte ha kunnat godkännas som förnamn redan av den anledningen att det utgjorde ett patronymikon.

Kammarrätten i Stockholm 2008-06-03, dom i mål nr 211-08
Lego (+)

Skatteverket avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva Lego som ett av tre förnamn med motiveringen att välkända varumärken och företagsnamn är olämpliga som förnamn. Länsrätten ändrade inte beslutet. I kammarrätten tillade Riksskatteverket att namnet Lego inte bara gav starka associationer till leksaker utan även kunde negativt förknippas med begreppet legosoldat och legoknekt. Kammarrätten upphävde underinstansernas beslut och anförde att namnet inte kunde antas leda till obehag för bäraren. Att Lego är ett känt varumärke eller kan förknippas med begreppet legosoldat eller legoknekt innebar heller inte att namnet

var uppenbart olämpligt som förnamn. Hinder mot godkännande förelåg därför inte.

Kammarrätten i Stockholm 2009-02-11, dom i mål nr 7224-08
Nord (+)

Skatteverket avslog föräldrars anmälan om att deras dotter skulle förvärva namnet Nord som ett av flera förnamn. I länsrätten framgick att föräldrarna var bosatta i USA och att dottern där givits förnamnen Emma Elvira Nord. Länsrätten avslog överklagandet med hänvisning till att Nord hade påtaglig efternamnskaraktär. Kammarrätten gjorde en annan bedömning och anförde:

> Även om namnet Nord närmast förknippas med ett efternamn finner kammarrätten inte att det är av utpräglad efternamnskaraktär. Därtill kan konstateras att det i förevarande mål är fråga om ett namnärende med internationell prägel eftersom familjen bor i USA och dottern är född där samt även har amerikanskt medborgarskap. I sådana fall bör hänsyn tas till den inom den internationella namnrätten allmänt omfattande principen att en persons namn bör vara detsamma var han eller hon än befinner sig och inte ändras från land till land (se RÅ 85 2:8). Enligt födelseattest och amerikanskt pass bär [dottern] förnamnen Emma Elvira Nord. Mot bakgrund härav bör hon få samma namnkombination även i Sverige.

Referenten i målet var skiljaktig och ville avslå överklagandet, med hänsyn till bl.a. den stora vikt som svensk rätt fäster vid medborgarskapet och särskilt vid svenskt medborgarskap.

Kammarrätten i Sundsvall 2009-03-31, dom i mål nr 2696-08
Immanuel (+)

Skatteverket avslog anmälan från en kvinna om ändring av förnamn, varigenom hon utöver sitt tidigare namn Maria även skulle få namnen Trollhare, Jesus och Immanuel. Beslutet motiverades i fråga om namnet Immanuel med att detta var olämpligt som kvinnonamn. Länsrätten var av samma uppfattning och framhöll att Immanuel har en klar maskulin prägel. I sin dom bröt kammarrätten mot dittillsvarande praxis och anförde:

> Lagtextens utformning i sig utgör inget hinder mot att ett namn av maskulin karaktär godkänns som förnamn för en kvinna eller vice versa. [De aktuella förarbetsuttalandena] bör, mot bakgrund av den

> samhällsutveckling som skett sedan år 1960, tillmätas begränsad betydelse och kan enligt kammarrättens bedömning inte anses utgöra ett hinder för en vuxen person att erhålla ett visst förnamn enbart på grund av sitt kön.

Kammarrätten fann således att klagandens kön inte utgjorde hinder mot att för henne godkänna förnamnet Immanuel.

Kammarrätten i Sundsvall 2010-02-24, dom i mål nr 2425-09
Länsman (+)

Skatteverket avslog en anmälan från en man om att jämte Lars-Erik bära Länsman som förnamn, ett namn som han i många år haft som smeknamn på grund av sitt yrke som polis. Länsrätten refererade i sin dom till de tre (nedan beskrivna) uppmärksammade avgörandena av Regeringsrätten i september 2009, där Regeringsrätten uttalade att en omfattande valfrihet måste tillerkännas den enskilde. Med hänsyn till dessa avgöranden fann länsrätten inte visat att namnet Länsman uppenbarligen inte var lämpligt som förnamn. Skatteverket överklagade domen och anförde:

> Yrkestiteln länsman är väl känd i Sverige även om den inte längre används här. Polisers yrkestitlar utvisar också att personen är en myndighetsperson. Detta torde göra en polisiär titel mer olämplig som namn än de flesta andra yrkesbeteckningar. Skatteverket skulle inte heller godkänna ett namn som Polisman oavsett om den som ville bära det var polisman eller inte. Har ett namn godkänts för en person saknas det rimlig möjlighet att underkänna det för någon annan som kanske inte skulle ha samma yrkesmässiga anknytning till namnet.

Kammarrätten meddelade prövningstillstånd varefter Skatteverkets överklagande avslogs på de av länsrätten anförda skälen och med åberopande av att länsman inte längre är en yrkestitel i Sverige.

Kammarrätten i Jönköping 2010-05-11, dom i mål nr 3409-09
Prins (+)

Skatteverket avslog föräldrars anmälan om att deras son skulle förvärva Prins som ett av flera förnamn. Länsrätten ändrade inte beslutet och anförde att Prins är olämpligt att bära som förnamn eftersom det är en titel inom kungahuset. I kammarrätten anförde Skatteverket att yrkestitlar såsom doktor, advokat, ingenjör eller

kapten är olämpliga som förnamn eftersom de kan leda till missförstånd och att Prins hör till samma kategori av titlar. Kammarrätten menade emellertid att titeln prins inte kan jämföras med vedertagna yrkestitlar i samhället. Någon faktisk risk för missförstånd kunde inte anses föreligga. Prins kunde alltså inte anses vara uppenbart olämpligt som förnamn, i följd varav kammarrätten upphävde underinstansernas avgöranden och godkände Prins som förnamn för barnet.

Avgöranden från Regeringsrätten

RÅ 1985 ref. 2:8 Bent Mohamed Moncef (+)

Underinstanserna godtog inte anmälan från föräldrar om att deras dotter, som hade svenskt och tunisiskt medborgarskap, skulle förvärva namnkombinationen ”Bent Mohamed Moncef” som förnamn, utöver förnamnet Nadia. Namnkombinationen var att jämställa med ett svenskt patronymikon men kammarrätten fann att ett patronymikon bildat på det sätt som gjorts i anmälan avvek så väsentligt från det namnskick som hittills godtagits att det uppenbarligen inte kunde anses lämpligt som förnamn. Regeringsrätten anmärkte att den från och med år 1983 gällande namnlagen tar större hänsyn än äldre lag till utlänningars önskemål om att kunna få behålla inte bara sitt hemlands kultur, vanor och språk utan också dess namnskick. I domen frångick Regeringsrätten underinstansernas bedömning och anförde att ett godkännande av föräldrarnas önskemål visserligen kunde ge intryck av att flickan utöver Nadia erhållit tre manliga förnamn. Emellertid ansåg Regeringsrätten att en sådan synpunkt inte kunde vara utslagsgivande i ett namnärende med stark internationell prägel. Större vikt borde tillmätas barnets tunisiska medborgarskap och starka anknytning till Tunisien samt det allmänna intresset av att hon fick samma namnkombination här som där.

RÅ 1987 ref. 9 Twilight (+)

Underinstanserna avslog anmälan från en förälder om att hennes dotter skulle förvärva namnet Twilight som förnamn och anförde som huvudsakligt skäl att namnet såväl språkligt som innehållsligt var så främmande för svenskt namnbruk att det uppenbarligen inte

var lämpligt som förnamn. Regeringsrätten underkände denna argumentering och anförde att ”[d]et förhållandet att Twilight är ett engelskt ord som kan vålla osäkerhet i fråga om uttalet innebär inte att Twilight uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.”

RÅ 1989 ref. 75 Jolin (+)

Underinstanserna avslog anmälan från en förälder om att hennes dotter skulle förvärva namnet Jolin som förnamn, med motivering att namnet hade påtaglig efternamnskaraktär. Regeringsrätten fann att namnet Jolin, som enligt vad som hade upplysts i målet bars som efternamn av knappt 40 personer, i Sverige ”har viss efternamnskaraktär”. Namnet kunde emellertid inte anses vara av påtaglig efternamnstyp och var inte heller av annan anledning uppenbart olämpligt som förnamn.

RÅ 2003 ref. 66 C:son (+)

Skattemyndigheten, länsrätten och Kammarrätten i Göteborg godkände, i enlighet med då gällande praxis, inte föräldrars anmälan att deras son skulle erhålla C:son som förnamn. Regeringsrätten gjorde en annan bedömning och anförde som skäl följande.

> Namnet C:son företer påtagliga likheter med ett patronymikon. Det kan dock inte anses utgöra ett sådant, eftersom det inte är bildat genom tillägg till faderns förnamn utan endast anger att någon av föräldrarna har ett förnamn som börjar med bokstaven C. Namnet C:sons likhet med ett patronymikon kan, med hänsyn till att dessa - - - får anses ha karaktär av såväl förnamn som efternamn, inte anses innebära att namnet är uppenbarligen olämpligt som förnamn. Det förhållandet att flertalet namn som slutar på -son bärs som efternamn och inte utgör patronymikon för bäraren utan erhållits genom ett familjerättsligt namnförvärv från närstående som burit namnet, föranleder inte någon annan bedömning. – Härmed uppkommer frågan om namnet C:son av annat skäl är uppenbart olämpligt som förnamn. Även om en sådan bedömning i första hand måste avse namnet i sig kan det – liksom när det gäller frågan om namnet kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som ska bära det – finnas behov av att beakta samtliga de förnamn som barnet skulle komma att bära. Det kan exempelvis ifrågasättas om inte namnet C:son skulle vara uppenbart olämpligt som enda förnamn och om det inte kunde antas leda till obehag för bäraren. Motsvarande torde i någon utsträckning också gälla ett patronymikon. I förevarande mål avser anmälan emel-

lertid även två andra förnamn. – Namnet C:son innehåller skiljetecknet kolon vilket framstår som något främmande eftersom förnamn vanligen inte innehåller andra tecken än bindestreck, accenter och liknande bokstavsmarkörer. Inte heller detta kan dock föranleda att namnet anses uppenbart olämpligt som förnamn.

RÅ 2009 ref. 55 I Q (+)

Skatteverket, länsrätten och Kammarrätten i Sundsvall godkände inte, i enlighet med då gällande praxis, föräldrars anmälan att deras son skulle bära förnamnet Q. I Regeringsrätten anförde Riksskatteverket att enstaka bokstäver som förnamn är ägnade att i betydande omfattning skapa missuppfattningen att det rör sig om en initial som står för ett annat namn samt att en sådan bokstav som förnamn därför riskerar att inte fungera som ett namn i samhället. Regeringsrätten inhämtade yttrande från Institutet för språk och folkminnen, som anförde bl.a. följande:

Q är en bokstav och utgör inte något egentligt förnamn. Visserligen förekommer enstaka bokstäver som namn i fiktiva sammanhang (t.ex. Star Trek) men sådana har ännu inte blivit inlemmade i namnbeståndet. En enstaka bokstav kan tolkas som en förkortning – Q skulle kunna stå för exempelvis Quintus – och därför vara vilseledande. Frågan är av principiell vikt och liknande förslag har behandlats vid ett flertal tillfällen i lägre instanser. Exempelvis har A, G, J, W och X inte godkänts som förnamn, medan man har godtagit Io (initialer av andra förnamn) och Te (sökanden heter Dan Tommy). Det sökta namnet Q är således inte lämpligt som förnamn.

Skatteverket förordade att Regeringsrätten skulle inhämta yttrande även från PRV, men Regeringsrätten fann inte skäl härtill. I dom den 28 september 2009 uttalade Regeringsrätten följande:

Valet av förnamn är en så personlig angelägenhet att en omfattande valfrihet måste tillerkännas den enskilde. Den omständigheten att ett förnamn som består av en enstaka bokstav skulle kunna tolkas som en förkortning av ett annat förnamn innebär inte i sig att det uppenbarligen inte är lämpligt. Inte heller av någon annan anledning är Q uppenbarligen inte lämpligt som förnamn. Överklagandet ska således bifallas.

Ett regeringsråd var skiljaktigt och ansåg att överklagandet skulle avslås.

RÅ 2009 ref. 55 II A-C (+)

Skatteverket avslog en anmälan från en kvinna att hennes namn skulle ändras från Ann-Christine till A-C. Länsrätten ändrade beslutet medan Kammarrätten i Göteborg anslöt sig till Skatteverkets bedömning att A-C uppenbarligen inte var ett lämpligt förnamn. I Regeringsrätten anförde Skatteverket att enstaka bokstäver som förnamn är ägnade att i betydande omfattning skapa missuppfattningen att det rör sig om en initial som står för ett annat namn, en bedömning som är tillämplig även på två bokstäver som är förenade med ett bindestreck. I det aktuella fallet rörde det sig dessutom om en förkortning av det hittillsvarande namnet. En sådan kombination som förnamn riskerade därför, enligt Riksskatteverket, att inte fungera som ett namn i samhället. Regeringsrätten inhämtade yttrande från Institutet för språk och folkminnen, som anförde bl.a. följande:

> A-C är en bokstavskombination och utgör inte något egentligt förnamn. En bokstavskombination kan uppfattas som en förkortning av ett redan erhållit namn (i detta fall Ann-Christine) och kan därför vara vilseledande. Vid sidan av de officiella förnamnen existerar ofta inofficiella namn, t.ex. smekformer och förkortningar. – Dessa används i den privata sfären, inom familjen, kamratkretsen etc. Det är inget som hindrar att A-C används som ett sådant inofficiellt namn. För ett namn som däremot ska användas i officiella sammanhang bör ställas kravet att det ska vara ett egentligt förnamn. Det sökta namnet A-C är således inte lämpligt som förnamn.

Skatteverket förordade att Regeringsrätten skulle inhämta yttrande även från PRV, men Regeringsrätten fann inte skäl härtill. I dom den 28 september 2009 uttalade Regeringsrätten följande:

> Valet av förnamn är en så personlig angelägenhet att en omfattande valfrihet måste tillerkännas den enskilde. Den omständigheten att namnet A-C skulle kunna tolkas som en förkortning av ett annat namn innebär inte i sig att det uppenbarligen inte är lämpligt. Inte heller av någon annan anledning är A-C uppenbarligen inte lämpligt som förnamn. Överklagandet ska således bifallas.

Ett regeringsråd var skiljaktigt och ville fastställa kammarrättens dom.

RÅ 2009 ref. 55 III Madeleine (+)

Skatteverket avslog anmälan från en man om att lägga till namnet Madeleine till sina befintliga förnamn Erik Jan-Olov. Länsrätten ändrade beslutet och framhöll att

> det måste beaktas att samhället i stort har förändrats oerhört under de 45 år som förflutit sedan tillkomsten av 1963 års namnlag och att bedömningen av vilket förnamn som numera kan anses uppenbarligen olämpligt ska präglas av denna utveckling.

Skatteverket överklagade och hänvisade till att bedömningen enligt 34 § namnlagen enligt fast praxis ska ske med beaktande av om namnet är lämpligt för en man eller en kvinna även om det inte uttryckligen angetts i lagtexten. Kammarrätten i Sundsvall gjorde emellertid ingen annan bedömning än länsrätten och avslog genom dom den 31 mars 2009 – liksom i det samma dag avgjorda parallella fallet Immanuel (se ovan) – överklagandet. Skatteverket fullföljde sin talan till Regeringsrätten, som i dom den 28 september 2009 avslog överklagandet med väsentligen följande motivering:

> Madeleine är ett vanligt förnamn. Namnet i sig kan därför inte väcka anstöt. Inte heller kan namnet, som Jan-Olov Å själv valt, antas leda till obehag för honom. Frågan är då om den omständigheten att namnet Madeleine traditionellt bärs av kvinnor medför att namnet uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn för en man. Valet av förnamn är en så personlig angelägenhet att en omfattande valfrihet måste tillerkännas den enskilde. Särskilt gäller detta när en myndig person önskar byta ut eller, som i förevarande fall, lägga till ett förnamn. Regeringsrätten finner att det inte finns skäl att anse att namnet Madeleine uppenbarligen inte är lämpligt för Jan-Olov Å. Överklagandet ska därför avslås.

Avgöranden från PBR

PBR 2001-11-09, dom i mål nr 01-144 Andejas Cajl Chjistej (-)

PRV avslog en ansökan från en man om att byta ut sina befintliga förnamn Andreas Carl Christer mot Andejas Cajl Chjistej. Beslutet om avslag motiverades med att alltför avvikande skrivningar av namn kan vålla osäkerhet i fråga om uttal och stavning och att namn med alltför främmande stavningssätt därför kan vara olämpliga. Vidare fann verket att den omständigheten att det före-

slagna namnet hade ett uttal som låg nära barnspråket, kunde antas leda obehag för bäraren. PBR ändrade inte beslutet.

PBR 2002-10-16, dom i mål nr 02-330 Svea (-)

PRV avslog en ansökan från en man om att som ytterligare förnamn anta kvinnonamnet Svea. PBR ändrade inte beslutet.

PBR 2007-12-06, dom i mål nr 07-159 Anna-Lisa (-)

PRV avslog en ansökan från en man om att som ytterligare förnamn anta kvinnonamnet Anna-Lisa. PBR ändrade inte beslutet.

PBR 2010-05-21, dom i mål nr 08-170 Ramm (+)

PRV avslog en persons ansökan om att få byta förnamn till Ramm, med motivering att namnet hade efternamnskaraktär. PBR ansåg att namnet väl fick anses ha efternamnskaraktär men att det inte var av påtaglig efternamnstyp. Med hänsyn härtill och till att det inte framkommit att namnet var att anse som ett egenartat efternamn i namnlagens mening fann PBR att det inte förelåg hinder att godkänna Ramm som förnamn.

PBR 2010-05-28, dom i mål nr 08-122 Vallmo (+)

PRV avslog en ansökan om att få anta Vallmo som ett av flera förnamn på den grunden att namnet inte kunde anses ha förnamnskaraktär och därför var uppenbart olämpligt som förnamn. PBR fann att namnet hade efternamnskaraktär men att det inte var av påtaglig efternamnstyp. Med hänsyn härtill och till att det inte framkommit att namnet var att anse som ett egenartat efternamn i namnlagens mening fann PBR att det inte förelåg hinder att godkänna Vallmo som förnamn.

Avgörande från Europadomstolen

Johansson mot Finland (dom 6.9.2007)

Fråga om rätt till respekt för privatliv (artikel 8 i konventionen)
Två föräldrar anmälde att de ville ge sin son förnamnet ”Axl”. Magistraten i Hyvinge (fi. Hyvinkää) avslog anmälan med motivering att stavningen inte överensstämde med finskt namnskick. Beslutet fastställdes därefter av finska domstolar. Europadomstolen konstaterade att den fråga som klagomålet gällde omfattades av tillämpningsområdet för artikel 8 i konventionen. Vidare konstaterade domstolen att det var legitimt att skydda barn mot att få opassande namn (namn som kan anses löjeväckande eller egendomliga) och att de inhemska myndigheterna borde ha stor frihet att bestämma vilka namn som inte skulle accepteras. Domstolen kunde även anse det legitimt att bevara ett särskiljande nationellt namnskick om detta kunde ses som en åtgärd för att skydda ett visst språk. I föreliggande mål var det dock inte fråga om ett namn som avvek mycket från namn som var vanligt förekommande i Finland och namnet kunde inte heller anses löjeväckande eller egendomligt. Namnet kunde därför inte anses vara olämpligt för ett barn. Den speciella stavningen på namnet var dessutom inte ny i Finland eftersom det redan vid födelsen av anmälarnas son fanns tre personer som registrerats under detta namn, och åtminstone ytterligare två personer hade därefter erhållit namnet. Mot denna bakgrund fann domstolen att den svårligen kunde acceptera de skäl som de finländska myndigheterna angett för att inte tillåta registrering av namnet. Myndigheternas vägran att godta namnet ”Axl” ansågs därför strida mot respekten för privatliv i artikel 8 i konventionen. – För svensk del kan erinras om att Kammarrätten i Göteborg redan år 1993 godkände Axl som förnamn.

Statens offentliga utredningar 2013

Kronologisk förteckning

1. Förändrad hantering av importmoms. Fi.
2. Patientlag. S.
3. Trängselskatt – delegation, sanktioner och utländska fordon. Fi.
4. Tillstånd och medling. Ju.
5. Djurhållning och miljön
   – hantering av risker och möjligheter med stallgödsel. L.
6. Att förebygga och hantera finansiella kriser. Fi.
7. Skärpningar i vapenlagstiftningen. Ju.
8. Den svenska veteranpolitiken
   Statligt bidrag till frivilliga organisationer som stödjer veteransoldater och anhöriga. Fö.
9. Riksbankens
   finansiella oberoende och balansräkning. Fi.
10. Rätta byggfelen snabbt!
    – med effektivare förelägganden och försäkringar. S.
11. Kunskapsläget på Kärnavfallsområdet 2013. Slutförvarsansökan under prövning: kompletteringskrav och framtidsalternativ. M.
12. Goda affärer – en strategi för hållbar, offentlig upphandling. Fi.
13. Ungdomar utanför gymnasieskolan
    – ett förtydligat ansvar för stat och kommun. U.
14. En översyn inom Sevesoområdet
    – förslag till en förstärkt organisation för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor. Fö.
15. För framtidens hälsa –
    en ny läkarutbildning. U.
16. Effektivare konkurrenstillsyn. N.
17. Brottmålsprocessen. Del 1 och 2. Ju.
18. Regeringsbeslut av ett statsråd – SRÄ. Fö.
19. Mera glädje för pengarna. Ku.
20. Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en översyn för ökad individanpassning och effektivitet. U.
21. Internationell straffverkställighet. Ju.
22. Så enkelt som möjligt för så många som möjligt
    – samordning och digital samverkan. N.
23. Ersättning vid läkemedelsskador och miljöhänsyn i läkemedelsförmånerna. S.
24. E-röstning och andra valfrågor. Ju.
25. Åtgärder för ett längre arbetsliv. +Lättläst + Daisy. S.
26. Fri att leka och lära
    – ett målinriktat arbete för barns ökade säkerhet i förskolan. U.
27. Vissa frågor om gode män och förvaltare. Ju.
28. Försäkring på transportområdet i krig och kris. Fi.
29. Det svenska medborgarskapet. A.
30. Det tar tid
    – om effekter av skolpolitiska reformer. U.
31. En digital agenda i människans tjänst
    – Sveriges digitala ekosystem, dess aktörer och drivkrafter. N.
32. Budgetramverket
    – uppfyller det EU:s direktiv? Fi.
33. En myndighet för alarmering. Fö.
34. En effektivare plan- och bygglovsprocess. S.
35. En ny lag om personnamn. Ju.

Statens offentliga utredningar 2013

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Tillstånd och medling. [4]
Skärpningar i vapenlagstiftningen. [7]
Brottmålsprocessen. Del 1 och 2. [17]
Internationell straffverkställighet. [21]
E-röstning och andra valfrågor. [24]
Vissa frågor om gode män och förvaltare. [27]
En ny lag om personnamn. [35]

Försvarsdepartementet

Den svenska veteranpolitiken
Statligt bidrag till frivilliga organisationer som stödjer veteransoldater och anhöriga. [8]
En översyn inom Sevesoområdet
– förslag till en förstärkt organisation för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor. [14]
Regeringsbeslut av ett statsråd – SRÄ. [18]
En myndighet för alarmering. [33]

Socialdepartementet

Patientlag. [2]
Rätta byggfelen snabbt!
– med effektivare förelägganden och försäkringar. [10]
Ersättning vid läkemedelsskador och miljöhänsyn i läkemedelsförmånerna. [23]
Åtgärder för ett längre arbetsliv. + Lättläst + Daisy. [25]
En effektivare plan- och bygglovsprocess. [34]

Finansdepartementet

Förändrad hantering av importmoms. [1]
Trängselskatt – delegation, sanktioner och utländska fordon. [3]
Att förebygga och hantera finansiella kriser. [6]
Riksbankens finansiella oberoende och balansräkning. [9]
Goda affärer – en strategi för hållbar, offentlig upphandling. [12]
Försäkring på transportområdet i krig och kris. [28]
Budgetramverket
– uppfyller det EU:s direktiv? [32]

Utbildningsdepartementet

Ungdomar utanför gymnasieskolan
– ett förtydligat ansvar för stat och kommun. [13]
För framtidens hälsa – en ny läkarutbildning. [15]
Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en översyn för ökad individanpassning och effektivitet. [20]
Fri att leka och lära
– ett målinriktat arbete för barns ökade säkerhet i förskolan. [26]
Det tar tid
– om effekter av skolpolitiska reformer. [30]

Landsbygdsdepartementet

Djurhållning och miljön
– hantering av risker och möjligheter med stallgödsel. [5]

Miljödepartementet

Kunskapsläget på Kärnavfallsområdet 2013. Slutförvarsansökan under prövning: kompletteringskrav och framtidsalternativ. [11]

Näringsdepartementet

Effektivare konkurrenstillsyn. [16]
Så enkelt som möjligt för så många som möjligt – samordning och digital samverkan. [22]
En digital agenda i människans tjänst
– Sveriges digitala ekosystem, dess aktörer och drivkrafter. [31]

Kulturdepartementet

Mera glädje för pengarna. [19]

Arbetsmarknadsdepartementet

Det svenska medborgarskapet. [29]